C:\Users\Plazma\Desktop\300\Styron_William-Sophiina_volba.pdb

PDB Name: Styron William - Sophiina volba
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXt
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 16.8.1973
Modification Date: 16.8.1973
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

William Styron
Sophiina volba

PAMÁTCE MÉHO OTCE
(1889–1978)

Wer zeigt ein Kind, so wie es steht?
Wer stellt es ins Gestirn und gibt,
das Maß des Abstands ihm in die Hand?
Wer macht den Kindertod aus grauem Brot,
das hart wird – oder läßt ihn drin
im runden Mund so wie den Gröps
von einem schönen Apfel?… Mörder sind leicht einzusehen. Aber dies:
den Tod, den ganzen Tod, noch vor dem Leben so sanft zu enthalten und
nicht bös zu sein, ist unbeschreiblich.
Von der vierten Duineser Elegie
RAINER MARIA RILKE

… je cherche la région cruciale de l'ame,
ou le Mal absolu s'oppose á la fraternité.
Lazare, 1974
ANDRÉ MALRAUX

Kdo zjeví dítě tak, jak stojí?
Kdo je v hvězdu postaví,
dá míru vzdálenosti mu v ruku?
Kdo že smrtku uhněte z šedého chleba,
který tvrdne – nechá ji
v oblých ústech jako jadrník
krásného jablka?… Ach, do vrahů
tak snadno vidět. Ale to zde: Smrt,
tu celou smrt, než počals ještě žít, mít něžně v sobě, zloby necítit,
je nevýslovné.
Ze čtvrté Elegie z Duina
RAINER MARIA RILKE
(Překlad Pavel Eisner)

… hledám prazákladní oblast duše,
kde stojí absolutní zlo proti bratrství.
Lazare, 1974
A NDRÉ MALRAUX

V těch dobách bylo téměř nemožné najít na Manhattanu laciný byt, takže jsem se musel nastěhovat do Brooklynu. To bylo roku 1947 a jedním z příjemných rysů toho léta, na něž se tak živě pamatuji, bylo ovzduší, slunečné a mírné, prosycené vůní květin a působící dojmem, jako by ty dny uvízly ve zdánlivě věčném jarním počasí. Jestliže už za nic jiného, tak za tohle jsem byl vděčen, protože moje mládí, aspoň takový jsem měl pocit, se ocitlo na dně. Bylo mi dvaadvacet let a usilovně jsem se snažil stát se aspoň jakýmsi spisovatelem, ale zjistil jsem, že tvůrčí žár, který mě v osmnácti svým mohutným nemilosrdným plamenem téměř sežehl, začal skomírat a proměnil se v matné lodivodovo blikátko, odrážející než chatrné stopy žáru v mých prsou nebo kde kdysi mé lačnící ambice přebývaly. Ne že bych už vůbec nechtěl psát, pořád jsem zoufale toužil napsat román, který jsem tak dlouho nosil uvězněný v hlavě. Potíž byla v tom, že jsem napsal pár prvních zdařilých odstavců, a nebyl jsem s to stvořit další, nebo – abych se to pokusil vyjádřit poznámkou Gertrudy Steinové o menších autorech Ztracené generace – měl jsem šťávu, ale ta nechtěla téct. K dovršení všeho zlého jsem byl bez místa, měl hrozně málo peněz a zvolil jsem dobrovolné vyhnanství ve Flatbushi, kde jsem byl jako i jiní mí krajané jen další hubený a osamocený mladý Jižan, který se zatoulal do židovského království.

Můžete mi říkat Stingo. Pod tou přezdívkou jsem byl tehdy známý, pokud mi vůbec někdo nějak říkal. Jméno pochází ještě z mých středoškolských let tam dole v mém rodném státě Virginii. Ta škola byla příjemná instituce, do které mě poslal ve čtrnácti letech můj poněkud z míry vyvedený tatínek, když po maminčině smrti zjistil, jak těžko mě zvládá. Mezi mé další klackovské vlastnosti patřila též očividná nedbalost, pokud šlo o hygienu, takže brzy jsem začal být znám jako Smraďoch Stinky. Jenže léta ubíhala. Drsný žernov času spolu se zásadní změnou návyků (hanba mě dohnala téměř až k posedlosti čistotou) tu tvrdou dvouslabičnou úsečnost jména postupně ohladily a setřely na poněkud příjemněji znějící nebo méně nevábné, ale rozhodně působivější Stingo. Někdy mezi třicítkou a čtyřicítkou jsem se s tou přezdívkou nějakým záhadným způsobem rozloučil; Stingo se prostě z mého živobytí vypařil jako bledý přízrak a mně ta ztráta byla úplně lhostejná. Ale v době, o které píši, jsem pořád ještě Stingo byl. Může sice poněkud mást skutečnost, že se to jméno v počátečních partiích románu nevyskytuje, ale chtěl jsem zdůraznit, že tu líčím až podivínské a samotářské údobí svého života, kdy jsem byl jako šílený poustevník v jeskyni na nějaké hoře a kdy mě vlastně nikdo žádným jménem neoslovoval.

Byl jsem rád, že jsem přišel o místo – s výjimkou vojny první a jediné postavení s pravidelným platem v mém životě –, i když ta ztráta vážně ohrozila mou již beztak skrovnou solventnost. Dnes si myslím, že bylo docela přínosné zjistit už tak záhy v životě, že se nikdy nikam nebudu hodit jako úřada. Když uvážím, jak jsem se v tom místě zpočátku zhlížel, tak mě vlastně až překvapil ten pocit úlevy a skoro jakéhosi rozjaření, s jakým jsem po pouhých pěti měsících propuštění přijal. V sedmačtyřicátém roce byla místa vzácná, zvláště v nakladatelstvích, ale přálo mi štěstí a dostal jsem zaměstnání u jednoho z největších knižních nakladatelství, kde mě ustanovili "mladším redaktorem", což byl eufemismus pro lektora rukopisů. Že měl v těch dobách, kdy byl dolar daleko vzácnější než dnes, rozhodující slovo nakladatel, to lze pochopit už z holé sumy mého platu – čtyřicet dolarů týdně. Po odečtení daní to znamenalo, že anemický šek, který mi na stůl každý pátek položila malá přihrblá ženská, jež měla na starosti výplaty, představoval výdělek ve výši něco málo přes devadesát centů za hodinu. Ale mě ani v nejmenším nepohoršovala okolnost, že tuhle kuliovskou mzdu mi vyplácela jedna z nejmocnějších a nejbohatších nakladatelských firem na světě; byl jsem chudý, nic mě nemohlo zkrušit a ke svému zaměstnáni jsem přistupoval – aspoň na samém začátku – se smyslem pro vznešený cíl; a vedle toho sliboval tento typ práce jako odškodněni možnost seznámit se blíž se světem slávy: oběd ve slavném klubu "21" s Johnem O'Harou, společnost intelektuálně zářících a vynikajících, ale nicméně světsky žádostivých spisovatelek, které zjihnou v záři mého redaktorského důvtipu, a tak dál.

Jenže brzy se ukázalo, že nic z toho všeho se neuskuteční. Tak za prvé nakladatelství – které se živilo převážně učebnicemi, průmyslovými příručkami a technickými periodiky v oblastech tak různorodých a odlehlých, jako je třeba pěstování prasat a věda o chodu márnic a výrobě plastických hmot – sice skutečně vydávalo jako druhotnou produkci romány a uměleckou literaturu faktu, a tudíž potřebovalo síly mladších estétů, jako jsem byl já, ale seznam autorů by sotva zaujal někoho, kdo se literaturou zabývá vážně. V době, kdy jsem se tu objevil já, byli dvěma prominentními spisovateli, kterým tu dávali zelenou, jeden penzionovaný admirál od námořní flotily z druhé světové války a jeden exkomunista s výjimečně pošramoceným charakterem, jehož kniha v duchu mea culpa, publikovaná pod cizím jménem, si docela obstojně vedla na seznamu bestsellerů. Po spisovatelích pověsti Johna O'Hary (i když jsem měl daleko skvělejší literární idoly a O'Hara pro mě představoval spíš ten typ autora, s ním si může mladý redaktor někam vyrazit a opít se s ním) – po takových tu nebylo ani stopy. Navíc tu však působil onen depresivní aspekt práce, ke které mě posadili. Tou dobou postrádala firma McGraw-Hill & Company (tak se můj zaměstnavatel jmenoval) jakékoli literární éclat: vydávala totiž tak dlouho a s takovým zdarem všechny ty těžkopádné práce z oblasti technologie a techniky, že ta titěrná redakce knížek pro běžný trh, kde jsem se pachtil já a která aspirovala na skvělost firem jako Scribner nebo Knopf, byla pokládána v nakladatelské branži za špatný vtip. Bylo to něco podobného, jako kdyby takové hokynářské organizace, jako jsou Montgomery Ward nebo Masters, měly tu drzost a otevřely si exkluzivní salon, kde by prodávaly norkové a činčilové kožešiny, přičemž by všichni lidé od branže věděli, že to je obarvený bobr importovaný z Japonska.

A tak mi v mém ranku nejnižšího redaktorského poskoka v nakladatelské hierarchii nejen nebylo dovoleno lektorovat rukopisy třeba jen dočasných hodnot, ale byl jsem nucen prokousávat se denně romány, povídkami i literaturou faktu, jež měly hodnotu přímo nejskrovnější – haldami kávou politých a ohmataných stránek rukopisů Hammermilla Bonda, jejichž omšelý poničený vzhled byl dostatečným svědectvím o autorově krajně zoufalé situaci (nebo o podobné situaci jeho agenta) a zároveň o funkci firmy McGraw-Hill jakožto nakladatelství posledního útočiště. Avšak ve svém věku a s tou špetkou znalosti anglické literatury, která ze mne činila posuzovatele tak divoce náročného, jako byl Matthew Arnold, redaktora, který bezvýhradně trval na tom, aby psané slovo příkladně prezentovalo jenom to nejvážnější a nejvýš pravdivé, jsem přistupoval k těm ztraceným plodům osamocené a křehké touhy tisíců neznámých s

kategorickým odosobněným pohrdáním opice, která si z kožichu vybírá hmyz. Byl jsem neoblomný, nemilosrdný, nesnesitelný, trhal jsem vše na kusy. Vysoko ve svém skleněném kutloušku dvacátého poschodí nakladatelství McGraw-Hill – architektonicky impozantního, ale duševně vyčerpávajícího zeleného mrakodrapu na západní Dvaačtyřicáté ulici – chrlil jsem na ty smutné výplody navršené na mém stole a zatížené závažím naděje a kulhající syntaxe tolik pohrdání, jaké ze sebe může dostat pouze člověk, který právě dočetl Sedm typů obmyslnosti. Mou povinností bylo napsat o každém předloženém rukopisu dosti podrobný rozbor, byť byla kniha sebešpatnější. Nejdřív mě to hrozně bavilo a skutečně jsem si liboval, jak si mohu na všech těch rukopisech vylít zlost a pomstychtivost. Ale po nějaké době mě ta neúprosná průměrnost omrzela a jednotvárnost práce mě začala unavovat, stejně tak jako to věčné kouření cigaret a panoráma Manhattanu zahalené v oblacích smogu a datlování necitlivých lektorských posudků, jako je ten následující, který jsem z této vyprahlé a skličující éry zachránil neporušený. Cituji doslovně bez komentáře.

Vysoko roste ostřice,

napsala Edmonia Krausová-Bierstickerová. Román.

Láska a smrt uprostřed písečných dun a rašelinišť s brusinkovým porostem v jižní části New Jersey. Mladý hrdina Willard Strathaway, dědic velkého majetku a brusinkové konzervárny, se bláznivě zamiluje do Ramony Blainové, dcery Ezry Blaina, levičáka z dávno přešlých časů a vůdce stávky sběračů brusinek. Zápletka je důmyslná a komplikovaná, z valné části se točí kolem údajných úkladů Brandona Strathawaye – Willardova tatínka a finančního magnáta, který chce odstranit starého Ezru, jehož úděsně zohavená mrtvola se jednoho rána skutečně najde v útrobách mechanického česače brusinek. To vede k vzájemnému osočování a téměř až k rozchodu Willarda – který se tu líčí jako "muž s nádherným princetonským držením hlavy a značným, téměř až kocouřím půvabem" – a oloupené Ramony, jejíž "křehká pružnost jen stěží ukrývá smyslnou, mohutně se vzdouvající touhu utajenou v jejím nitru".

Ještě nyní, když posudek píšu, mě jímá dokonalý děs a nemohu říct nic jiného, než že je to nejhorší román, jaký vyplynul z pera ženy či jakého živočicha. Zamítám s tou nejvehementnější rozhodností.

Tak moudrý, povýšený mladý muž! A jak jsem se na tom přímo pásl, jak jsem se pochechtával, když jsem kuchal ta bezmocná, bezprávná jehňátka subliteratury. A nebál jsem se mírně dloubnout do žeber ani samého McGraw-Hilla s jeho sklony vydat nějakou brakovou "oddychovou" knížku, která mohla být publikována ve zkrácené podobě v takovém časopise, jako je Reader's Digest, za podstatnou zálohu (přestože moje šibalství mohla přispět jedině k mému pádu).

Instalatérova děvečka,

napsala Audrey Wainwrightová-Smilieová. Skutečný příběh.

Jediná okolnost, kterou lze uvést ve prospěch knihy, je její název, který je natolik chytlavý a vulgární, že se McGraw-Hillovi do nakladatelské kuchyně dokonale hodí. Autorka skutečně existuje, je to žena provdaná, jak ostýchavě naznačuje titul, za instalatéra a žijící někde na předměstí Worcesteru v Massachusetts. Jsou to denní sny, jimž se zoufale nedostává humoru, i když se na každé stránce autorka vší mocí snaží čtenáře rozesmát; v podstatě převádí do románové roviny cosi, co musí být přímo příšerné živobytí, přičemž se pokouší učinit rovnítko mezi komickými výkyvy v každodenním běhu své vlastní domácnosti a mezi domácností mozkového chirurga; stejně tak jako práce lékaře je i práce instalatérova složitá a také s sebou nese riziko bakterií; oba se často vracejí domů nasáklí silným puchem. Názvy kapitol snad mohou nejlépe ilustrovat kvalitu humoru, který je tak slaboučký, že se jeho charakter nedá patřičně označit ani jako skatologický: "Bum, bum, ať to bouchá, blondýnka se šplouchá." "Nervocuc." (Nervocuc. Dovedete to pochopit?) "Splachovací časy." "Studie v hnědém." Atd. Rukopis knihy došel ve zvlášť umolousaném a rozdrbaném stavu, protože už byl předložen – jak píše autorka v dopise – nakladatelstvím Harper, Simon & Schuster, Knopf, Random House, Morrow, Holt, Messner, William Sloane, Rinehart a osmi dalším. V témž dopise se autorka zmiňuje, že ji nad rukopisem jímá již úplné zoufalství – zřejmě se kolem rukopisu nyní točí celý její život –, a (nemyslím to v legraci) připojuje zahalenou hrozbu sebevraždy. Hrozně nerad bych nesl odpovědnost za čímkoli smrt, ale je absolutně žádoucí, aby tenhle rukopis nespatřil světlo světa v knižní podobě. Zamítám! (Proč já jen musím pořád číst takovéhle hovadiny?)

Takové poznámky bych si byl nikdy nemohl dovolit, ani se takhle potměšile dotknout McGraw-Hillova nakladatelství, nebýt skutečnosti, že odpovědný redaktor, který četl všechny moje posudky, byl člověk, jenž se mnou sdílel mé rozčarování z našeho zaměstnavatele a vůbec všeho, co ono obrovské bezduché impérium představovalo. Byl to inteligentní Ir s ospalýma očima, rezignovaný, ale v zásadě dobrosrdečný, jmenoval se Farrell a pracoval léta na takových publikacích firmy McGraw-Hill jako Molitanový měsíčník, Svět protetiky, Novinky o pesticidech a Americký horník, až ho v pětapadesáti nebo v tom věku převedli na jinou pastvu, na mírnější, o něco méně hektické a neprůmyslové pole knižního obchodu, kde odměřoval čas šlukováním z dýmky, četbou Yeatse a Geralda Manleyho Hopkinse, probíral se tolerantním zrakem v mých posudcích a náruživě uvažoval o tom, jak už brzy odejde do důchodu a usadí se v Ozone Parku. Moje úštěpky mířící do McGraw-Hilla ho ani zdaleka neurážely, naopak obyčejně se jimi bavil, jako se bavil vůbec celkovým tónem mých posudků. Farrell už dávno propadl bezambicióznímu ospalému poklidu, do kterého nakonec nakladatelství jako v nějakém mamutím včelínu vehnalo všechny své postupně otupované zaměstnance, dokonce i ty ctižádostivé; jelikož věděl, že šance, abych našel publikovatelný rukopis, jsou menší než jedna k tisíci, měl myslím pocit, že když si dovolím trochu legrace, nemůžu ničemu uškodit. Dosud opatruji jako oko v hlavě jeden ze svých nejdelších posudků (ne-li vůbec nejdelší), a sice proto, že je to možná jediný, v němž se dá najít cosi, co připomíná soucit.

Harald Haarfager,

sága, napsal Gundar Firkin. Poezie.

Gundar Firkin není pseudonym, to jméno opravdu existuje. Jména spousty špatných spisovatelů znějí podivně nebo

vymyšleně, až nakonec člověk zjistí, že jsou skutečná. Mohlo by toto snad mít nějaký význam? Rukopis Harald Haarfager, sága ani nepřišel, nevyžádán, poštou, ani jej neposlal žádný jednatel, ale doručil mi jej do rukou sám autor. Firkin se objevil v předpokoji asi před týdnem, v rukou třímal krabici s rukopisem a dva kufry. Slečna Meyersová mi oznámila, že chce mluvit s redaktorem. Chlapovi mohlo být asi tak šedesát, trochu shrbený, ale silný, středního vzrůstu; vrásčitá, větrem ošlehaná tvář venkovana, kosmaté šedé obočí, jemná ústa a ty nejsmutnější a nejzahloubanější oči, jaké jsem v životě spatřil. Na hlavě měl černou farmářskou čepici, ušanku, tu, jak se u ní ušní chlopně svazují na temenu, a oblečen byl do vlněného svetru a tlusté bundy. Měl ruce jako lopaty a na nich veliké klouby barvy čerstvého masa. Trochu mu teklo z nosu. Řekl mi, že by tu rád nechal rukopis. Vypadal dost unaveně, a když jsem se ho zeptal, odkud přijel, odpověděl, že právě tu hodinu dorazil do N. Y. autobusem, kterým jel tři dny a tři noci z jakéhosi místa, jež se jmenuje Turtle Lake a je kdesi v Severní Dakotě. A to jenom, abyste doručil rukopis? zeptal jsem se, na což mi on odpověděl Ano.

Pak mi nesměle sdělil, že McGraw-Hill je první nakladatel, kterého navštívil. To mě velice udivilo, protože tahle firma bývá zřídkakdy první instancí, dokonce i pro spisovatele tak relativně neinformované, jako je Gundar Firkin. Když jsem se ho zeptal, jak připadl zrovna na tuto podivnou volbu, odpověděl, že to vlastně bylo jakési štěstí. McGrawHilla neměl původně ve svém seznamu na prvním místě. Vyprávěl mi, že během několikahodinové autobusové přestávky v Minneapolis zašel do budovy telefonní společnosti, kde, jak se dověděl, měli manhattanský telefonní seznam podniků a institucí. Nechtěl se dopustit ničeho tak neurvalého, že by snad vytrhl stránku, a tak strávil nejméň hodinu tím, že si tužkou opisoval jména a adresy všech desítek knižních nakladatelů v New Yorku. Původně zamýšlel, že to vezme podle abecedy k Ziff-Davisovi. Ale když toho jitra po své cestě vystoupil na autobusovém nádraží ob ulici od nás, přišlo mu podívat se nahoru do nebe a tam uviděl smaragdový monolit starého pana McGrawa s tou zastrašující reklamou: McGRAW-HILL. Takže zamířil přímo sem.

Děda vypadal strašlivě vyčerpaně a vyděšeně – později se mi svěřil, že na východ od Minneapolis v životě nevytáhl paty –, takže jsem se rozhodl udělat pro něho aspoň tolik, že ho vezmu dolů do bufetu na kafe. A nad kávou mi o sobě začal vyprávět. Syn norských imigrantů – původní znění jména bylo "Firking", ale to "g" se nějak odlouplo – a celý život prý farmařil a pěstoval pšenici někde poblíž města Turtle Lake. Před dvaceti lety, to mu bylo asi čtyřicet, objevila nějaká těžařská firma pod jeho pozemky obrovská naleziště uhlí, a přestože nezačali těžit, projednali s ním dlouhodobý pronájem, čímž měl postaráno o finanční problémy na celý zbytek života. Je prý starý mládenec a příliš uvyklý svému životnímu stylu, aby pověsil farmářství na hřebík, ale tou dobou že prý se mu aspoň naskytl čas věnovat se realizaci plánu, o kterém vždycky snil. Totiž, pustit se do psaní básnického eposu inspirovaného osudy jednoho jeho norského předka, Haralda Haarfagera, což byl nějaký šlechtic nebo princ nebo co ze 13. století. Nemusím líčit, jak mi srdce při tom strašlivém vyprávění stále mocněji usedalo a pukalo. Ale seděl jsem s nepohnutým obličejem a on poklepával rukou na krabici s rukopisem a říkal: "Ano, pane redaktor. Dvacet let práce. A tady v té krabici to je. Tady to je."

A pak se však můj postoj proměnil. Přes ten venkovský vzhled to byl člověk inteligentní a dovedl se velice soudně vyjadřovat. Zřejmě spoustu načetl – hlavně norskou mytologii –, i když jeho nejoblíbenějšími autory byli Sigrid Undsetová, Knut Hamsun a ti poctiví spisovatelé Středozápadu, Hamlin Garland a Willa Catherová. No nic, řekl jsem si, co kdybych objevil nějakého drsného lidového génia? Vždyť nakonec i tak veliký básník, jako byl Walt Whitman, se zjevil z ničeho nic a obcházel všude se svým neučesaným rukopisem. Nakonec jsem mu po jeho dlouhém vyprávění oznámil (začal jsem mu říkat Gundare), že si jeho dílo rád přečtu, i když ho musím upozornit, že oblast poezie není u nakladatelství McGraw-Hill zrovna "nejsilnější stránkou". A pak jsme vyjeli výtahem zase nahoru. Když jsem se s ním loučil a říkal mu, že chápu, jak nedočkavě bude očekávat po dvaceti letech práce odpověď, a že se budu snažit číst jeho rukopis pozorně a že mu odpovím během několika dní, zpozoroval jsem, že se chystá odejít jenom s jedním kufrem. Když jsem ho na to upozornil, usmál se, upřel na mě svoje vážné, zahloubané a jakoby vyděšené oči člověka z krajů, kde lišky dávají dobrou noc, a pravil: "Á, já myslel, že už to poznáte – totiž v druhém kufru je zbytek ságy."

Říkám to naprosto vážně, ale ten rukopis musel být nejdelší dílo, jaké kdy lidská ruka sepsala. Odnesl jsem jej do podatelny a kluk mi jej tam zvážil – bylo toho 35 liber, sedm velkých krabic po pěti librách, celkem 3 850 stránek strojopisu. Angličtina, kterou je sága psána, působí asi tak, jako kdyby Dryden psal parodii na Spensera, pokud by ovšem člověk neznal tu úděsnou pravdu: těch noci a dní, a celých dvacet let na chladných dakotských stepích, a on tam snil o dávném Norsku a psal a psal a do toho mu skučel ohýbajícími se pšeničnými klasy divoký saskatchewanský vítr:

"Ó vůdče velký, HARALDE, jak velký je tvůj žal!
Kde jsou ty voničky, jež ona pro tě vila?"
Zde se stárnoucí starý mládenec dopracovává k sloce čtyřtisící, zatímco elektrický ventilátor čeří dusné parno prérie.
"Již pějte, trollové a Nibelunzi, však ne
ty písně, ježto HARALD v její počest složil,
leč tóny bolestné, jež lijí smutek do žil:
Ó černočerná kletbo!
Je čas teď mřít, ne, ten čas tu dávno byl:
ó přežalostná veršů setbo!"

Rty se mi chvějí, tmí se mi před očima, nemohu dál. Gundar Firkin je v hotelu Algonquin (kde si na mou nelítostnou radu najal pokoj) a čeká, až mu zavolám, jenže na to jsem příliš zbabělý. Závěr zní: zamítám s politováním, dokonce i s jakýmsi pocitem smutku.

Možná že jsem měl příliš vysoká kritéria, anebo že kvalita knih byla skutečně strašlivá, ale v žádném případě si nepamatuji, že bych byl doporučil během svého pětiměsíčního působení u McGraw-Hilla jediný předložený rukopis k vydání. Je opravdu kus ironie ve skutečnosti, že jedna kniha, kterou jsem zamítl a která – aspoň pokud vím – našla

svého nakladatele, bylo dílo, které později rozhodně netrpělo nezájmem čtenářů. Od těch dnů jsem si často ve své fantazii představoval reakci Farrellovu anebo reakci těch výše postavených, když kniha vyšla pod hlavičkou chicagského nakladatele asi rok poté, co jsem tu tísnivou, obludně velkou McGraw-Hillovu budovu opustil. Můj posudek rozhodně musel utkvět v paměti některého ze starších sloupů nakladatelské hierarchie a ten starý válečník určitě zašel do archivu a s pámbuví jak krutě smíšenými pocity hrůzy nad tou ztrátou si znovu přečetl mé zamítnutí, psané s těmi katastrofálně sebejistými pedantskými formulacemi.

…takže je to po tolika hořkých měsících jistá úleva, když člověk narazí na rukopis psaný v prozaickém stylu, jenž nevyvolává horečku, nepůsobí bolení hlavy nebo zvracení, a jako takové zasluhuje toto dílo patřičné ocenění. Nápad příběhu o několika mužích plavících se na voru má jistou atraktivnost. Ale většinou se tu líčí dlouhá, smrtelně vážně pojatá a nudná plavba Pacifikem, která by se hodila, podle mého soudu, v nějaké drastické zkratce pro takový časopis, jako je National Geographic. Možná že by ji koupilo nějaké univerzitní nakladatelství, pro nás to však rozhodně není.

Takhle jsem pojednal klasickou knihu moderní dobrodružné literatury Kon-Tiki. Když jsem o řadu měsíců později sledoval, jak se tato kniha drží týden za týdnem neuvěřitelně dlouho na seznamu bestsellerů, dovedl jsem si svou slepotu racionálně zdůvodnit tím, že jsem si řekl, kdyby mi byl McGraw-Hill zaplatil víc než devadesát centů za hodinu, nejspíš bych býval byl k rysům typickým pro dobrou knihu a bezcenné podbízivé čtivo daleko citlivější.

* * *

Domov pro mě tou dobou představoval těsný kumbálek rozměrů osm krát patnáct stop v jedné budově na Západní jedenácté ulici v Greenwich Village, která se jmenovala Univerzitní hotelový klub. Když jsem přijel do New Yorku, lákal mě sem nejen název – dovedl ve mně vykouzlit představu kamarádství elitních univerzitních spolků, společenských místností se stoly pokrytými kvalitním zeleným suknem, s pohozenými výtisky časopisů jako New Republic a Partisan Review, a s postarším služebním personálem ve fracích, který úzkostlivě dbá na vzkazy a snaží se každému maximálně vyhovět –, ale lákalo mě sem také mírné nájemné: deset dolarů týdně. Samozřejmě že představa elitních univerzitních spolků byla imbecilní iluze. Univerzitní hotelový klub byl jen o stupínek výš než obyčejná noclehárna lišící se od tuláckých ubytoven na Bowery jen jistou mírou soukromí daného zamčenými dveřmi. Všechno ostatní, včetně poplatku, se odlišovalo od veřejné noclehárny jen těmi nejjemnějšími odstíny. Byl to až paradox, že klub měl obdivuhodné umístění, skoro až s jakýmsi kouzlem. Z jediného okna pokrytého krustou špíny v mém kumbálku ve čtvrtém patře zadní části budovy jsem měl výhled do úchvatné zahrady jednoho domu na Západní dvanácté ulici, a někdy jsem tam dokonce zahlédl osoby, o kterých jsem se domníval, že jsou majitelé – pomladšího muže oblečeného v tvídu, kterého jsem si maloval jako vycházející hvězdu z časopisů The New Yorker nebo Harper's, a jeho živou světlovlasou manželku s pozoruhodnými proporcemi, která poskakovala po zahradě v kalhotách nebo v plavkách a vyrážela se tu občas s komicky exotickým, přepečlivě udržovaným afgánským chrtem, anebo ležela na visutém lehátku koupeném u Abercrombieho & Fitche, na kterém jsem ji obdělával až do úplného vyčerpání v pravidelném pomalém a tvrdém rytmu mlčenlivé neutuchající žádosti.

Tehdy totiž sex anebo spíš absence sexuálního života a ta provokující a nádherná zahrádka – spolu s lidmi, kteří ji obývali, prostě to všechno jako by se symbolicky spojilo, aby učinilo degenerovanou atmosféru Univerzitního hotelového klubu ještě nesnesitelnější a ještě zhoršilo mou zbídačelost a můj samotářský stav vyděděnce. Bylo tu výhradně pánské osazenstvo, většinou středního věku nebo starší, tuláci a ztracené existence z Village, jejichž další krok dolů už znamenal jenom ulici, a když jsem v těsných prostorách oprýskaných chodeb kolem těchto lidí musel procházet, táhlo z nich víno a pachuť zoufalství. Ani památky po nějakém dětsky vlídném stařičkém vrátném, ale řada plazovitých portýrů, všichni s tváří měděnkovitého nádechu, jaký mívají tvorové zbavení denního světla, a ti tu dozírali nad vstupní halou jako jízdní stráž ve světle jediné titěrné žárovky, matně blikající nad jejich hlavami; ti také obsluhovali jediný rozvrzaný výtah a věčně kašlali a škrábali se, puzeni svými hemoroidálními strastmi, i během té nekonečné cesty do čtvrtého poschodí, kde jsem se noc co noc v tom miniaturním kvelbu zaživa pohřbíval jako pološílený poustevník. Nutila mě k tomu nevyhnutelnost, nejenom proto, že jsem přišel do této metropole jako naprostý nováček, a jelikož jsem byl spíš než hrdě rezervovaný prostě plachý, nedostávalo se mi jak příležitosti, tak iniciativy, abych si dělal nějaké přátele. Poprvé ve svém životě, který byl po léta někdy až nudně stádní, jsem objevil, jak bolestivá může být nechtěná samota. Zjistil jsem, že jako zločinec náhle uvržený do samoty kobky žiju z podstaty nespáleného tuku vnitřních zdrojů, o jejichž existenci jsem téměř neměl ponětí. Jednoho májového podvečera, když jsem pozoroval obrovitého švába, jakého jsem snad v životě neviděl a který se promenoval po výtisku Sebraného vydání poezie a prózy Johna Donna, jsem náhle přímo před sebou spatřil tvář samoty, a došel jsem k závěru, že je to tvář skutečně nemilosrdná a ošklivá.

Během těch měsíců se můj večerní program téměř neměnil. V pět hodin jsem opustil budovu McGraw-Hillova nakladatelství, z Osmé třídy jsem jel za niklák podzemní dráhou na Village Square, a když jsem vystoupil, zamířil jsem přímo na roh do lahůdkářství a tam jsem si koupil tři plechovky piva Rheingold, které mi dovolovalo mé přísné rozpočtové svědomí. Odtud jsem šel do svého kamrlíku, natáhl jsem se na sežmoulanou matraci s prostěradly a povlaky páchnoucími chlorem a tolikrát již sepranými, že téměř zprůsvitněly, a četl jsem, dokud mi nezteplalo poslední pivo – což trvalo asi hodinu a půl. Naštěstí jsem byl ve věku, kdy četba pro mě byla ještě vášeň, a tak zároveň – snad s výjimkou šťastného manželství – ten nejlepší stav, ve kterém se dala zkrotit ta absolutní samota. Jinak bych byl ty večery asi nezvládl. Ale byl jsem oddaný čtenář a mimo to až barbarsky eklektický, přímo posedlý psaným slovem – téměř kterýmkoli psaným slovem –, a byl jsem tak vzrušivý, že to hraničilo až s pocity erotickými. Myslím to doslova a do písmene, a kdybych byl nesrovnával své poznámky s poznámkami jiných, kteří se přiznali, že se mnou sdíleli v mládí podobnou senzibilitu, určitě bych nyní riskoval pohrdání a nedůvěru, když budu tvrdit, že se pamatuji na doby, kdy pouhá vyhlídka na půlhodinové milkování s telefonním seznamem mi působila sice lehkou, ale nicméně viditelnou erekci.

Takže jsem četl – pamatuji se, že mě ten rok upoutala mezi jinými kniha Pod sopkou od Malcolma Lowryho – a v osm nebo devět hodin jsem šel na večeři. Jaké to byly večeře! Ještě dnes živě cítím na jazyku doznívání lojnaté chuti salisburského steaku u Bickforda nebo Rikerovu "západní omeletu", ve které jsem jednou večer našel – a bylo to skoro na omdlení – jakési až nehmotné zelenavé peří a titěrný embryonální zobáček. Dodnes cítím na jazyku tu chrupavku vězící jako tumor v jehněčích řízcích v Athens Chop House, přičemž řízky samy páchly starými ovcemi, restované brambory byly kližnaté, žluklé, vzkříšené s řeckou vychytralostí z dehydrovaných vládních nadnormativních zásob a ukradené z nějakého skladiště. Ale o newyorské gastronomii jsem tehdy měl hrozně malé znalosti, stejně jako o řadě ostatních věcí, a trvalo mi dlouho, než jsem zjistil, že to nejlepší jídlo, které lze v centru pořídit ani ne za dolar, jsou dva hamburgery a porce masového pirohu ve White Tower.

Když jsem se pak zase vrátil do svého kamrlíku, pohroužil jsem se znovu do toho vybájeného světa a četl a četl až do časných ranních hodin. Někdy se stávalo, že jsem musel vykonat práci, které jsem s odporem začal říkat "domácí cvičení", totiž že jsem musel sepisovat záložky ke knihám, které měly vyjít u McGraw-Hilla. Vzpomínám si, že jsem byl vlastně přijat především na základě záložky, kterou jsem na zkoušku napsal k tlusté knize Historie Chryslerova mrakodrapu, u McGraw-Hilla už vydané. Můj lyrický, ale nicméně mužně robustní výkon na Farrella natolik zapůsobil, že se ta záložka stala nejen důležitým faktorem při získání místa, ale zřejmě v něm vyvolala dojem, že budu s to plodit podobné zázraky ke knihám, jež nakladatelství teprve hodlá vydat. Myslím, že právě v tomhle se ve mně nejvíc zklamal, protože jsem nebyl s to se opakovat ani jedinkrát; začal totiž působit jeden mcgraw-hillovský syndrom, o kterém neměl Farrell sebemenší tušení a který mně byl zřejmý jen částečně, syndrom rezignace a vyčerpání. I když jsem nebyl ochoten si to sám plně připustit, začal jsem pociťovat ke své vydavatelské šarádě odpor. Nebyl jsem přece žádný redaktor, ale spisovatel – spisovatel hořící týmž zápalem a obdařený týmiž rozpjatými křídly jako Melvillové nebo Flaubertové či Tolstojové a Fitzgeraldové, kteří všichni měli tu sílu vyrvat mi z hrudi srdce a kus si ho ponechat a kteří mě noc co noc, každý zvlášť i všichni dohromady, lákali ke svému jedinečnému povolání. Pokusy psát záložku mě naplňovaly pocitem ponížení zvláště proto, že knihy, jejichž kvality jsem měl zveličovat, nepředstavovaly literaturu, ale přímo antipodní opak, komerční čtivo. Uvedu jen zlomek jedné záložky, kterou jsem nebyl s to dopsat.

Jako je příběh papíru příznačný pro historii amerického snu, tak je pro historii papíru příznačné jméno Kimberly-Clark. Kimberly-Clarkova společnost začínala jako ubohá dílnička v ospalém wisconsinském městečku Neenah a vyrostl z ní jeden z největších gigantů papírenského průmyslu, který má továrny ve třinácti amerických státech a osmi zemích v zahraničí. Slouží obrovskému množství lidských potřeb a mnohé z jeho výrobků – nejslavnějším z nich jsou bezpochyby papírové kapesníčky značky Kleenex – došly tak obecného rozšíření, že jejich jména přímo vstoupila do jazyka…

Takový odstavec mi trval hodiny. Měl bych říct "bezpochyby papírové kapesníčky značky Kleenex" nebo "nade vši pochybnost"? "Mase lidstva"? "Masu lidstva"? Když jsem záložku skládal, procházel jsem roztržitě po své kobce a vyrážel jsem ze sebe jen tak do vzduchu nesmyslná slovíčka, jak jsem zápasil s rytmem prózy a snažil se zároveň ovládnout zoufalé puzení masturbovat, které z nějakých záhadných příčin pokaždé tento můj úkol doprovázelo. Nakonec mě však přemohl vztek a já najednou začal vykřikovat na hobrové stěny "Ne! Ne!", vrhl jsem se k psacímu stroji a s potměšilým kdákáním jsem zběsilou rychlostí vyťukal sice studentsky recesistickou, ale požehnaně očistnou variantu:

Statistiky firmy Kimberly-Clark ohromují:

– Odhaduje se, že kdyby se všechen neřád, nasmrkaný za jednu zimu v Americe a Kanadě do papírových kapesníků značky Kleenex, rozestřel po hrací ploše Yale Bowl, dosáhla by tato pokrývky hloubky jedné a půl stopy…

– Kdyby se podle propočtů všechny vagíny, jež použily v jediném období čtyř dnů v USA vložky značky Kotex, propojily od jednoho orificia k druhému, byla by to řada sahající od Bostonu až k White River Junction ve Vermontu…!

Druhého dne si pak podobné výplody Farrell, vždycky vlídný a tolerantní, pročítal a žvýkaje s neradostnou tváři svou dýmku Yello-Bole nejdřív poznamenal, že "tohle jsme úplně tak přesně neměli na mysli", a pak se chápavě usmál a poprosil mě, jestli bych to nezkusil ještě jednou. A jelikož jsem dosud nebyl zcela ztracený a možná také, že presbyteriánská etika mě ještě drápkem držela ve své moci – pokusil jsem se skutečně se vším elánem a silou znovu, ale s nulovým výsledkem. Zbrocený potem jsem se po několika hodinách vzdal a vrátil se k Medvědovi nebo Zápiskům z podzemí anebo jsem častokrát jen tak naplněn touhou lelkoval u okna a hleděl dolů do té začarované zahrady. A tam přede mnou začínalo v zlatém podvečerním manhattanském světle, v kultivované atmosféře světa nenápadného bohatství, z které já jsem byl navždy vyloučen, soirée u Winston Hunnicuttových, neboť to bylo přesně to stylové jméno, jímž jsem je pokřtil. Objevila se plavá Mavis Hunnicuttová v blůzičce a přiléhavých květovaných kalhotách, a chvíli zůstala v zahradě sama; na okamžik se zastavila, aby pohlédla do opalizujícího večerního nebe, pak pohodila zvláštním okouzlujícím způsobem hlavou, sklonila se nad záhonem a začala trhat tulipány. Nemohla mít tušení, čeho se v tom svém rozkošném postoji dopouští na newyorském redaktorském elévovi. Moje žádost byla neuvěřitelná – cosi přímo vzlínavého, cosi jako čenichavý rypák vášně, který se sunul dolů po těch ukoptěných zdech sešlé barabizny a přelézal i plot a zběsile se plazil jako smyslný had až k jejímu nadzvednutému zadečku, kde se v tiché metamorfóze náhle proměnil v žhoucí tělesnou podobu mne samého, bytost priapicky hladovou, ale přesto se ovládající se soustředěním střelce. Něžně jsem objal Mavis pažemi a dlaně jsem podsunul pod její plné, ničím nespoutané a nektarem vonící prsy. "To jsi ty, Wirstone?" zašeptala. "Ne, to jsem já," odvětil jsem já, její milenec, "co říkáš, udělám ti to pěkně zezadu." Na to pokaždé odpovídala: "Ano, milánku, ano – ale později."

Abych v důsledku bláznivých fantazií na onom visutém lehátku od firmy Abercrombie & Fitch přímo nekopuloval, v tom mi zabránila pouze okolnost, že do zahrady náhle přišel Thornton Wilder. Nebo E. E. Cummings. Nebo Katherine Anne Porterová. Nebo John Hersey. Nebo Malcolm Cowley. Nebo John P. Marquand. Avšak v tom okamžiku – přiveden zpět ke smyslům, s libidem, v němž zela díra jako v píchnuté duši, jsem zjistil, že jsem u okna opět a s

rozdychtěným srdcem se popásám na oné nádheře dole. Připadalo mi totiž naprosto logické, že ten družný pár Winston Hunnicuttových (jejich přijímací pokoj v úrovni zahrady mi náhodou poskytoval závistný pohled na exkluzivní moderní poličky přeplněné knihami) má to obrovité štěstí a žije ve světě zalidněném spisovateli a básníky a kritiky a jinými literáty; a tak když se s tím snášejícím se měkkým podvečerním šerem začínala terasa dole zaplňovat živě diskutujícími a nádherně oblečenými intelektuály, rozeznával jsem v polostínech tváře všech nejvýjimečnějších hrdinů a hrdinek, o kterých jsem sníval od chvíle, kdy se můj nešťastný duch dostal do čarovných tenat tištěného slova. Na své první setkání s jedním jediným autorem skutečně vydané knihy jsem teprve čekal – pokud nepočítám toho sešlého renegátského komunistu, o kterém jsem se zmínil a který jednoho dne náhodou zabloudil do mé pracovny u McGraw-Hilla v oparu česnekového pachu a obklopen fluidem starých vyčpělých předsudků – a tak mé fantazii poskytly onoho jara ty časté a dlouhotrvající večírky u Hunnicuttových příležitost k nejbláznivějším rozletům, jaké kdy postihly mozek nevyslyšeného zbožňovatele idolů. Přišel Wallace Stevens! A Robert Lowell! Ten pán s knírkem, jenž jaksi kradmo pokukoval ze dveří – že by to byl skutečně Faulkner? Říkalo se, že je v New Yorku. Ta žena baculatých tvarů, s vlasy stočenými do drdolu a s věčným úsměvem ve tváři. Jistě, to je Mary McCarthyová. Ten pomenší chlapík s obličejem planoucím sardonickou ironií, to nemůže být nikdo jiný než John Cheever. Jednou v podvečerním šeru zaječel ostrý ženský hlas "Irwine!", a když se to jméno doneslo vzhůru do mého umolousaného voyerského hnízda, cítil jsem, že mi vynechal tep. Byla už skutečně příliš velká tma, abych jej bezpečně rozeznal, a navíc byl ke mně obrácen zády, ale mohl by člověk, který napsal Dívky v letních šatech, být tenhle zavalitý, hřmotný zápasník vklíněný mezi dvě dívky, jež k němu obracely své tváře jako květy k slunci?

Všichni večerní návštěvníci u Hunnicuttových museli být, jak si nyní uvědomuji, lidé pracující nejspíš v oblasti reklamy a inzerce nebo na Wall Streetu anebo zastávali jiná bohaprázdná zaměstnání, ale tehdy jsem setrvával ničím neotřesen ve svém klamu. Jednoho večera, těsně předtím, než mě vyhostili z McGraw-Hillova království, jsem však prožil prudký citový zvrat, který způsobil, že jsem dolů do zahrady víckrát nepohlédl. Zaujal jsem tehdy své obvyklé postavení u okna a oči jsem měl upřené na to známé pozadí Mavis Hunnicuttové, která prováděla všechny ty drobné pohyby, pro něž jsem si ji tolik oblíbil – popotahovala si blůzičku a odhrnovala si prstíkem plavou loknu z čela a přitom živě hovořila s Carson McCullersovou a bledým, vznešeně anglicky vypadajícím pánem, který zřejmě trpěl krátkozrakostí a v němž jsem úplně jasně poznal Aldouse Huxleyho. O čem jen proboha mluvili? O Sartrovi? O Joyceovi? O značkách vína? O letoviscích v jižním Španělsku? O Bhagavadgítě? Ne, zřejmě mluvili o okolí – přímo o tomto okolí –, neboť v Mavisině tváři se zračilo upřímné zaujetí, s kterým zároveň živě gestikulovala, ukazovala na zdi kolem zahrady obrostlé břečťanem, miniaturní trávník, bublající vodotrysk, obdivuhodný záhon tulipánů, který zde, v těch šedivě střízlivých velkoměstských útrobách zářil jásavými odstíny nizozemských barev. "Kdyby jenom…" skoro jsem slyšel ta slova, při jejichž vyslovení se její výraz popuzeně zachmuřil. "Kdyby jenom…" A pak se prudce rozmáchla vztyčenou a vztekle zaťatou pěstí směrem k Univerzitnímu hotelovému klubu, roztomilou, leč rozzuřenou pěstí, tak vzpurně vytrčenou a sinavě bledou rozčilením, že nemohlo být pochyb: jako by jí mávala mně přímo pod nosem. Srdce se mi rozbušilo a v tom svém vzrušení jsem si byl jist, že z jejích rtů mohu číst: "Kdyby jenom tady nebyla ta barabizna a v ní všichni ti úchylové, co na nás tak čumí!"

* * *

Avšak má muka na Jedenácté ulici neměla mít dlouhého trvání. Bylo by mě uspokojilo pomyšlení, že mé zaměstnání ukončila epizoda s Kon- -Tiki. Ale moje štěstí začínalo pohasínat příchodem nového odpovědného redaktora, kterému jsem říkal přezdívkou Lasička Weasel – což byl téměř anagram jeho pravého příjmení. Lasičku Weasela sem vzali, aby podniku dodal tolik potřebný patřičný tón. Tou dobou byl v nakladatelském světě znám svými kontakty s Thomasem Wolfem, jehož díla redigoval poté, co Wolfe odešel od Scribnera a Maxwella Perkinse; po spisovatelově smrti pak pomáhal uspořádávat a dávat do konečné literární publikovatelné podoby kolosální materiál, který zůstal nepublikován. Ačkoliv Weasel, říkejme mu přímo Lasička, i já jsme byli z Jihu – což je přesně ono společné, co v cizím prostředí New Yorku vždycky zpočátku vztahy Jižanů spíše utužuje –, pocítili jsme k sobě jeden jako druhý averzi. Lasička byl oplešatělý pomenší mužíček nevábného zjevu a táhla mu padesátka. Nevím, co si přesně on myslil o mně – i když není pochyb, že ten urážlivě suverénní styl mých posudků na rukopisy měl co dělat s jeho negativní reakcí –, ale já jsem se na něho díval jako na člověka chladného, rezervovaného, sucharského, nabubřele egoistického, se způsoby, které druhému dokonale brání, aby se mu přiblížil, a na člověka, který nejapně přecenil své úspěchy. Na redakčních poradách pronášel s oblibou výroky typu: "Wolfe mi říkával…" Nebo: "Jak mi Tom tak výmluvně napsal těsně před svou smrtí…"

Ztotožnil se s Wolfem tak dokonale, že to vypadalo, jako by byl přímo spisovatelovo druhé já – což mi působilo muka, protože stejně jako spousta jiných mladých mužů mé generace jsem si prodělal záchvaty wolfovského zbožňování a byl bych dal nevím co za jediný upřímný a kamarádský večer s člověkem jako Lasička, kde bych z něho pumpoval nové neznámé anekdoty o Mistrovi a některé báječné historky o tom uctívaném obru a o jeho vtipech a bláznivých kouscích a třítunovém rukopise a vše bych doprovázel větami jako: "Panebože, tahle je dokonalá!" Jenže ani mně, ani Lasičkovi se nepodařilo navázat jakýkoli vzájemný kontakt. Mimo jiné byl přísně konvenční a rychle se přizpůsoboval mcgraw-hillovskému učesanému stylu. V protikladu k němu jsem já ještě stále cítil, že se potřebuju vybouřit, v každém smyslu toho výrazu, a zdálo se mi naprosto nutné, abych zaujal ironizující postoj nejen k otázce nakladatelské stránky vydávání knih, jež se mým očím jevilo jako šedivá dřina, ale k celému stylu, způsobům a artefaktům světa obchodu vůbec. Protože nakonec McGraw-Hill byl přes všechen ten vážný literární nátěr přímo obludný vzor "obchodu". A mně bylo jasné, že s tímto chladným partnerem, jako byl Lasička, u kormidla musí dřív nebo později dojít ke konfliktu a že moje dny jsou sečteny.

Nedlouho poté, co se Lasička ujal vedení, zavolal si mě k sobě do pracovny. Měl oválný tučný obličej a malá nevlídná očka, která skutečně připomínala lasičku a o kterých jsem rozhodně nemohl uvěřit, že získala důvěru někoho tak

citlivého na odstíny lidské existence, jako byl Thomas Wolfe. Pokynul mi, abych se posadil, a když ucedil několik přiškrcených zdvořilostních frází, přešel přímo k věci, totiž k mému jasnému fiasku (aspoň tak se to jevilo jemu), pokud šlo o mé schopnosti přizpůsobit se některým aspektům takzvaného "profilu" McGraw-Hillova nakladatelství. Tehdy jsem poprvé slyšel použít tohoto slova v jiném smyslu než o lidském obličeji viděném ze strany, a když pak Lasička zvolna přecházel k podrobnostem, ozývala se ve mně stále zmatenější otázka, v čem vlastně spočívala moje chyba, neboť jsem si byl jist, že ten starý dobrák Farrell o mně a o mé práci určitě špatně nehovořil. Ale ukázalo se, že mé chyby měly ráz nejen řemeslný, ale potažmo i politický.

"Všiml jsem si, že nenosíte klobouk," pravil Lasička.

"Klobouk," opakoval jsem tázavě. "Ne, nenosím." Pokud šlo o pokrývku hlavy, byl jsem vždycky poněkud vlažnější a měl jsem pocit, že klobouky mají vyhrazené vždycky svoje přesné místo. Rozhodně jsem od té doby, co jsem odešel před dvěma lety od námořní pěchoty, nikdy nepomyslel, že by mohlo být nošení klobouků povinnou záležitostí. Bylo to moje demokratické právo, abych se sám rozhodl, a až do tohoto okamžiku jsem o ničem podobném nikdy neuvažoval.

"U McGraw-Hilla nosí klobouk všichni," prohlásil.

"Všichni?" řekl jsem.

"Všichni," odpověděl věcně.

A když jsem pak o jeho slovech přemýšlel, uvědomil jsem si, že je to pravda: klobouk nosili všichni. Ráno, večer a kolem oběda byly výtahy i chodby jedno zvlněné moře slamáků a plstěných klobouků, všechny nasazeny na jednotně nakrátko sestřižených lebkách tisíců McGraw- -Hillových zuniformovaných přisluhovačů. Tohle platilo pro muže; pro ženy, zvlášť pro sekretářky, to bylo zřejmě dobrovolné. Lasičkovo tvrzení bylo tedy bezpochyby pravdivé. Jenže já jsem si až do téhle chvíle, kdy mi to konečně došlo, nevšiml skutečnosti, že za nošením klobouků se neskrývá pouhá móda, ale že to je v podstatě povinná záležitost a že klobuk je stejně tak součástí mcgraw-hillovské uniformy jako rozpínací košile značky Arrow a volně střižené kalhoty z vlněného flanelu od firmy Weber & Heilbroner, což nosil v zelené věži každý, počínaje prodavačem učebnic a konče usouženými redaktory časopisu Likvidace pevného odpadu. Ve své nevinnosti jsem si vůbec neuvědomil, že chodím bez uniformy, ale i když jsem v tu chvíli onen fakt pochopil, celý jsem se ošil odporem a veselím, a vůbec jsem nevěděl, jak reagovat na Lasičkovu slavnostně pronášenou invektivu. Náhle jsem však zjistil, že se Lasičky ptám stejně ponurým tónem, jakého užil on:

"A smím se zeptat, v jakém dalším smyslu jsem neuspěl, pokud jde o mé přizpůsobení onomu profilu?"

"Nemohu vám diktovat, jaké noviny si máte zvykat číst, a ani nehodlám," pravil, "ale žádný McGraw-Hillův zaměstnanec si rozhodně nepočíná moudře, když se dává vidět s výtiskem newyorské Post." Odmlčel se. "To je pouze rada míněná pro vaše vlastní dobro. Nemusím vám říkat, že si ve svém volném čase a ve svém soukromí můžete číst, co chcete. Ale rozhodně nevypadá… patřičně, když redaktoři od McGraw-Hilla čtou v kanceláři radikálně laděný tisk."

"Co tedy mám číst?" Měl jsem ve zvyku sejít v polední přestávce dolů na Dvaačtyřicátou a koupit si časné vydání odpolední Post a sendvič, což obojí jsem pak konzumoval ve své pracovně během hodiny, která mi byla vyhrazena na oběd. A to bylo jedinkrát, co jsem během dne četl noviny. Tou dobou jsem už nebyl politicky nevědomý jako nějaký neutrál nebo kastrát a nečetl jsem Post kvůli liberálním úvodníkům nebo sloupkům Maxe Lernera – což mě všecko nudilo –, ale pro ten lehký velkoměstský žurnalistický styl a lákavé reportáže z haut monde, zvláště ty, co psal Leonard Lyons. Ale jak jsem odpověděl Lasičkovi, věděl jsem, že se těch novin nehodlám vzdát, stejně tak jako jsem se nehodlal zastavit u Wanamakera a dát si na hlavu vyrobit nějaký kastról. "Post se mi líbí," pokračoval jsem mírně pobouřeným tónem. "Co myslíte, že bych měl číst jiného?"

"Herald Tribune by byl možná vhodnější," prohlásil svou hrčivou tennesseeskou výslovností, tak podivně postrádající jakékoli teplo. "Anebo třeba News."

"Ale ty vycházejí ráno."

"Tak byste mohl zkusit World-Telegram. Anebo Journal-American. Senzace jsou vždycky vhodnější než radikalismus."

Dokonce i já jsem věděl, že na Post je sotva něco radikálního, a už už jsem to chtěl říct, ale držel jsem jazyk za zuby. Když tam tak proti mně seděl, chladný jako ryba, přišlo mi ho najednou líto, protože jsem si uvědomil, že to jeho prskání, kterým mě chce zkrouhnout, není v podstatě jeho vlastní výmysl, neboť cosi v jeho chování (mohl to být sotva postřehnutelný omluvný tón, jehož zvuk se donesl od jednoho Jižana k druhému a který by dokonce vyjadřoval jakési přiškrcené opožděné porozumění?) mi řeklo, že na tyhle bláznivé a nechutné zákazy nemá vlastně žaludek. Zároveň jsem viděl, že ve svém věku a postavení je skutečným vězněm McGraw-Hillova nakladatelství, beznadějně odsouzený k žabařskému šťouralství a zlomyslnosti a primitivní hamižnosti – stal se z něho člověk, který se už nikdy nemohl vrátit zpátky – zatímco přede mnou se aspoň ještě prostíral svět s možnostmi svobody. Pamatuji se, že když tehdy vyslovil ten zoufalý rozsudek "Senzace jsou vždycky vhodnější než radikalismus", dal jsem tam tomu všemu v duchu téměř rozjásané sbohem: "Sbohem, Lasičko! Měj se, McGraw-Hille!"

Dodnes lituji, že jsem tehdy neměl odvahu sebrat se a odejít ihned. Místo toho jsem zahájil jakousi stávku zpomalenou prací – přesněji by to vystihoval výraz pracovní zástava. Po několik následujících dnů jsem se sice objevoval v nakladatelství včas a odcházel jsem přesně s úderem pěti, ale rukopisy se začaly vršit na mém stole nečteny. V poledne jsem si už nepročítal Post, ale zašel jsem k jednomu stánku blízko Times Square, koupil si Daily Worker a ten jsem naprosto nevyzývavě – ve skutečnosti hrozně nedbale – četl nebo se snažil číst jako obvykle u svého psacího stolu a přitom jsem žvýkal pastrami sendvič a košeráckou okurku a s potěšením jsem prožíval každý ten okamžik, kdy jsem mohl hrát v té baště bílé anglosaské moci dvojroli imaginárního komunisty a domnělého Žida. Mám dojem, že mi to tehdy stouplo až příliš do hlavy, protože poslední den zaměstnání jsem do práce přišel ve své vyšisované zelené hučce, kterou jsem nosil u námořní pěchoty a které jsme říkali "chcankoborec" (takovou čepici měl

John Wayne ve filmu Čas Iwo Jimy), a ta tvořila doplněk k mému bavlněnému obleku; a dal jsem si zvlášť záležet, aby mě Lasička v tomhle absurdním vymódění spatřil, stejně tak jako jsem si bezpečně to odpoledne naplánoval, aby mě přistihl při mém odpoledním gestu na odchodnou…

Jedním z několika snesitelných rysů života u McGraw-Hilla byla moje vyhlídka z dvacátého poschodí – majestátní panoráma Manhattanu se všemi jeho monolity a minarety a věžemi, jež pokaždé bezpečně probouzely mé omámené smysly k životu sice triviálními, ale opravdovými křečemi radostného vzrušení a sladkých příslibů stejně silně, jako už tradičně přemáhají všechnu americkou mládež přicházející z venkova. Kolem parapetů McGraw-Hillovy budovy divoce svištěly větry a já jsem se s oblibou bavíval tím, že jsem z okna vyhodil arch papíru a s vášnivým zaujetím jsem sledoval, jak sebou škube a jak zápasí při svém letu nad střechami a často mizí až někde v kaňonech ulic kolem Times Square, stále se propadaje níž a opět se vznášeje vzhůru. To odpoledne mě napadlo, abych si k Daily Workeru koupil plastovou trubičku s bublinkovým roztokem – dnes si s tím děti hrají skoro všude, ale tehdy to byla na trhu novinka, a když jsem se vrátil zpátky do pracovny, vyfoukl jsem pět šest křehkých, nádherně opalizujících koulí a s lačným napětím jsem sledoval jejich dobrodružnou cestu na perutích větru téměř jako někdo, komu se po dlouhém odříkání dostalo blažené možnosti sexuální seberealizace. Vypouštěl jsem je jednu po druhé do té propasti potemnělé smogem a ony se mi odměňovaly daleko vděčněji, než jsem vůbec doufal, protože splňovaly všechny mé dávno pohřbené dětské touhy vypouštět balony někam až na samu hranici zemského ovzduší. Zářily v odpoledním slunci jako basketbalové míče. Spirálovitý tah vzduchu je unášel vysoko nad Osmou avenue, kde zůstaly viset zdánlivě nekonečně dlouhé okamžiky, během nichž jsem přímo vzdychal blažeností. Pak jsem najednou zaslechl pištění a dívčí smích a spatřil, že z oken sousedních kanceláří visí jako hrozny McGraw-Hillovy sekretářky přilákané podívanou. Rozruch, který způsobily, zřejmě k mým vzdušným hrám přivábil i pozornost Lasičkovu, neboť právě v okamžiku, kdy dívky balonky naposledy rozjařeně pozdravily a ony s bláznivou rychlostí vyrazily na pouť dolů směrem ke křiklavě barevnému kaňonu Dvaačtyřicáté ulice, uslyšel jsem těsně za zády jeho hlas.

Napadlo mě, že Lasička svůj vztek ovládá velmi dobře. "Ode dneška jste propuštěn," řekl přiškrceným hlasem. "V pět hodin si můžete vyzvednout poslední šek."

"Strč si ho někam, Lasičko. Vyhazuješ chlapa, který bude jednou stejně slavný jako Thomas Wolfe." Tohle jsem sice určitě neřekl, ale ta slova se mi tak hmatatelně chvěla na jazyku, že ve mně dodnes zůstal dojem, jako bych je byl vyslovil. Myslím, že jsem prostě mlčel a jenom toho malého mužíčka pozoroval, jak se na těch svých nožičkách otáčí jako na obrtlíku a navždycky pajdá pryč z mého života. A pak projel celou mou bytostí zvláštní pocit uvolnění, byl to skoro fyzický zážitek, skoro pocit příjemného pohodlí, jako bych odložil teplé a dusivé svršky. Nebo ještě přesněji řečeno, jako bych předtím vězel příliš dlouho v nějakých temných hlubinách a právě se mi podařilo dostat se nahoru a začal plnými doušky lokat blahodárný čerstvý vzduch.

"To jste ale unikl o vlas," řekl mi později Farrell a rozvíjel nevědomky naprosto přesně mou metaforu. "Vím o lidech, kteří se tady utopili a dokonce se ani nenašla jejich těla."

Bylo hodně po páté. Zdržel jsem se to odpoledne dosti dlouho, abych si zabalil věci a rozloučil se s několika málo redaktory, s nimiž jsem navázal jakousi mírně přátelskou známost, vyzvedl si svých třicet šest dolarů padesát centů a nakonec abych dal překvapivě bolestné a smutné sbohem Farrellovi, který se projevil jako samotářský malomyslný pijan – čehož jsem si nakonec mohl začít všímat už dávno, kdybych se byl donutil k trochu většímu zájmu a pozornosti. Přišel trochu vrávoravým krokem ke mně do pracovny, přesně v okamžiku, když jsem cpal do aktovky průklepy některých svých poněkud uvážlivějších lektorských posudků na předložené rukopisy. Vyndal jsem je z registratury, se zvlášť láskyplným pocitem nad výtvorem o Gundaru Firkinovi a s mimořádným zalíbením pro své reflexe o Kon-Tiki, a nad tím vším se mě zmocňovalo podivné tušení, že by to jednoho dne mohlo představovat zajímavý štůsek literárních marginálií.

"A dokonce se ani nenašla jejich těla," opakoval Farrell. "Dejte si." Podával mi sklenku a pintovou, zpola vypitou láhev starorežné. Starorežná z Farrella silně táhla, dalo by se dokonce říct, že byl cítit jako bochník perníku. Zavdání jsem s díky odmítl, ne z nějaké zdrženlivosti, ale protože jsem tou dobou pil pouze laciné americké pivo.

"Podívejte, vy jste se do tohohle místa jakživ nehodil," prohlásil a hodil do sebe další doušek. "Tohle tady není pro vás."

"Začínal jsem si to uvědomovat," přizvukoval jsem.

"Za pět let byste byl člověk od firmy. Za deset by z vás byla fosilie. Fosilní prd, a táhla by vám čtyřicítka. Přesně to by z vás udělal McGraw-Hill."

"Vlastně jsem jaksi rád, že odcházím," řekl jsem. "I když mi ty peníze budou chybět. Přestože si tady člověk rozhodně nepřipadal jako u žlabu."

Farrell se zasmál a mírně říhl. Měl dlouhý irský obličej s vysunutým horním rtem, typ, který vypadal téměř jako karikatura, a linul se z něho nesmírný smutek – cosi rezignovaného, vyčerpaného a nevyslovitelně poničeného, takže jsem přitom musel pomýšlet s jakousi svíravou bolestí na ty jeho osamělé pitky a černé hodinky s Yeatsem a Hopkinsem a tu neutěšenou cestu podzemní drahou do Ozone Parku. V tu chvíli mi bylo jasné, že ho víckrát neuvidím.

"Takže vy budete psát," řekl, "z vás bude spisovatel. Chvályhodná ctižádost, sám jsem kdysi takovou měl. Budu doufat a modlit se, aby z vás spisovatel opravdu byl a abyste mi poslal výtisk své první knížky. Kam půjdete, až začnete psát?"

"Nevím," odpověděl jsem. "Vím jenom, že v té špinavé díře, kde teď bydlím, žít nemůžu. Odtamtud musím pryč."

"Jak já jsem toužil psát," uvažoval. "Psát poezii. Eseje. Napsat nějaký pěkný román. Ne veliký román, víte – já věděl, že nejsem génius a že na tohle nemám dost ctižádosti –, ale pěkný román, aby to mělo patřičný vkus a slušný styl. Tak dobrý román, jako je, řekněme, Wilderův Most svatého Ludvíka krále nebo Catherové Smrt si jde pro arcibiskupa – nic okázalého, ale aby to mělo určitou hodnotu, něco, co by se dokonalosti spíš jen přibližovalo." Odmlčel se a pak řekl:

“Jenže jsem se nějak dostal na vedlejší kolej. Myslím, že to udělaly ty roky redaktorské práce, ta byla spíš v technické oblasti. Dostal jsem se na vedlejší kolej, protože jsem se obíral spíš myšlenkami jiných lidí, a ne tolik svými, a to člověka sotva žene k tvůrčímu úsilí. Během doby.” Znovu se odmlčel a zahleděl se do jantarové tekutiny na dně sklenky. “Anebo mě na tu vedlejší kolej odstavilo právě tohle,” pravil lítostivě. “Tahle šťáva. Tenhle stoprocentně spolehlivý pohár snů. No nic, prostě jsem se spisovatelem nestal. Nestal se ze mě ani romanopisec, ani básník, a pokud jde o eseje, napsal jsem v celém svém životě jeden jediný. Víte, co to bylo?”

“Ne, co?”

“Bylo to pro The Saturday Evening Post. Poslal jsem jim takovou malou anekdotu o tom, jak jsme s manželkou trávili dovolenou v Quebecu. Nestojí za to, abych vám ji líčil blíž. Ale dostal jsem za ni dvě stě dolarů a několik dní jsem byl ten nejšťastnější spisovatel v Americe. No, ale…“ Jako by na něho náhle padala těžká melancholie a hlas mu slábl a vypovídal. “Dostal jsem se na vedlejší kolej,” zahuhlal.

Nevěděl jsem, jak mám na jeho náladu reagovat, protože se nebezpečně blížila téměř těžkomyslnosti a zármutku, a tak jsem pořád cpal věci do aktovky a zmohl se jenom na větu: “Snad o sobě tu a tam dáme jeden druhému vědět, aspoň doufám.” Ale bylo mi jasné, že už se stýkat nikdy nebudeme.

“Já taky,” řekl Farrell. “Škoda, že jsme se nemohli poznat blíž.” Hleděl na dno sklenky a naráz upadl v mlčení, které začínalo být tak dlouhé, že jsem z toho až znervózněl. “Škoda, že jsme se nemohli poznat blíž,” opakoval po chvilce zvolna. “Mockrát jsem vás chtěl pozvat k sobě domů do Queensu na večeři, ale věčně jsem to odkládal. Hrozně mi připomínáte mého syna.”

“Nevěděl jsem, že máte syna,” řekl jsem poněkud překvapen. Jednou jsem slyšel, jak Farrell udělal jakousi letmou narážku na svůj “bezdětný stav”, a tak jsem prostě předpokládal, že nebyl, jak se formálně říká, “požehnán potomkem”. A tam také moje zvědavost končila. V mcgraw-hillovské atmosféře ledové neosobnosti se pokládalo za urážku, ne-li přímo za cosi vulgárního, kdyby někdo byl projevil třeba jen vlažný zájem o soukromý život někoho druhého. “Myslel jsem, že jste…“ začal jsem.

“Ano, skutečně jsem měl syna!” Jeho hlas najednou zazněl jako plačtivý výkřik a vyděsil mě tónem, v němž se mísila zuřivost a žal. Starorežná v něm rozpoutala starou keltskou běsnivost, které se poddával denně v onom bezútěšném stavu po páté hodině. Zvedl se a přešel k oknu a podvečerním šerem hleděl na nepochopitelnou fatu morgánu Manhattanu hořícího v zapadajícím slunci. “Ano, měl jsem syna!” opakoval. "Edwarda Christiana Farrella. Byl starý jako vy, právě dvaadvacet, a chtěl být spisovatelem. Dovedl… dovedl zacházet přímo královsky s jazykem, ano, to můj syn dovedl. Měl dar, jaký by učaroval ďáblu, a některé jeho dopisy – psal takové dlouhé moudré, vtipné a inteligentní dopisy – byly to nejkrásnější listy, jaké kdy kdo napsal. Ano, ano, ten hoch dovedl zacházet s jazykem královsky!”

Do očí mu vstoupily slzy. Na mě ta chvíle působila tak podivně, že jsem až strnul; okamžik, který se sice každému párkrát v životě přihodí, ale milosrdně zřídka. Téměř cizí člověk, který hovoří žalostným tónem o nějaké milované bytosti v minulém čase a vrhá svého posluchače do situace podivného dilematu. Zřejmě naznačuje, že je dotyčná osoba mrtvá. Nebo ne? Což jestli se stal bludným provinilým psancem? Nebo tráví smutné dny někde v útulku pro choromyslné a chřadne, takže užití minulého času je pouze smutný eufemismus? Když Farrell znovu promluvil, aniž mi poskytl klíč k osudu svého syna, celý nesvůj jsem se otočil a znovu se pustil do třídění svých věcí.

“Myslím, že bych to byl snášel líp, kdybych byl neměl jenom jeho. Jenže po Eddieho narození už jsme s Mary žádné děti mít nemohli.” Náhle se zarazil. “Ale vy to ani nechcete poslouchat…“

Otočil jsem se k němu. “Ne, povídejte,” vybízel jsem ho, “prosím vás o to.” Očividně měl až bolestivé nutkání hovořit, a protože to byl hodný člověk, kterého jsem měl docela rád a který mě dokonce jaksi ztotožňoval se svým synem, cítil jsem, že by to ode mě bylo neslušné, nevybídnout ho, aby si od svého břemene ulevil. “Prosím vás, povídejte,” pobízel jsem ho znovu.

Opět si nalil pořádnou dávku starorežné. Byl teď úplně opilý a řeč měl už trochu nezřetelnou a jeho pihovatá tvář jako v pohasínajícím slunci zesmutněla a naplnila se zoufalstvím. “Ano, je to pravda, člověk může prožívat své vlastní ambice životem svého děcka. Eddie šel studovat na Kolumbijskou univerzitu a mě nesmírně vzrušovala jeho láska ke knihám, jeho talent zacházet se slovy. V devatenácti – chápete, v devatenácti – mu otiskli v časopise The New Yorker črtu a Whit Burnett mu vzal povídku do Story. Určitě byl jeden z nejmladších přispěvatelů v dějinách časopisu. Měl postřeh, chápete, viděl.” Farrell si ťukl prstem do oka. “Viděl věci, rozumíte, viděl věci, které my ostatní nevidíme, a dovedl je přiblížit a oživit. Mark van Doren mi napsal nádherný dopis – něco skutečně úžasného –, psal, že Eddie má to největší přirozené spisovatelské nadání, jaké vůbec u některého svého studenta měl možnost pozorovat. Mark van Doren, představte si! To už je poklona, co?” Podíval se mi do očí, jako by v nich hledal potvrzení svých slov.

“To už je poklona,” přitakal jsem.

"A pak – pak se dal v roce 1943 k námořní pěchotě. Prý se k ní radši dá dobrovolně, než aby jej povolali. Slávu a lesk námořní pěchoty miloval ze srdce, i když byl zas natolik citlivý, že o válce neměl žádné iluze. Válka!” Pronášel ta slova s odporem, jako by vyslovoval nějaký zřídka užívaný vulgární výraz, a na chvíli zavřel oči a jenom s bolestí pokyvoval hlavou. Pak se na mě podíval a řekl: “Válka ho zanesla do Tichomoří a dostal se do těch nejhorších bojů. Měl byste číst jeho dopisy, obdivuhodné, radostné, takové barvité dopisy, nebyla v nich ani známka po nějaké sebelítosti. Ani na okamžik nepochyboval, že se vrátí domů a na Kolumbijskou univerzitu a dostuduje a pak se stane spisovatelem, jak si to představoval. A pak, před dvěma lety, to dostal od nějakého záškodníka. Přímo do hlavy. Pročišťovali terén. Myslím, že musel být jeden z posledních kluků od námořní pěchoty, co zemřeli v téhle válce. Byl desátník. Dali mu Bronzovou hvězdu. Nechápu, proč se to stalo. Panebože, nechápu, proč se to stalo. Panebože, proč?”

Farrell plakal, neokázalými upřímnými slzami, jež jiskřily na okraji jeho víček, a já se přitom odvrátil s takovým pocitem zahanbení a pokory, že ještě po letech si dovedu vybavit, jaký mě tehdy zalil horečný, slabě závratný pocit. Dnes to půjde možná vysvětlit dost těžko, protože ve světle uplynulých třiceti let únavy i cynismu, které zplodilo několik

barbarských amerických válek, se může má reakce zdát beznadějně staromódní a romantická. Ale faktem zůstává, že já jsem sloužil u námořní pěchoty stejně jako Eddie Farrell, jeho Eddie, a toužil jsem stát se spisovatelem a také jsem posílal domů dopisy z Tichomoří, vyrývané krví mého srdce, psané týmž podivným pojivem vášně, humoru, zoufalství a pozoruhodné naděje, jaké mohou stvořit jen velice mladí chlapci pronásledovaní přízrakem smrti. A co bylo ještě bolestivější, i já jsem přijel do Okinawy a jen několik dní nato, co Eddie zahynul (kdoví, uvažoval jsem, možná jen několik hodin po tom, co jeho zasáhla smrtící střela), jenže já už jsem se tam nestřetl s nepřítelem a vůbec už s žádným nebezpečím, ale díky milosrdenství dějin jen s poničenou, nicméně již mírovou orientální krajinou, jíž jsem se toulal nijak neubližován a neohrožován po těch několik týdnů před Hirošimou. Byla to až hořká pravda, že jsem tu neuslyšel jediný výstřel vypálený v zášti, a i když jsem byl takříkajíc z hlediska své vlastní kůže výjimečným dítětem štěstěny, nikdy jsem se nezbavil pocitu, že jsem byl připraven o cosi strašného, ale velkolepého. Jistěže pak vzhledem k této zkušenosti – nebo spíš v důsledku nedostatku patřičné zkušenosti – mě nic tak hluboce nezasáhlo jako Farrellův krátký zoufalý příběh jeho syna Eddieho, který mi připadal jako oběť obětovaná na půdě Okinawy, abych já sám mohl žít – a psát. Po tu dobu, co v tom podvečerním šeru Farrell seděl a plakal, připadal jsem si nesmírně malý a jakoby vyschlý a nebyl jsem s to říct jediné slovo.

Farrell se zvedl, a utíraje si oči, postavil se k oknu a hleděl na hladinu Hudsonu zalitou purpurovou září, po níž se lenivě sunuly nereálné siluety dvou obrovitých lodí k úžině Narrows. Jarní vítr skučel kolem lhostejných zelených jeskyní McGraw-Hillovy budovy jako smečka démonů. Když Farrell opět promluvil, jeho hlas jako by doléhal z veliké dálky a zaznával tónem nevýslovného zoufalství:

Vše, co si člověk cení,
jen chvíli trvá, pouhý den…
ryk trubačův, krok vojákův
stráví jeho slávu, moc:
i žár, jejž živila v něm noc
a osamělé duše sen.

Pak se otočil ke mně a řekl: “Synku, piš, celým svým srdcem a se vší odvahou.” Nato zamířil nejistým krokem do chodby a zmizel navždy z mého života.

Zůstal jsem tam ještě dlouho, uvažoval o budoucnosti, která mi připadala stejně mlhavá a záhadná jako ty zakouřené obzory táhnoucí se kdesi za lukami New Jersey. Byl jsem ještě příliš mladý, abych se něčeho skutečně bál, ale ne zas tak mladý, aby mnou některá tušení věcí příštích neotřásla. Ty směšné rukopisy, které jsem přečetl, pro mě byly jakýmsi varováním, protože mi ukázaly, jak žalostně ubohá je všechna ctižádost – zvlášť když jde o literaturu. Vší silou své naděje a svých snů jsem se chtěl stát spisovatelem, ale Farrellův příběh mě z nějakého důvodu zasáhl tak hluboko do srdce, že jsem si prvně v životě uvědomil, jak velikou prázdnotu v sobě nosím. Byla sice pravda, že jsem na svoje mládí už zcestoval kus světa, ale můj duch zůstal jako ohraničen nějakou pevninou a já pořád ještě nevěděl, co je to láska, a smrt pro mě byla cosi cizího. Tehdy jsem samozřejmě nemohl tušit, jak brzy se s obojím střetnu v hmotné podobě lidské vášně a tělesnosti, od kterých jsem stále udržoval v sebetrýznivém strádání odstup. Také jsem tehdy ještě nemohl vědět, že moje objevná plavba bude zároveň cestou do tak zvláštního místa, jako je Brooklyn. Zatím jsem si jen uvědomoval, že sjedu naposledy z dvacátého poschodí a z aseptického zeleného výtahu vstoupím do chaosu manhattanských ulic a tam oslavím své osvobození drahým kanadským pivem a biftekem z pravé svíčkové, jaký jsem tehdy jedl vůbec poprvé, co jsem přijel do New Yorku.

2

Po samotářském banketu, který jsem si toho večera dopřál na dolním konci Páté avenue, jsem si spočítal peníze a došel k výsledku, že celá moje hotovost obnáší něco méně než padesát dolarů. I když jsem v této ošemetné situaci neprožíval, jak jsem se vyjádřil, žádný skutečný strach, přec jen jsem se nemohl necítit poněkud nejistý, zvlášť proto, že vyhlídky na získání dalšího zaměstnání se rovnaly téměř nule. Nicméně jsem si nemusel dělat vůbec žádné starosti, protože za několik dní mě měla čekat spása v podobě nenadálého štěstí – záchrana aspoň pro nejbližší budoucnost. Že mi ten dar spadl do klína, bylo bizarní a úžasné štěstí, a podobně jako další případ šťastného osudu o hodně později v mém životě, měl i tenhle původ v instituci amerického otrokářství. I když se příběh tohoto daru vztahuje k mému novému životu, který jsem pak začal v Brooklynu, jen nepřímo, je natolik neobvyklý, že stojí za to, abych jej vyprávěl.

Pojí se hlavně k mé babičce z otcovy strany, roztomilé drobné dámě, stařence, které již táhla devadesátka, když mi vyprávěla o svých dvou otrokyních. Mnohokrát mi připadalo dosti těžké uvěřit, že jsem byl v dané době tak těsně svázán ještě se starým Jihem a že to nebyla nějaká časnější generace, která vlastnila černochy, ale skutečnost je taková: moje vlastní babička, narozená v roce 1848, vlastnila ve věku třinácti let dvě malé černé služky, jež byly jen o málo mladší než ona sama, a po léta občanské války je pokládala za svůj milovaný movitý majetek, a to přes existenci Abrahama Lincolna a přes články o emancipaci černochů. Výrazu “milovaný” užívám bez ironie, neboť jsem si naprosto jist, že je opravdu měla velice ráda, a kdykoli na Drusillu a Lucindu vzpomínala (taková jedinečná jména totiž ty dívenky měly), její věkovitý třaslavý hlas se lámal dojetím, když vyprávěla, jak jí ta děvčátka byla “nesmírně, nesmírně drahá” a jak musela shánět v nejstudenějších údobích války vlněnou přízi, aby jim mohla uplést punčochy. To bylo v Beaufort County v Severní Karolíně, kde strávila celý svůj život a odkud na ni také mám jediné vzpomínky. Každé Velikonoce a o každém svátku Díkůvzdání jsme ji ve třicátých letech já a tatínek jezdili navštívit a projížděli tím bažinatým krajem a podél rovných jednotvárných polí s podzemnicí olejnou, tabákem a bavlnou a kolem fádně stejných

samot s rozpadajícími se černošskými chatrčemi. Když jsme dorazili do ospalého malého městečka na řece Pamlico, přivítali jsme se s babičkou slovy plnými tiché lásky a výjimečné něhy, protože babička byla po mrtvici mnoho let téměř úplně ochrnutá. A tak jsem někdy ve věku dvanácti nebo třinácti let slyšel z první ruky o Drusille a Lucindě a nábožných shromážděních ve volné přírodě, o závodech ve střílení krocanů, večerních sedánkách jižanských šiček, výletech říční lodí po Pamlicu a všech těch dalších povyraženích z časů ante bellum, což všechno ta ušlechtilá dáma vyprávěla starým, mile cvrlikavým hlasem, který byl sice slabý, ale vydržel celou dobu, dokud ji únava přec jen nezmohla a ona se neporučila do náruče spánku.

Nutno říct, že babička se nikdy ani mně, ani tatínkovi nezmínila o dalším dětském otroku – měl okázalé jméno Artiste – a toho dostala stejně jako Drusillu a Lucindu coby "dárek" od otce, který jej však záhy nato zase prodal. Jak se brzy pokusím ukázat na dvou dopisech, jež mají určitou vnitřní souvislost, důvod, proč se o tom chlapci nikdy nezmínila, vyplynul bezpochyby z prazvláštní povahy jeho konečného osudu. Nicméně je zajímavé, že zřejmě v předtuše blížící se neblahé války proměnil babiččin tatínek po uskutečněném obchodu utrženě peníze na federální zlaté dolary různých hodnot, mince uschoval do hliněného džbánu a ten zakopal pod azalku v nejzazším koutu zahrady. Udělal to samozřejmě proto, aby zlato neobjevili Yankeeové, kteří skutečně v posledních měsících války s dusotem kopyt a blyskotem šavlí přiharcovali, převrátili před vyděšenýma dívčíma očima babičky vnitřek domu vzhůru nohama, prohledali zahradu, ale zlato žádné nenašli. Babiččino líčení uniové kavalerie si náhodou vybavuju naprosto přesně: "Skutečně překrásní chlapci, a nakonec jenom konali svou povinnost, když ten dům tak zřídili, ale samozřejmě neměli kouska móresů a vychování. Určitě museli být z Ohia. Dokonce oknem vyhazovali i šunky." Když se pak pradědeček vrátil, bez jednoho oka a s rozbitým kolenním jablkem – obě zranění utržil u Chancellorsvillu –, zlato zase vykopal, a když se dům opět stal obyvatelný, ukryl je v důmyslně utajené skrýši ve sklepě.

A tam mohl ten poklad ležet až do soudného dne, protože na rozdíl od všech zázračných nálezů, o jakých se někdy můžeme dočíst v novinách – balíků bankovek nebo španělských dublonů a podobných cenností, odkrytých lopatami dělníků –, tohle zlato jako by mělo opravdu zůstat ukryto navěky. Když koncem století pradědeček při nějakém neštěstí na honu zemřel, nebylo v jeho poslední vůli o mincích ani zmínky – pravděpodobně z toho důvodu, že peníze už postoupil dceři. Když pak nějakých čtyřicet let nato zemřela ona, v poslední vůli se o zlatu zmínila a uvedla, že se má rozdělit mezi její početná vnoučata; jenže s tou svou poněkud již zamlženou myslí zapomněla uvést, kde je poklad schován, a nějak si popletla skrýš ve sklepě s bezpečnostní schránkou v místní bance, kde se samozřejmě žádné zlaté federální dolary nenašly. A po dalších sedm let neměl nikdo ponětí, kde by poklad mohl být. Ale nakonec jej zachránil před zapomněním v té zatuchlé skrýši mezi termity a pavouky a hejny myší můj otec, jediný žijící syn z babiččiných šesti dětí. Po celý dlouhý život projevoval uctivý a zanícený zájem o minulost, o svou rodinu a její rodokmen – byl to člověk, který se probíral s blaženou spokojeností korespondencí a památkami po nějakém dávno zesnulém bezvýznamném vzdáleném bratranci se stejným očarováním jako nějaký viktoriánský badatel, který náhodou objevil zásuvku plnou obscénních milostných dopisů Roberta a Elizabeth Browningových. Každý si jistě představí jeho radost, když při takové probírce zažloutlými balíčky maminčiných dopisů objevil list, který jí psal můj pradědeček a v němž líčil nejen přesnou polohu tajné sklepní schránky, ale zároveň i podrobnosti kolem prodeje mladého otroka Artista. Takže se nám tu nyní prolínají dva dopisy. Následující sdělení od mého otce ve Virginii jsem obdržel právě ve chvíli, když jsem balil a chystal se opustit Univerzitní hotelový klub; list vypovídá nejen hodně o několika jižanských generacích, ale také o velkých událostech, které se rýsovaly v nejbližší budoucnosti na horizontu moderní současnosti.

4. června 1947

Nejdražší synu,

mám před sebou Tvůj dopis z 26. května, ve kterém mi píšeš, že končíš se svým zaměstnáním. Na jedné straně mě to, Stingo, mrzí, protože se tak dostáváš do finanční tísně, a já přitom nejsem rozhodně v stavu nějak podstatně Ti pomoci; pořád mě totiž tíží ony věčné nepříjemnosti a dluhy Tvých dvou tet dole v Sev. Kar., které už jsou obě senilní, a to v míře, která vzbuzuje lítost. Doufám jen, že na tom za několik měsíců budu po finanční stránce lépe, a velice by mě těšilo pomyšlení, kdybych Ti pak mohl být svým skromným způsobem prospěšný, pokud jde o Tvou touhu stát se spisovatelem. Na druhou stranu si myslím, že teď se aspoň zbavíš zaměstnání, jaké jsi měl u McGraw-Hilla, ostatně sám ses o tom podniku šířil tónem značně navztekaným a nakonec ta firma, jak je obecně známo, není v podstatě nic jiného než hlásná trouba a nástroj propagandy těch loupežníků a kšeftařských pánů baronů, kteří tyjí z amerického lidu už víc než sto let. Od té doby, co se Tvůj dědeček vrátil napůl osleplý a zmrzačený z občanské války a spolu s Tvým otcem se pak oba pokoušeli vybudovat dole v Beaufort County prostý podnik, v kterém by zpravovávali šňupací a žvýkací tabák – jenže všechny sny se jim zhatily, protože z podnikání je odstavili ti pirátští ďáblové Washington Duke a syn "Prachář" Duke –, tedy od onoho okamžiku, co jsem poznal tuhle tragédii, pojal jsem nesmiřitelnou nenávist vůči neřestnému monopolnímu kapitalismu, který ničí malého člověka. (Pokládám za ironii osudu, že Tobě samému se dostalo vzdělání na instituci, jež povstala z nepoctivě nabytého majetku Dukeů, i když tuto okolnost lze sotva jako chybu připsat Tobě.)

Určitě se budeš pamatovat na Franka Hobbse, s kterým jsem tolik let jezdil do práce v loděnicích. Po mnoha stránkách je to slušný, solidní člověk, narozený na malé podzemnicové plantáži v Southampton County, ale jak si možná vzpomeneš, člověk tak vyhraněně reakčních názorů, že dokonce i podle virginských měřítek působí často jako zuřivý zpátečník. Proto také moc často o otázkách ideologie nebo politiky nemluvíme. I po tom, co v poslední době vyšly najevo hrůzy nacistického Německa, zůstává stále antisemitou a tvrdí, že veškeré bohatství mají ve svých spárech mezinárodní židovští finanční magnáti. To by mě samozřejmě dohnalo k úplným salvám smíchu, kdyby to ovšem nebylo tak strašlivě tmářské hledisko, a já sice Hobbsovi jsem ochoten připustit, že Rothschild a Wartburg jsou

hebrejská jména, ale zároveň se mu pokouším vysvětlit, že hamižnost není otázkou rasy, ale libuje si v ní celé lidstvo, a pak mu otloukám o hlavu jména jako Carnegie, Rockefeller, Frick, Mellon, Harriman, Huntington, Whitney, Duke, ad infinitum, ad nauseam. To se ovšem mine u Hobbse s jakýmkoli účinkem, ostatně ten člověk dovede svůj žlučovitý vztek zaměřit na cíl daleko prostší a daleko obecněji rozšířený, zvlášť v těchto končinách, ve Virginii, a nemusím snad ani říkat, že se to týká – černochů. O této otázce však spolu prostě raději příliš často nemluvíme, protože ve věku 59 let jsem už příliš starý na pěstní souboj. Synku, hrozí mene tekel. Jestli je černoch, jak se často tvrdívá, tak "méněcenný", ať už se tím míní cokoli, je to prostě proto, že my, vládnoucí rasa, jsme mu nedali příležitost a tak ho zbídačili, že skutečně jediná tvář, jakou může světu ukázat, je ubožácká tvář "méněcenného tvora". Ale černoch na téhle zbídačelé úrovni nemůže zůstat věčně. Žádná moc na světě neudrží lid jakékoli barvy ve městě ani na venkově. Nevím, jestli se za života dočkám, že se černochovi začne dostávat té staré proklamované svobody, na to nejsem dost velký optimista, ale Ty se toho určitě dožiješ, a já bych dal všechno, co mám, kdybych byl naživu, až tenhle den přijde, jako že rozhodně přijde, den, kdy Harry Byrd uvidí, že černoši budou v autobuse sedět ne někde vzadu, ale budou jezdit docela volně a v naprosté rovnosti s bělochy po všech ulicích Virginie. Pro tohle bych si ochotně nechal spílat tím odporným přízviskem "negrofil", jak mi určitě v soukromí řada lidí stejně říká, včetně Franka Hobbse.

To všechno mě oklikou přivádí k hlavnímu bodu tohoto dopisu. Stingo, budeš si nejspíš pamatovat, jak byla před několika lety úředně ověřována poslední vůle Tvé babičky a zlatých mincí, které odkázala svým vnoučatům, ale které jsme nemohli za žádnou cenu najít. Tahle záhada se nyní rozluštila. Jak víš, jsem kronikář a historik místní odbočky Synů Konfederace a během práce na delším eseji o Tvém pradědečkovi jsem detailně prozkoumával jeho korespondenci, která obsahuje řadu dopisů Tvé babičce. V jednom dopise psaném z Norfolku roku 1886 (cestoval tehdy služebně ve věci své tabákové firmy a bylo to těsně předtím, než ho ten zločinec "Pracháč" Duke zničil) odhalil, kde skutečně ono zlato je – nebylo uloženo v bezpečnostní schránce (babička si to zřejmě později všechno popletla), ale v zazděném otvoru ve sklepě domu v Severní Karolíně. Později Ti dám poslat fotokopii tohoto dopisu, protože vím, jak se zajímáš o otázku otrokářství, a kdybys někdy hodlal o této instituci něco napsat, ten tragický dopis by Ti mohl poskytnout některé fantasticky zajímavé podrobnosti. Z dopisu vyplývá, že peníze jsou výtěžkem z prodeje šestnáctiletého chlapce, černocha jménem Artiste, který byl starší bratr dvou služek Tvé babičky, Lucindy a Drusilly. Tvůj pradědeček všechny tři děti koupil pohromadě v aukci ve virginském Petersburgu, někdy koncem padesátých let minulého století, a byli to sirotci. Všichni ti tři mladí černoši byli úředně převedeni do majetku Tvé babičky a obě dívky pracovaly u ní v domě a tam také žily, stejně jako Artiste, kterého však hlavně pronajímali na různé práce do jiných rodin ve městě.

Pak se však stalo něco ošklivého a Tvůj pradědeček o tom píše v dopise mé matce velice taktně. Artiste, kterým zřejmě cloumaly návaly puberty, se měl údajně dopustit čehosi, co dědeček líčí jako "nepatřičné návrhy" jedné z městských krasavic. To samozřejmě způsobilo, že městečko zachvátila vlna rozbouření, chlapci vyhrožovali smrtí a Tvůj dědeček učinil opatření, které by tou dobou pokládal za patřičný krok nejspíš každý. Rychle odvezl Artista potají z města do New Bernu, kde věděl o nákupčím mladých černochů pro řečíkové lesy dole v Georgii, někde kolem Brunswicku. Tomuhle překupníkovi Artista prodal za osm set dalarů. A to jsou ony peníze, které skončily dole ve sklepě starého domu. Jenže tady celá historie ještě zdaleka nekončí, synku. Na dopise je totiž nejbolestnější pradědečkovo vyprávění o tom, co po téhle epizodě teprve následovalo, stejně tak jako probuzená lítost a pocit viny, které tolikrát, jak jsem si všiml, provázejí příběhy o otroctví. Možná že už tušíš, co následovalo. Artiste se zřejmě žádných "nepatřičných návrhů" vůči té mladé bílé slečince nedopustil. Byla to hysterická holčina, která brzy nato obvinila ze stejného přestupku dalšího černocha, ale ukázalo se, že je její příběh obyčejná lež – načež se milá dívenka sesypala a přiznala se, že i její obvinění Artista bylo vylhané. Dovedeš si představit, jaká muka musel dědeček prožívat. A v tom dopise mé matce líčí svůj úděl provinilce.

Nejen že se dopustil jednoho ze skutečně neprominutelných přestupků majitele otroků – rozbil rodinu –, ale prodal nevinného šestnáctiletého chlapce do pekelných muk georgijských řečíkových lesů. Líčí, jak pátral prostřednictvím pošty i soukromého kurýra a dával se poptávat v Brunswicku a jak nabízel jakoukoli sumu, jen aby chlapce zas mohl koupit zpátky, ale tou dobou bylo poštovní i jiné spojení zdlouhavé a nejisté a v mnoha případech přímo nemožné, a Artiste se už nikdy nenašel.

Těch $ 800 jsem objevil přesně na tom místě ve sklepě, které tak pečlivě popsal Tvé babičce. Jako kluk jsem míval kousek od té skrýše vyrovnané sáhové dřevo a skladoval jsem tam jablka a brambory. Jistě si dovedeš představit, že hodnota mincí za tu dobu nesmírně stoupla. Některé jsou dnes vzácné unikáty. Měl jsem možnost zanést je do Richmondu k odhadci, říká se mu, aspoň myslím, numismatik, a ten mi nabídl něco přes $ 5500, což jsem přijal, protože to představuje sedmisetprocentní návratnost sumy získané prodejem nebohého Artista. Sama o sobě by to byla částka značná, ale jak víš, v podmínkách babiččiny závěti stojí, že peníze mají být rozděleny rovným dílem mezi všechna její vnoučata. Jinak by to bývalo pro Tebe mohlo být daleko lepší. Na rozdíl ode mne, který jsem byl natolik prozíravý, že jsem v této přelidněné epoše zplodil jen jediného syna, Tvoje tetičky – mé neuvěřitelně plodné sestřičky – přivedly na svět slovy jedenáct potomků, všechny zdravé a hladové, a všechny chudé. Takto se Tvůj podíl z prodeje Artista ztenčil na sumu o několik dolarů menší než $ 500, na kterou Ti pošlu ověřený šek, což udělám ještě tento týden nebo aspoň ihned poté, jakmile bude celá transakce provedena…

Tvůj milující otec

Léta později jsem si myslíval, že kdybych byl odvedl podstatnou část výtěžku z onoho prodeje Artista Národnímu sdružení pro povznesení černého lidu a všechno si neponechal, mohl jsem se tak aspoň vyznat z pocitu vlastní viny, a navíc jsem mohl podat svědectví o tom, že jsem dokonce jako docela mladý člověk cítil s krutým osudem černochů, a byl jsem tudíž schopen přinést sám nějakou oběť. Ale nakonec jsem rád, že jsem si peníze ponechal. Po dlouhá léta

poté se stávala obvinění černého lidu stále bojovnější a neodbytnější, a když jsem se dozvěděl, že já jako spisovatel – a k tomu ještě prolhaný spisovatel – jsem prý z bídy otrokářství měl jenom zisk a prospěch, podlehl jsem jisté masochistické rezignaci, a když jsem si pomyslel na Artista, řekl jsem si: čert to vem, když je někdo rasistický vykořisťovatel jednou, je rasistický vykořisťovatel vždycky. Navíc jsem roku 1947 potřeboval těch čtyři sta osmdesát pět dolarů stejně nepostradatelně jako každý člověk s černou pletí nebo černoch, jak jsme tehdy ještě slušně říkali.

* * *

V Univerzitním hotelovém klubu jsem zůstal, dokud jsem nedostal od tatínka šek. Při správném zacházení bych s penězi mohl vystačit přes léto, které právě začínalo, a možná dokonce i kousek podzimu. Zůstat v Univerzitním hotelovém klubu už pro mě bylo naprosto nemožné, jak po stránce duševní, tak fyzické. To místo ze mě udělalo tak dokonale impotentní trosku, že jsem se tu už nebyl s to rozptýlit ani občasným autoerotickým povyražením, a nezbývalo mi, než pomáhat si pokradmu při půlnočních toulkách po Washingtonově náměstí rukou přes kapsu. Svou odloučenost od lidí jsem nesl s takovou bolestí, že můj pocit osamění, věděl jsem to, začínal být až na hranici čehosi patologického, a měl jsem podezření, že kdybych se odstěhoval z Manhattanu, byl bych ještě ztracenější, protože tady jsem měl aspoň pár blízkých orientačních bodů a některé oblíbené uličky v Greenwich Village, k nimž jsem již měl určitý vztah a které mi tu poskytovaly ovzduší domova. Ale skutečnost byla taková, že jsem si prostě nemohl manhattanské ceny dovolit – dokonce i malé prosté kamrlíky tu byly nad mé prostředky –, hledal jsem tedy v inzerátech v rubrikách nájmů a podnájmů, jestli bych nesehnal nějaké ubytování v Brooklynu. A tak se stalo, že jsem jednoho krásného červnového dne vystoupil na stanici Church Avenue z podzemní dráhy linky BMT, se svým vojenským pytlem od námořní pěchoty a s kufrem, nasál z ovzduší Flatbushe několika doušky omamné aroma nakládané zeleniny a vydal se ulicí s jemně zelenavými platany k penzionu paní Yetty Zimmermanové.

Dům Yetty Zimmermanové se bez předstírání a upřímně hlásil k těm nejjednobarevnějším stavením v Brooklynu, ne-li v celém New Yorku. Byla to velká nesouměrná budova postavená ze dřeva a štuky s onou nepopsatelnou svérázností doby někdy, hádal bych, před první světovou válkou anebo těsně po ní, a byla by jistě splynula s ostatními nenápadnými stejnorodými a obdobně nepopsatelně svéráznými okolními domy, které sousedily s Prospect Parkem, nebýt její nápadné – a neselhávající silou působící – růžovosti. Od vikýřů a kupolovitých vížek nad prvním poschodím až po okenní rámy v suterénu byl celý dům růžový, růžový tak, že před tou barvou nebylo úniku. Když jsem ten dům uviděl poprvé, ihned mi připomněl fasádu hradu postaveného někde na opuštěném pozemku pro filmovou verzi Čaroděje ze země Oz, který tu nechala stát společnost MGM. I vnitřek byl růžový. Podlahy, stěny, stropy a dokonce i většina nábytku po chodbách a v každém pokoji se jen nepatrně lišila v odstínech této jediné barvy – zřejmě v důsledku lakýrnické práce různé kvality – od něžné rosé v odstínu syrového lososa až k útočnější korálové v odstínu bublinkové žvýkací gumy, ale všude to byla růžová, růžová, která nepřipouštěla soupeřství žádné jiné barvy, takže teprve po několika minutách rozvažování o svém budoucím pokojíku, sledován hrdým okem paní Zimmermanové, jsem pocítil, že mě to nejdřív jaksi pobavilo – vždyť to byl Kupidův budoár, v kterém se člověk stěží ubránil dusivému smíchu –, ale pak jako bych se jakýmsi podivným způsobem ocitl v pasti, jako bych se náhle dostal do cukrárny k Barricinimu nebo do dětského oddělení u Gimbelse. "Já vím, nejde vám do hlavy ta růžová," řekla paní Zimmermanová, "nikomu nejde. Ale za chvíli si na ni přivyknete – oblíbíte si ji, skutečně si ji zamilujete, věřte mi. Netrvá to dlouho a lidi pak vůbec žádnou jinou barvu nechtějí." Aniž jsem se jí na to zeptal, sama dodala na vysvětlenou, že jejího manžela Sola – jejího nebožtíka manžela – potkalo štěstí v podobě fantastické koupě několika set galonů přebytečné barvy od námořnictva, jaká se užívá – "však víte" – řekla a odmlčela se, s prstem položeným zpytavě vedle špachtlovitého pórovitého nosu. "Jako kamufláž?" nahrál jsem jí patřičný výraz. Na což ona odpověděla: "Ano, to je ono. Myslím, že růžovou na těch lodích nijak zvlášť použít nemohli." Sdělila mi, že Sol celý dům natřel sám. Yetta byla žena podsadité postavy a výřečného charakteru, asi šedesátnice, s veselým obličejem, jehož lehce mongoloidní rysy jí dodávaly vzezření rozzářeného Buddhy.

Ten den jsem se dal přesvědčit téměř ihned. Za prvé to bylo laciné. A pak, růžový nerůžový, ten pokoj, který mi v přízemí ukázala, byl pěkně prostorný, vzdušný, slunný a čistý jako nějaká holandská světnice na staré olejomalbě. Navíc oplýval i luxusem kuchyňského koutu a koupelničky, v které toaletní mísa a vana zářily bělí až v oslnivém kontrastu proti mátově nazelenalé barvě kolem. Už ten fakt vlastní koupelny mě sváděl, a navíc tu byl bidet, který vyvolával skoro až neslušné podvědomé představy a přímo bezohledně mě elektrizoval a vzbuzoval ve mně vzrušená očekávání. Také na mě silně zapůsobilo, jak mi paní Zimmermanová předvedla celý svůj podnik, jehož jednotlivé části, jimiž mě prováděla, přímo na místě komentovala. "Já tomu tady říkám Yettina Síň svobody," prohlašovala a občas mě přitom šťouchla. "Já totiž ráda vidím, když mají moji nájemníci radost ze života. Ne že bych tu neměla taky svoje pravidla." Zvedla vzhůru buclatý polštářek ukazováku a začala je vypočítávat. "Pravidlo číslo jedna: zakazuje se hrát po jedenácté na rádio. Pravidlo číslo dvě: když odcházíte z pokoje, nezapomeňte zhasnout všechna světla, nehodlám platit společnosti Con Edison žádné peníze navíc. Pravidlo třetí: rozhodně se nesmí kouřit v posteli; když vás přistihnu, jak v posteli vykuřujete – jedete. Můj zesnulý manžel Sol měl bratrance, který tímhle způsobem uhořel, a navíc spálil celý barák. Pravidlo číslo čtyři: každý pátek se platí na týden dopředu. Konec, žádná další pravidla neexistují! Všechno ostatní je Yettina Síň svobody. Totiž co tím chci říct: tohle tady je dům pro dospělé. Račte rozumět, nevedu tady žádný bordel, ale když si jednou za čas chcete do pokoje přivést slečnu, prosím, přiveďte si do pokoje slečnu. Když se budete chovat jako džentlmen a všechno půjde v klidu a potichu a vy ji v rozumnou dobu vyprovodíte, pak nebudete mít kvůli nějakému tomu děvčeti s Yettou žádné nedorozumění. A totéž platí obráceně pro slečny, co u mě bydlí, když se chtějí občas doma pobavit a pohostit u sebe přítele. Co může kozel, může i koza, to aspoň říkám já, a jestli něco nesnáším, pak je to pokrytectví."

Tato výjimečná svobodomyslnost – podle mého soudu měla své kořeny ve schopnosti ocenit volupté, schopnosti zděděné ještě ze staré vlasti – zpečetila mé konečné rozhodnutí nastěhovat se k Yettě Zimmermanové, přes všechnu

problematickou volnost, která se mi tu nabízela. Kde seženu nějaké děvče? uvažoval jsem. Pak jsem se ale sám na sebe pro svůj nedostatek podnikavosti rozvzteklil. Tahle výsada, kterou mi Yetta poskytla (brzy jsme si začali říkat křestními jmény), se už o rozřešení tohoto závažného problému určitě postará sama od sebe. Lososově růžové stěny jako by žhnuly vášní a já se uvnitř přímo chvěl slastí. A za několik dní jsem se sem nastěhoval a s hřejivým pocitem jsem očekával léto naplnění svých tělesných žádostí, filozofického zrání a hmatatelných pokroků v tvůrčím úkolu, který jsem si předsevzal.

První dopoledne – byla sobota – jsem vstával pozdě a došel si procházkou do papírnictví na Flatbush Avenue a koupil si dva tucty tužek č. 2 značky Venušin samet, deset žlutých linkovaných bloků velkého formátu a ořezávátko typu "Boston", které jsem si s Yettiným svolením směl přišroubovat k veřejím dveří koupelny. Pak jsem se posadil na růžovou proutěnou židli s rovným opěradlem k dubovému psacímu stolku, taktéž natřenému na růžovo a zbudovanému s onou hrubozrnnou bytelností, jež mi připomínala katedry, za nimiž sedaly za mých chlapeckých let na gymnáziu naše úctyhodné kantorky, a s tužkou mezi palcem a ukazovákem jsem se zahleděl na první list žlutého bloku, jehož prázdnota mě až zabolela v očích. Jak dovede z člověka taková prázdná stránka vysát sílu a jak je urážlivá! Uvnitř prázdno, žádná inspirace, a já jsem zjistil, že se taky nic nedostaví, ale přestože jsem tam seděl půl hodiny a moje mysl si hrála jen s polotovary myšlenek a mlhavými pojmy, odmítl jsem propadnout ve chvíli stagnace okamžité panice; vždyť jsem se v tomhle neznámém prostředí sotva usadil. Během několika prvních dnů v Univerzitním hotelovém klubu jsem minulého února, než jsem začal pracovat u McGraw-Hilla, napsal nějakých tucet stránek chystaného prologu k románu – líčení cesty vlakem do malého městečka ve Virginii, které mělo dodat knize lokálního koloritu. Tónem tohoto úvodu jsem byl silně zavázán knize R. P. Warrena Všichni jsou zbrojnoši královi a moje próza se nesla úplně stejnými rytmy, a dokonce jsem použil i téže druhé osoby singuláru, abych dosáhl onoho účinku, s nímž autor popadá čtenáře přímo za klopy, takže pasáž to byla, jak jsem věděl, odvozená, ale přesto jsem zároveň cítil, že v ní je dosti působivosti a že je svěží. Byl jsem na ni hrdý, byl to dobrý začátek a v tu chvíli jsem ji vytáhl z desek a znovu si ji přečetl, už snad po devadesáté. Stále se mi líbila a byl bych nebyl ochoten změnit na ní ani řádku. Račte se uklidit, pane Warrene, teď přichází Stingo, říkal jsem si. Načež jsem pasáž zase složil do desek.

Žlutá stránka zůstala prázdná. Cítil jsem vnitřní neklid a skoro jako by na mě šla smyslnost; a abych udržel přes otvor do vždy pohotově čekající mozkové laterny magiky svých lascivních vidin staženou roušku neviditelnosti – bylo to rozptýlení sice nevinné, ale odvádělo od práce –, zvedl jsem se a začal přecházet po pokoji utopeném v letním slunci s pastelovými odstíny barvy plameňáků. Slyšel jsem nad sebou hlasy, kroky – uvědomil jsem si, že stěny jsou tenké jako papír – a upřel jsem oči vzhůru do růžového stropu. Začal jsem nenávidět tu všudypřítomnou růžovou barvu a zmocňovaly se mě pochyby, že si na ni kdy "přivyknu", jak se vyjádřila Yetta. Vzhledem k problému váhy a místa přinesl jsem si s sebou pouze vybrané základní knihy; bylo jich skutečně jenom pár a byly mezi nimi Americký univerzitní slovník, Rogetův Thesaurus, dílo Johna Donna, Oatese a O'Neillovo Úplné vydání řeckého dramatu, Marckova Příručka diagnózy a terapie (což samozřejmě souviselo s mou hypochondrií), Oxfordská kniha anglické poezie a bible. Věděl jsem, že si svou knihovnu mohu vybudovat teprve postupně. Zatím jsem se však v tu chvíli snažil nějak přivolat svou múzu a hodlal jsem si pomoct četbou Marlowa, ale z nějakého důvodu mě ta melodická hudba nevzrušovala jako jindy.

Knihu jsem odložil a odloudal se do miniaturní koupelničky, kde jsem začal provádět inventuru předmětů, které jsem si dal do skříňky na zdi. (Léta poté jsem k svému úžasu zjistil, že J. D. Salinger líčí podobně svého hrdinu, jak provádí obdobný obřad, ale v tom ohledu si činím nárok na prvenství.) Tento rituál tkvěl svými kořeny hluboko v půdě nevysvětlitelné neurózy a jakéhosi nutkání podniknout něco fyzicky vyčíslitelného, hmatatelného, a já jím procházel mnohokrát, vždy v okamžiku, kdy moje imaginace a invence ustrnuly téměř na mrtvém bodě a mysl se vzpírala jak psaní, tak čtení jako obtížnému břemenu. Je to až záhadná potřeba obrodit hmatatelný vztah k obyčejným věcem. Jedné po druhé jsem se jich dotýkal konečky prstů na témž místě, kam jsem je položil předešlého večera, na poličky závěsné skříňky, která jako všechno ostatní také padla za oběť bláznivé karmazínové štětce Sola Zimmermana: kelímku holicího krému Barbasol, lahvičky alka-seltzerové sody, holicího přístroje značky Schick, dvou tub zubní pasty Pepsodent, kartáčku na zuby značky Dr. West se středně tuhými štětinami, lahvičky vody po holení značky Royall Lyme, hřebenu značky Kent, krabičky patentních žiletek do Schickova holicího přístroje, neotevřené a v celofánu balené krabice tří tuctů srolovaných a promazaných prezervativů značky Trojan s kapsičkami ve špičkách, kelímku Breckova šamponu proti lupům, tubičky nylonových párátek Rexall, kelímku Squibbovy vitamínové směsi a lahvičky adstringentní ústní vody. Všechny jsem lehce polaskal, podíval se na viněty, dokonce jsem odšrouboval víčko od vody po holení Royall Lyme a nasál vůni citrusových plodů a nakonec jsem byl po té zevrubné prohlídce, která trvala asi půl druhé minuty, odměněn výrazným pocitem uspokojení. Pak jsem dvířka skříňky zavřel a vrátil se k psacímu stolku.

Když jsem se posadil, zvedl jsem zrak, vyhlédl oknem ven a náhle jsem si uvědomil další prvek, který na mě musel podvědomě působit, že mě to k tomuto místu tolik přitahovalo. Měl jsem nesmírně uklidňující a příjemnou vyhlídku do parku na onen konec, kterému se říká Přehlídková alej. Chodníky u okraje stínily staré platany a javory, a sluneční světlo rozhozené v zářivých skvrnách po mírném lučním svahu Přehlídkové aleje dodávalo scéně atmosféry poklidu a skoro až pastýřské idyly. Ten kout tvořil nápadný kontrast se vzdálenějšími končinami okolí. Sotva ob několik ulic kypěl bouřlivý dopravní ruch na Flatbush Avenue, místě až vtíravě velkoměstském, kakofonním, chaotickém, hemžícím se ukřičenými dušičkami a uzlíky nervů; zde však vzbuzovala stromová zeleň a pastelové sluneční světlo s oparem pylu, nečetné nákladní i osobní vozy a klidné kročeje několika chodců na okraji parku dojem odlehlé části skromného jižního městečka – tak nejspíš Richmondu nebo Chattanoogy či Columbie. Sevřela mě prudká bolest stesku po domově a najednou mě napadlo, co proboha dělám tady v těch neuvěřitelných končinách Brooklynu, neschopný a navíc žádostí posedlý kalvinista mezi všemi těmi Židy?

Provokován touto myšlenkou vyndal jsem z kapsy kousek papíru. Měl jsem na něm poznamenána jména šesti

ostatních nájemníků v domě. Každé jméno napsala pořádkumilovná Yetta na malou vizitku a připevnila na příslušné dveře, a z důvodů, v kterých nebylo možno vidět nic jiného než mou obvyklou chamtivou zvědavost, jsem se předchozího dne pozdě večer vypravil po špičkách na obchůzku a jména si opsal. Pět nájemníků bydlelo v poschodí nade mnou, ostatní naproti přes chodbu. Nathan Landau, Lillian Grossmanová, Morris Fink, Sophie Zawistowska, Astrid Weinsteinová, Moishe Muskatblit. Jména se mi hrozně líbila, pro nic jiného než pro tu báječnou pestrost, po všech těch Cunninghamech a Bradshawech, mezi nimiž jsem vyrůstal. Muskatblit mě upoutal pro jakousi byzantskou příchuť. Uvažoval jsem, kdy se asi seznámím s Landauem a Finkem. Tři ženská jména mou pozornost vzrušila velmi silně, zvláště Astrid Weinsteinová, která bydlela přímo naproti, tak dráždivě blízko. Zrovna jsem o všem rozvažoval, když v tom okamžiku jsem si uvědomil – v pokoji přímo nade mnou – rozruch, který byl tak bezprostředně a drásavě identifikovatelný a mým trpícím uším ihned tak zřejmý, že se vyhnu způsobu někdejších dob, kdy se podobné věci nuceně opisovaly vzdáleným náznakem, a dovolím si říct, že to byl zvuk, rozruch, šílenství dvou lidí, kteří si to spolu rozdávají jako pominutá divoká zvěř.

Poděšeně jsem se podíval vzhůru ke stropu. Lustr poskakoval a kymácel se jako loutka na drátě. Z omítky se dolů sypal růžový prach a já jsem skoro očekával, že se každou chvíli musí čtyři nohy postele probořit ke mně. Bylo to něco úděsného – nebyl to pouhý rituál kopulace, ale turnaj, rvačka, pouťový zápas vyzývající všechny k účasti, fotbalové utkání, pouťová tancovačka. Slova zněla jakousi verzí angličtiny, byla zkomolená a vyslovovaná s jistou exotickou výslovností, ale nebylo zapotřebí, abych jim rozuměl. Výsledek byl přímo impresionistický. Muž a žena, dva hlasy tvořící povzbuzující publikum fotbalového zápasu, se podněcovali výkřiky, jaké jsem v životě neslyšel. Stejně tak jsem nikdy nezaslechl takové pobídky k vylepšení účinku – pomaleji, prudčeji, rychleji, hloub – ne, na žádném hřišti jsem neslyšel ani tak nadšený povyk nad získáním míče, takové vzdechy nad tím, že se míč ze hry ztrácí, a naopak ani tak zuřivě naléhavé rady, jak jej ve hře nejlíp využít. A nemohl jsem to vše slyšet zřetelněji, ani kdybych byl měl na uších speciální sluchátka. Bylo to úplně jasné a trvalo to herojsky dlouho. Zdálo se, že ten zápas pokračuje už nekonečné minuty, a já tam seděl a jenom vzdychal, až najednou bylo po všem a účastníci zmizeli skutečně jako praví hráči ve sprchách. Tenkým stropem se dolů nesly zvuky cákající vody a pochichtávání, pak se ozvaly šouravé kročeje a další smích, hlasité mlasknutí, které znělo, jako když někdo plácne v žertu tlapou někoho po holém zadku, a nakonec se ozval naprosto neorganicky z gramofonu přesladce pulzující rytmus pomalé věty z Beethovenovy Čtvrté symfonie. Rozrušen na nejvyšší míru zašel jsem do skříňky v koupelně a vzal si alka-seltzer.

Za malou chvíli poté, co jsem se vrátil ke stolku, jsem si uvědomil, že v témž pokoji nade mnou se strhla živá hádka. Ta nasupená a zuřivá nálada vznikla obdivuhodně rychle. Zvukům jsem vzhledem k nějakým akustickým překážkám nerozuměl. Podobně jako při tom právě skončeném maratonu chlípnosti jsem celou akci slyšel až s barokní detailností, ale slova zůstávala tlumená a nezřetelná, takže mi zbýval jen dojem vzteklého šoupání nohou, netrpělivého postrkování židlí, bouchání dveří a hlasů sílících vzteky a vyrážejících slova, kterým jsem byl s to porozumět jenom částečně. Mužský hlas měl převahu – rozzuřený baryton, v němž se čiré zvuky Beethovena téměř utápěly. Ženský hlas naopak působil plačtivým obranným tónem a ozýval se ostřeji jen občas, spíš jako z hrůzy, ale jinak byl poddajný a zabarvený prosbou. Náhle na stěnu s třeskotem dopadl nějaký skleněný nebo porcelánový předmět – popelník, sklenka, bůhvíco – a já zaslechl těžké mužské kročeje ubírající se ke dveřím, jež se v tu chvíli nahoře v chodbě nade mnou rozlétly. Vzápětí nato dveře s třeskotem zabouchly a já slyšel, že mužské kroky míří do nějakého jiného pokoje v horním patře. A nakonec zůstal pokoj po těch minuvších dvaceti minutách ztřeštěné aktivity ponořen v jakémsi dočasném tichu a já v jeho hlubinách slyšel z chraptícího gramofonu jen to tiché lkavé adagio a ztracené vzlyky ženy na posteli nade mnou.

* * *

Vždycky jsem byl vybíravý jedlík, i když jsem jídlu nikdy příliš nedal a snídani jím vždycky vstoje. Jelikož mám ve zvyku pozdě vstávat, dosti se těšívám na snídani a lehký oběd, které spojuji dohromady. Když ten hluk nade mnou ustal, zjistil jsem, že je již k poledni, a zároveň jsem si uvědomil, že kopulace i hádka na mě tak silně zapůsobily, že jsem dostal neuvěřitelný hlad, jako bych se byl toho všeho, co se odehrálo nahoře, přímo zúčastnil. Hlad jsem měl tak velký, že se mi začaly v ústech sbíhat sliny a pociťoval jsem lehkou závrať. Kromě neskafe a piva jsem si zatím svou malou kredenc ani miniaturní ledničku ničím nezásobil, takže jsem se rozhodl zajít si na oběd ven. Na jedné procházce sousedstvím mě na Church Avenue upoutala Herzlova košerná restaurace. Chtěl jsem tam zajít, protože jsem předtím ještě nikdy nezkusil pravou, takříkajíc echt židovskou kuchyni a také proto, že… prostě jsem si říkal: Když jsi ve Flatbushi, musíš s flatbušskými… Nemusel jsem se ale vůbec nijak namáhat, protože byla sobota a restaurace byla zavřená, takže jsem se rozhodl pro jiný, údajně neortodoxní podnik, kde se říkalo U Sammyho, kousek dál v téže ulici, a tam jsem si poručil slepičí polévku s macesovými knedlíčky, gefilte fiš a játra – což všechno mi bylo dobře známé z rozsáhlé četby židovských reálií; objednávku jsem přednesl číšníkovi tak strašlivě hulvátskému, že mě napadlo, jestli to jenom nehraje. (Tehdy jsem nevěděl, že nezdvořáctví je u židovských číšníků téměř daný charakteristický rys.) Nicméně mě to nijak zvlášť nevzrušovalo. V restauraci bylo skoro přeplněno, většinou staršími lidmi, kteří se krmili boršèem a žvýkali bramborové pirohy; vlhké, vůní jídel prosycené ovzduší naplňoval lomozivý povyk jidiš – důstojný to řev – nezměřitelně hlubokými guturálami, jež vycházely z desítek laločnatých hrdel, klokotavě polykajících tučná kuřecí sousta.

Cítil jsem se podivným způsobem šťasten, skoro jako ve svém živlu. Teď si libuj, libuj si, Stingo, říkal jsem si. Jako řada Jižanů s určitým vychováním, vzděláním a citlivostí jsem měl od samého začátku k Židům přátelský vztah, a dokonce moje první láska byla Miriam Bookbinderová, dcera místního lodního dodavatele, které již v šesti letech zpod smutných víček hleděla z jejích nádherných očí tajemně bezútěšná a především nevyzpytatelná záhadnost její rasy; později jsem pak prožíval ještě daleko silnější osobní blízkost s židovským lidem, blízkost, kterou podle mého přesvědčení zakusí ti Jižané, kterými po léta otřásají tvrdá střetnutí s mukami Abrahámovými, s neuvěřitelným

hledačstvím Mojžíšovým, se vzrušenými hosana žalmistů, propastnou vizí Danielovou a se všemi dalšími zjeveními, všemi těmi hořkosladkými výtvory, neuvěřitelnými báchorkami a ošidně nadsazenými hrůzami protestantsko-židovské bible. Navíc je obecně známo, že Židé se mezi bílými obyvateli Jihu těší jakýmsi přátelským sympatiím, protože Jižané mají jiného, temnějšího obětního beránka. Nicméně když jsem tehdy u Sammyho o polednách seděl, úplně jsem v tom novém prostředí zářil a bez zvláštního překvapení jsem si pomalu uvědomil, že důvodem mého stěhování do Brooklynu bylo jakési nevědomé nutkání být mezi Židy. Nemohl jsem se do srdce židovstva dostat hloub, ani kdybych se rázem ocitl v Tel Avivu. A když jsem z restaurace odcházel, přiznal jsem si dokonce, že mi sedělo i to manischewitzské víno, které tvořilo ve skutečnosti prašpatný doplněk ke gefilte fiš, ale zato mi připomínalo jakousi sirupovou chutí sladké virginské žlutavé víno chutnající po švestkách, víno, které jsem okusil tam dole doma ještě jako chlapec.

Když jsem se vrátil zpátky do Yettina domu, znovu mě ona událost v pokoji nade mnou poněkud rozrušila. Důvody mého zaujetí byly v podstatě sobecké; jestliže se totiž tohle bude odehrávat příliš často, mnoho spánku ani klidu neužiju. Dále mi však vrtala hlavou ještě jedna okolnost, totiž ten prazvláštní ráz celé události – ta rozpustile atletická milostná pletka, z níž se účastníci tak očividně a výjimečně radovali a která potom přesto přešla takovým zvratem do zuřivosti, pláče a rozladění. Navíc mě pak dráždilo, kdo vlastně tohle všechno dělal komu. Popuzovalo mě, že mě okolnosti vrhly do postavení jakési až nechutné zvědavosti, že seznámení s mými spolubydlícími se nemá odehrát v rovině obyčejného "Dobrý den, těší mě" a prostého stisku ruky, ale že se promění v epizodu tajného pornografického poslouchání činnosti dvou úplně cizích lidí, jejichž obličeje jsem v životě neviděl. Přestože jsem se během svého dosavadního pobytu v metropoli, jak jsem jej vylíčil, vyžíval silně ve fantazii, nejsem podstatou své povahy žádný slídil, ale v té blízkosti obou milenců – vždyť nakonec div že mi nespadli na hlavu – bylo přímo nemožné nesnažit se zjistit při první vhodné příležitosti, kdo vlastně jsou.

Můj problém se vyřešil téměř ihned, když jsem se setkal s prvním Yettiným podnájemníkem, jenž stál dole v chodbě a probíral se poštou, kterou listonoš nechal na stolku u vchodu. Byl to mladík amorfních tvarů, s povislými rameny a dalo by se říci jakéhosi ovoidního vzezření; mohlo mu být asi osmadvacet roků, měl husté uzlíkovité vlasy a choval se s nasupenou příkrostí rodilých Newyorčanů. Během prvních dní svého pobytu v New Yorku jsem v tomto chování viděl něco tak nepochopitelně nepřátelského, že mě to několikrát dohnalo téměř na pokraj násilného činu, až jsem si pak uvědomil, že je to pouze jedna tvářnost onoho tuhého krunýře, do něhož se obyvatelé velkoměst po způsobu pásovců stahují. Zdvořile jsem se představil: "Jmenuju se Stingo," ale můj soused se dál probíral poštou a na mé úsilí reagoval jen pravidelným zvukem adenoidního dýchání. V týlu jako by mi vyšlehl plamen, ústa mi ztuhla, otočil jsem na podpatku a zamířil do pokoje.

Pak jsem za sebou zaslechl: "Není tohle vaše?" A když jsem se obrátil, držel v natažené ruce dopis. Podle rukopisu jsem poznal, že je od otce.

"Díky," odsekl jsem vztekle a popadl dopis.

"Neschoval byste mi známku?" ozval se znovu. "Sbírám známky k výročím." Pokusil se o cosi, co vypadalo jako úsměv, nic zvlášť sdílného, ale bylo to aspoň něco viditelně lidského. Cosi jsem zahučel a vrhl jsem na něho jakýs takýs souhlasný pohled.

"Já jsem Fink," představil se. "Morris Fink. Vlastně to tady mám, abych tak řekl, na starosti, když je Yetta pryč, jako tenhle víkend. Jela na návštěvu za dcerou do Canarsie." Kývl hlavou směrem k mým dveřím. "Koukám, že bydlíte v kráteru."

"V kráteru?" zeptal jsem se.

"Já tam bydlel ještě před týdnem. Když jsem se vystěhoval, mohl jste se nastěhovat vy. Říkal jsem tam tomu kráter, protože to skutečně bylo, jako by člověk žil v kráteru po vybuchlé bombě: když člověk uváží všechen ten ryk a to rajtování, co se odehrává v tom pokoji nahoře."

A náhle jako by se mezi Morrisem a mnou vytvořilo pouto, ulevilo se mi a přemohla mě zvědavost. "Jak jste se s tím proboha srovnal? A povězte mi – kdo kruci ti dva jsou?"

"Není to tak hrozné – když je přesvědčíte, aby přestěhovali postel. Udělají to – tedy přistrčí postel ke zdi –, a pak už to rajtování skoro neuslyšíte. Postel totiž potom bude nad koupelnou. Donutil jsem je k tomu. Přesněji řečeno, jeho. Musel postel přešoupnout, i když je to její pokoj. Prostě jsem se nedal. Řekl jsem mu, že je Yetta oba vyhodí, když neposlechnou, takže nakonec souhlasil. Teď postel zřejmě zase šoupl zpátky k oknu. Povídal totiž něco v tom smyslu, že je tam chladněji." Odmlčel se a vzal si zatím cigaretu, kterou jsem mu nabídl. "Měl byste ho především požádat, aby postel zase přistrčil ke stěně."

"To přece nemůžu udělat," vyhrkl jsem. "Nemůžu jít jen tak za nějakým chlapem, úplně neznámým, a říct mu – však víte, co bych mu musel říct. Byl by to hrozný trapas. To bych nemohl. A kdo jsou to vlastně?"

"Kdybyste chtěl, řeknu mu to sám," navrhl Morris se sebejistotou, která mi byla sympatická. "Já ho k tomu donutím. Yetta nesnáší, aby si lidi tady něčím šli na nervy. Ten Landau je skutečně divný člověk a možná s ním budou i potíže, ale postel přesune, s tím si nedělejte starosti. Nebude se chtít nechat vyhodit."

Takže to byl Nathan Landau, první v mém seznamu, ten tedy je hlavní osobou v tomhle spolku; kdo je ale jeho partnerka v tom povykování, hříchu a zmatkování? "A to děvče?" zeptal jsem se. "To je slečna Grossmanová?"

"Ne. Grossmanka je čuně. Je to ta polská holka, Sophie. Říkám jí Sophie Z. Její příjmení se nedá vyslovit. Ale ta je teda kus, ta Sophie."

Znovu jsem si uvědomil ticho v domě, ten tajemný pocit, že jsem v nějakém obydlí daleko od městských ulic, v místě odlehlém, zapadlém, téměř bukolickém. Z parku přes cestu se sem neslo volání dětí a slyšel jsem, jak kolem pomalu, beze spěchu a v klidu projíždí jedno jediné auto. Prostě jsem nevěřil, že bydlím v Brooklynu. "Kde jsou všichni?" zeptal jsem se.

"Já vám něco povím," odpověděl Morris. "Možná s výjimkou Nathana nemá nikdo v tomhle baráku dost peněz, aby

vůbec něco podnikl. Třeba že by jel do New Yorku, zatancovat si v Rainbow Room anebo podnikl něco na úrovni. A tak v sobotu odpoledne odtud všichni vypadnou. Všichni prostě někam zmizí. No třeba to čuně Grossmanovo – člověče, to je teda lehna jenta – takže Grossmanka jede na návštěvu k mámě do Islipu. Astrid taky. To je Astrid Weinsteinová, ta bydlí přes chodbu přímo naproti vám. Dělá sestru ve špitále, Kings County Hospital, jako Grossmanka, jenomže není čuně. Žába docela ujde, ale zas nic moc. Taková obyčejná. Řekl bych něco jako pejsek. Ale čuně není."

Napětí ve mně povolilo. "A to jezdí na návštěvu za matkou?" zeptal jsem se s nevelkým zájmem.

"Ano, za matkou, jenomže tady v New Yorku. Vidím, že vy nejste Žid, takže vám o Židech musím něco povědět. Židé jezdí za mámou hodně. Už to mají v povaze."

"Aha," řekl jsem. "A ti ostatní? Kam odjeli?"

"Muskatblit – však ho uvidíte, je to vazba a trochu tlusťoch, studuje na rabína – Moishe jezdí za mámou a za tátou někam do New Jersey. Jenom nemůže cestovat o šábesu, takže odjíždí už v pátek večer. Je fanda na biograf a celou neděli bývá v New Yorku a zvládne až čtyři pět filmů. Pak se sem v neděli pozdě večer vrací, napůl osleplý od koukání."

"A, hm – Sophie a Nathan? Kam ti jezdí? A co vlastně dělají, kromě toho, že…" už už jsem chtěl udělat vtip, ale držel jsem jazyk za zuby; ostatně to stejně nemělo cenu, protože Morris, upovídaný a tak nenuceně a bez zábran sdělný, už dávno vytušil, co mi vrtá hlavou, a ihned mě zásobil patřičnými informacemi.

"Nathan je studovaný, je biolog. Pracuje v nějaké laboratoři někde u Borough Hall, kde vyrábějí léky a drogy a tak. Co přesně dělá Sophie Z., nevím. Slyšel jsem, že obstarává příjem pacientů u nějakého polského doktora, který má fůru polských klientů. Samozřejmě že mluví polsky jako rodným jazykem. Jo, co chci říct, Nathan a Sophie chodí šíleně rádi na pláž, úplní cvoci. Když je slušné počasí, jako třeba dnes, jedou na Coney Island – někdy na Jones Beach. Pak se zase vracejí sem." Odmlčel se a pokusil se vyloudit na tváři jakýsi poťouchlý úsměv. "Vrátí se sem a zas na to hupnou a zas se kočkujou a rafají. Člověče, jak ti dva se dovedou rafat. A pak jdou na večeři. Potrpí si na parádní jídlo. Ten Nathan vydělá prachy, ale je to podivín, podivín to je. Skutečně divná nátura. Totiž abych řekl, já si myslím, že potřebuje psychiatra."

Rozdrnčel se telefon a Morris jej nechal zvonit. Byl to automat na mince, visel na stěně a zvonění působilo zvlášť pronikavě, až jsem si uvědomil, že tak byl zřejmě už seřízen, aby byl slyšet po celém domě. "Když tady nikdo není, neberu to," řekl Morris. "Ten zatracenej verk mi jde na nervy, těch vzkazů! ‚Je tam Lillian? Tady je její matka. Vyřiďte jí, že tu zapomněla ten drahý dárek, co přinesl strýček Bennie.' Tatata tatata. Čuně. Nebo: ‚Tady otec Moishe Muskatblita. Že není doma? Vyřiďte mu, že jeho bratrance Maxe přejel v Hackensacku nákladák.' Tatata tatata, celý den dokola. Ten telefon mi leze na nervy."

Řekl jsem Morrisovi, že se ještě uvidíme, a po několika zdvořilostech jsem se stáhl do svého pokoje s tou růžovou barvou dětského pokojíku a s tím neklidem, který ve mně onen odstín začal vzbuzovat. Posadil jsem se ke stolu. Z první stránky mého bloku čišela prázdnota, až mě obcházela hrůza, ta žlutá plocha přede mnou zela jako průhled do věčnosti. Jak proboha budu vůbec schopen napsat někdy román? uvažoval jsem a okusoval Venušin samet. Otevřel jsem dopis od otce. Vždycky jsem se na ty dopisy těšil a byl jsem šťasten, že mám tohoto jižanského lorda Chesterfielda jako osobního rádce, jenž mi vždycky působil tolik potěšení svými staromódními pojednáními o pýše, hamižnosti, bigotnosti, politických pletichách, sexuálních výstřelcích a jiných hříších a nebezpečenstvích. Rád poučoval, to možná občas ano, ale nikdy neupadal do pompéznosti nebo kazatelství a já měl nesmírný požitek z celkové promyšlenosti dopisů, z jejich citovosti a výmluvnosti; pokaždé když jsem nějaký dočetl, měl jsem blízko k slzám nebo jsem se prohýbal smíchy a vždy mě to téměř vzápětí nutkalo přečíst si příslušnou pasáž z bible, z níž čerpal otec do své květnaté prózy mnoho moudrostí. Dnes však mou pozornost nejdřív upoutal novinový výstřižek, který vypadl ze složeného dopisu. Titulek výstřižku místních novin ve Virginii mě tak ohromil a zděsil, že jsem v tu chvíli téměř nemohl popadnout dech a před očima se mi dělaly mžitky.

Oznamovala se tu sebevražda krásné dvaadvacetileté dívky, do níž jsem byl během těch rozkolísaných let svého dospívání beznadějně zamilován. Jmenovala se Maria (ne Marie, ale tím jižanským jménem Maria s přízvukem na druhé slabice) Huntová a já jsem do ní byl ve svých patnácti letech tak horečně poblázněn, že mi to zpětně připadá jako malé šílenství. Láskou ochořelý blázen! Jak dokonalý příklad takového ubožáka jsem tehdy musel skýtat! Maria Huntová! Jestliže totiž ve čtyřicátých letech, dlouho před úsvitem našeho osvobození, převládalo ještě stále staré rytířství a pružné Juny Allysonové z chlapeckých snů byly polobohyněmi, s kterými mohl člověk – abychom užili toho nevkusného výrazu sociologů – "laskáním dojít orgasmu", já jsem své sebezapření hnal až do šílených mezí a se svou milovanou Marií jsem to nezkusil, ani co by si "člověk mákl", jak se tenkrát říkalo. Dokonce jsem na ty její neodolatelně lákavé rty nevtiskl ani obyčejné políbení. Tím ovšem nechci náš vztah líčit jako platonický, protože podle mého chápání je v tom výrazu zároveň cosi cerebrálního, a Maria vůbec nebyla zvlášť chytrá. A k tomu lze jen dodat, že v těch dobách osmačtyřiceti států, kdy podle norem základního obecného vzdělání se Virginie Harryho Byrda obvykle uváděla jako čtyřicátý devátý stát po Arkansasu, Mississippi, a dokonce i po Portoriku, vypadala intelektuální úroveň debaty dvou patnáctiletých tak, že snad bude lépe ponechat ten obraz na představivosti. Nikdy snad nebyla běžná konverzace roztrhána většími zámlkami, trapnými prodlužovanými okamžiky ticha i bezostyšným zarytým hloubáním. Nicméně jsem Marii vášnivě a čistě zbožňoval z tak prostého důvodu, že byla krásná, až srdce usedalo. A teď jsem zjistil, že je mrtvá. Maria Huntová je mrtvá!

Příchod druhé světové války a moje účast v ní způsobily, že se Mariin obraz z mého života vytratil, i když se nejednou v mých náladách milostného roztoužení objevila. Zabila se skokem z okna nějaké budovy, a k svému údivu jsem zjistil, že se to stalo na Manhattanu sotva před několika týdny. Později jsem se dověděl, že bydlela kousek ode mne, za rohem na Šesté avenue. Měsíce jsme tedy oba žili v oblasti tak jednolité, jako je Greenwich Village, a přitom jsme se nepotkali, což je zřejmě příznak těch nelidských rozloh velkoměsta. S křečovitou bolestí, která se ve mně ozvala až jako výčitka

svědomí, jsem uvažoval, jestli bych býval nebyl s to ji třeba zachránit a od toho příšerného kroku ji odvrátit, jen kdybych zjistil, kde bydlí. Četl jsem článek znovu a znovu a dostal jsem se skoro do stavu rozrušení mysli a uvědomil jsem si, že nad tímto nesmyslně hrozným příběhem mladého zoufalství a ztráty hlasitě naříkám. Proč to udělala? Jedním z nejbolestivějších rysů té zprávy byla skutečnost, že její tělo zůstalo z nějakých složitých a nejasných příčin neidentifikováno, bylo pohřbeno do hrobu chudých a teprve po týdnech bylo exhumováno a posláno zpátky a konečně uloženo k poslednímu odpočinku ve Virginii. Z té strašlivé historie se mi udělalo skoro nanic, téměř úplně mě to rozložilo – nebo aspoň natolik, že jsem na zbytek dne upustil od jakýchkoli myšlenek na práci a v zoufalství jsem hledal útěchu v pivu, které jsem měl schované v ledničce. Později jsem si z otcova dopisu přečetl následující pasáž:

In re přiložené zprávy, synku, jsem se samozřejmě domníval, že o ni budeš mít skutečně výjimečný zájem, protože se dobře pamatuji, jak hrozně jsi na mladou Marii Huntovou před šesti sedmi lety trpěl. S pobavením jsem si vždy vzpomínal, jak jsi pokaždé zrudl jako rajské jablíčko, sotva jsi zaslechl její jméno, ale teď o té době dumám jen s tím největším smutkem. Vždycky se ptám v takových záležitostech po smyslu cest Páně, ale bezvýsledně. Jak jistě víš; Maria Huntová pocházela z tragické domácnosti: Martin Hunt byl téměř notorický alkoholik a věčně bez práce, zatímco Beatrice, obávám se, byla neoblomná a krutá ve svých morálních nárocích na ostatní lidi a zvlášť, jak jsem slyšel, na Marii. Jedna věc zdá se být jistá, a sice že ten smutný domov byl proniknut pocitem nějaké záhadné viny a nenávisti. Vím, že se Tě tahle zpráva hluboce dotkne. Pamatuji se dobře, že Maria byla vskutku dívka zářící mladou krásou, čímž je všechno ještě mnohem horší. Nechť Ti je útěchou skutečnost, že taková krása s námi přebývala aspoň na čas…

Celé odpoledne jsem o Marii přemítal, až se stíny pod stromy v parku prodloužily a děti se rozutekly domů a cestičky, jež protínaly křížem krážem Přehlídkovou alej, po nich zůstaly osiřelé a ztichlé. Nakonec jsem cítil, že začínám mít z piva těžkou hlavu, ústa že mám rozbolavělá a suchá od množství vykouřených cigaret, a lehl jsem si na postel. Za chvíli jsem upadl do těžkého spánku, do kterého vtrhly daleko víc než jindy sny. Jeden z těch snů na mě dolehl přímo úporně a téměř mě zničil. Nejdřív se mi zdály nějaké nesmyslné výstřednosti, prožil jsem krátkou úděsnou noční můru, po níž následovala velmi zručně sestavená jednoaktovka, ale pak mě přemohla divoká erotická halucinace, jakou jsem předtím ještě nezažil. Ocitl jsem se na sluncem zalité louce u řeky Tidewater, na odlehlém místě stuleném v kruhu vlnících se dubů, a přede mnou se objevila má zesnulá Maria a s odevzdaností děvky se přede mnou svlékla do naha – ta, která si v mé přítomnosti nikdy nesundala ani podkolenky. Nahá, krásná jako zralá broskev, s kaštanovými vlasy splývajícími po smetanových prsou, nevýslovně žádoucí, přiblížila se ke mně, jak jsem tam ležel ztuhlý jako dýka, a vyzývavě na mě promluvila slovy rozkošnicky rozpustilými a smyslnými. “Stingo,” šeptala mi, “ach, Stingo, udělej mi to.” Na pokožce jí jiskřil lehounký opar potu jako afrodisiakum, drobounké kapičky zářily i na jejím temném Venušině pahorku. Vlnivými pohyby se blížila ke mně, bujná nymfa s vlhkými pootevřenými rty, sehnula se k mému nahému břichu, zpěvavě přitom polohlasem pronášejíc své fantastické obscenity, připravená vzít mezi ty rty, jež jsem nikdy nepolíbil, na kost tvrdý stonek mé vášně. Pak jako by se film zadrhl v projektoru. Probudil jsem se v zoufalém stavu, hleděl jsem do stropu se skvrnami stínů nadcházející noci a vyrazil jsem ze sebe jakýsi prazákladní sten – vypadal spíš jako zavytí –, který se vydral z těch nejhlubších kobek mé duše.

Ale pak jsem ucítil, že moje muka ukřižování zvýšil další hřeb: nahoře na té prokleté matraci na to ti dva už skočili znovu. “Nechte toho!” zařval jsem do stropu a zacpal si uši ukazováky. Sophie a Nathan! pomyslel jsem si. Židovský párek rujných králíků! Sice možná na malý okamžik přestali, ale když jsem se zaposlouchal znovu, byli zase v akci – a v tomhle kole to nebyla nespoutaná zábava, neozývaly se žádné výkřiky ani árie, jen pera v posteli uslušněle rytmicky vrzala – byl to zvuk lakonický, přesně odměřovaný, až skoro obstarožní. Bylo mi jedno, že zpomalili. Spěšně jsem vyšel ven – vlastně jsem vyběhl – do podvečerního šera a rozrušen jsem se procházel po obvodu parku. Pak jsem zvolnil a začal přemýšlet. Tam pod těmi stromy jsem přemítal, jestli jsem neudělal vážnou chybu, když jsem se nastěhoval sem do Brooklynu. Nakonec tady jsem skutečně ve svém pravém živlu nebyl. Cosi v tom všem bylo nenápadně a nevysvětlitelně scestné, a kdybych byl tehdy schopen užít fráze běžné o několik let později, byl bych řekl, že z Yettina domu “šly nějaké pošahané vibrace”. Pořád jsem byl ještě otřesen tím nemilosrdným lascivním snem. Už svou samou podstatou se sny a paměť nikdy zvlášť dobře nesnášejí, ale některé zůstávají nezapomenutelně vtisknuty do mozku. U mne vždy pojednávaly ty nejpamětihodnější sny – ty, které dosáhly té neodbytně strašlivé reality a takové intenzity, že se zdálo, jako by tkvěly svými kořeny v čemsi metafyzickém – buď o sexu, nebo o smrti. A tak to bylo i se snem o Marii Huntové. Žádný sen mě tak trvale nerozechvěl od onoho jitra skoro před osmi lety, brzy po pohřbu mé matky, kdy jsem se zoufale vymaňoval z chaluh hluboké noční můry a přitom se mi zdálo, že jsem vyhlédl z okna pokoje doma, kde jsem pořád ještě spal, a že jsem spatřil dole v provlhlé a větrem zmítané zahradě matčinu vyschlou tvář zpustošenou rakovinným bujením; tvář se v sametovém vnitřku rakve prudce otočila ke mně a pohlédla na mě prosebně toužebnýma očima zamlženýma bolestí nevýslovných muk.

* * *

Zamířil jsem zpátky k Yettinu domu. Myslel jsem si, že si sednu a napíši odpověď na otcův dopis. Chtěl jsem ho poprosit, aby mi okolnosti Mariiny smrti vylíčil podrobněji – možná jsem si tou dobou ani neuvědomil, že jsem se tou smrtí začal maně zabývat jako zárodečnou základní myšlenkou nového románu, který tak zoufale čekal, až se nad mým stolem rozzáří jiskra inspirace. Ale ten večer jsem žádný takový dopis nenapsal. Když jsem se totiž vrátil do domu, potkal jsem poprvé Sophii živou a musím říct, že jsem se do ní, jestli ne na první pohled, tak závratnou rychlostí a nezměřitelně zamiloval. A s plynutím času jsem si toho léta uvědomoval, že je to láska, která z mnoha důvodů zasahuje přímo moji existenci. Ale v prvé řadě musím přiznat, že jedním z oněch důvodů byla skutečnost, že mi vzdáleně, ale velice reálně připomínala Marii Huntovou. A co se mi v okamžiku prvního popatření vrylo naprosto nesmazatelně do paměti, nebyla ani tak vnější podoba s mrtvou dívkou, ale zoufalství, jež utkvívalo na její tváři, podobně jako muselo

ulpívat na tváři Mariině, spolu s těmi osudově bolestnými stíny ve tváři člověka, který se vrhá do náruče smrti.

V domě se Sophie a Nathan právě vyžívali v hádce přímo před mými dveřmi. V tichu letního večera jsem slyšel jejich hlasy naprosto zřetelně, a když jsem vystoupil po schodech před domem a zůstal stát u předsíně, viděl jsem je, jak se oddávají svému zápasu.

"S tím na mě nechoď, slyšíš?" ječel na ni. "Ty lhářko. Jsi sprostá prolhaná kunda, slyšíš mě? Kunda!"

"Ty taky," ohradila se. "Ano, jsi taky kunda, to si zas myslím já." Jejímu tónu však chyběla patřičná útočnost.

"Já žádná kunda nejsem," zařval na ni. "Ani být nemůžu, ty pitomá náno, ty ramlice polská. Kdy se konečně už naučíš ten jazyk správně? Jo, kokot, to bych mohl být, ale kunda ne, ty idiote. A neodvažuj se mi ještě jednou takhle nadávat. Ostatně k tomu už nebudeš mít nikdy žádnou příležitost."

"Vždyť tys mi tak řekl první."

"Jenomže to ty přesně jseš, ty idiote – ty falešnice jedna, podvodnice sprostá! Roztahuješ nohy nějakýmu vydřiduchovi, nějaký nule, šarlatánovi! Panebože!" zavyl a rozječel se s neovladatelnou zuřivostí. "Pusť mě, ať odtud vypadnu, než tě zabiju – ty kurvo! Narodila ses jako kurva a jako kurva chcípneš!"

"Nathane, poslouchej mě…" slyšel jsem její prosebný hlas. A když jsem přistoupil ještě blíž k předním dveřím, viděl jsem, že stojí přitisknuti k sobě jako bizarní reliéf na pozadí růžových stěn chodby, ve které vrhala čtyřicetiwattová žárovka zavěšená na šňůře a téměř zahalená mrakem poletujících můrek světla a stíny strnulého chiaroscura. Scéně vévodil výškou a silou Nathan: ramenatý, statný, na hlavě mohutnou hřívu vlasů tmavých, jako mívají Siouxové, působil dojmem štíhlejšího a frenetičtějšího Johna Garfielda, přičemž měl Garfieldovu hezkou, šalebně milou tvář – i když bych měl spíš říct teoreticky milou, protože v té chvíli byla pokřivená vášní a zuřivostí a byla jakoby stopená v lačné touze po násilí, takže z ní výrazně hledělo všechno jiné než vlídnost. Měl na sobě světlý svetr a světlé kalhoty a vypadal, že mu je ke třicítce. Pevně svíral Sophii za paži a ona uhýbala před jeho výpady a chvěla se jako růžové poupě ve větrné smršti. V tom skomíravém světle jsem Sophii viděl jen velice nezřetelně. Ale přitom jsem byl s to rozeznat rozcuchanou hřívu jejích slámově zlatých vlasů a za Nathanovým ramenem asi třetinu jejího obličeje: vyděšené obočí, malé černé znaménko v obličeji, světle hnědé oko a nádhernou křivku široké slovanské líce, po které se kutálela jako kapka rtuti jediná slza. Rozvzlykala se jako oloupené dítě. "Nathane, musíš mě vyslechnout, prosím tě," vyrážela mezi vzlyky. "Nathane! Nathane! Nathane! Odpusť mi, že jsem ti tak řekla."

Rázem pustil její ruku a odstrčil ji od sebe. "Vzbuzuješ ve mně ne-vý- -slov-ný odpor," křičel na ni. "Hnus v té do-ko-na-le čisté formě. Jdu odtud pryč, než tě zabiju!" Otočil se na podpatku na druhou stranu.

"Nathane, nechoď!" prosila ho zoufale a vztáhla k němu obě ruce. "Já tě potřebuju, Nathane. A ty potřebuješ mě." Z jejího hlasu zaznívalo cosi žalostně plačtivého, dětského, tón, který se nesl světlejším odstínem, téměř křehce, a ve vyšších polohách se trochu lámal a v nižších zase jako by jej svíral slabý chrapot. Výrazné zabarvení polskou výslovností mu dodávalo působivého kouzla, nebo spíš mě napadalo, že by jej bylo mohlo takto proměnit, kdybych jej slyšel za méně hrůzných okolností. "Prosím tě, nechoď, Nathane," křičela. " Vždyť jeden druhého potřebujeme. Nechoď!"

"Potřebujeme?" opakoval a otočil se po ní. "Já že potřebuju tebe? Podívej, já ti něco povím…" – a v tu chvíli jí začal hrozit nataženou rukou a naprosto neovládaný hlas mu zněl ještě rozvzteklenějí – "já tě potřebuju asi jako kdejakou nemoc, na kterou si vůbec vzpomenu. Potřebuju tě jako sněť, chápeš? Jako trichinózu! Jako žlučový kámen. Jako pelagru. Encefalitidu. Brightonovu chorobu, proboha živýho. Karcinom toho pitomýho mozku, ty kurvo ubohá! Aaáauuúúú!" Poslední výkřik se proměnil ve stoupající rozkolísané zakvílení, při kterém běžel člověku mráz po zádech, zvuk, v němž se mísila zuřivost s naříkáním způsobem, který v sobě měl až cosi liturgického, jako by šílený rabín oplakával mrtvého. "Tebe potřebuju asi jako smrt," vyrážel ze sebe zajíkavě. "Smrt!"

Znovu se od ní odvrátil a ona ho opět začala v pláči prosit: "Prosím tě, nechoď, Nathane!" Pak: "Nathane, kam jdeš?"

Byl už skoro u dveří, sotva dvě stopy od prahu, kde jsem stál já, nerozhodný a nevěda, zda se mám vrhnout kupředu ke svému pokoji, anebo se otočit a utéct. " Kam jdu?" křičel. "Já ti povím, kam jdu – první podzemkou jedu do Forest Hills! Tam si půjčím od bráchy auťák, vrátím se sem a naložím všechny svoje věci. A pak odtud vypadnu." Náhle ztišil hlas a hovořil až s jakousi ležérností, jako by se vzpamatoval, ale podtón zaznával stále dramaticky jízlivou hrozbou. "A po tomhle, možná už zítra, víš, co udělám? Já ti to řeknu. Sednu a napíšu doporučený dopis na Imigrační úřad. Řeknu jim, že máš špatné vízum. Řeknu jim, že by ti měli vydat vízum pro kurvy, jestli takový druh mají. A jestli ne, řeknu jim, ať tě radši pošlou lodí zpátky do Polska, protože tady kdejakýmu doktorovi z Brooklynu, co chce kvaltovku, nastrkuješ na kšeft zadek. Zpátky do Krakova, děvenko!" Spokojeně se zachechtal. "Jojo, holčičko, zpátky do Krakova!"

Otočil se a vypálil ze dveří. Při tom do mě narazil bokem tak prudce, že se obrátil na druhou stranu a pak zůstal stát. Nevěděl jsem, jestli si myslí, že jsem ho slyšel. Z vyčerpání sotva popadal dech, ale přitom si mě drahnou chvíli měřil od hlavy k patě. Pak jsem vycítil, že si určitě myslí, že jsem všechno vyslechl, ale bylo mu to zřejmě jedno. Vzhledem k jeho citovému rozrušení mě překvapilo jeho chování, které bylo ne-li roztomile zdvořilé, tak aspoň v tu chvíli naprosto normální, jako by se rázem z oblasti své zuřivosti velkoryse vzdálil.

"Vy jste ten nový nájemník, o kterém mi vykládal Fink?" stačil ze sebe dostat, lapaje po dechu.

Odpověděl jsem na to jen chabým kratičkým ano.

"Vy jste z Jihu," pokračoval. "Morris mi říkal, že jste z Jihu. A že se jmenujete Stingo. Yetta Jižana v domě potřebuje, ten sem akorát zapadne, mezi ty blázny." Vyslal směrem k Sophii nasupený pohled a pak se podíval na mě:

"Škoda, rád bych si s vámi podebatoval, ale už tady nebudu, odcházím. Mohlo to být docela fajn, jen tak se s vámi pobavit." A tady zazněl z jeho hlasu slabě zlověstný tón a ta vynucená civilnost se v okamžiku proměnila v drsný sarkasmus, jaký jsem už dlouho neslyšel. "Užili bychom si legraci, pokecali bychom si, vy a já. Mohli jsme si spolu podebatit o sportu. Myslím o jižním sportu. Jako je třeba lynčování černochů nebo jak se tam dole u vás říká, černejch hub. Nebo o kultuře. Ano, mohli jsme si pohovořit o jižanské kultuře a třeba jsme si mohli tady u naší Yetty sednout a

poslouchat desky s těma vašema jižníma dřístačkama. Však víte, lidi jako Gene Autrey, Roy Acuff a vůbec všechni ti nositelé klasické jižní kultury." Když mluvil, mračil se, ale v tu chvíli se jeho nasupený a zachmuřený obličej rozjasnil v úsměvu, a než jsem se nadál, popadl mě za mou zdráhající se ruku a mohutně jí potřásl. "Hm, to všechno ale už jenom ‚mohlo být'. Hrozná škoda. Milej Nathan teď balí kufry. Možná že se někdy spolu sejdeme, Jižánku, v nějakém jiném životě. Ahoj, Jižánku! Nashle v jiném životě."

A hned nato, dřív než jsem stačil otevřít ústa a zaútočit nějakým rozzuřeným výpadem nebo urážkou, se Nathan otočil a už jeho kroky duněly dolů po schodech, na nichž koženými kramfleky vyťukával démonické klap-klap-klap, až zvuk začal slábnout a zanikl někde pod potemnělými stromy ve směru podzemní dráhy.

Je známo, že drobné životní katastrofy – automobilová nehoda, uvíznuvší výtah, násilí sledované svědky – vyvolávají mezi naprosto cizími lidmi až nečekanou sdílnost. Když Nathan zmizel do noci, přistoupil jsem bez váhání k Sophii. Neměl jsem ponětí, co řeknu – bezpochyby nějaká neohrabaná slova útěchy –, ale nakonec promluvila ona jako první, za dlaněmi přitisknutými k obličeji smáčenému slzami. "Je to od něho hrozná nespravedlivost," vzlykala. "Ale když já ho mám tak ráda!"

Udělal jsem něco naprosto nemotorného, co se často vídá ve filmu, když se dostává dialog v takovém okamžiku do slepé uličky, vyndal jsem totiž z kapsy kapesník a mlčky jsem jí ho podal. Ochotně si jej vzala a začala si utírat oči. "Já ho mám přece tak ráda!" vykřikovala. "Tolik! Tolik! Bez něho umřu!"

"No tak, no, no," těšil jsem ji.

Podívala se na mě úpěnlivě prosebnýma očima – na člověka, kterého předtím v životě neviděla – a bylo v nich cosi ze zoufalého pohledu nevinně obžalovaného, který před soudem obhajuje svou bezúhonnost. Jako by se mi tím pohledem snažila říct: Já nejsem žádná kurva, vážený pane soudce. Její upřímnost a její vášeň mě ohromovaly. "Je to od něho hrozná nespravedlivost!" opakovala. "Tohle říkat! Vždyť on je jediný člověk vedle mého manžela, s kterým jsem se milovala! A můj muž už zemřel!" a znovu jí otřásaly vzlyky a vyřinuly se jí další slzy a z mého kapesníku se stala malá houbička s monogramem. Nosík měla napuchlý od pláče a růžové skvrnky po slzách pustošily její výjimečnou krásu, ale ne natolik, abych pod tou krásou (včetně onoho znaménka, tak šťastně umístěného poblíž levého oka, jako by to byl jeho malý satelit) na místě neroztál – byl to pocit, jako by se uvnitř ve mně rozptylovala nějaká kapalina, a nebylo to kupodivu v srdeční krajině, ale spíš jakoby v oblasti žaludeční, kde se také začínal důrazně hlásit prodlužovaný půst. Celou bytostí jsem toužil vzít ji do náručí a utišit ji, až mi to působilo obtíže, ale propletenec nejpodivnějších zábran mě přece jen zadržel. A byl bych lhář, kdybych se nepřiznal, že po celou tu dobu mi velice rychle v hlavě vyvstávaly myšlenky, v kterých jsem osnoval plán, že při téhle příležitosti posloužím sám sobě, což znamenalo, že díky Bohu, pokud mi poskytne to štěstí i tu sílu, se ujmu tohoto polského pokladu s vlasy jako len přesně tam, kde jej ten nevděčný sviňák Nathan zanechal.

Pak mě však lehounké zamrazení v zádech upozornilo, že Nathan je opět s námi, že stojí na schodech před domem. Prudce jsem se otočil. Podařilo se mu vrátit přímo zázračně tiše a teď si nás oba měřil se zlověstnými blesky v očích, opřen jednou nataženou rukou o veřeje dveří. "A ještě jedno poslední," řekl Sophii bezbarvým, tvrdým hlasem. "Ještě jedno poslední, ty kurvo. Desky. Alba. Beethoven. Ty s Händlem. A s Mozartem. Všechny. Nechci tě už víckrát vidět. Takže popadneš ty desky a odneseš je ze svého pokoje do mého a položíš je na židli vedle dveří. Ty s Brahmsem si můžeš nechat, protože ty dal Blackstock tobě. Ty si nech, rozumíš? Ostatní ale chci, takže koukej, ať je dáš, kam jsem řekl. Když to neuděláš, než se sem vrátím, zpřerážím ti obě ruce." Po chvilce se zhluboka nadechl a zašeptal: "Pámbu mi pomáhej, já ti ty zkurvený ruce zpřerážím!"

Pak zmizel, tentokrát opravdu, ocházel uvolněným krokem na chodník a pomalu se ztrácel ve tmě.

Jelikož Sophii v tu chvíli už vyschly slzy, zvolna se vzpamatovávala. "Děkuju vám, byl jste takový hodný!" řekla mi tiše, nosově zabarvenými hlavovými tóny člověka, který srdceryvně a dlouho plakal. Natáhla ruku a vtiskla mi do dlaně můj kapesník, který se zatím proměnil v provlhlý žvanec. Přitom jsem poprvé zahlédl na opáleném, lehounce pihovatém předloktí vytetované šarlatové číslo, jež tvořilo nejméně pět číslic, číslo sice příliš malé, abych je přečetl, ale provedené zřejmě přesně a odborně. K té jihnoucí lásce v žaludeční krajině se přidala náhlá bolest a já jsem Sophii jedním mimovolným pohybem, který jsem si nijak nedovedl vysvětlit (aspoň u člověka vychovaného tak, že si dává pozor, kam klade ruce), uchopil za zápěstí a prohlížel jsem si tetování zblízka. Uvědomil jsem si zároveň, že by mohla moje zvědavost působit urážlivě, ale nemohl jsem si pomoci.

"Kde jste byla?" zeptal jsem se jí.

Vyslovila polsky nějaké křehce znějící slovo, v kterém jsem stěží rozeznal "O. wiecim". "Byla jsem tam dlouho. Longtemps." Odmlčela se. "Vous voyez…" Další odmlka. "Mluvíte francouzsky?" zeptala se. "Já mluvím anglicky špatně."

"Un peu," odpověděl jsem, nesmírně přeháněje své schopnosti. "Už jsem ale vyšel ze cviku." Což znamenalo, že jsem zapomněl téměř všechno.

"Zecviku? Co je to ‚zecviku'?"

"Sale," pokusil jsem se vysvětlit bezradně, ale zvolil jsem zřejmě úplně špatný výraz.

"To je jako neslušná franština?" zašeptala s jemným nádechem úsměvu. Za okamžik se zeptala: "Sprechen Sie Deutsch?" Na což jsem nebyl s to odpovědět ani to obyčejné "Nein".

"S tím si nedělejte hlavu," řekl jsem. "Mluvíte anglicky pěkně." Pak jsem po chvilce ticha řekl: "Ten Nathan! Něco takového jsem v životě neviděl. Já vím, že mi do toho nic není, ale – ale ten člověk musí být blázen. Jak může vůbec takhle s někým mluvit? Stačí, když řeknete, a budete ho mít z krku."

Prudce zavřela oči a stiskla v bolesti rty, jako by si připomněla, co se právě odehrálo. "Víte, on má v tolika věcech pravdu," šeptala mi. "Ne v tom, že jsem nevěrná. To ne. Vždycky jsem mu byla věrná. Ale v jiných věcech. Jako když říkal, že se nedovedu oblékat. Anebo když mi řekl, že jsem polská špindíra a neuklízím. Pak mi vynadal, že jsem špinavá

Polka, a já věděla, že… ano, že si to zasluhuju. Anebo když mě bral do všelijakých těch krásných restaurací a já si vždycky nechávovala…“ Tázavě se na mě podívala.

“Nechávala,” opravil jsem ji. Nebudu to nijak přehánět, ale občas budu muset tlumočit ony roztomilé nepřesnosti v Sophiině angličtině. Rozhodně ji ovládala víc než dostatečně a její drobná škobrtnutí o nástrahy syntaxe a zvláště o záludnosti těch příšerných nepravidelných sloves půvab jejího projevu – aspoň pro mě – ještě zvyšovala. “Co jste si nechávala?” zeptal jsem se.

“Nechávala jsem si carte, tedy jídelní lístek. Tolikrát jsem si jej nechala a strčila do kabelky jako suvenýr. Říkal, že takový lístek stojí peníze a že kradu. A v tom měl pravdu, víte.”

“Sebrat jídelní lístek mi proboha nepřipadá jako nějaká krádež,” poznamenal jsem. “Podívejte, znovu vám to říkám, vím, že mi do toho nic není, ale…“

Zřejmě byla rozhodnuta nedat se zviklat mými slovy, jimiž jsem jí chtěl pomoci, aby znovu nabyla sebevědomí, a tak mě přerušila: “Ne, já vím, že to bylo špatné. Co říkal, je pravda, dělala jsem moc špatných věcí. Zasloužila jsem si, že mě opouští. Ale nevěrná jsem mu nebyla nikdy. Nikdy! Jenomže teď bez něho umřu. Co si počnu? Co si počnu?”

Chvíli jsem měl obavy, že se dá strhnout k novému bezhlavě zoufalému záchvatu žalu, ale jen naprázdno polkla, ochraptěle zavzlykala, jako by za vším udělala nějaké rozdělovací znaménko, a pak se ode mne odvrátila. “Byl jste moc hodný,” řekla. “Ale teď musím k sobě do pokoje.”

Když vystupovala po schodech vzhůru, dobře jsem si prohlédl její tělo v přiléhavých letních hedvábných šatech. Bylo to sice nádherné tělo, všechny tvary, jak mají být, křivky, spojitosti a symetrie, ale přesto na něm bylo cosi nepatrně divného – nic, co by tu očividně chybělo nebo bylo jakkoli vadné, ale spíš působilo dojmem, jako by bylo do tohoto stavu restituováno z nějakého jiného. Viděl jsem, že to je přesně ono. Tenhle prazvláštní rys jako by byl vidět přímo na pokožce. Jevila onu nezdravou přílišnou poddajnost (bylo to patrné zvláště na vnitřní straně paží), jakou mívá pokožka člověka, který trpěl hlady a vyzábl na kost a jeho svalovina je v tu chvíli v posledním stadiu regenerace. Také jsem cítil, že pod zdravým opálením jako by bylo možno pozorovat onen popelavě bledý odstín lidského těla, které ještě úplně neozdravělo po nějaké hrozné krizi. Ale to všechno ani v nejmenším nesnižovalo onu kouzelně ležérní sexualitu, která se, aspoň v tu chvíli, projevovala přirozeně uvolněným pohybem pánve a vůbec přímo přepychovým vzhledem zadních partií. Přes všechno to hladovění v minulosti byly modelovány jako nějaká fantastická výstavní hruška a vibrovaly s tak magickou výmluvností, že mě tím mohutně vzrušovaly, až jsem v duchu sliboval presbyteriánským sirotčincům ve Virginii celou čtvrtinu svých budoucích spisovatelských výdělků za to, kdyby se jen na malou chvíli mohlo stát – třicet vteřin by úplně stačilo –, aby ten její zadek, úplně holý, spočinul v útulku mých toužebně rozevřených dlaní. Milý Stingo, uvažoval jsem, když pomalu stoupala vzhůru, v téhle dorzální fixaci musí být něco zvráceného. Došla zatím až nahoru, otočila se, podívala se dolů a usmála se nepředstavitelně smutným úsměvem. “Doufám, že ty moje problémy pro vás nebyla přespřílišná otrava,” řekla. “Odpusťte.” Zamířila k svému pokoji a rozloučila se: “Dobrou noc.”

Z jediné pohodlné židle, na které jsem seděl ve svém pokoji a četl Aristofana, jsem viděl pootevřenými dveřmi část chodby v prvním poschodí. O něco později večer jsem spatřil Sophii znovu, jak odnáší do Nathanova pokoje alba desek, které jí poručil vrátit. Když šla zpátky, viděl jsem, že pláče. Jak jen může pořád tak plakat? Odkud se berou ty slzy? Později si hrála znovu a znovu poslední větu z Brahmsovy První symfonie, kterou jí velkodušně dovolil si ponechat. V tu chvíli to zřejmě bylo její jediné album. Ta hudba se linula stropem tenkým jako papír celý večer. Tragicky vznešený hlas horny se mi v hlavě mísil s antifonickým, naléhavým ptačím voláním flétny a naplňoval mou duši smutkem a nostalgií, jaké jsem snad nikdy předtím nepocítil. Musel jsem myslet na okamžik zrodu této hudby. Byla to hudba, která mimo jiné hovořila o Evropě zašlých klidných časů, hudba stopená v okrovém světle tichých soumraků – vyprávěla o dětech s copánky a v zástěrkách, skotačících vesele kolem vozíků tažených psy, o výletech na louky vídeňského lesa a o silném bavorském pivu, o dámách z Grenoblu se slunečníky na toulkách po okrajích jiskřících ledovců ve vysokých Alpách, o plavbách v balonech, o moselském víně a o samém Johanesu Brahmsovi s vousem a černým doutníkem, kterého jsem si představoval ponořeného v úvahách o titánských tónech jeho hudby, kdesi pod holými podzimními buky Hofgartenu. Byla to Evropa téměř nepochopitelně sladká – Evropa, jakou Sophie, utápějící se v tu chvíli nade mnou ve svém žalu, nemohla nikdy poznat.

Když jsem si šel lehnout, hudba ještě stále zněla. A když každá šelaková deska dohrála a já měl v té kratičké přestávce před další stranou možnost slyšet Sophiin neutišitelný pláč, zmítal jsem sebou a obracel se na lůžku a znovu a znovu jsem uvažoval o tom, jak může jedno lidské nitro ve svých hlubinách obsáhnout tolik bolu. Připadalo mi téměř nemožné, že Nathan byl s to vyvolat takový krutý, ničivý žal. Ale zřejmě to způsobil, čímž přede mnou vyvstal problém. Jestliže jsem totiž už pociťoval, jak sklouzávám do onoho chorobného a nejistého stavu jménem láska, nebylo ode mne bláhové, když jsem čekal, že získám náklonnost (nemluvě už o té představě, že bych s ní snad mohl sdílet i lože) člověka tak neodvratně upoutaného ke vzpomínce na svého milence? V té myšlence bylo v podstatě něco nemravného, asi jako kdyby člověk začal dotírat na opuštěnou plačící vdovu. Nakonec skutečnost je taková, uvažoval jsem, že Nathan už mi teď nestojí v cestě, ale není to ode mě úplně marné, jestliže čekám, že to prázdné místo po něm zaplním já sám? Za prvé, připomněl jsem si, mám tak strašně málo peněz. A i kdybych prorazil bariérou jejího žalu, jak se vůbec mohu začít dvořit té někdejší kandidátce smrti hladem s jejím vkusem vybírat si luxusní restaurace a drahé gramofonové desky?

Nakonec pak hudba přece jen ustala, stejně tak jako pláč, a neklidné vrzání per mi prozradilo, že si šla lehnout. Zůstal jsem ještě dlouho vzhůru, ležel jsem a naslouchal těm tlumeným nočním zvukům Brooklynu – psímu vytí kdesi v dálce, hukotu jedoucího auta, náhlému výbuchu přidušeného ženského a mužského smíchu někde na okraji parku. Vzpomněl jsem si na Virginii, na domov. Konečně mě zmohl spánek, ale byl to spánek neklidný, ve skutečnosti chaotický, a jednu chvíli jsem se probudil s pocitem neznámé tmy kolem sebe a zjistil jsem, že se pokouším o jakýsi prazvláštní falický

průnik – buď nějakými sámky či zalemováním nebo vlhkými zmuchlanými záhyby polštáře, který se ocitl v bůhvíjakém místě. Pak jsem znovu usnul a s leknutím jsem se probudil před úsvitem, ve studeném tichu té jitřní hodiny, a zůstal jsem s bušícím srdcem a ledovým mrazením v zádech hledět přímo vzhůru do stropu, v místě, kde nade mnou spala Sophie; a najednou jsem si uvědomil s jasnozřivým viděním snícího spáče, že její osud je zpečetěn.

3

"Stingo! No tak, Stingo!" Později téhož dopoledne – byla to slunečná červnová neděle – jsem uslyšel za dveřmi jejich hlasy, které mě burcovaly ze spánku. Nejdřív hlas Nathanův, pak Sophiin: "Stingo, vzbuď se. Vzbuď se, Stingo!" Dveře nebyly zamčeny, jen zajištěny na noc řetězem, takže ze svého polštáře na posteli, kde jsem ležel, jsem viděl Nathanův rozzářený obličej, jak na mě zírá širokou mezerou ve dveřích. "Vstaň a buď vesel, synáčku," nabádal hlas. "Koukej mazat z postele, ty kluku ušatá. Kapku života do toho umírání, hochu. Jedem na Coney Island!" A hned za ním se ozvala Sophie, která opakovala rozverně pisklavým hlasem Nathanova slova jako ozvěna: "Vstaň a buď vesel, synáčku! Kapku života do toho umírání!" A za jejím příkazem zazvonil stříbřitý smích a hned vzápětí začal Nathan rumplovat dveřmi a řetězem. "Dělej, Jižánku náš, vylez z kutlochu! Nemůžeš tady přece ležet celý den a hnípat jako starej honicí pes někde dole na Jihu." Jeho hlas náhle zazněl těžkými, přehnaně táhlými tóny nejhlubších koutů Dixielandu – intonací a výslovností, které sice dorážely na můj sluch otupený spánkem, ale na které jsem nicméně ihned zareagoval a zároveň jsem ocenil ten výjimečný dar, s jakým mluvčí ráz řeči napodobil: "Tak hejbni kostičkama, kvíteččkú," protahoval a drolil po jižansku mezi sevřenými rty "Rrač na sebe hoditi koupací úbor. Poručíme vašemu černému slouhovi, aby dal zapřáhnout do kočáru dva páry ořů, a vyrážíme na výlet, na lont, piknik na mořském břehu!"

To vše – řečeno spíš mírně – mě však tak úplně nerozveselovalo. Vzteklé urážky z předchozího večera, jeho příšerné zacházení se Sophií, to se mi pletlo celou noc do snů a zjevovalo se přede mnou v nejrůznějších jinotajných maskách a přestrojeních, a když jsem se teď probudil a měl jsem spatřit týž obličej z velkoměsta naší půli století, který mi tu vyzpěvoval nějaké laciné komické sentence ve stylu doby až někdy před občanskou válkou, bylo to víc, než jsem byl s to snést. Vyskočil jsem zpod přikrývky a vrhl se ke dveřím. "Ven!" zařval jsem. "Dejte mi pokoj!"

Chtěl jsem Nathanovi přibouchnout dveře přímo před nosem, ale měl nohu pevně vklíněnou ve štěrbině. "Ven!" křičel jsem. "Ty máš ale drzost, tohle si dovolovat. Dej tu nohu pryč a nech mě hergot na pokoji!"

"Stingo, Stingo," vyzpěvoval však ten hlas dále tišivě zpěvavou intonací, kterou už se vpravil opět do brooklynského stylu. "Stingo, no, nesmíš to tak brát. Vždyť já to tak nemyslel, hochu. Dělej, otevři! Dáme si všichni kafe, a co jsme si, to jsme si, budem kamarádi."

"S tebou já se kamarádit nechci!" štěkl jsem na Nathana, až jsem dostal záchvat kašle. Skoro jsem se dusil, jak jsem byl uvnitř zalepený tím svinstvem ze své denní dávky šedesáti cigaret, takže mě až překvapovalo, že jsem se vyjadřoval souvisle. Když jsem tak hekal, vyveden z míry těmi dýchavičnými zvuky, které jsem ze sebe vydával, začalo na mě mučivě doléhat jiné překvapení – musím přiznat, že bylo značně nepříjemné, a způsobila je skutečnost, že ten zuřivý Nathan se tu najednou objevil vedle Sophie jako nějaký mazaný pohádkový džin, a zdálo se, že je opět naprosto klidný a dokonale se ovládá. Nejméně minutu, ale možná i déle jsem se třásl a prohýbal v záchvatu křečí toho plicního kašle a během té doby jsem dokonce musel snést to ponížení a přenechat Nathanovi roli lékařského všeděda: "To máš normální kuřácký kašel, Jižánku. A máš k tomu taky ten stažený vyzáblý obličej jako duch, to je jasně obličej člověka, který propadl nikotinu. Podívej se na vteřinu na mě, Jižánku, přímo do očí."

Civěl jsem na něho zamlženýma očima, v nichž se mi panenky úžily vzteky a pohrdáním. "Neříkej mi…" začal jsem, ale v pokračování mi zabránil další mučivý kašel.

"Vyzáblý jako duch, to je přesně ten výraz," pokračoval Nathan. "Škoda, takovej pěkněj kluk. A tenhle strašidelně vyzáblý výraz je od toho, když se člověku chronicky nedostává kyslíku. Měl bys toho kouření nechat, Jižánku. Bývá z toho rakovina plic. A je to taky svinstvo na srdce." (V roce 1947, jak možná bude někdo pamatovat, příliš nepředpokládali ani lékařští odborníci, že by kouření mělo skutečně zhoubný vliv na zdraví, a na názor o možných erozivních účincích, pokud jej vůbec někdo vyslovil, se přemoudřelí povýšenci dívali s pobaveným skepticismem. Byla to pro ně babská povídačka, kterou řadili do stejné kategorie, jako když někdo připisoval trudovitost, bradavice nebo šílenství masturbaci. Takže i když byla Nathanova poznámka tou dobou dvojnásob iritující, připojující k tuposti ještě zřejmou zlomyslnost, uvědomuji si nyní zpětně, jak to všecko bylo přízračně prorocké, jak to bylo typické pro tu jeho bloudící, bláznivou, mučenou, ale s takovou péčí vybroušenou a svrchovanou inteligenci, s kterou jsem se měl seznámit a s níž jsem se měl tak často a s tak politováníhodným výsledkem měřit. Když jsem o patnáct let později s obdobným úsilím, ale nakonec zdárně bojoval se svým návykem na cigarety, mnohokrát jsem si na Nathanovu radu vzpomněl – z nějakého důvodu mi vždy v mysli vyskočilo to slovo vyzáblý jako duch – znělo to jako hlas z hrobu.) V tu chvíli však ta slova volala po vraždě.

"A neříkej mi Jižánku!" rozkřikl jsem se, když jsem byl zase mocen hlasu. "Jsem absolvent Dukeovy univerzity a člen Phi Beta Kappa. Ty tvoje sprosté urážky si nedám líbit. Dej tu nohu ze dveří a nech mě na pokoji!" Marně jsem se pokoušel vystrčit mu nohu ze štěrbiny. "A už vůbec nepotřebuju nějakou tvou břídilskou radu o cigaretách," zachrčel jsem zahleněnými a zapálenými cestami svého hrtanu.

Nato se Nathan podivuhodně proměnil. Náhle jako by se celou svou bytostí omlouval, jaksi zcivilněl a téměř zkajícněl. "No dobrá, Stingo, mně to je líto," řekl. "Skutečně mě to mrzí. Nechtěl jsem se tě dotknout. Odpusť mi to, ano? Už to slovo ode mě víckrát neuslyšíš. My jsme si se Sophií mysleli, že bychom ti tak připravili něco jako přátelské přivítání, když je takový krásný letní den." Člověku tahle závratná proměna až brala dech, a dokonce bych se byl mohl oprávněně domnívat, že se tím zase vyžívá v nějaké nové fomě podivného sarkasmu, ale instinkt mi říkal, že to myslí

upřímně. Vlastně jsem vycítil, že dokonce trpí a prodělává jakousi přecitlivělou reakci, jako se to stává lidem, kteří bezmyšlenkovitě škádlí malé děcko a uvědomí si, že mu způsobili opravdovou bolest. Ale rozhodně jsem se nemínil dát pohnout. "Koukej vypadnout," řekl jsem bezbarvým, ale rozhodným hlasem.

"Mě to mrzí, kamaráde, moc. S tím Jižánkem jsem to myslel jen tak v legraci. Skutečně jsem tě nechtěl urazit."

"Ne, Nathan tě opravdu nemínil urazit," přizvukovala Sophie. Popostoupila kupředu a nebyla už skrytá za Nathanovými zády, takže jsem ji zřetelně viděl. A cosi v jejím zjevu mě znovu vzalo za srdce. Na rozdíl od toho obrazu žalu, jaký poskytovala předchozího večera, byla celá zrůžovělá dobrou náladou a radostí z Nathanova zázračného návratu. Síla jejího štěstí byla téměř hmatatelná, linula se z celého jejího těla přímo viditelnou září a rozechvěním – sršela z jejích jiskřících očí, oživlých rtů a z tváří rozpálených tak zářivě, že to vypadalo, jako by je měla namalovány růží. Ten výraz štěstí spolu s oním půvabem rozzářené tváře na mě působily i v mém rozladěném ranním stavu docela lákavě – ne, řekl bych přímo neodolatelně. "Prosím tě, Stingo," naléhala. "Nathan tě nechtěl urazit, nechtěl se dotknout tvých citů. Chtěli jsme se s tebou jen spřátelit, a když je takový krásný letní den, vytáhnout tě ven. Prosím tě. Prosím tě, pojď s námi!"

V Nathanovi jako by se všecko uvolnilo – cítil jsem, že vysunul nohu ze dveří – a ve mně též jako by všechno napětí povolilo –, i když se to neobešlo bez doprovodu prudké bolesti, protože jsem musel zároveň vidět, jak najednou popadl Sophii kolem pasu a mazlivě se jí otíral nosem o tvář, na což ona reagovala veselým klokotavým smíchem, který zněl jako útržek rozjásané písně; a když pak začal růžovou špičkou jazyka dorážet na její ušní lalůček, předvedla to nejvěrnější napodobení elektrického kočičího předení, jaké jsem v životě neviděl ani neslyšel. Ten obrázek člověku bral dech. A ještě před několika málo hodinami byl ochoten jí podříznout hrdlo.

Přemohla mě Sophie. Vůči jejímu naléhání jsem byl bezmocný, takže jsem jen nevrle zavrčel: "Nojo, tak dobrá." Avšak když jsem se užuž chystal vyháknout řetěz a pustit je dovnitř, rozmyslel jsem si to. "Vypadni," řekl jsem Nathanovi, "dlužíš mi omluvu."

"Já jsem se ale omluvil," odpověděl. Jeho hlas zněl uctivě. "Přece jsem řekl, že ti Jižánku víckrát neřeknu."

"Nejde jenom o to," utrhl jsem se. "Povídal jsi ještě o lynčování a další nesmysly. O Jihu. To je urážka. Představ si, kdybych ti řekl, že někdo s jménem jako Landau nemůže být nic jiného než tlustý lakomý lichvář se skobou v ksichtě, a ten že jen kouká, jak okrást křesťany. To by tě pěkně rozzuřilo. Takové urážky působí oboustranně. Takže mi prostě dlužíš ještě jednu omluvu." Uvědomil jsem si, že se trochu předvádím, ale zůstal jsem neoblomný.

"Dobrá, promiň, lituju i toho," prohlásil upřímným sdílným tónem. "Vím, přepískl jsem to. Zapomeňme na to, ano? Opravdu, promiň. Ale s tím dnešním výletem to myslíme vážně. Podívej se, co kdybychom tedy u toho zůstali? Času je dost, je brzy. Nespěchej, klidně se obleč a pak přijď nahoru k Sophii do pokoje. Dáme si všichni pivo nebo kafe nebo něco. A pak vyrazíme na Coney Island. Znám tam jednu velkou rybí restauraci, poobědváme a potom půjdem na pláž. Mám tam dobrého kamaráda, přivydělává si o nedělích jako plavčík. Nechá nás lehnout na zvlášť vyhrazené fleky, kde není tolik lidí a nikdo člověku nekope písek do obličeje. Takže dělej."

Se zjevnou nevrlostí jsem prohlásil: "Ještě si to rozmyslím."

"No tak, nebuď na nás takovej, dej si říct!"

"Tak dobrá," odpověděl jsem, "přijdu." K čemuž jsem dodal vlažné: "Díky."

Když jsem se holil a vylepšoval svůj zevnějšek, s rozpaky jsem uvažoval o tom podivném zvratu událostí. Jaký záhadný motiv, přemítal jsem, způsobil tohle gesto dobré vůle? Mohlo by to být i tak, že Nathana k tomu kroku přiměla Sophie? Snad proto, aby nějak odčinil své odpudivé chování z předešlého večera? Anebo tím chce získat něco jiného? Tou dobou už jsem věděl, jak to chodí v New Yorku, takže jsem aspoň na chvíli docela vážně zauvažoval o myšlence, jestli Nathan není prostě švindléř a nechce z téhle záležitosti vyrazit něco tak nízkého a obyčejného jako peníze. (To mi v tu chvíli vnuklo, abych si zkontroloval stav oněch něco přes čtyři sta dolarů, které jsem si schoval vzadu v útrobách lékárničky v krabičce na obvazy. Moje kořist v deseti a dvacetidolarových bankovkách byla netknutá a já nad ní zašeptal kratičký žalozpěv na památku svého přízračného patrona Artista, který tou dobou už mnoho let práchnivěl v Georgii.) Ale tohle podezření mi připadalo nepravděpodobné, zvlášť když jsem slyšel poznámku Morrise Finka o Nathanově výjimečném bohatství. Nicméně když jsem se s určitými pochybnostmi vypravoval za Sophií a Nathanem, honily se mi všechny tyto možnosti hlavou. Opravdu jsem cítil, že bych měl zůstat doma a pokusit se pracovat, snažit se dostat na zející žlutou stránku aspoň pár slov, i kdyby to byly jen nějaké nejapné a nahodilé čmáranice. Ale Sophie a Nathan mi zablokovali fantazii. Hlavou mi však vrtalo jejich détente ve stylu ťuťuťu, nastolené sotva pár hodin po té nejmučivější milenecké hádce, jakou jsem si vůbec dovedl představit a která dokonale odpovídala výjevu z italské opery třetího řádu. Pak jsem uvažoval i o možnosti, že jsou oba prostě blázni nebo vyhnanci jako Paolo a Francesca a že je dohromady váže nějaké záhadné zatracení.

Zrovna když jsem vycházel z pokoje, narazil jsem na Morrise Finka, který mi samozřejmě poskytl patřičné informace a skoro se pustil do barvitého líčení. Zatímco jsme si úvodem vyměňovali formální zdvořilosti, poprvé jsem si uvědomil, že tu jsou slyšet kostelní zvony, sice někde daleko, ale zřetelně, směrem k Flatbush Avenue. Ten zvuk mi ihned až s bolestivou naléhavostí připomněl neděle na Jihu a zároveň mě trochu vyvedl z míry, protože jsem choval pevné přesvědčení, že přece neexistují synagogy vybavené zvonicemi. Při zvuku zvonů, jenž se snášel do ranního ticha, jsem na kratičký okamžik zavřel oči a vzpomněl si na cihlový kostelík v městečku Tidewater, na to ovzduší zbožnosti a napjatého svátečního ticha, na ty neposkvrněné křesťanské beránky s nožkami útlými jako stonky květů, kteří pochodovali v zástupu k presbyteriánskému svatostánku se svými hebrejskými učebnicemi historie a judajským katechismem. Když jsem oči opět otevřel, Morris mi vysvětloval: "Kdepak, to není synagoga. To je z kostela Nizozemské reformované církve na Church Avenue ve Flatbusbi. Ti vyzvánějí jenom v neděli. Někdy tamtudy chodím, když zrovna mají bohoslužby. Anebo nedělní školu. Ti se snad s tím svým zmrveným zpíváním úplně vyřvou. ‚Ježíš mě miluje!' Takovýhle hovadiny. A ty holky od Nizozemské reformované, to jsou čísla. Většinou to vypadá, jako by to

potřebovalo transfuzi krve… Anebo parádní injekci, ale pěkně rozfajrovaným utahovákem.“ Posměšně se uchechtl. “Ale hřbitov mají jedna báseň. V létě je tam chládek. Víte, že tam některá ta zdivočelá židovská mládež v noci chodí píchat?”

“Hm, Brooklyn má v sobě ode všeho kousek, že?” poznamenal jsem.

“Hm. Všechna náboženství. Co vyznávají Židi, Irové, Italové, je tu i tahle Nizozemská reformovaná, i ty církve černejch hub, prostě všechno. Teď po válce se sem černejch táhne jako much. Z Williamsburgu. Z Brownsvillu. Do Bedford-Stuyvesantu, tam se stěhujou. Já jim říkám souloživý gorily. Člověče, jak já ty černý huby nenávidím. Gorily! Ááá – brr!” Otřásl se, vycenil zuby a udělal jakousi opičí grimasu. A zrovna v tu chvíli se seshora začaly snášet po schodech od Sophiina pokoje královsky slavnostní tóny Händelovy Vodní hudby. A velmi slabě jsem nahoře zaslechl Nathanův smích.

“Vy jste se už s Nathanem a Sophií seznámil, co?” řekl Morris.

Připustil jsem, že ano, v tom smyslu, že jsme spolu mluvili.

“Co si o tom Nathanovi myslíte? Ten člověku vyrazí dech, co?” V jeho matových očích najednou problesklo světlo a hlas mu zazněl spikleneckým tónem. “Víte, co si myslím, že je? Golem, přesně to. Nějaký golem.”

“Golem?” zeptal jsem se. “Co je to proboha golem?”

“Hm, to vám nemůžu tak přesně vysvětlit. Je to takový židovský… jak bych to jenom řekl – ne tak úplně náboženský, ale prostě takový netvor. Toho totiž vynalezli, jako Frankensteina, jenom s tím rozdílem, že tohohle vynalezl nějaký rabín. Je z hlíny nebo z takovýho svinstva, ale vypadá jako člověk. A nedá se nijak zvládnout. Totiž chci říct, někdy jedná normálně, jako normální člověk. Ale vevnitř je to splašenej mrcha netvor. To je golem. A to si myslím o Nathanovi. Chová se přesně jako mrcha golem.”

S náznakem jistého vlažného zájmu jsem požádal Morrise, aby svou teorii rozvedl.

“Hm, vemte si jedno, dneska brzy ráno, myslím, že vy jste ještě spal, co nevidím jako Sophii a jde k Nathanovi do pokoje. Bylo asi půl osmé nebo osm. Slyšel jsem, jak se večer předtím hádali, a tak jsem věděl, že Nathan zmizel. Ale víte, co jsem uviděl pak? Tohle: Sophie pořád brečela, sice tiše, ale div jí to srdce neutrhlo. A vejde k Nathanovi do pokoje, nechá dveře otevřené a lehne si. Jenže hádejte, kam si lehne? Na postel? Kdepak! Lehne si na zem v noční košili a stočí se do klubíčka jako malá holčička. Chvíli ji pozoruju, takovou čtvrthodinu – rozumíte, a přitom si pořád myslím, co je to za bláznivinu, že si vleze k Nathanovi do pokoje a leží tam takhle na zemi –, a pak najednou slyším, že dole na ulici zastavuje auto, kouknu z okna a on Nathan. Slyšel jste ho, když přišel? Dělal hroznej kravál, dupal jako kůň, třískal dveřmi a něco si pro sebe drmolil.”

“Ne, spal jsem jako dudek,” odpověděl jsem. “Můj problém, pokud se týče hluku, se tam u mě – tedy v kráteru, jak vy tomu říkáte – jeví spíš ve vertikální rovině. Přímo nad hlavou. Ostatní lidi z domu zaplať pámbu neslyším.”

“Takže Nathan vyleze po schodech nahoru a jde k sobě do pokoje. Projde dveřmi a tam leží na zemi stočená do klubíčka Sophie. Jde k ní a zůstane nad ní stát – ona je vzhůru – a tohle vám jí povídá. Povídá: ‚Sypej odtud, kurvo!’ Sophie na to nic, jen tam leží a pláče, aspoň se mi to tak zdálo, a Nathan říká: ‚Koukej se odtud s tím svým zadkem vodstrkat, kurvo, já vodjíždím.’ Sophie pořád ani slovo, a to už skutečně slyším, jak pláče a pláče, a Nathan jí povídá: ‚Budu počítat do tří, ty kurvo, a jestli se nezvedneš a nevypadneš a já tě už konečně nebudu mít na očích, budu tě kopat do prdele až do půlky příštího roku.’ Pak počítá do tří a ona se pořád nehýbe, on přiklekne k ní a začne ji fackovat, div holka duši nevypustí.”

“A to tam pořád ležela?” skočil jsem mu do řeči. Začínal jsem si přát, kdyby byl Morris radši nepocítil potřebu mi ten příběh vyprávět. Zvedal se mi žaludek a bylo mi na zvracení; jsem sice člověk, který je proti násilí, ale v tu chvíli jsem téměř podlehl impulzivní touze vyběhnout nahoru, kde bych se za doprovodu bujarého bourrée z Vodní hudby pokusil vymítat golema jako zlého ducha tím, že bych mu vymlátil židlí mozek z hlavy. “Chcete říct, že to děvče skutečně uhodil, jak tam ležela?”

“Jo, ne jednou, fackoval ji v jednom kuse. A tvrdě. Přímo po sanici.”

“Proč jste něco neudělal?” zeptal jsem se.

Zaváhal, pak si odkašlal a řekl: “Hm, když to chcete vědět, tak já jsem po fyzické stránce zbabělec. Měřím pět stop pět palců a ten Nathan – ten hajzl je udělanej kolohnát. Ale jedno vám povím. Skutečně jsem myslel, že zavolám policii. Sophie zatím začala hrozně sténat, ty rány ji musely bolet jako ďas. Tak jsem se rozhodl, že půjdu dolů a zavolám policii. Neměl jsem na sobě nic, spím vždycky jen tak. Šel jsem do skříně, natáhl si župan a bačkory – chápete jistě, že jsem sebou pořádně hodil. Kdoví, napadlo mě, vždyť by ji mohl zabít. Byl jsem myslím pryč takovou minutu, nemohl jsem hned ty pitomý bačkory najít. No a když jsem se vrátil ke dveřím… Hádejte, co bylo?”

“Nemám ponětí.”

“Tentokrát to bylo úplně obráceně. Přesně naopak, chápete? Tentokrát sedí se zkříženýma nohama na zemi Sophie a Nathan leží před ní na zemi celý skrčený, s hlavou zabořenou v jejím klíně. Ne že by ji chtěl nějak voblizovat, ne. Brečí! Ksicht v klíně a brečí jako nemluvně. A Sophie ho celou tu dobu hladí po těch černých vlasech a šeptá mu: ‚Nic, to nic, to nic.’ A pak slyším Nathana: ‚Panebože můj, jak jsem ti to mohl udělat? Jak jsem ti tak mohl ublížit?’ A tak podobně. A potom: ‚Já tě mám rád, Sophie, mám tě tak hrozně rád.’ A ona jenom opakuje to svoje ‚To nic’ a konejšivě přitom pomlaskává rty, a on s nosem zarytým do jejího klína brečí a mele dokola: ‚Sophie, víš, já tě mám tolik rád.’ Joj, div jsem z toho nevyzvrátil snídani.”

“A co potom?”

“Už toho na mě bylo moc. Když všech těch hovadin konečně nechali a zvedli se z podlahy, šel jsem ven, koupil si nedělní noviny, sebral se do parku a tam si hodinu četl. S žádným z těch dvou jsem už nechtěl nic mít. Rozumíte, co myslím? Chci říct…“ Odmlčel se, upřel na mě nasupený pátravý pohled, jako by ode mě očekával nějaké vysvětlení. Žádné jsem neměl. Pak Morris rozhodně uzavřel: “Mrcha golem, to si o něm myslím. Mrcha golem.”

* * *

A už jsem mířil nahoru, zmítán bouřlivým vírem citů. Stále jsem si opakoval, že se nesmím s těmi chorobnými charaktery zaplést. Přes silné pouto, kterým mou fantazii připoutala Sophie, a přes všechnu samotu jsem bezpečně věděl, že by to bylo silácky pošetilé, začínat si s nimi přátelství. To jsem cítil nejen proto, že jsem měl strach, aby mě to nestrhlo přímo do epicentra takového pomíjivého a destruktivního stavu, ale protože jsem musel mít na zřeteli tvrdou skutečnost, že já, Stingo, mám přece něco jiného na starosti. Přišel jsem do Brooklynu s jasným úmyslem "psát, celým svým srdcem a se vší odvahou", jak to říkal ten dobrák Farrell, a ne dělat přebytečného rytíře smutné postavy v nějaké mučivé sentimentální historii. Rozhodl jsem se říct jim, že s nimi na Coney Island rozhodně nepojedu; když to udělám, zdvořile, ale nesmlouvavě je vystrnadím jednou provždy ze svého života a jim bude aspoň jasné, že jsem duch samotářský a nechci být nikým rušen.

Zaklepal jsem a vstoupil v okamžiku, kdy dohrála poslední deska a veliká lodice s jásavými trubkami zmizela za dalším zákrutem Temže. Sophiin pokoj mě ihned naplnil nadšením. I když poznám vyložený nevkus, jakmile se s ním setkám, měl jsem vždycky nedostatek vkusu samého nebo takříkajíc smyslu pro décor, ale přesto jsem si uvědomil, že Sophie dosáhla nad onou nezničitelnou růžovou přímo triumfálního vítězství. Místo aby se tou barvou dala zastrašit, vrhla se do protiútoku a rozzářila pokoj doplňkovými odstíny oranžové, zelené a červené – ať už to byla třeba knihovnička jásavě karmínové, karafiátové barvy nebo meruňkově oranžová přikrývka přes postel – a tak vlastně to všudypřítomné dětinsky růžové zbarvení zdolala. Chtělo se mi přímo vybuchnout smíchy nad tím, jak dovedla prosytit tu nanicovatou námořnickou barvu radostí a teplem. A pak tu byly květiny. Byly všude – narcisy, tulipány, mečíky; vyrážely z malých stolních váz i ze závěsných váziček na stěnách. Vzduch byl vůní čerstvých květin přímo prosycen, a přestože jich tu bylo tolik, neměl člověk dojem, že se ocitl v pokoji nemocného; působily pouze jako slavnostní výzdoba a dokonale ladily s celkově radostnou atmosférou pokoje.

Pak jsem si však uvědomil, že nikde není vidět Sophii s Nathanem. A zrovna když jsem si to snažil srovnat v hlavě, zaslechl jsem chichot a všiml si, že se ve vzdáleném rohu pokoje zatřásl japonský paraván. A zpoza toho paravánu se objevili Sophie a Nathan, drželi se za ruce, na tvářích standardně zářivé vaudevillové úsměvy, postupovali kupředu tanečními kroky two-stepu, oblečeni v nejkouzelněji ušitých šatech, jaké jsem v životě viděl. Vlastně to spíš byly divadelní kostýmy, rozhodně ve stylu dávno vyšlém z módy – on na sobě měl dvouřadový oblek z šedivého flanelu s bílými proužky, jaký byl moderní zásluhou prince Waleského někdy před patnácti lety, ona byla oblečená v plizované, švestkově modré saténové sukni z téhož období, v jachtařském saku z bílého flanelu a na hlavě měla baret barvy burgundského vína naražený šviháckydo čela. A přesto nebylo na těch módních relikviích sebemenší známky, že by je po někom ti dva zdědili, naopak působily dojmem drahých obleků a oběma padly příliš dokonale, aby nebyly šity na míru. Cítil jsem se zoufale trapný ve své košili značky Arrow, s vyhrnutými rukávy a pytlovitými kalhotami, které se vzpíraly jakémukoli popisu.

"Nedělej si hlavu," pravil Nathan o několik okamžiků později, když bral z lednice třičtvrtělitrovou láhev piva a Sophie dávala na stůl sýr a krekry. "Kvůli oblečení si nedělej hlavu. Když se takhle vyfešákujeme, neznamená to, že ty by ses měl cítit nesvůj. To je prostě takový náš flanc." Pohodlně jsem se zabořil do křesla a to moje rozhodnutí ukončit naši krátkou známost se beze stopy propadlo bůhvíkam. Ten roztomilý pokoj, jejich neobvyklé oblečení jako do nějaké frašky, pivo, Nathanova okázalá vřelost a dychtivá vůle vše napravit, Sophiin katastrofický vliv na mé srdce – to všechno dokonale zlikvidovalo mou volní sílu. Takže už zas si se mnou mohli dělat, co chtěli. "To je totiž takový náš nevinný koníček," snažil se mi vysvětlovat nad přízračnými tóny Vivaldiho hudby nebo spíš přímo v jejich toku, zatímco Sophie cosi kutila v kuchyňce. "Dneska jsme se hodili do začátku třicátých let. Ale máme ohozy i z let dvacátých, z období první světové války, rozpustilých let devadesátých a ještě z dřívější doby. Samozřejmě že takhle se strojíme jenom v neděli nebo o svátcích, když jsme spolu."

"To na vás lidi ale koukají, ne?" zeptal jsem se. "A není to drahý špás?"

"To víš, že koukají," přikývl. "Ale to už patří k legraci. Někdy – třeba když jsme v těch hábitech z rozpustilých devadesátých let – působíme šílené pozdvižení. Pokud jde o peníze, není to o moc dražší než normální šaty. Máme totiž na Fulton Street krejčího a ten nám spíchne, na co si vzpomeneme, jenom když mu přinesu přesný návrh."

Souhlasně jsem přikyvoval. I když v tom bylo trochu exhibicionismu, zdálo se, že je to docela neškodná zábava. Se svým nápadně krásným vzezřením, které navíc zdůrazňoval kontrast mezi jeho levantsky potemnělými rysy a její zářící bledavou bělostí, by přitahovali zraky kolemjdoucích, ať už by na sobě měli cokoli. "Byl to Sophiin nápad," vysvětloval dále Nathan, "a má pravdu. Lidi vypadají na ulici šedivě. Všichni jsou na jedno brdo, chodí vlastně v uniformách. Tyhle šaty mají individualitu. Styl. Proto je to taky taková legrace, když na nás všichni civí." Odmlčel se a nalil mi do sklenice pivo. "Šaty jsou hrozně důležitá věc. V tom se totiž částečně projevuje to, že člověk je člověk. Mohla by v tom být, abych to vyjádřil přibližně jako Keats, krása sama, cosi, co člověk dělá skutečně s potěšením. A možná že touhle činností poskytuje radost taky těm ostatním. I když to je cosi druhotného."

Ono se to týká všeho možného, jak jsem si to zvykl slýchat od dětství. Šatů. Krásy. Skutečnosti být opravdu člověkem. Co je to ale za řeč od někoho, kdo ještě před chvílí ze sebe vyrážel ty nejbarbarštější výrazy a – pokud bylo možno věřit Morrisovi – působil příšernou bolest tomu jemnému stvoření, které tu teď tančilo s talíři a popelníky a se sýrem, oblečené jako Ginger Rogersová v nějakém starém filmu. Pokud šlo o Nathana, nemohl být v tu chvíli přátelštější a roztomilejší. A když jsem se dokonale uvolnil, s pocitem, jako by mi pivo šumělo všemi údy, přiznal jsem si, že to, co říká, má něco do sebe. Po té ohyzdné uniformitě oblékání v poválečném údobí, zvlášť v takové kleci, jako bylo McGraw-Hillovo nakladatelství, co mohlo víc osvěžit zrak než nějaká drobná zvláštnost a trocha výstřednosti. A tehdy Nathan opět uděloval (mluvím nyní z pozice ex post) svá drobná proroctví o světě, který měl teprve přijít.

"Podívej se na ni," řekl, "ta je, co? Už jsi někdy viděl takovoudle kočičku? Hej, kočičko, pojď sem."

"Mám práci, nevidíš?" odbyla ho Sophie, která se pořád ohánělav kuchyňce. "Dělám fromage."

"Hej !" zahvízdal, až zaléhaly uši. "Hej, pojď sem!" Mrkl na mě. "Já ji musím mít pořád v rukách!"

Sophie přišla a žuchla mu do klína. "Dej mi pusu," řekl.

"Jednu pusu, a nic víc," odpověděla a lehce ho políbila vedle úst. "Tu máš! Zasloužíš si jen jednu."

Jak se mu vrtěla na klíně, žmoulal jí mezi rty ouško, tiskl ji v pase a tak viditelně rozpaloval její zbožňující tvář, až bych byl přísahal, že musel někde otočit nějakým knoflíkem. "Já tě musím mít pořád v ru-ká-á-ch," vyzpěvoval. Jako řadu ostatních lidí, i mě vyvádí z míry, když se někdo mimo své soukromí předvádí se svou láskou – anebo i se svou nenávistí –, a zvlášť když u toho mám být jako divák úplně sám. Pořádně jsem se napil piva a zahleděl se na druhou stranu; mí dva noví přátelé zatím samozřejmě padli na tu obrovitou postel s přikrývkou sytě meruňkové barvy, kde se dříve zřejmě odehrávala velká většina akcí a která byla v poslední době také oním monstrózním motorem mých trampot. Možná že jsem na sebe upozornil svým novým záchvatem kašle anebo Sophie vytušila moje rozpaky; prostě vyskočila Nathanovi z klína s rozhodným: "Dost! Už toho máte ažaž, vážený pane Nathane Landau. Ani jednu pusu navíc."

"No tak," zakňoural, "ještě aspoň jednu."

"Ani jednu," řekla roztomile, ale nesmlouvavě. "Teď si dáme pivo a trošku fromage a pak všichni poženeme na podzemku a pojedeme poobědvat na Coney Island."

"Podvodnice," sykl legračním tónem. "Ty člověka dovedeš jen rozdělat! Jseš horší než kdejaká malá jenta, co pošla tady odtuď z Brooklynu." Pak se otočil a zahleděl se na mě s komicky vážným pohledem. "Co si o tom myslíš ty, Stingo? Podívej, mně táhne třicítka. Nějaká šikse mi poplete hlavu, že z toho div neblázním, a pak si ten svůj poklad drží zamčený na deset zámků jako malá Shirley Mirmelsteinová, kterou jsem se pokoušel dostat celých pět let. Co ty na to?" A zase na mě poťouchle mrkl.

"To je ale zlý," pokoušel jsem se o žertovný tón. "Je to jistá forma sadismu." I když vím bezpečně, že jsem na sobě nedal nic znát, skutečně mě tohle odhalení silně překvapilo. Sophie není Židovka! Bylo mi to skutečně naprosto jedno, tak nebo tak, ale přesto mě to překvapovalo a v mé reakci bylo přece jen cosi negativního a osobně zaujatého. Jako Gulliver mezi Hvajninimy jsem se i já pokládal v tomto rozsáhlém semitském okrsku za postavu výjimečnou a prostě mě ohromilo, že Yettin dům poskytuje útočiště ještě někomu, kdo nepatří k židovské víře. Takže Sophie je šikse. Ale už ani slovo, okřikl jsem sám sebe v mírném údivu.

Sophie před nás postavila talíř s toasty zapečenými s hvězdicemi zlatavého sýra, který vypadal jako čedar. K pivu chutnaly zvlášť znamenitě. Začal jsem v té družné alkoholické náladě našeho shromáždění roztávat jako pes, který se odplazí ze studeného nehostinného stínu do horka poledního slunce.

"Když jsem tuhletu prvně potkal," začal opět Nathan, jakmile se usadil s koleny pohodlně pod bradou na koberec vedle židle, "byla kost a kůže, s chomáčem vlasů na hlavě. A to už bylo rok a půl, co Rusové osvobodili ten její tábor. Kolik jsi vážila, holčičko?"

"Třicet osm. Třicet osm kilo."

"Ano, to je asi pětaosmdesát liber. Dovedeš si to představit? Byla jako duch."

"Kolik vážíš teď, Sophie?" zeptal jsem se.

"Přesně padesát."

"Sto deset liber," převáděl Nathan, "to pořád není dost na její postavu a výšku. Měla by vážit aspoň sto sedmnáct, ale už k tomu spěje. Za chvilku z ní uděláme pěknou americkou holčičku vypasenou na mlíčku." A začal se láskyplně probírat prstýnky jejích vlasů, které se jí draly zpod baretu. "Hochu, to ale byla troska, když jsem ji poprvé dostal do rukou. Na, napij se piva, holčičko. To žene na tloušťku."

"Já skutečně byla troska," vložila se do řeči Sophie tónem až dojemně lehkovážným. "Vypadala jsem jako stará čarodějnice – víš, myslím, jako ta věc, co vyplašovává ptáky. Strašák? Já skoro neměla vůbec žádné vlasy a jak mě bolely nohy. Měla jsem scorbut –"

"Kurděje," zasáhl Nathan. "Chce říct, že předtím měla kurděje, ale z těch se uzdravila hned potom, jak je zabrali Rusové…"

"Le scorbut – kurděje – ty jsem měla. Vypadovaly mi zuby! A měla jsem i tyfus. A spálu. A anémii. Všecko. Skutečně jsem byla troska." Litanii o svých chorobách odříkávala bez jakékoli sebelítosti, ale s jakousi dětskou vážností, jako by přednášela jména nějakých svých zvířecích miláčků. "Ale pak jsem potkala Nathana a ten se o mě postaral."

"Teoreticky byla zachráněná, když osvobodili koncentrační tábor," vysvětloval. "To znamená, že nemusela umřít. Ale pak byla ještě dlouhou dobu v táboře pro osoby bez domova a byly jich tam tisíce, desetitisíce, a tenkrát pro ně pro všechny neměli dost léků a slušné možnosti léčby, aby mohli nějak podstatně zakročit proti všem těm škodám, co tolika lidem na těle nadělali nacisti. Takže když přijela sem do Ameriky, měla ještě pořád docela vážnou, tedy skutečně velmi vážnou anémii. To jsem viděl."

"Jak jsi to poznal?" zeptal jsem se s opravdovým zájmem o jeho diagnostické schopnosti.

Nathan to vysvětlil stručně a jasně, s nefalšovanou upřímností, která mi byla sympatická. Ne, on není žádný lékař, vykládal. On, aby tak řekl, graduoval v oboru přírodních věd na Harvardu a získal doktorát z buněčné a vývojové biologie. A vzhledem k výsledkům v tomto studijním oboru dostal místo jako vědecký pracovník ve výzkumu u Pfizera, což je firma, která má svůj zakladní institut v Brooklynu a je jedním z největších farmaceutických podniků v celé zemi. Tolik tedy, aby mi prý řekl něco o sobě. Nechce tvrdit, že by měl nějaké důkladné a rozsáhlé vědomosti z medicíny, a rozhodně se vyhýbá tomu laickému zvyku chtít stanovovat amatérské diagnózy nějakých nemocí, ale díky svému odbornému vzdělání je přece jen víc než zběžně zasvěcen do chemických hříček a neduhů v lidském těle, takže ve chvíli, kdy Sophii prvně spatřil ("tuhle holčičku sladkou", pošeptal jí s hlubokou účastí a něhou a obtočil si přitom kolem prstu prstýnek jejích vlasů), uhodl – a jak se pak ukázalo, s naprostou přesností –, že ten její poničený vzhled je důsledkem anémie z podvýživy.

"Zavedl jsem ji k doktorovi, je to přítel mého bratra, učí na Columbijské presbyteriánské. Dělá výzkum v chorobách z

výživy.“ Do Nathanova hlasu se vloudil ne právě nesympatický tón hrdosti, naplněný jakousi tichou úctou k autoritě. “Řekl mi, že jsem se strefil dokonale. Kritický nedostatek železa. Takže jsem holčičce nasadil koňské dávky síranu železnatého a ona hned začala rozkvítat jako růžička.“ Odmlčel se a podíval se na ni. “Růžička. Růžička. Voňavá růžička do postýlky.“ Lehce si přejel prsty po rtech a pak se konečky dotkl jejího čela, jako by chtěl polibek přenést na ni. “Panebože, ty ale jsi!“ šeptal, “ty jsi ta nejnádhernější.“

Podívala se mu do očí. Vypadala neuvěřitelně krásná, ale jaksi unavená a jako přešlá mrazem. Vzpomněl jsem si na tu orgii žalu z předešlé noci. Lehce ho hladila po hřbetu zápěstí prokvetlém modrými žilkami. “Děkuji vám, Monsieur starší vědecký pracovníku u firmy Charles Pfizer a společnost,“ pravila. Z nějakého důvodu jsem si nemohl nepomyslet: Ježíšikriste, Sophie, děvenko, my ti budeme muset najít nějakého odborníka, který by tě trénoval v umění konverzace. “A děkuju ti taky za to, že jsem mohla jako ta růžička rozkvétávat,“ dodala po chvilce.

Náhle jsem si uvědomil, co všechno Sophie opakuje z Nathanových slov a z celé jeho dikce. Vždyť vlastně on je tím jejím učitelem konverzace, což byla skutečnost, která mi vysvitla ještě přesněji právě v tu chvíli, když jsem ho slyšel, jak ji v podrobnostech opravuje a počíná si přitom co přesnaživý a trpělivý učitel v Berlitzově jazykové škole. “Ne, ‚rozkvétávat’,“ poučoval ji, “jen ‚rozkvést’! Už jsi tak dobrá, že je načase, abys byla dokonalá. Musíš se už jednou naučit, jak vyjádřit u infinitivu slovesa dokonavost a nedokonavost. Je to těžké, víš, protože v angličtině většinou nenajdeš nějaké pevné a neměnné pravidlo. Musíš na to jít s instinktem.“

“S instinktem?“ opakovala.

“Musíš se naučit používat sluch, až se ti to nakonec promění v instinkt. Podívej, já ti dám příklad. Mohla bys říct ‚rozkvétávala jako růžička’, ale to by muselo být dávno, po delší dobu a opakovaně, ‚rozkvetla’ je naráz. Tohle musíš vycítit, chápeš? To je prostě taková malá nástraha v jazyce, ale tu taky brzy zvládneš.“ Hladil jí ušní lalůček. “S tímhle kouzelným ouškem.“

“To je ale jazyk!“ zaúpěla a s komicky přehnaným gestem se chytila za hlavu. “Tolik slov. Myslím třeba jen slovo pro vyjádření vélocité. Myslím jako ‚rychle’. ‚Honem!’ ‚Dělej!’ A všechno to znamená jedno a totéž. Skandál!“

“Hopem!“ dodal jsem.

“A co takhle ‚trapem’?“ nadhodil Nathan.

“‚Kvaltem!’“ pokračoval jsem

“A ‚valem’, i když to zní trošku moc vznešeně.“

“‚Fofrem!’“ řekl jsem.

“Dost!“ rozesmála se Sophie. “To už je moc! Tenhle jazyk má příliš mnoho slov. Ve francouzštině je to jednoduché, tam se řekne prostě ‚vite’.“

“Dáš si ještě pivo?“ zeptal se mě Nathan. “Dorazíme tuhle druhou flašku a pak hurá na Coney Island a zalehnem na pláži.“

Všiml jsem si, že Nathan sám nepije nic, ale přitom mě přiváděl až do rozpaků, jak štědře a s neutuchající pozorností mi doléval budweiser, takže jsem měl sklenici pořád plnou. Já sám jsem pak začal pociťovat příjemně vzrušenou náladu, která se projevovala už tak silně, že jsem měl pomalu obavy, jak tu svou euforii zvládnu. Byla to skutečně povznesená nálada, oslnivá jako letní slunce; ty bratrské paže, které mě držely ve vřelém, kamarádsky milujícím objetí, ve mně rozehřívaly plamen vnitřního nadšení. Částečně tu působil samozřejmě ten hrubý vliv alkoholu. Ostatní však pramenilo ze směsice prvků, v níž jsem rozeznal – v epoše tak silně zatížené pojmy z psychoanalýzy – cosi, co bych pojmenoval termínem Gestalt: blahodárná nálada slunečného červnového dne. Extatická pompa Händelovy společnosti bavící se na lodici unášené po řece a tenhle slavnostně vyzdobený pokojík, jehož otevřenými okny sem pronikala vůně jarních květů, naplňující moje nitro pocitem nevýslovných příslibů a jistot, jaké jsem pamatoval po svých dvaadvaceti letech života nejvýš jednou dvakrát – možná že bych měl spíš říci až poté, co mi bylo pětadvacet – kdy mi tak často ta představa mé ctižádostivé kariéry, kterou jsem si vytkl, připadala jako důsledek politováníhodného bláznovství.

Nejsilněji však moje radost vyvěrala z jakéhosi zdroje, jaký jsem už vůbec nezažil od té doby před několika měsíci, co jsem přijel do New Yorku a kdy jsem si myslil, že jsem se jednou provždy vzdal kamarádství, družnosti a kouzelných okamžiků mezi přáteli. Cítil jsem, že ta chvilková povznesenost, jíž jsem se tak plánovitě obrnil, se dokonale hroutí. Naopak jsem uvažoval, jaké je to báječné, že jsem náhodou padl na Sophii a Nathana – ty upřímné a bystré a zábavné nové přátele –, a mé nutkání vztáhnout ruku a přitisknout je oba k sobě (aspoň pro ten okamžik a přes všechno mé beznadějné vzplanutí k Sophii) se prolínalo do toho nejněžnějšího a nejčistšího bratrství, v němž nebylo prakticky ani stopy po něčem fyzickém. Stingo, ty kluku jeden, šeptal jsem si, usmívaje se na Sophii a připíjeje pěnivým budweiserem, vrátil ses zpátky do země živoucích bytostí. “Salut, Stingo!“ řekla Sophie a přihnula si ze sklenice, kterou jí vnutil Nathan, a ten její roztomilý bezstarostný úsměv, jejž mi uštědřila, ta zář jejích zubů ve tváři jako vymydlené štěstím, i když poznamenané stíny dřívějšího nedostatku, to vše mě tak hluboce dojalo, že se mi z hrdla mimovolně vydral jakýsi přidušený zvuk vyjadřující mou blaženost. Zdálo se mi, že jsem blízek totálnímu vykoupení.

Přesto jsem však při vší té skvělé náladě byl schopen vycítit, že něco není v pořádku. Ta hrozná scéna mezi Sophií a Nathanem z předešlé noci mi měla být dostatečným varováním, že naše kamarádské posezení se vším smíchem a bezstarostností a tou blahodárně důvěrnou atmosférou sotva pravdivě odpovídá statu quo, jaký existoval mezi nimi dvěma. Jenže já jsem člověk, který se dá příliš často zmást vnější maškarádou, a rychle jsem byl ochoten uvěřit představě, že ten úděsný výbuch, jehož jsem se stal svědkem, bylo sice politováníhodné, ale nicméně výjimečné pobloudění v tomto mileneckém vztahu, jehož převládající tón bude asi skutečně hluboká pohoda od srdce k srdci. Jádro věci však, myslím, spočívalo ve skutečnosti, že jsem z hloubi duše toužil po přátelství – byl jsem tak oslněn Sophií a přitahován jakýmsi až zvráceným kouzlem k tomu energickému, poněkud podivnému a nestoudně podmanivému mladému muži, který byl do ní zamilován –, a tak se stalo, že jsem se neodvážil pohlédnout na jejich vztah jinak než v tom nejrůžovějším světle. Ale přesto, jak už jsem naznačil, jsem zřetelně cítil, že tu něco nehraje. Zpod

vší radosti a něhy a starostlivosti jako by na mé smysly v tom pokoji doráželo znepokojivé napětí. Ne že by se v tu chvíli týkalo přímo vztahu obou milenců. Ale bylo tady, skličující svou naléhavostí, a z valné části, jako by vyzařovalo z Nathana. Začal být roztěkaný, nepokojný a vstal a přehraboval se v deskách, po Händlovi nasadil znovu Vivaldiho, v zřetelném zmatku do sebe obrátil sklenku vody, pak se zase posadil a bubnoval o nohavici kalhot do rytmu slavnostních horn.

Potom se rychle obrátil ke mně, pátravě se po mně podíval starostlivýma a zasmušilýma očima a řekl: "Nic víc než sedlačisko, farmář ze Zapadákova, co?" Po chvilce pak dodal s nádechem napodobené protáhlé jižanské výslovnosti: "Víš, konfederační typy, jako jsi ty, mě zajímají. Vy všichni," – a opřel se hlasem do slova "všichni" – "vy všichni mě hrozně, hrozně zajímáte."

Zakoušel jsem v tu chvíli úplně nový pocit, prodělával jsem proměnu a nejlíp bych se asi vyjádřil, kdybych řekl, že se ve mně rozhoříval vztek. Ten Nathan je neuvěřitelný! Jak si může počínat tak hrubě a necitlivě – že by byl takový sprosťák? Opar mé euforie se rázem rozplynul jako tisíce mýdlových bublinek. Prevít! pomyslel jsem si. Zřejmě mě lapil do pasti! Jak jinak si vysvětlit tu potměšilou změnu nálady, než že mě chce zahnat do kouta? Buďto je to nedostatek citu, nebo úskok: taková zloba se nedala rozhodně pochopit jinak, zvlášť poté, co jsem si právě před chvílí stanovil jako podmínku našich přátelských vztahů, – pokud se to tak dá nazvat –, že nechá těch úporných invektiv o Jihu. Znovu se ve mně ozvala nevole, vyvřela tak prudce, jako když se v hrdle člověku uvolní vzpříčená kost, a přesto jsem se zmohl na poslední pokus zachovat trpělivost. Vytáhl jsem knot plamene pod mou tidewaterskou výslovností naplno a dal jsem se slyšet: "Ale ne-e, Nathane, ty magore jeden, víš, že vy grázlové z Brooklynu nás tam dole doma zajímáte taky?"

Na Nathana však měla moje slova zřetelně opačný účinek. Nejen že nejevil sebemenší známky pobavení, ale z očí mu blýskalo nepřátelství a byl bych mohl přísahat, že jsem v jednom okamžiku spatřil v jeho panenkách obraz sebe samého, tak jak on mě viděl: podivína, venkovského balíka a přivandrovalce.

"Kruci do háje," řekl jsem a chystal jsem se zvednout. "Já jdu –"

Ale než jsem stačil postavit sklenku a vstát, popadl mě za zápěstí a sevřel. Nebyl to žádný hrubý nebo bolestivý stisk, ale držel mě pevně a úporně, že jsem se z křesla nemohl hnout. Z toho gesta bylo cítit cosi zoufale naléhavého, až mě zamrazilo v zádech.

"To ale není vůbec nic legračního," prohlásil. I když bylo na jeho hlase znát, že se snaží trochu krotit, zaznívalo z něho neovladatelné rozrušení. Jeho další slova, úmyslně pronášená až komicky pomalu, působila jako zaříkávání. "Bobby… Weed… Bobby Weed! Myslíš si, že ti Bobby Weed nestojí za nic víc než za pokus… o… trochu legrace?"

"S tím napodobováním výslovnosti odněkud z Jihu z bavlníkových plantáží jsem si to ale nevyvzpomněl já," utrhl jsem se. A pomyslel jsem si: Bobby Weed! Krucinál! Teď si umane na Bobbyho Weeda. Mažu odtud!

V tu chvíli jako by však Sophie vytušila onu podivnou proměnu v Nathanově náladě, přispěchala k jeho boku a položila mu třesoucí se ruku v znervóznělém klidnícím gestu na rameno. "Nathane," mírnila ho, "nezačínej s Bobbym Weedem. Jenom tě to rozruší, a přitom všecko bylo doteďka tak fajn." Podívala se na mě starostlivě smutnýma očima. "Celý týden mluví o Bobbym Weedovi. Nic s ním nezmůžu, nechce toho nechat." A znovu se obrátila na Nathana s prosebným: "Prosím tě, prosím, Nathane, tak to všecko bylo fajn!"

Ale Nathan byl neoblomný. "Tak co ty na toho Bobbyho Weeda?" dorážel.

"No a co má být s Bobbym Weedem, proboha?" zasténal jsem, postavil se a vytrhl mu ruku. Zrakem jsem zatím měřil vzdálenost ke dveřím a jednotlivé kusy nábytku co možné překážky a ihned jsem si vytyčil nejlepší trasu bezprostředního úniku. "Díky za pivo," zahučel jsem.

"Já ti povím, co má být s Bobbym Weedem," vedl dál svou Nathan. Nehodlal mi únik jen tak umožnit, šplíchl mi do sklenice další pivo, až napěnilo, a sklenici mi vtiskl do ruky. Výraz obličeje měl stále ještě klidný, ale jeho vnitřní rozrušení prozrazoval jeho chlupatý, kantorsky kývající ukazovák, kterým mi šermoval těsně u tváře. "Já ti něco o Bobbym Weedovi povím, Stingo, příteli milý. Tohle. Vy běloši z Jihu se máte co zodpovídat za pěkných pár věcí, když dojde na takovouhle bestialitu. Chceš to snad popřít? Tak poslouchej. Říkám to jako člověk z rasy lidí, kteří trpěli v táborech smrti. Říkám to jako chlap, který se hluboce zamiloval do někoho, kdo takový tábor přežil." Jednu ruku natáhl po Sophiině zápěstí a pevně je stiskl, zatímco ukazovákem druhé ruky, který se přede mnou kroutil jako červ, jako by cosi čmáral na mou lícní kost. "Ale především to říkám jako Nathan Landau, obyčejný občan, biolog výzkumník, lidská bytost, svědek nelidskosti člověka k člověku. Tvrdím, že osud Bobbyho Weeda, který ho stihl z rukou Jižanů, občanů Spojených států, je tak nezměrně barbarský jako kterýkoli jiný čin, kterého se dopustili nacisté za vlády Adolfa Hitlera! Souhlasíš se mnou?"

Abych zachoval klid, musel jsem se kousnout do jazyka. "Co se stalo Bobbymu Weedovi," odpověděl jsem, "bylo něco hnusného. Neuvěřitelného! Ale nevidím žádný důvod, proč obě zla srovnávat anebo tu uplatňovat nějakou stupidní hierarchii hodnot. Oba skutky jsou příšerné! A dej proboha tě prosím pryč ten ukazovák!" Cítil jsem, jak se mi horečně rozpaluje čelo a jak mi na něm vyráží pot. "A o té obrovské síti, co se snažíš přede mnou zatáhnout a chytit do ní všecko, čemu říkáš ‚vy běloši z Jihu', mám sakramentské pochybnosti. Na to se ti vykašlu, na tohle ti neskočím! Já jsem Jižan a jsem na to hrdý, a k tomuhle dobytku já nepatřím – k těm troglodytům, kteří udělali Bobbymu Weedovi, co mu udělali! Já jsem se narodil v Tidewateru ve Virginii a promiň mi laskavě ten výraz, já se pokládám za džentlmena! A s odpuštěním, z toho tvého simplistního nesmyslu, z té ignorace, a zvlášť u někoho tak zřetelně inteligentního, se mi dělá špatně." A když jsem pozoroval, jak se Nathan v celé své výšce zvedá, takže jsme zůstali vlastně stát přímo proti sobě, slyšel jsem, jak zvyšuju hlas, jak se mi třese a zní nakřáple a jak jej přestávám ovládat, a navíc jsem se začal bát dalšího katastrofálního záchvatu kašle. Přes všechen jeho nasupeně vyhrbený hrozivý postoj a přes skutečnost, že mě jako chlap předčil mohutností postavy, jsem měl silné nutkání vrazit mu jednu do zubů. "Nathane, já ti něco povím. Ty tady kolem sebe házíš tím nejlacinějším a nejpokrytečtějším svinstvem newyorských liberálů! Co ti dává právo vynášet

rozsudek nad miliony lidí, kteří by raději umřeli, než by ublížili černou – černochům?" zadrhl jsem.

"Aha!" vyjel. "Vidíš, je to slyšet i z tvé řeči. Jak jsi se zarazil, nechtěl jsi náhodou užít toho sprostého výrazu? Tohle mě přece tak uráží!"

"Když už to chceš vědět, tak na Jihu říkáme černochům různě. Ale nechceme je tím nijak urážet. Dobrá, ať je po vašem – čer-no-chům. Tohle je ovšem něco jiného," pokračoval jsem podrážděně, "ale co ti dává právo soudit? Tohle zase uráží mě!"

"Jako Žid se pokládám za člověka, který může odpovědně hovořit o bolesti a utrpení." Odmlčel se, a jak se na mne díval, poprvé jsem v jeho pohledu spatřil pohrdání a vzrůstající odpor. "Pokud jde o tu tvoji fintu s tím ‚newyorským liberálem' a s tím ‚pokryteckým svinstvem' – to pokládám za něco směšně ubohého, za naprosto nedostatečný útočný manévr proti čestně míněnému obvinění. Copak nejsi schopen vidět prostou pravdu? Copak nejsi schopen rozeznat pravdu v jejích strašlivých základních obrysech? A když odmítáš odpovědnost za smrt Bobbyho Weeda, nevidíš, že je to totéž, jako když ji odmítli ti Němci, kteří sice neuznávali nacistickou stranu, ale přitom se tupě a bez protestu dívali, jak ti vrahové vandalsky pustoší synagogy a inscenují Kristallnacht? Copak nevidíte, vy Jižani, pravdu o sobě? O Jihu? Bobbyho Weeda přece nezlikvidovali občané státu New York."

Téměř všechno, co říkal – zvláště ona slova o mé "odpovědnosti" –, bylo neudržitelné, iracionální, vykonstruované a úděsně pomýlené, ale ke své krajní zlosti jsem v tu chvíli zjistil, že mu nedovedu odpovědět. V tom okamžiku jsem byl demoralizován. Z hloubi hrdla jsem vymáčkl jen jakýsi ubohý pisklavý zvuk a jako s podlomenými koleny jsem se potácivě rozehnal směrem k oknu. Celý zkoprnělý, i když uvnitř do krajnosti rozrušený, jsem zoufale hledal slova, ale žádná nepřicházela. Jedním douškem jsem polkl skoro všechno pivo ze sklenice a očima zamženýma nezdarem jsem hleděl na pastýřsky idylické trávníky Flatbushe zalité sluncem, na lehounce šumící platany a javory, úpravné ulice, v nichž pomalu a tiše začínal pulzovat ruch nedělního dopoledne: chlapci s vyhrnutými rukávy házející míčem, vířící pedály kol, chodci v parku grošovaní zlatými plíšky slunečního světla. Sladce a teple ke mně zavanula omamná vůně čerstvě posečené zelené trávy a připomněla mi volné a rozběhlé prostory venkova – pole a luka a aleje, po jakých se musel kdysi toulávat mladý Bobby Weed, ten, jehož mi do hlavy nasadil Nathan a jehož osud jsem tam cítil jako pulzující ránu. A když jsem o Bobbym Weedovi přemýšlel, padlo na mne hořké a ochromující zoufalství. Jak mohl ten příšerný Nathan vyvolat za tak kouzelného dne stín Bobbyho Weeda?

Poslouchal jsem za sebou Nathanův hlas, v tu chvíli chvástavě zvýšený a tolik podobný samolibému polohysterickému agitátoru s pusou jako splav, kterého jsem jednou slyšel vyřvávat do prázdného nebe nad Union Square. "Jih se dnes zřekl jakéhokoli práva na sounáležitost s lidskou rasou," kázal mi Nathan. "Za tragédii Bobbyho Weeda odpovídá každý bílý Jižan. A žádný Jižan takové odpovědnosti neunikne!"

Silně jsem se třásl, v ruce mi škubalo a pivo ve sklenici šplíchalo jako nevábná mastná tekutina. Devatenáct set čtyřicet sedm. Jedna, devět, čtyři, sedm. Toho léta, téměř na měsíc přesně dvacet let předtím, než zachvátil požár město Newark a než tekla stokami Detroitu jasně červená černošská krev, bylo možné – pokud byl člověk rodák z Dixie a byl citlivý a osvícený a uvědomoval si tu hrůznou a neznabožskou historii svého rodného kraje – cítit se takovým slovním útokem dotčen, i když věděl, že jsou ta slova valnou podstatou součástí znovuzrozeného abolicionistického rozhorlení, jež si s pokryteckou ješitností činí nároky na tak neposkvrněnou morální nadřazenost, že nemůže vyvolat nic jiného než trpnou a pobavenou, i když nepříliš radostnou reakci. V méně drsné formě – v jemnějších špičkách a drobných společenských arogantnostech – museli Jižané, kteří se odvážili na Sever, snášet takové drzé osobní útoky na svou zděděnou vinu po celou éru nepolevujících těžkostí, která oficiálně skončila jednoho srpnového dopoledne roku 1963, kdy bylo možno vidět v massachusettském Edgartownu v North Water Street pomladší, slámově plavou kolenatou manželku kapitána místního jachtařského klubu, proslulého bankéře a manipulanta s bráhmanskými investicemi, kterak mává výtiskem knihy Jamese Baldwina Příště už oheň a přitom sděluje své přítelkyni tóny zkoprnělého zoufalství: "Má drahá, tohle se týká nás všech!"

Tehdy v roce 1947 mi takové zdaleka ne přetažené tvrzení nemohlo připadat tak bystrozraké. Tou dobou pořád nebyla ještě ta dřímající, i když probouzející se černá biblická obluda pokládána také za problém Severu. A nejspíš z tohoto důvodu – i když jsem někdy to nesnášenlivé yankeeské pošťuchování kolem sebe krotil (dokonce i ten starý dobrák Farrell schytal pár mírnějších ťafek) – jsem v hloubi srdce cítil tíživou hanbu nad svou nepopíratelnou rodinnou spřízněností s oněmi stoprocentně anglosaskými tvory z pokleslé odrůdy lidí, kteří umučili Bobyho Weeda. Ti zálesáci z Georgie – shodou okolností obyvatelé téhož pobřeží nedaleko Brunswicku posetého borovými lesy, kde se plahočil, trpěl a umřel můj spasitel Artiste – učinili ze šestnáctiletého Bobbyho Weeda jednu z posledních a rozhodně nezapomenutelným způsobem likvidovaných obětí zákona lynče, jíž měl Jih být svědkem. Jeho údajný zločin, tolik podobný zločinu Artistovu, byl tak klasický, že nabyl obrysů jakéhosi groteskního klišé: Bobby Weed obtěžoval náznaky milostných návrhů nebo přímo napadl nebo jinak se pokoušel naklonit si (jeho skutečný přestupek nebyl nikdy přesně formulován, i když bylo jasné, že se znásilnění nedopustil) duševně poněkud prostší dívku jménem Lula, dcerku majitele krámu na křižovatce – další klišé!, ale pravdivé: Lulin ubožácký zaječí ksichtík hleděl zasmušile ze stránek šesti metropolitních deníků –, a tento obchodníček nelenil a ihned podnítil místní chátru k bezprostřední akci tím, že na ni zapůsobil city rozlíceného otce.

O této středověké selské pomstě jsem se dočetl právě před týdnem, když jsem stál ve voze místní linky podzemní dráhy na Lexington Avenue, vklíněn mezi jednu nesmírně tlustou ženu s papírovou nákupní kabelou od firmy S. Klein a malého Portorikánce s lízátkem a v sáčku autobusového průvodčího, chlapce, který tupě zíral do mého výtisku Mirror a prohlížel si ty ďábelské fotografie se mnou, přičemž můj nos oblažoval oparem brilantiny vonící po překvetlých gardéniích. Bobbymu Weedovi zaživa usekli penis i s varlaty, což mu pak obojí nacpali do úst (tuto okolnost fotografie neukazovaly), a těsně předtím, než zemřel, údajně při plném vědomí všeho, co s ním dělají, vypálili mu do prsou rozžhaveným železem hadovité "L" – které mohlo znamenat mnoho věcí: "Lynč?" "Lula?" "Lex?" "Láska?" Přestože na

mě Nathan tak dorážel, vybavil jsem si, jak jsem se napůl vypotácel z vlaku podzemní dráhy a vyšel nahoře do oslňujícího letního slunce Osmdesáté šesté ulice, do pachů z Wienerwurstu a oranžády, a jako slepý jsem minul biograf, kde dávali Rosselliniho film, na který jsem si zajel takovou dálku. Už jsem to odpoledne do kina nešel. Místo toho jsem zcela mechanicky dorazil na Gracie Square, kde jsem z nábřežní promenády hleděl jako v transu na tu městskou ohyzdnost ostrůvků na řece, naprosto neschopen zapudit z mysli obraz zohaveného Bobbyho Weeda, přestože jsem si – zdálo se mi že do nekonečna – opakoval slova ze Zjevení, která jsem si namemoroval jako malý chlapec: A setřeť Bůh všelikou slzu s očí jejich, a smrti již více nebude, ani kvílení, ani křiku, ani bolesti nebude více… Možná že to bylo v důsledku příliš silné reakce, ale, panebože, i tak – plakat jsem nemohl.

Opět jako by se mi vrátil zřetelný Nathanův hlas, který mě stále ještě peskoval: "Podívej se, k takové bestialitě by se nesnížili ani ti sadisté z nacistických koncentráků!"

Nesnížili? Ale o to tu přece nejde – a najednou mi z toho dohadování bylo nanic; dělalo se mi špatně z jeho fanatismu, proti kterému jsem nedovedl argumentovat a kterému jsem nedovedl nijak uniknout, bylo mi špatně z představy Bobbyho Weeda a – přestože jsem necítil na té georgijské ohavnosti žádnou spoluvinu – najednou mi bylo nanic nad celou minulostí i nad tím krajem a jeho dědictvím, jemuž jsem nedovedl ani plně uvěřit a které jsem nedovedl ani plně změřit. Z ničeho nic mě popadlo nutkání vychrstnout – s rizikem zlomeného nosu – zbytek piva Nathanovi do obličeje. Ovládl jsem se, narovnal se v ramenou a řekl jsem tónem ledového pohrdání:

"Jakožto příslušník rasy po staletí nespravedlivě pronásledované za údajné ukřižování Krista, právě ty – ano, ksakru, právě ty – by sis měl uvědomit, jak je to neomluvitelné, obviňovat z něčeho lid nebo národ jako celek!" A pak už jsem byl tak rozzuřen, že jsem vyhrkl cosi, co bylo pro Židy tehdy, toho minuvšího mučivého roku, kdy je dělilo od krematorií sotva tucet měsíců, naplněno tak nebezpečně zápalnou urážlivostí, že jsem těch ukvapených slov, jež mi splynula ze rtů, ihned litoval. Ale zpátky jsem je již nevzal. "A to se týká každého národa," řekl jsem, "panebože, i Němců!"

Nathan sebou trhl, pak zbrunátněl ještě temněji a mě napadlo, že nadešel okamžik tvrdého střetnutí. Ale v tom okamžiku zachránila celou neradostnou situaci přímo zázrakem Sophie, protože se ve svém kostýmu hodném studentského žertéře na nás vrhla a doslova se mezi nás vložila.

"Nechte toho, ale hned!" rozkázala. "Nechte toho! Na neděli je tohle moc vážné téma!" Z jejího chování vyzařoval lehký hravý tón, ale já jsem dobře cítil, že to míní vážně. "Pusťte Bobbyho Weeda z hlavy. Musíme mluvit o šťastných věcech. Musíme přece jet na Coney Island, najíst se a nádherně si to užít!" Jako vír se zmocnila rozpáleného golema a mně se nesmírně ulevilo, když jsem ke svému překvapení zjistil, jak rychle dovede odložit ublíženou a poddajně pasivní roli a postavit se vlastně v jakémsi žertovném tónu přímo proti Nathanovi a začít ho usměrňovat pouze pomocí svého šarmu, krásy a bria. "Co vy víte o koncentračních táborech, pane Landaue? Vůbec nic. Hned ať už mi o takových místech přestaneš hovořit. A nekřič na Stinga. Nekřič na Stinga kvůli Bobbymu Weedovi. Stingo je roztomilý kluk. A vy jste ovšem taky roztomilý, pane Landaue, vraiment, je t'adore."

Toho léta jsem si všiml, že za určitých okolností dovedla Sophie v okamžicích Nathanových záhadných náladových zvratů uplatnit taková kouzla alchymie, že se téměř v okamžiku úplně proměnil – z velikášsky užvaněného hrubiána se stal rázem princ ze Šípkové Růženky. Evropanky své manžele často ovládají, ale s tak neodolatelnou jemností, jakou Američanky většinou vůbec nemají. Vtiskla mu na tvář lehounký polibek, a držíc jeho napřaženou ruku v konečcích prstů, zálibně sledovala, kterak to jeho hrozivě bledé cholerické rozvášnění, s nímž se na mě vrhal, začíná z jeho tváře pozvolna mizet.

"Vraiment, je t'adore, chéri," řekla zjihle, a tahajíc ho za zápěstí, vyzpěvovala tím nejveselejším hlasem oné šťastné chvíle: "Jde se na pláž! Na pláž! Budeme stavět hrady z písku!"

A bouře byla zažehnána, bouřkové mraky uplynuly do dáli a slunečná nálada opět oživila pestré barvy pokoje, v němž se v náhlém závanu větru z parku pleskavě roztřepetaly záclony v oknech. A když jsme v trojici vycházeli z pokoje, Nathan – vypadal ve svém obleku trochu jako dandyovský karetní hráč z Jarmarku marnosti – mi ovinul paži kolem ramen a nabídl mi tak upřímnou a čestně míněnou omluvu, že jsem mu ty jeho potměšilé urážky a všechny další přečiny mohl jen odpustit. "Stingo, kamaráde, já jsem osel, já jsem osel!" hulákal mi do ucha tak hlasitě, že to nebylo zrovna nejpříjemnější. "Nechci být šmuk, já mám takový hloupý zvyk říkat lidem věci do očí, bez ohledu na to, jestli se dotknu jejich citů. Já vím, že to na Jihu takhle zlé není. Víš, něco ti slíbím. Slibuju ti, že už na tebe nikdy s tím Jihem nevyrukuju. Ano? Sophie, ty jsi svědek!" Přitiskl mě k sobě a cuchal mi vlasy prsty, jež se pohybovaly po mé lebce, jako by hnětly těsto, a jako nějaký horlivý Schnauzer strkal vznešený handžářský nos do korálových zákrutů mého ucha a já začínal zjišťovat, že opět upadl do komické polohy, tak příznačné pro jeho způsoby.

V té nejradostnější náladě jsme kráčeli k podzemní dráze – Sophie uprostřed, zavěšená do nás obou – a Nathan se opět rozpovídal tou protáhlou, drsně sladkou výslovností Jihu, jakou dovedl napodobit s tak fantastickou věrností; tentokrát však v ní nebylo ani stopy po něčem sarkastickém, po úmyslu mě popichovat, naopak, při poslechu jeho intonace, tak přesné, že by se jí dal ošálit i pravý rodák z Memphisu nebo Mobilu, jsem se téměř dusil smíchy. Ale Nathan neměl pouze imitační nadání; ta zvláštní komika, která se z něho linula, byla výsledkem přímo oslňující invence. S klackovitě nabubřelou a nezřetelnou dikcí, jakou jsem slyšel vybublávat z hlasivek nejrůznějších venkovanů tam dole doma, se pustil do obscénních improvizací tak ztřeštěně legračních a tak dokonale věrných, že jsem ve svém veselí úplně zapomněl na skutečnost, že se týkají právě toho lidu, do něhož před několika okamžiky v nemilosrdném a smrtelně vážném vzteku bušil. Sophii musela určitě spousta nuancí jeho výkonu ujít, ale dala se strhnout nakažlivým obecným veselím a pomáhala mi naplňovat Flatbush Avenue hlučným nevázaným smíchem. A to všechno, začal jsem si nejasně uvědomovat, blahodárně pročistilo ty hanebné a hrozebné city, jež se začínaly v Sophiině pokoji kupit jako mraky zlověstné bouře.

Cestou přes jeden a půl bloku, v bezstarostné atmosféře čilého nedělního hemžení, vytvořil Nathan celý jižanský

apalačský filmový scénář k jakési pofiderní hříčce ve stylu Dogpatch, v níž se Taťka Yokum proměnil ve starého incestuálního farmáře propadlého dovádění s dcerou, již Nathan – vždy si vědom medicínských souvislostí – nazval Růžové očko. "Už sis ho někdy dal vyblafnout vod někerý se zaječím pyskem?" krákoral Nathan tak hlasitě, že vyděsil dvě matróny starozákonního typu, které si vyrazily prohlížet výklady a propluly kolem nás s výrazem děsu, zatímco Nathan už šťastně rozvíjel své umění dál, tentokrát se vžívaje do role mamky: "Tos mi to diťátko drahý zase zbouch?" vřeštěl naříkavým ženským hlasem, který byl úplně nebeským faksimile – a to až do nejmenších odstínů falzeta – nějaké slaboduché a bohem zapomenuté manželky a zároveň oběti, ženské poničené manželstvím, dějinami a retrográdními geny. Nathanovo dovádivé a přisprosťačelé předvádění, stejně nereprodukovatelné jako přesná nálada nějaké hudební pasáže, mělo svůj původ v jakémsi transcendentním zoufalství, i když jsem si je začínal uvědomovat jen pomalu. Jednoho jsem si však byl vědom ihned a plně již při svém prvním záchvatu smíchu – totiž že před sebou mám jistý druh génia, zjev, na který jsem si musel počkat dalších dvacet let a který jsem opět poznal v sršícím umění Lennyho Bruce.

Jelikož bylo již hodně po poledni, rozhodli jsme se s Nathanem a Sophií odložit naši gurmánskou hostinu ve stylu "co dalo moře" až na večer. Abychom však tu dobu zatím přece jen něčím vyplnili, koupili jsme si u stánku nádherné dlouhé košerácké párky se zelím a kokakolu a vzali jsme si to všecko s sebou do podzemní dráhy. Ve vlaku, v němž se tísnil dav plážechtivých Newyorčanů s obrovskými nafouklými dušemi z pneumatik a ječícími dětmi v náručí, se nám podařilo najít místo, kde jsme se mohli všichni tři pohodlně usadit vedle sebe a pustit se do prosté, ale chutné stravy. Sophie se skutečně s vážným soustředěním dala do párku, zatímco Nathan nechal svých výbuchů a pokoušel se v lomozu podzemní dráhy seznámit blíž se mnou. Byl milý, plný zájmu, ale nikoli všetečný a já jsem bez zábran odpovídal na všechny jeho otázky. Co že mě prý přivedlo do Brooklynu? Co dělám? Z čeho žiju? Zřejmě na něho velmi příjemně zapůsobilo, když uslyšel, že jsem spisovatel, a pokud šlo o můj zdroj obživy, už už jsem chtěl vybrknout tou nejlahodnější plantážnickou hantýrkou: "No víš, abych ti to řekl na rovinu – patřil mi jeden negr – tedy černoch, otrok, a toho dědeček prodal…" Jenže mě napadlo, aby si snad Nathan nemyslel, že si z něho dělám legraci; a on pak by zase mohl začít s tím svým poněkud již vyčerpávajícím monologem, takže jsem se jen slabě usmál, zahalil se rouškou tajemnosti a odpověděl: "Mám určitý soukromý zdroj příjmů."

"Tak ty jsi spisovatel?" opakoval vážně a se zřejmým nadšením. Pokyvoval hlavou v údivu nad tím zázračným objevem, naklonil se přes Sophiin klín a stiskl mě za loket. A mně vůbec nepřipadalo divné nebo citově přepjaté, když se na mě zahleděl pronikavým pohledem černých zamyšlených očí a zařval na mě: "Víš, já si myslím, že budem moc velcí přátelé!"

"Ale přece my všichni budeme moc velcí přátelé!" ozvala se náhle Sophie jako ozvěna. V tu chvíli vyjel vlak z klaustrofobického tunelu na povrch, do bažinatých přímořských končin Brooklynu a v Sophiině obličeji se rozsvítila kouzelná světélkující zář slunce. Tvář zrůžovělou spokojeností měla blízko mé líce, a když se opět do mě i do Nathana zahákla, připadal jsem si s ní už natolik blízký, že jsem se odvážil lehounkým ohybem palce a ukazováku sundat jí z koutku rtů tenounkou nitku zelí, která jí tam uvízla. "Uvidíš, my budeme ti nejlepší přátelé na světě!" trylkovala do lomozu vlaku a pevně mi stiskla paží ruku, stiskem, v kterém sice nebylo vůbec nic koketního, ale přec jen se v něm skrývalo cosi víc než obyčejného. Řekněme, že to byl stisk člověka, který je bezpečně šťasten svou láskou k někomu jinému, ale chce nového kamaráda ubezpečit, že i jemu se dostane výsad důvěry a náklonnosti.

V podstatě hrozný kompromis, říkal jsem si, když jsem uvažoval o té Nathanově roli ochránce objektu tak výjimečné ceny, ale lepší malá voňavá kůrečka než nemít z bochníku vůbec nic. Opětoval jsem Sophiin stisk nemotorným gestem nevyslyšené lásky a v tu chvíli jsem si uvědomil, že na mě její přítomnost fyzicky tak silně zapůsobila, až mě rozbolela varlata. Už předtím se Nathan zmínil, že mě na Coney Islandu seznámí s děvčetem, prý nějakou Leslie, a ta je "horká jako brus"; pro nejbližší budoucnost aspoň jakás takás útěcha, uvažoval jsem, ve stoické náladě toho věčně druhého v pořadí, a nedbale položenou rukou jsem se taktně snažil zakrýt vyboulený gabardén v rozkroku. Přes všechny pocity marnosti jsem si začal namlouvat jakýsi částečný úspěch a říkal jsem si, že jsem šťasten; pravda to byla v tom smyslu, že jsem už dlouho, dlouho šťastnější nebyl. A tak jsem byl ochoten vyčkat věcí dalších a dát se překvapit, co mi přinese štěstěna a co mi mohou nadělit takovéhle neděle vměstnané mezi další slibné dny nadcházejícího léta. Trochu jsem klímal. Rozpalovala mě Sophiina blízkost, její nahá paže, jejíž hebkou vlhkost jsem cítil na své, a její neznámá vůně – byl to smyslně dráždivý parfém, spíš bylinný a vonící po tymiánu. Zřejmě ze zvláštních polských rostlinek. Vznášel jsem se na vlnách příboje žádosti a upadl jsem do jakéhosi polosnu, v němž mou myslí prokmitávaly dojmy z toho nešťastného tajného naslouchání předešlého dne. Představoval jsem si Sophii a Nathana, jak leží na té meruňkově oranžové přikrývce, a nemohl jsem tu představu za žádnou cenu zapudit. A ta slova, ta vášní rozžhavená milostná slova, která se na mne shora snášela!

Pak však ona erotická euforie, ve které bylo moje polosnění stopeno, slábla, až docela zmizela, a mně se v uších ozvala jiná slova, při jejichž vybavení jsem sebou trhl a prudce se napřímil. Neslyšel jsem snad předešlého dne v té divoké vřavě třeštícího pobízení a ztišeného šepotu a rozpustilého dožadování Nathanova slova, slova skutečně pronesená, která mi teď náhle vytanula na mysli s tak mrazivým účinkem? Ne, bylo to později, uvědomil jsem si, v okamžiku toho jejich nikdy nekončícího konfliktu, ano, tehdy stropem zahřměl dolů jeho hlas, odměřovaný rytmem kročejů, hlas, který vykřikl tónem, jenž by někdo mohl pokládat za parodii existenciálních muk – kdyby z něho tak přesvědčivě nezaznívala hluboká a nepředstíraná hrůza: "Copak… ty… nevidíš… Sophie… že… že… umíráme? Umíráme!"

Celý jsem se otřásl, jako by na mne někdo náhle otevřel vrata, jimiž mi z pustin arktických plání zavanul na záda mrazivý dech zimy. Ne, ten prudký, lepkavě studený pocit, s nímž celý den spolu s mou spokojeností náhle potemněly, se nerovnal ničemu tak velikému, jako je předtucha, ale mně v té chvíli bylo těsno a zoufale jsem toužil uniknout, sebrat se a utéct z vlaku. Kdybych to byl tehdy z té hrůzy provedl a na příští zastávce vyběhl z vozu a utekl zpátky do domu Yetty Zimmermanové, zabalil svých pár švestek a zmizel, byla by to bývala úplně jiná historie, vlastně bych vůbec

žádnou historii na vyprávění neměl. Ale nechal jsem se strhnout a odvléct na Coney Island a tak jsem rozhodně napomohl Sophii, aby se splnilo její proroctví o nás třech: že se staneme opravdu "těmi nejlepšími přáteli na světě".

4

"V Krakově, když jsem byla ještě malá," vyprávěla mi Sophie, "jsme bydleli v hrozně starém domě ve stařičké klikaté ulici blízko univerzity. Byl to strašně starobylý dům, část musela být postavená už před několika sty lety. Víš, je to divné, ale tenhle dům a dům Yetty Zimmermanové jsou jediné domy, v kterých jsem žila – myslím opravdové domy v mém životě. Protože, rozumíš, tam jsem se narodila a tam jsem strávila celé svoje dětství, a i když jsem se vdala, pořád jsem tam žila, dokud nepřišli Němci a já nemusela nějakou dobu žít ve Varšavě. Ten dům jsem milovala, byl tichý, a když jsem byla hodně malá, byl pro mě tam nahoře v tom čtvrtém patře plný stínů, a já měla vlastní pokoj. Přes ulici stál jiný starý dům s všelijak pokřivenými komíny a na nich si nahoře postavěli čápi hnízda. Je to správně, čápi? To je legrační, já si totiž to slovo vždycky popletla se slovem ‚čapky'. No nic, ty čápy na tom komíně přes ulici si moc dobře pamatuju, a jak vypadali, přesně jako čápi z mé pohádkové knížky od bratří Grimmů, četla jsem je po německy. To všechno si pamatuju tak hrozně, hrozně jasně, ty knížky a jakou měly barvu a obrázky zvířátek a ptáků a lidí na deskách. Německy jsem četla dřív než polsky, a víš, já dokonce německy i dřív mluvila než po polsky, takže když jsem prvně šla do klášterní školy, dělali si ze mě kvůli mé německé výslovnosti až legraci.

Víš, Krakov je strašně starobylé město a náš dům stál nedaleko hlavního rynku a na tom je uprostřed moc krásná budova, kterou udělali už ve středověku – polsky se jí praví Sukiennice, a myslím, že v překladu to znamená soukenná tržnice, a tam býval trh na látky a tkaníviny. Pak je tam u kostela sv. Marie zvonice, pěkně vysoká, a na té nejsou zvony, a namísto těch tu jsou živí chlapi a ti vždycky vyjdou na takový ochoz a oznamují každou hodinu troubením na trubky. V noci to zní moc krásně. Zní to tak vzdáleně a smutně, víš, jako trubky v jedné Bachově suitě pro orchestr, při které musím vždycky myslet na dávno zašlé doby a na to, jaký je čas záhadný. Když jsem byla malá, lehávala jsem potmě ve svém pokojíku a poslouchala dusot koňských kopyt dole na ulici – tehdy nebylo v Polsku mnoho aut –, a když jsem usínala, slýchala jsem, jak ti trubači na zvonici vytrubují, tak smutně a jaksi v dálce, a přemýšlela jsem, jak to je s časem – víš, s tou jeho záhadností. Anebo jsem ležela a přemýšlela o hodinách. V chodbě byly moc staré hodiny, stojací, patřily dědečkovi a babičce, a jednou jsem je vzadu otevřela a dívala se do nich, jak jdou, a viděla jsem tam spoustu pák a koleček a kamenů – myslím, že to byly většinou rubíny – a ty se třpytily v odlesku slunce. A v noci, když jsem pak ležela, představovala jsem si sama sebe uvnitř těch hodin – jen si pomysli, děcko, a něco tak šíleného! – a uvnitř těch hodin jsem se vznášela na péru a pozorovala, jak se páky hýbou a jak se všelijaká ta kolečka otáčejí, a viděla jsem všechny ty rubíny, červené a zářící a veliké jako moje hlava. A nakonec jsem usnula a ty hodiny mi přešly do snů.

Já ti mám na Krakov tolik vzpomínek, že ani nevím, kde začít. V těch letech mezi válkami to byly nádherné časy, i pro Polsku, a to je přitom taková chudá země, víš, a trpí ten komplex méněcennosti. Nathan si myslí, že to s těmi dobrými časy přeháním – dělá na Polsku tolik vtipů –, ale já mu vykládám o naší rodině a jak jsme žili úžasně a kulturně, skutečně, lepší život si nedovedeš představit. ‚A čímpak jste se bavili v neděli?' říká mi. ‚Neházeli jste shnilé brambory po Židech?' Víš, ten si o Polsce nedovede myslet nic jiného, než jaká že je antisemitská, a pořád na to dělá vtipy a mně je z toho vždycky moc zle. Protože ona je to pravda, myslím, že Polska je pro ten svůj antisemitismus známá, a já se za to v mnoha ohledech strašně stydím, stejně jako ty, Stingo, když tě popadne tvoje misére kvůli těm černochům dole na Jihu. Ale já jsem Nathanovi řekla, ano, je to pravda, pravda, že Polska má takovou špatnou historii, ale přece tomu musí pochopit – vraiment, musí rozumět, že takoví nebyli všichni Poláci, je tam spousta dobrých, slušných lidí jako třeba naše rodina, ta přece… ono je to něco tak ošklivého, když o tom má člověk hovořit. Jsem při takovýchhle myšlenkách nad Nathanem celá smutná, on je totiž takový… posedlý, takže myslím radši začnu o něčem jiném…

Ano, naše rodina. Tatínek i maminka bývali oba profesoři na univerzitě, a proto jsou všechny moje vzpomínky nějak pospojené s univerzitou. Je to jedna z nejstarších univerzit v Evropě, začala už někdy ve čtrnáctém století. Já jsem nepoznávala žádný jiný život než jako učitelská dcerka, a možná že právě proto jsou všechny moje vzpomínky tak ušlechtilé a, jak bych to řekla, kultivované. Stingo, jednou musíš do Polsky jet a vidět ji a napsat o ní. Je tam krásně. Je to tak smutná země. Představ si, že těch dvacet let, kdy jsem tam vyrůstala, bylo jediných dvacet let, kdy byla Polska svobodná. Myslím po tolika stoletích! Proto asi tatínek říkával: ‚Tohle jsou pro Polsku slunečné časy.' Protože všechno bylo poprvé svobodné, chápeš, na univerzitách a ve školách – každý mohl studovat, co si přál. A to byl myslím taky jeden důvod, proč lidi se mohli ze života tolik radovat, studovat a učit se a poslouchat hudbu a o nedělích na jaře a v létě jezdit ven do přírody. Někdy jsem si myslela, že mám hudbu tak moc ráda jako život, opravdu. Pořád jsme chodili na koncerty. Jako malá jsem v tom domě, v tom starém domě, večer ležela a byla vzhůru a poslouchala, jak maminka dole hraje na klavír – hrávala Schumanna nebo Chopina, Beethovena, Scarlattiho nebo Bacha, byla báječná pianistka – ležela jsem, nespala a slyšela tu tlumenou hudbu, jak stoupá celým domem, a bylo mi tak teplo a dobře a bezpečně. Říkala jsem si, že nikdo nemá nádhernější maminku ani tatínka anebo lepší život než já. A taky jsem myslela na to, až vyrostu, čím budu, když už nebudu malé děvčátko, a třeba že se vdám a bude ze mě učitelka hudby jako maminka. A myslela jsem si, jaký to budu mít krásný život, když budu moct hrát kouzelnou hudbu a vyučovat a vzít si za muže takového skvělého profesora, jako je tatínek.

Maminka ani tatínek původně nepřicházeli z Krakova. Maminka byla z Lodže a tatínek z Lublinu. Seznámili se jako studenti ve Vídni. Tatínek studoval práva na Rakouské akademii věd a maminka ve Vídni studovala hudbu. Oba byli dobří katolíci, takže mě vychovávali k pobožnosti a musela jsem chodit na mši a do církevní školy, ale ne že bych byla, víš, fanatik, blázen. Věřila jsem hodně v Pánaboha, ale tatínek s maminkou, oni nebyli, chápeš… teď nevím, jak bych to

přesně řekla, je to jako dur – víš, kostnatělí, zatvrzelí. Ne, takoví nebyli. Byli hrozně liberální – dokonce by se dalo říct, že byli skoro socialisti – a vždycky volili stranu pracujících nebo demokratickou. Tatínek nenáviděl Pilsudského. Říkal, že ten je pro Polsku ještě větší postrach než Hitler, a když Pilsudski zemřel, zapíjel to ještě ten večer na oslavu šnapsem, a hodně. Byl pacifista, můj tatínek, a i když hovořil o těch slunečných časech pro Polsku, věděla jsem, že au fond je zasmušilý a že si dělá starosti. Jednou jsem ho slyšela hovořit s maminkou, muselo to být někdy kolem roku 1932 – a tehdy jí říkal takovým zasmušilým hlasem: ‚Tohle určitě nemůže trvat pořád. Bude válka! Osud nikdy nedopřál Polsce, aby byla dlouho šťastná!' Říkal to po německy, to se pamatuju. My jsme doma mluvili po německy častěji než po polsky. Français jsem se naučila mluvit skoro plynně ve škole, ale německy jsem mluvila ještě víc plynně než francouzsky. Byl to vliv Vídně, víš, kde maminka s tatínkem strávili tak dlouhou dobu, a tatínek byl navíc profesor práva a vědecký svět tehdy mluvil hodně německy. Maminka byla báječná kuchařka, vařila po vídeňsku. Taky dovedla moc fajn polská jídla, ale polská kuchyně není ta pravá haute cuisine, a dobře se pamatuju na jídla, co vařila v té naší obrovské kuchyni v Krakově – Wiener Gulashsuppe a Schnitzel, a jej! nejvíc vzpomínám, jaký dělala fantastický dezert, jmenoval se bomba a la Metternich, a byl plněný kaštany a máslovou nádivkou a byla v něm pomerančová kůra.

Já vím, asi je to nudné, když pořád dokola říkám, jací to byli tatínek s maminkou báječní lidé. Víš, Nathan je teď v pořádku, je klidný, má zrovna svůj dobrý čas – vy snad byste spíš řekli ‚údobí', ne? Ale když má svoji zlou dobu – tu měl, když ho viděl prvně –, když je v těch svých, jak já říkám, temp'e'tes, tak to na mě začne křičet a vždycky mi spílá, že jsem ‚polský antisemitský prase'. Co všechno ten říká a jaké mi dává jména, to jsem v životě neslyšela, nejdřív anglicky, pak v jidiš, všecko! Ale vždycky mi nadává jako ‚Ty špinavý polský prase, ty ucouraná nafko, ty kurvo, ty mě chceš zabít, stejně jako jste, vy špinavý polský prasata, vždycky vybíjeli Židy!' Snažím se mu to vysvětlit, ale vůbec mě neposlouchá a vztek s ním pořád jenom lomcuje a už teď vím, že nemá cenu vykládávat mu v takové chvíli něco o hodných Polácích, takových, jako byl můj tatínek. Táta se narodil v Lublinu, ještě když patřil Rusům, a tam žily spousty Židů, a ti si vytrpěli hodně pogromů. Jednou mi maminka říkala – protože táta o takových věcech nechtěl mluvit –, že když byl ještě mladý, on a jeho bratr, kněz, riskovali dokonce život a skrývali před pogromem kozáků tři židovské rodiny. Jenomže já dobře vím, kdybych tohle třeba vyprávěla Nathanovi v údobí těch jeho temp'e'tes, jen by se na mě rozječel ještě víc a nadával mi do polských prasat a špindír a lhářek. Já ti musím mít s tím Nathanem tolik trpělivosti – já už to vidím, když na něho jde nemoc a vůbec není v pořádku – a to se radši otočím na druhou stranu a mlčím a přemýšlím o úplně jiných věcech a čekám, až ty jeho temp'e'tes přejdou a on ke mně zase bude takový hodný a milý a zase pro mě bude mít tu svou tendresse a svou lásku.

Musí to být asi tak deset let, rok nebo dva před začátkem války, a tehdy jsem od tatínka slyšela poprvé slovo Massenmord. Bylo to po tom, co se v novinách objevily zprávy o hrozných zkázách, jaké nacisté napáchali v Německu na synagogách a židovských obchodech. Pamatuji se, že tatínek nejdřív říkal něco o Lublinu a jaké že tam viděl pogromy a potom k tomu dodal: ‚Nejdřív z východu, teď ze západu. Tentokrát to bude ein Massenmord!' Tak úplně jsem nechápala, co tím zmiňuje, bylo to myslím taky trošku proto, že sice v Krakově bylo ghetto, ale ne tolik Židů jako jinde, a tak vůbec; a já o nich nijak nepřemýšlela v tom smyslu, že by byli jiní nebo že by byli něčí obětí nebo že by je někdo pronásledoval. Byla jsem, myslím, Stingo, naprosto nevědomá. Pak jsem se provdala za Kazimíra – víš, vdávala jsem se hrozně, hrozně mladá a myslím si, že jsem pořád ještě byla malá holčička, co si myslela, že ten nádherný život, tak příjemný a bezpečný a bezstarostný, bude trvat pořád. Maminka a tatínek a Kazimír a Zosie – Zosia, tak se u nás doma říká Sophii, víš – že budou všichni žít šťastně v tom velkém domě, budou jíst Wiener Gulashsuppe a budou studovat a učit se a poslouchat Bacha – a tak že to bude věčně. Nechápu, jak jsem mohla být tak hloupá. Kazimír vyučoval na univerzitě jako asistent matematiku a já jsem se s ním seznámila, když tatínek pořádal večírek pro mladé učitele na univerzitě. Když jsme se s Kazimírem vzali, dělali jsme si plány, že pojedeme jako maminka a tatínek taky do Vídně. Mělo by to být hodně podobné tomu jejich studiu. Kazimír by na Rakouské akademii připravoval svou práci v oboru matematiky pro svou další supérieur, akademickou hodnost, a já bych studovala hudbu. Sama jsem hrála na klavír už od osmi nebo devíti let a ve Vídni jsem měla studovat u slavné profesorky Frau Theimannové, ta vyučovala taky moji maminku a pořád ještě vyučila, přestože už byla dost stará. Ale ten rok přišel Anschluss a Němci vtrhli do Vídně. Začalo to vypadat hrůzně a tatínek říkal, že půjdem do války.

Ten poslední rok, co jsme byli spolu všichni v Krakově, si pamatuju moc dobře. Pořád jsem nemohla uvěřit, že náš společný život by se někdy mohl změnit. Byla jsem s Kazimírem – s Kazikem – tak šťastná, měla jsem ho moc ráda. Byl hrozně hodný a milý a tak inteligentní – však vidíš, Stingo, že mě přitahují jenom inteligentní muži. Nedovedu říct, jestli jsem Kazika milovala víc než Nathana – Nathana miluju tak, že mě z toho až bolí srdce –, ale možná že bychom nikdy neměli srovnávat jednu lásku s druhou. Kazika jsem prostě milovala z hloubi srdce, moc, a nechtěla jsem si ani připustit, že by válka mohla být tak blízko a z Kazika že by byl voják. Takže jsme to hodili za hlavu a ten rok jsme chodili na koncerty a do divadel a četli spousty knih a dlouho se procházeli po městě, a na těch procházkách jsem se začala učit rusky. Kazik původně pocházel z Brest-Litevska, který patřil tak dlouho Rusům, a rusky mluvil jako polsky a naučil mě rusky docela slušně. Ne jako tatínek, ten taky žil pod Rusy, ale nenáviděl je tak, že odmítal rusky mluvit, leda že k tomu byl donucen. Prostě já jsem tehdy odmítala na takovýhle konec našeho života myslit. Věděla jsem sice, že budou nějaké změny, ale přirozené, chápeš, jako že se odstěhujem z domu mých rodičů a budem mít vlastní dům a svoji rodinu. Ale tohle všechno přijde až po válce, myslela jsem si, pokud nějaká bude, protože válka bude nutně hrozně krátká a Němci budou poraženi a pak hned odjedem s Kazikem studovat do Vídně, jak jsme se chystali.

Byla jsem tak hloupá a tohle jsem si ti myslela, Stingo. Stejně jako můj strýček Stanislaw, tatínkův bratr, co sloužil u polské jízdy. Toho strýčka jsem měla moc ráda, byl tak plný života a pořád se smál a měl takový ten nádherný a ničím nezkalený pocit velikosti Polsky – la gloire, tu comprends, la patrie, a tak dále, jako kdyby nikdy Polska nebyla tak dlouhá léta pod Prusy a Rakušany a Rusy, ale měla svou continuité jako Francie a Anglie a takové země. Jezdil k nám do Krakova na návštěvu, v uniformě, měl šavli a husarský knír, a mluvil hlasitě a byl samý smích a říkal, jak by Němci

dostali do vyučenia, kdyby se pokusili napadnout Polsku. Tatínek, myslím, byl na strýčka pořád stejně milý – víš, snažil se dělat a říkat, co mu viděl na očích –, ale Kazik měl takovou tu přísnou mentalitu a se strýčkem Stanislawem se přel, po přátelsky, ptal se ho, jak by se polská jízda mohla uplatnit, kdyby Němci přijeli s pancéřovými jednotkami a tanky. A strýček tvrdil, že nejdůležitější je terén a že polská kavalerie ví, jak ve známém terénu manévrovat, a v neznámém terénu že Němci úplně zabloudí, a přesně tak že polské jednotky Němce odrazí. A ty jistě víš, co se stalo, když k tomu střetnutí došlo – une catastrophe totale, a sotva během tří dnů. Panebože, jak to všechno bylo bláhové, co v tom bylo okázalé chrabrosti a zbytečnosti! Jaká škoda všech těch chlapů a těch koní! A jak to bylo smutné, Stingo, smutné…

Když přitáhli němečtí vojáci do Krakova – bylo to v září 1939 –, byl to pro nás hrozný otřes, báli jsme se a samozřejmě jsme to všechno nenáviděli, ale nic jsme nepodnikali a doufali jsme v to nejlepší. Tahle část ještě nebyla tak nejhorší, Stingo, myslím aspoň ze začátku, protože jsme věřili, že s námi budou Němci zacházet slušně. Takové město jako Varšava ještě nebombardovali, takže jsme měli takový zvláštní pocit, skoro jako bychom měli být uchránění, ušetření. Němečtí vojáci mají dobré chování a pamatuju se, jak tatínek říkal, že to dokazuje, čemu jsme tak dlouho věřili. Totiž že německý voják v sobě má tradice starého Pruska, a tam přece platil jakýsi kodex cti a slušnosti, takže jsme si mysleli, že civilistům Němci neublíží a nebudou se k nim chovat krutě. A taky jsme byli klidnější, když jsme slyšeli všechny ty tisíce vojáků mluvit německy, to pro naši rodinu znělo skoro jako rodná řeč. Takže úplně na začátku jsme v sobě měli hroznou paniku, ale pak nám to nepřipadalo tak zlé. Tatínek hrozně trpěl, když uslyšel zprávy o tom, co se stalo ve Varšavě, ale řekl, že musíme žít dál jako dřív. Říkal, že sice nemá žádné iluze dla tego, co si Hitler myslí o intelektuálech, ale prý v jiných městech jako ve Vídni a v Praze mají učitelé na univerzitách dovoleno pokračovat ve své práci, a domníval se, že jemu a Kazimírovi to dovolí také. A tak když minuly týdně a týdně a nic už se nestávalo, zdálo se nám, že v Krakově to asi bude vypadat slušně, chci říct snesitelně.

Ten rok v listopadu jsem šla na mši do kostela sv. Marie, to je ten kostel, co má ty trubky, víš. V Krakově jsem chodila na mši dost často, a co přišli Němci, zašla jsem mockrát pomodlit se, aby válka skončila. Možná že to dla tebe bude připadat sobecké a strašné, ale já jsem si, myslím, ten konec války přála proto, abych mohla jet s Kazikem do Vídně a studovat. Samozřejmě že existovaly miliony jiných důvodů, zač prosit, ale lidé jsou sobečtí, víš, a mně připadalo, že mě potkalo velké štěstí už tím, když naše rodina zůstala ušetřená a nehrozilo jí žádné nebezpečí, takže jsem si konec války přála jen proto, aby život mohl být zase stejný jako dřív. Ale když jsem se tehdy dopoledne při mši modlila, měla jsem takovou… prémonition – ano, už si vzpomínám, jak se to řekne, předtuchu, a uvnitř ve mně jako by pomalu vzrůstal jakýsi hrozný pocit. Nevěděla jsem, z čeho tu hrůzu mám, ale na jednu chvíli jako by kolem mě v kostele zavanul vlhký studený vítr. A tehdy jsem si taky uvědomila příčinu té své hrůzy, bylo to, jako když přede mnou prudce vyšlehne blesk. Vzpomněla jsem si, že na to dopoledne dal svolat nový vrchní nacistický guvernér, jmenoval se Falk, celou fakultu na cour de maison, na dvůr, na nádvoří univerzity, víš, a na tom shromáždění se měli členové fakulty dovědět o nových nařízeních během okupace. Nic to nebylo. Obyčejné shromáždění. Měli se tam dostavit právě to dopoledne. Tatínek s Kazikem se o tom dověděli těsně den předtím a připadalo jim to naprosto normální a nikdo o tom ani moc nepřemýšlel. Ale v tom okamžiku bleskového osvícení se mě zmocnil pocit, že se děje něco moc a moc zlého, a já vyběhla z kostela na ulici.

Ach Stingo! Ta hrůza, já ti to snad ani nevypovím, co se stalo: už jsem ani tatínka, ani Kazika víckrát neviděla, nikdy! Běžím, nebylo to daleko, a když jsem doběhla k univerzitě, kupil se u hlavní brány před nádvořím dav lidí. Doprava v ulici byla uzavřená a stálo tam plno těch obrovských německých automobilů, těch nákladních uzavřených, a stovky a stovky německých vojáků s puškami a kulomety. Udělali tam takovou barri'c're a ti němečtí vojáci mě tam nechtěli pustit a já jsem pak zahlédla jednu naši dobrou známou, paní profesorovou Wochnovou, její manžel učil la chimie, víš, ano, chemii. Byla zoufalá a plakala a padla mi do náruče: ‚Všichni jsou pryč, bože můj, odvedli je! Všechny!' A já tomu nemohla uvěřit. Ne, nemohla jsem tomu věřit, až k nám přišla manželka někoho jiného z fakulty a taky plakala a říkala: ‚Ano, je to pravda. Vzali je, odvedli, i mého manžela, profesora Smolena, sebrali.' Pak jsem tomu pomalu začínala věřit a viděla jsem ty uzavřené nákladní vozy, jak pomalu odjíždějí ulicí na západ, a tehdy jsem tomu uvěřila a rozplakala se a zmocnilo se mě šílené zoufalství. Běžela jsem domů a řekla jsem to mamince a obě jsme si v pláči padly do náručí. A maminka se mě ptá: ‚Zosia, Zosia, kam jeli? Kam je odvezli?' A já říkám, že nevím, a dověděly jsme se to teprve za měsíc. Tatínka i Kazika odvezli do koncentračního tábora v Sachsenhausenu a dověděly jsme se taky, že je oba zastřelili, přesně na Nový rok. Zavraždili je jenom proto, že to byli Poláci a profesoři. Bylo tam s nimi ještě mnoho dalších učitelů, myslím celkem sto osmdesát, a spousta se jich taky už zpátky nevrátila. A nedlouho nato jsme odjely do Varšavy – musela jsem si najít práci…

Později, po těch dlouhých letech, v roce 1945, kdy už bylo po válce a já byla ve Švedsku ve sběrném středisku pro osoby bez domova, vzpomínala jsem na ty doby, kdy zavraždili tatínka a Kazika, myslela jsem na všechny ty proplakané slzy a uvažovala jsem, proč po tom všem, co jsem prožila, už nemůžu plakat. A to byla pravda, Stingo, neměla jsem už žádný cit. Dostala jsem se kamsi, kde jsem necítila, stejně jako jsem už nemohla tady na zemi prolévat žádné slzy. Tam v tom Švédsku jsem se spřátelila s jednou židovkou z Amsterodamu, ta ke mně byla moc hodná, zvlášť po tom, co jsem se pokusila zabít. Myslím sice, že jsem se o to nijak vší silou nepokoušela, jen jsem si kusem skla pořezala zápěstí, ani jsem moc nekrvácela, ale ta žena se ke mně chovala moc přátelsky a to léto jsme spolu hodně hovořily. Byla ve stejném koncentračním táboře jako já a ztratila dvě sestry. Já nemůžu srozumět, jak přežila, tam přece povraždili tolik Židů, víš, miliony a miliony Židů, ale ona nějak přežila, stejně jako já, bylo nás takových hrozně málo. Mluvila pěkně anglicky, vedle němčiny, a tak jsem se začla učit taky anglicky, protože jsem věděla, že nejspíš pojedu do Ameriky.

Byla to zbožná paní a ona vždycky přichodila modlit se do synagogy, co tam měli. Říkala mi, že pořád ještě věří v Boha, a jednou se mě zeptala, jestli v něho taky věřím – v křesťanského Boha – stejně jako ona věří ve svého, Boha

Abrahámova. Prý to, co prožila, v ní víru v Něho jen posílilo, i když prý znala Židy, kteří měli pocit, že Bůh ze světa zmizel. A já jí na to řekla, ano, kdysi jsem věřila v Krista a jeho Svatou matku, ale teď, po všech těch letech, že jsem jako ti Židé, co si myslí, že Bůh navždycky zmizel. Řekla jsem jí, že vím, že Kristus ode mě odvrátil svou tvář a že už se k němu nemůžu modlit jako kdysi v Krakově. Nemohla jsem se k němu už pomodlit a už ani pláč jsem neměla. A když se mě zeptala, jak to vím, že Bůh odvracoval svou tvář ode mě, řekla jsem jí, že to prostě vím, prostě vím, že jedině Bůh, jedině takový Ježíš, který nemá slitování a kterému na mně vůbec nijak nezáleží, mohl připustit, že mi zavraždili lidi, které jsem tolik milovala, a nechat mě žít s takovou vinou. Už samo o sobě, jak zemřeli, bylo dost strašné, ale ta vina ve mně, to bylo víc, než jsem mohla unést. On peut souffrir, ale člověk může trpět jen tolik, kolik…

Ty si možná budeš myslet, Stingo, že je to maličkost, ale víš, nejhůř se člověkovi snáší ta představa, že někdo musí umřít, aniž se s ním rozloučíš, aniž mu řekneš adieu, sbohem, jediné slůvko útěchy a soucitu. Napsala jsem tatínkovi a Kazikovi do Sachsenhausenu spoustu dopisů, ale vždycky přišly zpátky s označením ‚Adresát neznámý'. Chtěla jsem jim jenom říct, jak je mám hrozně ráda, a zvlášť Kazikovi jsem to chtěla říct, ne proto, že bych ho byla měla ráda víc než tatínka, ale protože když jsme spolu byli naposledy, moc jsme se pohádali. Skoro nikdy jsme se spolu nehádali, ale co jsme se vzali, uplynuly už víc než tři roky a myslím, že tedy bylo docela přirozené, když jsme se tu a tam poškorpili. Prostě ten večer před tím strašlivým dnem jsme se hádali hrozně, i když se už dneska ani nepamatuju, kvůli čemu to bylo, skutečně, a já mu řekla ‚Spadaj!' – a to v polštině znamená něco jako ‚Táhni k ďasu!' – a on utekl a tu noc jsme nespali v jednom pokoji. A potom jsem ho už v životě ani cípem oka nespatřila. No a tohle pro mě bylo tak těžké, k nesnesení, že jsme se spolu v lásce nerozloučili, že jsme si ani pusu nedali, neobjali se, nic. Panebože, je mi jasné, že Kazik věděl, že ho mám pořád ráda, a já věděla, že on má rád mě, ale o to to bylo ještě horší, když jsem si uvědomila, že on tím musel taky trpět, když už za mnou nemohl a říct mi to, když už jsme si o své lásce nemohli povědět ani slovo.

Takže, víš, Stingo, já musela pořád žít s tou hrozně, hrozně těžkou vinou, které se nemůžu a nemůžu zbavit, i když vím, že tu neexistuje žádný důvod, jak mi to říkala tam ve Švedsku ta Židovka, když se mi snažila vysvětlit, že důležitá byla především naše láska, a ne ta naše hloupá hádka. Ale já ten silný pocit viny mám pořád v sobě. Je to zvláštní, Stingo, ty víš, že jsem se zase naučila plakat, a to myslím znamená, že jsem zase lidská bytost. Možná aspoň to. Možná jen kus lidské bytosti, ale ano, lidské bytosti. Často pláču o samotě – když naslouchám hudbu, která mi připomíná Krakov a ty zašlé roky. A víš, existuje jedna skladba, kterou poslouchat nemůžu, při té se tak rozpláču, že se skoro můžu zalknout a vůbec nemůžu popadnout dech a z očí mi tečou potoky slzí. Je na těch deskách Händla, co jsem dostala k Vánocům, jmenuje se ‚Já vím, že můj Spasitel žije', a při té se rozpláču pro všechnu tu svou vinu, a taky protože vím, že můj Spasitel už nežije a do mého těla se dají červi a rozpadne se a mé oči už nikdy, nikdy Boha neuvidí…"

* * *

V době, o které píši, toho horečného léta 1947, kdy mi tolik vyprávěla o své minulosti a kdy jsem byl odsouzen dát se lapit jako nějaký zmatený chroust ve svém červnovém rozletu do neuvěřitelné pavoučí sítě citů, jíž tvořil vztah Sophie a Nathana, pracovala Sophie v jednom zastrčeném koutě Flatbushe na poloviční úvazek jako sekretářka v ordinaci dr. Hymana Blackstocka (ne Bialystoka). Tehdy Sophie pobývala v Americe o něco méně než jeden a půl roku. Dr. Blackstock byl chiropraktik a dávný imigrant z Polska. K okruhu jeho pacientů patřili staří imigranti anebo nedávní židovští vystěhovalci. Sophie místo u doktora získala nedlouho po svém příjezdu do New Yorku, v počátečních měsících předchozího roku, kdy do Ameriky přijela pod záštitou organizace mezinárodní pomoci. Blackstock (který vedle mamelóšn jidiš mluvil plynně polsky) byl nejdřív poněkud zklamán, že mu agentura poslala mladou ženu, která je gójka a která má jen ubohou tříšť znalostí jidiš sesbíranou v koncentračním táboře. Ale měl měkké srdce a bezpochyby na něho zapůsobila její krása, její strastiplný osud a také skutečnost, že mluvila bezvadnou němčinou, takže jí poskytl zaměstnání, které ona zoufale potřebovala, protože neměla vůbec nic než pár hadříků na sebe, které jí dali ve švédském táboře pro lidi bez domova. Blackstock se nemusel nijak obávat, Sophie zanedlouho štěbetala s pacienty v jidiš, jako by se sama narodila v ghettu. Přibližně ve stejnou dobu, kdy získala místo, najala si laciný pokojík u Yetty Zimmermanové – po sedmi letech to byl opět její první skutečný domov. Pracovala jen tři dny v týdnu, což jí umožnilo, že se mohla jakž takž dát dohromady a mohla se ve volných dnech zdokonalovat v bezplatném kurzu na Brooklynské univerzitě v angličtině a vůbec zvykat si na život v té živé, rušné a rozlehlé části New Yorku.

Říkala mi, že se nikdy nenudí. Byla rozhodnuta zanechat daleko za sebou to šílenství minulosti – nebo aspoň zapomenout natolik, kolik jí její rozcitlivělá a vzpomínkami zjitřovaná mysl dovolovala –, a tak se pro ni to obrovské město stalo v přeneseném i skutečném slova smyslu Novým světem. Byla si vědoma, že fyzicky je na tom pořád ještě dosti bídně, ale to jí nemohlo zabránit, aby se plně neradovala ze všeho příjemného kolem, jako dítě, které se pustí samo do cukrárny. Z hudby, to především; jen ta její dosažitelnost, říkala, ji naplňovala nesmírnou radostí, jakou člověk zažívá, když ví, že na něho čeká výborné jídlo. Než se seznámila s Nathanem, gramofon si dovolit nemohla, ale to nevadilo; koupila si totiž malé laciné tranzistorové rádio a z toho se linula nádherná hudba na všech stanicích s tak podivnými zkratkami, které nikdy nedovedla rozluštit – WQXR, WNYC, WEVD – a muži se sametovými hlasy tam oznamovali jména všech hudebních hvězd a velikánů, jejichž blahodárných tónů byla dlouho zbavena; dokonce i tak obehrané skladby jako Schubertova Nedokončená nebo Eine kleine Nachtmusik ji uchvacovaly čerstvou silou. A samozřejmě koncerty, na Hudební akademii a v létě v Lewisohnově amfiteátru na Manhattanu, nádherná hudba a lacino přístupná, že to bylo téměř zadarmo, hudba jako Beethovenův Houslový koncert, který jednou večer hrál Yehudi Menuhin s takovou divokou a spalující vášní a něhou zároveň, že v tu chvíli na svém místě kdesi vysoko až na okraji amfiteátru, trochu se chvějíc pod rozzářenými hvězdami, pocítila nesmírný klid, jakousi vnitřní útěchu, jež ji až udivovala, spolu s vědomím, že jsou věci, pro něž stojí za to žít, a že by se vlastně mohla pokusit sesbírat rozházené střepy svého života a poskládat z nich samu sebe jako úplně novou bytost, kdyby jí byla dána jen polovina takové příležitosti.

Ty první měsíce byla Sophie většinou sama. Vzhledem k jazykovým potížím (které brzy překonala) byla dosti nesmělá,

ale i tak byla ráda hodně sama, vlastně samotu pokládala za jakýsi přepych, protože soukromí bylo cosi, co během nedávných let velice postrádala. A po ta léta jí také byly odepřeny knihy, vlastně cokoli tištěného, takže se dychtivě pustila do čtení, předplatila si polskoamerické noviny a pravidelně navštěvovala polské knihkupectví poblíž Fulton Street, které mělo zároveň velkou půjčovnu knih. Její zájem se soustřeďoval hlavně na překlady amerických spisovatelů a její první celá přečtená kniha byla, jak si dobře vzpomínala, Dos Passosova Manhattanská přestupní stanice. Pak následovaly Sbohem, armádo, Americká tragédie a Wolfův román O času a řece, jenž byl do polštiny přeložen tak špatně, že musela porušit svůj slib, který si dala v koncentračním táboře, že za žádnou cenu nepřečte do konce života nic psaného v němčině, a přečetla si německou verzi, kterou sehnala v odbočce veřejné městské knihovny. Buď že byl překlad pěkný a bohatý, nebo proto, že Wolfova lyrická a tragická, i když zároveň optimistická úchvatná vize Ameriky byla přesně to, co v onu chvíli potřebovala – přijela k těmto břehům jako úplný nováček a o tváři této země a o jejích gargantuovských výstřednostech měla jen ty nejzákladnější znalosti –, ale ze všech knih, které četla tu zimu a to jaro, ji nejvíc vzrušoval právě román O času a řece. Wolfe skutečně natolik uchvátil její fantazii, že se rozhodla zkusit si přečíst K domovu se dívej, anděli v originále, ale rychle se vzdala, protože jí četba připravovala až mučivé obtíže. I pro zasvěcence je naše řeč plná krutých úskalí, s tou ošemetnou anglickou ortografií a idiosynkratickými aspekty, které nejsou nikde jinde patrny s tak absurdní zřetelností jako právě na tištěné stránce, a Sophiina schopnost číst a psát vždycky pokulhávala za jejím ústním projevem, pro mě svými drobnými chybičkami tak okouzlujícím.

Veškerá její americká zkušenost byl New York – většinou Brooklyn – a postupně si to město zamilovala, i když jí stejnou měrou nahánělo hrůzu. Za celý svůj život poznala vlastně jen dvě města – malý Krakov, podřímlý v gotickém snu, a později Varšavu, beztvarou hromadu trosek po Blitzkriegu. Její blaženější vzpomínky – ty, s nimiž se ráda v duchu obírala – byly spoutány s jejím rodným městem a byly navěky utkvělé ve starodávném panoramatu střech a vinoucích se ulic a křivolakých uliček. Léta uplynuvší mezi Krakovem a Brooklynem ji donutila – a skoro to byl jediný způsob, jak nepropadnout šílenství – vymazat tu dobu ze svého vzpomínání. A tak se vyznala, že když se ta první rána probouzela v Yettině domě v neznámé posteli, obklopena růžovými stěnami, a v rozespalosti naslouchala vzdálenému ruchu na Church Avenue, po dlouhé vteřiny nebyla vůbec s to poznat ani sebe, ani své okolí a cítila se jako v nějakém snu, jako to děvčátko z jedné Grimmovy pohádky jejího dětství, které se rázem ocitlo působením nějakého nočního kouzla v neznámém království. Když se pak probrala, s pocity, v nichž se podivným způsobem mísil smutek s radostí, říkala si: Už nejsi v Krakově, Zosio, jsi v Americe. A pak vstala a vrhala se vstříc vřavě podzemní dráhy a pacientům dr. Blackstocka. A náruči Brooklynu v jeho nepochopitelné rozloze a zelené kráse, sousedské přívětivosti, hlučném ruchu i špíně.

S příchodem jara se stal pro Sophii tak blízký Prospect Park oblíbeným útočištěm – na ty chvíle ráda vzpomínala, byl to pro osamělou krásnou blondýnku bezpečný kout procházek v oparu zlatistého pylu, v zeleném polostínu grošovaném zářivými skvrnami slunečního světla, pod košatými korunami obrovitých akátů a jilmů, které se klenuly nad palouky a zvlněnými trávníky jakoby připravenými přivítat fete champetre z výjevů Watteauových nebo Fragonardových, a pod těmito majestátními stromy se Sophie o svých volných dnech usazovala ke kouzelným poledním piknikům. Později se mi přiznala, s téměř neznatelným přídechem studu, že ji po příjezdu sem do tohoto města posedlo jídlo, ano, vrhala se prý na ně jako divá. Věděla dobře, že by se měla učit kázni. V sběrném ve Švédsku jí doktor od Červeného kříže, který se o ni staral, řekl, že podvýživa byla tak krutá, že u ní nejspíš musela způsobit nějaké více méně trvalé a škodlivé změny v metabolismu; nabádal ji, aby si dávala pozor na přejídání, zvláště pokud jde o tuky, ať už bude pokušení sebevětší. Ale o to víc ji jídlo bavilo, byla to pro ni příjemná hra, když o polednách zašla do nějakého nádherného flatbushského lahůdkářství a nakupovala na svou hostinu v Prospect Parku. Ta možnost vybrat si v ní vyvolávala pocity vyloženě smyslové, taková pestrost a hojnost, že se v ní pokaždé až zatajil dech a oči jako by se jí vzrušením přímo zamžily, a ona s pomalou a pečlivou uvážlivostí vybírala z té sladkokysele voňavé a bohatýrsky rozkošnické hojnosti jídlo: obložené vejce, plátek salámu, půl bochníčku perníku, černého a lákavě lesklého. Lahůdkový párek. Braunschweiger. Sardinky. Horké pastrami. Uzeného lososa. A housku, prosím. Svírajíc pak v ruce hnědý sáček, v hlavě varovná slova dr. Bergströma, která jí tam zněla jako litanie – "Nezapomeň, jak ti nakazoval, aby ses nepřecpávala" –, kráčela svou navyklou cestou do nejodlehlejšího kouta parku nebo k opuštěnému zákrutu velkého jezírka a tam – rozvážně a pomalu žvýkajíc, s chuťovými papilami okouzlenými návratem starých chuťových požitků – otevřela na stránce třísté padesáté Farrellova Studse Lonigana.

Všemi smysly jako by nalézala svou pravou cestu. V přesném významu toho slova prodělala znovuzrození a zbyla v ní po tom jakási malátnost a hlavně velká dávka nemohoucnosti nově narozeného dítěte. Její bezmocnost byla podobná stavu člověka postiženého ochrnutím údů, který jich začíná pomalu znovu užívat. Drobné všední hlouposti ji vyváděly z míry. Zapomněla, jak dohromady spojit dva konce zipu u bundy, kterou dostala jako dárek. Její nešikovnost ji téměř přiváděla k zuřivosti a jednou se dokonce rozplakala, když se pokoušela vymáčknout z plastikové tuby nějakou kosmetickou vodičku a zmáčkla s takovou silou, že se celá postříkala a úplně si zničila nové šaty. Ale bylo to s ní den ze dne lepší. Občas ji ještě bolelo v kostech, v holeních a v kotnících a její chůze do sebe měla pořád ještě cosi nejistého, cosi, co nějak souviselo s občasnou skleslostí a únavou, jež na ni někdy padala a která, jak silně doufala, brzy již naprosto zmizí. I když se ještě necítila takříkajíc v plném slunečním jasu, což může posloužit jako kulhající metafora pro pevné zdraví, byla už bezpečně daleko od oné temné propasti, do níž se ještě před tak nedávnou dobou téměř zřítila. Přesně řečeno to bylo jen o něco málo víc než před rokem, kdy v právě osvobozeném koncentračním táboře zaslechla, v posledních hodinách svého živobytí, na něž si ani nedovolila vzpomenout, ruský hlas – tvrdý baryton, sžíravý jako louh, který pronikl do hloubek jejího deliria, prorazil do jejího nitra vším potem a horečkou a rozkládající se špínou její tvrdé pryčny, kde ležela na slámě, věcným tónem zřetelných slov: "Myslím, že s touhle už je taky konec." Ale ona v tu chvíli přese všecko věděla, že s ní konec není – pravda, která se teď prokazovala, jak si mohla s úlevou říct (když tu ležela natažená na trávě u jezírka), těmi bázlivými, ale nicméně silně se ozývajícími vlnami

hladu, které se v ní zvedaly v tom kouzelném okamžiku prvního zakousnutí, kdy její nozdry dýchaly slanou vůni nakládaných okurek a zeleniny a hořčice a Levyho režný židovský chléb vonící kmínem.

Ale jednoho pozdního červnového odpoledne mohla ta její dosud nejistá pohoda, jakou si malovala, skončit katastrofálně. K rysům velkoměstského života, který se měl zapsat do deníku jejích nových dojmů negativně, patřila podzemní dráha. Pociťovala vůči newyorské podzemní dráze odpor pro její špínu a hlučnost, ale ještě víc pro klaustrofobickou blízkost lidských těl, návaly a strkání lidí ve špičkách, což silně narušovalo nebo spíš úplně likvidovalo její tak dlouho želené soukromí. Věděla dobře, jak je to rozporuplné, když člověk, který prodělal to, co ona, je tak přemrštěný a odtahuje se a bojí se doteku cizí pokožky. Ale prostě to tak bylo a ona se toho pocitu nedovedla zbavit; byla to součást její nové proměněné bytosti. Jedno z posledních rozhodnutí, které učinila v přeplněném sběrném táboře ve Švédsku, byl úmysl vyhýbat se po zbytek života lidem en masse; hlučná linka BMT byla té absurdní myšlence přímo výsměchem. Když se vracela z ordinace dr. Blackstocka domů, nastoupila do vozu, který byl nacpán ještě víc než obvykle a připadal jí jako klec, horká a dusná klec přeplněná nejen obvyklým davem zpocených Brooklyňanů s vyhrnutými rukávy a v rozhalenkách, lidí všech barevných odstínů a se všemi představitelnými rysy zbídačelosti, ale za chvíli též jekotem středoškoláků, kteří se nahrnuli do vlaku na jedné zastávce ještě v centru města a cpali se na všechny strany tak bezohledně, že tlak začínal být téměř nesnesitelný. Nemilosrdně to s ní smýklo ke konci chodbičky do změti jakoby gumových lidských trupů a slizkých upocených paží, až zakopla a musela ustoupit na vlhkou temnou plošinku mezi vozy, kde zůstala pevně vklíněna mezi dvě lidská těla, která právě chtěla jaksi nezúčastněně identifikovat, když zrovna v tu chvíli vlak se zaskřípěním prudce trhl a zastavil a světla zhasla. Zmocnil se jí strach, z jakého se jí dělalo až špatně. Ve voze zavládla obecná nevole, dávaná najevo tlumeným skučením a vzdycháním, které však rázem přehlušil ochraptělý řev výrostků, který byl tak ohlušující a úporný, že Sophie, strnulá v černé tmě, v níž ucítila, jak jí zezadu pod sukní vyjela po stehnech čísi ruka, okamžitě věděla, že jakýkoli křik nebo protest by jí nebyl vůbec k ničemu.

Jestli však jí z toho plynula aspoň nějaká útěcha, uvažovala později, pak to byla skutečnost, že byla ušetřena jisté paniky, jaká by ji v té vřavě a v tom dusnu stojícího a ztemnělého vlaku zachvátila. Ale ta ruka s nataženým prostředníkem – pohybující se s chirurgickou zručností a rychlostí, neuvěřitelně jistá ve svém počínání – ji toho všeho ušetřila, protože paniku v její mysli nahradila šokující a zděšenou nevírou člověka, který náhle prožívá cosi jako digitální znásilnění. Nic jiného to skutečně nebylo, neboť nešlo o nějaké náhodné a nemotorné osahávání, ale prostě a jasně o rychlý cílevědomý útok na její vagínu, kterou ten prst hledal jako nějaký zákeřný hbitý hlodavec, protože rychle obešel hedvábí a pronikl do ní celou délkou, až ji to zabolelo, i když fyzická bolest byla menší než šok hypnotického úděsu. Nejasně si uvědomila řezavou bolest způsobenou nehty a slyšela svůj hlas, který vyjekl banálně nejapné "prosím vás", slova, jejichž nemístnou hloupost si uvědomila hned v tu chvíli, kdy je vyslovila. Celá událost nemohla trvat déle než třicet sekund, pak se odporná tlapa stáhla a Sophie tam stála, třesouc se v dusné tmě, která jako by nikdy nechtěla pominout. Neměla ponětí, jak dlouho trvalo, než se ve voze opět rozsvítilo, ale když se konečně světlo udělalo a vlak se dal do pohybu a lidská těla se opět rozkolébala, uvědomila si, že nemůže vůbec zjistit útočníka, který v tu chvíli už stál utopen někde mezi mužskými zády a rameny a vystouplými břichy. Na příští zastávce se jí podařilo vystoupit.

Neskrývané konvenční znásilnění by se snad bylo její mysli a celé její osobnosti dotklo daleko slabším pocitem pošpinění, uvažovala později, a určitě by ji bylo nenaplnilo tak hrozným úděsem a hnusem. Žádná z oněch krutostí, jichž byla za posledních pět let svědkem, a žádné násilí, jaké sama utrpěla – a poznala obojího víc než dost –, ji vůči této kruté urážce neznecitlivěly. Sebeodpudivější klasické znásilnění tváří v tvář by člověku poskytlo aspoň tu výhodu, že by viděl, jak útočník vypadá, a útočník sám by také věděl, že vy sami všecko dobře vidíte, to vše bez ohledu na skutečnost, že by napadenému tato situace skýtala ještě jednu šanci, totiž prostřednictvím grimasy nebo vzteklého pohledu či dokonce slzí aspoň něco vyjádřit: nenávist, strach, prokletí, odpor nebo třeba jen výsměch. Ale tenhle anonymní útok ve tmě, tenhle slizký vpád zezadu, jehož se tělo samo vlastně ani neúčastnilo, to bodnutí do zad jako od nějakého zákeřného záškodníka, kterého nikdy člověk nepozná, ne (jak mi řekla o mnoho měsíců později, kdy jí časový odstup od skutku dovoloval hledět na něj dokonce s jistou dávkou jemného humoru), to už by radši penis. Skutečnost sama již byla dost hrozná, ale byla by mohla nést tu epizodu někde později ve svém životě daleko statečněji. Její rozjitření zvyšovala okolnost, že ten skutek zvrátil celou její křehkou rovnováhu a znovuzrozenou psyché, a způsob, jakým poplenil její duši (protože Sophie to poplenění cítila stejně tak na duši jako na těle), ji nejen vrhl zpět do náručí cauchemar, noční můry, z něhož se začínala tak pomalu a s takovou zranitelností vymaňovat, ale ve skutečnosti symbolizoval svou bezuzdnou vulgárností přímo podstatu světa ovládaného nočními můrami.

Z ní, té, která byla tak dlouhou dobu doslova nahá a která se za těch několik měsíců v Brooklynu s takovou námahou přioděla opět sebejistotou a příčetností, tento čin všechno to perně vydobyté opět strhal. A už zase cítila, jak se její duše proměňuje v led. Bez udání důvodu – o příhodě neřekla nikomu, ani Yettě Zimmermanové – požádala dr. Blackstocka o týden dovolené a ulehla. Den za dnem ležela v tom nejlíbeznějším údobí léta na posteli, se spuštěnými záclonami, kterými pronikaly jen tenounké paprsky světla. Nepouštěla rádio. Jedla málo, nečetla nic a vstávala, jen aby si na plotýnce ohřála trochu čaje. V hlubokém šeru naslouchala nárazům míče o pálku a křiku chlapců na baseballových hřištích v parku, klímala a vzpomínala na ony hodiny dokonalé jako mateřský klín, do nichž se co dítě ve své fantazii schovávala, lehce se pohupujíc na ocelovém peru a prohlížejíc si páčky, rubíny a kolečka. A pod prahem jejího vědomí se věčně rýsoval přízračný stín tábora – jehož samo jméno se snažila zapudit ze svého soukromého slovníku, jméno, které užila zřídkakdy a na něž vzpomněla jen málokdy, neboť dobře věděla, že si může dovolit, aby to slovo proniklo nazpět do její živé mysli jenom za cenu ztráty – přesně řečeno destrukce jejího života. Když se k ní zas ten tábor vrátil příliš blízko, jako tomu bylo před dobou pobytu ve Švédsku, měla by dost síly odolat pokušení, anebo by podlehla tomu sžíravému pocitu a tentokrát by se nesnažila již slepovat vše dohromady? Ta otázka jí pomáhala vyplňovat

dlouhé hodiny, jež v oněch dnech proležela s pohledem upřeným do stropu, kde se chvěly záblesky světla, proniknuvšího zvenčí, a pluly po té bezútěšně růžové ploše jako malé mřínky.

Šťastným řízením osudu ji však zachránila – jako už i v minulosti – hudba. Pátého nebo šestého dne – rozpomněla se, že je sobota – se probudila po neklidné noci naplněné zmatenými hrůznými sny a jaksi ze starého zvyku natáhla ruku a zapnula malé rádio Zenith, které stálo na nočním stolku. Neudělala to úmyslně, byl to pouhý reflex; důvod, proč během oněch dní zhoubné deprese ze svého života vyloučila hudbu, spočíval ve skutečnosti, že prostě nemohla snést ten kontrast mezi abstraktní a nezměřitelnou krásou hudby a téměř hmatatelnými dimenzemi svého bolestného zoufalství. Sama sebe v tomto ohledu neznala, ale zřejmě musela být otevřená a přístupná záhadným terapeutickým silám MUDr. W. A. Mozarta, protože už při úvodních taktech hudby – velké Sinfonie concertante v Es dur – se rozechvěla po celém těle čirou radostí. A náhle taky věděla, proč tomu tak je, proč ta sonorní a vznešená výpověď, tak plná zvláštních, až mrazivě pronikavých disonancí, zaplavuje její duši pocitem úlevy, poznání a radosti. Dílo samo už sice na ni zapůsobilo svým niterným kouzlem, ale vedle toho v něm poznala skladbu, kterou hledala celých deset let. Když s dílem navštívil Krakov asi rok před Anschlussem vídeňský orchestr, téměř se jí při poslechu zmocnilo šílenství. Seděla v koncertní síni a naslouchala tomu pro ni naprosto novému dílu jako v transu a všechna okna a dveře své mysli otevřela dokořán, aby do její duše mohly vstoupit ony přebohaté harmonie plné krajkoví a ornamentiky i těch strhujících disonancí plynoucích z nevyčerpatelného zdroje inspirace. V době jejího časného mládí, utvářeného neustálým objevováním hudebních pokladů, šlo tu o poklad nové vzácné ražby. Přesto však skladbu už víckrát neslyšela, protože jako všechno ostatní i Sinfonia concertante a Mozart a teskně sladký rozhovor houslí i violy a fléten, smyčců a sametově potemnělých horn, to vše odvál vichr války, odvál z Polska, tak holého a poničeného hrůzami a zkázou, že sám pojem hudby se stal směšně zbytečným luxusem.

Takže v oněch letech kakofonie, ve vybombardované Varšavě a později v táboře, jí v paměti ono dílo vybledlo, dokonce i název pozapomněla, až jej nakonec spletla s názvem jiných skladeb, které v minulosti poznala a jež si tak zamilovala, a zbyla jí jen mlhavá, ale nádherná vzpomínka na neopakovatelný pocit štěstí v Krakově, v úplně jiné době. Ale toho rána ji v jejím pokojíku to dílo, radostně se linoucí z bakelitového hrdla malého laciného rádia, náhle tak vyburcovalo, že se až s rozbušeným srdcem napřímila, s neobvyklým pocitem kolem úst, v kterém poznala úsměv. Dlouhé minuty zůstala jen tak sedět, usmívala se ztuhlá, uchvácená, a zatím ono nenávratné a nezachytitelné se stalo hmatatelnou skutečností, pod jejímž teplem začínala její muka roztávat. Když pak hudba ustala a ona si pečlivě zaznamenala název díla, jak je tlumočil hlasatel, šla k oknu a vytáhla roletu. Hleděla na kosočtverec baseballového hřiště na okraji parku a náhle zjistila, že uvažuje, jestli bude kdy mít dost peněz, aby si koupila gramofon a nahrávku Sinfonie concertante, a vzápětí si uvědomila, že taková myšlenka sama o sobě znamená, že vystoupila ze stínů.

Ale i s tímhle pomyšlením věděla, že má před sebou ještě dlouhou cestu. Hudba možná jejího ducha vzpružila, ale tělesně se po svém ústupu do tmy cítila slabá a poničená. Jakýsi instinkt jí napověděl, že je to nejspíš důsledek malého přísunu potravy, který se ve svých účincích podobal téměř půstu; ale i tak si nedovedla ke svému úleku vysvětlit ztrátu chuti k jídlu, únavu, řezavou bolest, která jí projížděla holeněmi, a náhlý nápor menstruace, která se dostavila o mnoho dní dříve a při které ztrácela tolik krve, že to vypadalo, jako by krvácela z rány. Uvažovala, jestli by to nemohl být důsledek onoho znásilnění. Když se druhého dne vrátila do práce, rozhodla se požádat dr. Blackstocka, aby ji prohlédl a navrhl léčbu. O medicíně měla Sophie své ničím neovlivněné názory, takže si dobře uvědomovala ironii skutečnosti, že se obrací na chiropraktika, ale takové kritické postoje musela, pokud šlo o zaměstnavatele, nevyhnutelně odložit, a to už i tenkrát, když tak zoufale potřebné místo brala. Přinejmenším věděla, že ať dělá dr. Blackstock co dělá, provozuje věci legální a že z onoho množství postižených, kteří se střídali v jeho ordinaci (včetně řady policistů), aspoň na některé mají jeho spinální manipulace, jeho natahování, narovnávání a kroucení i jiné strategické tělesné úkony prováděné ve svatyni jeho ordinace docela blahodárný účinek. Ale důležité bylo, že on patřil k těm málo lidem, které znala natolik dobře, že se k nim mohla obrátit o radu v jakémkoli případě. Takže na něm byla, s naprostým odhlédnutím od toho hubeného platu, v jistém smyslu závislá. A vedle toho ji k doktorovi poutalo pouto jakéhosi lehce pobaveného tolerantního vztahu.

Blackstock, muž kolem pětapadesátky, robustní, hezký, s atraktivně řídnoucími vlasy, byl jedním z těch božích vyvolenců, které osud vyvedl z bídy štetlu v ruském Polsku až k nejvyššímu uspokojení, jaké může poskytnout americký hmotný úspěch. Byl to dandy, který měl v šatníku vyšívané vesty, široké foulardové plastrony a v klopách dírky na karafiáty, živý společník a vypravěč vtipů (vykládal je většinou v jidiš), a měl v sobě neustále takový náboj optimismu a dobré nálady, že z něho přímo sršela jako z nějakého světelného zdroje. Dovedl zručně provádět drobná kouzla (i okouzlovat), byl přímo posedlý rozdáváním drobných bezcenných dárečků a pozorností a předváděl pacientům a Sophii a vůbec každému, kdo byl ochoten se dívat, vtipné kouzelnické kousky a triky. Sophii by byla mohla být v jejím bolestivě obtížném přechodném údobí snad ta nespoutaná sršící nálada i proti mysli, hlavně všechny dvojsmyslné vtípky a legrácky, ale dovedla za tím vším vidět až dětskou touhu být milován, takže ji to v podstatě nemohlo urazit; a kromě toho byl, nehledě na průhledný charakter jeho humoru, po letech opět prvním člověkem, který ji dovedl upřímně rozesmát.

O svém blahobytu byl s to řečnit až se zarážející otevřeností. Snad jen člověk tak nezlomně dobrosrdečný mohl odříkávat, aniž vzbuzoval odpor, seznam svých světských statků, což s úspěchem činil hrdelní hybridní angličtinou, jejíž převládající ráz určovala, jak se to již Sophie naučila rozeznávat, brooklynština. “Nezdaněný roční příjem čtyřicet tisíc dolarů; hnízdečko za sedmdesát pět tisíc dolarů v nejelegantnější části St. Albans v Queensu, bez hypotéky, vykryté koberci ode zdi ke zdi, v každé místnosti nepřímé osvětlení, tři auta včetně jednoho Cadillacu Fleetwood se vším příslušenstvím a prostornou jachtu, na které se mohlo pohodlně vyspat šest lidí. Tohle všechno plus nejroztomilejší a nejkouzelnější manželku, jakou kdy komu Pánbůh dal. A to jsem byl prosím hladový Židáček, žebrácký nebich, který přijel lodí na Ellis Island s pěti dolary v kapse a neznal tu ani živáčka. No řekněte! Řekněte mi, proč bych

neměl být nejšťastnější člověk na světě? Proč bych neměl chtít, aby se lidi smáli a byli šťastní jako já?" K tomu není vůbec žádný důvod, pomyslela si Sophie jednoho dne té zimy, když se vraceli zpátky do Blackstockovy ordinace po výletu do jeho vily v St. Albans a Sophie seděla v cadillacu vedle něho.

Jela mu tehdy pomoct vytřídit nějaká lejstra v detašované ordinaci u něho doma, a tehdy se poprvé setkala s doktorovou manželkou – kyprou odbarvenou blondýnou jménem Sylvia, nápadně oblečenou v hedvábných balonovitých kalhotech, v nichž vypadala jako turecká břišní tanečnice; a ta Sophii provedla po domě, prvním, do kterého se v Americe Sophie dostala. Připadala si tam jako v tajemném labyrintu, ověšeném organtýnem a kašmírem, jako v mauzoleu blyskotajícím v pravé poledne potemnělými purpurovými odlesky, kde se ze zdí culili na koncertní křídlo vyvedené v červené barvě hodné hasičské stříkačky růžolící kupidové a kde zářilo pod ochrannými povlaky z průhledného igelitu bohaté polstrování křesel a kde v koupelně oslňovalo hlubokou černí porcelánové obkládání a další doplňky. Když později seděli v Cadillacu Fleetwood s obrovitým monogramem HB na předních dvířkách, pozorovala Sophie, celá očarovaná, jak doktor používá svůj cestovní telefon, instalovaný teprve nedávno vybraným zákazníkům na experimentální bázi a v rukou Blackstockových vynikající přístroj lásky. Později si ten dialog vybavila – aspoň Blackstockovu část, když se spojil se svým příbytkem v St. Albans. "Sylvie, zlato moje, tady je Hymie. Je to dost hlasité, slyšíš mě dobře? Mám tě moc moc rád, holčičko. Pusu, pusu, moc pusinek, zlato. (Mlask, mlask!) Za pár minut se zase ozvu, děvenko." A za malou chvíli: "Sylvie, zlato, tady je Hymie. Zbožňuju tě, ty moje holčičko roztomilá. Fleetwood je teď právě na křižovatce Linden Boulevardu a Utica Avenue. Fantastická dopravní zácpa! Já tě líbám, zlato. (Mlask, mlask!) Posílám ti moc pusinek. Co? Pojedeš do New Yorku nakupovat? Takže si tam za Hymieho kup něco moc moc pěkného na sebe, ty moje roztomilá. Já tě hrozně miluju, zlato. Jo, zlato, já zapomněl, vezmi si chryslera. U buicka nefunguje pumpa. A já končím, milánku." Pak se podíval na Sophii a láskyplně pohladil sluchátko: "Senzační prostředek komunikace!" Blackstock byl skutečně šťastný člověk. Zbožňoval Sylvii nade všecko na světě. Jenom skutečnost, že neměl děti – jak jednou řekl Sophii –, bránila, aby nebyl na zemi tím člověkem absolutně nejšťastnějším.

Jak se v pravý čas ukáže (a je to fakt pro tento příběh důležitý), Sophie mi napovídala toho léta dosti lží. Měl bych to možná spíš formulovat, že si libovala v jakýchsi vytáčkách, které pro ni byly tou dobou nutné, jestli si chtěla zachovat vnitřní rovnováhu. Nebo přesněji řečeno zdravou mysl. Samozřejmě že ji nijak neobviňuji, protože ze zpětného pohledu se jeví ty její nepravdy tak průzračně zdůvodnitelné, že nepotřebují vůbec žádnou omluvu. Například její někdejší vyprávění o mládí v Krakově – monolog, který jsem se snažil přepsat podle paměti co nejpřesněji – to byla většinou pravda. Ale obsahoval dvě důležité nepravdy, spolu s jistými klíčovými vynechávkami, jak se ještě ukáže. Když pročítám, co jsem zatím napsal, zjišťuji, že mi vlastně Sophie zalhala hned za několik okamžiků, co jsme se poprvé spatřili. Bylo to tehdy po oné příšerné hádce s Nathanem, kdy na mě upřela zrak plný zoufalství a prohlásila, že "Nathan byl jediný muž, s kterým se kromě svého manžela milovala". I když to není důležité, nebylo tohle tvrzení pravdivé (později si to přede mnou připustila a přiznala, že poté, co manžela zastřelili nacisté – a to byla pravda –, měla ve Varšavě milence), a já tu okolnost zmiňuji nikoli proto, že bych nějak umravněle lpěl na absolutní věrohodnosti, ale abych ukázal Sophiin ostražitý přístup k otázkám sexu. A zároveň bych tak chtěl naznačit, jak pro ni muselo být obtížné říct Blackstockovi o té hrozné nemoci, která ji stihla a která musela být, jak cítila, důsledkem znásilnění v podzemní dráze.

Myšlenka, že by měla Blackstockovi vyjevit své tajemství, ji odpuzovala – i když to byl člověk od profese a navíc mu mohla důvěřovat. Odpornost toho, co se jí stalo, na ni působila tak silně, že ani dvacet měsíců v koncentračním táboře se vším každodenním nelidským ponižováním a nahotou jí v nejmenším nepomohlo zbavit se onoho pocitu pošpinění. Ve skutečnosti si připadala pošpiněná ještě daleko zoufaleji, protože pokládala Brooklyn za "bezpečný", a navíc její hanbu rozhodně nezmenšovala ani okolnost, že je katolička a Polka a dítě své doby a svého prostředí – totiž mladá žena vychovaná v puritánských zábranách a sexuálních tabu a tak neústupná jako kterákoli baptistická panna z Alabamy. (Až teprve Nathan, svěřila se mi později, Nathan se svou svobodnou a vášnivou smyslností v ní probudil její pravý smysl pro erotiku, který by byla v sobě předtím ani ve snu nehledala.) Když se k tomuto hlubokému pocitu hanby nad znásilněním přidal ještě neobyvklý a řečeno skutečně mírně groteskní způsob, jakým byla napadena, stal se její ostych, že to vše bude muset vyprávět Blackstockovi, téměř nepřekonatelný.

Ale během další dlouhé cesty cadillacem do St. Albans přece jen promluvila, nejdřív koženou formální polštinou, a nějak mu dokázala naznačit obavy o své zdraví, povědět mu o své malátnosti a bolesti v nohou a krvácení, až mu nakonec téměř šeptem vypověděla svůj příběh z podzemní dráhy. A jak předpokládala, Blackstock nejdřív pravý smysl jejích slov nepochopil. Pak mu váhavým, zajíkavým hlasem, v kterém se teprve o hodně později ozval přízvuk komického tónu, dala na srozuměnou, že akt nebyl proveden obvyklým způsobem. Ale nebyl pro to o nic méně odpudivý a otřesný: "Doktore, copak to nechápete?" šeptala mu, v tu chvíli již anglicky. Dokonce právě pro ten způsob ještě odpudivější – řekla mu, tonouc v slzách – pokud se může vžít do toho, co má na mysli. "Chcete říct," přerušil ji, "prstem…? Neudělal to svým…" a taktně se odmlčel, protože ve věcech sexu se Blackstock nedopouštěl hrubostí. A když Sophie znovu potvrdila všechna svoje slova, soucitně na ni pohlédl a zavrčel si s hořkostí sám pro sebe: "Oj vej, tenhle svět je ale farštynkener."

Blackstock pak nakonec po tom všem ochotně připustil, že to zvláštní násilí, které utrpěla, může skutečně být příčinou oněch příznaků, které ji začaly trápit, zvláště pokud jde o to silné krvácení. Jeho detailnější diagnóza pak zněla, že ono trauma lokalizované v krajině pánevní způsobilo menší, ale nikoli zanedbatelné vyhození sakrálního obratle, což způsobilo tlak buď na pátý lumbální nebo první sakrální nerv, možná na oba, rozhodně to však stačilo způsobit nechuť k jídlu, únavu a bolesti v kostech, na které si naříkala, zatímco krvácení samo o sobě jen vítězoslavně potvrdilo ostatní příznaky. Řekl Sophii, že k obnovení normální funkce nervů a k tomu, aby byla opět "zdravá jako řípa" (což dokonce i Sophiinu nezkušenému sluchu znělo neobyčejně šťavnatě), bude zapotřebí cyklus manipulací s páteří. Dva týdny chiropraktické léčby a bude zase jako rybička. Vždyť je už pro něho skoro jako příbuzná, svěřil se jí, takže jí nebude

počítat ani groš. A aby ji ještě povyrazil, nedal a donutil ji zhlédnout nejnovější kouzelnický trik, při kterém mu najednou zmizela z rukou ve vzduchu kytice pestrobarevných hedvábných šátečků, jež se hned vzápětí objevily v podobě miniaturních vlaječek Spojených národů, odvíjejících se mu na niti přímo z úst. Sophii se sice podařilo nějak ze sebe vymáčknout jakýs takýs uznalý smích, ale v tu chvíli cítila tak zoufalou depresi a bylo jí tak špatně, až ji napadlo, že se z toho snad pomátne.

Nathan se jednou zmínil o tom, jak se seznámili se Sophií, a vyjádřil se, že to bylo setkání přímo "filmové". Tím chtěl říct, že se neseznámili jako většina lidí, které svede dohromady společné zázemí výchovy nebo kancelář či sousedství, ale že se jejich cesty zkřížily díky té kouzelné náhodě, které vděčí za seznámení většina romantických cizinců z hollywoodských iluzorních snů, všech těch budoucích milenců, jejichž osudy se propletou od prvního okamžiku jejich náhodného setkání: John Garfield a Lana Turnerová, osudově si předurčení od prvního střetnutí pohledů někde v kavárně u silnice, nebo ještě absurdněji, jako William Powell a Carole Lambardová, na všech čtyřech u zlatníka, kde se sťukli hlavami, když na zemi hledali zakutálený diamant. Naopak Sophie soudila, že se jejich cesty střetly prostě jen díky fiasku chiropraktické medicíny. Dejme tomu, uvažovala občas později, že všechny zákroky dr. Blackstocka a jeho mladého kolegy dr. Seymoura Katze (který přicházíval po ordinačních hodinách a ujímal se přehojného přílivu trpících pacientů) by byly zabraly; dejme tomu, že by se býval sled událostí, který vedl od onoho vandalského prstu k sakrálnímu obratli a dále k tlaku na pátý lumbální nerv neukázal jako chiropraktická chiméra, ale byl by býval ukončen oslnivým vítězstvím a nastolením zdraví, jakožto výsledek čtrnáctidenního Blackstockova bušení a mlácení do její páteře a všeho zuřivého natahování.

Kdyby ji byli takto vyléčili, byla by se prý rozhodně nikdy s Nathanem neseznámila. Zatím však potíž byla v tom, že po té usilovné léčbě, které se podrobovala, se cítila stále hůř. A bylo jí pak už tak strašně, že dokonce překonala své obavy, že by se mohla Blackstocka dotknout, a sdělila mu, že žádný z oněch příznaků nezmizel, naopak že na ni doléhají ještě úporněji a nahánějí ještě více obav. "Ale, děvenko moje drahá," vykřikl Blackstock a zavrtěl přitom hlavou, "vy se rozhodně musíte cítit líp!" Uplynuly dva celé týdny, a když Sophie velmi ostýchavě nadhodila, že nejspíš bude potřebovat skutečného odborníka, diagnostika, vyletěl tak, že se to podobalo zuřivosti, stavu, jaký u tohoto téměř patologicky neškodného člověka ještě nikdy neviděla. "To chcete specializovaného doktora medicíny? Nějakého módního gazlena z Park Slope, který vás odře do poslední mrtě? Děvenko moje drahá, to byste už radši měla zajít k veterináři!" K jejímu zoufalství jí pak ihned nabídl léčbu elektrosenzilátorem, nově vyvinutým, komplikovaně vyhlížejícím přístrojem, který působil spíš jako malá lednička se spoustou drátů a měřicích zařízení a který měl upravit molekulární strukturu buněk její páteře, k čemuž Blackstock dodal, že aparát právě získal (a musel se "pěkně prásknout přes kapsu", vyjádřil se a obohatil zároveň její zásobu idiomatické angličtiny) ze světového centra pro chiropraktickou léčbu někde v Ohiu nebo v Iowě – ve státech, jejichž jména si Sophie věčně pletla.

Ráno toho dne, kdy byla objednána, aby se poddala pohřebnímu objetí elektrosenzilátoru, se probudila zvlášť unavená a s pocitem ochablosti a nevolnosti, daleko horším než obvykle. Měla ten den volno, a tak proklímala dopoledne v posteli a probudila se naplno teprve kolem dvanácté. Vzpomínala si jasně, že se jí v tom dopoledním horečném spánku – byl to vlastně polospánek, v němž se podivně a nesmyslně prolínala její krakovská minulost s přítomností úsměvného dr. Blackstocka s jeho sochařsky zručnou rukou –, stále vracel se záhadnou úporností sen o jejím otci. Chladný, přísný, v tuhém límci s ohrnutými rohy, v oválných profesorských brejlích bez obroučků, v černém mohérovém obleku načichlém doutníkovým kouřem k ní o čemsi německy řečnil, s touž přemýšlivou naléhavostí, jakou pamatovala z dětství; jako by ji před něčím varoval – měl o ni snad strach kvůli té nemoci? –, ale pokaždé, když se jí podařilo jako plavci dostat se nad hladinu spánku, jeho slova vyšuměla a zmizela jí rázem z paměti, a před ní zůstal jen obraz otcova zjevení, bezútěšný a přísný, a dokonce až jaksi nejasně hrozivý. Nakonec se donutila – hlavně aby zahnala tu neodbytnou vidinu – vstát z postele a vyjít vstříc svěžímu a překrásnému letnímu dni. Nohy se pod ní třásly a uvědomovala si, že zase nemá vůbec žádnou chuť k jídlu. Dlouho sice dobře pozorovala, jakou má bledou pleť, ale to dopoledne ji pohled do zrcadla v koupelně vyděsil a vyvolal v ní skoro až paniku: tvář neoživoval ani sebemenší odstín růžové barvy života, takže vypadala jako vybělené lebky mnichů, které se jí vybavily jako vzpomínka na podzemní hrobku v jednom italském kostele.

Ve všech kostech ji zamrazilo, od prstů, jak si náhle všimla, hubených a neprokrvených, až po chodidla, a Sophie křečovitě zavřela oči, s dusivým nezvratným přesvědčením, že umírá. Dokonce znala jméno té choroby. Mám leukémii, myslela si. Umírám na leukémii, jako bratranec Tadeusz, a veškerá léčba dr. Blackstocka je jen milosrdná maškaráda. Ví, že umírám, a všechnu péči mi věnuje jen tak naoko. A když uvažovala o té ironii, že by měla umřít na tak zákeřnou a neprobádanou nemoc po všech oněch chorobách, z nichž se vykřesala a které všechny v jejich bezpočetných variantách viděla a poznala i přestála, zvedla se v ní vlna skoro až jakési hysterie, pocitu přesně uprostřed mezi žalem a smíchem. A k té myšlence byla v tu chvíli s to připojit naprosto logický závěr, i když mučivý a zoufalý, že takovýmto koncem její tělo krutě uskutečňuje sebezničení, které nebyla s to provést vlastní rukou.

Nějak se jí však podařilo ovládnout a zapudit tu morbidní myšlenku až do nejskrytějších koutů mysli. Lehce se od zrcadla odtáhla, ale zachytila ještě s jakýmsi narcistickým uspokojením záblesk známé krásy, která se přese všechno stále tajila pod bílou maskou, a to jí poskytlo dlouhou chvíli úlevy. Ten den měla na Brooklyn College angličtinu, a aby se posílila na hroznou cestu podzemní drahou i na samo vyučování, donutila se jíst. Úkon provázely vlny žaludeční nevolnosti, ale věděla, že jídlo do sebe dostat musí: vajíčka se slaninou, pšeničný chléb a smetanu, což si všechno mechanicky nachystala v potemnělém těsném kuchyňském koutu. Při jídle dostala nápad – částečně jej inspirovala Mahlerova symfonie, kterou zrovna vysílali v poledním koncertu na WQXR. Bez jakékoli zjevné příčiny jí několik pochmurnějších akordů, které zazní uprostřed andantové věty symfonie, připomenulo pozoruhodnou báseň, kterou jí před několika dny na konci poslední hodiny angličtiny přečetl jejich učitel, zapálený, obtloustlý, trpělivý a svědomitý mladý absolvent univerzity, který pracoval na doktorátu a třídě byl znám jako pan Youngstein. Bezpochyby díky své

zběhlosti v jiných jazycích byla Sophie mezi tou pestrou směsicí snaživých zájemců o vědu, v té polyglotní skupině emigrantů ze všech možných koutů Evropy, hovořících hlavně jidiš, zdaleka ta nejtalentovanější studentka; pana Youngsteina rozhodně musela svou vynikající úrovní přitahovat, i když Sophie sama si svou osobnost natolik uvědomovala, že nemohla nevědět, jak na toho mladíka musí nepochybně působit již pouhá její fyzická přítomnost.

Spletený a ostýchavý, byl jí jasně uchvácen, ale neodvážil se přiblížit jinak, než že Sophii zajíkavě pokaždé navrhl, aby po hodině ještě chvíli zůstala, že by jí přečetl, jak to formuloval, "nějakou reprezentativní americkou poezii". A předčítal jí znervóznělým hlasem, pomalu recitoval verše z Whitmana a Poea a Frosta a jiných, v chraptivých, nemuzikálních, ale zřetelně artikulovaných slabikách, zatímco ona pozorně poslouchala, často hluboce dojatá tou poezií, která jí v jazyce nezřídka zjevila nové významové nuance, ale i nemotornou a tápající vášní pana Youngsteina, kterou jí projevoval faunovsky roztouženými pohledy zpoza prizmatických monstrózních brýlí. Cítila, že jí to jeho nedospělé uhranuté pobláznění dělá stejně tak dobře, jako jí působí jisté znepokojení, a že může reagovat pouze na poezii, protože vedle skutečnosti, že byl ve svých asi dvaceti letech přinejmenším o deset let mladší než ona, postrádal zároveň jakoukoli fyzickou přitažlivost – byl totiž přetloustlý, nemluvě o jeho groteskně dezorientovaných očích. Pro zmíněné básníky však měl tak hluboký a upřímný cit, že se mu naprosto spolehlivě dařilo tlumočit jí valnou část jejich podstaty, a Sophii uchvátila zvláště silně až přízračná melodie jednoho verše, který začínal:

Já pro Smrt jít jsem nemohla,
tak ona přišla pro mne,
a vůz vez jen nás dvě
a bytí Nesmrtelné.

Když jí pan Youngstein báseň předčítal, zbožně ho poslouchala a v duchu toužila, aby si mohla báseň spolu s dalšími verši toho básníka přečíst se svou o tolik zlepšenou angličtinou sama, protože se jí chtěla naučit nazpaměť. Ale došlo k malému nedorozumění. Nevšimla si v učitelových slovech jedné gramatické drobnosti. A domnívala se, že ta kratičká báseň, očarovaná, tak prostými prostředky vytvořená vize s naléhavě znějícím podtónem věčnosti, je dílem amerického básníka, jehož příjmení je zřejmě totožné s příjmením nesmrtelného světového romanopisce Ch. Dickense. A když jí toho dne ty smutné Mahlerovy akordy báseň v pokojíku Yettina domu připomněly, rozhodla se zajít ještě před vyučováním do knihovny Brooklyn College a zalistovat v díle onoho obdivuhodného tvůrce, kterého ve své nevědomosti pokládala za muže. Později řekla, že takové nevinné nedopatření bylo vlastně základní položkou v mozaice maličkostí, z nichž se nakonec poskládal portrét jejího setkání s Nathanem.

Vybavovala si všechno neobyčejně jasně – z dusivého horka nenáviděné podzemní dráhy vyšla do slunných prostor univerzity s rozběhlými obdélníky šťavnaté zelené trávy, se zástupy studentů letního kurzu, stromy a pěšinkami mezi květinovými záhony. Tady měla vždy pocit většího klidu než v kterýchkoli jiných částech Brooklynu, přestože se tato univerzita podobala ctihodné Jagellonské univerzitě z její minulosti asi jako nablýskaný chronometr starým, mechem obrostlým slunečním hodinám, cítila se Sophie v tom kouzelně nenuceném a bezstarostném davu studentů, v rytmu chvatných kroků v přestávkách mezi přednáškami a v celé té akademické atmosféře spokojená a uvolněná, jako doma. Zahrady pro ni byly klidnou kvetoucí oázou uprostřed chaotického babylonu. Když toho dne zamířila okrajem zahrad ke knihovně, zahlédla cosi, co jí utkvělo nesmazatelně v mysli a co jí později vnukalo otázku, jestli nakonec ten výjev neměl nějakou mystickou souvislost s Nathanem, zda nebyl předzvěstí jeho vstupu do Sophiina života. Co spatřila, nebylo ani podle měřítek uslušnělého vkusu Brooklyn College a čtyřicátých let nic šokujícího, ale spíš ji to prudce rozrušilo, jako kdyby prchavá smyslovost toho drobného výjevu měla sílu rozdmychat uhlíky jejího vnitřního ohně, který pokládala za jednou provždy téměř vyhaslý. Naskytl se jí obyčejný, zběžný pohled jako barevná fotografie dvou tmavých, oslnivě krásných mladých lidí opřených o kmen stromu: měli ruce plné knih, ale vzdali se jeden druhému jako David a Betsabé, stáli tam přitisknuti k sobě, líbali se s lačnou hladovostí živočichů a hltali do sebe samu podstatu svých bytostí a vytrčenými jazyky se hltavě navzájem prozkoumávali, zatímco bohatou záplavou dívčiných černých vlasů probleskovala zářící pleť.

Okamžik minul. Sophie s pocitem, jako by ji někdo bodl, násilím odvrátila zrak. Pospíchala dál po přeplněném chodníku, uvědomujíc si, že se musí horečně červenat a že jí srdce pádí jako splašené. Nedovedla si to náhle vzplanuvší sexuální vzrušení, jehož byla plná, nijak vysvětlit a poplašilo ji. Vždyť tak dlouho vůbec nic necítila a tak dlouho žila s umrtvenou žádostí! Teď však ten požár cítila až v konečcích prstů, koloval jí ve všech údech, ale hlavně hořel kdesi v samém jejím středu, v jejím lůně, kde tak naléhavou touhu nepocítila po měsíce a roky, jež už nebyla vůbec s to spočítat.

Ale ten neuvěřitelný vzruch rychle vyprchal. Když vstupovala do knihovny, byl pryč, dávno před tím, než se střetla s knihovníkem za pultem – nacistou. Ne, samozřejmě to nebyl nacista, už nejen proto, že jej černobílá jmenovka identifikovala jako pana Sholoma Weisse, ale i proto, že – ostatně, co by dělal v knihovně Brooklyn College nacista, který by tu svazek po svazku přiděloval návštěvníkům moudrost této země? Ale Sholom Weiss, bledý nepřístupný třicátník s agresivně působícími obroučkami brýlí a zeleným štítkem nad očima, byl úděsně věrnou kopií úporného, neústupného a nemilosrdného německého byrokrata a lidské stvůrky, jaké poznala v minulých letech. A Sophie se zmocňoval až podivný pocit, jako by ji cosi rázem strhlo zpátky do okupované Varšavy. A nepochybně právě tento okamžik déj'a'vu, tato blesková identifikace způsobily, že jí tak náhle a nezvládnutelně povolily nervy. Bylo jí dusivě nevolno a zas se cítila slabá a nemocná, když se ostýchavým hlasem ptala Sholoma Weisse, kde by mohla najít katalog s díly amerického básníka devatenáctého století Emila Dickense.

"V oddělení katalogů, první dveře nalevo," zahučel Weiss bez úsměvu, a pak po delší pauze dodal:

"Ale žádný takový seznam děl nenajdete."

"Žádný takový seznam děl nenajdu?" opakovala zmateně, jako ozvěna. Po chvilce ticha řekla: "Mohl byste mi říct proč?"

"Charles Dickens je anglický spisovatel. Žádný americký spisovatel jménem Dickens neexistuje." Jeho hlas byl ostrý a nepřátelský a působil jako chirurgický řez.

Náhle ji opět zachvátila žaludeční nevolnost a závrať, v údech pocítila neblahé mrazení, jako by ji slabě bodaly tisíce drobných jehliček; se strnulou nechápavostí se zahleděla Sholomu Weissovi do tváře, nasupeně upjaté a odpudivě strnulé, a zdálo se jí, jako by se ta tvář oddělila od krku a vyklouzla z vězení límce a lehce odplouvala kamsi vzhůru. Mně je přece tak hrozně špatně, jako by sdělovala nějakému neviditelnému starostlivému lékaři, a přitom se jí přece jen podařilo říci knihovníkovi zajíkavě: "Ale já vím určitě, že existuje americký básník jménem Dickens." S myšlenkou, že ty verše, ty sonorní verše s tou minuciózní rmutlivou hudbou smrtelnosti a času, budou nejspíš americkému knihovníkovi známy jako ty nejběžnější věci ze života, z domova, jako vlastenecká hymna nebo jako příbuzná krev, pootevřela Sophie rty a už už se chystala říci Já pro Smrt jít jsem nemohla… Hlava se jí příšerně točila. Nebyla s to si uvědomit, že v těch několika uplynuvších vteřinách Sholom Weiss v hájemství svého omezeného mozečku zaregistroval, jak mu pošetile a drze odporuje. Než ze sebe verš mohla dostat, uslyšela jeho zvýšený hlas, kterým se na ni otočil proti všem knihovnickým pravidlům ticha, až se vzdálené a jakoby rozpité obrysy hlav otočily. Rezavě chraptivý, vyšeptalý hlas – hádavý, s jedovými bodly zlé vůle – na ni dopadal s tíhou neotesané zloby malého mocnáře. "Poslechněte, přece jsem vám to jasně řekl," dorážel na ni ten hlas, "taková osoba neexistuje! Mám vám to snad nakreslit? Říkám vám to zřetelně, slyšíte mě?"

Sholom Weiss si mohl snadno myslit, že ji svými slovy zabil. Protože když se Sophie o několik okamžiků později probrala z hluboké mdloby, která ji sklátila k zemi, jeho slova jí stále ještě bláznivě vířila v hlavě a Sophie si uvědomovala, že omdlela právě ve chvíli, kdy na ni přestal křičet. Ale v tom okamžiku jako by se všecko zvrtlo, vymklo z běžného pořádku, a Sophie si skoro ani neuvědomovala, kde je. V knihovně, ano, jistě, je v knihovně, ale ležela strnule na nějaké pohovce nebo v křesle v okenním výklenku nedaleko knihovnického pultu, před nímž se zhroutila, byla zesláblá a cítila, jako by se ve vzduchu kolem ní vznášel odporný pach, nakyslý zápach, který nedovedla přesněji určit, až si sáhla na blůzičku, nahmatala mokré místo a pomalu si uvědomila, že zřejmě vyzvrátila poslední jídlo. Mokrá krusta zvratků smáčela její prsa jako odporné bláto.

Ale i v tom okamžiku, kdy si tuto okolnost plně uvědomila, bezděčně pohnula hlavou, protože její pozornost upoutalo něco jiného, nějaký hlas, mužský hlas, mohutný, znějící jako ozvučnice, zuřivě útočící na přihrbenou a zpocenou postavu zády k ní, v níž matně rozpoznala podle zeleného, nakřivo pošoupnutého štítku na čele Sholoma Weisse. A cosi přísného a velitelského a krajně pobouřeného v hlasu toho muže, kterého ze svého místa vlastně ani pořádně neviděla, způsobilo, že se jí, jak tam ležela slabá a bezmocná, začínalo rozlévat v zádech příjemné mrazení. "Nemám ponětí, kdo jste, Weissi, ale chování máte strašné. Slyšel jsem každé slovo z těch sprostot, co jste jí říkal, stál jsem přímo tady!" burácel. "A vyslechl jsem všechny ty neuvěřitelné urážky a špinavosti, které jste té dívce povídal. Copak jste nevěděl, že to je cizinka!? Nejste pro mě nic než ubohej malej mamzr, šmuk!" Kolem se shromáždil hlouček lidí a Sophie viděla, že se knihovník třese, jako by s ním lomcovaly divoké vichry. "Jste pro mě vykutálený Židák, Weissi, icik, přesně ten židovský kretének, kvůli jakým se Židům nadává. Ta dívka, ta milá a krásná dívka, má trochu potíže s jazykem a položí vám naprosto slušnou otázku a vy s ní jednáte jako s nějakou onucí. Měl bych vám tu vaši pitomou lebku rozmlátit! Vy máte tady mezi těmi knihami asi tak co dělat jako instalatér!" A vtom Sophie ke svému omámenému údivu uviděla, jak ten muž strhl Weissovi štítek z čela, přes obličej až na průdušnici, kde mu visel jako zbytečný celuloidový přívěsek. "Nejste nic jiného než hnusný malý puc," slyšela jeho hlas plný pohrdání a odporu, "z vás by se musel pozvracet každý!"

Sophie zřejmě musela ztratit vědomí znovu, protože pak už si pamatovala jen Nathanovy jemné, silné a obdivuhodně citlivé prsty, potřísněné k jejímu kromobyčejnému pocitu zahanbení šmouhami jejích zvratků, ale přesto nekonečně tišivé a povzbudivé, jak jí ten neznámý čímsi vlhkým a chladným potíral čelo. "Už jste v pořádku, děvenko," šeptal jí, "zas vám bude úplně dobře. Jen si nedělejte s ničím hlavu. Áá, vy jste přece tak krásná, jak je to možné, že jste tak krásná? Teď se nehýbejte, už je to v pořádku, jen na vás přišla taková směšná malá mdloba. Zůstaňte klidně ležet, doktor se o všechno postará. No vidíte, dělá vám tohle dobře? Chcete se napít trochu vody? Ne, ne, nesnažte se nic říkat, hezky se uvolněte, za minutku budete úplně v pořádku." A tak ji ten hlas konejšil pořád dál v něžném monologu, kolébal ji a tišil a vléval do ní tím přitlumeným zvukem pocit klidu; zněl jako jemný nápěv, tak uspokojující, že ji brzy ty rozpaky nad cizincovými prsty poskvrněnými jejími kyselými žaludečními šťávami úplně opustily a ona začala jaksi litovat, že jediná myšlenka, kterou mu dokázala sdělit, když prvně otevřela oči, byla tak nemožně pošetilá věta Panebo že, já myslím, že umřu. Ne, neumřete, říkal jí znovu a znovu tím hlasem naplněným nekonečnou a trpělivou silou, zatímco se jeho prsty snažily příjemně zchladit její čelo, "nezemřete, dožijete se sta let. Jak se jmenujete, moje milá? Ne, teď mi to neříkejte, zůstaňte klidně ležet, tak, v té své kráse. Pulz je v pořádku, pravidelný. Nate, zkuste se napít trochu vody…"

5

Muselo to být několik týdnů poté, co jsem se zabydlel ve svém růžovém příbytku, když jsem dostal další zprávu od tatínka. Byl to už sám o sobě fascinující dopis, i když tehdy jsem si sotva mohl uvědomit, jaké souvislosti nakonec nabude s mým vztahem k Sophii a Nathanovi a celému sběhu událostí, které se odehrály později toho léta. Stejně jako jeho poslední dopis, který jsem citoval – ten o Marii Huntové –, i tohle poselství mělo co dělat se smrtí, a stejně jako se předchozí list týkal Artista, i tenhle mi přinesl zprávy o čemsi, co by se dalo pokládat svým způsobem za dědictví anebo aspoň podíl na něm. Uvádím tu valnou většinu listu:

Synku, před desíti dny padl ve své kanceláři v loděnicích mrtev můj milý přítel a politický a filozofický protivník Frank

Hobbs. Byla to rychlá, takřkajíc okamžitá cerebrální trombóza. Měl teprv šedesát let, což je věk, který jsem začal ve skutečnosti cítit jako dobu životního jara. Jeho odchod mi způsobil velikou ránu a ztrátu hluboce prožívám. Jeho politické názory byly samozřejmě odsouzeníhodné a řadil se pro ně asi někam deset mil napravo od Mussoliniho, ale přese všecko byl přec jen tím, čemu my, kteří jsme se narodili v tomto jižním koutě Ameriky, vždycky říkáme "chlap ze staré dobré školy", a já budu strašlivě postrádat přítomnost té jeho rozmáchlé, velkorysé, i když dogmatické osobnosti, když jsme spolu jezdili do práce. Byla to v mnoha ohledech tragická postava, osamocený člověk, vdovec, stále se trápící nad smrtí svého jediného dítěte, Franka mladšího, který, jak se budeš možná pamatovat, se utopil, není tomu tak dávno, někdy v třetí desítce svého věku při nějakém rybářském neštěstí dole na Albermarle Sound. Po Franku seniorovi nezůstal nikdo a ta skutečnost je jádrem mého dopisu a taky důvod, proč Ti píši poněkud obšírněji.

Před několika dny mi volal Frankův právní zástupce a k mému obrovskému překvapení mě informoval, že jsem hlavním obročníkem Frankovy usedlosti. Frank měl našetřeno jen málo peněz a vůbec nic neinvestoval, protože byl podobně jako já výdělečně činný příslušník vyšších vrstev uvnitř, nebo ještě spíš jedoucí obkročmo na hřbetu toho zrůdného leviatna známého pod jménem americký business. Lituji tudíž, že Ti nepřináším zvěsti o doručení tučného šeku, jenž by rozptýlil Tvoje starosti při té tvrdé práci na vinici literatury. Frank byl po mnoho let majitelem a nepřítomným statkářem na malé podzemnicové farmě v Southampton County, na usedlosti, která byla v rodině Hobbsů od občanské války. A tuhle farmu mi Frank odkázal a ve své poslední vůli uvedl, že si s ní sice mohu dělat, co chci, ale prý pevně doufá, že tu budu farmařit jako on, i když si uvědomuje, jaký skromný zisk mohu dostat z 60 akrů burských oříšků; ale zas prý se za to mohu těšit z příjemné a svěží atmosféry venkova, kde je farma situována, a užívat i tu nádhernou malou říčku hemžící se rybami. Za ta léta jsem jeho usedlost navštívil mnohokrát a on musel určitě vědět, jak se mi tam líbí.

Tohle výjimečné a dojímavé Frankovo gesto mě však naráz postavilo před jisté dilema. Na jedné straně bych rád udělal všecko, co je v mých silách, abych vyhověl Frankovu přání a usedlost neprodával, ale na druhé straně zas nevím, jestli po tolika letech ještě v sobě mám k farmaření nějaké vlohy (i když jsem se jako kluk v Severní Karolíně pořádně dovedl ohánět lopatou i motykou), i kdybych vedl farmu takřkajíc in absentia jako Frank. Vyžaduje to i tak hodně námahy a pozornosti a Frank měl navíc plno nadšení, jenže tady v loděnicích mám svou vlastní práci, pro kterou jsem zase střižený já. Je to ovšem v mnoha ohledech lákavý návrh: při usedlosti jsou dva nájemní farmáři, schopní a spolehliví černoši, a vybavení farmy je taky ve slušném stavu. Hlavní obytná budova je výborně opravená a mohla by sloužit jako pěkné víkendové útočiště, zvlášť když se uváží blízkost té nádherné říčky vhodné k rybaření. Podzemnice teď sice není po stránce peněžní nijak příliš nadějná plodina, zvlášť poté, co poslední válka ukázala tolik nových možností v oblasti luštěnin. Pamatuji se, že Frank prodával většinu své úrody společnosti Planters v Suffolku, kde pomáhali uspokojit nenasytný hlad Ameriky po burském másle "Skippy". Chová se tam též pár vepřů, z kterých se dělá nejlepší šunka v celém křesťanském světě. Na pár akrech se pěstují sójové boby a bavlna, což je poměrně výnosné, a tak můžeš sám vidět, že celá situace má dokonce jisté vyloženě zištné aspekty – vedle těch estetických a rekreačních – a ty mě lákají, abych se přec jen pustil po nějakých čtyřiceti letech odloučení od stodoly a pole do zemědělských výbojů. Samozřejmě že z toho bych nezbohatl, i když se domnívám, že bych přece jen mohl trochu zvětšit příjem, který tak těžce postihují požadavky Tvých chudých tetiček v Severní Karolíně. Ale poněkud mě přec zrazují ony uvedené vážné pochybnosti a výhrady. A to mě přivádí, Stingo, ke Tvé případné či potenciální úloze v tomto dosud nerozřešeném dilematu.

Já totiž navrhuji jedno: abys přijel sem na Jih na farmu a žil na ní a v mé nepřítomnosti tu dělal vlastníka. Skoro jako bych přímo cítil Tvou rozmrzelost, až budeš dopis číst, a jako bych viděl ve Tvých očích výraz "ale já kruci o pěstování burských oříšků nemám ani ponětí". Dobře si uvědomuji, jak Ti tohle všechno bude připadat nevhodné, už jen proto, že ses rozhodl zkusit své životní štěstí jako spisovatel mezi Yankeei. Ale prosím Tě, abys ten návrh zvážil, ne proto, že bych neměl úctu k Tvé potřebě být nezávislý, když pobýváš na barbarském Severu (aspoň pro mě barbarském), ale z upřímné starosti nad Tvou nespokojeností, již vyjadřuješ ve svém nedávném dopise a z níž jsem nabyl dojmu, že rozhodně nijak zvlášť nevzkvétáš, jak po stránce duchovní, tak (samozřejmě) po stránce finanční. Ale ještě bych chtěl dodat, že Tvé povinnosti by byly minimální, jelikož Hugo a Lewis, oni dva černoši, kteří na usedlosti žijí se svými rodinami už léta, mají praktické záležitosti na farmě pevně v rukou, takže bys tam fungoval spíš jako jakýsi farmář džentlmen, jehož hlavní prací by bylo – a tím jsem si jist – psaní toho románu, do něhož ses, jak píšeš, pustil. A taky bys neplatil žádné nájemné a za převzetí nějaké malé odpovědnosti bych Ti jistě mohl poskytnout přilepšení. Nadto (a to jsem si schovával až naposledy) Tě žádám, abys uvážil i další důvod, jímž je blízkost farmy u starobylého místa pobytu "starého proroka Nata", onoho záhadného černocha, který všem nahnal tolik strachu – nebo spíš (odpusť mi, že se tu snažím vyjádřit poněkud přiléhavěji) – všechny, tak příšerně vyděsil, že z toho byla celá nešťastná otrokářská Virginie před tolika lety úplně podělaná. Nikdo neví líp než já, jak Tě ten "starý prorok" fascinuje, a nemůžu zapomenout, jak jsi už co středoškolák věčně ležel v mapách a grafech a vůbec sháněl o té podivuhodné postavě všechny možné informace. Hobbsova farma je co by kamenem dohodil od místa, kde se ten prorok vydal za svým strašlivým posláním krveprolití, a kdyby ses tam usadil, získal bys, myslím, výborný dojem o celé atmosféře a také všechny informace potřebné pro knihu, kterou určitě jednou budeš psát. Prosím Tě, synku, zvaž ten návrh pozorně. Nemusím Ti říkat, že nijak nechci a ani nemohu skrývat prvek svého vlastního sobeckého zájmu, který mi tuto nabídku vnuká. Pokud farmu mám vůbec udržet, nutně na ní potřebuji dozorce. Ale jestliže tohle vše je pravda, nemohu skrýt ani tu radost, kterou jako bych cítil za Tebe (při pomyšlení, že Ty jednou vyrosteš ve spisovatele, jímž jsem toužil být i já, ale nemohl), že Tobě by se mohla naskytnout taková nádherná šance žít přímo v tom kraji a doslova ohmatávat, vidět a cítit tu zem, která toho záhadného velkolepého černocha zplodila…

Svým způsobem bylo všechno velmi lákavé, to nemohu popřít. K dopisu otec přiložil několik kodachromových snímků farmy; stulená ve stínu starých buků vypadala ta rozlehlá stařičká usedlost z půli devatenáctého století, jako

by nepotřebovala – mimo nový nátěr – už vůbec nic, aby se tu příjemně zabydlel typ, který by lehce vklouzl do jižní tradice farmařících spisovatelů. Poklidná atmosféra stopená v sladké cirokové vůni (husy kolébající se plevelnatou travou, podřímlá veranda s houpačkou, starý Hugo a Lewis se zubí na celé kolo vápencově bílým chrupem a růžovými dásněmi, skloněni nad volantem zabláceného traktoru) mě na okamžik probodla čepelí nostalgické lásky k venkovskému Jihu. Pokušení bylo lákavé a mocné a trvalo po celou dobu, co jsem si dopis ještě dvakrát četl a co jsem znovu dumal nad tím stavením a příjemným trávníkem, což všechno jako by zdánlivě ustrnulo v jakémsi mléčném idylickém oparu, i když to nejspíš byl důsledek přeexponování filmu. Ale přestože mě dopis bral za srdce a působil zároveň i přesvědčivou logikou, uvědomoval jsem si, že musím tatínkovo pozvání odmítnout. Kdyby byl dopis přišel o pár týdnů dřív, kdy jsem byl po vyhazovu od McGraw-Hilla tak na dně, byl bych se možná té příležitosti ochotně chopil. Ale všechno se nyní zásadně změnilo a já se se svým prostředím sžil. Takže jsem musel tatínkovi odepsat poněkud lítostivým Ne. A když se nyní dívám zpátky na tu slibnou dobu, uvědomuji si, že za mou překvapivou nově zrozenou spokojenost byly odpovědny tři faktory. Uvádím je bez jakéhokoli pořadí důležitosti: (1) náhlé osvícení, pokud šlo o můj román, jehož prognóza byla až dosud nejasná a zdaleka ne slibná; (2) můj objev Sophie a Nathana; a (3) předtucha zaručeného sexuálního ukojení, poprvé v mém dosud neuspokojeném životě.

Nejdřív jen několik slov o knize, kterou jsem se snažil psát. Během mé spisovatelské dráhy mě vždy přitahovala poněkud morbidní témata – sebevražda, násilí, vražda, vojenský život, manželství, otroctví. A již tehdy jsem věděl, že moje první dílo bude mít příchuť jisté morbidnosti – cítil jsem to až v kostech a možná by se to dalo nazvat "smyslem pro tragično" –, ale abych byl naprosto upřímný, měl jsem jen velice mlhavou představu, do čeho jsem se s tak horečným úsilím pustil a o čem to chci psát. Je pravda, že jsem měl v hlavě ten nejcennější prvek pro psaní románu: místo. Představy, zvuky, pachy, světla a stíny a hluboké tůně i mělčiny mého rodného tidewaterského povodí na mě neodbytně doléhaly a nutily mne, abych jim dal na papíře fyzickou podobu, a já jsem té vášni nemohl odolat – posedla mě až jakási zuřivost, že to musím všechno vypsat. Ale pokud šlo o charaktery a zápletku samu, o kloudný příběh, kterým bych mohl vést nit své živé fantazie, evokující mou nedávnou minulost, to vše mi chybělo. V dvaadvaceti letech jsem se necítil nic víc než jako hubený mladík, vysoký šest stop, vážící sto padesát liber, uzel obnažených nervů, který toho nemá mnoho co říct. Moje původní tvůrčí strategie byla až dojemně odvozená, postrádala vnitřní logiku a strukturu, což obojí jsem se snažil nahradit amorfním hladem vykonat pro malé jižní městečko totéž, co udělal pro svůj zázračný mikrokosmos James Joyce. Na člověka mého věku to nebyla ctižádost tak úplně bezcenná, až na tu okolnost, že přes všechnu snahu najít pro svou představu skromnější úroveň to vypadalo, že v Dixielandu nějaké obdoby Stephanů Dedalů a nesmrtelných Bloomů nelze vůbec nalézt.

Ale pak – jak jenom je to pravdivé, že většina spisovatelů začne dříve nebo později těžit z tragédií jiných lidí –, pak se objevila (nebo spíš zmizela) Maria Huntová. Zemřela právě v okamžiku, kdy jsem potřeboval ten báječný psychický impulz známý jako inspirace. A tak když během několika dalších dní poté, co jsem dostal zprávu o její smrti, šok zeslábl a já byl schopen zaujmout k jejímu groteskním konci takříkajíc profesionální stanovisko, vyvstal ve mně pocit jakéhosi fantastického objevu. Znovu a znovu jsem dumal nad novinovým výstřižkem, který mi poslal otec, a začínal se rozehřívat vzrušením nad stále sílícím vědomím, že Maria a její rodina by mohly posloužit jako vzorové postavy pro charakterové obsazení v románu. Dosti zoufalá troska otce, chronického alkoholika a taky trochu sukničkáře, matka, poněkud nevyrovnaná, ale zato přísná dogmatická puritánka, dobře známá ve vyšších středních vrstvách, ve sportovním klubu místní honorace a u hodnostářů na nejvyšších stupních episkopálního žebříčku pro svou dlouhou a bolestivou tolerantnost vůči manželově milence, omezené venkovské huse, která se snaží vydrápat společensky výš, a konečně dcera, nebohá mrtvá Maria, oběť odsouzená k osudnému konci od samého začátku přes celý propletenec nedorozumění, drobných nenávistí a mstivého ubližování, jaké dovedou udělat z měšťáckého rodinného života téměř peklo na zemi – panebože, myslel jsem si, to je přímo něco báječného, dar z nebes! Ale ke svému potěšení jsem si uvědomoval, že už jsem vlastně dal maně dohromady kolem té tragické krajiny první část celkového rámce: žalostná cesta vlakem, pasáž, kterou jsem miloval a vypracovával s takovým bláznivým soustředěním, se nyní začínala jevit na pozadí města s příjezdem vlaku přivážejícího tělo hrdinky, které exhumovali na newyorském hřbitově sebevrahů a odeslali zavazadlovým vozem, aby bylo definitivně pohřbeno v hrdinčině rodném městě. Všechno to vypadalo příliš krásně, než aby to bylo pravdivé. K jakému příšernému oportunismu mají spisovatelé sklony!

Ještě než jsem naposledy otcův dopis odložil, šťastně a rozkošnicky jsem si povzdechl, protože jsem cítil, jak se líhne další výjev, tak hmatatelný, že se mi zdálo, jako by stačilo jen natáhnout ruku a polaskat jej mezi prsty, skoro jako obrovité zlaté vejce snesené v mém mozku. Vrhl jsem se na své žluté bloky a chopil se tužky. Vlak přijede na nádraží poblíž řeky, špinavé přístaviště sálá horkem, rozruch, prach. Na vlak bude čekat oloupený otec, neodbytná milenka, pohřební vůz, horlivý pohřební zřízenec a možná ještě někdo… Věrná nevolnice, žena. Stará černoška? A má tužka Venušin samet se znovu zaryla do papíru.

Na první týdny u Yetty se pamatuji neobyčejně jasně. Především jsem prožíval ten báječný výbuch tvůrčí energie, bezelstné mladistvé oddanosti práci, která mi umožnila dostat na papír za tak krátkou dobu prvních padesát nebo šedesát stránek knihy. Nikdy jsem nepsal rychle nebo snadno a toto nebyla výjimka, protože i tehdy jsem musel, byť sebeneobratněji, hledat ten pravý výraz a prokousávat se mukami, která nám uchystává náš nádherný, ale nemilosrdně nepoddajný jazyk; nicméně mě popadla neohrožená sebedůvěra a já vesele psal a psal a charaktery, které jsem pomalu vytvářel, jako by začínaly žít vlastním životem a dusná atmosféra tidewaterského léta nabývala oslnivé a téměř hmatatelné reality, jako by se odvíjela před mýma očima na filmovém pásu v tajuplných trojrozměrných barvách. Neméně rád si dnes vybavuji svůj obraz z těch mladých let, kdy jsem seděl shrbený nad psacím stolkem jako za starou katedrou, melodickým šepotem jsem si předříkával (což dělám dodnes) vytvořená slovní spojení a celé věty, zkoušel jsem si je na rtech jako nějaký posedlý veršotepec a přitom jsem pořád tonul ve vrcholné spokojenosti u vědomí, že výsledkem této šťastné námahy bude přes všechny možné nedostatky jeden z nejúžasnějších a nejvýznamnějších

plodů lidské fantazie – román. Požehnaný Román. Posvátný Román. Všemocný Román. Bože, jak já ti, Stingo, závidím ta dávná odpoledne Prvního románového opojení (tak dlouho před dobou středního věku a před údobím ospalých a pomalých vln prázdnoty, posmutnělé nudy nad literárním dílem a ochabujícího sebevědomí a ctižádosti), kdy nesmrtelné tužby diktovaly každou pomlčku a středník a člověk byl plný dětské víry v krásu, kterou, jak cítil, mu bylo souzeno vyvolat k životu.

Z toho prvopočátečního období u Yetty si velice dobře pamatuji taky onen nově nalezený pocit osobní uvolněnosti a bezpečí – což obojí bylo určitě důsledkem mého přátelství se Sophií a Nathanem. Tehdy v neděli jsem u Sophie v jejím pokojíku cítil, jak tohle všechno ve mně přímo plápolá. V McGraw-Hillově úlu jsem sice vyloženě lelkoval a v tom, jak jsem se stáhl od lidí do světa fantazie a samoty, bylo cosi chorého, cosi sebetrýznivého; již vzhledem k mým vlastním dispozicím to bylo nepřirozené, protože jsem spíš společenský tvor, kterého to logicky pudí k přátelství a kterého popadá stejný děs ze samoty, jaký dohání jiné lidské bytosti do manželství nebo mezi rotariány. Tehdy v Brooklynu jsem dospěl k okamžiku, kdy jsem zoufale potřeboval přátele, a taky jsem je nalezl, čímž jsem uklidnil své skryté úzkosti a uvolnil se pro psaní. Jistěže jen ten nejchorobnější samotář může den za dnem končit svou tvrdou práci, aniž by si v hrůze neuvědomoval prostor svého pokoje proměněného v koráb ticha a ohraničeného čtyřmi prázdnými stěnami. Když jsem tehdy nahodil to své zjitřeně napjaté pohřební tableau, tak silně prolnuté lidskou samotou a smutkem opuštění, měl jsem pocit, že jsem si vysloužil právo na několik piv a na přátelství se Sophií a Nathanem.

Muselo však uplynout ještě hodně času – aspoň několik týdnů –, než mě měla zachvátit horečka nového kamarádství, horečka obrovské citové síly, jaká nás všechny po našem seznámení hrozila sežehnout. Když ta bouře propukla v plné síle znovu, bylo to něco strašlivého – daleko hrozivějšího než ony rozmíšky a černé okamžiky, které jsem tu vylíčil – a její vybuchnuvší návrat mě téměř úplně ochromil. Ale to bylo až později. Zatím jsem se proměnil v jakousi kvetoucí odnož růžového pokojíku, který jsem obýval, v bohatě rozkvetlou pivoňku nabízející poklad svých okvětních plátků, a utěšeně jsem vzkvétal v tvůrčím uspokojení. A ještě něco: už jsem si nemusel dělat hlavu s tím tartasem nevázaně hlučného milování nade mnou. Během toho roku, co obývali Sophie s Nathanem místnosti v prvním poschodí, bývali spolu v některé vždy podle náhody a jak to právě přišlo, ale každý si přitom ponechával oddělený pokoj, přičemž spolu spali vždy v té posteli, kde se jim to právě v tom okamžiku zdálo přirozenější a příhodnější.

Zřejmě se v tom obráží přísná morálka tehdejší doby, že přes Yettin poměrně tolerantní poměr k otázkám sexu pociťovali Sophie a Nathan nutnost bydlet prakticky každý zvlášť – odděleni jen několika yardy chodby vykryté linoleem – a nesestěhovat se do jednoho pohodlného pokoje, kde by nemuseli předehrávat formální šarádu oddaných přátel, které však nepoutají žádné zájmy tělesných žádostí. Jenže to ještě byla doba zbožnění posvátného manželství a studené, mramorově tvrdé legitimity, a navíc to bylo ve Flatbushi, místě, jež inklinovalo k extrémním představám patřičnosti a k sousedskému pokukování druhému do talířku, jako to bývá ve většině uzavřených maloměst v lůně Ameriky. Yettin dům by získal špatnou pověst, kdyby se rozkřiklo, že tam spolu žijí dva, aniž jsou "řádně oddáni". Takže chodba v prvním poschodí byla pro Sophii a Nathana vlastně jen středem dvou samostatných půlek jednoho velkého dvoupokojového bytu. Já sem jsem měl nyní daleko víc klidu a ticha, což způsobila skutečnost, že mi přátelé přenesli záležitosti svého spaní a svého ohlušujícího milostného rituálu do postele v Nathanově pokoji, který sice nebyl tak veselý jako Sophiin, ale s nadcházejícím létem, jak říkal Nathan, skýtal trochu větší chládek. Zaplať pánbůh, myslel jsem si, mou práci a vnitřní rovnováhu nebudou narušovat žádné opoznámkované klimaxy.

Během těch prvních týdnů se mi docela úspěšně dařilo skrývat, jak jsem se do Sophie zamiloval. Oheň své vášně jsem dovedl tak pečlivě izolovat, že ani ona, ani Nathan rozhodně nemohli odhalit ten přímo hmatatelný hlad, jaký jsem zakoušel v každém okamžiku její přítomnosti. Především jsem byl tou dobou až směšně nezkušený, a dokonce ani v duchu sexuálního sportu nebo soupeření bych si byl nikdy nedovolil přiblížit se k ženě, která tak jasně zadala své srdce jinému. Pak tu hrála roli i prostá skutečnost Nathanovy převahy, aspoň jak já jsem to tehdy cítil. A to nebyla žádná triviální záležitost. Když je člověku něco málo přes dvacet, rozdíl pouhých několika let hraje daleko větší roli než později v životě; jestliže tedy Nathanovi bylo kolem třiceti a mně dvaadvacet, byl pro mě podstatně "starší", než by ho mohla učinit stejná léta v době, kdy by nám oběma bylo přes čtyřicet. Vzhledem k těmto okolnostem a také díky mému předstíranému nezaujatému chování Sophii ani Nathanovi s největší pravděpodobností nikdy nepřišlo na mysl, že bych mohl být vážným uchazečem o její lásku. Přítel, ano. Milenec? Tomu by se byli oba zasmáli. Zřejmě z těchto všech důvodů Nathan neváhal nechat mě se Sophií o samotě, a dokonce kdykoli byl pryč, nabádal nás, abychom si navzájem dělali společnost. Měl k takové důvěře plné právo, aspoň v těch prvních týdnech, protože se Sophií jsme se přes všechny moje touhy nejvýš náhodou dotkli konečky prstů. Stal jsem se v prvé řadě posluchačem a jsem si jist, že můj přísně neobmyslný odstup mi postupem času umožnil, abych se brzy dověděl stejně tolik jako on, nebo dokonce spíš víc.

"Chlapče, já se obdivuju tvé odvaze," řekl mi Nathan jednoho odpoledne u mě v pokoji, "skutečně se obdivuju tomu, co děláš: že ještě chceš psát něco o Jihu."

"Co tím chceš říct?" zeptal jsem se s upřímným zájmem. "Co je na tom tak odvážného, psát o Jihu?" Bylo to odpoledne asi týden po našem výletu na Coney Island. Proti svému zvyku jsem několik dní vstával hned s rozedněním, puzen ke svému stolu oním elektrickým nutkáním, a psal jsem bez přestání dvě hodiny, často i víc. Dokončil jsem jeden z těch fantastických (aspoň pro mě) sprintů – asi o tisíci slovech –, což se mělo stát charakteristickým rysem tohoto stadia v tvůrčím procesu mého díla, a cítil jsem se trochu vyčerpaný, a tak když jsem uslyšel, jak Nathan, který zřejmě odcházel do práce, klepe u mě na dveře, vítal jsem to jako vhodné rozptýlení. Přepadal mě takhle už několik dní za sebou a já si v těch našich drobných krátkých intermezzech docela liboval. Vysvětloval mi, že teď prý vstává brzo a hned odchází k Pfizerovi do laboratoře kvůli nějakým důležitým bakteriálním kulturám, které je nutno pozorovat. Už jednou se mi snažil svůj pokus popsat podrobně – mělo to cosi společného s nějakou amniotickou látkou a fetem králíka a bylo v tom cosi záhadného s enzymy a přenosem iontů –, ale pak se s moudrým pousmáním vzdal, protože přecenil hloubku mých

znalostí a viděl v mé tváři bolestivý výraz nudy. Za neúspěch navázat v této oblasti nějaký mentální kontakt jsem mohl samozřejmě já, nikoli Nathan, protože ten se vyjadřoval přesně a zřetelně. Zřejmě jsem na tento způsob myšlení nebyl dost bystrý a neměl patřičnou trpělivost s vědeckou abstrakcí a byl jsem, myslím, pro svou neschopnost nešťasten, stejně tak jako jsem mu záviděl obrovský rozsah jeho myšlenkové kapacity. Třeba tu jeho schopnost přejít od enzymů na špičkovou literaturu, jak to udělal právě tehdy.

"Myslím, že pro mě není žádný velký problém psát o Jihu," pokračoval jsem, "tam to znám nejlíp. Ty lány bavlny ‚u nás doma'."

"To jsem neměl na mysli," odpověděl. "Jde mi prostě o fakt, že ses ocitl na konci tradice. Po tom, co jsem tě v neděli tak nemilosrdně, a měl bych dodat až tak neodpustitelně napadl ohledně Bobbyho Weeda, si třeba můžeš myslet, co že já vím o Jihu. Ale teď mluvím o něčem jiném – o psaní. Síla jižanské literatury za pár let zhasne. Bude se muset objevit nový žánr, a ten ji vystřídá. Proto říkám, že máš velkou odvahu, když píšeš v přežité tradici."

Trochu mě to iritovalo, i když má podrážděnost pramenila spíš z logiky a pravdivosti jeho slov, pokud skutečně byla pravdivá a logická, než ze skutečnosti, že takový striktní literární soud vyslovil biolog a badatel zaměstnaný ve farmaceutickém výzkumném ústavu. Připadalo mi, že po tomhle mu vůbec nic není. Ale když jsem ze sebe mírně a jaksi až pobaveně dostal běžné námitky literárního estetika, zase mi dal dobře míněnou ťafku.

"Nathane, ty jsi kruci odborník na buňky," řekl jsem, "co ty víš, do háje, o literárních žánrech a tradicích?"

"Ve spise De rerum natura vyzvedl Lucretius jednu velice základní pravdu o zkoumaném životě. Totiž že vědec, který se obírá jen vědou, který nedovede mít požitek z umění a nedovede se jím obohatit, je vlastně pokřivený člověk. Neúplný. Víš, a v tomhle, Stingo, kamaráde, bude myslím ukryt právě ten důvod, proč mi záleží na tobě a na tom, co píšeš." Odmlčel se, přidržel mi u rtů luxusní stříbrný zapalovač a zapálil mi cigaretu. "Snad se mi to někdy odpustí, že tě podporuju v tvém hnusném návyku, tímhle totiž zapaluju Bunsenův kahan," prohodil žertovně a pak pokračoval: "Vlastně jsem před tebou něco skrýval. Sám jsem chtěl být spisovatelem, asi do půlky svého pobytu na Harvardu, ale uvědomil jsem si, že ze mě nikdy nebude Dostojevský, a tak jsem obrátil svou zvídavou mysl k tajemství lidské protoplazmy."

"Takže ty ses skutečně chystal psát," řekl jsem.

"Nejdřív ani ne. Židovské mámy jsou hrozně ctižádostivé, pokud jde o jejich syny, a ze mě se měl stát veliký houslista – druhý Heifetz nebo Menuhin. Jenže upřímně řečeno, chybělo mi to posvěcení, génius, i když to ve mně zanechalo úžasný vztah k hudbě. Tehdy jsem se rozhodl, že budu spisovatelem, a byla nás tam na Harvardu celá parta, parta študáků zažraných do knih, a nějakou dobu jsme byli v literárním životě opravdu pořádně namočení. Byla to taková roztomilá cambridgeská verze Bloomsbury na úrovni mateřské školky. Psal jsem trochu poezii a spoustu zmrvených povídek, jako všichni mí kamarádi. Mysleli jsme si, že přemistrujeme Hemingwaye. Ale nakonec jsem měl přece jen nějakou soudnost, podíval jsem se na sebe coby na romanopisce a uvědomil jsem si, že udělám líp, když budu soutěžit s Louisem Pasteurem. Ukázalo se, že můj skutečný talent je ve vědě. Takže jsem z angličtiny jako hlavního oboru přešel na biologii. Byla to šťastná volba, o tom jsem přesvědčen stoprocentně. Jak to teď vidím, jediná věc v můj prospěch byla skutečnost, že jsem Žid."

"Žid?" skočil jsem mu do řeči. "Co tím chceš říct?"

"Vím totiž naprosto bezpečně, že v příštích letech se projeví židovská tvorba v americké literatuře jako důležitá síla."

"Hm, ano, myslíš?" řekl jsem spíš jaksi na obranu. "Jak to můžeš vědět? Proto jsi říkal, že mám odvahu, když píšu o Jihu?"

"Neříkal jsem, že židovská tvorba bude tím jediným mocným proudem, říkal jsem, že se z ní stane důležitá síla," odpověděl s milou přesvědčivostí, "a nechci ani v nejmenším tvrdit, že bys k tradici tobě vlastní nemohl přidat něco významného. Jde jen o to, že historicky a etnicky se Židé projeví v téhle poválečné vlně v kulturní oblasti s velmi výraznou osobitostí. Prostě tak je to dáno, to je všecko. Existuje dokonce jeden román, který už udal tón. Žádné veledílo, jen malá knížka, úžasně vystavěná, a je od mladého autora bez vší debaty prvotřídního."

"Jak se ta knížka jmenuje?" zeptal jsem se. Myslím, že můj hlas zněl trochu zatrpkle, když jsem dodával: "A kdo je ten prvotřídní autor?"

"Jmenuje se to Rozkolísaný člověk a napsal to Saul Bellow."

"Hm, no ne," zahučel jsem a upil kávy.

"Četls ji?" zeptal se mě.

"Jistě, to víš, že jo," odpověděl jsem s neskrývanou vyzývavostí.

"Co sis o ní myslel?"

Potlačil jsem předstírané zívnutí. "Zdálo se mi, že je to řidina." Ve skutečnosti jsem si význam té knížky dobře uvědomoval, ale malichernost, která tak často popadá nepublikovaného autora, mi dovolila zaujmout vůči soudu, jaký by podle mého skrytého mínění zasluhovala, jen naštětěný postoj. "Především je to kniha velice městská," dodal jsem, "velice zvláštní, víš, je z ní cítit trochu moc pach ulic." Musím ale přiznat, že mě Nathanova slova vzrušila, když jsem ho pozoroval, jak se tak nenuceně rozvaluje v křesle naproti mně. Co když má ten hajzlík mazaná pravdu a ta stará ušlechtilá literární tradice, s kterou jsem spojil svůj osud, skutečně vyhasla, její kára dokodrcala a já zůstal potupně vězet pod jejími rozviklanými koly? Nathan měl v tolika jiných případech pravdu a tolik o všem věděl, že by se se svou předpovědí nemusel mýlit ani v této záležitosti, a přede mnou najednou vyvstala podivná představa – o to potupnější, že se v ní skrývalo tolik vulgární soutěživosti – viděl jsem sám sebe, jak celý bledý běžím na ubohém devátém místě v literárním běžeckém závodě a zakuckávám se prachem dupající hordy rychlonohých Bellowů a Schwartzů a Levyů a Mandelbaumů.

Nathan se na mě usmíval. Vypadalo to jako naprosto přátelský úsměv, bez jakékoli sardonické příchuti, ale na okamžik jsem v jeho přítomnosti cítil cosi, co už jsem zakusil předtím a co jsem měl zakusit ještě i později – byl to prchavý

okamžik, kdy se to přitažlivé a přesvědčivé v jeho osobnosti zdálo být v naprosté rovnováze s čímsi lehce a nedefinovatelně podivným. V té chvíli jako by pokojem zavanulo cosi bezbřeze tísnivého, ale ihned to zmizelo a ten pocit čehosi děsivého ze mě rázem spadl a já se na něho usmál. Měl na sobě oblek, kterému se tehdy říkalo "Palm Beach", pískové barvy, elegantně střižený a na první pohled velmi drahý, takže mým očím se nejevil ani jako vzdálený bratranec onoho divokého zjevu, jaký jsem spatřil sotva před několika dny při našem prvním setkání, neupravený, v pytlovitých kalhotech, vztekle zuřící v předsíni na Sophii. Najednou mi celý ten kravál, jeho bláznivá obvinění – nastrkuješ tu svou díru takovýmu nýmandovi, takovýmu fušérovi šarlatánskýmu – připadala neskutečná, jako dialog, v němž hovoří hlavní padouch ve starém, dávno zapomenutém filmu. (Co chtěl těmi potrhlými slovy říct? Uvažoval jsem, jestli na to vůbec někdy přijdu.) Když jsem pozoroval, jak mu ve tváři pohrává dvojsmyslný úsměv, uvědomoval jsem si, že ten člověk předkládá svou osobností hádanky tak iritující a mystifikující, s jakými jsem se v životě nesetkal.

"Hm, aspoň žes mi neřekl, že román vůbec je mrtvá záležitost," dodal jsem po pauze, zrovna v okamžiku, kdy se z pokoje nad námi snesl dolů tlumený útržek hudební fráze, nebeský a něžný, a donutil nás změnit téma.

"To pustila Sophie," řekl Nathan. "Vždycky jí domlouvám, aby dopoledne, když nemusí do práce, dlouho spala. Ale prý nemůže. Říká, že se od války nemůže naučit vyspávat."

"Co je to za hudbu?" Byla až vtíravě známá, něco z Bacha, cosi, co bych byl s to uhádnout jako z prvního dětského hudebního alba, ale co jsem nepochopitelně zapomněl.

"Je to z Kantáty 147, v překladu má název ‚Jezu, radosti lidské touhy'."

"Ten gramofon ti závidím," řekl jsem, "a ty desky. Jsou pekelně drahé. Za jednu Beethovenovu symfonii bych musel sáhnout pěkně hluboko do svého někdejšího týdenního platu." Pak mě napadlo, že mě v prvopočátečních dnech našeho přátelství sblížila se Sophií a Nathanem naše společná vášeň pro hudbu. Nathan měl rád džez, ale já tu mám na mysli hudbu v její velkolepé tradici, nic ani vzdáleně takzvaně populárního a velice málo z toho, co bylo napsáno po Franzi Schubertovi, s pozoruhodnou výjimkou Brahmse. Stejně jako Sophie a Nathan byl jsem i já v tom údobí života – dlouho před rockem a vzkříšením folku –, kdy hudba je víc než prosté jídlo a pití, a tehdy byla naším základním opiátem a čímsi, co mi připomínalo božský dech. (Nezmínil jsem se, kolik svého volného času u McGraw-Hilla nebo kolik času po své práci jsem strávil v obchodech s gramofonovými deskami a kolik hodin jsem proseděl při poslechu hudby v tehdejších přehrávacích boxech, kde bylo dusno k zalknutí.) Hudba pro mě znamenala v tom okamžiku cosi jako důvod k existenci, a kdybych býval byl příliš dlouho zbaven možnosti slyšet tóny jímavé melodie nebo zázračně utkané hudební barokní tapiserie, určitě bych se byl bez váhání dopustil nějakého nebezpečného zločinu. "Nad těmi tvými haldami desek mi úplně tečou sliny," řekl jsem.

"Tak ber na vědomí, chlapče, že si je můžeš přehrávat, kdy se ti zachce." Během posledních několika dní jsem si uvědomil, že mi dosti často říká "chlapče". Tajně mi to dělalo dobře, víc, než mohl tušit. Se vzrůstající oblibou, jakou jsem k Nathanovi pociťoval, jsem v něm já, jedináček, začínal vidět něco jako staršího bratra, kterého jsem nikdy neměl – bratra, jehož osobní kouzlo a teplo natolik převážily nad vším tím nevysvětlitelným a bizarním v jeho osobnosti, že jsem jeho výstřednosti brzy pustil z hlavy. "Podívej," pokračoval, "moji kuču a Sophiinu kuču můžeš pokládat za místo…"

"Cože?" ozval jsem se.

"Kuču."

"To jsem neslyšel."

"Kuču. Víš, jako pokoj." Tohle slovo jsem v argotu slyšel užít poprvé. Kuča. Ten zvuk se mi líbil.

"Když si budeš chtít ty desky hrát, ber prostě na vědomí, že během dne, když jsme oba se Sophií v práci, tam můžeš zajít, kdy se ti zachce. Morris Fink má univerzální klíč. Řekl jsem mu, že tě tam může pustit, kdykoli budeš chtít."

"To si snad ani nezasluhuju, Nathane," vykoktal jsem, "ale panebože – díky." Jeho velkorysost mě dojala – ne, skoro mě přemohla. Křehké desky té doby se ještě nestaly těmi lacinými objekty okázalé konzumace. Tehdy prostě lidé desky tak ochotně nepůjčovali. Byly vzácné a já jsem v životě neměl k dispozici tolik hudby; Nathanova nabídka mě rozradostnila a vzbuzovala ve mně skoro až pocit jakési rozmařilosti. Ani kdyby mi někdo nabízel takhle štědrou volbu růžového milováníhodného ženského těla, o jakém se mi vůbec snilo, nebyl by tím dokázal divočeji rozplamenit mou chuť. "Samozřejmě že na ně budu dávat pozor," dodával jsem spěšně.

"Já ti věřím," řekl, "i když opatrný být musíš. Ten šelak se sakra lehce láme. Prorokuju, že za pár let musí nutně přijít něco – jako nerozbitelná deska."

"To by byla nádhera," řekl jsem.

"Nejenom to, nejen nerozbitelná, ale zhuštěná – vyrobená tak, abys mohl přehrát řekněme celou symfonii nebo celou Bachovu kantátu na jedné straně. To určitě musí přijít," zvedl se ze židle, přidávaje svými slovy k proroctví o židovské literární renesanci proroctví o dlouhohrající desce. "Hudební milénium je na dosah ruky, Stingo."

"Panebože, nevím, jak bych ti za to poděkoval," řekl jsem, upřímně dojat.

"To pusť z hlavy, chlapče," odpověděl a obrátil zraky vzhůru, odkud přicházela hudba. "Mně neděkuj, poděkuj Sophii. Ta mě naučila milovat hudbu, jako by ji sama vynalezla, jako by mi na ní předtím vůbec nezáleželo. Stejně jako mě naučila, aby mi sešlo na tom, jak se oblékám, a spoustu jiných věcí…" Odmlčel se a pohled jeho světélkujících očí jako by se vzdálil. "Vlastně všecko. Žít! Panebože, to je neuvěřitelné, že?" Z hlasu mu zaznívala trochu přehnaná úcta, s jakou se někdy vyjadřoval o vrcholných uměleckých dílech, ale když jsem přitakal a dodal ze sebe přiškrcené "To si myslím", nemohl si ani zdaleka uvědomit mou zoufalou a žárlivou vášeň.

* * *

Jak jsem řekl, Nathan mě vybízel, abych dělal Sophii společníka, takže jsem neměl žádné výčitky svědomí, a když odešel do práce, klidně jsem vyšel do chodby zavolat na ni, abych ji pozval na oběd. Byl čtvrtek – to k dr. Blackstockovi nechodila, a když ke mně dolehl přes zábradlí její hlas, zeptal jsem se, jestli by se mnou nešla někdy po

poledni poobědvat do parku. Vesele mi odpověděla “Fajn, Stingo”, a pak mi zmizela z mysli. Po pravdě řečeno, měl jsem plnou hlavu představ, jako je klín a břicho a pupek a zadek, zvlášť v podobě, v jaké tyto náležitosti patřily oné náruživé nymfičce, s kterou jsem se seznámil předešlou sobotu na pláži, a musím říct, že mi Nathan s radostí předhodil skutečně “sexy kus”.

Přes všechno své rozrušení jsem se vrátil k psacímu stolu a snažil se asi hodinu psát a téměř, i když ne zcela, jsem zapomněl na drobná rozptýlení, která skýtal chod domu s jeho přicházejícími a odcházejícími obyvateli – nabručené huhlání Morrise Finka, když zametal vpředu na verandě, dupot Yetty Zimmermanové, která sestupovala dolů ze svého bytu v druhém poschodí, aby hned po ránu přehlédla své království, velrybího Moishe Muskatblita, který v nepřítomném zamyšlení odcházel do své ješivy s neskutečným pohvizdováním “Oslí serenády”, jež v jeho podání zněla jako cinkání zvonků. Po chvilce práce jsem přestal, postavil se k oknu do parku a spatřil venku jednu z našich dvou sester, Astrid Weinsteinovou, která se unavená vracela z noční služby v Kings County Hospital. A sotva za sebou zabouchla dveře u pokoje naproti mě, vyrazila z domu do práce v témž špitále druhá sestra Lillian Grossmanová. Dalo se těžko říct, která z nich je méně pohledná – zda kolohnátská a kostnatá Astrid s plačtivě nešťastným výrazem v narůžovělé ploské tváři, nebo Lullian Grossmanová, hubená jako vyhládlý vrabec a se zlým zapšklým výrazem, který rozhodně musel přinášet trpitelům svěřeným do její péče velice málo útěchy. Z jejich obyčejnosti bylo člověku až úzko u srdce. Ale tentokrát na mě nezůstala přilepená ta moje příslovečná smůla, uvažoval jsem, muset být ubytován pod střechou domu s tak deprimující atmosférou, zbavenou jakýchkoli erotických příslibů. Vždyť přece mám Leslii! Začal jsem se potit a cítil jsem, jak se mi zrychluje dech a jak se mi v prsou cosi přímo bolestně vzdouvá jako rychle se nafukující balon.

A tak se dostávám k otázce sexuálního naplnění, což je další okolnost, o které jsem se zmínil už dřív a která, jak jsem se domníval, se měla stát součástí mé bohaté seberealizace v novém životě v Brooklynu. Sama o sobě má tato sága nebo epizoda či fantastická příhoda jen málo přímo společného se Sophií a Nathanem, takže jsem váhal, jestli ji mám pojmout do vyprávění, neboť jsem se domníval, že je to látka poněkud vzdálená, která by se hodila spíš do jiného příběhu a do jiné doby. Ale je natolik svázaná s celým kontextem a náladou toho léta, že kdybych své vyprávění o její konkrétní vylíčení připravil, znamenalo by to asi totéž jako zbavit tělo některé jeho části – ne sice nějakého základního údu, ale něčeho tak důležitého, jako je třeba jeden z našich pěti prstů. Mimo to však i teď, když vyjadřuji tyto své výhrady, pociťuji v oné zkušenosti zároveň jakési nevyhnutelné nutkání, jakýsi skrytý význam, a vidím též zoufalost její erotické stránky, čímž vším se snad dají o té sexuálně posedlé éře přec jen říci některé zásadní skutečnosti.

Takže když jsem tam to dopoledne stál, ztuhlý rujností, uprostřed přerušené práce, zdálo se mi, že se mi předhazuje za všechnu tu usilovnou snahu, s níž jsem se vrhl do náruče Umění, nesmírně cenná odměna. Jako každý autor hodný svého talentu chystal jsem se obdržet svou spravedlivou odměnu, nezbytný přídavek k tvrdé práci – nutný stejně tak jako jídlo a pití – přídavek, který občerstvuje unavené smysly a oslazuje život. Samozřejmě tím chci naznačit, že jsem se měl konečně po všech těch měsících v New Yorku bezpečně a nade všecky pochyby dostat k radostem ženského těla. Tentokrát naprosto jistě. Už za pár hodin jsem měl se stejnou jistotou, s jakou jaro plodí zelené listí nebo slunce zapadá na večerní straně, vložit nástroj své mužnosti do pozoruhodně krásné, sexuálně osvobozené dvaadvacetileté židovské madony, lilie jménem Leslie Lapidusová (jméno Lapidus se ve výslovnosti prosím rýmovalo s výrazem král Midas).

Tu neděli mi Leslie Lapidusová prakticky na Coney Islandu zaručila – jak zakrátko předvedu –, že budu mít její nádherné tělo, a smluvili jsme si na příští čtvrtek večer schůzku. Během těch několika dnů – těšil jsem se na naše druhé setkání s tak neslušným vzrušením, že jsem z toho až trochu onemocněl a začal mít sice nízkou, ale opravdovou horečku – mě opájel hlavně jeden fakt: tentokrát se mi to bezpečně podaří. To je bez debaty! Hotová věc! Tentokrát nebudou žádné překážky, ta šílená a blažená kopulace s židovskou dívenkou horkou jako brus, s bezednýma očima a výstavníma, meruňkově okrovýma opálenýma nohama, představa, která slibovala vyrazit mi duši z těla, nebyla žádná hloupá fantazie: byl to fait accompli, prakticky naplněný, jen s tím hrozným čekáním do příštího čtvrtka. Ve svém krátkém, hektickém sexuálním životě jsem nikdy nezakusil něco jako jistotu vítězného dobyvatele (to se tehdy nepodařilo téměř žádnému mladému muži) a ten pocit byl přenádherný. Dá se hovořit o flirtu, o napětí v honbě za láskou, o rozkoších a sladkých bojích obtížně realizovaného svedení: všechno má své zvláštní přednosti. Ale velice mnoho se dá říct ve prospěch toho blaženého a rozkošnického očekávání, jaké provází vědomí, že vše je již připraveno a hotovo a že už je takříkajíc ruka v rukávě. A tak během oněch hodin, kdy jsem se ponořil do svého románu, myslel jsem na Leslii a blížící se dostaveníčko a v duchu jsem na rtech cítil hebké bradavky těch židovských prsů těžkých jako melounky, prsů, jež byly tak drahé Thomasu Wolfovi, a horečka ze mě zářila jako světlo svíčky z vydlabané dýně o svátku Halloween.

Dále: byl jsem téměř celý pryč z pocitu spravedlivosti této vyhlídky. Byl jsem přesvědčen, že každý poctivý umělec, byť byl sebechudší, si zaslouží aspoň tohle. Navíc to vypadalo, že s největší pravděpodobností a pokud budu svou hru hrát správně a zůstanu tím rozvážným exotickým kavalírem a čímsi jako zemanem z Jihu, v kterém Leshie viděla při našem prvním setkání tak šíleně stimulující afrodisiakum, a pokud neudělám žádný chybný krok, pak se tenhle dar, který mi uštědřil sám Pánbůh nebo spíš Jehova, stane součástí stálé a denně fungující dohody. Viděl jsem před sebou hojná ranní a odpolední skotačení, jež jenom povzbudí mou literární tvorbu, přese všechnu obecně značně uznávanou chmurnou teorii o sexuální “sublimaci”. Stručně řečeno, dosti jsem pochyboval, že náš vztah bude mít přílišnou dávku toho, čemu se někdy říká “láska na vyšší úrovni”, protože Leslie mě přitahovala především v jakési primitivní prvopočáteční rovině a postrádala ony poetické a ideální dimenze mé pohrobené lásky k Sophii. Leslie mi poprvé v mém životě umožní okusit klidným, takříkajíc objevitelským způsobem všechny ty variace tělesné zkušenosti; které v mé hlavě existovaly jako jedna veliká orgiastická, neustále prolistovávaná encyklopedie žádosti. Prostřednictvím Leslie konečně ukojím onen základní hlad, tak dlouho a nemilosrdně potlačovaný. A jak jsem čekal na to osudné čtvrteční setkání, vybavoval jsem si její obraz co symbol věčně dotírající možnosti sexuálního spojení, jež učiní konec té frašce, v

níž jsem proplouval se svým tak zneužívaným, neuspokojeným a věčně zduřelým mužným nástrojem mrazivou sexuální měsíční krajinou čtyřicátých let.

Myslím, že teď právě by byla na místě krátká úvaha o tomto desetiletí, protože by poskytla konkrétní podklad pro vysvětlení, jaký zničující vliv na mě zpočátku Leslie měla. O otázce sexu napsali jedinci přeživší léta padesátá spoustu naštětěných vzpomínek a řada stížností měla docela oficiální punc. Ale čtyřicátá léta byla skutečně daleko horší, údobí pro Erota zvlášť úděsné, budující velice vratký most mezi puritánstvím našich předků a příchodem veřejné pornografie. Sex jako by se vynořoval z temných koutů, ale zároveň se objevila jakási obecná rozladěnost z neschopnosti, jak jej pojednat. Celou éru ztělesňovala takříkajíc "Malá slečna z Drážďan" – neuvěřitelně drzé číslo, které sice pomohlo ručně ukojit celou generaci svých mladých trpících vrstevníků a dalo si líbit některé dovolenosti, ale s železnou nemilosrdností odpíralo vydat tu velkou cenu, zalykajíc se pocitem triumfu, když se plížilo zpátky do dívčí koleje (bože, ta nedotčená blána! Ty stříbřité hlemýždí stružky na hedvábných kalhotkách!) – ne, za tu éru nikdo nemůže, snad je to jen věc historie, ale přesto je to vážný nedostatek oněch let. Zpětně člověk nemůže nevidět ono schizma jako něco naprosto úděsného, něco totálně absurdního. Poprvé v dějinách společnost dovolovala, a dokonce podporovala svobodnou blízkost těl, ale přesto ještě nepřipouštěla naplnění jejich žádostí. Poprvé měly automobily prostorná čalouněná zadní sedadla. Ve vztazích mezi pohlavími to vytvářelo dosud nevídané napětí a pocity frustrace. Pro nadějného šermíře sexu to byla krutá éra, zvlášť když byl mladý a opuštěný.

Samozřejmě že si člověk mohl sehnat "profesionálku", a většina chlapců mé generace ji taky měla – obvykle jen jednou. Na Leslii bylo kromě jiného nádherné to, že mi dala jasný slib, tu bezprostřední jistotu, že právě ona mě vykoupí ze vzpomínky na jednu jedinou muchlavou kopulaci v mém životě, která by se zběžnou definicí dala označit něčím jako sexuální etudou ve dvou, čímž ovšem moje zkušenost, jak jsem v skrytu duše cítil, ani zdaleka nebyla. Šlo jen o potupnou kopulaci. A nejstrašnější na celé věci byla skutečnost, že i když jsem dosáhl toho, co by lékaři nazvali úplnou penetrací, dokonale mi byla odepřena extáze závěrečného vyvrcholení, jak jsem ji zkoušel ručně od svých čtrnácti let. Stručně řečeno jsem se pokládal za šaška: za skutečného demi-vierge. Přitom tu však nebylo vůbec nic patologického, nic příbuzného s neblahou psychickou represí, jež by mě mohla nutit jít hledat lékařskou pomoc. Ne, ta orgasmická blokáda byla pouze výsledkem skutečnosti, že jsem byl ošálen strachem a oním dusivým duchem doby, jenž ze sexu udělal v Americe půli století jedno přízračné sargasové moře viny a výčitek svědomí. Při tom prvním zasvěcení mi bylo sedmnáct a byl jsem student. Celá komedie, rozehraná se starou unavenou kurvou z tabákových polí v laciném rodinném hotýlku v Charlotte v Severní Karolíně, skončila fiaskem nejen díky jejímu špičkování, kterým mě náhle zahrnula, když jsem se činil, rozkročen nad jejími stárnoucími slabinami, řkouc, že to dělám pomaleji než zchromlá želva, a nejen proto, že jsem otupěl oceánem vypitého piva, ale navíc, přiznám se, proto, že během té podnapilé nemotorné předehry na mě taktika protahování a strach z nějaké choroby natolik zapůsobily, že jsem si záhadným způsobem nasadil dva prezervativy – což byla skutečnost, kterou jsem k svému rozladění zjistil, teprve když mě ze sebe sundala.

Nehledě k této katastrofě byly moje zkušenosti onoho odpoledne, kdy jsem se seznámil s Leslií Lapidusovou, ubohé a zanedbatelné. Což znamená typické pro léta čtyřicátá. Prodělal jsem si nějaké to muchlání, jak se tomu tenkrát říkalo, na balkonech několika biografů, jindy se mi náhodou podařilo pod listnatou klenbou tajného temného tunelu místní aleje milenců podržet s divoce rozbušeným tepem v nemotorně šátrajících prstech na několik vteřin, jak jsme se tehdy vyjadřovali, "holou kozu"; a jednou jsem dokonce už cítil vítězství na dosah ruky, načež jsem však téměř omdlel, protože když se mi podařilo odstranit dívčí podprsenku, objevil jsem jen dvě "umělotinky" a chlapecká prsa rovná jako pingpongová pálka. Mé sexuální vzpomínky, v nichž jsem tonul během toho ročního období v Brooklynu, když jsem v zoufalství vytáhl stavidla svých představ z minulosti, byly plné věcí tísnivě ponurých, upocených, plné šeptaných výčitek, pásků a pružin a spínátek z nepoddajné umělé hmoty, řezavých háčků a patentků, šeptaných zákazů, vyčerpávajících erekcí, zadrhnutých zipů a teplého miazmického pachu výměšku ze zapálených a ucpaných žláz.

Moje čistota byla vnitřně protrpěná Golgota. Jako jedináček jsem na rozdíl od kluků, kteří viděli své sestřičky nahé, měl úplně svlečenou ženu teprve spatřit, a to i s ohledem na tu starou flundru z Charlotte, protože ta na sobě měla svoje propocené kombiné po celou dobu našeho konání. Zapomněl jsem už, jaké jsem si vytvářel fantazie o první dámě svého srdce. "Ženskost" jsem si nijak podle pošetilé dobové módy neidealizoval, a proto jsem rozhodně nepředpokládal, že bych dostal nějakou pannu čistou jako kvítek do postele teprve poté, až bych s ní podnikl výlet k oltáři. Určitě jsem si musel myslet, že kdesi v poklidné budoucnosti potkám nějakou veselou hravou dívčinu, která mě prostě do sebe pojme s bláznivým juchánim, nezatížená břemenem zákazů, jaké na ženská bedra uvalily potměšilé přízemní protestantky, které mi připravovaly taková muka na zadních sedadlech tolika aut. Ale byla tady jedna okolnost, o které jsem neměl tušení. Neuvážil jsem skutečnost, že moje vysněná dívka nebude mít zároveň žádné jazykové zábrany; mé přítelkyně z minula by byly nedovedly vyslovit slovo "prs", aniž by se nezačervenaly. Skutečně jsem sebou vždycky trhl, když nějaká žena řekla "kuš". Dovedete se tedy vžít do mých citů, když Leslie Lapidusová sotva dvě hodiny po našem prvním setkání, s nádhernýma nohama roztaženýma po způsobu lvice na písku a s bezostyšným pohledem svých mandlových očí upřeným do mé tváře, s chlípností pohanské babylonské nevěstky, o jaké se mi v životě nesnilo, nadhodila neuvěřitelně jednoznačnými výrazy dobrodružství, které mě očekává. Nemůžu ani v nejmenším přehnat líčení svého šoku, v němž se mísila záplava strachu a nevíry a příjemně mrazivého rozradostnění. Moje srdce zachránila před koronární okluzí jen skutečnost, že jsem na ni byl ještě příliš mladý, protože srdce mi skutečně přestalo na několik kritických sekund tlouci.

Avšak moje smysly nerozplameňovala pouze Lesliina omračující otevřenost. V prostoru nad oním malým trojúhelníkem písku, který nám vyčlenil Nathanův přítel plavčík Morty Haber a který byl na sobotní odpoledne ohrazen jako společenská rezervace, létaly ty nejvulgárnější výrazy, jaké jsem kdy slyšel v takzvané smíšené společnosti. Působilo však na mě něco daleko vážnějšího a složitějšího. Byl to horečný výraz jejího pohledu, zřetelně vyzývavého a

zároveň očekávajícího, pohledu odvážného vyzvání, které kolem mých uší zasvištělo jako laso. Jasně měla na mysli akci, a když jsem se vzpamatoval, lakonicky jsem odpověděl rezervovaným hlasem virginského džentlmena, jímž – jak jsem si uvědomoval (nebo jak jsem se z marnivosti domníval) – jsem na ni zapůsobil od samého začátku: "Podívej se, kočičko, když užs to takhle nanesla, myslím, že bych ti v posteli dovedl předvést parádní mazlení." Nemohla mít ponětí, jak se ve mně srdce po tom nebezpečném vynechání rozbušilo. Můj jižní dialekt a moje dikce se předváděly až s úhořovitou mrštností, ale Leslie se šíleně bavila a zřejmě jsem získal její sympatie. Leželi jsme tam na písku a ona se mé vypočítané a přemrštěné řeči chvílemi pochichtávala, chvílemi nad ní zůstávala úplně u vytržení. Její otec byl majitelem továrny na tvarované plastické hmoty, právě absolvovala vysokou školu a výkyvy nejistého poválečného života způsobily, že nikdy necestovala z Brooklynu dál než k jezeru Winnepesaukee v New Hampshire (kam jela, jak mi se smíchem vyprávěla, na desatery letní prázdniny do tábora Nehoc – což bylo běžně rozšířené příjmení, jež se četlo obráceně), a sdělila mi, že já jsem první osoba z Jihu, s kterou mluví.

Začátek toho nedělního odpoledne zůstane nejpříjemnější matnou vzpomínkou, kterou si ze svých zamlžených představ o tomto životním údobí pamatuji. Coney Island. Sedmdesát devět stupňů Fahrenheita, zlatistý šumivý vzduch. Vůně pražené kukuřice, kandovaných jablek a kyselého zelí – a Sophie mě popotahuje za rukáv, pak Nathana a nutí nás, abychom podnikli všechny ty nejnemožnější divoké jízdy, což jsme také učinili. Steeplechase Park! Nejen jednou, ale dokonce dvakrát jsme riskovali vaz na Houpačce smrti a propadali závrati na příšerném vynálezu, kterému se říká Ďáblova klec, jejíž železné rameno naši trojici vymrštilo v gondole do vzduchu, kde jsme s jekotem rotovali v šílených nepravidelných kruzích. Při těch jízdách zůtávala Sophie nezkalenou radostí téměř bez sebe. Nikdy jsem neviděl, že by podobné kratochvíle v někom, dokonce ani v dítěti, dovedly vyvolat takové veselí, takové záchvaty hrůzy a oproštěného nejvnitřnějšího potěšení zároveň. Vykřikovala u vytržení a vydávala přitom báječné zvuky, jež musely pramenit z nějakých primitivních pramenů extáze daleko za hranicemi běžných pocitů, vyvolávaných sladce chutnajícím nebezpečím. Chytila se Nathana, zabořila mu hlavu pod paži a smála se a křičela, až se jí kutálely slzy po tváři. Pokud šlo o mě, nekazil jsem partu, ale jen do té chvíle, kdy jsem odmítl skočit padákem z výšky dvou set stop, kterážto záležitost byla pozůstatkem ze Světového veletrhu v roce 1939 a která mohla být naprosto bezpečná, ale pouhý pohled na tu výšku ve mně vyvolával děsivé závratě. "Stingo, ty srabe!" křičela na mě Sophie a tahala mě za ruku, ale ani její prosby mnou nedokázaly pohnout. Lízal jsem eskymo a sledoval Sophii a Nathana, jak se vznášejí na visutých lanech pod zvlněnými baldachýny padáků ve svých staromódních oblecích vzhůru a jsou stále menší a menší, a pak na samém vršku zůstávají se zatajeným dechem stát, prožívajíce ten mučivý okamžik, než se pod nimi s tikajícím časem uplývajícím v nekonečnu otevře osudné propadliště a oni se svištícím vzduchem vydají po bleskové dráze k zemi. Sophiin výkřik, který se rozletěl nad mraveništěm návštěvníků pláže, snad mohl být slyšet i na lodích daleko na moři. Ten skok pro ni byl přesně tou kapkou závěrečného opojení a Sophie o něm mluvila, až se zajíkala, nemilosrdně mě plísnic pro mou zbabělost – "Stingo, ty vůbec nevíš, co je to legrace!" – když jsme kráčeli po dřevěném chodníku na pláž, uprostřed toho bláznivého divadla, na němž se tlačila, pošťuchovala a hašteřila zvlněná masa lidských těl, obtloustlých, krásných a svítících pestrými barvami.

Mimo Leslii Lapidusovou a Mortyho Habera bylo těch asi půl tuctu mladých lidí rozložených na písku kolem Mortyho strážné věže pro Nathana a Sophii společností stejně novou jako pro mě. Morty – agresivně přátelský, statný, chlupatý, dokonalý typ plavčíka – nás představil třem osmahlým mladým mužům v latexových šortkách, kteří se jmenovali Irv, Shelley a Bert, a třem půvabně zaobleným dívkám medové barvy se jmény Sandra, Shirley a – pak, ano! – Leslie. Morty se choval víc než přátelsky, ale z ostatních na mě vanulo cosi nedefinovatelně rezervovaného, dokonce nepřátelského (jako Jižan jsem byl zvyklý na hojné a srdečné podávání rukou, zatímco oni zřejmě ne, takže mou dlaň přijímali, jako by to byla treska), a to na mě zřetelně působilo tísnivě. Když jsem si skupinku prohlížel, nemohl jsem se ubránit sice lehkému, ale opravdu nepříjemnému pocitu při srovnání jejich těl se svou kostnatou postavou a dědičně bledou kůží. Bílý jako nádeník z Jihu, se zarůžovělými lokty, odřenými koleny, připadal jsem si příšerně bledý a jaksi vysušený, zatímco jejich těla měla ten krásný sytý, tmavě hnědý odstín lidí od Středozemního moře a leskla se pod vrstvou opalovacího krému jako těla delfínů. Hrozně jsem jim záviděl tu pigmentaci, která člověku pomůže docílit tak měkkého ořechového odstínu.

Podle několikerých brýlí s kostěnými obroučkami, podle zaměření konverzace a několika pohozených knížek (mezi nimi Funkce orgasmu) jsem usoudil, že budu spíš mezi lidmi orientovanými intelektuálně, a také jsem se nemýlil. Byli to všechno čerství absolventi Brooklyn College nebo s ní byli v nějakém spojení. Jen Leslie absolvovala Univerzitu Sarah Lawrenceové. Ta byla též výjimkou, pokud šlo o ten obecný chlad, jaký jsem pociťoval. Přepychově (aspoň na vkus tehdejší doby) oblečená do dvoudílných bílých nylonových plavek, jež odhalovaly, jak jsem byl s to rychle obhlédnout, první dospělý ženský pupek, jaký jsem v životě viděl in natura, jediná z celé skupiny vzala na vědomí představení Mortyho Habera s výrazem zřetelně vřelejším, než se zračil v ostatních pohledech naplněných rozpačitou nedůvěrou. Usmála se na mě, přejela mě zkoumavým, ale přímým pohledem od hlavy k patě a pak mi půlkruhovým gestem volné ruky naznačila, abych se posadil vedle ní. V horkém slunci se potila a vydávala pižmovou vůni, která mě ihned zajala jako čmeláka. Jazyk jsem měl jako svázaný a hleděl jsem na ni s vyhladovělými smysly. Vlastně to byla moje chlapecká láska, Miriam Bookbinderová, vyzrálá a se všemi dospělými hormony v dokonalé harmonii. Její prsy byly stvořeny pro královskou hostinu. Štěrbina mezi nimi, ona mytická prokláklina, kterou jsem tak zblízka nikdy neviděl, byla lehce orosená. Chtělo se mi zabořit do těch vlhkých židovských prsů nos a dusit se vyráženými zvuky objevené radosti.

Když jsme se pak s Leslie začali bavit (vzpomínám si, že to bylo o literatuře, k čemuž dopomohl Nathan svou poznámkou, že jsem spisovatel), uvědomil jsem si, jak silně působí princip o protivách, které se přitahují. Židovka a goj spoutaní chvěním magnetických vln. Nebylo pochyb – začalo z ní na mě téměř ihned vyzařovat teplo, jakési chvění, pocity náhlého a téměř hmatatelného navázání styku, jaké člověk zažije v životě velice zřídka. Ale měli jsme společné i

některé prosté věci. Podobně jako já studovala Leslie jako hlavní obor angličtinu, napsala diplomovou práci o Hartu Craneovi a měla velké znalosti o poezii. Její názory byly neotřele neakademické a pružné. To nám umožnilo při konverzaci hladkou výměnu názorů, přestože mou pozornost znovu a znovu přitahovaly ty ohromující prsy, její pupek, dokonalý likérový kalíšek, z kterého jsem ve své fantazii mikrookamžiku upíjel chladivou citronádu nebo nějaký jiný nektar. Pak jsme hovořili o dalším brooklynském bardovi Waltu Whitmanovi a mně nepůsobilo žádné obtíže, abych se na to, co Leslie právě říká, nesnažil soustředit právě nejvážněji. Na univerzitě nebo kdekoli jinde jsem tuhle drobnou, vážně se tvářící kulturní šarádu hrával příliš často, abych si neuvědomoval, že to je pouze předehra, úvodní ohledávání vzájemných citlivých míst, přičemž podstata toho, co člověk říká, je daleko méně důležitá než údajná autorita, s jakou slova pronáší. Ve skutečnosti šlo o rituál prekopulačního tance, který člověku dovoloval rozběhnout myšlenkám dále, což v mém případě nebylo pouze štědrými dary oplývající tělo Lesliino, ale byl jsem s to ve svých představách dosáhnout bodu, kde jsem vnímal, co se tu vlastně sděluje za vší tou vnější konverzací. Jelikož jsem význam slov téměř neregistroval, nemohl jsem věřit svým uším a domníval jsem se nejdřív, že slyším nějakou novou slovní hru, až jsem si uvědomil, že vůbec nejde o vtip, naopak, že všechny ony útržky konverzace prostupuje jakási střízlivá vážnost, s níž mluvčí začínali téměř do jednoho úvodní frází:

"Můj psychoanalytik mi říkal…"

Náš hovor, váznoucí a rozkouskovaný, mě vyváděl z míry a zároveň mě okouzloval; navíc pro mě byla ta sexuální otevřenost tak dokonale nová, že jsem prožíval průvodní jev, jaký jsem nepocítil asi od svých osmi let: uši mi přímo hořely. Celá konverzace pro mě znamenala zkušenost, která na mě zapůsobila s takovou silou, že ještě později večer jsem si u sebe v pokoji načrtával za čerstvé paměti doslovné poznámky, které jsem – teď již vybledlé a zažloutlé – vynesl na světlo z útrob minulosti spolu s takovými upomínkami, jako byly dopisy od mého otce. I když jsem si slíbil, že čtenáře nebudu zatěžovat příliš četnými podrobnostmi, které jsem si toho léta načrtal (je to únavný prostředek odvádějící pozornost jinam a je příznačný při ochabující představivosti), udělal jsem v tomto případě výjimku a svou tehdejší doslovnou poznámku tu uvádím, jak jsem si ji zapsal co průkazné svědectví mluvy některých lidí v roce 1947, v roce, který byl v poválečné Americe kolébkou psychoanalýzy.

Dívka jménem Sandra: "Můj psychoanalytik mi řekl, že můj transferenční problém přešel ze stadia nepřátelského do stadia afektu. Prý to obyčejně znamená, že psychoanalýza daného objektu může pokračovat s daleko menším počtem bariér a represí."

Dlouhé mlčení. Oslňující slunce, na blankytně modrém nebi rackové. Na horizontu chvost dýmu. Nádherný den, volá sám sobě o ódu, o něco, jako je Schillerova "Óda na radost". Co proboha tyhle mladé lidi sužuje? V životě jsem neviděl takovou stísněnost, takové zoufalství, takovou vyhasle tupou slavnostní vážnost. Nakonec někdo prolomí ticho.

Hoch jménem Irv: "Jenom se do toho zas moc nevžívej, Sandro. Aby ti ho tam najednou pan doktor Bronfman nešoupl."

Nikdo se nesměje.

Sandra: "To není žádná legrace, Irvingu. Cos řekl, je vlastně nehoráznost. Transferenční problém není vůbec nic k smíchu."

Další dlouhé ticho. Jsem, jako když do mě udeří hrom. V životě jsem neslyšel ve smíšené společnosti nikoho mluvit o sexu takhle otevřeně. Cítím, jak se moje presbyteriánské scrotum stahuje. Tihle lidé jsou skutečně osvobozeni. Ale když, pak proč ta zasmušilost?

"Moje psychoanalytička říká, že jakýkoli transferenční problém je vážný, ať vyplývá z afektu nebo z nepřátelského postoje. Podle ní to prý dokazuje, že člověk nebyl s to zbavit se oidipovského komplexu." Toto z úst dívky jménem Shirley, ne tak hezké jako Leslie, ale s velkými prsy. Jak už poznamenal T. Wolfe, židovské dívky mívají báječně vyvinuté poprsí. Ty zde působí všechny, s výjimkou Leslie, jako by byly na pohřbu. Všímám si Sophie, která leží kousek opodál na písku a poslouchá. Všechno to prosté štěstí, které prožívala při těch jízdách, jako by rázem zmizelo. Na krásné tváři má smutný zachmuřený výraz a nic neříká. I v takové náladě je nesmírně krásná. Každou chvíli se podívá na Nathana – jako by ho hledala a jen se chtěla ujistit, že tam je –, pak se ještě více zasmuší a poslouchá, co se hovoří.

Plácání do větru:

"Podle psychoanalytika prý já nemůžu dosáhnout orgasmu proto, že jsem pregenitálně fixovaná…" (Sandra)

"Po devíti měsících psychoanalýzy zjistím, že nechci píchat s matkou, ale s tetičkou Sadie." (Bert) (Mírný smích)

"Než jsem začala chodit k psychoanalytikovi, byla jsem naprosto frigidní, dovedete si to představit? Teď nemyslím na nic jiného než na pich. Wilhelm Reich ze mě udělal nymfičku, sex se mi tlačí na mozek."

Tahle slova, která pronesla Leslie a zároveň se otočila na břicho, měla na mé libido takový účinek, že slovo afrodisiakum ztratilo jednou provždy význam. Byl jsem daleko za prostou žádostí, unášela mě chlípnost, z které mi bylo až na omdlení. Copak nevěděla, co mi tou svou kopulační řečí a těmi vzácně nectnými slovy způsobila, vždyť ta slova útočila na baštu mé křesťanské čistoty jako ostrá kopí! Přemohlo mě takové vzrušení, že celou slunečnou přímořskou scenérii – lidi koupající se ve vodě, vlny s hřebínky bílé pěny, dokonce i bzučící letadlo táhnoucí za sebou transparent s nápisem Vzrušující závodní dráha v Aquaductu – jako by zahalila pornografická záře a jako bych se na všecko díval filtrem sinavé modře. Hleděl jsem na Leslii v její nové póze – dlouhé okrové nohy přecházející do pevného plného zadku se vzedmutou, ale symetrickou křivkou, která se nejdřív lehce svažovala dolů a pak se zase zvedala po kontuře měděných, lehce pihovatých zad, hladkých jako tulení hřbet. Musela vytušit mou hladovou chuť záda pohladit (pokud si vůbec už nevšimla mé potící se dlaně, jíž jsem aspoň v duchu ten její kouzelný zadeček masíroval), protože brzy pootočila hlavu a řekla mi: "Hele, namaž mě, ano? Jsem jako uvařená." Od okamžiku toho důvěrného kluzkého dotyku – kdy jsem jí olej rozetřel po ramenech a dolů po zádech až k počínající proláklině zadku, místečku tak působivě světlého odstínu, a pak se přes něj přenesl roztřesenými prsty ještě níž do těch tajemných končin mezi jejími stehny lesklými

potem – od té chvíle mi zůstává ono odpoledne v paměti jako exkluzivní zážitek přehozený závojem mlhy, ale nabitý rozkoší.

Popíjelo se pivo přinesené z restaurace na pláži, a to samozřejmě pomáhalo udržovat mou euforii, i když mi pak Sophie s Nathanem dali sbohem – Sophie vypadala pobledlá a nešťastná a stěžovala si, že jí je trochu špatně – a náhle odešli, a já jsem pořád plul kdesi vysoko v oblacích povznesené nálady. (Vzpomínám si však, že jejich odchod vyvolal ve skupině na písku chvilku stísněného ticha, které někdo přerušil poznámkou: "Viděli jste, jaké měla na ruce číslo, to tetování?" Po další půlhodince se mi jejich psychoanalytické žvatlání zoufale znechutilo a alkohol spolu s mým vulgárnějším rozpoložením mi dodaly odvahu, že jsem nakonec požádal Leslii, jestli by si se mnou nevyšla na procházku někam, kde bychom si spolu mohli popovídat a být sami. Souhlasila, protože se stejně trochu zatáhlo, takže jsme skončili v kavárničce u pláže, kde Leslie pila limonádu a já jsem živil vzedmutý příboj své touhy jednou plechovkou budweiseru za druhou. Ale nechť ilustrují atmosféru té odpolední operetní scény mé další horečně načrtané poznámky:

Jsme spolu s Leslií v baru restaurace U Victora a já začínám být trochu opilý. V životě jsem snad nebyl tak sexuálně elektrizován. Ta židovská dryáda má v jednom svém jediném výrazně tvarovaném palci víc smyslnosti než všechny nedobytné panny, co jsem kdy poznal ve Virginii a Severní Karolíně. Navíc je výjimečně chytrá, například když vylepšuje jádro tvrzení Henryho Millera o tom, že sex prochází hlavou, říká, že to znamená "blbá holka, blbý pich". Naše konverzace se převaluje v majestátních vlnách jako moře – Hart Crane, sex, Thomas Hardy, sex, Flaubert, sex, Schopenheuer a Nietzsche, sex, Huckleberry Finn, sex. Zaútočil jsem na ni tím nejčistším plamenem svého intelektu. Kdybychom nebyli na veřejném místě, určitě bych na ni v tu minutu mohl hupnout. Držím ji za ruku, která je zvlhlá jakoby nejčistší esencí žádosti. Mluví dosti rychle, výslovností, v níž jsem se už naučil poznávat brooklynštinu vyšších vrstev, spíš než jsem to dovedl odhadnout na Manhattanu. Své vyprávění doprovází roztomilou mimikou tváře, vkusně prokládanou hojnými úsměvy. Kouzelná! Ale co na mě působí nejvíc, je skutečnost, že během té lenošivé hodinky jsem z jejích úst slyšel v rozličných okamžicích slova, jaká přede mnou osoba ženského pohlaví nikdy nevyslovila. Ne že by skutečně působila vulgárně, když si na ně člověk zvykne. Jsou to slova jako "péro", "píchat" nebo "kouřit". Zároveň použila takových obratů jako "přiklekla k němu", "honil si ho" (mělo to myslím co dělat se Thoreauem), "vyhulila ho", "novoromantický kuřák" a cosi o "polykání semene" (v souvislosti s Melvillem) (Melvillem?). Většinu hovoru obstarává sama, i když já se taky trochu účastním a svedu ze sebe aspoň jednou s hranou nenuceností vypravit cosi o tom, jak bývám "nadržený, div že mi nepraskne", plně si vědom a neuvěřitelně tím vzrušen, že je to první takzvaná tvrdá obscenita, kterou jsem řekl v přítomnosti ženy. Když od Victora odcházíme, mám pořádně v hlavě a jsem natolik odvázaný, že ji vezmu kolem nahého pasu. Přitom se lehce dotknu jejího zadku: reaguje tím, že mi paží stiskne ruku, čtverácky se na mě podívá a já v jejích očích vidím temný orientální žár, což mě ujišťuje, že jsem konečně nějakým zázrakem objevil ženu nezatíženou přísernými konvencemi a předsudky, které sužují naši pokryteckou kulturu.

Trochu mě ničí, když nyní zjišťuju, že nic z tohohle nebylo napsáno se sebemenší dávkou ironie (přitom jsem skutečně poněkud "lehce ironického" přístupu… schopen byl!), což nakonec může jen dokazovat, jak opravdu závažné pro mě to setkání s Leslií bylo nebo jak hňupsky a dokonale mě posedla vášeň – anebo prostě okolnost, jak jsem byl ve dvaadvaceti letech neobyčejně sugestibilní. Nicméně když jsme se s Leslií vraceli zpátky na pláž, pozdní odpolední světlo, tetelící se stále ještě sálavými vlnami horka, zaplavovalo plavčíkovu věž a písek kolem, odkud už tou dobou skupina frustrovaných intelektuálů v rukou psychoanalytiků odešla, zanechávajíc v písku pohrobené pozůstatky jako Partisan Review, vymačkané tuby od oleje a poházené plechovky od kokakoly. A tak jsme tam ještě hodinku pobyli, rozpálení tím okouzlujícím pocitem spřízněnosti, a snažili jsme se navázat na rozběhlé myšlenky našeho rozhovoru, oba s velice silným vědomím skutečnosti, že to odpoledne je pouze prvním krokem k čemusi, co měla být naše společná cesta do divokého nezmapovaného zázemí. Leželi jsme na břiše vedle sebe. Když jsem jí konečkem prstu jemně kroužil po horce pulzujícím krku, vztáhla dlaň, pohladila mě po ruce a řekla: "Můj psychoanalytik říkal, ze lidstvo bude navěky samo sobě nepřítelem, dokud si neuvědomí, že každá lidská bytost potřebuje, enfin, jen fantastickou soulož." Slyšel jsem, jak jí můj hlas, zadrhávající a vzdálený, upřímně odpovídá: "Ten tvůj psychoanalytik musí být hrozně moudrá osoba." Dlouhou dobu mlčela, až zvedla zraky, podívala se mi zpříma do očí a nakonec s nepředstíranou vášní vyslovila skoro jakoby nezúčastněným hlasem tu přímou výzvu, při které se mi zastavilo srdce a která vyvedla mou mysl a všechny mé smysly tak silně z rovnováhy: "Myslím, že ty bys to děvčeti dovedl skutečně udělat úplně fantasticky." Někdy v tu chvíli jsme si smluvili schůzku na čtvrtek večer.

Nadešlo čtvrteční ráno, s oním vylíčeným pocitem blížící se blaženosti a tím téměř nesnesitelným příslibem. Seděl jsem u svého růžového psacího stolku a musím říct, že se mi dařilo nedbat toho, jak je mi nedobře a jakou mám horečku, a držet na uzdě svou fantazii, abych mohl aspoň dvě tři hodiny soustředěně psát. Několik minut po poledni jsem si začal uvědomovat v žaludeční krajině jakýsi pocit nudy spojený se zíváním. Sophie se od rána neozvala ani hláskem. Bezpochyby strávila většinu času asi s nosem v knížce a pilně pracovala na svém sebevzdělávání. Její schopnost číst knihy v angličtině sice ještě nebyla ani zdaleka dokonalá, ale během toho roku, co se seznámila s Nathanem, se už skoro vůbec neuchylovala k polským překladům a zrovna se s obrovským zájmem začetla do Výboru z W. Faulknera od Malcolma Cowleyho a vím, že ji Faulkner uchvátil, ale zároveň se pro ni často stával tvrdým oříškem. "Ty jeho věty," vyjádřila se, "ty se táhnou a táhnou jako šílený had!" Ale byla už natolik zkušená čtenářka, že se dovedla Faulknerovu důmyslnému vypravěčskému umění a jeho strhující síle obdivovat. Ten Výbor jsem znal prakticky nazpaměť a právě jeho prostřednictvím jsem se na vysoké škole střemhlav vrhl do celého Faulknerova díla, a na moje doporučení – bylo to té památné neděle našeho prvního setkání, v podzemní dráze nebo kde – knížku Nathan koupil a dal ji počátkem týdne Sophii. Dělalo mi nesmírnou radost, když jsem směl během několika našich setkání Sophii s četbou Faulknera pomoci, a to nejen ve smyslu výkladu skrytých významových narážek na domácí mississippské prostředí, ale také tím,

že jsem jí mohl ukázat některé bezpečné cesty, kterými by pronikla do báječných lesů a houštin jeho složitého vyprávění.

Přes všechny potíže na ni ta útočící vichřice jeho prózy silně zapůsobila a dojala ji. "Víš, píše jako – posedlý!" řekla mi a pak dodala: "Je naprosto jasné, že ten nikdy u žádného psychoanalytika nebyl." Nakrčila při té poznámce s výrazem odporu nosík, zřejmě narážejíc na skupinu mladých lidí na pláži, kteří ji předešlou neděli tak urazili. Tehdy jsem si to úplně neuvědomoval, ale táž freudovská konverzace, která mě tolik fascinovala a rozhodně aspoň pobavila, připadala Sophii dokonale nechutná a dokonce způsobila, že tehdy oba s Nathanem z pláže utekli. "Z těch lidí jde hrůza, všichni jako by se patlali ve svých směšných… strupech," stěžovala si mi, když u toho Nathan nebyl. "Nenávidím tenhle typ" – a mě napadlo, jakého skutečně případného výrazu užila – "neprotrpěného a nezaslouženého pocitu neštěstí!" I když jsem přesně chápal, co má na mysli, překvapila mě síla její averze a uvažoval jsem – ještě když jsem stoupal po schodech nahoru, abych ji vzal na náš piknik –, jestli to nezpůsobil nějaký nesmiřitelný vnitřní rozpor, který v ní přetrval z toho přísného náboženství, přestože je – jak jsem věděl – dávno zavrhla.

Neměl jsem v úmyslu Sophii překvapovat, ale dveře pokoje byly otevřené, a jelikož jsem viděl, že je "slušně oblečená" – jak tehdy dívky říkaly –, vstoupil jsem bez zaklepání. Měla na sobě nějaký župánek či domácí kabátek, stála na opačném konci velkého pokoje a česala si před zrcadlem vlasy. Byla ke mně obrácená zády a na okamžik mi bylo jasné, že o mé přítomnosti nemá ponětí, protože si soustředěně pročesávala zářivě světlé vrkoče, až se v poledním tichu ozýval slabounký praskavý zvuk. Nabit vší tou přetrvávající chlípnosti svých denních snů o Leslii – myslím, že jsem jí přímo přetékal –, dostal jsem najednou chuť přiblížit se k Sophii zezadu, přejet jí pusou po krku a sevřít do obou dlaní její prsy. Něco takového však bylo nemyslitelné, a tak jsem tam mlčky stál a jenom jsem hleděl a teprve pozdě jsem si uvědomil, že už ode mě bylo dost špatné, když jsem se takhle přikradl a znesvětil její soukromí, takže jsem se ohlásil tichým zakašláním. Otočila se od zrcadla, polekaně vyjekla a já jsem v tom okamžiku spatřil tvář, na jakou nikdy v životě nezapomenu. Jako omráčený uviděl jsem před sebou obličej stařeny, obličej, jehož dolní část byla stažená do sebe, a uprostřed zela ústa jako scvrklá jizva a kolem utkvíval výraz třaslavého stáří. Byla to maska, omšelá a žalostná.

Už už jsem chtěl vykřiknout, ale předešla mě, ozval se zvuk, jako když polkla naprázdno, přikryla si ústa a utekla do koupelny. Zůstal jsem tam dlouho stát, rozechvělý a vyvedený z míry, a poslouchal tlumené zvuky za dveřmi koupelny, uvědomuje si teprve teď, že gramofon tiše hraje Scarlattiho klavírní sonátu. Pak na mě zavolala: "Stingo, kdy se naučíš klepat u dámy na dveře?" V jejím hlase bylo víc čtveráctví než skutečné zloby. Teprve v tu chvíli jsem si uvědomil, co jsem vlastně spatřil. Byl jsem rád, že se opravdu nijak vážně nerozzlobila, a okamžitě mě její velkorysost dojala, zvláště při pomyšlení, jaká by asi byla moje reakce, kdyby přistihl někdo bez zubů mě. A v tom okamžiku již Sophie vyšla z koupelny, na tváři stále ještě lehký ruměnec, ale už vyrovnaná, dokonce zářící, se všemi nádhernými rysy tváře opět spojenými v radostnou apoteózu amerického umění zubařského. "Pojď, jdem do parku," řekla. "Nebo omdlím hlady. Jsem úplná… inkarnace hladu!"

Tu "inkarnaci" měla samozřejmě z typického Faulknerova slovníku, a mně to slovo takto užité tak polechtalo bránici, že jsem v tu chvíli doslova řval smíchy.

"Braunschweiger na toastu s hořčicí," řekl jsem.

"Horký pastrami sendvič," Sophie na to.

"Salám s ementálem na černém chlebu a se sladkokyselou okurkou."

"Přestaň, Stingo, vždyť mě zabiješ!" vykřikla a rozesmála se zlatým smíchem. "Jdem!" A už jsme vyrazili do parku, se zastávkou v Himelfarbových Deluxe Delicatessen.

6

Tu nádhernou protézu Nathan Sophii opatřil prostřednictvím svého staršího bratra Larryho Landaua. A přestože povahu Sophiiny nemoci spolu s diagnózou bystře, třebaže neprofesionálně stanovil s takovou přesností brzy po jejich setkání v knihovně Brooklynské univerzity sám Nathan, jeho bratr zase pomohl při řešení problému nalézt praktickou léčbu. Larry, kterého jsem měl potkat za velmi smutných okolností později toho léta, byl urolog a chirurg a měl ve Forest Hills velmi prosperující ordinaci. Nathanův bratr byl asi pětačtyřicátník a dosáhl už ve svém oboru řady vynikajících úspěchů, zvláště když se kdysi účastnil – jako odborný asistent na Columbii na fakultě obecného lékařství a chirurgie – řešení jednoho nesmírně originálního a významného vědeckého úkolu z oblasti funkce ledvin, čímž si vydobyl v poměrně mladém věku opravdu vzrušenou pozornost v odborných kruzích. Nathan se o tom jednou přede mnou s hlubokým obdivem zmínil, a zřejmě byl rád, že může být na svého bratra tak nesmírně hrdý. Larry se také výjimečně vyznamenal za války. Sloužil u námořnických zdravotnických jednotek jako nadporučík a předváděl tu výjimečná kouzla chirurgického umění za sebevražedných útoků kamikaze v naprosto ztracené situací přímo na palubě letadlové lodi kdesi u Filipín; za své zásluhy získal Kříž námořnictva – poctu, které zdravotnický důstojník příliš často nedosáhne (zvlášť když je ještě k tomu u antisemitského námořnictva sám Žid) a která byla v roce 1947 se všemi živými a čerstvými vzpomínkami na válku a válečné hrdinství pro Nathana skutečností, nad níž se mohl rozplývat a na niž mohl být hrdý.

Sophie mi řekla, že se Nathanovo jméno dověděla teprve za mnoho hodin poté, co ji zachránil v knihovně. Ale nejhlouběji a nejnesmazatelněji se jí z toho prvního dne a z dní následujících vryla do paměti jeho skutečně úžasná něha. Na začátku – snad jen proto, že si pamatovala, jak se nad ní sklání a šeptá: "Nechte to na panu doktorovi, o všecko se postará," – nedovedla rozpoznat, že ta slova myslí v žertu, a pořád se domnívala, že on sám je doktor, a dokonce si to myslela ještě i později, když jeli taxíkem zpátky do Yettina domu a on ji s jakousi velitelskou něhou držel v náručí a šeptal jí slova útěchy a posily. "Musíme vás dát dohromady," vzpomínala na jeho slova pronesená čtveráckým tónem, který jí na rtech vyloudil první stopu úsměvu od chvíle, kdy se zhroutila. "Nemůžete přece pobíhat

po Brooklynu a omdlívat po knihovnách a děsit lidi k smrti."

V jeho hlase bylo cosi nesmírně posilujícího, přátelského, konejšivého a starostlivého a celá jeho přítomnost vzbuzovala bezprostřední důvěru, takže když dorazili k ní do pokoje (horkého a dusného v šikmém odpoledním slunci, kde na ni znovu přišly lehké mdloby a zas se mu zhroutila do náručí), nezmocňoval se jí sebemenší zmatek, když cítila, jak jí něžně rozepíná zamazané šaty a jak ji jemně, ale rozhodně nutí pomalu na postel, kde zůstala ležet jenom v kombiné. Udělalo se jí daleko líp, závratě a žaludeční nevolnost zmizely. Ale jak tam ležela a dívala se na toho cizího člověka, snažíc se opětovat jeho záhadný smutný úsměv, cítila až v morku kostí stále trvající mdlou ospalost a malátnost. "Proč jenom jsem tak unavená?" slyšela, jak se ho ptá slabým hlasem. "Co je to se mnou?" Pořád se ještě domnívala, že je lékař, a v jeho tichém posmutnělém pohledu viděla výraz očí diagnostika, profesionála, až si náhle uvědomila, že jeho pohled utkvěl na vytetovaném čísle. Udělala rukou rychlý pohyb (a to u ní nebylo obvyklé, protože si to znamení už dávno přestala uvědomovat), jako by ji chtěla schovat, ale on ji předešel, uchopil ji za zápěstí a začal jí počítat tep jako předtím v knihovně. Chvíli neříkal nic a v Sophii ten klidný stisk vzbuzoval pocit dokonalého a bezstarostného bezpečí, takže začala usínat, zatímco jí v uších zněla jeho povzbudivě konejšivá slova, pronášená tím milým tónem hravosti: "Pan doktor si myslí, že potřebujete nějakou obrovskou pilulku, co by vám trošku vybarvila tu vaši nádhernou bílou pleť." Zase: "Pan doktor!" Spokojeně upadla do bezesné dřímoty, ale když se za několik okamžiků probudila a otevřela oči, byl pan doktor pryč.

"Stingo, já se ti tak dobře pamatuju na tu zoufalou paniku, jaká se mě už dlouho předtím nezmocnila. Víš, bylo to tak zvláštní! Vždyť jsem ho vůbec neznala. Nevěděla jsem ani, jak se jmenuje! Byla jsem s ním hodinu, možná míň, a teď najednou zmizel a mě posedla panika, strašná panika a strach, že už nikdy nepřijde zpátky, že už je navždy pryč. Bylo to, jako když má člověk ztratit někoho hrozně blízkého."

Jakýsi romantický rozmar mi neodolatelně našeptával, abych se jí zeptal, jestli se tak rychle zamilovala. Položil jsem jí otázku, jestli tu šlo o dokonalý příklad toho mýtu známého jako láska na první pohled.

Sophie odpověděla: "Ne, tak přesně to nebylo – tehdy to ještě nebyla láska, aspoň myslím, že ne. Ale mohlo to být lásce něco velice blízkého." Odmlčela se. "Nevím. Není to svým způsobem směšné, že se něco takového může stát? Jak je to možné, že člověk někoho zná tři čtvrtě hodiny, a když ten dotyčný zmizí, cítí takovou prázdnotu? Absolument fou! Nemyslíš? Šíleně jsem si přála, aby se vrátil."

Byl to pohyblivý piknik, to naše polední jídlo, a odehrával se ve všech možných slunných i stinných koutech Prospect Parku. Už si nevzpomínám, na kolik pikniků jsme sem se Sophií zašli – pět šest, možná víc. Většinu těch míst, kde jsme se usadili do trávy, si ani moc jasně nepamatuji – byla to zákoutí a úžlabiny a opuštěné postranní pěšinky, kam jsme si přinesli zamaštěné pytlíky a půlpintové kartonky mléka Sealtest spolu s Antologií americké poezie od Oscara Williamse, celou ohmatanou a s roztřepenými rohy, z které jsem se pokoušel vzdělávat Sophii dále v poezii, do níž ji před měsíci uvedl obtloustlý pan Youngstein. Na jedno místo si ale vzpomínám živě – travnatý poloostrov vybíhající do jezírka, ve všední dny tou dobou většinou bez lidí, na němž u břehu tábořil a hemžil se v rákosí jako hejno gangsterů sextet bojovně vypadajících labutí, jež občas na dost dlouhou dobu přestávaly plavat a vykolébávaly se na trávník a o závod a s útočným syčením z bezhlasých hrdel konzumovaly kůrky našich makových rohlíků a ostatní zbytky. Jedna labuť, malý sameček s povislejším peřím, byla viditelně méně aktivní než ostatní a navíc měla u jednoho očního důlku zranění – zřejmě ránu utržila při střetnutí s nějakým brooklynským dvounožcem –, takže jí zůstalo jedno tupé zakalené oko, které Sophii připomínalo jejího bratrance Tadeusze z Lodže, který zemřel před mnoha lety třináctiletý na leukémii.

Nebyl jsem schopen udělat ten antropomorfický skok a nepodařilo se mi pochopit podobnost mezi labutí a kterýmkoli jednotlivým lidským tvorem, ale Sophie přísahala, že ti dva si jsou podobní jako vejce vejci, a začala labuti říkat Tadeusz, a když pro něho vysypávala zbytky z pytlíku, brebentila na něho cosi jadrně znějícími polskými glottálními zvuky. Málokdy jsem viděl, že se Sophie rozzlobila, ale chování ostatních labutí, pánovitých, žravých a zuřivě chamtivých, ji pobuřovalo tak, že na ty obrovité potvory ječela polské nadávky a snažila se pomoci Tadeuszovi, aby dostal větší díl zbytků. Její prudkost mě až lekala. Nespojoval jsem – tou dobou jsem ještě ani nemohl – toto energické protektorství nad takzvaně méněcenným tvorem (labutí-nebožáčkem?) s ničím, co se Sophii přihodilo v její minulosti, ale její boj o Tadeusze byl legrační a nesmírně působivý. Avšak i tak mám další a hlavně osobní motiv, abych vylíčil Sophii mezi labutěmi. S bolestí v mysli si nyní uvědomuji, že právě na tomto poloostrůvku, tehdy na sklonku léta za jednoho našeho pozdního odpoledního setkání, jež trvalo, až slunce začínalo zapadat daleko za námi kdesi nad Bay Ridge a Bensonhurstem, tehdy že mi Sophie vyprávěla, hlasem střídavě plným zoufalství a naděje, a hlavně zoufalství, o části toho křečovitého roku s Nathanem, kterého zbožňovala, ale kterého již tehdy (i v tu chvíli, kdy mluvila se mnou) pokládala nejen za svého spasitele, ale zároveň za člověka, který ji zničí…

Když se k ní ten den k její nezměrné úlevě za půl hodiny vrátil do pokoje, přistoupil k její posteli, upřel na ni pohled svých něžných očí a řekl: "Zavedu vás k bratrovi, aby se na vás podíval. Ano? Stačilo na to několik telefonů."

Byla zmatená. Zas se posadil vedle ní. "Proč mě chcete vést k bratrovi?" zeptala se.

"Můj bratr je lékař," odpověděl, "jeden z nejlepších doktorů, jakého dnes můžete mít. Ten vám pomůže."

"Ale vy…" začala a hned ustala. "Já jsem si myslela…"

"Vy jste si myslela, že jsem taky lékař," řekl. "Ne, já jsem biolog. Jak vám je?"

"Líp," řekla. "Mnohem líp." A byla to pravda, a Sophie si uvědomila, že je tomu tak v neposlední řadě díky jeho uklidňující přítomnosti.

Přinesl s sebou pytlík se zbožím, který otevřel, rychle vyndával obsah a hbitě skládal na velké prkno kousek od postele, jež jí sloužilo jako kuchyňský stůl. "To je ale mišegos," slyšela ho povídat. Začala se pochichtávat, protože Nathan přešel do roviny laciné frašky a najednou se rozhovořil šťavnatě a bohatě znějící jidiš, když postupně z nacpaného pytlíku vytahoval láhve a plechovky a kartony, s nakrabaceným obličejem, který byl dokonalou kopií

nějakého staršího rozkaceného, napůl slepého a škudlivostí roztřeseného kupčíka z Flatbushe. Připomínal jí herce Dannyho Kaye (viděla ho tolikrát a jeho filmovým uměním byla přímo nadšená), tou báječnou rytmizovanou absurdní vynalézavostí, a ještě když skončil, otočený k ní, orosenou plechovku s bílou nálepkou v ruce, otřásala se Sophie tichým smíchem. “Consommé madril'c'ne,“ pokračoval normálním hlasem. “Našel jsem obchod, kde ji mají u ledu. Musíte ji sníst. Pak budete schopná uplavat pět mil jako Esther Williamsová.”

Uvědomila si, že se jí vrátila chuť, a ucítila v prázdném žaludku hladový stah. Když jí polévku nalil do jedné její laciné bakelitové misky, opřela se o loket a pustila se do jídla a pochutnávala si na chladné husté tekutině s nakyslou přetrvávající příchutí. Nakonec mu řekla: “Díky. Teď už je mi o moc líp.”

Když tam vedle ní na posteli seděl a podle jejího zdání téměř nekonečnou dobu nemluvil, začala být přes všechnu důvěru k němu trochu nesvá. Pak nakonec prohlásil: “Vsadím se, s kým chcete o sto dolarů, že máte vážnou anémii způsobenou nedostatkem řádné stravy. Hádal bych na nedostatek kyseliny listové nebo vitamínu B-12. Ale nejspíš to bude železo. Děvenko, jedla jste poslední dobou řádně?”

Řekla mu, že až na krátké údobí před několika týdny, kdy si sama napůl dobrovolně uložila půst, jedla během posledních šesti měsíců zdravěji a líp než v kterémkoli jiném období svého života. “Mám totiž jisté problémy,” vysvětlovala mu. “Nemůžu moc jíst živočišné tuky. Ale všecko ostatní je v pořádku.”

“Tak to musí být nedostatek železa,” prohlásil Nathan. “Z toho, co říkáte, je vidět, že jste měla kyseliny listové a B-12 víc než dost. Obojího potřebujete jen stopové množství. Železo je daleko ošemetnější. Mohla jste začít mít nedostatek železa a už jste to taky nemusela dohonit." Odmlčel se, zřejmě si vědom obav v její tváři (protože jeho slova ji znepokojovala a lekala), a usmál se na ni ubezpečujícím úsměvem. “Je to jedna z nejjednodušších věcí na světě, když to zjistíte nabeton.”

“Nabeton?”

“Když bezpečně víte, v čem je zádrhel. Pak to jde vyléčit velice snadno.”

Z nějakého důvodu se ho bála zeptat na jméno, přestože si to hrozně přála vědět. Když tam u ní seděl, kradmo si prohlédla jeho tvář a zjistila, že má nesmírně příjemný vzhled – bezpochyby židovský, se symetrickými linkami a ploškami, mezi nimiž tvořil uprostřed výraznou ozdobu silný nos, stejně tak jako jeho zářivě bystré oči, které se dovedly rozsvítit ve škále výrazů od soucitu k humoru s nesmírnou rychlostí, snadností a přirozeností. V jeho přítomnosti jí bylo zase líp; zaplavovala ji ospalá únava, ale nausea a ta úporná chorobná malátnost jako by zmizely. Když tam tak ležela, vyvstal před ní náhle v té líné ospalosti lákavý nápad. Ráno si prohlížela rozhlasový program v Timesech a byla velice zklamaná, že kvůli angličtině přijde o přenos Beethovenovy Pastorální symfonie, kterou měli vysílat po poledni na stanici WQXR. Bylo to něco podobného jako její znovuobjevní Sinfonie concertane, i když v tom byl rozdíl. Beethovenovu symfonii si pamatovala z minulosti nesmírně jasně – zase to byly koncerty v Krakově –, ale tady v Brooklynu jednak neměla gramofon a jednak jako by se vždycky vyskytla v nepravou dobu na nepravém místě, takže jí Pastorální úplně utekla, i když se vždycky nějak ohlásila, ale pokaždé zůstala neuchopitelná sluchem jako nějaký pronásledovaný nádherný, ale němý pták, jenž jí stále uniká ve větvích temného lesa.

Teď si uvědomila, že díky dnešní nehodě by tu hudbu mohla přec jen uslyšet; pro její život se jí zdála být v tom okamžiku daleko významnější než všechno to povídání kolem medicíny, přestože v něm bylo tolik povzbudivého, a tak se zeptala: “Můžu pustit rádio?” Sotva dořekla, natáhl ruku a zapnul rádio těsně předtím, než začala Philadelphská filharmonie se svými šepotavými smyčci nejdřív nesměle a pak stále jásavěji ten opojný hymnus na kvetoucí svět. Prožívala tak silný pocit krásy, že se to až podobalo umírání. Zavřela oči a nechala víčka pevně přimknutá do konce symfonie, kdy je zase otevřela, stydíc se za slzy, jež se jí řinuly po tváři, ale neschopná proti tomu cokoli udělat nebo říct něco soudného a souvislého tomu samaritánovi, který na ni pořád ještě upíral svůj vážný a trpělivý pohled plný účasti. Lehce se prsty dotkl hřbetu její ruky.

“Pláčete proto, že je ta hudba tak krásná?” řekl. “Dokonce i v tom rozkřáplém rádiu?”

“Nevím, proč pláču,” odpověděla po dlouhé přestávce, během níž sbírala smysly. “Možná pláču proto, že jsem udělala chybu.”

“Jak to myslíte, chybu?”

Znovu dlouho mlčela, než řekla: “Chybu v tom, kde jsem tu hudbu slyšela. Myslela jsem, že jsem naposledy symfonii slyšela v Krakově, když jsem byla malé děvče. Ale právě teď, když jsem ji poslouchala, jsem si uvědomila, že jsem ji slyšela potom ještě jednou ve Varšavě. My jsme měli rádio zakázané, ale jednou večer jsem ji z takového zakázaného rádia poslouchala, z Londýna. Teď si vzpomínám, že to byla vůbec poslední hudba, než jsem šla…“ Zmlkla. Co to proboha tomu cizímu člověku vypráví? Co jemu na tom záleží? Vytáhla ze zásuvky papírový kapesník a osušila si oči. “To je hloupá odpověď,” řekla.

“Říkala jste ‚Než jsem šla…’,” pokračoval, “než jste šla kam? Myslíte to místo, kde vám udělali tohle?” Podíval se přímo na její tetování.

“O tom nemůžu mluvit,” řekla náhle, litujíc, jak neuváženě jí ta slova uklouzla, že se ten člověk až začervenal a zajíkavě se přiškrceným hlasem omlouval: “Promiňte. To je mi líto! Jsem příšerně vlezlý… Někdy jsem hrozný idiot. Idiot!”

“Prosím vás, to neříkejte,” skočila mu do řeči, stydíc se, jak ho tón její řeči vyvedl z míry. “Nechtěla jsem být tak…“ Odmlčela se a snažila se najít to pravé slovo ve francouzštině, polštině, v němčině a ruštině, naprosto v koncích s angličtinou. “Promiňte.”

“Já mám takový pitomý zvyk strkat ten svůj hrozný šnojs přesně tam, kam nemám,” řekl, zatímco Sophie pozorovala, jak mu rozpačitý ruměnec pomalu mizí z tváře. Pak náhle řekl: “Podívejte, já už musím jít. Mám schůzku. Ale poslyšte – smím se ještě večer vrátit? Ne, neodpovídejte na to! Já prostě večer přijdu.”

Nebyla ani s to odpovědět. Jelikož jí prakticky sebral půdu pod nohama (což není žádný básnický obraz, ale doslovná pravda, protože přesně to udělal právě před dvěma hodinami, když ji odnesl zhroucenou v náručí z knihovny ven na

chodník a zavolal taxíka), zmohla se jen na to, aby kývla a řekla ano a usmívala se úsměvem, který jí pohrával na tváři ještě ve chvíli, kdy slyšela dupot jeho kroků na schodech. Čas se potom nepříjemně vlekl. Udivovalo ji vzrušení, s jakým očekávala klapot jeho střevíců, jenž se ozval kolem sedmé večer, kdy se konečně vrátil a přinesl další objemný pytel nákupů a dva tucty těch nejkouzelnějších růží na dlouhých stoncích, jaké snad v životě ještě neviděla. Zatím už vstala a chodila po bytě a měla pocit, že jí je úplně dobře, ale on jí nařídil, aby ještě odpočívala. "Prosím vás, nechte to na Nathanovi, o všechno se postará." Tehdy uslyšela poprvé jeho jméno. Nathan. Nathan! Nathan, Nathan!

Nikdy, nikdy nezapomene, svěřovala se mi, to první společné jídlo, tu citlivě připravenou večeři, kterou uvařil z věcí nejprostších, z telecích jater a pórku. "To je přímo nabité železem," prohlásil, skláněje se nad prskajícím horkým talířem, s čelem orosenýmkrůpějemi potu. "Není nad játra. A pórek – samé železo. Taky vylepšuje hlas. Víte, že císař Nero si dával pórek předkládat denně, aby získal větší hlasovou sonoritu? Aby mohl krákorat, zatímco před ním na jeho rozkaz kuchali a čtvrtili Senecu? Sedněte si. Pořád se nehemžete!" rozkázal jí. "Tohle je můj výstup. Vy potřebujete železo. Železo! Proto taky budeme mít špenát a trochu salátu, jen tak beze všeho." Hrozně se jí líbilo, jak Nathan, plně sice soustředěný na vaření, dovedl své poznámky o la gastronomie prokládat vědeckými detaily, většinou nutričního rázu. "Játra s cibulí, to je samozřejmě standardní způsob, ale s pórkem, děvenko, to je specialita. Pórek se těžko sežene, dostal jsem ho na italském trhu. Je to tak jasné jako ten váš nosík na té vaší roztomilé, ale neuvěřitelně bledé tvářičce: potřebujete pořádnou infuzi železa. Proto ten špenát. Nedávno dělali jeden výzkum a přišli na takový zajímavý objev, že obsah kyseliny šťavelové ve špenátu má tendenci neutralizovat spoustu kalcia, které asi potřebujete také. To je sice zlé, ale pořád je v tom tolik železa, že svou dávku stejně dostanete. A taky – čínský salát…"

Jestliže je měla večeře, sama o sobě vynikající, především posílit, víno tu hrálo roli ambrózie. V krakovském domově vyrůstala Sophie v časném mládí v prostředí, kde se pilo víno, protože její tatínek měl v povaze cosi z hédonismu a trval na tom (v zemi, kdy by člověk pohledal vinice stejně tak jako v Montaně), aby maminka k bohatým a často elegantním vídeňským obědům a večeřím pravidelně podávala vybraná vína z rakouských a uherských rovin. Ale válka, která ze Sophiina života škrtla už tolik jiného, zlikvidovala i tak prostý požitek jako víno a od té doby Sophie od svých způsobů nevybočila a žádné nepila, i když ji k tomu prostředí Flatbushe, jež bylo jako volební okrsek věrno zásadám Štítu Davidova, svádělo. Láhev, kterou Nathan přinesl, byla tak kvalitní, že Sophie musela své chuťové představy revidovat; neměla ponětí o tajemství francouzských vín, a tak bylo zbytečné, aby jí Nathan vyprávěl, že to je Chateau-Margaux nebo že je to ročník 1937 – poslední z nejlepších předválečných vín – nebo že láhev stála otřesnou a neuvěřitelnou sumu – čtrnáct dolarů (což byla hruba polovina jejího týdenního platu, jak zjistila jedním pohledem na nálepku) anebo že by víno ještě získalo na vůni, kdyby byl čas je nejdřív slít do karafy. Nathan tyhle věci vyprávěl v dobrém rozmaru jedním dechem. Ale Sophie si pouze uvědomila, že je nevýslovně příjemné víno vychutnávat a že ji nápoj rozehřívá jakýmsi rozkošnickým teplem bezstarostného uvolnění, které se jí rozlévá až do palců u nohou a dosvědčuje tak pravdivost všech těch starých kuriózních průpovídek o víně a jeho léčivých účincích. S lehkou hlavou a v lehkém opojení slyšela samu sebe, jak říká svému dárci, když dojídali: "Víte, asi když člověk bude žít dobrý život jako světec a pak umře, tak mu tohle budou dát napít v ráji." Nathan na její slova přímo neodpověděl, sám zřejmě v příjemném rozpoložení, jen na ni zamyšleně upíral bříškem sklenky s rubínovými zbytky vína vážný pohled. "Ne ‚budou dát napít'," opravoval ji šetrně, "ale ‚budou dávat pít'." Pak dodal: "Promiňte. Já jsem zapřisáhlý a frustrovaný pan učitel."

Když spolu po večeři umyli nádobí, posadili se proti sobě na nepohodlné židle s rovnými opěradly, kterými byl tehdy Sophiin pokoj vybaven, Nathanovu pozornost náhle upoutalo několik knížek na poličce nad Sophiinou postelí – překlady Hemingwaye, Wolfa, Dreisera a Farrella do polštiny. Na chvíli vstal a pozorně si knihy prohlížel. Prohodil přitom pár slov, z kterých Sophie nabyla dojmu, že ty autory zná velice dobře: se zvláštním nadšením mluvil o Dreiserovi, prý že na vysoké škole přečetl celou tu nesmírně dlouhou Americkou tragédii na jeden zátah, "skoro jsem při tom mohl přijít o oči", a pak uprostřed barvitého líčení Sestřičky Carrie, kterou Sophie ještě nečetla a kterou jí se vší rozhodností doporučoval (tvrdil, že to je Dreiserovo mistrovské dílo), se náhle v půli věty odmlčel a zůstal na ni hledět s vyjeveným klaunovským výrazem, který ji rozesmál, a řekl: "Víte, že nemám to nejmenší tušení, kdo vy vlastně jste? Co děláte, polská děvenko?"

Dlouho mlčela, než odpověděla: "Pracuju u jednoho doktora na částečný úvazek. Dělám mu sekretářku."

"U doktora?" opakoval s velmi zřetelným zájmem. "U jakého doktora?"

Tušila, že s tím slovem bude mít velké potíže, než ho dostane z úst. Ale nakonec je vyslovila: "Je to – chiropraktik."

Sophie skoro viděla, jako by při zvuku toho slova projela téměř celým jeho tělem křeč. "Chiropraktik. Chiropraktik! To se nedivím, že máte ty potíže!"

Pokusila se o pošetilou a ubohou omluvu. "Je to hrozně hodný člověk…" začala. "Je to, jak se říká" – náhle se utekla k jidiš – "menč. Jmenuje se dr. Blackstock."

"Menč, šmenč," řekl s dokonale opovržlivým výrazem, "děvče jako vy, a pracuje u nějakého šarlatána –"

"Jiné zaměstnání jsem nesehnala, když jsem sem přijela," skočila mu do řeči. "Nic jiného mi nezbývalo." Cítila, že mluví trochu podrážděně, a buď sama její slova, anebo ten příkřejší tón na něj tak zapůsobily, že si rychle pospíšil s omluvou: "Já vím, něco takového bych neměl říkat. Nic mi do toho není."

"Chtěla bych něco lepšího, ale nemám nadání." Mluvila již klidněji. "Začala jsem studovat, už je to hodně dávno, ale nikdy jsem studia nedokončila. Jak vidíte, jsem nehotový člověk. Chtěla jsem vždycky vlastně učit, učit hudbu, stát se učitelkou hudby – ale nebylo to možné. Tak dělám u něho v ordinaci sekretářku. Není to zas tak špatné, vraiment – i když bych jednou chtěla dělat něco lepšího."

"Je mi líto, že jsem se vyjádřil tak ukvapeně."

Zůstala na něho hledět, dojata tím, jak ho ta netaktnost mrzí. V celém svém životě nepamatovala nikoho, ke komu by byla tak bezprostředně přitahována. Na Nathanovi bylo cosi poutavě živého, energického a nevšedního – jeho

nenápadný, ale rozhodný způsob, jímž začal hrát první roli, jeho mimika, jeho velkohubé povídání o věcech kulinárních a medicínských, které, jak cítila, bylo jen slabou zástěrkou zakrývající jeho skutečné obavy o její zdraví. A nakonec i ta jeho zvláštní zranitelnost a vyčítání sobě samému, což jí vzdáleně a nedefinovatelně připomínalo postoje malého chlapce. Na okamžik si přála, aby se jí znovu dotkl, ale pak ten pocit zmizel. Chvíli mlčeli a bylo jen slyšet, jak venku klouže po vozovce zvlhlé lehkým padajícím deštěm auto, a večerní zvony ze vzdáleného kostela, z nichž skanulo rozběhlými brooklynskými končinami do tetelivého ticha letních svatojánských časů deset tónů. Kdesi daleko nad Manhattanem slabě zahřmělo. Zatím se setmělo a Sophie rozsvítila jedinou lampu na stole.

Možná že to způsobilo to nebeské víno anebo klidná upřímná atmosféra Nathanovy přítomnosti, ale Sophie cítila nutkání nepřestávat v hovoru a chtělo se jí povídat dále, a když mluvila, zdálo se jí, že její angličtina plyne víceméně hladce a s jistotou téměř prostou zábran, jako nějakými výjimečně účinnými kanály komunikace, o nichž v sobě neměla téměř tušení. "Z minulosti mi nezbylo nic. Vůbec nic. A to je, víte, jeden z důvodů, proč se cítím tak nehotová. Všechno, co vidíte v tomhle pokoji, je z Ameriky, nové – knihy, šaty, všechno –, z Polska tu není vůbec nic, z těch dob, kdy jsem byla mladé děvče, mi nezbylo nic. Nemám z těch časů ani jediný snímek. Jedné ztráty ale lituju, alba fotografií, které jsem kdysi měla. Kdyby mi bylo zůstalo, mohla jsem vám ukázat tolik zajímavých věcí – jak to vypadalo v Krakově před válkou. Tatínek byl univerzitní profesor, ale byl hrozně nadaný fotograf – amatér, ale velice dobrý, víte, hrozně citlivý. Měl velice drahou fantastickou leicu. Pamatuju se na jednu fotografii, kterou udělal a která taky byla v tom albu, jedna z jeho nejlepších, strašně lituju, že jsem o ni přišla, byly jsme na ní já s maminkou, jak sedíme u piana. Bylo mi tehdy asi třináct. Musely jsme tenkrát hrát nějakou skladbu pro čtyři ruce. Vypadaly jsme s maminkou obě moc šťastné, to si pamatuju. Pouhá vzpomínka na tu fotografii je pro mě symbolem, symbolem toho, co bylo, co mohlo být a teď už být nemůže." Odmlčela se, v duchu hrdá, jak hladce zvládla proměny gramatických časů, a podívala se na Nathana, který se trochu vyklonil kupředu, zcela upoután jejím výlevem. "Jistě vidíte, že se nijak nelituju. Jsou daleko horší věci, než když člověk nemůže dokončit svou kariéru a nemůže se stát tím, čím se chystal být. Kdyby tohle bylo všechno, co jsem v životě ztratila, byla bych naprosto spokojená. Mohlo by to být báječné, kdybych byla mohla jít po té hudební dráze, kterou jsem před sebou viděla. Okolnosti tomu zabránily. Sedm osm let jsem už nepřečetla jedinou notu a vlastně ani nevím, jestli bych je vůbec ještě přečetla. Ale to je vedlejší, prostě tohle je důvod, proč si svoje zaměstnání nemůžu sama vybrat, a tak musím dělat práci, jakou dělám."

Po chvilce řekl s tou odzbrojující přímostí, která se jí tak zalíbila: "Vy nejste Židovka, že?"

"Ne," odpověděla. "Myslel jste si, že jsem?"

"Nejdřív jsem se tak trochu domníval. Na Brooklyn College se nevyskytuje moc blonďatých gójek. Pak jsem si vás v taxíku prohlédl blíž. Tam jsem si myslel, že jste Dánka nebo Finka, odněkud z východní Skandinávie. Ale zase – máte ty slovanské lícní kosti. Nakonec jsem dedukcí přišel k závěru, že jste Polka, promiňte, vytušil jsem, že pocházíte asi z Polska. Potom jste se zmínila o Varšavě, a to už jsem si byl jist. Jste velice krásná Polka, nebo spíš mladá polská dáma."

Usmála se, uvědomujíc si, jak jí tváře zbarvil horký ruměnec. "Pas de flatterie, monsieur."

"Ale pak se vynořily všechny ty absurdní protiklady. Co proboha dělá taková polská šikse v ordinaci nějakého chiropraktika jménem Blackstock a kde jen jste se naučila jídiš? A konečně tady – bohajeho, tady se budete zase muset smířit s tím mým vlezlým nosem, ale mně skutečně záleží na vašem stavu, snad to vidíte, ne? A já se všecky ty věci musím dovědět! – a nakonec ještě, jak jste přišla k tomu číslu na ruce? Nechcete o tom hovořit, vím. Hrozně nerad se ptám, ale myslím, že mi to musíte říct."

Opřela si hlavu o ušmudlaný polštář rozvrzané růžové židle. Rezignovaně a s jistým zoufalstvím si pomyslela, kdyby mu teď vysvětlila ty nejzákladnější věci trpělivě a jasně, měla by to jednou provždy z krku, a když bude mít štěstí, ušetří se vyptávání na daleko smutnější a složitější záležitosti, které by nikdy nikomu nebyla s to líčit a vyjevovat. Možná že je to od ní dost absurdní nebo urážlivé, když se tváří tak záhadně a tak provokativně tajnůstkářsky o věcech, které by už nakonec měly být známy téměř každému. Ale přesto, jedno jí připadalo divné: lidé tady v Americe pořád ještě nevědí přes všechna publikovaná fakta, fotografie a filmové týdeníky, co se vlastně stalo, nebo to jsou vědomosti mělké a povrchní. Buchenwald, Belsen, Dachau, Osvětim – všechno jen prázdná slova. Ta jejich neschopnost pochopit a hluboce si uvědomit, oč šlo, v nějaké reálné rovině, to byl taky jeden z důvodů, proč o tom všem s lidmi hovořila tak zřídka, vůbec nehledě k té drásající bolesti, jakou trpěla, když se musela minulostí obírat. Pokud šlo o tu bolest samu, věděla dřív, než by se rozhovořila, že to, co by musela říkat, by jí způsobovalo skoro fyzická muka – jako kdyby se otevřela téměř zahojená rána anebo jako kdyby se člověk pokoušel belhat na zlomené a nesrostlé noze; ale Nathan jí teď dostatečně dokázal, že se jí snaží jen pomoct; sama věděla, že pomoc opravdu potřebuje – a dokonce zoufale –, takže mu dluží alespoň stručný nástin své nedávné historie.

A tak se o ní po chvíli přece jen rozhovořila, v duchu vděčná za ten odtažitý, skutečně prozaický tón, jaký se jí dařilo udržovat: "V dubnu roku 1943 mě poslali do koncentračního tábora na jihu Polska, jmenoval se Osvětim-Brzezinka. Je to blízko města Osvětimi. Předtím jsem žila ve Varšavě. Žila jsem tam tři roky, od začátku roku 1940, kdy jsme museli opustit Krakov. Tři roky jsou dlouhá doba, ale do konce války zbývaly ještě celé dva. Mockrát jsem si myslela, že bych byla ty dva roky prožila bezpečně, kdybych byla neudělala strašnou měprise – promiňte, chybu. Ta chyba byla skutečně velice pošetilá. Sama se až nenávidím, když si na to vzpomenu. Byla jsem tak opatrná, že se dokonce trochu stydím to přiznat. Totiž víte, do té doby se mi nevedlo špatně. Nebyla jsem Židovka. Nežila jsem v ghettu, takže kvůli tomu mě chytit nemohli. Ani jsem nepracovala v podzemním hnutí. Franchement, připadalo mi to příliš nebezpečné; šlo totiž o to, angažovat se v situaci, v které – ale o tom nechci mluvit. Takže jelikož jsem nepracovala v podzemním hnutí, nemusela jsem si dělat hlavu, že by mě pro tohle chytili. Chytili mě z důvodu, který se vám asi bude zdát hrozně absurdní. Chytili mě, jak do Varšavy provážím maso, od jedné známé na venkově, kousek za městem, měla tam usedlost. Tehdy nikdo nesměl žádné maso převážet, bylo nařízení, že všechno maso musí dostat německá armáda. Ale já jsem to přece jenom riskovala a pokusila jsem se maso propašovat, kvůli matce, aby se trošku spravila. Maminka byla těžce

nemocná, měla – jak to říkáte? – la consomption.“

“Tuberkulózu,” řekl Nathan.

“Ano. Měla tuberkulózu už před lety v Krakově, ale ta ustoupila. Jenže pak se jí ve Varšavě navracovala, víte, promiňte, vrátila, byly tam hrozné zimy a nic k vytopění a ta hrozná věc s jídlem, nebylo skoro co jíst, všecko šlo pro Němce. Byla tak nemocná, že si všichni myslili, že umírá. Nebydlela jsem u ní, maminka měla byt kousek vedle. Myslela jsem si, když jí to maso seženu, že by jí to přece jen trochu mohlo udělat dobře, a tak jsem se jednou v neděli vypravila do té vesnice a koupila zakázanou šunku. Když jsem se pak vrátila do města, zastavili mě dva policisté od gestapa a šunku objevili. Zatknuli mě a převezli do gestapáckého vězení ve Varšavě. Do mého bytu jsem se už nikdy vrátit nesměla a matku jsem už víckrát nespatřila. O hodně později jsem se dověděla, že pár měsíců nato zemřela.”

V koutě, kde seděli, začalo být dusno a těsno, zatímco Sophie vyprávěla. Nathan vstal, otevřel dokořán okno a vpustil dovnitř čerstvý vánek, který rozechvíval a lehce ohýbal stonky žlutých růží, jež jí přinesl, a místností se ozval tlumený zvuk pleskajícího deště. Lehké mrholení se proměnilo v průtrž mračen a kousek cesty přes louku v parku jako by blesk rozčísl zášlehem bílého světla nějaký dub nebo jilm a téměř současně zaburácel hrom. Nathan, s rukama zaháknutýma za zády, stál u okna a upíral oči ven do té náhlé večerní bouřky. “Jen povídejte,” řekl, “já poslouchám.”

“Na gestapu jsem ve vězení strávila spoustu dní a nocí. Pak mě vlakem deportovali do Osvětimi. V normálních dobách se tam dojíždí za šest sedm hodin, ale tehdy cesta trvala celé dva dny a dvě noci. V Osvětimi byly dva samostatné tábory – jeden se jmenoval přímo Osvětim a druhý tábor, několik kilometrů odtud, Brzezinka. Mezi oběma tábory byl rozdíl, který člověk musí rozhodně pochopit, protože Osvětim užívali Němci pro nucené práce, a Brzezinku jenom pro jedno – pro vyhlazování. Když jsem vystoupila z vlaku, neposlali mě do… do… ne do Brzezinky a toho…“ Sophie ke své rozmrzelosti pocítila, jak se ta tenká fasáda klidu začíná otřásat a bortit a jak jí celá vyrovnanost selhává; uvědomovala si, jak se jí najednou roztřásl hlas. Koktala. Ale rychle se ovládla. “Neposlali mě do Brzezinky a do plynové komory, ale do Osvětimi, na práci. Protože jsem měla právě ten odpovídající věk a byla jsem zdravá. V Osvětimi jsem prožila dvacet měsíců. Když jsem přijela, každý, koho se rozhodli odpravit, šel do Brzezinky, ale brzy nato z Brzezinky udělali tábor, kde popravovali jen Židy. Stalo se z toho středisko pro masovou likvidaci Židů. Nedaleko odtud existovalo ještě jedno místo, obrovská usine, kde vyráběli umělý – synthétique – caoutchouc, gumu. Vězňové z osvětimského tábora tam pracovali taky, ale měli tu jeden hlavní úkol, pomáhat v Brzezince při vyhlazování. Takže tábor v Osvětimi tvořili v podstatě, jak Němci říkali, árijci, kteří pomáhali udržovat chod spalovacích pecí v Brzezince. Když jim tělo a síla a santé přestaly sloužit a stali se z nich inutiles, museli se nějak usmrtit taky, buď je odstřelili, anebo šli v Brzezince do plynu.”

Sophie sice nemluvila dlouho, ale začínala velice rychle mísit řeč s franštinou, a přitom pociťovala stále silněji nevýslovně hlubokou únavu, která daleko, daleko přesahovala malátnost způsobenou její chorobou – ať už šlo o chorobu jakoukoli –, a rozhodla se tedy zkrátit svou historii ještě víc, než původně zamýšlela. Řekla: “Prostě jsem nezemřela. Asi jsem měla víc štěstí než ostatní. Nějakou dobu jsem měla o něco výhodnější postavení než řada ostatních vězňů, protože jsem znala německy a rusky, zvlášť kvůli té němčině. Vyplývala mi z toho jedna výhoda: během té doby jsem totiž dostala přec jen trocha lepší jídlo a ošacení, a proto jsem taky tolik nezeslábla. Navíc mi to dodalo sílu přežít. Ale tahle situace ve skutečnosti netrvala dlouho a nakonec jsem na tom byla stejně jako ostatní. Hladověla jsem a z hladu jsem dostala le scorbut – myslím, že tomu říkáte kurděje – a pak jsem měla tyfus a taky la scarlatine. Spálu, že? Jak říkám, byla jsem tam dvacet měsíců, ale přežila jsem to. Kdybych tam bývala byla dvacet měsíců a jeden jediný další den, vím, že bych byla mrtvá.” Odmlčela se. “Vy říkáte, že mám anémii, a já si myslím, že musíte mít pravdu. Když mě totiž tamodtud propouštěli, byl tam jeden doktor od Červeného kříže, a ten mi řekl, abych byla opatrná, protože něco takového bych rozhodně mohla dostat. Myslím anémii.” Cítila, jak jí vyčerpaný hlas s povzdychnutím vypovídá službu. “Ale pustila jsem to z hlavy. Měla jsem na sobě takových chorob, že jsem tohle prostě pustila z hlavy.”

Dlouhou chvíli oba mlčeli a jen naslouchali poryvům větru a pulzujícímu pleskání deště. Vzduch pročištěný bouří se linul v chladivých závanech otevřeným oknem dovnitř a přinášel s sebou z parku vůni provlhlé, svěží, čistotou vonící země. Vítr zeslábl a burácení hromu tlumeně doznívalo kdesi východním směrem v dalekých končinách Long Islandu. Brzy bylo slyšet z temnoty za oknem jen nárazové sprškypadajících dešťových kapek, šumění lehkého vánku a vzdálené šepotavé svištění pneumatik po vlhkých vozovkách. “Potřebujete se vyspat,” řekl, “půjdu.” Ale později vzpomínala, že neodešel, aspoň ne hned v tu chvíli. V rádiu hráli závěr Figarovy svatby, oba mlčky poslouchali – Sophie už pohodlně natažená na posteli, Nathan na židli vedle ní –, nad jejich hlavami se rozlévala mdlá záře blikajících žárovek, kolem nichž se hemžily v bláznivém reji noční můry. Zavřela oči a podřímla, propadajíc se kamsi přes práh podivného, ale klidného snu, v němž se radostná vykupitelská hudba mísila v jímavém zmatku s opojnou vůni trávy a deště. Opět ucítila na svých tvářích dotek jeho prstů, lehký a jemný jako dotek motýlích křídel, hebké krajky, ale byl to jen letmý okamžik, vteřina dvě – a pak už necítila nic. A spala.

* * *

Ale opět je nutné zmínit se o tom, že Sophie nebyla ve vyprávění o svých zážitcích minulých let úplně otevřená, i když se vezme v úvahu její úmysl podat jen zkrácený přehled. Dověděl jsem se to později, když se mi přiznala, že z příběhu, který vyprávěla Nathanovi vynechala spoustu klíčových faktů. Ne že by byla lhala (jak tomu bylo v případě několika důležitých aspektů jejího života ve vyprávění, které jsem od ní vyslechl o jejích mladých létech v Krakově já). Ani si však nic závažného navíc nevymyslela a nic nezkreslila; lze snadno prověřit všechno, co ten večer řekla Nathanovi. Její stručné poznámky o funkci Osvětimi-Brzezinky – i když samozřejmě značně zjednodušené – jsou v zásadě přesné a Sophie také nepřeháněla ani nepodceňovala povahu svých různých nemocí. Není důvod pochybovat o pravdivosti všeho ostatního: o chorobě její matky a o její smrti, o důsledcích pašování masa a o Sophiině zatčení Němci, po němž rychle následovala deportace do Osvětimi. Proč však přece jenom vynechala některé prvky a podrobnosti, které by

každý logicky v jejím vyprávění očekával? Mohla to způsobit únava a deprese toho večera, jistě. A nakonec tu mohlo být ještě množství dalších důvodů, ale já jsem si toho léta všiml, že v jejím slovníku se velice často ozývá se zásadním významem slovo "vina", a dnes je mi jasné, že to její nutkání přehodnocovat svou minulost ovládalo hlavně ono strašlivé vědomí viny. Také jsem zjistil, že měla sklon dívat se na svou nedávnou historii filtrem sebepohrdání – což zřejmě nebyl nijak výjimečný jev mezi lidmi, kteří prošli podobnou životní zkouškou. Simone Weilová o tomto druhu utrpení napsala: "Utrpení těžce poznamenává duši až na dno pohrdáním, hnusem a dokonce sebenenávistí a pocitem viny, jaký by měl logicky vyvolávat zločin, ale ono tomu tak ve skutečnosti není." A u Sophie to mohl být celý komplex citů, který způsoboval, že o některých věcech mlčela – ten sžíravý pocit viny spolu s prostou, ale vášnivě motivovanou zdrženlivou nemluvností. Sophie nebyla vůbec nijak sdílná, pokud šlo o její pobyt v útrobách pekla – a její nesdílnost dosahovala až jakési posedlosti –, a jestliže tomu právě tak sama chtěla, byl to postoj, bůh sám ví, který člověk musel ctít.

Mělo by však být už teď hned jasné – i když ten fakt vyplyne během vyprávění sám najevo –, že Sophie byla s to svěřit se mi s věcmi, které by v životě neřekla Nathanovi. Existoval pro to prostý důvod. Byla do Nathana tak chaoticky zamilovaná, že to bylo jako šílenství, a velice často se stává, že právě před milovanou osobou člověk nejpalčivější pravdy o sobě skrývá, kdyby už to bylo jen z toho hluboce lidského motivu ušetřit druhému zbytečnou bolest. Avšak současně tu byly v její minulosti okolnosti a události, které musely být vysloveny; myslím, že úplně nevědomky hledala někoho, kdo by jí posloužil místo církevních zpovědníků, které tak mrazivě zavrhla. A já, Stingo, jsem se role ochotně chopil. Zpětně teď vidím, že by to pro ni bývalo bylo nesnesitelné, kdyby byly některé věci zůstaly neventilovány; a to platilo zvláště ke konci léta se zlým ovzduším brutálních emocí, v době, kdy se situace mezi Sophií a Nathanem dostávala na pokraj zhroucení. Tehdy, v době její kromobyčejné zranitelnosti byla její potřeba dát promluvit svým mukám, své vině, tak naléhavá, že to bylo cosi jako začátek nepotlačitelného výkřiku, a já byl vždycky připraven a vždy jsem čekal se svou psí oddaností a nenasytným sluchem. Přitom jsem začínal nahlížet jedno: jestliže ty nejhorší úseky zlého snu, který prožila, byly natolik nepochopitelné a absurdní, že dovedly tak silně zpochybnit víru mé snadno přesvědčitelné duše (i když ji nikdy nevyprovokovaly k přímému vyjádření pochybností), pak by určitě nedošly žádného přijetí u Nathana. Možná že by se byl dokonce pokusil ji zabít. Jak by byla například dala dohromady výrazové prostředky a vůbec sílu vypovědět Nathanovi epizodu, která se týkala jejího vztahu k SS Oberstrumbannführerovi Rudolfu Franzi Hössovi, veliteli koncentračního tábora Osvětim?

Než se vrátíme k Nathanovi a Sophii a jejich prvním společným dním a měsícům a dalším událostem, podívejme se na chvíli na postavu samotného Hösse. Höss se v našem vyprávění objeví později, co hlavní zloduch mezi ústředními dramatis personae, ale možná že právě teď je vhodná doba podívat se na pozadí tohoto šílence naší doby, hodného stránek gotického románu. Sophie mi řekla, že ho na dlouhou dobu úplně vymazala z mysli, ale prý se jí nedávno jeho obraz opět jako bleskem vybavil v paměti, shodou okolností jen několik málo dní předtím, než jsem přijel já a usadil se v tom místě, kterému jsme všichni říkali Růžový palác. Ten Sophiin hrůzný zážitek se opět odehrál ve voze podzemní dráhy, hluboko pod ulicemi Brooklynu. Listovala několik týdnů starým časopisem Look, když v tom na ni z jedné stránky vyskočila Hössova tvář a vyvolala v ní takový šok, že se jí z hrdla vydralo přidušené vyjeknutí, nad kterým se žena sedící vedle ní až udiveně otřásla. Höss tu byl vyfotografován několik málo vteřin před konečným účtováním. Obličej měl stažený v bezvýraznou masku, na rukou spoután, vyhublý a neholený, stál tam v ošumělém vězeňském mundúru, on, bývalý velitel, v tu chvíli se zřetelně chystaje na odchod z tohoto světa. Kolem krku měl provaz, visící z ramene holé kovové šibenice, kolem níž konala skupina polských vojáků poslední přípravy k jeho pouti na onen svět. Sophie přelétla pohledem onu omšelou postavu s tím již mrtvým a prázdným obličejem podobným tváři herce, jenž uprostřed jeviště hraje návštěvníka z jiné planety, a nakonec hledala, našla a dobře rozpoznala tu rozmazanou, ale důvěrně známou scénu v pozadí: přízemní obrysy špinavé původní spalovny v Osvětimi. Odhodila časopis a na další stanici vystoupila, tak rozrušená tím nechutným vetřelstvím do hájemství své mysli, že se bezcílně procházela po chodnících zalitých sluncem kolem muzea a po cestách botanické zahrady, než byla s to objevit se v ordinaci dr. Blackstocka, který nad jejím vytřeštěným pohledem poznamenal: "Vy jste musela vidět ducha, co?" Nicméně za několik dní byla s to onen obraz z mysli zapudit.

Aniž o tom Sophie a světová veřejnost vůbec věděla, skládal Rudolf Höss během měsíců před procesem a popravou dokument, který přes svůj poměrně stručný rozsah vypovídá o mysli zachvácené šílenstvím totalitarismu stejně výmluvně jako kterékoli jiné samostatné rozsáhlejší dílo o tomto tématu. Trvalo řadu let, než byl dokument přeložen do angličtiny (pořídil jej s výborným výsledkem Constantine FitzGibbon). Dnes je tato anatomie Hössovy psýchy svázána s dalšími dokumenty v jednom svazku nazvaném KL Auschwitz očima SS (vydalo jej polské státní muzeum fungující nyní v místě tábora) a je dosažitelná k studiu všem, kdo zatouží poznat pravou povahu zla. Rozhodně by ji měli číst po celém světě profesoři filozofie, kněží hlásající evangelium, rabínové, šamani, všichni historikové, spisovatelé, politici a diplomati, všichni lidé bez rozdílu pohlaví a přesvědčení bojující za svobodu, právníci, soudci, odborníci trestního práva, konferenciéři, filmoví režiséři, žurnalisté, krátce všichni, kdo mohou jakkoli vzdáleně působit na svědomí svých bližních – a do toho by měly být zahrnuty naše vlastní milované děti, ti budoucí vůdcové Ameriky, dnes v osmých třídách, a ti všichni by měli tento dokument povinně studovat spolu s četbou knih Kdo chytá v žitě, Hobbita a Ústavy. Protože v těchto zpovědích lze objevit, že my ve skutečnosti pravé zlo neznáme; zlo líčené ve většině románů a dramat a filmů je prostřední, ne-li vůbec falešné, většinou je to ubohá slátanina násilí, fantazie, neurotické hrůzy a melodramatu.

"Imaginární zlo" – abychom opět citovali Simone Weilovou – "je romantické a pestré, zatímco skutečné zlo je ponuré, monotónní, holé a všední." Tato slova dokonale charakterizují Rudolfa Hösse i procesy odehrávající se v jeho mysli, organismu tak zoufale banálním, že se stal přímo vzorem pro tezi, již výstižně formulovala několik let před jeho popravou Hannah Arendtová. Dalo by se těžko říct, že Höss byl sadista, ani nebyl oddán násilí, a dokonce z něho

nešla ani zvláštní hrůza. Dokonce by se o něm dalo říct, že v sobě měl i jistou profesionální slušnost. Polský editor Hössovy autobiografie Jerzy Rawicz, člověk, který sám prošel Osvětimí, ve skutečnosti velice moudře káral své spoluvězně za svědecké výpovědi, jimiž obviňovali Hösse z bití a mučení. "K ničemu takovému by se byl Höss nikdy nesnížil," tvrdí Rawicz. "Ten musel plnit daleko závažnější povinnosti." Velitel Höss byl člověk spíš domácký, jak ještě uvidíme, ale byl to zároveň člověk slepě oddaný povinnosti a věci; a tak se stal pouhým sloužícím kolečkem v mechanismu, v kterém byla z morálního vakua úspěšně vysáta každá molekula opravdového lidského svědomí nebo zábran, takže jeho líčení nevyslovitelných zločinů, s kterými měl denně co dělat, často jako by plynula někde úplně vzdáleně mimo zlo, jako by to byly fantastické výplody kreténské nevinnosti. Avšak i tento automat byl z masa a krve jako vy nebo já; měl křesťanské vychování, a dokonce se téměř stal katolickým knězem; čas od času jej přepadaly i výčitky svědomí, dokonce pocit viny jako počátek nějaké bizarní nemoci; a právě pro tuto zranitelnost, pro to lidské hnutí mysli, které se v tomto neúprosném a poslušném robotovi tu a tam ozve, nabývají jeho paměti takové úděsné a zároveň poučné přitažlivosti.

O jeho mládí postačí několik slov. Höss se narodil roku 1900. Ve stejném roce a znamení jako Thomas Wolfe ("Ach, ztracen a litován jen větrem, Duch…") jako syn plukovníka německé armády ve výslužbě. Otec z něho chtěl mít bohoslovce, ale vypukla první světová válka a Höss vstoupil jako šestnáctiletý mladíček do armády. Zúčastnil se bojů na Blízkém východě – v Turecku a Palestině – a v sedmnácti letech se stal nejmladším záložním důstojníkem v německých ozbrojených silách. Po válce se přidal ke skupině militantních nacionalistů a roku 1922 potkal muže, který ho držel v otroctví po celý jeho další život – Adolfa Hitlera. Höss byl tak bezprostředně uchvácen ideály národního socialismu a jeho vůdci, že se stal jedním z prvních ryzích členů nacistické strany, s členskou legitimací. Není proto snad nijak zvláštní, že záhy spáchal svou první vraždu, byl odsouzen a putoval do vězení. Velmi brzy se poučil, že vražda je povinností jeho života. Obětí byl učitel jménem Kadow, vůdce liberální politické frakce, kterou nacisté pokládali za nepřátelskou svým zájmům. Když si Höss odsloužil šest let svého doživotního žaláře, začal v Mecklenburku farmařit, oženil se a za čas zplodil pět dítek. Ta léta strávená u bouřlivého Baltu mezi dozrávajícím ječmenem a pšenicí visela nad Hössovým životem zřejmě jako těžké závaží. Jeho potřeba inspirativnějšího zaměstnání došla naplnění v polovině třicátých let, kdy potkal jednoho starého přítele z mladých časů v Bruderschaftu, Heinricha Himmlera, který Hösse přemluvil, aby nechal pluhu a motyky a okusil požitků, které mu může nabídnout SS. Himmler, jehož vlastní životopis jej ukazuje jako superzkušeného odhadce všech zabijáků, jistě v Hössovi vytušil osobu jako stvořenou právě pro ten druh práce, jaký měl na mysli, protože dalších šestnáct let svého života Höss prožil buď přímo jako velitel koncentračních táborů, nebo někde na vyšším stupni hierarchie jejich správců. Před Osvětimí zastával nejvýznamnější postavení v Dachau.

Postupem času se v Hössově životě vyvinul takříkajíc plodný – anebo aspoň symbiotický – vztah k člověku, který měl již zůstat jeho bezprostředním nadřízeným: k Adolfu Eichmannovi. Eichmann Hössův talent rozvíjel, což vedlo k některým význačným vylepšením v oblasti, které se říká die Todtentechnologie. Například v roce 1941 začínal být pro Eichmanna židovský problém zdrojem nesnesitelných starostí nejen vzhledem k zřetelné obrovitosti nadcházejícího úkolu, ale i kvůli prostým praktickým obtížím spojeným s otázkou "konečného řešení". Do té doby se masové vyhlazování – tehdy ještě uskutečňované v poměrně skromnějším rozsahu – provádělo buď odstřelováním, jež s sebou přinášelo problémy spojené s krvavou spouští mrtvých těl, bylo nepohodlné a neefektivní, anebo se provádělo zaváděním kysličníku uhelnatého do hermeticky uzavřeného prostoru, což byla také neúčinná metoda a navíc nepříjemně náročná na čas. A právě Höss, který pozoroval účinnost krystalické kyanovodíkové sloučeniny jménem Zyklon B, když se jejích výparů užilo na krysách a jiných cizopasných živočiších zamořujících Osvětim, navrhl tento prostředek likvidace Eichmannovi, který podle Hössovy výpovědi myšlenku ihned nadšeně přijal, i když to později popřel. (Lze jen těžko pochopit, proč byl kterýkoli experimentátor tak zaostalý. Kyanid v plynném stavu se používal v jistých amerických popravčích komorách už přes patnáct let.) Když nejdřív udělal z devíti set ruských válečných zajatců pokusná morčata, zjistil Höss, že se k rychlé likvidaci lidských bytostí plyn báječně hodí, a tak se jej pak začalo užívat ve velkém na nesčetných obyvatelích tábora i nově příchozích jakéhokoli původu, i když od počátku dubna 1943 výlučně na Židech a cikánech. Höss byl také novátorem ve využití takových technik, jako byla miniaturní minová pole, na kterých se vyhazovali do povětří zatoulaní nebo utečení vězni, nebo ploty s vysokým napětím, jimiž byli na místě elektricky odpraveni, a – což byl předmět jeho marnivé pýchy – smečky zuřivých německých ovčáků a dobrmanů známé jako Hundestaffel, kteří poskytovali Hössovi směs radosti i zklamání (jeho pamětmi se tato starost vine stále až s jakousi paličatou úporností), protože psi, sice svou divokou podstatou opravdoví ďáblové a vycvičení tak, že byli s to roztrhat chovance tábora na kusy, začínali být občas apatičtí a nezvládnutelní a s mazanou vynalézavostí si hledali kouty, kde by nebyli na ráně a kde by mohli vyspávat. Jeho plodné a vynalézavé myšlenky však byly velkou měrou natolik úspěšné, že Höss – v podobě dokonalého paskvilu na to, čím Koch a Ehrlich a Roentgen a jiní vědci proměnili během velkého německého rozkvětu druhé poloviny minulého století tvář lékařské vědy – vtiskl celému pojetí masového vyvražďování ráz trvalé metamorfózy.

Z hlediska historického a sociologického významu je nutno uvést, že ze všech Hössových spoluobžalovaných v poválečných procesech v Polsku a Německu – těch satrapů a řezníků druhého řádu, kteří tvořili řady SS v Osvětimi a dalších táborech – jen hrstka jich měla vojenskou výchovu. To by ovšem nemuselo nijak zvlášť překvapovat. Vojenští páni jsou schopni těch nejodpornějších zločinů; viz například přímo v naší nedávné minulosti Chile, My Laj, Řecko. Ale militaristickou mysl staví na roveň skutečného zla právě "šalba liberalismu" – a ta z ní zároveň činí výlučnou vegetační oblast poručíků a generálů; druhotné zlo, jakého je militarismus běžně schopen, má agresivní ráz, romantický, melodramatický, vzrušující, orgastický. Skutečné zlo, dusivé zlo koncentračního tábora Osvětim – pochmurné, monotónní, holé a nudné – to obhospodařovali téměř výlučně civilové. A tak zjišťujeme, že v seznamu členů SS v Osvětimi-Brzezince se nevyskytovali téměř žádní profesionální vojáci, ale že složení tvořila jakási pestře křížená směs

německé společnosti. Byli tu číšníci, pekaři, tesaři, restauratéři, lékaři, jeden účetní, poštovní úředník, číšnice, bankovní úředník, nemocniční sestra, zámečník, hasič, celník, právní poradce, výrobce hudebních nástrojů, konstruktér, laborant, majitel povoznictví… a tak seznam pokračuje stále dál těmito všedními a dobře známými činnostmi občanů. Je však nutno doplnit sem jedno pozorování, a sice že největší likvidátor Židů, těžkopádný Heinrich Himmler, měl původně na venkově slepičí farmu.

Na tom všem však není nic zvlášť objevného: v moderních dobách se všechny nepravosti připisované militaristické sféře prováděly na radu a se svolením civilních autorit. Pokud jde o Hösse, ten působí poněkud jako anomálie v tom smyslu, že jeho kariéra před Osvětimí měla vlastně dvojobročný charakter, protože obsahovala prvek zemědělství i vojenství. Existují svědectví, která ukazují, že to byl člověk věci výjimečně oddaný, a právě tento rigorózní a nekompromisní vnitřní postoj – pojetí povinnosti a poslušnosti jakožto zásad nade všecky jiné, které je neotřesitelně zakořeněno v mysli každého dobrého vojáka – dodává Hössovým pamětem přesvědčivosti. Při četbě té otřesné kroniky nabude člověk přesvědčení, že Höss to myslí upřímně, když vyjadřuje své pochybnosti, nebo dokonce tajný odpor nad některou akcí plynového vraždění nebo nad spalováním či takzvanou "selekcí", a že skutky, které z rozkazu musí vykonat, doprovázejí temné pochybnosti. Cítíme, jako by se za osobou píšícího Hösse skrýval přízrak sedmnáctiletého chlapce, toho oslnivě slibného mladého Unterfeldwebela patřícího k armádě úplně jiné éry, kdy pruský morální kodex ještě prolínaly zřetelné představy cti a hrdosti a patřičnosti, a jako by tento chlapec zůstal úplně omráčený nad tou nevýslovnou zkažeností, jež člověka špiní, jako by se válel v bahně. Ale to vše patří k jinému času a k jinému místu, k jinému Reichu, a ten chlapec je nakonec zahnán do nejtemnějších stínů a děs postupně ustupuje a slábne s tím, jak odsouzený Exobersturmbannführer neúnavně píše a píše a snaží se ospravedlnit své bestiální skutky ve jménu nesmlouvavé autority, smyslu pro povinnost a slepé poslušnosti.

Jeho vyrovnané tvrzení člověka téměř přesvědčí: "Musím zdůraznit, že já sám jsem vůči Židům nikdy žádnou nenávist nechoval. Je pravda, že jsem na ně pohlížel jako na nepřátele našeho národa. Ale kvůli tomu jsem mezi nimi a ostatními vězni žádný rozdíl nečinil a jednal jsem se všemi stejně. Nikde jsem nevedl žádnou dělicí čáru. Ostatně nenávist je v kterémkoli případě mé povaze cizí." Ve světě spalovacích pecí se nenávist jeví jako pošetilá a neukázněná vášeň, neslučitelná s tupým charakterem každodenních úkolů. A zvláště když člověk dovolí, aby v něm vyhasly všechny průvodní rozptylující city, stává se otázka, zda brát či nebrat v potaz rozkaz nebo zda vůbec v jeho smysl nevěřit, naprosto akademickou; takový člověk ihned uposlechne: "Když mi v létě roku 1941 dal Reichsführer SS (Himmler) sám osobně rozkaz, abych v Osvětimi připravoval instalaci zařízení, kde by se mohlo provádět masové vyhlazování, a abych toto vyhlazování prováděl, neměl jsem nejmenší ponětí o jeho rozsahu či o jeho důsledcích. Byl to jistě zvláštní a monstrózní rozkaz. Nicméně důvody skryté v pozadí tohoto vyhlazovacího plánu mi připadaly správné. Tehdy jsem o tom ani nepřemýšlel. Dostal jsem rozkaz a musel jsem jej splnit. Zda bylo toto masové vyhlazování Židů nutné nebo ne, o tom jsem si nemohl dovolit utvořit vlastní názor, protože mi chyběl patřičně široký úhel pohledu."

A tak začínají pod dozorem Hössových přivřených, obezřetných a bezcitných očí jatka: "Musel jsem působit dojmem člověka chladného a lhostejného vůči záležitostem, nad kterými se jistě stáhlo srdce každému, kdo v sobě měl trochu lidského citu. Já jsem neměl možnost odvrátit zrak ani ve chvíli, kdy jsem se bál, že mé přirozené cítění nabude vrchu. Musel jsem chladně přihlížet, když šly do plynových komor ženy se smějícími se nebo plačícími dětmi…

V jednom případě byly dvě malé děti natolik zaujaty hrou, že je od ní nedokázala odtrhnout ani matka. Dokonce i Židé ze speciálního oddělení se zdráhali zasáhnout a děti sebrat. Ten prosebný pohled v očích matky, která jistě věděla, co se děje, nikdy nezapomenu. Ostatní vězni už byli v plynové komoře a začínali jevit nepokoj, takže jsem musel jednat. Všichni na mě hleděli. Kývl jsem na mladšího záložního důstojníka ve službě a ten popadl křičící a vzpouzející se děti do náruče a odnášel je do plynové komory, doprovázen matkou, která plakala tím nejsrdceryvnějším pláčem. Pociťoval jsem takovou lítost, že jsem toužil ze scény tohoto výjevu zmizet; a přesto jsem nesměl dát najevo ani záchvěv citu. (Arendtová píše: "Problém netkvěl ani tak v tom, jak utišit svědomí, ale jak přemoci tu živelnou lítost, která zachvacuje všechny normální lidi při pohledu na fyzické utrpení. Trik, jakého užívali… byl velice prostý a pravděpodobně velice účinný, spočíval v tom, že se ony city obrátily takříkajíc naruby, namířily se proti vlastní osobě. Takže místo, aby si řekli: ‚To je něco strašného, co jsem těm lidem udělal,' dovedli si ti vrahové říct: ‚To je něco strašného, na co já se musím při vykonávání svých povinností dívat a jak příšerné břemeno já musím na svých bedrech nést!'") Musel jsem být u všeho. Musel jsem se hodinu za hodinou, ve dne v noci dívat, jak se likvidují a pálí lidská těla, jak mrtvým vylamují zuby, stříhají vlasy, musel jsem ty odporné nekonečné nechutnosti stále sledovat. Musel jsem stát hodiny bez přestání v tom příšerném puchu, když se otvíraly masové hroby a vytahovala se z nich lidská těla a pálila se.

Musel jsem se dívat průzory do plynových komor a sám sledovat proces smrti, protože doktor chtěl, abych to viděl… Reichsführer SS posílal do Osvětimi vysoce postavené vůdce strany a důstojníky SS, aby mohli na vlastní oči zhlédnout proces vyhlazování Židů. Znovu a znovu se mě ptali, jak se já a moji lidé na tyto operace můžeme nepřetržitě dívat a jak jsme schopni to vydržet. Má stálá odpověď zněla, že je to otázka železného odhodlání, s jakým musíme plnit Hitlerovy rozkazy, a takové odhodlání že lze získat pouze potlačením všech lidských citů."

Ale takové výjevy by musely i na kámen zapůsobit. S tím, jak celý proces vraždění nabývá nezvládnutelné splašené síly, přepadá Hösse křečovitá malomyslnost, prožívá záchvaty úzkosti, ochromujících pochyb, vnitřní hrůzy, přepadá jej Weltschmerz, který se vymyká pochopení. To vše jej vrhá do říší, které přesahují hranice rozumu, víry, soudnosti, sám svět satana. Přesto však znějí jeho slova tónem žalostným a elegickým: "Když začalo nové vyhlazování, nebyl jsem už v Osvětimi šťasten… Kdykoli na mě hluboce zapůsobil nějaký incident, nebyl jsem s to vrátit se domů k rodině. Nasedl jsem na koně a jezdil tak dlouho, dokud jsem ten strašlivý obraz z mysli nezapudil. Často jsem v noci procházel stáje a hledal úlevu mezi svými milovanými zvířaty. Když jsem viděl, jak si mé děti šťastně hrají, nebo jsem pozoroval, jakou má moje žena radost z našeho nejmladšího děcka, vracela se mi často jedna myšlenka: jak dlouho to naše štěstí potrvá? Moje žena nedovedla mé chmurné nálady nikdy pochopit a vždycky je připisovala nějakým nepříjemnostem, jež jsem

měl v práci. Musím říci, že o mou rodinu bylo v Osvětimi dobře postaráno. Jakékoli přání, které má žena nebo děti vyslovily, bylo splněno. Děti si mohly žít svobodným a ničím nespoutaným životem. Manželka měla zahradu a to byl květinový ráj. Vězňové si nikdy nenechali ujít příležitost, aby ženě nebo dětem neprojevili nějakou drobnou úsluhu a tak na sebe upoutali jejich pozornost. Každý tehdejší vězeň musí potvrdit, že se s ním za žádných okolností a nikdy nejednalo v našem domě špatně. Mé ženě dělalo největší potěšení, když mohla dát každému vězni, který přišel do styku s naší domácností, nějaký dáreček. Děti na mně pořád škemraly cigarety pro vězně. Zvlášť rády měly vězně, kteří pracovali v zahradě. Vůbec celá moje rodina projevovala silnou lásku k zemědělství a zvlášť ke zvířatům všech druhů. Každou neděli jsem děti musel vodit po polích a do stájí a rozhodně jsme nesměli opominout jedinou psí boudu. Hrozně milovaly naše dva koně a hříbě. Děti v zahradě pořád chovaly nějaká zvířata, tvory, které jim vězňové věčně přinášeli. Želvy, kuny, kočky, ještěrky: vždycky tam bylo něco nového a zajímavého k vidění. V létě se cákaly v rybníčku na zahradě anebo v řece Sole. Ale největší radost měly, když se táta koupal s nimi. Jenže ten měl na jejich dětské radosti po pravdě jen strašně málo času…“

A přesně do tohoto začarovaného ráje se měla náhodou počátkem podzimu 1943 dostat Sophie, a bylo to v době, kdy za nocí šlehaly žhnoucí plameny z brzezinských spalovacích pecí tak mohutně, že německé vojenské komando, stovky kilometrů odtud někde u Krakova, začínalo mít obavy, aby zář ohně nepřilákala nepřátelské letectvo a jeho přepadové jednotky, a kdy ve dne zahalovala názlátlý podzimní sluneční svit sivá rouška dýmu ze spálených lidských těl, který se sypal jako chorobně nasládlá, vším nezadržitelně pronikající mlha márnicového pachu na zahradu, na rybník a sad a stáje i živé ploty. Sophie nikdy žádný dáreček od Frau Höss neobdržela, aspoň se nepamatuji, že by se byla o něčem podobném zmínila, ale jedna okolnost přec jen potvrzuje, že lze zásadně v pravdivost Hössova tvrzení věřit: vím totiž, že během jejího krátkého pobytu, přesně jak on tvrdil, s ní nikdo, podobně jako s ostatními vězni, špatně nezacházel. I když nakonec, jak se ukázalo, ani tato okolnost nebyla ve skutečnosti ničím natolik velkým, že by za to musela projevovat vděčnost.

7

“Takže teď už, Stingo, chápeš,” řekla mi Sophie toho prvního dne v parku, “jak mi Nathan zachránil život. Bylo to fantastické! Já, tehdy tak hrozně nemocná, omdlím, skácím se, a vtom přijde on – jak vy mu říkáte? – princ Charming, ten ze Šípkové Růženky, a zachrání mi život. A víš, bylo to tak snadné, jako nějaké čarování, jako by měl kouzelnou hůlku a mávl s ní nade mnou, a já potom byla za chvilku úplně uzdravená.”

“Jak dlouho to trvalo?” zeptal jsem se. “Mezi tou dobou…“

“Myslíš po tom dni, co mě našel? Hm, chvilku, skoro to nebylo nic. Dva tři týdny, tak nějak. Allez! Jdeš pryč!” Hodila kamínkem po největší a nejútočnější labuti, která se odvážila až na náš piknikový plácek u jezera. “Jdeš pryč! Tuhle nenávidím, co říkáš? Un vrai gonif. Pojď sem, Tadeuszi.” Pomlaskávala na svého pošramoceného oblíbence a lákala ho na zbytky sladkého rohlíku. Vyvrženec, celý rozcuchaný a se ztraceným pohledem křivých očí, se kolébal kupředu a při jejích slovech klofal zobákem po drobtech. Poslouchal jsem Sophii napjatě, i když jsem v blízké budoucnosti očekával jiné důležité události. Mé nadcházející dostaveníčko s božskou dívkou Lapidusovou způsobilo, že jsem se zmítal mezi vytržením a obavami, a snad právě proto jsem se pokoušel potlačit obě citové krajnosti a vypil několik plechovek piva, čímž jsem překročil vlastní zákaz pití alkoholu ve dne nebo během pracovní doby. Ale potřeboval jsem něco, čím bych utlumil své monumentální očekávání a čím bych dokázal zpomalit pádící tep v žilách.

Podíval jsem se na hodinky a s dusivým napětím jsem zjistil, že mě od té chvíle, kdy zaklepu na dveře u Leslie, dělí pouhých šest hodin. Do dálky nad oceán uplývaly mraky jako smetanové chuchvalce hrající duhovými barvami disneyovské výroby, a grošovaly světlem a stínem naši malou travnatou výspu, na níž Sophie hovořila o Nathanovi, já poslouchal a ze vzdálených brooklynských tříd sem dunivě doléhala s úpornou vytrvalostí dopravní vřava, tlumeně, jako nějaká neškodná slavnostní kanonáda. “Nathanův bratr se jmenuje Larry,” pokračovala. “Je to báječný člověk a Nathan ho zbožňuje. Hned druhý den mě za Larrym zavedl do jeho ordinace ve Forest Hills. Larry mě dlouho prohlížel a pamatuju si, že během prohlídky pořád říkal: ‚Myslím, že Nathan musí mít pravdu – je to pozoruhodné, jaký ten chlap má v medicíně instinkt.’ Ale Larry to nevěděl naprosto určitě. Prostě se domníval, že Nathan musí mít s tou nedostatečností, kterou jsem podle něho trpěla, pravdu. Byla jsem tehdy tak strašně bledá. Když jsem mu vylíčila všechny příznaky, domníval se, že to nemůže být nic jiného. Ale samozřejmě, Nathan musí mít pravdu. A tak mi smluvil s jedním svým přítelem schůzku, byl to spécialiste v Kolumbijské nemocnici, presbyteriánské. To je doktor na nedostatečnost – ne…“

“Lékař specialista na nedostatečnost způsobenou špatnou stravou,” doplnil jsem podle vlastního odhadu.

“Ano, přesně tak. Ten doktor se jmenoval Warren Hatfield a studoval před válkou s Larrym medicínu. Prostě ještě ten den jsme jeli spolu s Nathanem za dr. Hatfieldem do New Yorku. Nathan si půjčil od Larryho vůz a zavezl mě přes most do Kolumbijské nemocnice. Já se ti, Stingo, na tu cestu s Nathanem do nemocnice moc dobře pamatuju. Larryho vůz je décapotable – víš, má sundávací střechu – a já jsem si celý život, ještě co jsem jako malá vyrůstala v Polsce, přála jet v takovém autě, jak jsem to viděla v biografu. Taková pošetilá touha, ano, jet v otevřeném autě, ale stalo se to, byl nádherný letní den a já jela s Nathanem, slunce se schylovalo k západu a já měla vítr ve vlasech. Bylo to tak podivné. Byla jsem pořád ještě nemocná, ale cítila jsem se tak dobře! Totiž jako bych věděla, že mi určitě bude dobře. A všechno díky Nathanovi.

Pamatuju se, bylo časné odpoledne. Nikdy jsem předtím ještě na Manhattanu nebyla, leda podzemní drahou večer nebo v noci, a teď jsem poprvé viděla za denního světla z auta řeku a ty neuvěřitelné manhattanské mrakodrapy a na jasném nebi aeroplány. Bylo to tak majestátní, tak nádherné a vzrušující, myslela jsem, že se rozpláču. Po očku jsem se dívala po Nathanovi: mluvil hrozně rychle. O Larrym a všech těch báječných věcech, co vykonal jako doktor. A pak

hovořil o medicíně a prý teď že by se vsadil o cokoli, že má pravdu s těmi mými potížemi a jak že se to dá vyléčit a tak dále. Ani nevím, jak bych měla vylíčit ten svůj pocit, když jsme jeli po Broadwayi a já se na něho dívala. Myslím, že byste tomu řekli – jak? – ohromení, ano, to je to pravé slovo. Ohromení nad tím, že tenhle kouzelný, jemný a přátelský muž se tu prostě najednou objevil a že je tak starostlivý a vážně mu záleží na tom, abych se uzdravila. Byl to můj zachránce, Stingo, přesně tak, a já jsem nikdy předtím žádného zachránce neměla.

A samozřejmě měl pravdu, víš. V Kolumbijské, tedy v té nemocnici, jsem zůstala tři dny a dr. Hatfield mi udělal všechny testy a ty prokázaly, že se Nathan nemýlil. Mám hluboký nedostatek železa. Jistě, chybí mi prý ještě pár dalších věcí, ale ty nejsou tak důležité. Hlavně jde o železo. A po všechny tři dny, co jsem tam byla v té nemocnici, mě chodil Nathan denně navštěvovat."

"A jak ti z toho všeho bylo?" zeptal jsem se.

"Z čeho?"

"Víš, nechci být moc vlezlý," pokračoval jsem, "ale tys mi vylíčila jedno z nejdivnějších a nejkrásnějších seznámení, která jsou jako smršť; v životě jsem nic takového neslyšel. Nakonec, když se to tak vezme, vždyť se ani pořádně neznáte. Ty skutečně přece Nathana ještě neznáš, nevíš, jaké ho vedou motivy, vedle toho, že ho tak zřetelně k sobě přitahuješ, abych řekl aspoň tohle." Odmlčel jsem se a pak pomalu pokračoval: "Podívej, Sophie, znovu ti to povídám, zaraz mě, jestli začínám být trochu moc osobní, ale vždycky jsem uvažoval, co se to vlastně v ženské mysli odehraje, když se objeví takový fantasticky podmanivý a přitažlivý chlap a – hm, abych použil zas ten stejný výraz, úplně ti vezme půdu pod nohama."

Chvíli mlčela s roztomile zamyšlenou tváří. Pak řekla: "Víš, po pravdě řečeno, byla jsem strašně zmatená. Už jsem totiž tak dlouho – víš, tak hrozně dlouho nic – jak to jenom říct – s žádným mužem, rozumíš, co myslím, s žádným mužem žádný vztah neměla. Ani mi na tom totiž zvlášť nezáleželo, tahle součást mého života pro mě nebyla tak důležitá, protože zatím jsem měla plné ruce práce s tím, jak dát dohromady celý svůj ostatní život, především zdraví. A v tom okamžiku jsem si uvědomovala jenom jedno: že mi je Nathan zachraňuje. A o tom, co se stane později, jsem ani moc nepřemýšlela. No, někdy sice opravdu uvažuju, co jsem Nathanovi za to všecko dlužná, ale víš – a tohle je teď dost zvláštní, Stingo –, to nejdůležitější se týkalo peněz. To mě na všem nejvíc mátlo. Peníze. V noci jsem tam v té nemocnici ležela, nespala a pořád a pořád o tom přemýšlela. Podívej, máš tady vlastní pokoj. A dr. Hatfield musí stát stovky dolarů. Jak to kdy zaplatíš? Měla jsem hrozné fantazie. V jedné z těch horších jsem si představovala, jak si jdu vypůjčit k dr. Blackstockovi a on se mě ptá proč a já mu musím vysvětlovat, že potřebuju zaplatit to léčení, a dr. Blackstock se strašně rozčílí, že se dávám léčit od nějakého specialisty v nemocnici. Nevím proč, ale já mám dr. Blackstocka moc ráda, jenže tomu Nathan nerozumí. No nic, prostě jsem se ho nechtěla dotknout, a přitom na mě chodily kvůli těm penězům takové hrozné sny…

Ne, není třeba něco zatajovat. Nathan všechno nakonec zaplatil – někdo musel –, ale tou dobou, kdy to platil, už jsem si kvůli ničemu těžkou hlavu dělat nemusela ani se za nic stydět. Zkrátka a dobře, to už jsme totiž do sebe byli zamilovaní, a ostatně zase tolik peněz se platit nemuselo, protože Larry samozřejmě nevzal nic a dr. Hatfield už si pak taky nic nepočítal. Byli jsme do sebe zamilovaní a já se uzdravovala, protože jsem brala spousty těch pilulek se železem, a to bylo nakonec všechno, co jsem potřebovala, abych rozkvetávala jako růžička." Zarazila se a lehýnce se uchichtla. "Zatracené sloveso!" vybuchla upřímně rozdurděná a napodobujíc Nathanovy kantorské způsoby. "Ne rozkvetávala, ale rozkvetla!"

"To je něco neuvěřitelného," poznamenal jsem, "jak tě vzal do parády. Nathan měl být doktorem."

"Chtěl být," podotkla tiše po chvilce mlčení, "tolik si přál být doktorem." Opět se odmlčela a bezstarostnost nedávného okamžiku se rozplynula v melancholii. "Ale to je jiná historie," dodala a přes obličej jí kmitl zasmušilý starostlivý výraz.

Ihned jsem vycítil změnu nálady, jako by šťastné vzpomínky na první společně prožité dny zastínilo (a možná to způsobila moje poznámka) vědomí něčeho jiného – čehosi znepokojivého, bolestivého, podivného. A právě v tom okamžiku jako by její tak náhle proměněnou tvář zahalil s dramatickou působivostí, kterou začínající romanopisec v mé osobě skutečně ocenil, ten nejčernější stín, vržený těžkými, podivně zbarvenými mraky, jež na chvíli zastínily slunce a sáhly na nás podzimním chladem. Náhle se zachvěla jako v křeči, zvedla se a pak se postavila zády ke mně, vší silou svírajíc holé lokty v jakési podivné předtuše, jako by jí ten jemný lehký vánek pronikal až do kostí. Při pohledu na její zachmuřený výraz a gesto jejích rukou jsem si nemohl nevzpomenout na mučivou situaci, v jaké jsem je zastihl sotva před pěti večery, a zároveň jsem si opět uvědomil, kolik musím o tomto mučivém vztahu ještě pochopit. Bylo tu tolik záhadných zákmitů a záblesků. Třeba Morris Fink. Co mělo znamenat to politováníhodné laciné divadlo, jehož byl svědkem a které mi vylíčil – ta krutost, kterou spatřil na vlastní oči? Sophie ležící na zemi a Nathan ji bije? Jak to sem do toho všeho zapadá? Jak se to srovnává se skutečností každého následujícího dne, kdy jsem měl možnost vidět Sophii a Nathana pohromadě a kdy slovo "okouzlení" by bylo působilo jen jako chabá náhražka přívlastku označujícího jejich vztah? A jak se z toho člověka, na jehož něžné a láskyplné chování Sophie čas od času při našich rozmluvách vzpomínala s takovým rozcitlivěním, až se jí oči zalévaly slzami – jak se z toho světce a citlivého přítele mohla stát živá inkarnace hrůzy, tak jak jsem to viděl přednedávnem na prahu Yettina domu?

Raději jsem se tou otázkou nechtěl ani obírat a udělal jsem dobře, protože duhový mrak zatím uplynul na své cestě k východu o kus dál a kolem nás se zase rozlila sluneční záře; Sophie se usmála, jako by paprsky slunce rozptýlily její chvilkovou chmuru, pak hodila Tadeuszovi poslední kůrku a řekla, že bychom se měli vrátit k Yettě. S jistým vzrušením dodala, že Nathan koupil na večeři láhev fantastického burgundského a že musí ještě zajít na Church Avenue do supermarketu A&P koupit k vínu nějaké dobré bifteky, až tohle odbyde, dodala, lehne si, pěkně se uvelebí a celé odpoledne bude pokračovat ve svém monumentálním zápase s Medvědem. "Hrozně ráda bych se s panem Ví-li-je-mem Faulknerem setkala," prohlásila, když jsme se pomalu vraceli k domovu, "a řekla mu, jak to udělal pro Poláky strašně

těžké, když neví, kdy má skoncovat větu. Ale Stingo, jak ten člověk jen dovede psát! Úplně mám pocit, že jsem v Mississippi. Stingo, vezmeš nás někdy s Nathanem na Jih?"

Když jsem vešel do svého pokoje a opět se mě při těch prudce útočících představách Leslie Lapidusové zmocnil ochromující nepokoj, pocit Sophiiny živé přítomnosti jako by pomalu začínal ustupovat, až zmizel úplně. Bláhově jsem se domníval, že to odpoledne, kdy tikot hodin měřil prchající čas mezi přítomností a naším dostaveníčkem, mi má obvyklá pracovní kázeň a schopnost soustředění dovolí pokračovat přesně podle každodenní rutiny, což znamenalo napsat dopisy přátelům na Jih nebo si dělat poznámky do zápisníku nebo se prostě uvelebit na posteli a číst. Zrovna jsem se začetl do Zločinu a trestu, a i když ten ohromující myšlenkový rozsah knihy a komplexnost jejího pohledu hluboko srazily mou vlastní ctižádost, již několik odpolední jsem v četbě s užaslým obdivem rychle pokračoval, přičemž velkou část mého okouzlení způsoboval Raskolnikov, jehož trýznivý a nuzácký osud v Petrohradě mi připadal (až na tu vraždu) hrozně podobný mému osudu v Brooklynu. Kniha na mě opravdu měla tak silný účinek, že jsem vlastně teoreticky uvažoval – a nebylo to jen tupé dumání, ale v tom okamžiku jsem o tom přemýšlel vážně, což mě až vyděsilo –, jaké by to asi mělo pro mě fyzické a duševní následky, kdybych si dovolil přepych nějaké menší vraždy a řekněme, že bych vrazil nůž do hrudi nějaké nevinné stařeny, v tomto případě někoho jako Yetta Zimmermanová. Spalující vina obsažená v románu mě odpuzovala a přitahovala zároveň, ale každé odpoledne to u mě její přitažlivost na celé čáře vyhrávala. O to větší je to poklona pro Leslii Lapidusovou, která mou mysl a samu mou vůli uchvátila tak neodolatelným způsobem, že tehdy odpoledne se četba nekonala.

Také jsem nepsal žádné dopisy a nevtěloval do zápisníku žádné umné aforistické řádky – pohybující se od sžíravé polohy až do apokalyptických sfér a napodobující stylem to nejhorší z Cyrila Connollyho na jedné straně a z André Gida na straně druhé –, čímž jsem si chtěl zajistit dodatečnou kariéru autora deníku. (Už před dávnou dobou jsem spoustu těchto výronů své mladé duše zničil a ponechal si jen asi sto stránek, které pro mne měly nostalgickou vzpomínkovou hodnotu, mezi nimi i poznámky o Leslii s traktátem o devíti stech slov, až překvapivě vtipným na deník jinak silně zatížený pocitem Angst a přehlubokými myšlenkami – traktátem o relativních přednostech, zřetelných koeficientech tření, vůní a dalších vlastností různých mazání, jichž jsem užíval, když jsem praktikoval Tajnou neřest, přičemž u mě na celé čáře vítězily mýdlové vločky značky Slonová kost rozpuštěné ve vodě teploty lidského těla.) Ne, přes všechno nutkání svědomí a přes kalvinistickou pracovní etiku a skutečnost, že jsem ani zdaleka nebyl unavený, ležel jsem na posteli, natažený na zádech, nehybný jako člověk na pokraji vyčerpání, omráčený vědomím, že z horečky, kterou jsem poslední dny měl, mi začalo cukat ve svalech a že bych skutečně mohl docela vážně onemocnět, a sice venerickou extází. Byl jsem v podstatě šest stop dlouhou ležící, eroticky krajně dráždivou plochou. Pokaždé když jsem pomyslel na Leslii, nahou a svíjející se v mém náručí, k čemuž mělo dojít již v nejbližších hodinách, začalo mi srdce divoce skákat, což, jak jsem již řekl, by pro staršího člověka mohlo být krajně nebezpečné.

Když jsem tam ležel v té lízátkově růžové záři svého pokoje a vteřiny odpoledne líně uplývaly, k mému chorobnému stavu jako by se začala přidávat ještě jakási pološílená nevíra. Je nutno mít na mysli, že má čistota byla vskutku téměř nedotčená. To podněcovalo můj smysl pro útěk do snů. Nejen že jsem si to měl konečně s nějakou dívkou takříkajíc "rozdat", ale nastupoval jsem cestu do Arkádie, do země Beulah, do sametově černých hvězdnatých končin daleko za Plejádami. Zrovna jsem vzpomínal (kolikrát jsem si už ty zvuky vybavoval!) na ty průhledné neslušnosti, které Leslie vyslovila, a přitom – hledáček v mé mysli ohledával každičkou rýhu jejích vlhkých šťavnatých rtů, její zařící řezáky, dokonalý výtvor ortodontického řemesla, a dokonce i ten zrádně dráždivý flíček pěny na kraji štěrbinky – připadalo mi to jako nejfantastičtější sen, že ještě dřív, než slunce dokončí svou východní okružní dráhu a opět vzejde nad zálivem Sheepshead, ta ústa budou – ne, nemohl jsem si dovolit pomyslet na sladké hlaďounké rty a čím že budou v nejbližší budoucnosti zaměstnány. Těsně po šesté hodině jsem se vyhrabal z postele, osprchoval se a oblékl svoje letní bavlněné šaty, vyndal z pokladnice Johnson & Johnson dvacetidolarovou bankovku a vyplul z pokoje za svým největším dobrodružstvím.

Na chodbě (závažné okamžiky mého života byly v mé paměti často doprovázeny ostře viděnými obrazy z nejbližšího okolí) se vehementně dohadovala Yetta Zimmermanová s tím chudákem slonem Moishem Muskatblitem.

"To si říkáte bohabojný mladý člověk, a tohle mi přitom děláte?" téměř na něho Yetta řvala hlasem naplněným spíš krutou bolestí než skutečnou zlostí. "Že vás okradli v podzemní dráze? Dala jsem vám lhůtu pět týdnů, abyste mi zaplatil nájemné – pět týdnů, že jsem tak velkorysá a taková dobračka od srdce –, a vy na mě přijdete s takovou báchorkou. Myslíte si, že jsem nějaká pitomoučká fajgele a že vám na tu povídačku skočím? Ha-háá!" To její "Hahá!" bylo majestátní a vyjadřovalo takové pohrdání, že jsem viděl, jak sebou Moishe, tlustý a upocený, ve svém černém eklesiastickém mundúru doslova trhl.

"Vždyť je to pravda," bránil se. Slyšel jsem ho mluvit poprvé a jeho nedospělý hlas – mluvil falzetem – přesně odpovídal jeho obrovité sulcovité postavě. "Je to pravda, vykradli mi kapsu, na stanici podzemky v Bergen Street." Jako by byl ochoten se v tu chvíli rozplakat. "Byl to černoch, takový malý drobný černoch. A jak ten to vzal fofrem! Vyběhl po schodech nahoru dřív, než jsem mohl vykřiknout. Podívejte se, paní Zimmermanová…"

Při jejím novém "Ha-háá!" by se snad i týkové dřevo scvrklo. "Já že bych měla uvěřit takovéhle povídačce, a ještě k tomu od skororabína? Minulý týden jste mi řekl – minulý týden jste mi přísahal, že ve čtvrtek odpoledne budete mít čtyřicet pět dolarů. A teď na mě vyrukujete s nějakým kapsářem!" Yettina podsaditá postava se celá v jakémsi válečném postoji vysunula kupředu, ale já jsem opět cítil, že svým chováním spíš jen nahání hrůzu, než skutečně hrozí. "Já tenhle barák vedu třicet let a ještě nikoho jsem nevyhodila. A jsem na to hrdá, že jsem odtuď nikoho nevykvartýrovala, leda jednoho, v roce 1938, takovej pošahanej ojsvorf to byl, přistihla jsem ho v dámskejch kalhotkách. A po tomhle všem, pámbu mi pomáhej, musím teďko vyhodit skororabína!"

"Prosím vás!" pištěl Moishe s prosebným výrazem v očích.

Cítil jsem se jako vetřelec, a tak jsem se snažil kolem nich proklouznout nebo přesněji řečeno proklouznout mezi jejich

tělesnými masivy a jen jsem přitom cosi zaševelil na omluvu, ale to už jsem zaslechl Yettino: "Aj, aj! Kam spěješ, Romeo?"

Uvědomil jsem si, že to způsobil asi můj letní bavlněný oblek, čerstvě přinesený z čistírny a lehce přiškrobený, mé ulíznuté vlasy a bezpochyby především vodička po holení značky Royall Lyme, kterou jsem na sebe, jak mě najednou napadlo, naplácal tak rozhazovačně, že se ze mě musela linout vůně jako z tropického háje. Jen jsem se usmál, neřekl jsem ani slovo a sunul se dál ve snaze uniknout jak tomu zmatku, tak Yettině lehce necudné pozornosti.

"Vsadím se, že dneska večer se nějaké holčičce opravdu splní velkej sen!" řekla a zasmála se chraptivým hrdelním smíchem.

Mával jsem na ni v dobrém rozmaru, vrhl jsem pohled na toho ustrašeného ubožáka Muskatblita a už jsem vyklouzl do příjemného červnového večera. Když jsem pospíchal po ulici k podzemní dráze, slyšel jsem za sebou ještě jeho chabé pištivé protesty, přerušované štěrkovitě drsným ženským hlasem, bez přestání zuřivě kvákajícím, hlasem, který však přece jen slábl a začal se nést lehčím tónem promíjivé trpělivosti, z čehož jsem si vyvodil, že Moishe asi sotva dostane z Růžového paláce vyhazov. Yetta, jak jsem zjistil, byla v jádru srdce dobračka a řečeno idiomem z jiné vyjadřovací séfry, byla to balbatyšn lady.

Avšak ta drobná scénka, tak vypjatě židovského charakteru – působila jako recitativ z nějaké komické opery v jidiš –, ve mně trochu vyvolala obavy z některých drobností provázejících mé kvapem se blížící setkání s Leslií. V příjemně prázdném voze linky BMT jsem se kodrcal na sever a snažil jsem se začíst do brooklynského Orla s jeho úzce lokálními starostmi, až jsem se vzdal, a jak jsem přemýšlel o Leslii, napadlo mě, že jsem ještě v životě nepřekročil práh židovské domácnosti. Jaké to bude? uvažoval jsem. Najednou mi začalo dělat hlavu, jestli jsem patřičně oblečený, a v mysli mi vyvstala jakási mlhavá představa, že bych snad měl mít na hlavě klobouk. Ale ne, bodejť klobouk, ujišťoval jsem se, ten se přece nosí do synagogy (je to skutečně tak?), a v tu chvíli mi před očima kmitl obrázek tak dobře známého chrámku ze žlutých cihel, pod jehož střechou měla v mém rodném virginském městě útulek Kongregace Rodefa Sholema. Ta tichá synagoga se staženými žaluziemi v oknech a s pochmurným litinovým portálem a vyrytým reliéfem hvězdy Davidovy stála šikmo přes ulici naproti presbyteriánskému kostelu – tak dobře známého obrazu toho zděného stavení z blátivě hnědého pískovce s břidlicovou střechou, jež se stalo motivem dominujícím v americké architektuře třicátých let –, kde jsem se jako dítě i jako výrostek věnoval svým povinnostem nedělních bohoslužeb, a právě ta synagoga jako by pro mě ve své hrůzné tichosti ztělesňovala všechno, co bylo na Židech a židovství a jejich kabalistickém, v kadidlovém oparu stopeném náboženství to izolované, mysteriózní a nadpřirozené.

Možná že to bude připadat poněkud podivné, ale Židé sami mi takovou mystickou hrůzu nenaháněli. V běžných vrstvách civilního života rušného jižního města se dokonale asimilovali, chovali se přátelsky a běžně se podíleli na všem: jako obchodníci, lékaři, právníci, v celém spektru úspěšného měšťáctva. Zástupce starosty ("vicestarosta") byl Žid; velká místní střední škola si nesmírně považovala svá vzorná vítězná mužstva spolu s oním rara avis, fantasticky úspěšným a obávaným atletickým trenérem, který byl také Žid. Ale viděl jsem též, jak se osobnost Židů a celé jejich já náhle dovede proměnit. Z jasné záře dne a z vřavy obchodu najednou Židé před mýma očima mizeli do své domácí karantény a do ústraní podivných asiatských rituálů – se záhadným ovzduším kadidlového oparu, beraních rohů, obětin, tamburín a zahalených žen, tklivých žalmů a kvílivých nářků čarodějek věštících smrt, vše zpívané navíc podivným mrtvým jazykem; a tohle začalo působit malému jedenáctiletému presbyteriánkovi potíže.

Byl jsem myslím příliš mladý a nevědomý, abych rozpoznal souvislost mezi judaismem a křesťanstvím. Stejně tak jsem si nedovedl uvědomit jeden groteskní, dnes zřetelný paradox: že tehdy po nedělní škole, když jsem tam stál na chodníku a pošvidrával na ten hrozivě přísný svatostánek na protější straně ulice (mozek jsem měl ještě celý jako omámený tupě únavným příběhem z třetí knihy Mojžíšovy zvané Leviticus, jíž mě násilím nakrmil panensky vyhlížející bankovní úředník jménem McGehee, jehož vlastní předkové uctívali v dobách Mojžíšových na ostrově Skye stromy a vyli na měsíc), jsem vlastně právě absolvoval kapitolu staré nesmrtelné a věčně se odvíjející historie právě toho lidu, na jehož modlitební stánek jsem hleděl s hlubokou podezíravostí, pociťuje při tom slabé mrazení jakési nedefinovatelné hrůzy. Posmutněle jsem uvažoval o Abrahámovi a Izákovi. Panebože, jaké věci, které nesmějí spatřit denní světlo, se asi v té pohanské svatyni dějí! A to o sobotách, kdy dobří křesťané žali strojky své trávníky anebo nakupovali v obchodním domě Sola Nachmana. Jakožto začátečník v biblických vědách nedělní školy jsem toho o Židech věděl poměrně hodně a zároveň strašně málo, takže jsem si skutečně nedovedl udělat obrázek o tom, co se odehrává v Kongregaci Rodefa Sholema. Ve své dětské fantazii jsem si představoval, že troubí na šofar, jehož nezkrotné drsné tóny se rozléhaly stojatou atmosférou zachmuřených prostor, v nichž se rýsovala stará archa a hromada pergamenových svitků. Skloněné ženy, podle židovského rituálu se zahalenými tvářemi a v žíněných košilích, hlasitě vzlykaly. Nezpívaly se žádné vzrušeně dojemné nábožné písně, ozývval se tu jen monotónní zpěv, v němž se s tvrdou úporností věčně opakovalo slovo "adenoid". Tmou kmitaly přízračné kostěné amulety jako prehistoričtí ptáci a všude bylo vidět rabíny s kulatými čepičkami na temeni, kteří kvíleli guturálním jazykem slova svých barbarských rituálů – obřezávání kozlů, pálení volů, vyvrhování novorozených jehňat. Co jiného si mohl takový malý chlapec pod dojmem knihy Leviticus myslet? Nedovedl jsem pochopit, jak mohla moje zbožňovaná Miriam Bookbinderová anebo Julie Connová, ta byla pro všechny idolem, takovouhle šábesovou atmosféru přežít?

Teď, o deset let později, jsem sice byl prost takových předsudečných představ, ale ne zas natolik, abych přec jen trochu nepociťoval obavy, co při své první návštěvě v židovské domácnosti najdu chez Lapidusová. Těsně předtím, než jsem vystoupil z podzemní dráhy na Brooklyn Heights, jsem zjistil, že uvažuju o fyzických aspektech místa, které jsem měl navštívit, a že si je podobně jako kdysi tu synagogu spojuji s představou ponurého temna. To už ale nebyla výstřední fantazie mého dětství. Rozhodně jsem neočekával něco tak neutěšeného jako špinavé průchozí byty, o jakých jsem čítal v některých povídkách z židovského života dvacátých a třicátých let; věděl jsem, že rodina Lapidusových musí být světelná léta vzdálená od čtvrtí brlohů stejně tak jako od štetlu. Nicméně taková je již

přetrvávající síla předsudku a zaujatosti, že jsem maně předvídal příbytek jakési až dusivě pohřební atmosféry. Představoval jsem si potemnělé místnosti obložené temným ořechovým dřevem a zařízené těžkým dubovým nábytkem přísného misijního slohu; na stole jsem čekal menoru s úhlednou řadou svíček – nezapálených, zatímco někde poblíž bude na stolku tóra nebo možná talmud otevřený na stránce, kterou právě před chvílí podroboval zbožnému zkoumání některý lapidusovský senior. Přestože jsem si představoval příbytek úzkostlivě čistý, čekal jsem, že bude zatuchlý a nevětraný, takže sem bude z kuchyně vanout pach připravované gefilte fiš, a v té kuchyni bude možno letmo zahlédnout stařičkou paní s šálem – Lesliinu babičku –, která se bude bezzubě usmívat nad kastrolem, ale bude mlčet, protože nebude mluvit anglicky. V obývacím pokoji bude převládat chromovaný nábytek připomínající sanatorium. Také jsem čekal jisté obtíže při hovoru s Lesliinými rodiči – matka dojemně přetloustlá, jako bývá většina židovských matek, stydlivá, nedůvěřivá, spíš mlčenlivá, otec bude přístupnější a příjemnější, ale bude schopen hovořit pouze o svém obchodě, tvarovaných plastických hmotách, a jeho hlas bude silně poznamenán guturálami a palatálami jeho mateřštiny. Budeme upíjet manischewitzské a uždibovat chalvu, zatímco moje přesycené chuťové buňky budou toužit po láhvi schlitzu. Potom však vlak podzemní dráhy s duněním dorazil do stanice Clark Street na Brooklyn Heights a ten můj hlodající prvořadý zájem – kde, přesně v které místnosti, na které posteli či pohovce dojde v tom stísněném puritánském ovzduší mezi mnou a Leslií k naplnění naší nádherné dohody – náhle ustoupil v mé mysli do pozadí.

Nechci líčení svých prvních reakcí na dům Lapidusových přehánět, zvláště jak se jevil v protikladu k mé předem dané představě. Ale skutečnost je taková (a ještě po tolika letech mi v hlavě ten obrázek září jasně jako zbrusu nový cent), že dům, v kterém Leslie žila, byl tak módní a elegantní, že jsem kolem něj celý zkoprnělý několikrát prošel. Nechtělo se mi věřit, že tenhle dům na Pierrepont Street skutečně odpovídá číslu, které mi Leslie dala. Když jsem si tím nakonec byl jist, zůstal jsem tu stát v dokonalém obdivu. Byla to vkusně restaurovaná vila z hnědého pískovce v neoklasicistním stylu a byla z ulice trochu posunuta dozadu, zasazená do nevelkého zeleného trávníku s půlměsícem štěrkové příjezdové cesty. Na ní právě v tu chvíli stál zářivě čistý a nablýskaný cadillac syté, vínově karmínové barvy, zřejmě dokonale udržovaný, jaký by klidně mohl ihned stát na výstavě v autosalonu.

Zastavil jsem se na chodníku velmi pěkné, stromy lemované ulice a vychutnával její eleganci, vytvářenou se zjevnou uměleckou inspirací. V podvečerních stínech zářila světla v oknech domu tlumeným světlem, z něhož se linula pohoda, jež mi náhle připomněla některé honosnější domy lemující Monument Avenue dole v Richmondu. Pak mi vulgárnějšími hlubinami mé mysli probleskla myšlenka, že tahle scéna by se hodila coby perfektně vyvedená reklamní fotografie inzerující luxusní vozy Fisher Bodies, skotskou whisky, diamanty anebo cokoli jiného, co by navozovalo představu něčeho výlučného, předraženého a zjemnělého. Ale ze všeho nejvíc mi vila připomínala stylovou a překrásnou metropoli Konfederace – snad poněkud absurdní jižanská asociace, kterou však v rychlém sledu podtrhávaly některé drobnosti, jako byl přihrbený litinový černoušek žokej, který se na mě zubil rozesmátými ústy s růžovými rty, když jsem se blížil k průčelí, a pak upovídaná služka, která mě vpouštěla dovnitř a která na mě působila jako důmyslný vtip. Leskle černá, v uniformě s náběry a volány a s mluvou, která zněla mému neomylně vycvičenému uchu jako jazyk rodačky z kraje mezi řekou Roanoke a Currituck County v hořejším východním cípu Severní Karolíny u jižní virginské pomezní čáry. Když jsem se jí zeptal, přisvědčila a že prý skutečně pochází z vesnice South Mills – a dodala, že "na kventlik zprostředka" blat Dismal Swamp. Pochichtávajíc se mému ostrovtipu, zakoulela očima a řekla: "Tak pojte!" Pak se pokusila o důstojný výraz, našpulila rty a tichým, trochu víc yankeesky znějícím tónem dodala: "Slečna Lapídusová tady bude za okamžiček." Očekával jsem nějaké drahé importované pivo, a už z toho očekávání jako bych byl lehce opilý. V následujícím okamžiku mě Minnie (tak se totiž, jak jsem se dověděl později, jmenovala) uvedla do obrovského obývacího pokoje ústřicové barvy s pohovkami, jež vzbuzovaly dojem rozmařilého pohodlí, mohutnými otomany a téměř hříšně vypadajícími křesly. Všechny kusy byly rozestavěny na vysokém, taktéž bílém neposkvrněném koberci, který vykrýval místnost ode zdi ke zdi. V knihovnách bylo všude plno knih – nebyly to napodobeniny, byly to knihy nové i staré a na některých bylo lehce znát, že je někdo četl. Zabořil jsem se hluboko do křesla se smetanovým jelenicovým potahem, jež stálo uprostřed mezi éterickým Bonnardem a Degasovou studií muzikantské zkoušky. Ten Degas mi byl ihned povědomý, ale nevěděl jsem přesně odkud – až jsem si jej vybavil z filatelistického období svého dětství; viděl jsem jej jako reprodukci na známce vydané Francouzskou republikou. Panebože všemohoucí, pomyslel jsem si a na víc jsem se nezmohl.

Celý den jsem byl samozřejmě ve stavu jakéhosi erotického polovzrušení. Zároveň jsem byl naprosto nepřipravený na takovýhle luxus, jaký mé venkovské oči viděly pouze na stránkách časopisu The New Yorker a na filmovém plátně, ale ve skutečnosti nikdy. Tento kulturní šok – náhlá fúze libida s ukvapenou domněnkou, že tu jde o špinavý, ale uváženě investovaný kapitál – ve mně vyvolával v tom křesle celou směsici znepokojivých pocitů: zrychlený tep, podstatně temnější hektický ruměnec, náhlé slinění a v neposlední řadě spontánní a neobyčejně silné tuhnutí v rozkroku, které mělo trvat celý večer, ať jsem byl kde byl – ať jsem seděl, stál anebo se proplétal mezi večeřícími hosty u Gage & Tollnera, kam jsem vzal o něco později Leslii na večeři. Můj hřebčí stav byl samozřejmě jevem, jenž souvisel s mým velkým mládím, a později se opakoval zřídka (po třicítce na tak dlouhou dobu už vůbec ne). Zažil jsem tento priapismus dřív již několikrát, ale sotvakdy v takové intenzitě a nikdy ne v situacích, jež by neměly výlučně sexuální ráz. (Nejvíc se pamatuji na jeden případ, když mi bylo asi šestnáct let, bylo to na školní taneční zábavě, kde mi jedna z těch chytrých malých koketek, o jakých jsem již mluvil – a Leslie byla přímo vzácným protikladem tohoto typu –, připravila celou sérii nejrůznějších podobných úskoků: dýchala mi za krk, lehtala mě konečky prstů na vlhké dlani a tiskla se saténem svých slabin k mým slabinám s takovou rezolutní a zároveň úskočnou chtivostí, že jsem se snad jen volní silou světce dokázal po hodinách muk od toho vampýra odtrhnout a celý zduřelý utekl do noci.) Ale v domě Lapidusových nebylo takového trýznění vůbec zapotřebí. S myšlenkou na Lesliin blížící se příchod se tu mísilo – a přiznám se k tomu se zahanbením – vzrušující vědomí toho nadbytku peněz. Nebyl bych docela čestný, kdybych také nepřiznal, že k sladké vyhlídce na kopulaci přistupovala ještě prchavá představa manželského svazku, kdyby se to náhodou začalo tím

směrem vyvíjet.

Brzy jsem se měl velmi nenápadným způsobem dovědět od Leslie a od jistého pana Bena Fielda, přítele Lapidusových, který ten večer dorazil s manželkou mně téměř v patách, že majetek Lapidusových pochází v zásadě z jednoho jediného kousku bakelitu, ne většího než dětský malíček nebo červíkovitý apendix dospělého člověka, který skutečně onen titěrný předmět připomínal. Bernardu Lapidusovi se docela dobře vedlo, jak mi vyprávěl pan Field, když si přitom pochutnával na chivas regal, během krizových třicátých let ve výrobě lisovaných bakelitových popelníků. Byly to popelníky (to mi později zase vyprávěla Leslie) toho běžně známého typu: obvykle černé, kulaté a byly na nich vytlačeny názvy luxusních klubů jako Stork club, "21", El Morocco anebo nápisy poněkud plebejštějšího zaměření, Bettin koutek nebo Josefova hospůdka. Spousta lidí tyhle popelníky kradla, takže po nich byla neustále poptávka. V těch letech vyráběl pan Lapidus popelníky po stovkách tisíců a z výsledků činnosti své malé továrničky v Long Island City si mohl dovolit žít s rodinou velice slušně na Crown Heights, tehdy jedné z lepších čtvrtí Flatbushe. Přechod od obyčejné prosperity k nadbytku a přepychu způsobila poslední válka, které Lapidusovi také vděčili za to, že se přestěhovali do pískovcové vily na Pierrepont Street s Bonnardem a Degasem (a jak jsem měl brzy uvidět, i s Pissarrovou krajinkou, zapadlou venkovskou cestou někde v nedotčené přírodě za Paříží devatenáctého století, scénou tak kouzelně čistou, že se mi až stahovalo hrdlo).

Těsně před bombardováním Pearl Harboru – pokračoval pan Field svým klidným věcným tónem – nabídla federální vláda výrobcům tvarovaných umělých hmot zakázky na výrobu tohohle malého úhledného předmětu, pouhé dva palce dlouhého, nepravidelného tvaru, na konci s úhořovitě vyhlížející výchlipkou, která měla s absolutní přesností zapadnout do podobně tvarovaného otvoru. Stálo to jen zlomek centu, ale jelikož podle smlouvy, kterou pan Lapidus získal, se měla rozběhnout výroba na desítky milionů kusů, zrodila se z této trpasličí věcičky Golconda: byla to základní součástka pojistky každého sedmdesátipětimilimetrového dělostřeleckého granátu odpáleného americkou pozemní i námořní pěchotou během celé druhé světové války. V palácově pompézní koupelně, kam jsem se později musel uchýlit, byla napodobenina tohohle malého kousku pryskyřice (z té totiž, jak mi sdělil pan Field, se pojistka vyráběla), byla za sklem v rámu a visela na stěně, a já jsem na ni zůstal dosti dlouho v zamyšlení hledět a myslel na ty nespočetné legie Japončíků a nácků, kteří vyletěli do sladkého nenávratna díky existenci tohohle čudlíku vyrobeného z toho černého elementárního svinstva ve stínu Queensboroského mostu. Napodobenina byla z osmnáctikarátového zlata a ta dávala zaznívat v celém domě jedinému tónu špatného vkusu. Ale to se dalo tehdejšího roku omluvit, protože v Americe byla ve vzduchu cítit ještě čerstvá vůně vítězství. Leslie o té věcičce později mluvila jako o "červíkovi" a ptala se mě, jestli mi nepřipomíná nějaký "mohutnější druh spermatozoa" – což byla sice poutavá, ale až mrazivě protichůdná představa, když se uváží, jakou konečnou funkci červík měl. Vedli jsme o tom chvíli filozofickou debatu, ale ona nakonec zaujala vůči zdroji rodinného majetku bezstarostně nevázaný postoj a s jakýmsi rezignovaným úsměvem prohlásila: "Za toho červa se nakonec mohlo koupit pár fantastických francouzských impresionistů."

Teď se objevila zrumělená a překrásná v šatech ze smolně černého žerzeje, který splýval a vlnil se kolem její bohatě tvarované postavy tím nejkouzelnějším způsobem. Lehce mě políbila zvlhlými rty na tvář, přičemž jsem ucítil nenápadnou vůni nějaké ústní vody, jíž jí ústa voněla jako po narcisu a která pro mě byla z nějakého důvodu dvakrát víc vzrušivější než vůně dráždivých koketek z Tidewateru, těch pošetilých panen namočených v páchnoucím pižmu odalisek. Tohleto má skutečnou úroveň, pomyslel jsem si, úroveň těch nejlepších židovských vrstev. Děvče, které bylo natolik sebejisté, že si troufalo prostou pánskou vůní, zřejmě skutečně vědělo, co to znamená sex. Brzy nato přišli Lesliini rodiče, on štíhlý, opálený, zajímavě a chytře vyhlížející pán, jen něco málo přes padesát, ona velice krásná žena s vlasy ambrové barvy, tak mladistvého vzezření, že by se klidně mohla vydávat za starší Lesliinu sestru. Vzhledem k jejímu zjevu jsem jen těžko uvěřil, že maminka – jak mi později Leslie sdělila – absolvovala Barnard College v roce 1922.

Manželé Lapidusovi se nezdrželi dlouho, takže jsem mohl získat jen velmi povrchní dojem. Ale i ten – a byl to dojem, že jsou to lidé vzdělaní, že mají výborné nenucené chování a že jsou dokonce i jaksi intelektuálové – způsobil, že jsem se v duchu musel hanbit za svou tupost a za ty zpozdilé, náhle mě posednuvší představy ve voze podzemní dráhy a za stupidní očekávání atmosféry špinavé pošmournosti a kulturní bídy. Jak málo jsem toho věděl o městském světě za Potomakem s jeho etnickými záhadami a složitostmi! Mylně jsem očekával stereotypní vulgárnost. Čekal jsem, že Lapidus p'c're bude něco jako Schlepperman – komický Židáček z rozhlasových pořadů Jacka Bennyho s výslovností Sedmé avenue i s jeho zoufalou ordinérností, a místo toho jsem objevil patricije s lahodnou mluvou, který bere své bohatství jako něco samozřejmého; jeho hlas zní příjemnými otevřenými samohláskami a jiskrností absolventa Harvardovy univerzity, kterou ukončil summa cum laude v oboru chemie a odkud si odnesl odborné znalosti natolik použitelné v praxi, že mohl vyrábět vítězného červa. Upíjel jsem importované pivo, které mi nabídli. Začínal jsem je již trochu cítit v hlavě, ale byl jsem šťastný – šťastný a spokojený, jak jsem si předtím vůbec nedovedl představit. Pak jsem učinil další báječný objev. Jak konverzace hladce šuměla balzámovým večerem, začínal jsem vyrozumívat, že manželé Fieldovi pojedou s Lesliinými rodiči na celý víkend do letního sídla Lapidusových na jerseyském pobřeží. Společnost se vlastně už už chystala odjet v tom temně karmínovém cadillacu. Uvědomil jsem si, že budeme ponecháni s Leslií úplně sami, abychom si mohli zaskotačit. Můj pohár slasti přetékal. Dokonce se proměnil ve splav, který se rozlil po neposkvrněném koberci a přetekl až ven na Pierrepont Street a kamsi daleko do potemnělých útrob Brooklynu. Leslie. Víkend o samotě s Leslií…

Ale měla uplynout ještě celá půlhodina, než Lapidusovi a Fieldovi do cadillacu nastoupili a vyrazili směrem na Asbury Park. Mezitím se vedla společenská konverzace. Stejně jako jeho hostitel byl i pan Field sběratel uměleckých předmětů a hovor se stáčel k otázce získávání nových uměleckých děl. Pan Field měl spadeno na nějakého Moneta v Montrealu a prozradil, že prý by ho snad mohl s trochou štěstí získat za třicet. Na několik vteřin se mi páteř proměnila v příjemný rampouch. Uvědomil jsem si, že jsem poprvé slyšel někoho z masa a krve (v protikladu proti nějaké filmové figuríně) říkat "třicet" jako zkratku pro "třicet tisíc". Ale čekalo na mě ještě další překvapení. V tu chvíli padla zmínka o

Pissarrovi, a jelikož jsem jej ještě neviděl, vyskočila Leslie z pohovky a že se s ní na něj musím ihned podívat. Šli jsme spolu do zadní části domu do místnosti, která sloužila zřejmě co jídelna a v které se před námi objevil kouzelný sen, na nějž dopadaly poslední šikmé paprsky podvečerního letního slunce – byla to krajinka za tichého nedělního odpoledne, na níž se prolínalo bledě zelené révoví a opryskané zdivo s věčností. Moje reakce byla naprosto spontánní. "To je krása!" zašeptal jsem. "To je, co?" ozvala se Leslie.

Stáli jsme vedle sebe a hleděli na krajinku. V tom přítmí byla její tvář tak blízko u mé, že jsem cítil sladkou vůni těžkého sherry, jež předtím pila: a pak jsem měl najednou v ústech její jazyk. Po pravdě řečeno jsem se nesnažil ten zázrak s jazykem nějak sám vyvolat; jen jsem se otočil a chtěl se dívat na její tvář a čekal jsem, že výraz toho estetického zážitku, který v ní naleznu, bude snad odpovídat zážitku mému. Ale vlastně jsem nestačil její tvář postřehnout ani zlomkem pohledu, tak náhle a tak hladově se jazyk přihlásil. Ponořil se do mých zejících úst jako nějaký svíjející se mořský tvor a úplně zmámil moje smysly, jak hledal nedosažitelný nejzazší kout někde až u mého čípku; mrskal sebou, pulzoval a rejdil všemi prostorami pod klenbou mé ústní dutiny: jsem si jist, že aspoň jednou se úplně obrátil. Byl hladký jako delfín, ani ne tak příliš vlhký jako spíš slastně vlahý, a chutnal po amontilladu a měl takovou sílu, že jsem se bezmocně opřel o dveřní rám, s očima pevně zavřenýma, doslova v transu. Nemám ponětí, jak dlouho to trvalo, ale když mě nakonec napadlo, že bych jí měl oplatit nebo se aspoň o to pokusit, a začal jsem s klokotavým zvukem nutit k práci vlastní jazyk, cítil jsem, jak se její jazyk stahuje a proměňuje v splaskly měchýř, až pak ode mě odtáhla ústa a přitiskla se mi tváří k líci. "Teď nemůžeme," řekla rozrušeným tónem. Zdálo se mi, že cítím, jak se třese, ale byl jsem si jist jen tím, že ztěžka dýchá, a tiskl jsem ji pevně v náručí. Šeptal jsem: "Panebože, Leslie… Les…" – na víc jsem se nezmohl – a pak se ode mě odtrhla. Úsměv v její tváři jako by tak úplně neodpovídal našemu bouřlivému vzrušení a z jejího hlasu začal zaznívat měkký bezstarostný a dokonce jakýsi žertovný tón, ale význam jejích slov mě stále ještě přibíjel kamsi na práh šílenství vášně. Byla to známá písnička, pískaná tentokrát na ještě sladší vrbovou píšťaličku. "Píchat," šeptala mi sotva slyšitelně, s očima upřenýma na mě, "fantasticky si… zapíchat." Pak se otočila a odcházela zpátky do obývacího pokoje.

O několik okamžiků později jsem vklouzl do habsbursky okázalé koupelny se stropem katedrály a rokokovými zlatými kohoutky a knoflíky a vším možným vybavením, hrábl jsem do náprsní tašky a z papírového pouzdra jsem vytáhl za vyčuhující konec lubrikovaný prezervativ značky Trojan a přichystal si jej do postranní kapsy u saka, a zatím jsem se snažil trochu vzpamatovat před vysokým zrcadlem, na jehož rámu se to hemžilo zlatými cherubínky. Podařilo se mi dostat z tváře šmouhu po rtěnce – z tváře, která k mému rozladění měla ten třešňově červený, vařený odstín, jaký mají v obličeji lidé po úžehu. S tím jsem ale nesvedl vůbec nic, i když se mi zase na druhou stranu zdálo, že to moje bavlněné, z módy vyšlé a trochu příliš dlouhé sako úspěšně zakrývá můj poklopec.

Měl jsem snad začít mít podezření, že je něco v nepořádku, když se za několik minut nato Lapidusovi a Fieldovi loučili a paní Lapidusová na cestě před domem políbila Leslii něžně na čelo a zašeptala jí: "Buď tu hodná, ty má princezničko…"? Uplynula ještě řada let a já musel prostudovat hodně z židovské sociologie a přečíst knihy jako Sbohem, město C. a Marjorie Morningstarová, než jsem se poučil o existenci archetypální židovské princezny, o jejím modu operandi a její významné roli v celém životním schématu. Ale v tu chvíli pro mě slovo "princeznička" neznamenalo nic víc než něžnou roztomilůstku; v duchu jsem se tomu "Buď tu hodná" uculil, ale to už cadillac s blikajícími rudými koncovými světly mizel v soumraku. Přesto však když jsme osaměli, cítil jsem v Lesliině chování jakousi – snad by se to dalo nazvat – ostýchavost –, která mi řekla, že je zapotřebí vyčkat: a to bez ohledu na onen mohutný náboj páry, který jsme v sobě nahromadili, hlavně též díky jejímu útoku na moje ústa, která v tu chvíli náhle začala opět žíznit po jejím jazyku.

Zaútočil jsem na Leslii ihned za hlavními dveřmi vily a vzal ji kolem pasu, ale vyklouzla mi se zvonivým smíchem a s poznámkou, která pro mě v tu chvíli byla příliš záhadná, než abych vše pochopil – že "práce kvapná málo platná". Leslie však měla zřejmě značný zájem na tom, aby sama řídila naši vzájemnou strategii, aby sama chod večera načasovala a udávala jeho rytmus a tak dovedla postupně a pomalu naši záležitost až k velkému crescendu. Pokud šlo o vzplanuvší vášeň, byla Leslie sice zrcadlovým obrazem mého stavu a byla stejně tak plná horoucí touhy, ale rozhodně nebyla zase žádná obyčejná holka, které by stačilo říct a kterou bych mohl mít hned tam na tom koberci ode zdi ke zdi. Přes všechnu její žhavost a tu její minulou povolnost jsem instinktivně vycítil, že chce, abych se s ní mazlil, abych jí lichotil a abych ji sváděl a vůbec s ní nakládal jako s dospělou ženou a dámou, což mi docela vyhovovalo, protože Příroda sama již připravila podobný rituál k zvýšenému potěšení druhé, mužské strany. A tak jsem byl víc než ochotný zůstat trpělivý a vyčkávat. A když jsem pak seděl docela způsobně vedle Leslie pod Degasem, vůbec mi nevadilo, když vstoupila Minnie se šampaňským a s čerstvým kaviárem z jesetera (což pro mě byla zase jedna z dalších "premiér", jež na mě ten večer čekaly). S Minnií jsme se samozřejmě hned začali škádlit, a to velmi jižanským stylem, který Leslie zřejmě pokládala za roztomilý.

Jak jsem se již zmínil, vyváděl mě během mého pobytu v New Yorku z míry objev, že Newyorčané mají sklon zaujímat k Jižanům krajně nepřátelský postoj (ostatně podobně se ke mně choval ze začátku i Nathan) anebo se k nim chovají s jistou pobavenou blahosklonností, jako by před sebou měli nějaký zvláštní druh minstrelů pro obveselení. I když jsem věděl, že Leslie přitahovaly moje "vážné" stránky, spadal jsem do zmíněné kategorie také. Téměř jsem přehlédl skutečnost – a uvědomil jsem si to teprve, když se opět objevila Minnie –, že jsem v Lesliiných očích něčím čerstvě a exoticky novým, něčím jako hrdina z Jihu proti Severu Rhett Butler; moje jižanství bylo moje nejmocnější zbraň, a tak jsem je předehrával v plné slávě celý večer. Například při následující škádlivé konverzaci (o dvacet let později by podobná výměna slov byla nemyslitelná) se Leslie rozjařením až plácala do svých nádherných, v žerzeji zahalených stehen.

"Minnie, já úplně vyšiluju: kdybych tak mohl polknout něco po našem tam dole. Pravou černošskou krmi. Žádný tyhle komunistický rybí jikry."

"Mmm! A já! Jak já bych si dala takhle solenýho cípala se zeleninkou! Solenýho cípala s krupkama. Tomu já říkám zdrava."

"Co takhle vařené vepřové droby ze sviňky po jižansku, Minnie? Droby a khél."

"Dejte pokoj!" (Provázeno pisklavým chichotáním.) "Povídáte mi tady vo drobách a já z toho začínám mít hlad, že snad pojdu!"

Když jsme o něco později s Leslií večeřeli u Gage & Tollnera pod plynovými lampami škeble a královské kraby, zažil jsem takové prolnutí smyslových a duchovních slastí, jaké jsem v životě nepoznal. Seděli jsme těsně vedle sebe u rohového stolku daleko od žvatlajícího davu. Pili jsme nějaké vzácné bílé víno, které zostřilo mé smysly, takže jsem Leslii vypověděl celou pravdivou historii mého dědečka z otcovy strany, který přišel u Chancellorsville o oko a kolenní jablko, a efektně nadnesenou historku o svém prastrýci z matčiny strany, který se jmenoval Mosby a který byl za občanské války jedním ze slavných partyzánských vůdců Konfederace. Říkám "efektně nadnesenou", protože Mosby, virginský plukovník, se mnou nebyl vůbec nijak spřízněn; sám příběh však byl jakž takž autentický a hlavně byl barvitý a já vyprávění přizdobil protáhlou jižanskou výslovností spolu s řadou roztomilých vedlejších detailů a bravurních nápadů, přičemž jsem se snažil využít každého dramatického efektu a nakonec jsem zapnul na střední napětí takový mazaný šarm, že mě Leslie s rozzářenýma očima vzala za ruku a stiskla mi ji, jako tenkrát na Coney Islandu, a já při tom ucítil, nebo se mi to aspoň zdálo, že má dlaň zvlhlou žádostí. "A co se stalo potom?" zeptala se mě po krátké odmlce, kterou jsem načasoval kvůli jednomu důležitému efektu. "Takže můj prastrýc Mosby," pokračoval jsem, "nakonec v tom údolí brigádu Unie obklíčil. Bylo to v noci a velitel severních vojsk spal ve stanu. Mosby do temného stanu vlezl, šťouchl generála do žeber a vzbudil ho. ‚Pane generále,' řekl, ‚vylezte z postele, mám pro vás novinu o Mosbym!' Generál jeho hlas neznal a myslel si, že je to jeho člověk, a tak ve tmě vyskočil a řekl: ‚O Mosbym! Už jste ho dostal?' A Mosby na to: ‚Nikoli, sire! On dostal vás!'"

Lesliina reakce byla jako balzám – byl to nadšený, hrdelně znějící kontraaltový řehot, který se tak rozléhal, že po nás lidé od okolních stolů otáčeli hlavy a že si nás vrchní změřil káravým pohledem. Když Lesliin smích dozněl, zůstali jsme chvíli mlčky hledět do skleniček s brandy, které jsme si dali po večeři. Pak to ale nakonec byla ona, ne já, kdo z nás dvou první dotkl tématu, jež jí stejně tak jako mně tanulo na mysli s největší naléhavostí. "Víš, je to na té době hrozně podivné," řekla v zamyšlení. "Chci říct na devatenáctém století. Totiž o co mi jde: na ty lidi člověk nikdy nemyslí, jako že by taky souložili. Těch knih a historek, a ani slovo o tom, že by souložili."

"Viktoriánství," řekl jsem. "Pustá prudérie."

"Já totiž o občanské válce moc nevím, ale vždycky, když si na tu dobu pomyslím – od té doby, co jsem četla a viděla Jih proti Severu, mám takové fantastické představy o těch generálech, nádherných mladých jižních generálech, vidím ty jejich nazlátlé kníry a vousy a prstýnky vlasů, a vidím je na koních. A ty kouzelné dívky v krinolínách a dlouhých krajkových kalhotkách. Z toho, co si o nich člověk může přečíst, by ho nikdy nenapadlo, že taky někdy souložili." Odmlčela se a stiskla mi ruku. "Totiž, nezamává to s tebou, když si na nějakou takovou okouzlující dívku v krinolíně vzpomeneš a představíš si, jak se fantasticky muchlá s báječným mladým oficírem – když si představíš, jak souloží jako blázni?"

"To víš, že ano," odpověděl jsem a celý jsem se až zachvěl, "to víš, že zamává. Taky to v člověku prohlubuje smysl pro historii."

Bylo po deváté a já objednal další brandy. Zůstali jsme sedět ještě hodinku a Leslie se opět jako tehdy na Coney Islandu chopila s jemnou samozřejmostí konverzačního kormidla a nasměrovala nás rozčeřenou hladinou odlehlých vod a tajemných jezírek do oblastí, do nichž jsem se já v životě s ženou nikdy neodvážil. Často se zmiňovala o psychoanalytikovi, k němuž dochází a který prý v ní dokázal otevřít vědomí jejího prazákladního já, a ještě něco daleko důležitějšího, dokázal, že si plně uvědomila sexuální energii, která prý potřebuje pouze uvolnit a osvobodit, aby se z ní, z Leslie, stal plně fungující zdravý živočich (její výraz), jakým se nyní sama cítí. Když mluvila, dovolil mi onen blahodárně působící koňak, abych lehce přejel konečky prstů po obrysech jejích výrazných rtů, jiskřivě zářících rudou rtěnkou.

"Než jsem se dala analyzovat, byla jsem hrozný kretének," vzdychla, "přepjatá intelektuálka bez jakéhokoli vědomí skutečnosti, že patřím ke svému tělu, že je tu ještě moudrost, kterou mi má dát moje tělo. Vůbec jsem si neuvědomovala existenci té své kočky, toho báječného malého orificia, nic. Četl jsi D. H. Lawrenee? Milence lady Chatterleyové?" Musel jsem říct, že ne. Sice jsem toužil si knihu přečíst, ale nebylo mi to dopřáno, protože zůstávala uvězněna jako šílený škrtič za dráty uzamčených regálů univerzitní knihovny. "Přečti si ji," řekla zajíkavým naléhavým hlasem. "Půjč si ji a přečti si ji kvůli vlastní spáse. Jeden můj přítel propašoval výtisk z Francie, já ti ho půjčím. Lawrence dává odpověď na – víš, on toho totiž tolik ví o souloži. Říká, že když člověk souloží, odchází k temným bohům." Při těch slovech mi stiskla ruku, kterou jsem měl prsty propletenu s jejími, sotva milimetr od toho úporného ztopoření v klíně, a její oči se zadívaly do mých s takovým vytržením a s takovou vášní a jistotou, že jsem v sobě musel zmobilizovat všechno sebeovládání, abych se hned v tu chvíli nedopustil zde na veřejném místě nějakého trapného barbarského objetí. "Víš, Stingo," pokračovala, "já si skutečně myslím, že soulož znamená jít k temným bohům."

"Takže pojďme k temným bohům," uzavřel jsem a prakticky už se téměř neovládaje, mávl jsem na číšníka, že chci platit.

* * *

Již jsem se dříve zmínil o André Gidovi a o Gidových denících, které jsem se snažil napodobit. Na Dukeově univerzitě jsem se jako student musel Mistrem pracně prokousávat ve franštině. Nesmírně jsem se jeho deníkům obdivoval a Gidovu čestnost a nemilosrdné rozpitvávání sebe sama jsem pokládal za skutečně triumfální čin vzdělané mysli člověka 20. století. Ve svém vlastním deníku jsem na začátku závěrečné části své kroniky o Leslii Lapidusové – později jsem si uvědomil, že to byl Pašijový týden, který začal tehdy o té květné neděli na Coney Islandu a skončil hodinami, jež jsem trpěl na kříži v pátečních časných ranních hodinách už zase na Pierrepont Street – uvažoval o Gidovi dosti obšírně a

zpaměti jsem parafrázoval některé jeho exemplární myšlenky a pozorování. Nechci se zde touto pasáží zabývat, ale jen bych poznamenal, že jsem se tehdy obdivoval nejen tomu hrůznému ponížení, které Gide dovedl prožít, ale zároveň té čestnosti a statečnosti, s jakou byl vždy rozhodnut je zaznamenat: všiml jsem si, že čím bylo jeho ponížení nebo zkamání katastrofálnější, tím očistněji a zářněji působil jeho záznam v Denících – byla to katarze, které se mohl čtenář sám také zúčastnit. I když se již na to nepamatuji naprosto bezpečně, myslím, že jsem se po svých gidovských meditacích pokoušel v oné poslední části o Leslii, kterou tu uvedu, dosáhnout katarze podobného rázu. Musím však dodat, že právě na těch stránkách bylo přec jen cosi trochu podvodného. Musel jsem je někdy nedlouho po napsání ze svého deníku, který vypadal jako hlavní účetní kniha, v zoufalství vytrhnout a zřejmě jsem je zmuchlané strčil někam za desky deníku a přišel na ně šťastnou náhodou, když jsem v duchu rekonstruoval rozuzlení této přízračné maškarády. Ale stále mě udivuje ten rukopis: není to ten úhledný, čtivý rukopis snaživého žáka, jakým jsem většinou psával, ale ztřeštěně pádící čmáranice, z které lze vyčíst zoufalý trysk rozzuřených emocí. Na stylu však přec jen dodnes zůstává cosi oproštěného a suše sardonického, jakási sebeanalýza, které by se možná i Gide byl obdivoval, kdyby si mohl ty stránky plné ponížení přečíst:

Mohlo mi dojít, co se děje, už když jsme po večeři u Gage & Tollnera nastoupili do taxíku. Samozřejmě, že jsem byl ale tou dobou úplně bez sebe, že se mě zmocnila bohapustá prasácká chlípnost, takže jsem Leslii sevřel v náručí ještě dřív, než se taxík rozjel. A ihned se opakuje totéž, jako když jsme se šli podívat na Pissarra. Ten její jazyk mám v tu ránu zase v ústech a mrská se mi tam jako sleď, který sebou zoufale mlátí proti proudu. V životě jsem si nedovedl představit, že z líbání se dá udělat něco takhle zákeřného a útočně taktického. Když pak přišla řada na mě, samozřejmě jsem jí vše oplatil. Cestou po Fulton Street zkusím tedy "francouzáka" a jí se to zřejmě šíleně líbí a jen vzdychá a celá se třese. To už jsem tak rozžhavený, že udělám něco, co jsem při líbání s dívkami dole u nás ve Virginii vždycky toužil udělat, ale neodvažoval jsem se, protože to do sebe mělo cosi vulgárního. Pamalu zasunuju jazyk dovnitř a zase ho vysunuju ven v rytmickém kopulačním pohybu, ad libitum. Leslie se opět rozsténá blahem a jen na okamžik odtáhne rty, aby mohla zašeptat: "Panebože! Jak ty poznáš, co já si tak, jak ty…" Nedám se tímto drobným intermezzem cudnosti odradit. Jsem pološílený. Je téměř nemožné vylíčit slovy, v jakém jsem byl v tu chvíli stavu. Ve zlomku okamžiku jakéhosi uvážlivého šílenství se rozhoduju, že právě teď musím udělat první přímý tah. A tak vysunu velice něžně ruku vzhůru, abych mohl zespodu do dlaně uchopit její tak dráždivě působící levý prs, nebo pravý, už se nepamatuju. A v tom okamžiku vystrčí Leslie ruku v obranném gestu, velice rozhodně a neústupně a způsobem, který tvrdostí přesně odpovídá mému delikátnímu tahu, do pozice jasně naznačující: "Ani krok!" Z toho úplně šílím, dokonale vyšiluju a myslím si, že jeden z nás udělal nějakou chybu, popletl naše vzájemné signály nebo že ona si dělá legraci (špatný vtip!), cokoli. A krátce nato, s jazykem někde až v jejím jícnu, přičemž ona pořád lehce sténá, posunu ruku k druhému prsu. Prsk! Totéž: opět ten náhlý obranný pohyb, ruka nastavená jako nějaký zátaras na křižovatce. "Vstup zakázán!" To je naprosto k nevíře.

(Psáno v pátek v 8 hodin večer. Studuju Merckovu příručku. Z Mercka mohu vysoudit, že trpím "silnou akutní glossitidou", zapálením povrchu jazyka, které je traumatického původu, ale stav bezpochyby zhoršují baktérie, viry a nejpestřejší toxicitida způsobená pěti- nebo šestihodinovou výměnou slin, v historii mých úst – a troufám si říct v ústech kohokoli jiného – bez precedentu. Z Mercka se také poučuji, že je to stav přechodný, který se po několika hodinách zmírní, jestliže se jazyku poskytne šetrný klid, což je mi zdrojem nesmírné úlevy, neboť požít jediné sousto nebo loknout si víc než jednou dvakrát piva je úplná vražda. Je téměř večer, píšu v Yettině domě a jsem sám. Nedokážu se dokonce objevit ani před Sophií, ani před Nathanem. Po pravdě řečeno, trpím pocitem pustoty a takového zklamání, jaký jsem v životě nepoznal a jaký jsem ani nepokládal za možný.)

Ale vraťme se k Stingově anabázi. Abych si zachoval vlastní rozum, musím si samozřejmě pro její bizarní chování vymyslet nějaké racionální zdůvodnění. Uvažuju, že si Les zřejmě docela prostě a logicky nepřeje, aby se veřejně v taxíku něco dělo. Naprosto v pořádku. V taxíku dáma, v posteli děvka. S touhle myšlenkou v hlavě se spokojuji s další prací jazykem v ústním labyrintu, až nakonec taxík zastaví u pískovcové vily na Pierrepont Street. Vystoupíme a vejdeme do temného domu. Když Leslie odemyká přední dveře, poznamenává, že je zrovna čtvrtek, a to že má Minnie volno, čímž chce podle mého výkladu zdůraznit, jaké budeme mít nerušené soukromí. V tlumeném světle foyeru je mé membrum v pouzdře kalhot již vpravdě nezvládnutelné. Navíc se tam objevila malá uslintaná skvrnka, prekoitální vlhnutí, jako by se mi kotě vyčuralo do klína.

(Ty můj André Gide, prie pour moi! Tohle vyprávění začíná být skoro nesnesitelné. Jak vysvětlím, jak vůbec učiním uvěřitelnými – neřku-li lidsky působícími – všechny útrapy několika následujících hodin? Na čí hlavě spočívá vina za ta nezasloužená muka? – na mé, Leslině, nebo za to může Zeitgeist? Lesliin psychoanalytik? Rozhodně někdo by se měl zodpovídat za to, že dostal Leslie na tuhle podivnou mrazivou platformu. Přesně tak tomu totiž ona sama říká – platforma – ztracený očistec, kde bloudí sama, opuštěná a v mrazu.)

Kolem půlnoci začínáme znovu, na gauči pod Degasem. Někde v domě odbíjejí hodiny, jedna, a pak dvě, a já nejsem o nic dál, než jsem byl v taxíku. Rozpoutala se mezi námi dosti zoufalá, ale vcelku tichá válka a já se snažím využít každé taktiky, o které se hovoří v knize – pokouším se ji uchopit za prsy, za stehna, sáhnout jí do rozkroku. Až na tu věčně otevřenou ústní dutinu a ten její marnotratně aktivní jazyk by mohla být stejně tak dobře obložena železnými pláty a mohla by vězet v kompletním brnění. Ten obraz z válečnictví se hodí ještě v jiném smyslu, protože brzy po tom, co jsem začal v pološeru dělat útočné výpady a osahával křivku jejích stehen nebo se snažil dostat svou tlapu mezi její sevřená kolena, vytáhne Leslie ten svůj cep z mých úst a brebtá: "Pozor na to, plukovníku Mosby!" Nebo: "Co je to za pohyb, tam vzadu, Johnny Rebe!" A to všechno vyslovuje tak, že napodobuje mou konfederační výslovnost, sice lehce rozesmátým hlasem, z kterého však nicméně zaznívá věcný tón. "Já to myslím vážně", jenže na mě má účinek ledové sprchy. Během celé této šarády opět nemohu věřit, že se to všechno skutečně odehrává, nemohu prostě přijmout fakt, že po té předehře, která člověku až brala dech, po těch jednoznačných vyzývavostech a vášnivých pobídkách najednou začne hrát tohle divadlo. Někdy po druhé hodině jsem již na pokraji šílenství a rozhodnu se podniknout krok,

který podle mého bezpečného soudu už hned na samém počátku u Leslie vyvolá drastickou reakci – i když nedovedu odhadnout, jak drastickou. Jsme sice plně zaujati svým hlubinným zápasením, ale vím, že jakmile si uvědomí, co drží v ruce, určitě nás oba udusí, až ze sebe bude dávit ten hrozný jek. (Potichu zatáhnu za zip u poklopce a položím jí ruku na svůj nástroj.) Vyletí z gauče, jako by pod ní někdo podpálil, a v tom okamžiku se celý večer a všechny mé bědné fantazie a sny promění v hromádku slámy.

(Ach, André Gide, comme toi, je crois que je deviendrai pédéraste!)

O něco později usedá vedle mne a bulí jako malé děcko a snaží se mi to nějak vysvětlit. Z nějakého záhadného důvodu mi její nesmírná roztomilost, bezradnost, její schlíplost a provinilost pomáhají ovládnout tu rozběsněnou zuřivost. Nejdřív jsem měl chuť odepnout řemen a vytřískat z ní duši – popadnout toho vzácného Degase a narazit jí ho na hlavu –, ale v tu chvíli bych býval byl s to se rozplakat s ní, plakat nad vlastním zoufalstvím a frustrací, ale i nad Leslií a nad tou její psychoanalýzou, která jí pomohla vybudovat tuhle nehoráznou pózu. To všechno se dovídám za tikotu hodin, který měří již úsvit, a poté, co jsem úplně odložil několik svých nasupených výtek a výhrad. "Nechci být zlý nebo zaslepený," šeptám jí v pološeru a držím ji přitom za ruku, "ale tys mi dávala naději na něco úplně jiného. Říkala jsi přece – cituji doslova…, Ty to určitě budeš s to udělat děvčeti fantasticky!'" Na delší dobu se odmlčím, ztěžklou atmosférou vyfukuji modravý kouř. Pak dodávám: "Ano, dovedl bych to. A taky jsem chtěl." A mlčím. "To je všecko." Pak po další dlouhé přestáce a po mnoha a mnoha dušených vzlycích Leslie odpovídá: "Vím, řekla jsem to, a jestli jsem tě zmátla, hrozně mě to mrzí, Stingo." Popotahování. Dávám jí papírový kapesník. "Ale neřekla jsem přece, že to musíš udělat." Další popotahování. "A taky jsem řekla ‚děvčeti'. Neřekla jsem ‚mně'." Na ta slova se mi z hrudi vydere vzdech, který by snad pohnul dušemi mrtvých. Oba nekonečně dlouhou dobu mlčíme. Někdy mezi třetí a čtvrtou slyším lodní píšťalu, naříkavý a žalostný vzdálený zvuk, který mě naplňuje nevýslovným smutkem. Z nějakého důvodu mi ten zvuk a smutek s ním přicházející způsobují ještě větší potíže snášet Lesliinu žhavou a rozkvetlou přítomnost, ten vzácný květ džungle, teď tak neskutečně nedosažitelný. V duchu bleskem pomyslím na gangrénu a nemohu uvěřit, berla mé mužnosti je pořád v pozoru, jako kopí. Mohl snad trpět taková muka svatý Jan Křtitel? Tantalos? Sv. Augustin? Malá Nell?

Leslie je – doslova i v přeneseném slova smyslu – tvor totálně linguální. Její sexuální život je zcela koncentrován do jazyka. Není tedy náhodné, že ten zápalný příslib, který byla s to předat i mně prostřednictvím svého hyperaktivního orgánu, nachází obdobu ve stejně zápalných, ale naprosto falešných slovech, která tak ráda říká. Sedíme a já si vzpomínám na takový směšný jev, o kterém jsem se dočetl na Dukeově univerzitě v materiálech k semináři abnormální psychologie: "koprolalie", nutkání užívat obscénního jazyka, s jakým se často shledáváme u mladých žen. Když nakonec prolomím ticho a s trochou žertovné posměvačnosti nadhodím možnost, že třeba i ona by mohla být obětí této deviace, zdá se, že není ani tak uražená, jako že ji to bolí, a znovu se rozvzlyká. Jako bych otevřel nějakou bolestivou ránu. Nene, tvrdí, to není tohle. Za chvíli přestane vzlykat. Pak řekne něco, co bych ještě před několika hodinami byl pokládal za vtip, ale co nyní přijímám klidně a bez překvapení jako holou bolestivou pravdu. "Jsem panna," říká zachmuřeným přiškrceným hlasem. Po dlouhém tichu odpovídám: "Neuraz se, chápej. Ale já si myslím, že jsi hrozně nemocná panna." Sotva ta slova vyslovím, uvědomím si jejich trpkost, ale nějak jich nelituju. V ústí přístavu se opět ozve kvílivý hvizd píšťaly a zalije mne takovou touhou a smutkem a zoufalstvím, že mám pocit, jako bych se měl každou chvíli snad taky rozplakat. "Já tě mám docela rád, Les," podaří se mi ze sebe dostat, "jen se mi to zdá trochu nefér, žes mě tak napínala na skřipec. Na chlapa je to dost tvrdé. Je to něco strašného. Nedovedeš si představit." Když to řeknu, ona mi odpoví tím nejztracenějším tónem, jaký jsem v životě slyšel: "Ale Stingo, víš, ty si zas vůbec nedokážeš představit, co to znamená vyrůstat v židovské rodině," a já už nedovedu odhadnout, jestli se v jejích slovech zračí non sequitur nebo ne. Dále se o tom nešíří.

Ale když se s úsvitem mými kostmi a svaly rozlije hluboká únava – včetně toho nakynutého chrabrého svalu lásky, který konečně začne po své úmorné noční hlídce plihnout a ochabovat –, evokuje přede mnou Leslie chmurnou odyseu své psychoanalýzy. A samozřejmě i odyseu své rodiny. Své příšerné rodiny. Rodiny, která je podle Leslie přes všechen ten vyrovnaný a vzdělaný vnější nátěr voskovým panoptikem zrůd. Nemilosrdný a ctižádostivý otec, jehož náboženstvím jsou plastické hmoty a který s ní od jejího dětství promluvil sotva dvacet slov. Podivínská starší sestra a starší bratr hlupák. A nade vším vévodí její matka jako absolutní zrůda, která přes všechnu kamarádskou osvícenost ovládla Lesliin život zlobou a pomstychtivostí od onoho okamžiku, kdy Leslii ve třech letech přistihla, jak si hraje sama se sebou, a donutila ji nosit řadu měsíců na rukou dlážky. To všechno na mě Leslie vychrlí, jako bych já momentálně byl taky jen jedním z té věčně se měnící řady praktických lékařů, kteří popřávali po více než čtyři léta sluchu nářkům o jejím vlastním zbídačelém stavu. Slunce už září nad obzorem. Leslie popíjí kávu, já piju budweiser a z gramofonu značky Magnavox za dva tisíce dolarů se ozývá Tommy Dorsey. Jsem úplně vyčerpán a vodopád Lesliiných slov vnímám tlumeně, jakoby několika vrstvami vlny, a přitom se snažím, bez zvláštního úspěchu, dát si to všechno nějak dohromady – celou tu splácanou zpověď, ten galimatyáš výrazů jako reichovský a jungovský, adlerovský, stoupenec Karen Horneyové, sublimace, Gestalt, fixace, toiletové návyky, a tak dále – všecko pojmy, které jsem znal, ale nikdy jsem neslyšel jediného člověka používat je tónem, jaký je u nás na Jihu vyhrazen Thomasu Jeffersonovi, strýčku Rémusovi a nejsvětější Trojici. Jsem tak unaven, že si sotva uvědomuji, co má na mysli, když mluví o svém nynějším psychoanalytikovi, svém čtvrtém, který se jmenuje dr. Pulvermacher a je "reichovec", stejně tak jako když pak naráží na svou "platformu". Pomrkávám víčky, abych naznačil, jak strašně se mi chce spát. A ona povídá a povídá a mele těmi zvlhlými roztomilými židovským rtíky, které jsou pro mě navždy ztraceny, až najednou si uvědomuji, že ten můj ubohý drahý úd je poprvé po tolika hodinách scvrklý a maličký jako ten červík, jehož napodobenina visí někde za mnou v té papežsky pompézní koupelně. Zívám, divoce, hlasitě, ale Leslie si toho nevšímá, zřejmě upjatá na to, abych neodcházel s pocitem zloby a abych se snažil nějak ji pochopit. Ale já vlastně nevím, jestli ji vůbec chci pochopit. Když Leslie pokračuje, jsem s to zauvažovat v zoufalství o zřejmé ironii: jestliže mě totiž prostřednictvím těch frigidních malých

harpyjí tam dole ve Virginii podvedl v podstatě Ježíš Kristus, pak mě stejně krutě Lesliinou rukou napálil bláznivý doktor Freud. Dva mazaní Židé, mně můžete věřit.

"Než jsem se dostala na platformu této vokalizace," slyším Leslie surreálným deliriem své únavy, "nikdy jsem nebyla s to vyslovit věci, které jsem řekla tobě. Teď jsem dokonale schopná je vokalizovat. Myslím vyslovit všechna ta běžně tabuizovaná anglosaská slova, která by měl být s to vyslovit každý. Můj psychoanalytik dr. Pulvermacher říkal, že represivní charakter společnosti obecně je v přímo úměrné závislosti na represi sexuálního lexika." Moje odpověď se mísí se zíváním tak propastným a bezedným, že můj hlas zní jako řev tura. "Aháá, áháá," zívám a řvu, "tenhle výraz ‚vokalizovat', to znamená jako, že jsi schopná říct mrdat, ale pořád nejsi schopná to dělat!" Její odpověď zní v mém mozku jako rozmazaná změť nedokonale registrovaných zvuků trvajících několik minut, změť, z které jsem s to pochopit jen nějaký dojem, že Leslii, jež je už v tu chvíli zaujatá čímsi, čemu se říká orgonová terapie, její psychoanalytik v nejbližších dnech posadí do nějakého boxu a v něm bude Leslie trpělivě z éteru nasávat vlny energie, které jí snad umožní, aby se povznesla na další, vyšší platformu. Téměř ve spánku znovu získávám a v duchu jí přeju, aby se jí to podařilo. A pak, miserabile dictu, mě přemůže dřímota a upadám do polospánku, v kterém slyším její žvatlání o možnosti, že snad někdy – někdy!… Zdá se mi podivný zapeklitý sen, v kterém se slastné intimní zážitky mísí s řezavou bolestí. ZdřímL jsem tak snad jen na několik okamžiků. Když se probouzím – mžouraje rozespale na Leslii v plném proudu jejího monologu –, zjišťuji, že jsem si ve spánku seděl na ruce, kterou teprve teď vytahuji zpod svého zadku. Všechny prsty mám momentálně zdeformované a naprosto znecitlivělé. Tak si aspoň částečně mohu vysvětlit svůj nevýslovně smutný sen, v němž jsem znovu na gauči horoucně objal Leslii a konečně se mi podařilo uchopit jeden její nahý prs, jejž však cítím jako blátivou hroudu těsta a přitom mám ruku samu uvězněnu v kleci vražedné podprsenky z pelyňku a drátů.

Dnes, po tolika letech vidím, kterak Lesliina nepovolnost – vlastně celé to její nedobytné panenství –, tvořila příhodný kontrapunkt k hlavnímu příběhu, který jsem se rozhodl vyprávět. Bůhví co by se bylo stalo, kdyby bývala Leslie byla skutečně taková chtivá a zkušená playgirl, jakou hrála; byla opravdu tak zrale žádoucí, že si nedovedu představit, že bych se byl nestal jejím otrokem. To by mě bylo jistě odlákalo od té pozemské, omšelé atmosféry Růžového paláce Yetty Zimmermanové, a tím také bezpochyby od oněch událostí, jež zavdaly hlavní příčinu k vzniku a vypsání této historie. Ale rozpor mezi tím, co Leslie slibovala a co poskytla, mě na duchu tak silně zranil, že jsem z toho fyzicky onemocněl. Nebylo to nic vážného – nic než silná chřipka kombinovaná s psychickou sklesloSTí –, ale zato jsem během těch čtyř nebo pěti dnů proležených v posteli (starali se o mně nesmírně šetrně Nathan se Sophií a nosili mi rajskou polévku a časopisy) byl s to dojít k závěru, že jsem dospěl na kritickou mez svého života. Ta mez měla podobu rozsochaté skály sexu, na které jsem zřejmě, i když naprosto nevysvětlitelně ztroskotal.

Věděl jsem, že vypadám docela obstojně a že jsem obdařen dosti rozsáhlou a ne nesympatickou inteligencí a že mám jižanský dar výřečnosti, který může na okolí často působit docela sladkým (i když ne cukerínově sladkým) nekromantickým kouzlem. Věděl jsem také, že přes toto věno bystrosti a přes značné úsilí, jaké jsem vyvíjel, abych je využil, jsem pořád nebyl s to nalézt dívku, která by se mnou chtěla jít k temným bohům, což mi teď – když jsem ležel v horečkách nad Lifem a s nevolí si vybavoval obraz Leslie Lapidusové, jak na mě již v jasném rozbřesku dne chrlí ty svoje žvásty – připadalo jako morbidní stav, který bych měl přijmout, ať to bylo sebebolestivější, co ránu zrádného osudu, stejně tak jako lidé přijímají všechny úděsné, ale nakonec přec jen snesitelné pohromy, jako je nezvládnutelné koktání nebo zaječí pysk. Prostě Stingo není sexy a s tou skutečnosti se musím smířit. Uvažoval jsem však, že mi to vynahrazují moje daleko vyšší cíle. Jsem přece nakonec spisovatel, a dnes je obecně známo, že největších uměleckých met dosáhli na světě lidé plně oddaní umění, kteří dovedli se svou energií hospodařit a nedovolili si podlehnout nějaké mylné představě o prvořadé roli tělesné žádosti, která by podkopala jejich vyšší cíle na cestě za krásou a pravdou. Takže vzhůru, Stingo, nabádal jsem se a mobilizoval svého poničeného ducha, dej se do práce. Odvrhni chlípnost, přizpůsob své vášně té strhující vizi, kterou máš v sobě a která chce spatřit světlo světa. Tyto mnišské exhorty mi umožnily, abych někdy během příštího dne vstal a s pocitem svěžesti a čistoty a relativně zbaven svých sexuálních potíží pokračoval v zápase s nejrůznějšími vílami a démony, hlupáky, šašky, milenkami a mučenými matkami a otci, kteří začínali zalidňovat stránky mého románu.

Leslii už jsem víckrát neviděl. Tehdy ráno jsme se rozloučili v duchu vážné, i když jaksi politováníhodné vzájemné náklonnosti a Leslie mě žádala, abych jí brzy zavolal, což jsem nikdy neudělal. Často se pak ještě objevovala v mých erotických fantaziích a ještě po léta jsem se jí v myšlenkách mnohokrát obíral. Přes ta muka, která mi připravila, jsem jí přál jen všechno dobré, ať už se ubírala kamkoli a ať už kamkoli nakonec dospěla. Jaksi maně jsem vždycky doufal, že čas strávený v orgonovém boxu ji nakonec dovedl k naplnění její touhy, totiž aby se dokázala pozvednout na vyšší "platformu" než platformu pouhé "vokalizace". Ale jestli i tohle zklamalo, jako všechny ostatní líčené metody, kterým se podrobovala, pak jsem nikdy příliš nepochyboval o tom, že následující desetiletí s jejich výjimečným vědeckým pokrokem ve smyslu péče o libido a jeho zachování Leslii určitě poskytla široké možnosti seberealizace. Nerozumím proč, ale nějaká intuice mi říká, že Leslie přec jen nalezla své plné štěstí, i když se možná mýlím. Nevím, ale dnes ji vidím takto: smířenou, štíhlou, elegantně prošedivělou a stále krásnou ženu, která se bez reptání přizpůsobuje střednímu věku a je velmi intelektuálská v hojném užívání obscénních slov, a prožívá vlažné manželství, filogenetické a (tím jsem si téměř jist) multiorgasmické.

8

Toho léta bylo počasí většinou pěkné, ale někdy se udělaly horké a dusné večery, a to jsme pak často zašli s Nathanem a Sophií kousek za roh na Church Avenue, kde byla klimatizovaná hospoda s honosným nápisem "cocktail lounge", nazvaná – panebože, to jméno! – Javorový dvůr. V této části Flatbushe bylo relativně málo podniků, kde se

skutečně specializovali na alkohol (což mě poněkud mátlo, až mi Nathan vysvětlil, že Židé si nijak zvlášť nepotrpí na to, aby svůj volný čas věnovali jeho systematické konzumaci), ale tento podnik jakž takž prosperoval a mezi jeho hosty převážně z pracujících vrstev patřili i irští vrátní, skandinávští taxikáři, němečtí políři a přesněji nezařaditelní anglosasští intelektuálové, jako jsem byl já, kteří se do těchto končin nějak zatoulali. Také se tu objevovala hrstka Židů, kteří působili dojmem, že se tu necítí moc doma. Javorový dvůr byl obrovská, špatně osvětlená haluzna, spíš omšelá, a pořád jako by tu byl cítit pach stojaté vody, ale nás tři sem lákala, zvlášť za těch dusných letních večerů, klimatizace a taky to neformální, i když sešlé prostředí, které jsme si oblíbili. Bylo tu lacino a sklenice piva stála pořád ještě jen deset centů. Dověděl jsem se, že podnik postavili v roce 1933, aby oslavili zrušení prohibice a aby na něm samozřejmě vydělali, a ty prostorné, až trochu jeskynní rozměry původně počítaly s tanečním parketem. Avšak korybantské radovánky, jaké původní majitelé předvídali, se tu nikdy neuskutečnily, neboť vzhledem k nějakému neuvěřitelnému přehlédnutí si někdejší plebejští podnikatelé neuvědomili, že podnik umístili do okolí oddaného pořádkumilovnosti a patřičnosti, jaké se vyrovnalo obci rigorózních baptistů nebo mennonitů. Synagogy řekly své Ne, stejně tak jako Nizozemská reformovaná církev.

A tak se stalo, že Javorový dvůr neobdržel kabaretní licenci a všechna ta výzdoba zářící chromem a zlatem, včetně lustrů se zrcadlovými sklíčky, které se měly otáčet nad opojenými tanečníky jako blyskotavé módní koule ve filmech s Ruby Keelerovou, se nějak rozložila a zašla patinou špíny a kouře. Vyvýšené pódium, tvořící střed oválného sálu a původně určené dlouhonohým striptérkám, které tu měly natřásat své zadečky v kruhu bavícího se publika, se zaplnilo místo toho zaprášenými reklamami a obrovitými atrapami lahví, jež inzerovaly všechny druhy whisky a piva. A ještě smutněji působilo, že ta velká modernistická freska na jedné zdi – pěkná práce své epochy vytvořená zkušenou rukou, s panoramatem Manhattanu a siluetami džezové kapely a řadou tanečnic vyhazujících nožky –, neměla pod sebou ani jednou spatřit vír rozjásaných tanečníků, ale popraskala, provlhla a zflekatěla, a navíc v celé délce získala široké lemování špinavým pruhem přesně v místech, kde se celá generace místních opilců opírala hlavou. A právě v jednom koutku pod touto freskou, v nejzažší části nešťastného parketu jsme za těch dusných večerů s Nathanem a Sophií v Javorovém dvoře sedávali.

"To mě mrzí, že ti to s Leslií nevyšlo," řekl mi Nathan druhý večer po fiasku v Pierrepont Street. Byl zřejmě zklamán i poněkud překvapen, že se jeho dohazovačské úsilí minulo cílem. "Já si myslel, že už je ruka v rukávě a že jste pro sebe jako stvoření. Tehdy na Coney Islandu jsem měl dojem, že tě úplně polkne. A ty mi řekneš, že se všechno pomrvilo. Co se stalo? To se mi nechce věřit, že ta by nenastavila!"

"Ale ne, v oddělení sexu bylo všechno v pořádku," lhal jsem. "Totiž, aspoň dovnitř jsem se dostal." Z řady důvodů jsem se nemohl přimět povědět o tom našem katastrofálním sbližovacím fiasku pravdu, o tom drásavém boji mezi panicem a pannou. Šířit se o tom mi připadalo ponižující, jak z hlediska Leslie, tak z mého stanoviska. Pokoušel jsem se o jakousi chabou smyšlenku, ale Nathan zřejmě poznal, že si vymýšlím – celý se otřásal smíchem –, a své vyprávění jsem zakončil několika freudovskými ozdobami, mezi nimi hlavně tou, jak mi Leslie sdělila, že je s to dosáhnout orgasmu pouze s udělanými svalnatými černochy, černými jako uhel a vybavenými olbřímími penisy. Nathan se usmíval a díval se na mě pohledem člověka, který se z kamarádství docela ochotně nechá balamutit, a když jsem skončil, položil mi ruku na rameno a pravil tónem chápajícího staršího bratra: "Ať se stalo co stalo, je mi vás, hochu, obou s Leslií líto. Myslel jsem si, že ona bude úplný sen. Někdy prostě ta chemie nevyjde."

Leslii jsme pustili z hlavy. Za těch večerů jsem toho vypil nejvíc já, protože jsem do sebe obrátil vždycky svých nějakých pět šest piv. Někdy jsme do Javorového dvora šli před večeří, častěji však až po ní. V těch dobách bylo téměř neslýchané poručit si v hospodě víno – zvláště v takovém umolousaném podniku, jako byl Javorový dvůr –, ale Nathan, vždycky ve všem tak pokročilý, pokaždé nějak zařídil, aby číšník přinesl láhev chablis, kterou si chladili na stole v kbelíku s ledem a která jemu i Sophii vydržela právě tu obvyklou hodinku a půl našeho posezení. Chablis na ně nikdy nepůsobilo víc, než že se cítili mírně a příjemně uvolnění, což se u Nathana projevovalo tím, že se mu celá jeho zasmušilá tvář rozzářila, zatímco Sophii se po lících rozlil ruměnec barvy těch nejněžnějších šípkových květů.

Nathan a Sophie mi teď už připadali jako staří manželé a všichni tři jsme byli nerozluční a mě vždy maně napadlo, jestli někteří intelektuálněji založení habitués Javorového dvora v nás nevidí ménage a trois. Nathan byl báječný, okouzlující, tak dokonale "normální" a tak roztomilý společník, že nebýt Sophiiných drobných zatrpklých poznámek (někdy je neuváženě vyslovila během našich pikniků v Prospect Parku) o zlých okamžicích během jejich minulého, společně prožitého roku, byl bych úplně z mysli vymazal tu kataklyzmaktickou scénu, kdy jsem je prvně viděl v bojové situaci, spolu s řadou drobností, které jsem nasbíral o druhé, temnější stránce jeho osobnosti. Jak jsem mohl taky jinak, v přítomnosti toho elektrizujícího podmanivého charakteru, částečně bavitele, částečně velkého bratra, důvěrníka a moudrého učitele, který mi v mé samotě tak velkoryse nabídl pomocnou ruku? Nathan nebyl člověk, který by byl chtěl jen lacině okouzlovat. I ty jeho nejobyčejnější vtipy, většinou židovské, které dovedl chrlit s takovou nevyčerpatelností, měly hloubku hereckého mistrovství. Většina příběhů, které vyprávěl, byla umělecká díla. Jednou jsem ještě jako chlapec seděl s otcem v tidewaterském biografu a dívali jsme se spolu na film s W. C. Fieldsem (myslím, že to byl film Moje malá sýkorka) a já měl možnost vidět, jak se přihodilo něco, co se stává jen obrazně nebo v nějakém laciném románu či povídce: zažil jsem totiž, jak se můj otec tak neovladatelně rozesmál, že doslova sklouzl ze židle do uličky. A zůstal tam v té uličce ležet jak dlouhý tak široký. Téměř totéž se přihodilo mně v Javorovém dvoře, když nás Nathan bavil svým nezapomenutelným vtipem z židovského venkovského sportovního klubu.

Když Nathan tu svou povídačku z lepších vrstev vypravoval, bylo to, jako by člověk pozoroval nikoli jednoho, ale zároveň dva herce. První byl Shapiro, jenž se na banketu pokouší navrhnout za člena klubu svého přítele, kterého však členstvo hlasováním večer co večer zamítá. Nathanův hlas se proměňuje a nabývá nedostižné úlisnosti, vulgární bláznivosti a zaznívá tónem dokonalé jidiš, když líčí Shapirovu třaslavou nadějeplnou apostrofu Maxe Tannenbauma: "Abych vám vylíčil, jaká velká lidská bytost Max Tannenbaum je, musím k tomu použít celou abecedu! Výčet od A do

Zet vám poví, jaký je to skutečně nádherný člověk!" Nathanův hlas zní hedvábně a mazaně. Shapiro ví, že mezi členy klubu je jeden – zrovna tluče špačky, až mu padá hlava –, který se bude snažit Tannenbauma zamítnout. Shapiro věří, že tenhle jeho nepřítel jménem Ginsberg se neprobudí. Nathan-Shapiro začíná: "A – je absolutní. B – je blahosklonný. C – kluk jako cumel. D – je dokonalý. E – má erudici. F – má filipa. G – je geniální. H – je roztomilej hajzlík." (Nathanova slavnostně precizní recitace je bezvadná a nejapná epiteta působí neodolatelně komicky, až mě od smíchu bolí hluboko v krku a oči mám zamžené.) "I – je to i-de-ál!" V tom okamžiku se probudí Ginsberg, Nathan rozzuřeně píchne ukazovákem do vzduchu a z hlasu zazní pánovitý arogantní tón, nesnesitelný, ale nádherně nepřátelský. A Nathanovými ústy ten strašný neoblomný Ginsberg zabouří: "Jo, moment! (Slavnostní pauza). K – je to ksicht židovská! L – lempl lemplovská. M – mrzák na mozek! N – je to nula! O – osel! P – pitomej póvlák! SŠ – stupidní šašek. T – je to trubec! U – už toho mám dost. V, W, X, Y, Z – vy si ho vemte, vola – já zamítám! Žebráckej Židák!"

Nathanova parodie inspirovaná komerčním uměním byla tak fantastický koncert chytrosti a Nathan do ní soustředil tolik nehoráznosti, přehánění, tupé povýšenosti, že jsem následoval příkladu svého otce, a sotva dechu popadaje a zesláblý smíchem, jsem se svezl ze židle a padl na umaštěný parket Javorového dvora. Sophie, zalykajíc se veselím, si jen otírala oči. Místní stálí hosté na nás tupě zírali a jen se podivovali našemu nezřízenému řehotu. Když jsem se vzpamatoval, zadíval jsem se v úžasu na Nathana. Vyvolat takový smích je boží dar, požehnání.

Ale kdyby byl Nathan obyčejný šašek a pořád se takto do vyčerpání předváděl, určitě by přese všecko podmanivé nadání začal zoufale nudit. Byl příliš citlivý na to, aby ze sebe dělal komedianta bez přestání, a jeho zájmy byly příliš široké a vážné, takže nepřipustil, aby naše příjemné společné chvíle ustrnuly na úrovni takového bláznění, byť bylo sebefantastičtější. Cítil jsem – měl bych dodat –, že tón našich rozhovorů vždycky udává Nathan, možná vzhledem ke své "senioritě" anebo možná též čistě díky té elektrizující síle osobnosti –, i když mu jeho vrozený takt a smysl pro míru nedovolovaly, aby scénu ovládl naprosto jen pro sebe. Ani já jsem nebyl úplně neschopný vypravěč a Nathan poslouchal. Myslím, že byl – jak se říká, polyhistor – člověk, který toho hodně věděl téměř o všem; ale Nathan byl přitom zároveň tak milý, vtipný a se svým vzděláním se předváděl s takovou nenásilností, že jsem v jeho přítomnosti nikdy nepocítil dusivý odpor, jaký mě naplňuje, když poslouchám člověka, z něhož tečou vědomosti vodopádem slov, ale přitom je to vlastně jen vzdělaný idiot. Rozsah jeho znalostí byl obdivuhodný a já jsem si musel neustále připomínat, že mluvím s vědcem, s biologem (pořád jsem měl před očima příklad takového génia, jako byl Julian Huxley, jehož eseje jsem četl na vysoké škole) – byl to člověk, který oplýval nespočtem literárních odkazů a narážek, a to jak na klasickou literaturu, tak na literaturu moderní, člověk, který během jediné hodiny byl s to bez jakéhokoli zjevného úsilí zaplést do textu Lyttona Stracheyho, raný celibát Martina Luthera, Sen noci svatojánské a pářecí návyky orangutanů na Sumatře a dovedl udělat ze svého expozé opravdový klenot, zábavnou přednášku, která zdánlivě lehkým tónem, jenž však měl vážný podtext, spouštěla sondy do spletité povahy sexuálního voyerismu a exhibicionismu.

Všechno to na mě působilo velice přesvědčivě. Nathan dovedl brilantně hovořit o Dreiserovi stejně tak jako o Whiteheadově filozofii organismů. Nebo o tématu sebevraždy, které ho zřejmě zvlášť poutalo a kterého se dotkl častěji, i když se přitom dokázal vyhnout tomu čistě morbidnímu. Nade všecka ostatní díla, jak se vyjádřil, si cenil Flaubertovu Paní Bovaryovou, a to nejen pro její formální dokonalost, ale pro způsob, jakým tu autor použil motiv sebevraždy. Emmina smrt jedem mu připadala tak překrásně nevyhnutelná, že se podle něho stala pro západní literaturu přímo symbolickým vyjádřením momentálního stavu člověka. Když Nathana jednou posedlo hodně výstřední řečnění, rozhovořil se o převtělování duší (ke kterému se prý nestaví natolik skepticky, aby vyloučil jakoukoli jeho možnost) a tvrdil, že byl ve svém minulém životě židovským albigenským mnichem, že právě on byl ten velmi chytrý fráter jménem St. Nathan le Bon, který sám svou vlastní rukou dal příklad šílené posedlosti sebedestrukcí, kterou tato sekta vyvozovala ze závěru, že jestliže je život špatný, je nutno uspíšit jeho konec. "Jenom jsem nepředvídal jedno," poznamenal, "totiž, že se tu ocitnu znova, a sice v tomhle zmrveném dvacátém století."

Přes lehce znepokojivé Nathanovy zájmy jsem v jeho chování nikdy během těch prchavých večerů nevytušil sebemenší známku deprese a podivného zoufalství, na něž Sophie narážela, ani úporné záchvaty vzteku, které Sophie zažila na své vlastní kůži a z první ruky. Nathan pro mě byl natolik vtělením všeho, co jsem pokládal na člověku za přitažlivé a co jsem dokonce lidem dovedl závidět, že jsem nemohl nemít podezření, že si ty souvislosti s životním zápasem a osudovostí vymýšlí Sophiina polská obrazotvornost. Takoví už prostě Poláci jsou.

Ne, měl jsem pocit, že Nathan je především příliš citlivý a ohleduplný, aby takovou hrozbu, o které se Sophie v narážce zmínila, vůbec před někým otevřeně přednesl. (Přestože jsem o jeho příšerných náladách dobře věděl.) Tak třeba moje kniha, ten můj zdárně pokračující román. Nikdy nezapomenu na jeho nadšené a pro mě nesmírně cenné zhodnocení. Přes všechny předchozí výhrady vůči jižní literatuře, která se podle jeho názoru přežívá, se o moje dílo neustále bratrsky zajímal a věčně mě povzbuzoval. Jednou dopoledne během našeho šmúzu nad kávou mě požádal, jestli by se nemohl podívat na několik mých prvních stránek.

"Proč ne?" Naléhal s tím nasupeně úporným výrazem, který často způsoboval, že jeho úsměv připomínal spíš zasmušilý úškleb. "Jsme přece přátelé, nebudu to nijak komentovat, nebudu navrhovat žádné změny. Prostě bych to hrozně rád viděl." Byl jsem zděšen – zděšen z toho prostého důvodu, že na ten štůsek ohmataných žlutých stránek s ušpiněnými a umaštěnými okraji ještě nepohlédla živá duše, a já jsem si Nathanova intelektu velice vážil, takže kdyby se mu plody mého úsilí nelíbily, určitě by to ve mně, byť bych na tom neměl sám vědomý podíl, vážně otupilo mé tvůrčí nadšení a ohrozilo další práci. Jenže jednoho večera jsem se rozhodl riskovat a proti svému původnímu úmyslu nedovolit nikomu na knihu pohlédnout, dokud nenapíšu poslední stránku – a pak už jen velkému nakladateli Alfredu A. Knopfovi osobně –, jsem mu dal asi devadesát stránek, které on přečetl v Růžovém paláci, zatímco my dva se Sophií jsme seděli v Javorovém dvoře a Sophie vzpomínala na své dětství v Krakově. Když se Nathan asi po hodině a půl vřítil se zpoceným čelem dovnitř a usadil se proti mně vedle Sophie, srdce se mi zmateně rozbušilo. Díval se na mě nijakým pohledem, prostým jakéhokoli citu. Obával jsem se nejhoršího. Ne, neříkej nic! chtěl jsem jen zoufale

vykřiknout. Říkals přece, že se zdržíš komentáře! Ale jeho soud visel ve vzduchu jako hrozivé zaburácení hromu. “Tys četl Faulknera,” řekl pomalu, bez jakéhokoli výrazu, “četls Roberta Penna Warrena.” Odmlčel se. “A jsem přesvědčen, žes četl Thomase Wolfa, a dokonce i Carson McCullersovou. Vím, porušuju svůj slib, že nebudu kritizovat.”

A já si myslel: do háje, ten mě vyhmátl, on to určitě je odvozený brak. Chtělo se mi propadnout těmi čokoládově zvrásněnými dlážkami se skvrnami chromu a zmizet hluboko pod Javorovým dvorem někde mezi krysami ve stokách Flatbushe. Zavřel jsem oči a uvažoval: nikdy jsem tomuhle podvodníkovi neměl nic ukazovat, ten mi teď bude dělat kázání o židovské literatuře – a zrovna v tu chvíli, kdy jsem se začínal potit a pociťoval jsem lehkou závrať, jsem v úleku téměř vyskočil, protože mě najednou Nathan popadl těma svýma tlapama za ramena a vtiskl mi na čelo vlhký polibek. Naráz jsem otevřel oči, celý omráčený, a téměř jsem cítil to teplo jeho zářivého úsměvu. “To je ti dvaadvacet!” vykřikl. “A panebože, jak ty dovedeš psát! Samozřejmě žes ty autory četl, hochu, ale absorbovals je do sebe, přetavils je v sobě. Mluvíš svým vlastním hlasem. V životě jsem nečetl sto stránek od neznámého autora, které by mě tak vzrušily. Dej mi další.” Sophie, nakažená jeho nadšením, popadla Nathana za ruku, rozzářila se jako madona a hleděla na mě, jako bych byl autorem Vojny a míru. A já se zatím stupidně div nezalkl chuchvalcem nesouvislých slov a skoro jsem mohl omdlít radostí a myslím, že jsem byl šťastnější – a řekl bych, že jen slabě riskuji užitím hyperboly – než v kterémkoli jiném okamžiku splněných přání, byť to byly třeba okamžiky stejného významu. A po celý zbytek večera dělal Nathan kolem knihy takové báječné pozdvižení a provokoval mě ohnivými slovy, jaká jsem už v hloubi duše zoufale potřeboval. Jak jsem si nemohl rázem nezamilovat takového velkorysého, inspirativního rádce, který tolik rozšířil mé životní obzory, takového kamaráda, spasitele a čaroděje? Nathan byl dokonale, fatálně báječný.

Přišel červenec a s ním proměnlivé počasí – horké dny, pak zase podivuhodně chladné a vlhké, kdy se chodci v parku zachumlávali do sak a svetrů, a nato několik dopolední za sebou, kdy se sice ozývalo tlumené dunění hromu, ale bouřka nikdy nepropukla. Měl jsem pocit, jako bych ve Flatbushi v Yettině Růžovém paláci mohl žít navěky věků, anebo rozhodně aspoň po ty měsíce nebo dokonce roky, než dokončím svoje mistrovské dílo. Bylo těžké dodržet všechny ty vznešené sliby – pořád jsem se totiž trápil pro svůj politováníhodný celibát; ale jestliže odhlédnu od tohohle, každodenní rutina, jaká se vytvořila ve společnosti Sophie a Nathana, mi přinášela tak vrcholně spokojenou atmosféru, v jaké se nadějný spisovatel jen může ocitnout. Povzbuzen Nathanovým vášnivým ujištěním, psal jsem jako divý, s uklidňujícím vědomím, že kdyby mě zmohla únava z práce, vždycky je tu někde nablízku Sophie a Nathan, ať už sami, nebo pohromadě, a s nimi že si mohu důvěrně pohovořit nebo si jen postěžovat, zažertovat s nimi, zavzpomínat, poslechnout Mozarta, pojíst sendvič, popít kávu nebo pivo. Samota ustoupila do pozadí a moje tvůrčí síly tryskaly v nespoutané míře: nemohl jsem být šťastnější…

* * *

Ano, nemohl jsem být šťastnější, dokud pohodu nezasmušil sled zlých událostí a dokud jsem si neuvědomil, jak napjatý byl (a dosud je) vztah mezi Sophií a Nathanem, jak pravdivé je Sophiino zlé tušení a strach, spolu s tu a tam utroušenými poznámkami o trpkých neshodách. Pak jsem však učinil ještě smutnější objev. Poprvé od toho večera, co jsem asi před měsícem dorazil do Yettina domu, měl jsem možnost pozorovat, jak se z Nathana line skoro jeho viditelný jedovatý exsudát, jeho latentní sklon k zuřivosti a hádkám. A také jsem začal pomalu chápat, jaký mají ty jejich vády, jež na ně měly tak rozkladný vliv, dvojí původ: že pocházejí nejspíš stejně tak z temných a mučivých spodních proudů v Nathanově povaze jako ze stále živé reality Sophiiny nedávné minulosti, s níž se do Sophiina života táhl ten hrozný dým – jenž jako by stoupal z osvětimských komínů –, dým utrpení, chaosu, sebeklamu a nade všecko – viny…

Jednou večer jsem seděl kolem šesté hodiny u našeho stolku v Javorovém dvoře, pil jsem pivo a četl newyorskou Post. Čekal jsem na Sophii – měla přijít každou chvíli po své službě v ordinaci dr. Blackstocka – a na Nathana, který mi ráno u kávy řekl, že za námi přijde kolem sedmé, a zároveň mi sdělil, že bude mít zvlášť dlouhý a perný den v laboratoři. Trošku jsem si tam připadal škrobeně a oficiálně, protože jsem měl čistou košili a kravatu a měl jsem na sobě oblek, poprvé od svého nešťastného dobrodružství s princeznou z Pierrepont Street. Poněkud mě rozladilo, když jsem na vnitřním okraji klopy zjistil šmouhu po Lesliině rtěnce, sice zaschlou, ale pořád zářivě rumělkovou, avšak s trochou slin a menším nadáváním se mi podařilo, že skvrnku prakticky nebylo vidět, aspoň natolik, že si jí otec nejspíš nevšimne. Oblečen jsem byl takhle proto, že jsem měl jít naproti tatínkovi na Pennsylvania Station, kam měl přijet později večer vlakem z Virginie. Sotva před týdnem jsem od něho dostal dopis, v kterém mi psal, že za mnou přijede na krátkou návštěvu. Jeho motiv byl roztomilý a zřejmě prostý: prý mu chybím, a jelikož mě už dlouho neviděl (počítal jsem, že to bylo tak devět měsíců, možná i víc), chtěl znovu utužit tváří v tvář a z očí do očí naši vzájemnou lásku a náš pokrevní svazek. Je červenec, on má prázdno, takže jede na Sever. V tom jeho gestu bylo cosi tak nezničitelně jižanského, tak starosvětského, že to do sebe mělo až cosi paleologického, ale moje srdce tím neobyčejně okřálo, daleko víc než ve smyslu mé skutečné synovské lásky.

Také jsem si uvědomoval, že to otce stojí hodně citového kapitálu, když se odváží do tak obrovského města, kterým hluboce pohrdá. Jeho jižanská nenávist vůči New Yorku nebyla tou primitivní podivínskou solipsistickou nenávistí, jakou jsem měl možnost pozorovat u otce jednoho svého přítele z vysoké školy původem z poměrně vlhkého a bažinatého kraje v Jižní Karolíně: jestliže tenhle Jižan odmítal navštívil New York, pak jeho rozhodnutí vycházelo z neodbytného apokalyptického scénáře stvořeného fantazií, podle kterého viděl sám sebe, jak sedí v kavárničce na Times Square a hledí si svého, ale zjistí, že židli vedle něho se odvážil okupovat (zdvořile nezdvořile, na tom nesejde, protože tady běží pouze o tu blízkost) hromotlucký, zubící se a páchnoucí černoch, což dotyčného nutí dopustit se těžkého zločinu, totiž popadnout láhev Heinzova kečupu a třísknout s ní toho černého prevíta po hlavě. Za to pak dostane pět let Sing Singu. Můj otec měl vůči tomuto velkoměstu podstatně méně bláznivé výhrady, i když některé zvlášť silné. Do představivosti mého otce nepronikly žádné takové monstrózní myšlenky ani mu v ní nestrašil vlkodlak rasismu – otec byl džentlmen, člověk svobodomyslný a jacksonovský demokrat. Nesnášel New York jen pro to jeho “barbarství”, jak říkal, nedostatek kurtoazie, jeho totální zruinování v pojednatelské oblasti veřejných mravů. Úsečný

příkaz dopravního policisty, urážlivě ječící klaksony, zbytečně zvýšené hlasy nočních obyvatel Manhattanu, to vše mu ničilo nervy, překyselovalo jeho žaludek, rozbíjelo jeho vyrovnanost a vůli. Hrozně jsem toužil ho spatřit a velice mě dojímalo, že chce ten dlouhý výlet na Sever podniknout, že chce vydržet tu vřavu a že se odváží drát se tím hemžícím se a hlučícím a brutálním přílivem naší metropole, jen aby navštívil svého jediného potomka.

Čekal jsem trochu zneklidněle na Sophii. Potom však moje oči spočinuly na čemsi, co zcela upoutalo mou pozornost. Na třetí stránce Post byl článek o senátoru Theodoru Gilmoru Bilboovi, nechvalně známém mississippském rasistovi a demagogovi, doprovázený velice nelichotivou fotografií. Podle článku byl Bilbo, jehož obličej a výroky zaplňovaly masové sdělovací prostředky po celá válečná léta i léta těsně následující, převezen na Ochsnerovu kliniku v New Orleansu, kde měl být operován na rakovinu úst. Z článku si člověk mohl udělat mezi jiným závěr, že Bilboovi zbývá na tomto světě jen málo dní. Už na fotografii vypadal jako mrtvola. Byla v tom skrytá značná ironie: ten "člověk", který si u všech slušně smýšlejících lidí, a to i na Jihu, vysloužil svým veřejným neskrývaně promiskuitním užíváním výrazů jako "negr", "černouš", "černá tlama" krajní pohrdání, dostal rakovinu přímo do té symbolické části své anatomie. Malý tyran odněkud ze zapadlých borových lesů, který se vyjádřil o newyorském starostovi La Guardiovi jako o "přilezlém Taliánovi" a který oslovil židovského kongresmana "Drahej Iciku", trpí rozbujelou rakovinou, jež brzy navždy umlčí jeho nevymáchaná ústa a zlolajný jazyk – bylo toho až dost a Post se dala slyšet a nešetřila ironií. Když jsem si článek přečetl, vzdychl jsem a pomyslel jsem si, jak je to úžasné, že vidím konec takového starého lumpa. Ze všech lidí, kteří tak silně pošpinili obraz moderního Jihu, právě on způsoboval nejvíc zla, což nebylo skutečně nejtypičtější pro jižní politiky, ale nejhorší bylo, že si s tou svou užvaněností a pánovitostí přisvojoval před očima důvěřivé, ale i méně důvěřivé veřejnosti archetypální podobu jižanského státníka a tak špinil jméno všeho, co na Jihu bylo dobré, slušné a dokonce příkladné, a to se stejnou suverénností a prohnaností jako všechny ty anonymní subantropoidní typy, které nedávno zabily Bobbyho Weeda. Znovu jsem si řekl: Takže na neshledanou, ty hříšníku stará, zlomyslná.

Když začínal slabý mok mírně působit na mé smysly a já pořád dumal o Bilboově osudu, ozvalo se ve mně ještě něco; myslím, že bych to mohl nazvat lítostí – sice slabou lítostí, ale nicméně lítost to byla. Takhle zemřít, to je hrůza, pomyslel jsem si. Taková rakovina musí být úděsná, ty příšerné metastázující buňky tak blízko mozku – ohyzdní mikroskopičtí červíci napadající tvář, ústní dutiny, oční důlky, dásně, naplňující ústa rozbujelou virulencí, až zachvátí i jazyk, který shnije a ochrne. Trochu jsem se otřásl. Avšak tu podivnou chvilkovou bolest mi nezpůsobila pouze mučivá smrtelná rána, kterou utrpěl pan senátor. Působilo tu ještě něco jiného, abstraktnějšího a vzdálenějšího, těžko definovatelného, a přesto tísnivého. Věděl jsem o Bilboovi ještě něco – něco víc, než bylo známo průměrnému americkému občanovi s okrajovým zájmem o politiku, a rozhodně víc než redaktoři newyorské Post. Samozřejmě že moje znalosti nebyly nijak hluboké, ale i při povrchním pohledu jsem cítil, že mi bylo dáno uvidět některé drobné rysy Bilboova charakteru, jež propůjčovaly plochému novinovému obrázku ten pravý říz lidského těla a zápachu skutečného potu. Co jsem věděl o Bilboovi, nebylo nic vykupitelského – zůstane prvotřídním vyvrhelem, dokud jej jeho tumor nezadusí a dokud neproroste komorami jeho mozku –, avšak nicméně má vzpomínka mi pomohla vidět pod slupkou té papírové figuríny zloducha z Dixie, maso a krev a lidské dimenze.

Na vysoké škole – kde jediným vážným objektem mého akademického zájmu bylo mimo "tvůrčí psaní" studium dějin amerického Jihu – jsem vypotil delší ročníkovou práci o podvodném nedomrlém politickém hnutí zvaném populismus, v kterém jsem věnoval zvláštní pozornost jižanským demagogům a lidem zlomyslně pobuřujícím chátru, tak charakteristickým pro rub Jihu. Rozhodně to nebyla ročníková práce nijak zvlášť originální, to si pamatuju, ale na mladíčka asi dvacetiletého jsem do studia vložil dosti myšlení a úsilí a vysloužil jsem si za ni zářivé áčko, a to v době, kdy se áčka nedávala jen tak lehce. Hodně jsem čerpal z vynikající práce C. Vanna Woodwarda o Tomu Watsonovi z Georgie a soustředil jsem se ještě na další, ty posedlé lidové hrdiny jako "Vidlák Ben", Tillman a James K. Vardaman a "Bavlnový Ed" Smith a Huey Long, a dokazoval jsem, jak demokratický idealismus a poctivý zájem obyčejného člověka byly ctnosti, které svým způsobem pojily všechny tyto muže dohromady, aspoň v počátcích jejich kariéry, zároveň se společnou, velice hlasitou opozicí proti monopolnímu kapitalismu, průmyslovým a obchodním magnátům a "velkým penězům". Z tohoto rozboru jsem pak vydělil a analyzoval závěr, v němž jsem chtěl ukázat, kterak tyto muže, v zásadě slušné a především prozíravé, zničila jejich vlastní osudová slabost tváří v tvář jižní rasové tragédii; protože každý z nich, ať už ve větší nebo v menší míře, to musel nakonec zahrát na nuzácké bílé zemědělce a na jejich dávný strach z černochů a na jejich nenávist vůči černošskému obyvatelstvu, jen aby dodali velikosti tomu, co zdegenerovalo v ubohou ctižádost a touhu po moci.

Přestože jsem se Bilboem nijak obšírně nezabýval, z vedlejšího studia pramenů jsem došel k překvapivému poznání (vzhledem k opovrženíhodnému obrazu veřejného činitele, jaký skýtal ve čtyřicátých letech), že on se také dobře hodí do tohoto klasicky paradoxního modelu; Bilbo začínal velice podobně jako ostatní, s osvícenými zásadami, a zjistil jsem, že skutečně jako ti ostatní zavedl coby veřejný činitel jisté reformy a zlepšení, která značně přispěla ke společnému dobru. Nebylo toho sice nijak zvlášť mnoho – měřeno jeho odpornými řečmi, z nichž by se muselo dělat špatně tomu nejzarytějšímu jižnímu reakcionáři –, ale něco to přece bylo. Vedle skutečnosti že byl jedním z nejhorších zastánců a praktických vykonavatelů oněch hnusných dogmatických zásad uplatňovaných na jih od čáry Mason-Dixon, začínal jsem v něm vidět – zatímco jsem v zamyšlení hleděl na tu vyzáblou postavu v povislém plážovém obleku, kterou již poničil spár smrti, přestože se ještě belhal kolem sešlé palmy někam na neworleanskou kliniku – jednu z hlavních a nejubožejších obětí těchto dogmat, a moje neslyšitelné sbohem doprovázel přec jen stín jakési lítosti. Když jsem takto přemítal o Jihu, o Bilboovi a opět o Bobbym Weedovi, zachvátila mě řezavá bolest malomyslnosti. Jak dlouho ještě, ó Pane? obracel jsem se se zoufalou otázkou k zašlým a nehybným lustrům.

V tom okamžiku jsem zahlédl Sophii, zrovna otevřela dávno nemyté skleněné dveře do sálu a paprsky zlatého světla ozářily přesně v pravém úhlu nádhernou křivku lící pod mandlovýma očima s jejich podřímlým náznakem čehosi

asijského a celou tu širokou ladnou tvář i – a měl bych říct, že zvláště ten – roztomilý, protáhlý a lehce vzhůru obrácený "polský šnojs", jak mu zamilovaně říkal Nathan, ten nosík, který zakončoval rozkošný malý knoflík. V některých okamžicích Sophie prostřednictvím takových prostých gest – když otvírala dveře, kartáčovala si vlasy, házela v Prospect Parku labutím chleba (vždycky to mělo co společného s pohybem, postojem, nakloněním hlavy, rozmáchnutím rukou, zhoupnutím v bocích) – vytvářela obraz živoucí krásy, který bral člověku dech. Její naklonění hlavy, rozmáchnutí rukou a zhoupnutí v bocích byly tak výjimečně ladné, že se něco podobného dalo vidět jen a jen u Sophie, a skutečně, panebože, v člověku se tajil dech. Myslím to doslova, protože zároveň s tím ochromujícím dojmem, jaký učinila mezi těmi dveřmi na můj zrak – pomrkávajíc do přítmí uvnitř a s vlasy jako len stopenými v podvečerním zlatu –, jsem slyšel, že jsem sám slabě, ale nicméně slyšitelně zajíkavě škytl. Pořád jsem do ní byl bláznivě zamilován.

"Stingo, na co ses tak vystrojil, kam jdeš, máš na sobě to letní sráčko a moc ti to sekne," řekla jedním dechem, přičemž se stačila temně zapálit a opravit se s kouzelným pochichtnutím, když spolu se mnou artikulovala slovo "sáčko". "Quelle horreur!"

"Motáš se kolem toho Nathana už moc dlouho," rozesmál jsem se s ní. To "sráčko" má určitě od Nathana, stejně jako svoje výrazivo z oblasti sexu. Uvědomoval jsem si to už od chvíle, kdy mi líčila nějaké puritánské krakovské městské potentáty, kteří chtěli dát na kopii Michelangelova Davida připevnit fíkový list, a tehdy mi řekla, že "mu chtěli zakrýt šlong".

"Víš, že sprostá slova znějí v angličtině nebo v jidiš líp než v polštině?" řekla, když se trochu vzpamatovala. "Víš, jak se řekne polsky píchat? Pierdolicz. Nemá to ten říz jako v angličtině. To anglické se mi líbí víc."

"Mně se to v angličtině taky líbí víc."

Směr naší konverzace mě rozjařil a také trochu vzrušil (Sophie od Nathana navíc pochytila tu nevinnou otevřenost, na kterou já si pořád nemohl zvyknout), a tak se mi podařilo úplně obrátit list. Předstíral jsem nenucenost, i když mě její přítomnost vzrušovala, že jsem to cítil až na dně žaludku, rozpalovala mě a dráždila, což ještě zvyšoval její parfém – byla to táž útočně výrazná, zemitá a vyzývavá vůně z nějakých bylin a květů, která uhranula moje libidinózní touhy už ten první den na Coney Islandu. Teď ta omamná vůně stoupala z prohlubně mezi jejími prsy, které byly k mému překvapení bohatě vystaveny na odiv, vkusně zarámovány hlubokým výstřihem hedvábné halenky. Byla to nová halenka, to jsem věděl jistě, ale ne v jejím stylu, protože po ony týdny naší známosti Sophie totiž byla v oblékání až přísně konzervativní a usedlá (vedle té výstřední záliby v kostýmování, kterou měla společnou s Nathanem, ale která patřila do úplně jiné kategorie) a nosila šaty, jež vůbec nebyly nějak vypočítané, aby zrak pozorovatele utkvěl na jejím těle, zvláště pak na části od pasu vzhůru; byla krajně skromná, a to dokonce v době, kdy i v módě dopadala ženská postava, naprosto nedoceněná, velice bledě. Vídal jsem její hruď, když jsem si ji nenápadně prohlížel pod hedvábím a kašmírem a pod nylonovými plavkami, ale nikdy nebyla nijak nápadněji zdůrazněna. Mohl jsem se jen teoreticky domnívat, že to bylo určitě psychické pokračování prudérního stylu v oblékání, kterému se musela podřídit v přísné katolické společnosti předválečného Krakova a jehož se nedokázala zbavit. Možná také, i když v menší míře, nechtěla zřejmě vystavovat před světem, čím se na jejím těle pomstilo strádání minulosti. Někdy se jí trošku uvolňovala zubní protéza. Na krku jí pořád ještě zůstávaly ne zvlášť vzhledné drobné vrásky a mezi zády a v podpaží jí stále ještě visela trochu povolená kůže.

Ale tou dobou se již začínaly projevovat výsledky Nathanovy roční snahy navrátit jí zdraví a vyplnit postavu; zřejmě si to i Sophie sama začala uvědomovat, protože vysvobodila své půvabné polokoule ze zajetí šatů a převáděla se s nimi docela svobodně, i když přitom zůstávala dámou, a já na ně uznale hleděl. Takováhle krása, uvažoval jsem, to nechce nic jiného než výbornou americkou postavu. A právě na tuhle krásu jsem přesunul ohnisko svého erotického snění, protože těsně předtím jsem několika pohledy spočinul na jejím tak bolestně žádoucím, harmonicky tvarovaném derriére, který připomínal nejnádhernější broskve odrůdy Elberta. Záhy jsem zjistil, že se do toho sexy hávu přioděla proto, že ten večer měl být pro Nathana zvlášť významný. Měl Sophii a mně vyjevit něco neobyčejně báječného. Měla to být, jak Sophie citovala jeho slova, "úplná bomba".

"Co tím chceš říct?" zeptal jsem se.

"Týká se to jeho práce," odpověděla, "jeho výzkumu. Prý nám dnes poví o svém objevu. Teď se jim konečně podařilo, jak Nathan říká, ‚udělat průlom'."

"To je nádhera," řekl jsem skutečně vzrušen. "Myslíš v té záležitosti, jak s tím dělal… takové tajnosti? To že konečně zvládli, chceš říct?"

"Aspoň to tvrdil, Stingo!" Oči jí jen zářily. "Dneska večer nám to poví."

"Panebože, to je fantazie!" řekl jsem a projelo mnou přitom živé vzrušení.

O Nathanově práci jsem nevěděl prakticky nic. I když mi vypověděl (bohužel jsem tím ani obecně nepronikl) hlavní detaily o technické povaze svého výzkumu (týkal se enzymů, transference iontů, proniknutelných membrán atd., a také fetu onoho nebohého králíka), o smyslu a konečném cíli tohoto složitého výzkumu a bezesporu nesmírně podnětném biologickém problému mi nikdy nic neprozradil a já se ho také ze zdvořilosti na nic neptal. Z toho, co mi naznačila Sophie, jsem zjistil, že ani ji do toho vědeckého úkolu nezasvětil. Zpočátku jsem se domníval – byla to domněnka přehnaná i na takového vědeckého ignoranta, jako jsem já (tehdy jsem začal litovat oněch podřímle nijakých hodin svých univerzitních dnů, které míjely ve stylu fin de siécle a byly zcela ponořeny do metafyzické poezie a takzvané Vysoké literatury a které tak znuděně pohrdaly politikou a tvrdým špinavým světem a denně uctívaly jen literární Kenyon Review, newyorskou kritiku a ektoplasmického pana Eliota) –, že se pokouší vyrobit život ve zkumavce. Nebo mě napadlo, že snad se Nathan pokouší najít novou odrůdu Homo sapiens, lepší, slušnější a šikovnější, než jsou ti ďáblem posedlí mučedníci dneška. Představoval jsem si malilinkého embryonálního supermana, kterého Nathan uplácal někde u Pfizera, palec vysokého homunkula s hranatou bradou, i s tou jeho kápí a s tím "S" na prsou, který je připraven kdykoli vyskočit vyvedený v barvách ze stránky časopisu Life jako další zázračný artefakt naší doby. Jenže to byl nesmyslný rozmar mé fantazie a jinak jsem skutečně nevěděl vůbec nic. Sophiina zpráva, že brzy budeme do věci

zasvěceni, na mě působila jako elektrický výboj. Jen jsem se třásl, abych uslyšel něco víc.

"Telefonoval mi dnes dopoledne do práce," vysvětlovala, "k dr. Blackstockovi, a říkal, že by se mnou chtěl poobědvat. Mluvil hrozně vzrušeně, ale já neměla představu, co to znamená. Volal z laboratoře a bylo to tak něco neobvyklého, Stingo, protože my jsme spolu skoro nikdy neobědvali. Pracujeme daleko od sebe. A kromě toho Nathan říká, že se vídáme až až, takže kdybychom spolu ještě obědvali, to už by bylo trochu… de trop. Ale dnes dopoledne tedy volal a mluvil hrozně vzrušeným hlasem a nedal jinak, takže jsme šli do malé restaurace u Lafayette Square, kde jsme spolu byli loni, když jsme se seznámili. Kdybys viděl, Nathan byl vzrušením úplně bez sebe. Myslela jsem si, že má horečku. A při obědě mi pak začal vyprávět, co se stalo. Poslouchej, Stingo. Říkal, že dnes dopoledne on a jeho tým – ten výzkumný tým – konečně prorazili a dokázali to, v co doufali. Prý jsou na samém prahu objevu. Nathan ani nemohl jíst, jak ho to rozradostnilo. A víš, Stingo, když mi to všechno Nathan vyprávěl, vzpomněla jsem si, že mi právě před rokem o své práci vyprávěl u toho samého stolu. Říkal, že to, co dělá, musí zůstat utajené. O co se přesně jedná, nemůže prozradit ani mně. Ale pamatuju si jedno – tenkrát říkal, že když se to podaří, bude z toho v medicíně jeden z největších a nejvýznamnějších objevů všech dob. Přesně tohle říkal, Stingo. A říkal taky, že na tom nepracuje sám, jsou v tom i jiní. Ale na svůj podíl prý je hrdý. A pak to opakoval znovu: v medicíně to bude jeden z největších a nejvýznamnějších objevů všech dob! Že prý to dostane Nobelovu cenu!"

Odmlčela se a já viděl, že i jí tvář zrůžověla vzrušením. "Panebože, Sophie," řekl jsem, "to je báječné. Co si myslíš, že to může být? Vůbec nic ti ani nenaznačil?"

"Ne, že prý musí počkat do večera. To tajemství mi u oběda vyzradit nemůže, jen prý mi řekne, že se jim to podařilo. V takových podnicích, co vyrábějí léčiva, jako je Pfizerova společnost, tam se všechno udržuje v přísné tajnosti, a proto se někdy Nathan tváří tak záhadně. Ale já to chápu."

"Člověk by řekl, že na pár hodinách už nemůže sejít," podotkl jsem. Zmocnila se mě mučivá netrpělivost.

"Ano, jenže on tvrdil, že sejde. Ale Stingo, vždyť už brzy budeme stejně vědět, oč jde. To je neuvěřitelné, úžasné!" Stiskla mi ruku, až mi ztuhly konečky prstů.

To bude rakovina, uvažoval jsem po celou dobu Sophiina monologu. Pociťoval jsem náhlý nával štěstí a hrdosti a plně jsem sdílel Sophiinu nakažlivou radost. Nějaký lék proti rakovině, přemítal jsem neustále; ten lump jeden, člověk by tomu nevěřil, takový génius vědy, a já mám tu výsadu říkat mu kamaráde; a on je prosím vynálezcem léku proti rakovině. Kývl jsem na vrchního, aby mi přinesl další pivo. Do prkýnka, lék proti rakovině!

Ale zazdálo se mi, jako by právě v tom okamžiku prodělala Sophiina nálada mírně znepokojující změnu. To vzrušení, ta povznesená nálada jako by ji opustily a do hlasu se jí vloudil starostlivý tón – nějaké nedobré tušení. Vypadalo to, jako by ji po přečtení nějakého dopisu napadla jakási chmurná a nepříjemná myšlenka, dopisu, který byl až násilně veselý, a to z nutnosti, protože na konci stála zdrcující poznámka (P. S. Chci rozvod).

"Pak jsme z restaurace odešli," pokračovala, "protože prý mi chce ještě před návratem do práce něco koupit, na oslavu. Na oslavu toho objevu. Co bych prý si mohla vzít na sebe dnes večer, až to budeme společně slavit. Prý něco chic a sexy. A tak jsme zašli do toho obchodu, co jsme byli už předtím, a on mi tam koupil blůzu a sukni. A boty. A taky klobouky a kabelky. Líbí se ti ta blůzička?"

"Senzace," řekl jsem, zcela chabě tak vyjadřuje svůj obdiv.

"Je hrozně… odvážná, aspoň myslím. Ale oč mi jde; když jsme totiž byli v tom obchodě a Nathan zaplatil za šaty a už jsme byli na odchodu, zpozorovala jsem na Nathanovi něco divného. Už jsem to pozorovala dřív, ale ne moc často, a vždycky mě to trochu vyděsilo. Najednou mi povídá, že ho bolí hlava, tady vzadu v týle. Taky najednou silně zbledl – a potil se při tom, víš. Já si totiž myslím, že všechno to vzrušení na něho bylo příliš moc, takže tohle byla menší reakce a jemu se udělalo trochu špatně. Říkala jsem mu, aby šel domů, k Yettě, lehl si a vzal si odpoledne volno, ale on ne, prý musí zpátky do laboratoře, že je tam ještě fůra práce. Ta bolest hlavy prý je hrozná. Tolik jsem mu domlouvala, aby si šel domů odpočinout, ale on že musí zpátky k Pfizerovi. Pak si vzal od majitelky obchodu tři aspiriny a uklidnil se, to předchozí vzrušení ho přešlo. Už se utišil a byl, skoro bych řekla, mélancholique. A pak mi dal velice klidně na rozloučenou pusu a že se večer uvidíme tady – tady s tebou, Stingo. Chce, abychom všichni tři šli do restaurace k Lundymu a dali si na oslavu nějakou báječnou večeři, rybí speciality. Na oslavu získání Nobelovy ceny za rok 1947."

Musel jsem jí říct ne. Pomyšlení, že se kvůli otcově návštěvě nebudu moci zúčastnit jejich slavnostního posezení, mě úplně zničilo; takové zklamání! Předpověď té báječné zprávy mě neovladatelně vzrušila a já prostě nechtěl uvěřit, že bych nebyl při tom, až Nathan vše vyjeví. "Nedovedeš si představit, jak je mi to líto, Sophie," řekl jsem, "ale musím jet na Penn Station naproti otci. Podívej, než odejdu, snad mi může Nathan říct, čeho se ten objev týká. A za několik dní, až táta odjede, si můžem někdy večer spolu vyrazit na novou oslavu."

Připadalo mi, že mě ani příliš pozorně neposlouchá, a když pak pokračovala, měl jsem dojem, že se jí do přitlumeného hlasu vloudil jakýsi tón zlé předtuchy. "Doufám jenom, že je v pořádku. Když ho někdy něco hodně vzruší a je nějak zvlášť šťastný – chytí ho ty strašné bolesti hlavy a hrozně se potí, až propotí třeba šaty, jako by chodil v dešti. A pak je po štěstí. Ale víš, Stingo, to se nestává pokaždé. Někdy je z toho tak hrozně, hrozně divný. Totiž dovede být tak tellement agité, tak šťastný a tak se vznášet vysoko, že mi připadá jako letadlo, co stoupá a stoupá vzhůru až do stratosféry, kde je tak řídký vzduch, že už tam létat nemůže, a jediná cesta je dolů. Až dolů, Stingo! Stingo, kdyby jenom tak ten Nathan byl v pořádku!"

"To víš, že bude," ubezpečoval jsem ji poněkud nejistě. "Když má někdo za sebou takovou historii, jakou nám chce vypovědět Nathan, má právo jednat trochu divně." Přestože jsem se Sophií nemohl sdílet její zřejmé pochybnosti, musím přiznat, že jsem při jejích slovech poněkud zneklidněl. Ale nicméně jsem je zapudil z mysli. Jen jsem si přál, aby Nathan už přišel s tou zprávou o svém triumfu a aby nám tu nesnesitelně mučivou záhadu vysvětlil.

Hrací skříň spustila naplno. Sál se začal plnit postavami stálých večerních hostí – většinou to byli muži ve středním věku, i teď uprostřed léta s tvářemi barvy ovesné kaše, severoevropští křesťané s povislými břišky, trpící vážnou žízní,

chlapi, kteří obsluhují výtahy nebo instalatéři starající se o hladký chod záchodů a vodovodů desetipatrových židovských pueblos z béžových cihel, jejichž řady se rozlévaly od ulice k ulici celou oblastí za parkem. Kromě Sophie se do tohoto podniku odvážilo jenom málo žen. Nikdy jsem tu nespatřil jedinou prostitutku – konvenční sousedství a unavení sešlí hosté dokonce i jakékoli pomyšlení na podobnou zábavu vylučovali –, ale tohoto zvláštního večera sem přišly dvě usměvavé jeptišky, které se vrhly na mě a na Sophii s jakýmsi plechovým kalichem a jménem Sester sv. Josefa se brebentivě dožadovaly nějakého milodaru. Jejich angličtina byla zoufale kostrbatá. Vypadaly jako Italky a byly nesmírně ošklivé – zvlášť jedna, která měla v koutku úst bradavici velikosti i barvy švábů, jací se vidí jen v Univerzitním hotelovém klubu, a z ní vyrážely chlupy jako osiny z kukuřičného klasu. Musel jsem se podívat jinam, ale nicméně jsem zalovil v kapse a vytáhl dva deseticenty; když ten cinkající pohár spatřila Sophie, vyhrkla "Ne!", a to tak rozhodně, že obě jeptišky jen dvojhlasně hekly a rázem se ztratily, a já zůstal s překvapením hledět na Sophii.

"Dvě jeptišky, to znamená smůlu," prohlásila zachmuřeně a po krátké odmlce dodala: "Já je nesnáším! Ty přece vypadaly tak příšerně!"

"Já si myslel, žes byla vychovaná jako hodná roztomilá katolička," řekl jsem žertovným tónem.

"Byla," odpověděla, "jenže to už je dávno. Ostatně i kdyby mi sešlo na náboženství, jeptišky bych stejně nesnášela. Panny! Jak je každá naivní a hloupá! A jak strašlivě vypadají!" Otřásla se po celém těle a zavrtěla hlavou. "To je hrůza! Jak já přece to pitomé náboženství nenávidím!"

"Víš, to je skutečně zvláštní, Sophie," skočil jsem jí do řeči. "Pamatuju se, jaks mi ještě před několika týdny vyprávěla o svém oddaně nábožném dětství, o své víře a tak. Čím to, že…"

Jenom na to prudce zavrtěla hlavou a položila mi štíhlé prsty na hřbet ruky. "Prosím tě, Stingo, z těch jeptišek jsem tak pourri – je mi z nich příšerně nanic. Mám pocit hnusu. Vždyť ty jeptišky se tak ponížene vyplazejí…" Zaváhala, poněkud zmatena.

"Myslím, že chceš říct plazí," napověděl jsem jí.

"Ano, plazí, přímo před Pánembohem, který přitom musí být pěkná stvůra, Stingo, pokud vůbec existuje! Stvůra!" Odmlčela se. "Nechci mluvit o náboženství. Nenávidím náboženství. Víš, náboženství je pro – des analphabetes, pro idioty." Podívala se úkosem na své náramkové hodinky a poznamenala, že už je sedm pryč. Z hlasu jí zaznívala úzkost. "Jenom doufám, že Nathanovi nic není."

"Nedělej si starosti, bude v pořádku," řekl jsem jí tím nejpřesvědčivějším tónem. "Podívej, Sophie, Nathan dostal s tím výzkumným úkolem skutečně hrozně zabrat, než se jim podařilo něčeho dosáhnout nebo jak to všechno bylo. Tohle vyčerpávající napětí na něho rozhodně musí působit, a proto se chová tak, hm, tak nevyzpytatelně – chápeš, co myslím? Nedělej si s ním starosti. Mě by taky bolela hlava, kdybych dostával takhle do těla – a zvlášť kdyby to pak skončilo takovým neuvěřitelným úspěchem." Odmlčel jsem se. Ale pořád jako kdybych měl nutkání ke svým sentencím ještě něco přidat: "Ať už se jedná o cokoli!" Taky jsem ji lehce pohladil po ruce. "Teď už, prosím tě, na to nemysli a uklidni se. Ten tady určitě bude každou minutu." Pak jsem přešel na svého otce a na jeho příjezd do New Yorku (ocenil jsem, jak je vůči mně úžasně starostlivý, jakou mi poskytuje morální podporu, i když jsem se nezmínil o otroku Artistovi a jeho podílu na mém osudu, neboť jsem měl určité pochybnosti, jestli by mohla Sophie dostatečně chápat americké dějiny a porozumět, aspoň v této chvíli, celé složité otázce a dluhu, kterým jsem byl tomu černému chlapci zavázán) a pokračoval jsem obecným tónem a pochvaloval jsem si, jaké štěstí potká takové mladíky jako já (a je jich poměrně málo), kteří mají rodiče tak tolerantní a nesobecké, naplněné snahou věřit ve své syny, v mém případě v syna dosti pošetile odvážného, který se pokouší utrhnout několik lístků z vavřínové větve umění. Začínala se mě zmocňovat rozjařená nálada. Otcové s takovým širokým obzorem pohledu na svět a hloubkou ducha jsou dnes vzácní, tvrdil jsem sentimentálně a cítil jsem, jak mě po pivě začínají brnět rty.

"Nevíš, jaké je to štěstí, že ještě máš otce," podotkla Sophie vzdáleným hlasem. "Mně otec tolik chybí."

Cítil jsem se zahanbený – vlastně ne zahanbený, spíš bych měl říct, že jsem si připadal jaksi nevhodně –, protože jsem si totiž vzpomněl na tu historii, kterou mi vyprávěla před několika týdny, o otci, jehož spolu s dalšími krakovskými profesory nahnali pod nacistickými kulomety jako dobytek do páchnoucích nákladních vozů a odvezli do Sachsenhausenu, a pak už jen nastoupila popravčí četa a následovala smrt ve studeném německém sněhu. Panebože, pomyslel jsem si, čeho všeho byli v naší epoše Američané ušetření. Ano, osvědčili jsme svou statečnost a přispěli jsme svým záslužným podílem jako válečníci, ale jak malý je onen počet anonymních otců a synů ve srovnání s hrůznými mukami všech těch nesčíslných Evropanů. Dostalo se nám štěstí až k zahlcení.

"Je to teď natolik dlouho," pokračovala, "že už nepociťuju takový zármutek jako kdysi, ale pořád mi chybí. Byl to hrozně hodný člověk – to je na tom to strašné, Stingo. Když si pomyslíš, co špatných lidí zůstalo naživu – Poláků, Němců, Rusů, Francouzů, od všech národností – těch zloduchů, kterým se podařilo uniknout, lidí, kteří zabíjeli Židy, a žijí dodnes. V Německu. Nebo třeba v Argentině. A můj otec – takový hodný člověk – musel zemřít. Nestačí to snad, aby člověk přestal věřit v Boha? Kdo může věřit v Boha, který se k takovým lidem obrátil zády?" Tento výlev – tato drobná vložená árie – přišla tak náhle, že mě až překvapila; lehce se jí třásly prsty. Pak se uklidnila. A potom mi znovu – buď jako by zapomněla, že už mi to vyprávěla, anebo jako by jí opakování poskytovalo nějakou zoufalou útěchu – načrtávala portrét svého otce, jak si jej představovala v Lublinu před tolika lety, a vyprávěla mi, jak s nasazením života zachraňoval Židy před pogromem. "Jak se řekne l'ironie?"

"Ironie?" odpověděl jsem.

"Ano, je to hrozná ironie, že takový člověk, takový člověk jako můj otec riskuje život pro Židy a umře, a ti, kdo Židy zabíjeli, žijí, a tolik jich žije, a právě teď."

"Já bych řekl, že to ani není taková ironie, Sophie, jako spíš že to tak prostě na světě chodí," uzavřel jsem poněkud didakticky, ale myslel jsem to vážně, přičemž jsem pocítil, že musím jít vyprázdnit svůj měchýř.

Zvedl jsem se a odcházel lehce nejistým krokem do umývárny, rozehřátý po těle mírným účinkem příjemně nahořklého

rheingoldu, který v Javorovém dvoře podávali čepovaný. Na pánském záchodku v Javorovém dvoře se mi strašně líbilo: lehce nakloněn nad mušlí, dumal jsem nad crčícím zářivým proudem, zatímco odněkud za stěnou se sem z hrací skříně nesly přitlumené, naivně sladké zvuky kapely Guye Lombarda, Sammyho Kaye, Shepa Fieldse nebo které jiné hvězdy. Bylo to báječné mít dvaadvacet roků a být trochu v náladě, vědět, že u psacího stolu jde všecko dobře, telelit se štěstím nad tím, že člověka drží ve spárech tvůrčí posedlost, že má tu "fantastickou jistotu", jak o ní vždycky horoval Thomas Wolfe – tu jistotu, že prameny mládí nikdy nevyschnou a že krutá muka, jakými člověk musí projít v kadlubu umění, budou vynahrazena nesmrtelnou pověstí a věčnou slávou a láskou krásných žen.

Šťastně jsem močil a hleděl na ty všudypřítomné homosexuální nápisy (které tu načmárali, pámbůhví, nikoli stálí hostě Javorového dvora, ale přechodní návštěvníci, kteří počmárávají s neuvěřitelnou urputností zdi všude, kde chlapi vytahují z poklopce nástroje své mužnosti) a s potěšením jsem si znovu prohlížel zakouřenou, a pořád ještě jasně zřetelnou karikaturu na stěně: tento doplněk k fresce v hlavním sále byl mistrovským dílem nevinných sprosťačinek třicátých let a předváděl Myšáka Mickeyho a Kačera Donalda ve zkroucených pozicích zvědavých Pepíků, kterak s nadšením švidrají skulinou v zahradním plotě a pozorují malou Prsatku Betty s okouzlujícími buclatými lýtky a stehny, jak dřepí při zemi a čurá. Najednou však jako bych se něčeho vyděsil a měl jsem pocit znesvěcující a nepřirozené přítomnosti čehosi černého s mávajícími supími křídly, až jsem si uvědomil, že ty dvě žebravé jeptišky zřejmě zabloudily na špatné místo veřejné úlevy. V mžiku byly pryč, vřískajíce vyděšenou italštinou, a já v duchu doufal, že měly aspoň možnost zahlédnout můj šlong. Nepřinášel jejich příchod další zlé znamení, které tušila před malou chvílí Sophie – znamení, které věštilo nedobré věci příštích asi patnácti minut?

* * *

Když jsem se blížil ke stolu, slyšel jsem vírem rytmů Shepa Fieldse Nathanův hlas. Ten hlas nezněl ani tak příliš silně, jako spíš důrazně a pronikal hudbou jako řezavý zvuk pily. Bylo z něho slyšet, že je zle, a přestože jsem měl chuť se stáhnout, neodvažoval jsem se, protože jsem v ovzduší cítil cosi hrozivě neodvratného, co mě nutilo kupředu, blíž k hlasu i k Sophii. Nathan byl tak dokonale ponořen do té své potměšilé promluvy k Sophii a zdál se tak soustředěný na jednu jedinou myšlenku, že jsem u stolku mohl stát a čekat několik minut a sklíčeně poslouchat, jak jí Nathan spílá a jak ji osočuje, aniž si přitom uvědomuje mou přítomnost.

"Copak jsem ti neřekl, že od tebe absolutně požaduju jedinou jedinou věc, věrnost?" chrlil ze sebe.

"Ano, ale…" nepodařilo se jí ho přerušit.

"Copak jsem ti neříkal, jestli půjdeš s tím chlapem Katzem – jestli s ním půjdeš někam jinak, myslím mimo práci, jestli s tím sprosťákem, s tím ubohým šmate, ujdeš pár kroků navíc, že ti rozmlátím zadek?"

"Ano, ale…"

"A dnes odpoledne tě zase přivezl autem! Fink vás viděl. A nejen to, ty ještě toho hajzla, toho kurevníka, vemeš k sobě do pokoje. A tam s ním jseš hodinu. Kolikrát tě vopíchal? Chm, ten Katz nadělá asi dost čísel, takovej chiropraktik musí mít pěkně rychlýho utahováka!"

"Nathane, já ti to vysvětlím!" prosila ho. Jako by se celá najednou sypala a hlas jí zněl nakřáple.

"Drž hubu, děvko jedna! Co bys mi vysvětlovala! Vždyť by sis to stejně nechala pro sebe, kdyby mi můj dobrej kamarád Morris neřekl, že vás oba viděl, jak jdete nahoru."

"Určitě bych si to pro sebe nenechala," zasténala. "Teď bych ti to byla řekla! Vždyť jsem do téhle chvíle ani neměla možnost, Nathane!"

"Mlč!"

Jeho hlas ani teď nezněl silně, spíš mrazivě a pánovitě a zlomyslně provokujícím tónem. Toužil jsem odtud odejít, ale jen jsem tam za ním stál, nevěděl jsem, co mám dělat, a jen jsem čekal. Moje lehká opilost rázem vyšuměla a já jsem cítil, jak mi v ohryzku pulzuje krev.

Sophie se snažila ho uprosit. "Nathane, buď tak hodný, poslouchej! Vzala jsem ho do pokoje kvůli gramofonu. Byl porouchaný měnič, však víš, já mu o tom řekla a on mi slíbil, že by ho mohl opravit. Prý tomu rozumí. A taky to spravil, Nathane, a to bylo všecko! Já ti to ukážu, vrátíme se a můžeme na něj zahrát –"

"Tss, to bych řekl, že ten starej Seymour tomu bude rozumět," skočil jí do řeči Nathan. "Když po tobě rajtuje, on ti tu páteř asi pěkně promasíruje, co? Ten ti ty obratle těma svejma slizkejma prackama pořádně prošahá, že? Sprostej šarlatán…"

"Nathane, prosím tě!" Pokoušela se ho chlácholit. Naklonila se v tu chvíli až k němu. Z obličeje jako by jí zmizela všechna krev a zůstal v něm jen výraz smrtelných muk.

"No jo, vždyť ty jsi taky nějakej kus," řekl pomalu a tiše, nesnesitelně tvrdým sarkastickým tónem.

Když se vrátil z laboratoře, zřejmě zašel do obou bytů u Yetty; to jsem si domyslel nejen podle narážek na nehorázné žvanění Morrise Finka, ale hlavně podle jeho šatů: byl vystrojen do toho nejelegantnějšího plátěného obleku ústřicově bílé barvy a v manžetách košile šité na míru zářily těžké zlaté oválné knoflíčky. Příjemně voněl nějakou nevtíravou luxusní voňavkou. Zřejmě se chtěl obléct tak, aby se to hodilo k Sophiinu slavnostnímu odění na večer, a šel se domů převléct do modelu, který jsem viděl právě před sebou. Doma ale zjistil Sophiinu zradu – aspoň podle jeho výkladu –, takže teď se celá oslava nejen zhatila, ale zřejmě se řítila do nějaké propastné katastrofy.

V hloubi duše mi z toho bylo špatně, když jsem tam stál a se zatajeným dechem poslouchal Nathana: "Ty jsi skutečně blbá polská káča. Skoro přes svou mrtvolu jsem ti dovolil zahazovat se v té práci u těch šarlatánů, u těch koňskejch doktorů. Už dost je na tom, že bereš peníze za to, jak natahujou páteře blbejm důvěřivejm Židům, co sem sotva dojedou z Danzigu s bolestma, který můžou být stejně tak revmatismus jako carcinoma, ale potloukají se bez diagnózy, protože tihle vychcaní hajzlové jim nakukají, že prachsprostá masáž jim vrátí nejzářivější zdraví. Už je to dost hrozné, žes mě dohučela, abych se smířil s tím, že budeš s tak vycválaným párkem šarlatánů spolupracovat. Ale co už vůbec nesnesu, tak pomyšlení, že dovolíš těmhle bezcharakterním číslům, aby ti to strkali do té tvé…"

"Nathane!" pokusila se ho přerušit.

"Mlč! Už mám po krk těch tvých manýrů prostitutky." Ani teď nemluvil hlasitě, ale v jeho potlačovaném vzteku bylo cosi až afektovaně divokého, co působilo daleko hrozivěji, než kdyby na ni byl řval; byl to pochmurný, upjatý tenký hlas, rezonující téměř byrokatickou zlostí, a zvolený výraz – "manýry prostitutky" – zněl nevhodně, maloměšťácky a rabínsky. "Nějak jsem se domníval, že se ti snad rozsvítí a že těchhle způsobů necháš, aspoň po té avantýře s doktorem Katzem" – důraz na slově doktor zněl dokonale výsměšně – "myslel jsem, že jsem tě po té nechutné záležitosti v jeho autě varoval dostatečně. Ale ne, zdá se mi, že ty kalhotky, co nosíš, začínají být v rozkroku nějak sakramentsky horké. Takže když jsem tě přistihl na zapřenou s Blackstockem, vůbec mě to nepřekvapilo, zvlášť vzhledem k té tvé bizarní zálibě v penisech chiropraktiků – ne, jak říkám, vůbec mě to nepřekvapuje, ale došlápl jsem na tebe a udělal tomu přítrž a myslel jsem si, že to pro tebe byla očista a že už té hrozné ponižující promiskuity necháš. Jenže ty ne, zase jsem se zmýlil. Ta libidinózní míza, co ti tak splašeně koluje v těch polských žilách, ti prostě nedá pokoj, a dnes ses tedy znovu rozhodla vrhnout se do toho směšného náručí – směšného, ano, dalo by se to tak nazvat, kdyby tohle objetí pana doktora Seymoura Katze nebylo tak špinavé a ponižující."

Sophie začala tiše posmrkávat do kapesníku, který svírala v prstech se zbělenými klouby. "Ne, ne, Nathane," slyšel jsem ji šeptat, "to vůbec není pravda."

Nathanovo nabubřelé řečnění by bylo mohlo být za jiných okolností lehce komické – mohlo působit samo o sobě jako malá burleska, ale zaznívala z něho opravdová hrozba a tak zatvrzelé přesvědčení, že mě až lehce zamrazilo a v zádech jsem měl pocit, že se blíží – těžkými kročejemi směřujícími k šibenici – cosi strašlivého a nevyjádřitelně osudového. Zcela zřetelně jsem do jeho řečnění zasténal a napadlo mě, že ten strašný útok na Sophii měl úplně stejně podivné dozvuky jako hádka, při které jsem ho poprvé spatřil předvádět se s tím svým nesmiřitelným nepřátelstvím, což obě byly scény lišící se v podstatě jen tónem hlasu – tehdy před oněmi týdny to bylo fortissimo, teď to byla řeč až nápadně postrádající intonaci, přitlumenější, ale nicméně stejně úděsná. Náhle jsem si uvědomil, že Nathan o mé přítomnosti ví. Aniž zvedl oči, obrátil se na mě a z jeho slov pronášených naprosto bezbarvě vanul lehký mráz nepřátelství. "Tak se posaď vedle té premi're putain z Flatbush Avenue." Sedl jsem si a mlčel, v ústech jsem měl vyprahlo a jako bych oněměl.

Když jsem usedl, Nathan se zvedl. "Zdá se mi, že by teď neškodilo trochu chablis, abychom rozjeli naši oslavu." Strnule jsem na něho hleděl, jak tam bez jediného úsměvu takto deklamuje. Náhle jsem měl dojem, že se snaží šíleně ovládnout, jako by se bál, že se celé jeho mohutné tělo rozpadne nebo sesype jako loutka. Poprvé jsem si všiml, že mu po tvářích stékají lesklé čůrky potu, přestože v našem koutě to skoro mrazivě táhlo z ventilace; také na jeho očích bylo cosi podivného – v tom okamžiku jsem nedovedl přesně říct co. Jako by se pod každým čtverečním milimetrem kůže odehrávalo něco horečně a nervózně aktivního, jako by docházelo v chaotických synapsích k nějaké abnormálně zběsilé výměně neuronů. Byl citově tak vzrušen, že to vypadalo, jako by byl přímo elektrizován, jako by zabloudil do magnetického pole. Přesto však s obrovským sebeovládáním držel všechno na uzdě.

"To je tedy zlé," řekl tónem železně tvrdé ironie, "to je zlé, přátelé, že naše oslava nemůže pokračovat v duchu nadšeného díkuvzdání, jak jsem pro tenhle večer zamýšlel. V duchu vzdávání úcty všem těm hodinám nezištně věnovaným práci a vznešenému vědeckému úkolu, který právě dnes spatřil světlo vítězství. V duchu vzdání úcty všem těm dnům a rokům nesobeckého vědeckého bádání celého našeho týmu, jež skončilo vítězstvím nad jednou z nejhorších metel, jaká kdy dopadla na trpící lidstvo. To je zlé," opakoval po delší odmlce, jež byla tíživými, tiše napjatými vteřinami téměř nesnesitelná, "to je zlé, že naše oslava bude mít poněkud světštější ráz. Ano, naše oslava bude svědkem mého naprosto nutného a velice zdravého rozchodu s tou sladkou královskou sirénou – tou nenapodobitelnou, neopakovatelnou, tragicky nevěrnou dcerou světské žádosti, s ženou, která je klenot Polska a dar předhozený chlípným chiropraktikům z Flatbushe – se Sophií Zawistowskou! Ale počkejte, musím přinést chablis, abychom si mohli připít!"

Jako vystrašené dítě, které se ve víru davu chytí táty, chytila se mě Sophie pevným stiskem za prsty. Oba jsme jen hleděli, jak Nathan odchází k baru a strnulými pohyby se prodírá mezi skupinkami popíjejících hostí vysvlečených do košil. Otočil jsem se a pohlédl na Sophii. Oči měla v tu chvíli vytřeštěné do prázdna, v takovém úděsu nad Nathanovou hrozbou, že na ten výraz nikdy nezapomenu. Od té doby jsem pokaždé měřil význam slova "zdrcený" právě tou pustou hrůzou, jakou jsem spatřil v jejím zraku. "Stingo, Stingo," sténala, "já věděla, že se tohle stane. Já věděla, že mě obviní z nevěry. To dělá vždycky, když přijde v těch svých podivných temp'e'tes. Stingo, já to prostě nemůžu vydržet, když se takhle promění. Já vím, že tentokrát ode mě odejde."

Snažil jsem se ji uklidnit: "Neboj se, ono ho to přejde." Jenže sám jsem těm slovům věřil pramálo.

"Ne, ne, Stingo, vím to, tentokrát se stane něco strašného! S ním to jde takhle vždycky. Nejdřív se vzruší a má ze všeho takovou radost. A pak to opadne, a když to opadne, začne vždycky, že jsem mu byla nevěrná, a chce jít ode mě." Opět mi stiskla ruku a zaryla mi nehty do prstů, až jsem měl strach, že budu krvácet. "A řekla jsem mu skutečně pravdu," dodala v jakémsi šíleném spěchu. "Totiž to o Seymouru Katzovi. Vůbec nic to nebylo, Stingo, vůbec nic. Dr. Katz pro mě nic neznamená, vždyť s ním jenom pracuju u dr. Blackstocka. A s tou opravou gramofonu je to taky pravda. V pokoji udělal jen to, nic víc, opravil gramofon, přísahám."

"Sophie, já ti věřím," ujišťoval jsem ji, mučen pocitem trapnosti, jaký měl zalil nad tou blábolivou úporností, s níž se snažila mě přesvědčit, přestože jsem už byl tak jako tak přesvědčen. "Jen se prosím tě uklidni," vyhrkl jsem zbytečně.

Co se v rychlosti odehrálo v následujících okamžicích, mi připadalo nepředstavitelně nesmyslné a strašlivé. A uvědomil jsem si, jak mylně jsem všecko chápal, jak neobratně jsem zvládal situaci, jak se mi nedostávalo důvtipu a účinnosti, když jsem jednal s Nathanem právě v okamžiku, kdy bylo zapotřebí krajní šetrnosti. Kdybych tak ve všem Nathanovi vyhověl, byl na něho milý, byl bych mohl pozorovat, jak se jeho zuřivost stravuje – ať už se choval sebenesmyslněji a sebehrozivěji –, a za chvíli by byl z prudkého vyčerpání upadl do stavu, kde by byl zvládnutelný a

kdy by jeho vztek ochladl anebo se aspoň zmírnil. Tehdy bych byl možná s to jej zvládnout. Ale dnes si také uvědomuji, že jsem byl až zarážejícím způsobem chlapecky nezkušený: ani zdaleka mě nenapadlo, že Nathan přes ten maniacký tón, hektické řečnění, pocení, vytřeštěný výraz, vyčerpávající napětí, přes celý ten obraz, jaký skýtal, obraz člověka, jehož nervový systém byl až do těch nejmenších ganglií stižen křečovitým prchlivým záchvatem, by mohl být nebezpečně nervově rozrušen. Zatím jsem si jen myslel, že to je fantastický fouňa. Jak říkám, za to mohl můj věk a moje bezelstnost. Takové rozrušené a rozzuřené stavy jsem u lidí z vlastní zkušenosti nepoznal – v důsledku jižanského vychování jsem byl obeznámen spíš s tradicí jemnějšího a slušného džentlmenského chování než s tradicí tak fantastického šílení –, a tak jsem Nathanův výbuch pokládal za šokující případ selhání charakteru, náhlého nedostatku slušnosti, a neviděl jsem jej jako důsledek nějaké mentální aberace.

To byla pravda stejně tak v tuto chvíli jako ten první večer před řadou týdnů v předsíni Yettina domu, kdy se osopil na Sophii a mě popichoval s lynčováním a urážel mě do očí tím "Jižánkem" a kdy jsem zahlédl v jeho nezměrně hlubokých očích divoký, záhadný chaos, nad kterým se mi krev v žilách proměňovala v led. A tak jsem tam seděl vedle Sophie, oněmělý a nesvůj, zarmoucený tou úděsnou náhlou proměnou člověka, na kterém mi tolik záleželo a kterému jsem se tolik obdivoval, a drásal se vztekem nad utrpením, do něhož tak bezohledně uvrhl Sophii, až jsem se konečně rozhodl, že musím stanovit mez, kam nechám Nathana v jeho běsnění zajít. Ne, takhle už Sophii děsit nesmí, rozhodl jsem, a bude si na mě muset dát sakramentsky pozor. Tohle by samozřejmě mohlo být rozumné rozhodnutí za předpokladu, že jsem měl co dělat s milovaným přítelem, kterému to prostě "ujelo", ale rozhodně ne s člověkem (a v tu chvíli jsem si to ještě ani chvilkovým zábleskem nezačal uvědomovat), v jehož hlavě se náhle co zkázonosný host usídlila paranoia.

"Nevšimla sis, že by měl v očích nějaký zvláštní výraz?" pošeptal jsem Sophii. "Nemyslíš, že si snad vzal trochu moc toho aspirinu, cos mu dala, nebo něco jiného?" Nevědomost skrytá za těmito otázkami byla, jak si nyní uvědomuji, něco nepochopitelného, zvlášť když jsem před sebou viděl všechno to, co způsobovalo, jak se později vyjevilo, tu obrovskou dilataci pupil, jež se rozšířily do velikosti deseticentových mincí; jenže tehdy jsem se o mnoha nových věcech začínal teprve poučovat.

Nathan se vrátil s otevřenou lahví vína a posadil se. Přišel číšník se sklenkami a postavil je před nás. Ulevilo se mi, když jsem viděl, že výraz v Nathanově tváři poněkud změkl a že už to není ta žlučovitá maska jako před několika okamžiky. Ale to křečovitě stažené napětí v lícních svalech a na krku přece jen zůstalo a Nathan se stále mohutně potil: pot mu vyrážel v kapičkách na čele a mě naprosto nevhodně napadlo, jak se to shoduje s mozaikou chladných rosných kapiček na láhvi chablis. A pak jsem si poprvé všiml obrovských propocených půlměsíců na látce v podpaží. Nalil nám víno, a já jsem v tu chvíli raději odvrátil od Sophie zrak, ale přesto jsem zahlédl, jak se jí natažená ruka se sklenicí třese. Udělal jsem velkou chybu, že jsem nechal pod svým loktem ležet nesložený výtisk Post, otevřený právě na stránce s fotografií Bilboa. Viděl jsem, že Nathan obrázek zahlédl a ušklíbl se přitom s výrazem plným obrovského zlomyslného uspokojení.

"Ten článek jsem četl právě před chvílí v podzemní dráze," řekl a zvedl sklenku. "Připíjím na pomalou a hodně dlouhou a mučivou smrt senátora z Mississippi, pana Držkomlata Bilboa."

Chvíli jsem mlčel. Ani jsem nezvedl sklenku, jako to udělala Sophie. Zvedla ji určitě jen tak, z tupé melancholické poslušnosti. Nakonec jsem řekl, s krajním úsilím a naprosto nevzrušeným tónem: "Nathane, já bych chtěl připít na tvůj úspěch, na tvůj velký objev, ať už se týká čeho chce. Na tu báječnou věc, na které jsi doteď pracoval, jak mi vyprávěla Sophie. Gratuluju." Natáhl jsem ruku a přátelsky jsem ho poklepal po rameni. "Podívejte, nechme všech těchhle ohavností a nesmyslů" – snažil jsem se naočkovat žoviální smířlivý tón – "pěkně si tu sednem a ty nám proboha konečně povíš, přesně nám to vypovíš, co to kruci je, co máme oslavovat! Člověče, dnes budeme připíjet jenom tobě!"

Nepříjemně mne zamrazilo, když jsem vzápětí ucítil, jak bryskně a rozhodně se od mé ruky odtáhl. "To nebude možné," zabodl se do mě pohledem, "mou radost z vítězství silně narušila, nebo dokonce přímo zničila zrada, zrada někoho, koho jsem kdysi miloval." Nebyl jsem stále s to se na Sophii podívat, ale slyšel jsem, že jen chraplavě vzlykla. "Vítězná Hygeia si dnes nevysloužíl žádný přípitek." Držel sklenku ve vzduchu, opřen loktem o stůl. "Místo toho připijeme na ten bolestiplný odchod senátora Bilboa."

"Ty můžeš, Nathane," řekl jsem, "já připíjet nebudu. Já nikomu na smrt připíjet nebudu – ať už je to smrt bolestivá nebo není –, ale neměl bys ani ty. Ty bys to snad měl pochopit ze všech nejlíp. Copak nepracuješ v oblasti léčení? To není moc vtipný nápad, víš. To je kruci až obscénní, připíjet někomu na smrt." Nebyl jsem zřejmě s to potlačit náhlý velekněžský tón. Zvedl jsem sklenku. "Ať žije život," řekl jsem "tvůj, náš" – drobným gestem jsem naznačil, že v to zahrnuji Sophii – "na zdraví. Na tvůj velký objev." Vycítil jsem ve svém hlasu podtón prosby, ale Nathan zůstal nepohnutý a nasupený a odmítl se napít. Zaraženě a s náhlou křečí zoufalství jsem nechal ruku se sklenkou klesnout. Zároveň jsem poprvé pocítil v žaludeční krajině jakýsi horký vír, ozval se tak celý můj mnohostranný vztek, namířený stejně tak proti Nathanovu odpudivému diktátorskému chování jako proti jeho nechutnému zacházení se Sophií (sám jsem své vlastní reakci v té chvíli skoro nemohl uvěřit) i vůči jeho příšerné kletbě nad Bilboem. Když ani teď neopětoval můj návrh na přípitek, postavil jsem sklenku a povzdychl. "Hm, já se na to vykašlu!"

"Na Bilboovu smrt," nepřestával naléhat Nathan, "na skřeky jeho posledních muk."

Měl jsem dojem, že mi musí zpoza očních důlků vyrážet rudá krev, a srdce se mi divoce rozbušilo. Jen s velkým úsilím jsem ovládal svůj hlas. "Nathane," řekl jsem, "není to tak dlouho, co jsem ti složil jednu malou poklonu. Řekl jsem ti, že přes všechnu svou alergii vůči Jihu sis aspoň ve vztahu k němu uchoval smysl pro humor. Na rozdíl od standardních newyorských liberálních idiotů. Ale teď vidím, že jsem se mýlil. Já jsem nikdy v Bilboovi nic zvláštního neviděl, ale jestli si myslíš, že je na téhle primitivní komedii s jeho smrtí něco komického, pak se mýlíš. Na smrt připíjet odmítám, ať jde o koho chce…"

"Takže Hitlerovi bys na smrt taky nepřipil?" skočil mi do řeči a v očích mu přitom potměšile zablýskalo.

"Samozřejmě že Hitlerovi bych na smrt připil. Hergot, ale v tom je přece rozdíl! Bilbo není Hitler!" Už když jsem Nathanovi odpovídal, uvědomil jsem si s pocitem zoufalství, jak opakujeme podstatu nebo přímo táž slova oné zuřivé disputace, do které jsme se tak divoce pustili tehdy odpoledne v Sophiině pokoji. Po té naší ohlušující hádce, při které div že jsme se nepoprali, jsem se mylně domníval, že už tu svou pochybnou idée fixe o Jihu pustil z hlavy. V tom okamžiku se v jeho chování zvedl týž potlačený vztek a zášť, které mě tehdy té slunečné neděle, již už jsem pokládal za šťastně zapomenutou, skutečně tolik polekaly. Znovu jsem se vyděsil, a teď dokonce ještě víc, neboť mě jímala pochmurná předtucha, že tentokrát náš spor neskončí příjemným smířením a omlouváním, žertováním a přátelskými objetími. "Bilbo není Hitler, Nathane," opakoval jsem. Slyšel jsem, jak se mi třese hlas. "Podívej, já ti něco řeknu. Celou tu dobu, co tě znám – i když připouštím, že to není natolik dlouho, abych si třeba nemohl udělat mylný úsudek –, jsi na mě dělal skutečně ten nejlepší dojem a myslel jsem si, že jsi jeden z nejinteligentnějších lidí, jaké jsem v životě poznal, a že máš zdravý rozum –"

"Nepřiváděj mě do rozpaků," přerušil mě. "Lichocením nic nezmůžeš." Z jeho hlasu zněla drsná zloba.

"Tady nejde o žádné lichocení," pokračoval jsem, "to je jenom pravda. Ale já chci říct jedno. Ta tvoje nenávist vůči Jihu – která se často rovná přesně tomu, jako bys vyjadřoval nenávist nebo aspoň averzi vůči mně – je u každého člověka jako ty, vzdělaného a po mnoha stránkách tak soudného, krajně odpudivá. Je to od tebe, Nathane, naprosto primitivní, když chceš být tak slepý a nevidět pravou podstatu zla…"

V debatách, zvláště hodně vzrušených a napjatých a zatížených zlou vůlí, jsem vždycky býval velice slabým bojovníkem. Hlas se mi láme a začínám ječet; potím se. Na tváři mívám nijaký výraz, mezi úšklebkem a úsměvem. A co je horší, myšlenky se mi vždycky rozběhnou a logika, jíž za klidnějších okolností oplývám ve slušné míře, mě najednou opouští jako nezdárného darebáka. (Nějakou dobu jsem si myslel, že bych mohl být advokát. Právnická profese a soudní síně, o kterých jsem kdysi trochu snídal a v nichž jsem si ve své fantazii předehrával dramata ve stylu Clarence Darrowa, však pro mě ztratily poslední nepatřičnou přitažlivost, když jsem se dal na spisovatelství.) "Ty zřejmě nemáš vůbec žádný smysl pro historii," pokračoval jsem spěšně a hlas mi přitom vyjel o oktávu výš, "ale vůbec žádný! Je to snad tím, že vy Židé jste sem přijeli poměrně nedávno a žijete většinou ve velkých městech na Severu a jste proto úplně zaslepení a nemáte vůbec zájem a ani si neuvědomujete nutnost snažit se jakkoli pochopit všechen ten tragický sled událostí, které zplodily tam dole to rasové šílenství? Tys četl Faulknera, Nathane, a přitom máš pořád vůči Jihu zlý a nesnesitelný povýšený postoj a nejsi schopen vidět, že Bilbo není v prvé řadě ani tak zločinec, jako spíš výplod celého toho tmářského systému!" Odmlčel jsem se, nadechl a řekl: "Je mi tě líto, že jsi tak zaslepený." Kdybych byl v tomto okamžiku přestal a všeho nechal, mohl jsem si uvědomit, že se mi podařilo několik pádných zásahů, ale jak jsem řekl, během takových vzrušených debat mě zdravá soudnost vždycky opouštěla a náboj mé vlastní polohysterie mě bezpečně kormidloval do hlubokých vod oslovství. "A navíc," mlel jsem dál, "ty už si vůbec neuvědomuješ, co takový Theodore Bilbo skutečně vykonal." Hlavou mi drnčely ozvuky mé ročníkové práce a poskakovaly rytmem vědeckého blankversu na mých kartotéčních lístcích. "Když byl Bilgo guvernérem, zavedl v Mississippi řadu významných reforem," recitoval jsem, "například silniční daň a ustavil výbor pro udělování milosti. Založil první tuberkulózní sanatorium. Do školních osnov zavedl manuální výchovu a výuku zemědělské techniky. A nakonec prosadil projekt na hubení klíšťat…" Hlas mi selhal.

"Prosadil projekt na hubení klíšťat," opakoval Nathan.

K svému zděšení jsem si uvědomil, že Nathan mě svým talentovaným hlasem dokonale napodobuje – můj nesnesitelně pedantský a bombastický tón. "U krav v Mississippi totiž tenkrát propukla v obrovském měřítku epidemie, které se říkalo texaská horečka," neovládal jsem se a vedl jsem dál svou, "Bilbo velice napomohl…"

"Ty blázne," přerušil mě Nathan, "jsi naivní kluk. Texaská horečka! Ty šašku! Chceš snad, abych ti tady vykládal, že sláva třetí říše spočívala v tom, že nacisti vybudovali systém silnic, jakému se na světě sotva něco vyrovná, nebo že Mussolini dokázal, aby vlaky jezdily přesně?"

Držel mě v šachu – cítil jsem to hned, jak jsem vyslovil ta "klíšťata" – a úšklebek, který se na okamžik objevil v jeho tváři, sardonické zablýsknutí zubů a zajiskření v očích, jímž zareagoval na mou dokonalou porážku, to všechno naráz zmizelo a Nathan spustil sklenku.

"Užs tu přednášku skončil?" zeptal se poněkud silným hlasem. Při pohledu na hrozbu v jeho nasupené tváři mě zamrazilo. Náhle sklenku opět zvedl a jedním douškem víno vypil. "Tenhle přípitek," oznamoval bezbarvým tónem, "je na počest mého naprostého rozchodu s vámi oběma, vy poděsové."

Při těch slovem mi hruď zaplavila bolestivá lítost. Cítil jsem, že se ve mně začíná zvedat vlna těžkého, nepříjemného smutku. "Nathane…" pokoušel jsem se ho usmiřovat a napřáhl jsem ruku. Slyšel jsem, že Sophie se opět rozvzlykala.

Ale Nathan moje gesto ignoroval. "Rozchod," řekl a naklonil přitom sklenku k Sophii, "s tebou, ty pitomá pizdo chiropraktická z Kings County." Pak se obrátil na mě: "I s tebou, ty nudná nulo z Dixie." Jeho oči byly mrtvé jako dvě kulečníkové koule, po tváři se mu pot řinul v proudech. Na jedné straně jsem si velice naléhavě uvědomoval ty jeho oči i barvu jeho pleti pod perlivými krupičkami potu, a na druhé jsem čistě sluchově – ale tak velice zjitřeně, že jsem měl pocit, jako by mi měly prasknout ušní bubínky – vnímal hlasy sester Andrewsových, jejichž výbuchy se ozývaly z hrací skříně. "Nechtěj mě spoutat!" "A teď doufám," řekl, "že mi dovolíš, abych měl zase já přednášku, k vám oběma. Třeba to zapůsobí na tu hnilobu, co máte na dně sebe samých."

Z jeho tirády vyberu snad jen to nejhorší. Celá záležitost nemohla trvat déle než několik minut, ale připadalo mi to jako hodiny. Sophie byla vystavena nejstrašnější části jeho útoku, a pro ni to bylo samozřejmě daleko méně snesitelné než pro mě, protože já jsem musel jen poslouchat a dívat se, jak trpí. Proti ní jsem já vyvázl s poměrně lehčí ústní důtkou, která přišla jako první. On se prý na mě vlastně ani nezlobí, ale prostě mnou pohrdá. A ani to pohrdání není v podstatě osobní, pokračoval, protože nikdo mě přece nemůže činit odpovědným za mé vychování nebo místo narození. (To všechno pronášel s pohrdlivým poloúsměvem a tlumeným, dobře ovládaným hlasem, chvílemi naprosto bezdůvodně

zabarveným černošskou výslovností, jakou jsem si pamatoval z té někdejší neděle.) Dlouhou dobu se prý domníval, že jsem dobrý Jižan, emancipovaný člověk, kterému se nějak podařilo uniknout kletbě bigotnosti, již dějiny tomuto kraji odkázaly. Není přece tak bláhově zaslepený (a to přes všechna má obvinění), aby si neuvědomoval, že opravdu existují dobří Jižané. Za takového mě tedy donedávna považoval. Ale moje odmítnutí zúčastnit se zatracení Bilboa jen potvrdilo, co o mém "vrozeném" a "nenapravitelném" rasismu objevil už ten večer, kdy si přečetl první část mé knihy.

Při těch slovech se mi srdce mohutně stáhlo. "Co tím chceš říct?" řekl jsem hlasem, který měl hodně blízko k sténání. "Myslel jsem, že se ti to líbilo…"

"Máš sice opravdu pronikavý talent, pokud jde o jižanskou literární tradici. Ale máš taky všechna její stará literární klišé. Nechtěl jsem zraňovat tvé city. Ale ta černoška na začátku, co čeká s ostatními na vlak, to je přece karikatura jako vystřižená z Amose a Andyho. Měl jsem dojem, že čtu román od někoho, kdo se naučil psát staromilská kratochvilná show. Ta černošská travestie by mohla být legrační, kdyby nebyla tak opovrženíhodná. Možná že napíšeš první jižní humoristickou knížku."

Panebože, jak snadno jsem byl zranitelný! Kdyby to neřekl právě Nathan! Ale těmi slovy dokonale podkopal nezkalenou radost, jakou jsem měl ze svého díla, mou sebedůvěru, všechno, co ve mně sám kdysi probudil. To náhlé bezohledné zavržení bylo tak zdrcující, že jsem měl pocit, jako by se začaly bortit a rozkládat přímo základy mé osobnosti. Lapal jsem po dechu a pokoušel jsem se ze sebe dostat odpověď, ale ať jsem se snažil jak snažil, odpověď jsem ze sebe nevymáčkl.

"Silně tě nakazila jižní degenerace," pokračoval. "Proti tomu nemůžeš nic dělat. Na přitažlivosti to tobě ani knize nepřidá, ale dá se aspoň vycítit, že jsi spíš jen pasivní nádoba toho jedu než jeho ochotný – jak bych to nazval? – ochotný šiřitel. Jako třeba Bilbo." V tu chvíli z jeho hlasu náhle vymizel lehký hrdelní názvuk černošské mluvy, jižanská výslovnost v hladké metamorfóze zeslábla a zmizela a nahradily ji výrazně polské diftongy, které byly téměř přesným napodobením Sophiiny řeči. A v tom okamžiku přešel z polohy trestající necitelnosti do otevřeného útoku. "Peut-e'tre po všech těchhle miešoncich," řekl a upřel oči na Sophii, "snad mi můžeš vysvětlit, jak to, že jsi tady, ze všech těch lidí právě ty, procházíš se po všutkých těch ulicach, namočená v těch vyzývavých voňavkách, oddáváš se tajně neřesti ne s jedním, ale zrovna se dvěma – jen si to spočítejte, dámy a pánové – se dvěma chiropraktiky. Prostě kuješ železo, dokuď je řeřavé, abych užil starego dobrego přísloví, zatímco v Osvětimi čekají pořád miliony mrtvých na odpověď." Náhle parodie zanechal. "Řekni mi, čím to, že ty, krásná Zawistowska, chodíš po zemi živých? Čím to, žes mohla dýchat čistý polský vzduch, zatímco se davy lidí v Osvětimi pomalu dusily v plynu? Vděčíš za to snad těm svým dobrým nádherným trikům a své mazané taktice, která dřímá v tvé roztomilé hlavičce? Odpověď by byla víc než vítaná."

Sophii se z hrdla vydral hrozný sten, tak silný a mučivý, že by byl musel být slyšet v celém sále, nebýt hysterického skřehotání sester Andrewsových. Marie ve svých mukách na Kalvárii snad nemohla vydat zvuk bědnější. Otočil jsem se a podíval se na Sophii. Ta se zatím vrhla tváří na stůl, takže jsem jí do obličeje neviděl, a ruce sevřené v pěst, s klouby smrtelně zbělelými, marně tiskla k uším. Slzy se jí řinuly z očí a dopadaly na kropenatou umakartovou desku stolečku. Zaslechl jsem myslím jen přidušené: "Ne! Ne! Menteur! To je lež!"

"Není tomu ani tolik měsíců," pokračoval úporně, "když ještě válka byla v plném proudu a stovky Židů, kteří uprchli z táborů smrti, hledaly útulek v domovech slušných polských občanů, jako jste byli vy. A tihle roztomilí lidé jim odmítli poskytnout útočiště. A nejen to. Prakticky povraždili všechny ty zbývající, na které přišli. Už jsem tě na to upozorňoval dřív. Takže mi prosím odpověz. Určil směr tvého osudu, pomohl ti nebo, abych tak řekl, neochránil tě právě týž antisemitismus, pro který si Polsko získalo takovou světovou pověst, takže ses stala jedním člověkem z té hrstky lidí, co přežili, zatímco miliony zemřely?" Jeho hlas zněl drsně, řezavě, krutě. "Prosím o vysvětlení!"

"Ne! Ne! Ne! Ne!" vzlykala Sophie.

Pak jsem zaslechl svůj hlas: "Nathane, proboha, nech ji na pokoji!" Při těch slovech jsem se zvedl.

Ale nedal se odradit. "Jakou chytrou síť vytáček jsi musela uplést, abys zachránila svou vlastní kůži, zatímco ostatní mizeli komínem? Podvádělas, intrikařilas nebo jsi nastrkovala tu svou…"

"Ne!" sténala a ten zvuk šel až z hloubi duše. "Ne! Ne!"

Udělal jsem v tu chvíli něco nevysvětlitelného a bohužel myslím zbabělého. Když jsem vstal a napřímil se, měl jsem neodolatelné nutkání (přímo jsem cítil, jak mi ten pocit projíždí celým tělem) nahnout se, popadnout Nathana za límec a zvednout ho ze židle, abychom si hleděli z očí do očí, přesně jako to tolikrát udělal Bogart ve své bogartovské minulosti a zároveň i v mé, tak poznamenané jeho filmy. Ani vteřinu jsem už nemohl vydržet, co jí dělá. Ale když jsem se zvedl a celým tím impulzem jako bych strnul, proměnil jsem se úplně záhadnou rychlostí v triumfální vzor rozplizlé břečky. Kolena se mi rozklepala, z vyprahlých úst se vydral sled nesouvislých zvuků a najednou jsem zjistil, jak se potácím do umývárny, jež v tu chvíli pro mne byla požehnanou svatyní chránící mě před otřesným divadlem nenávisti a krutosti, s nímž jsem nebyl připraven se v životě na vlastní oči setkat. Nakláněl jsem se nad mušlí a říkal si, že tu smím zůstat jen minutu, jen co bych sebral myšlenky a šel se vypořádat s Nathanem. V somnambulní otupělosti jsem popadl za páčku rezervoáru, která při připadala v dlani jako dýka, a pumpoval a pumpoval líně tryskající proudy vody, zatímco můj mozek snad už posté registroval jako šílený klínopis homosexuální nápisy na zdi – MASON KOUŘÍ! …Volej Ulster 1-2316 – vyhulí fantasticky. Od matčiny smrti jsem nezaplakal a věděl jsem, že ani teď plakat nebudu, přestože jsem ty čmáranice zoufalé touhy začínal na dlaždicích vidět rozmazaně, což byl signál, že mám pláč přece jenom na krajíčku. V tomto roztřeseném, bědném, nerozhodném postoji jsem zůstal tři nebo čtyři minuty. Pak jsem se rozhodl vrátit a nějak si se situací poradit, přestože jsem nevěděl, jakou užiji taktiku, a z hloubi duše jsem se bál. Ale když jsem znovu otevřel dveře, Sophie a Nathan byli pryč.

* * *

Pocítil jsem takovou starost a byl jsem tak zoufalý, že se mi dělalo až mdlo. Navíc jsem si v té situaci nevěděl vůbec rady, zvlášť když to vypadalo na tak nesmiřitelný spor. Samozřejmě že jsem si teď musel rozmyslet, co si počnu a jak

bych se měl pokusit všechno srovnat – nějak uklidnit Nathana a mezitím uklidit Sophii z přímého dosahu jeho slepého a nebezpečného vzteku –, ale byl jsem tak dokonale poničený, že se mého mozku téměř zmocňovala amnézie; prakticky jsem nebyl s to uvažovat. Abych trochu sebral myšlenky, rozhodl jsem se zůstat ještě chvíli v Javorovém dvoře a vymyslet si během té doby akční plán. Věděl jsem, že když otec přijede na Penn Station a neuvidí mě tam, rozjede se přímo do hotelu McAlpin na rohu Broadwaye a 34. ulice. (Tehdy bydlel každý návštěvník New Yorku z otcových tidewaterských středních vrstev v McAlpinu nebo v Taftu; jenom někteří, značně bohatší, se ubytovávali ve Waldorfu-Astoria.) Zavolal jsem do McAlpinu a nechal tam vzkaz, že za ním přijdu až pozdě večer. Pak jsem se vrátil ke stolku (další špatné znamení, pomyslel jsem si: při náhlém odchodu zvrhl totiž buď Nathan, nebo Sophie láhev chablis, která se sice nerozbila, ale zůstala ležet na stole a zbytky vína z ní kapaly na podlahu) a seděl jsem tam celé dvě hodiny a uvažoval, jak mám posbírat střepy našeho přátelství a poslepovat je dohromady. Měl jsem dojem, že to nebude snadné, když se vezmou v úvahu kolosální rozměry Nathanovy zuřivosti.

Na druhou stranu jsem si vzpomněl, že tehdy tu neděli se přece strhla podobná "bouře" a Nathan se dal hned nato slyšet s takovým srdečným a dychtivým horlením o přátelství, že mě to až vyvádělo z míry, a za své chování se mi tehdy dokonce omluvil, takže mě napadlo, že by možná uvítal jakékoli moje gesto smíru. Pánbůhví, uvažoval jsem, jak mně je něco takového proti srsti; takovéhle scény mě dovedou pěkně zlomit, vyčerpávají mě; v tu chvíli jsem nechtěl nic jiného než se schoulit do postele a vyspat se. Myšlenka, že bych se zas hned měl setkat s Nathanem, mě děsila, a měl jsem z ní jakousi nedefinovatelnou hrůzu; bylo mi mizerně a cítil jsem, že se potím jako předtím Nathan. Na povzbuzení jsem ještě pomalu vypil čtyři, pět, možná šest středně velkých sklenic piva. Před očima mi vyvstaly představy Sophiiných žalostných drásavých muk, viděl jsem v duchu celé její rozrušení, až se mi z toho začal zvedat žaludek. Když se nakonec na Flatbush snášela tma, odcházel jsem poněkud nejistou chůzí dusným přítmím k Růžovému paláci a hleděl se směsí zlé předtuchy a naděje na měkké světlo barvy růžového vína, jež se linulo zpod rolety v Sophiině okně a oznamovalo mi, že je Sophie doma. Zaslechl jsem hudbu, buď z jejího rádia, nebo gramofonu. Nevím, čím to bylo, že mě kouzelné a žalující zvuky Haydnova cellového koncertu, které se při mém příchodu k domu přitlumeně rozlévaly letním večerem, tak radostně povznášely a zároveň rozesmutňovaly. Z kraje parku se od Přehlídkové aleje ozývalo večerním šerem volání dětí, znějící sladce jako hlasy ptáků, a mísilo se s něžnou cellovou meditací a naplňovalo mne až v samé hloubi duše bolestnými vzpomínkami na věci jednou provždy nenávratné.

Když jsem vystoupil do prvního patra, pohled, který mě tu uvítal, mě naplnil takovým úděsem, že jsem jen zalapal po dechu. Kdyby se přes Růžový palác přehnal tajfun, nemohla by po něm zůstat větší spoušť. Sophiin pokoj vypadal, jako by v něm někdo obrátil všechno vzhůru nohama; zásuvky prádelníku byly vytahány a zpřevraceny, z postele byly stržené přikrývky, šatník vyházen. Po zemi se válely noviny. Z poliček zmizely knihy. Gramofonové desky byly pryč. Kromě rozházených papírů tu nezbylo nic. V tom celkovém ovzduší vyrabovaného bytu byla jediná výjimka – gramorádio. Byl to zřejmě příliš obrovský a těžký kus, aby se dal odvézt, takže zůstal na stole a při zvucích Haydna, které se z jeho útrob ozývaly, mě podivně zamrazilo, jako bych poslouchal někde v koncertní síni, odkud obecenstvo záhadným způsobem zmizelo. Několik kroků odtud v Nathanově pokoji to působilo stejným dojmem: všechno někdo sundal a odstranil, a pokud neodnesl, zabalil do lepenkových krabic, které jako by tu čekaly na okamžitý odvoz. V předsíni se na mě lepilo dusivé horko; bylo tu dusno i na letní večer neobvykle úporné – jenom ve mně zvyšovalo nepokoj a úzkost, které mě už tak jako tak téměř zmáhaly – a na okamžik jsem si myslel, že někde za těmi růžovými stěnami vzplanul požár, až jsem náhle spatřil v koutě pokoje Morrise Finka, přidřeplého k zemi a pachtícího se s kouřícím radiátorem.

"Zřejmě musel spustit náhodou," vysvětloval, když se při mém příchodu zvedl. "Musel ho před chvílí nevědomky otevřít Nathan, jak tady pobíhal s kufrem a se svými věcmi. Tak a máš to, ty hajzle," zařval na radiátor a kopl do něj, "to tě srovná." Z radiátoru zasyčela pára, rozplynula se a Morris Fink na mě upřel své truchlivé kalné oči. Ani jsem si dřív nevšiml, že má předkus, s kterým se výrazně podobá nějakému hlodavci. "Tady to vyloženě vypadalo jako v blázinci."

"Co se stalo?" zeptal jsem se s mrazivou předtuchou. "Kde je Sophie? Kde je Nathan?"

"Pryč, oba jsou pryč. Konečně se rozešli. Nadobro."

"Co tím chceš říct, nadobro?"

"Přesně to, co říkám," odpověděl. "Skončili spolu. Jednou provždy. Jsou pryč, navždycky, a musím říct, dobře se stalo. S tím zatraceným golemem, s tím Nathanem, jako by tady v domě strašilo, jako by tu něco nebylo v pořádku. A věčně hádky a ječení. Hergot, to je moc dobře, že jsme se jich zbavili, jestli chceš vědět."

Cítil jsem, jak se mi v hlavě vzmáhá zoufalství, když jsem se zeptal: "Ale kam šli? Řekli ti, kam jdou?"

"Ne," odpověděl, "šli každý na jinou stranu."

"Na jinou stranu? Chceš snad říct…"

"Asi před dvěma hodinami jdu tady po ulici a vidím, že se vracejí. Byl jsem totiž v biografu. A to už na ni řval jako gorila. Říkám si: do háje, to bude zase kravál, a už bylo tolik týdnů ticho. Napadlo mě, že bych měl jít a pokusit se ji před tím mešugener zachránit. Ale když dojdu sem, vidím, že ji donutil balit. Totiž on byl u sebe v pokoji a balil svoje věci a ona tady a balila zase svoje. A celou tu dobu na ni řval jako šílenec – ojoj, ten jí nadával, tak sprostě!"

"A Sophie…"

"Hm – v jednom kuse plakala, jako by si měla oči vyplakat, a přitom oba balili a on na ni ječel a nadával jí kurev a kund a Sophie brečela jako malé dítě. Bylo mi z toho nanic!" Odmlčel se, nadýchl se a pak začal o něco pomaleji: "Neuvědomil jsem si, že ti dva balí nadobro. Pak vyšel on ven, podíval se přes zábradlí dolů, a když mě uviděl, zeptal se, kde je Yetta. Řekl jsem mu, že jela na Staten Island navštívit sestru. Hodil mi dolů třicet dolarů na nájemné za Sophii a za sebe. Tehdy jsem pochopil, že odcházejí nadobro."

"A kdy odešli?" zeptal jsem se. Zalil mě pocit ztráty a dusil mě takovou bolestí, že to bylo, jako bych skutečně o něco drahého přišel; bylo mi na zvracení, vyrazil na mně pot a měl jsem závrať. "Nenechali tu žádnou adresu?"

"Říkám ti, že šli každý na jinou stranu," řekl netrpělivě. "Když si všechno sbalili, sešli dolů. Je to sotva dvacet minut. Nathan mi dal dolar, abych jim pomohl snést věci dolů a abych zatím pohlídal gramofon. Prý se pro něj ještě vrátí a taky pro nějaké krabice. Když měli všechny věci vynesené na chodníku, řekl mi, abych skočil na roh a zastavil dva taxíky. Když jsem se s taxíky vrátil, pořád ještě na ni hulákal, a já si povídám: aspoň ji tentokrát neuhodil nebo tak. Ale v jednom kuse na ni řval, nejvíc cosi o Osječini. Znělo to jako Osječiň."

"Cože…, co na ni křičel?"

"Cosi o Osječini, aspoň něco takového říkal. Nadával jí kurev a v jednom kuse jí dával tu divnou otázku. Ptal se jí, jak to, že přežila Osječiň. Co tím chtěl říct?"

"Že jí nadával…" bezmocně jsem zablekotal, téměř neschopen říct slovo. "A potom…"

"Pak jí dal padesát dolarů – aspoň na tolik to vypadalo – a řekl taxikáři, aby ji odvezl někam do New Yorku, myslím do nějakého hotelu na Manhattanu, kam, to se nepamatuju. A říkal, jak je prý šťastný, že už ji víckrát nebude mít na očích. V životě jsem neviděl někoho plakat, jako v tu chvíli plakala Sophie. No a když odjela, naložil svoje věci do druhého taxíku a odjel na opačnou stranu, směrem z města na Flatbush Avenue. Myslím, že jel nejspíš za bratrem do Queensu."

"Takže jsou pryč," zašeptal jsem, úplně zničen.

"Nadobro," dodal, "a dobře, že jsme se ho zbavili. Ten chlap byl golem! Ale Sophie, té je mi líto. Sophie byla skutečně fajn holka, rozumíš?"

Chvíli jsem nebyl s to říct vůbec nic. Jemný Haydn, šeptající touhou, naplňoval opuštěný pokoj sladkými ladnými takty zamyšlené hudby a umocňoval můj pocit naprosté prázdnoty a nenahraditelné ztráty.

"Ano," odpověděl jsem mu konečně. "Já vím."

"Co je to Osječiň?" zeptal se Morris Fink.

9

Z četných komentátorů otázky nacistických koncentračních táborů jich jen málo psalo s hlubším ponorem a s vášnivějším zaujetím než kritik George Steiner. Náhodou se mi do rukou dostala Steinerova kniha esejů Jazyk a mlčení, a to v roce vydání, 1967 – v roce, který pro mě byl zvlášť významný, ponecháme-li stranou tu poněkud triviální skutečnost, že tehdy uplynula od mého léta v Brooklynu právě dvě desetiletí. Panebože, jak ten čas od dob Sophie a Nathana a Leslie Lapidusové rychle uběhl. Ta rodinná tragédie, kterou jsem se s takovým úsilím snažil zplodit u Yetty Zimmermanové, už dávno vyšla (k všeobecnému uznání, v jaké jsem se ve svém mládí ani neodvažoval doufat); napsal jsem ještě další díla a taky pár nijak zvlášť nadšených ani zvlášť angažovaných žurnalistických věcí v oblíbeném stylu šedesátých let. Ale moje srdce pořád patřilo umění románu – o kterém se říkalo, že je na umření, nebo dokonce pámbůh nám pomoz, že je už k nevzkříšení mrtvé – a těšilo mě, že jsem toho roku 1967 mohl dokázat mylnou pověsti o jeho zániku (aspoň k svému osobnímu zadostiučinění), když jsem vydal dílo, které odpovídalo nejen mým filozofickým a estetickým požadavkům romanopisce, ale našlo si také statisíce čtenářů – z nichž ne všichni, jak se později ukázalo, byli nad touto událostí tak zcela šťastni. Ale to už je jiná záležitost, a pokud se mi promine toto osobní potěšení, řeknu prostě, že ten rok pro mne byl obecně příznivý.

Ta malá hodnotící poznámka pramení ze skutečnosti, že jsem tehdy prodělával – jak tomu obvykle bývá po řadě perných let strávených nad náročnou tvůrčí prací – údobí malátné deprese, tíživé volí krize z bezradného pocitu, co počít nyní. Takový pocit prožívá řada autorů, kteří dokončili nějaké náročně koncipované dílo; je to jako malá smrt, člověku se chce stáhnout zpátky do vlhkého lůna a stát se opět vajíčkem. Ale povinnost mi nedala, znovu jsem musel vzpomínat, jako už tolikrát předtím, na Sophii. Dvacet let útočila na moji paměť Sophie se svým životem – minulým i tím, který jsme prožili spolu – i Nathan a jeho život a všechno to Sophiino úděsné utrpení v tom propletenci stále se zhoršujících okolností, které hnaly tu nebohou slámově plavou kouzelnou Polku přímo do záhuby, až se z té úporně doléhající vzpomínky stala téměř nepotlačitelná neuróza. Na krajinu toho léta a na její živoucí postavy napadal prach, takže v mé mysli působily jako vybledlá fotografie ze zteřelých černých stránek starého alba, a zacházely ještě víc a stávaly se nezřetelnými, jak život odvíjel s necitelným spěchem nit mého života do středního věku, ale muka toho léta stále volala po vysvětlení. A tak jsem v posledních měsících roku 1967 začal o Sophii a Nathanovi vážně přemýšlet a přemítal o jejich smutném osudu; věděl jsem, že jej budu muset jednou pojednat, stejně jako jsem před lety s takovým úspěchem a tak zdařile pojednal osud jiné mladé ženy, kterou jsem beznadějně miloval – žalostný osud Marie Huntové. Z různých příčin se stalo, že mělo uplynout ještě několik roků, než jsem začal psát příběh Sophie, jak je vylíčen na těchto stránkách. Ale mé tehdejší přípravné práce vyžadovaly, abych ještě nějakou dobu mučil sám sebe a absorboval co nejvíc literatury o l'univers concentrationnaire. A při četbě George Steinera jsem zažil šok poznání.

"Psal jsem o nich už mnohokrát a snažil jsem se o pohled z jakési snesitelné perspektivy, ale jedno pochopit nemohu," píše Steiner, "a to jsou časové relace." Steiner právě předtím citoval líčení brutální smrti dvou Židů ve vyhlazovacím táboře Treblinka. "Přesně v touž hodinu, kdy byli Mehring a Langner usmrceni, převážná většina lidstva – většina lidí na polských statcích dvě míle vzdálených, lidí pět tisíc mil odtud v New Yorku – spala nebo jedla nebo byla v biografu, milovala se nebo se bála zubaře. A přesně tady zůstává má imaginace v ustrnutí. Ty dva druhy simultánně existující zkušenosti jsou tak rozdílné, tak neslučitelné s jakoukoli nejobyčejnější normou lidských hodnot, a jejich koexistence je tak zrůdná a paradoxní – Treblinka existuje jednak proto, že ji nějací lidé postavili, a jednak proto, že téměř všichni ostatní jim to dovolili –, že mi čas začíná být záhadou. Existují simultánně – jak na to naráží science fiction a gnozeologické filozofické úvahy – různé druhy času v jednom a témž světě, ‚čas dobrý' a ‚čas nelidský', v jehož náruči propadají lidé pomalým, ale bez přestání pracujícím rukám živoucího zatracení?"

Než jsem si tu pasáž přečetl, velmi prostoduše jsem se domníval, že myšlenka takových časových relací posedla jenom mě – a to do té míry, že jsem se například pokusil s větším či menším úspěchem stanovit, co jsem dělal první den

v měsíci dubnu roku 1943, ten den, kdy se dostala Sophie do Osvětimi a "propadla rukám živoucího zatracení". Někdy koncem roku 1947 – vzdáleného poměrně jen málo let od počátku Sophiiny těžké zkoušky – jsem se probíral minulostí a ve vzpomínkách jsem se pokoušel lokalizovat sám sebe v čase téhož dne, kdy Sophie prošla branami pekla. Ten první den měsíce dubna 1943 – bláznivý první apríl – jsem si vybavoval až s jakousi mnemotechnickou naléhavostí, a když jsem si pročetl několik otcových dopisů, které mi napsal a které velmi dobře prokazovaly, kde jsem se vyskytoval, vyhrabal jsem na světlo absurdní skutečnost, že to odpoledne, kdy Sophie poprvé vstoupila na nástupiště osvětimského nádraží, bylo v Raleigh v Severní Karolíně překrásné jarní dopoledne a já zrovna polykal banány. Cpal jsem se jimi, div mi nebylo špatně, z toho důvodu, že jsem měl jít v následující hodině na lékařskou odvodní prohlídku před vstupem do námořní pěchoty. Bylo mi sedmnáct, měřil jsem sice přes šest stop, ale vážil jen 122 libry, a věděl jsem, že ke splnění požadované minimální váhy musím přibrat ještě tři libry. S břichem vyvaleným jako podvyživené dítě, nahý na váze před starým svalnatým odvodním seržantem, který si mou tělesnou schránku vyzáblého výrostka upřeně prohlížel a jen uštěpačně usykl "Ježíši Kriste" (padl také nějaký nedomrlý vtip o tom, že to snad má být apríl), jsem jen tak tak proklouzl s několika chybějícími uncemi.

Ten den jsem ještě o Osvětimi nevěděl ani o žádných koncentračních táborech, ani o masovém vyhlazování evropských Židů, a dokonce ani ne mnoho o nacistech. Nepřítele pro mě v té globální světové válce představovali Japonci a o odporném šedivém smogu visícím nad místy jako Osvětim, Treblinka, Bergen-Belsen jsem neměl nejmenší ponětí. Ale cožpak tohle neplatilo o většině Američanů, vlastně o většině lidských bytostí existujících mimo okruh nacistických hrůz? "Tato představa dvou časových rovin, existujících sice simultánně, ale bez jakékoli účinné analogie nebo vzájemného vztahu," pokračuje Steiner, "možná bude nezbytná pro nás ostatní, kteří jsme tam nebyli a kteří jsme žili jako na nějaké úplně jiné planetě." A bude nezbytná o to víc, že pro miliony Američanů (a na ten fakt se často zapomíná) nebyli tehdy ztělesněním zla nacisté, přestože byli tak nenáviděni a obávaní, ale legie japonských vojáků, kteří se rojili v džunglích Pacifiku jako rozzuřené antigmatické opice a jejichž hrozba pro americkou pevninu se zdála daleko nebezpečnější, neřku-li obludnější, když si Američané představili jejich žluté tváře a nechutné návyky. Ale i kdyby bývala nebyla takto úzce zaměřená averze vůči orientálnímu nepříteli reálná, většina lidi by se o nacistických táborech smrti stejně nedověděla, čímž je Steinerova úvaha ještě poučnější. Nexus mezi těmito "různými časovými rovinami" představuje samozřejmě – pro ty z nás, kteří jsme tam nebyli – někdo, kdo tam byl, což mě přivádí zpátky k Sophii. K Sophii a zvláště ke vztahu mezi ní a SS Obersturmbannführerem Rudolfem Franzem Hössem.

Zmínil jsem se již několikrát o Sophiině zdrženlivosti, pokud šlo o Osvětim, a v zásadě nezlomném mlčení o té páchnoucí odpadové jámě její minulosti. Jelikož jí samé (jak se mi jednou přiznala) se velice úspěšně podařilo uspat vlastní mysl, aby se znovu a znovu nevynořovaly obrazy z pobytu v propasti tábora, není divu, že ani Nathan, ani já jsme se nedověděli mnoho o tom, co se s ní dálo v táboře ze dne na den (zvláště v posledních měsících), s výjimkou celkem jasné skutečnosti, že jen tak tak neumřela z podvýživy a že ji nesklátila nějaká nakažlivá choroba. A tak bude přesycený čtenář, kterého toto století krmí nekonečnou řadou vybraných krutostí, ušetřen podrobných záznamů vražd, smrtí v plynových komorách, bití, mučení, zločinných lékařských experimentů, pozvolného umírání hlady, odpudivých scén s fékáliemi, jekotu a šílenství a jiných obrazů historické skutečnosti, které už nakonec vylíčil Tadeusz Borowski, Jean-François Steiner, Olga Lengyelová, Eugen Kogon, André Schwarz-Bart, Elie Wiesel a Bruno Bettelheim, abychom jmenovali aspoň ty nejvýmluvnější, kteří se pokusili vykreslit to peklo krví svého srdce. Má vize Sophiina pobytu v Osvětimi musí být nutně roztříštěná, a možná i trochu pokřivená, i když ve vší poctivosti. I kdyby se totiž byla rozhodla vyjevit buď Nathanovi, nebo mně žalostné podrobnosti o svých dvaceti měsících v Osvětimi, možná že bych pak stejně váhal strhnout závoj, protože jak George Steiner poznamenává, není jasné, zda "ti, kdo sami nebyli přímými účastníky, se smějí jen tak beze všeho těch čirých muk dotknout". Musím přiznat, že mě samého pronásledovala jakási předpojatost ve smyslu, zda se neprávem nepokouším vstoupit na půdu zkušenosti tak bestiální a nevysvětlitelné, že by měla být nezcizitelným a plným právem výlučným majetkem těch, kdo ji protrpěli a kdo s ní buď zemřeli, nebo ji přežili. Elie Wiesel, jeden z přeživších, napsal: "Romanopisci jí (zkušenosti nacistických hrůz) ve svých dílech sice využili…, ale přitom ji ochudili a zbavili její podstaty. Nacistické hrůzy se staly tématem číslo jedna, módním tématem, jaké zaručovalo čtenářskou pozornost a okamžitý úspěch…" Nevím, do jaké míry tohle stoprocentně platí, ale přesto se podobného rizika obávám.

Nicméně nemohu přijmout Steinerův názor, že odpovědí je mlčení, že bude nejlíp, "nepřidávat trivia literárních nebo sociologických diskusí k věcem, o kterých se diskutovat vůbec nedá". Stejně tak ovšem nesouhlasím s myšlenkou, že "tváří v tvář skutečnostem života je umění triviální a nemístné". Považuji to spíš za pietnost, už proto, že ani Steiner nemlčel. A i když se může ono ztělesnění zla, jímž se Osvětim stala, zdát ve své neproniknutelnosti téměř kosmické, zůstává neproniknutelné jen potud, pokud se jím proniknout nepokusíme, byť to bylo sebenedokonaleji; a nakonec Steiner sám ihned dodává, že to nejlepší, co můžeme udělat, je "snažit se pochopit". Domníval jsem se, že by bylo možno dosáhnout aspoň malého průlomu do pochopení Osvětimi tím, že se budu snažit pochopit Sophii, která byla sama přinejmenším propletenec vnitřních rozporů. Přestože nebyla Židovka, trpěla stejně jako kterýkoli Žid, který ta muka přežil, a – to myslím vyjde jasně najevo – v jistém hlubším smyslu trpěla víc než většina ostatních. (Pro řadu Židů je poměrně obtížné vidět dál, za onen takřkajíc petrifikovaný charakter nacistické zuřivosti, a tak mi to ani nepřipadá jako nedostatek, nýbrž spíš co omluvitelné opominutí, když se ve svých jímavých úvahách Steiner, sám Žid, jen letmo zmiňuje o tom obrovském množství lidí nežidovského původu – milionu lidí slovanských národností a cikánů –, které shltla mašinerie koncentračních táborů a kteří hynuli se stejnou nezvratností jako Židé, i když někdy možná méně systematicky.)

Kdyby byla Sophie pouhou obětí – bezmocnou jako větrem hnaný list, lidské smítko, bez vůle, jako tolik jejích ztracených spolutrpitelů –, byla by vypadala jen jako další politováníhodný bědný vyhnanec, kterého bouře vyvrhla někde v Brooklynu, jako člověk, v němž se neskrývají žádná tajemství, která by bylo nutno odemknout. Jenže podstata

celé záležitosti spočívá v tom, že sice v Osvětimi (a s tím se mi postupně toho léta vyznala) obětí skutečně byla, ale byla zároveň obětí i spoluviníkem, podílníkem viny – i když její kroky byly pouze výsledkem zoufalého neujasněného riskování, kroky rozhodně ne vypočítané – na onom masovém vyhlazování, jehož odporné výpary stoupaly z osvětimských komínů vzhůru k nebi, kdykoli vyhlédla přes spálená podzimní pole ven, oknem z mansardy svého žalářníka Rudolfa Hösse. A zde tkvěla jedna základní příčina (i když nebyla jediná) jejího sebezničujícího pocitu viny – viny, kterou skrývala před Nathanem a o jejíž povaze a reálnosti nedávala to sebemenší najevo, i když Nathan sám ten pocit v Sophii často krutě zjitřoval. Sophie se totiž nikdy nemohla vymanit z dusivého vědomí, že v jejím životě byla doba, kdy hrála svou roli, byť sebeomezenější, roli účastnice na plánovaném zločinu. A byla to role posedlého a zlovolného antisemity – člověka, který vášnivě, náruživě a s úpornou umíněností nenávidí Židy.

* * *

Sophie se mi zmínila o dvou význačných událostech, které se odehrály během jejího pobytu v Osvětimi, o událostech, o nichž Nathanovi nikdy nic neřekla. O první – o dni jejího příjezdu do tábora – jsem se již zmínil, ale Sophie se o ní rozhovořila teprve během posledních hodin, co jsme byli spolu. Druhou, jež se odehrála téhož roku a týkala se jejího velice krátkého vztahu k Rudolfu Hössovi, mi vylíčila spolu s událostmi, jež k ní vedly, během několika hodin jednoho deštivého srpnového odpoledne v Javorovém dvoře. Spíš bych měl říct během deštivého odpoledne a večera. Když totiž na mě tu epizodu s Hössem vychrlila, s horečným spěchem a s tolika věrnými detaily, že před mýma očima vyvstala s plastickou a až filmovou živostí něčeho, co jsem sám bezprostředně pozoroval, ze všeho vzpomínání a citové únavy a napětí, jež v ní vyprávění vyvolávalo, se pak beznadějně rozplakala, až musela přestat, takže zbytek příběhu jsem si musel poskládat dohromady později. Setkání v Hössově neradostné mansardě se totiž pro mě stalo – stejně jako onen první aprílový den jejího příchodu – ihned pamětihodným datem, a také mi takové v mysli zůstává, protože to bylo zároveň datum narození tří mých životních hrdinů: mého otce, podzimem posedlého Thomase Wolfa a divokého Nata Turnera, toho fanatického černého démona, jehož duch tak silně vzrušoval představivost mého chlapectví a mého mládí. Bylo to třetího října a v Sophiině mysli zase hluboko utkvělo proto, že to bylo výročí jejího sňatku s Kazimirem Zawistowskim v Krakově.

A co dělal (zeptal jsem se sám sebe v duchu Steinerovy úvahy o existenci jistých podivných metafyzických distorzí v oblasti času) náš mladý Stingo, zelenáč a vojín námořní pěchoty Spojených států, právě v okamžiku, kdy se po obzoru valily poslední cáry toho hrozného kouře – průhledné opony zvířeného prachu, podle Sophie tak hustého, "že jej člověk cítil na rtech jako písek" – cáry kouře ze spálených 2100 Židů z Athén a z řeckých ostrovů, na něž se Sophie zahleděla po obzoru a jež zahalily idylická tělíčka poklidně se pasoucích ovcí tak hustým hávem, že to vypadalo, jako by sem padla těžká mlha z vistulských bažin? Odpověď je obdivuhodně prostá. Psal jsem přání k narozeninám – dopis, který jsem nedávno docela lehce získal od otce, jenž s láskou schovával i ty moje nejnanicovatější výplody (dokonce už za mého časného mládí), v naprosté jistotě, že jsem předurčen k tomu stát se v budoucnosti slavnou literární osobností. Vybírám jen ústřední odstavec, který následoval po citově nadnesené úvodní zdravici. Dnes mě hluboce popuzuje ta tupost "vysokoškolské" manýry, ale myslím, že stojí za ocitování, protože se tím ještě zvýrazní onen nápadný a možná až děsivý rozpor. Kdo má smysl pro historii, dovede být tolerantní. Navíc mi bylo osmnáct let.

3. října 1943
Dukeova univerzita, Durham, Severní Karolína.
Oddíl námořní pěchoty USA,
výcviková jednotka V-12.

…a zítra, tati, hraje Duke proti Tennessee a vládne tu čistá (i když navenek tlumená) hysterie. Samozřejmě si děláme velké naděje a ve chvílích, kdy tento dopis dostaneš, bude již rozhodnuto, jestli se Duke zúčastní ligového mistrovství a jestli dostane nabídku do další soutěže, protože když porazíme Tennessee – což je náš nejsilnější protivník –, tak už do konce sezony pojedem jako po másle. Ale i Georgia vypadá dost silně a spousta lidí se sází, že skončí vůbec jako tým číslo jedna. Jak se říká, je to všecko jako v loterii, že? Mimochodem, neslyšel jsi náhodou nějaké zprávy, že pohár Rose Bowl by se měl zase hrát na Dukeově univerzitě (ať už to první místo máme nebo ne), protože vláda prý v Kalifornii zakázala velká shromáždění pod širým nebem? Zřejmě se bojí japonské sabotáže. Ty zakrslé opice spoustě Američanů pěkně zamotaly život, že? Ale stejně by to byla velká legrace, kdyby se hrál Rose Bowl tady, a možná by ses sem na tu velkolepou podívanou mohl zajet z Virginie podívat, ať už Dukeova univerzita hraje, nebo nehraje. Rozhodně jsem Ti myslím psal, že čistě díky abecední náhodě (u vojáků chodí všechno podle abecedy) bydlím v pokoji s Petrem Strohmyerem a Chuckiem Stutzem. Všichni se učíme, aby z nás byli u námořní pěchoty oficíři první třídy. Stutz patřil k druhému týmu v celoamerické lize, z Auburnu, a kdo je Strohmyer, to Ti jistě nemusím říkat. V téhle místnosti se hemží reportéři a fotografové jako myši. (Důkaz časného nadání pro metaforu.) Možná jsi viděl minulý týden v Time Strohmyerův obrázek, spolu s článkem, v kterém ho, jako by se nechumelilo, nazývají nejpozoruhodnějším hráčem od dob Toma Harmana a možná i Reda Grange. Víš, tati, je to moc prima kluk a nebylo by myslím ode mne čestné, kdybych nepřiznal, že se taky rád přihřívám v odlesku jeho slávy, zvlášť už proto, že těch slečen, co se kolem Strohmyera rojí, je hrozná síla (a jsou pěkné) a vždycky jich pár zbyde pro Tvého synáčka Stinga, pro tu mužskou čekanku. Po tom víkendovém zápase s Davidsonem tady bylo pěkně veselo…

Těch 2100 řeckých Židů, kteří zemřeli v plynu nebo byli spáleni v době, kdy jsem psal ten dopis, rozhodně v Osvětimi neznamenalo, jak mě upozornila Sophie, nějaký rekord v postupném masovém vyhlazování; při masakru maďarských Židů příštího roku – nad nímž osobně dohlížel Höss, který se do tábora vrátil po několikaměsíční nepřítomnosti, aby koordinoval likvidaci, již tak dychtivě očekával Eichmann, operaci nazvanou Aktion Höss – došlo k zabíjení daleko v širším rozsahu. Ale tak masová vražda byla ve své chvíli v rozvoji Osvětimi-Brzezinky obrovitým aktem, největším z

dosud inscenovaných, aktem komplikovaným logickými problémy a úvahami prostorovými a manipulačními, s jakými se tady v tak náročném měřítku ještě nikdo nesetkal. Bylo běžnou praxí, že Höss posílal vojenskou leteckou expresní poštou s označením "streng geheim" – přísně tajné – Reichsführerovi SS Heinrichu Himmlerovi svá hlášení týkající se obecného charakteru, fyzického stavu a statistického složení jednotlivých "selekcí", které probíhaly téměř denně (někdy dokonce i několikrát za den) a při nichž byli Židé přivezení vlakem rozděleni do dvou kategorií: schopní, ti, co byli natolik zdraví, aby mohli ještě nějakou dobu pracovat, a neschopní, jejichž osud byl ihned zpečetěn. Vzhledem k přílišnému mládí, přílišnému stáří, celkové slabosti, vzhledem k útrapám cesty nebo následkům prodělaných nemocí bylo jen poměrně málo Židů uznáno za schopné a určeno k fyzické práci; jednou psal Höss v hlášení Eichmannovi, že jednorázově bylo vždy průměrně vybráno k dočasnému přežití mezi dvaceti pěti až třiceti procenty. Ale z nějakého důvodu se vedlo řeckým Židům hůř než Židům z jiných národních skupin. Židy, co vystupovali z vlaků přijíždějících z Athén, shledávali esesáčtí doktoři tak oslabené, že na pravou stranu nádražní rampy – stranu vyhrazenou pro ty, kteří měli zůstat naživu a pracovat – poslali možná jen o málo víc než jednoho z deseti.

Hösse tento jev udivoval a vyváděl z míry. V přípise z onoho třetího dne měsíce října – dne, kdy prý Sophie přes pronikavý černý dým a zápach, který tak silně v člověku otupoval schopnost vnímat proměnu ročního období, prvně na tváři ucítila štiplavě řízný dotek podzimu – Höss uváděl, že teoreticky existuje jeden z možných čtyř důvodů anebo spíš kombinace těchto čtyř důvodů, která způsobuje, že jsou řečtí Židé doslova vytahováni z dobytčích a nákladních vagonů v tak hrozně poničeném stavu, kdy řada vězňů je již mrtva nebo téměř mrtva: podvýživa daná už původem; výjimečně dlouhá cesta, již mimo jiné způsobuje špatný stav železnic v Jugoslávii, kudy deportovaní Židé musejí projíždět; náhlý přechod ze suchého horkého středozemního klimatu do vlhkého bažinatého ovzduší kolem horní Visly (přestože Höss dodal v poznámce na okraj, pro něho v té neformálnosti naprosto atypické, že i to ho udivuje, protože pokud jde o horko, aspoň v létě je v Osvětimi "větší vedro než ve dvou peklech naráz"); a konečně jistý povahový rys, Ratlosigheit, běžný u lidí z jižního podnebí, tudíž lidí se slabou morální výdrží, což způsobuje, že prostě nesnesou šok vyvolaný náhlým vytržením z vlastního životního prostředí, stejně tak jako nesnesou cestu za neznámým cílem. Tou chabostí mu připomínají cikány, i když ti naopak cestování přivyklí jsou. Své myšlenky diktoval pomalu a rozvážně Sophii, poněkud drsnou výslovností s hodně otevřenými samohláskami a ostrými sykavkami, v níž Sophie hned na začátku poznala hlas severního Němce od Baltu, a dělal pauzy, jen aby si zapálil další cigaretu (kouřil nepřetržitě, jednu cigaretu zapaloval od druhé, a Sophie si všimla, že na prstech pravé ruky, malých a na člověka tak poměrně hubené postavy dosti buclatých, má skvrny kaštanové barvy) a aby se přitom na několik vteřin s rukou lehce přitisknutou k čelu zamyslel. Zvedl k ní zrak a zdvořile se jí zeptal, jestli nediktuje příliš rychle. "Nein, mein Kommandant."

Uctívaná německá Gabelsbergova těsnopisná metoda, kterou se naučila psát v šestnácti letech v Krakově a kterou tak často užívala, když pomáhala otci, se jí vybavila s obdivuhodnou lehkostí, přestože jí už nepsala několik let; vlastní rychlost a obratnost ji až udivovaly a v duchu děkovala tatínkovi, který sice už tou dobou ležel někde v sachsenhausenském hrobě, ale který jí poskytl takový prostředek k záchraně. Zatímco Höss zůstal uprostřed věty mlčet, popotahoval z cigarety, kašlal zahlenovaným kuřáckým kašlem a vstoje upíral pohled na holá říjnová pole a louky, s hranatým, opáleným a ne nehezkým obličejem stopeným v modravé mlze tabákového dýmu, jeden proud Sophiiny mysli se rozběhl za otcem – jejich vztah byl vždycky tak formální a vzdálený, že se v jejích vzpomínkách často objevoval jako "profesor Biegaski". Vítr v tom okamžiku foukal na druhou stranu od brzezinských komínů a vzduch byl čistý. I když venku bylo lehce mrazivé počasí, zde, v mansardě Herr Kommandanta, bylo pod prudce sešikmenou střechou teplo a útulno, protože pod krovem se držel teplý vzduch stoupající domem vzhůru a navíc se dovnitř linulo teplo časného odpoledního slunce. Za okenními tabulkami zůstalo uvězněno několik velkých masařek, které v tichu bzučely jako napjatá guma nebo se útočně rozletěly v těsném prostoru, vrátily se, zmateně zabzikaly a ztichly. Bylo tu také několik zbloudilých apatických vos. Místnost byla vybílena vápnem a zářila aseptickou bělostí jako nějaká laboratoř; absolutně čistá, holá a přísná. Byla to Hössova soukromá pracovna, jeho svatyně a tajné útočiště a také místo, kde vykonával svou nejsoukromější, nejdůvěrnější a nejzávažnější práci. Ani jeho zbožňované děti, které mohly volně prolézat všechna ostatní tři patra domu, sem nesměly. Bylo to doupě byrokrata s kněžsky posvátnými zálibami.

Místnost byla zařízena skrovně: byl tu prostý stůl z borového dřeva, ocelová registratura, čtyři židle s rovnými opěradly, lůžko, na kterém Höss někdy lehával, když potřeboval zahnat migrény, které ho čas od času přepadaly. Byl tu i telefon, ale ten míval obyčejně vypnutý. Na stole ležely v úhledných hromádkách papíry na psaní, stejně úhledně uspořádaná kolekce per a tužek, černý psací stroj, těžký kancelářský s ozdobnou značkou Adler. Už jeden a půl týdne sedala Sophie dlouhé hodiny za tím psacím stolem nebo za menším (který býval schovaný pod stolem a který měl polskou klávesnici) a vyťukávala Hössovu korespondenci. Jindy, a tak tomu bylo právě nyní, seděla na židli a Höss jí diktoval. Hössův projev probíhal spíš v jakýchsi rychlých výbuších prokládaných nekonečnými pauzami – pauzami, v kterých bylo téměř slyšet dusot pádících myšlenek v jeho hlavě, barbarsky těžkopádné složité německé myšlení – a během těchto přestávek Sophie upírala oči po stěnách holých a ničím nezkrášlených, až na ten grandiózní výtvor, jemuž by seděl přívlastek Kitsch, dílo, jaké už viděla dříve, různobarevnými pastely vyvedeného Adolfa Hitlera z hrdinského profilu, oděného jako rytíře svatého grálu v brnění z pravé nerezavějící solingenské oceli. Jakožto ozdoba této mnišské cely to mohl být stejně tak dobře portrét Krista, Höss dumal a škrábal se přitom na bradě, jež připomínala vystupující poloostrov. Sophie čekala. Důstojnickou blůzu měl svlečenou a límeček u košile rozepnutý. Ticho tady nahoře bylo až nezemsky neskutečné. Doléhaly sem velice slabě jen dva splývající zvuky, tlumený hluk neodmyslitelný od samé existence Osvětimi a rytmický jako mořský příboj: supění lokomotiv a vzdálené dunění posunovaných vagonů.

"Es kann kein Zweifel sein…" začal znovu, ale pak naráz ustal. "Nemůže být pochyb – ne, to je moc silné. Neměl bych snad říct něco méně jednoznačného?" Byl to problematický otazník. Hovořil v tu chvíli totiž (jako to už učinil několikrát) s podivným tázavým tónem v hlase, jako by si přál slyšet Sophiino mínění, aniž by přitom kompromitoval

svou autoritu, přestože to ve skutečnosti dělal. Vlastně se tou otázkou obracel k nim oběma. V hovoru se Höss vyjadřoval velice přesně. Avšak styl jeho dopisů, jak si Sophie všimla, byl sice použitelný a rozhodně ne primitivní, ale často upadal do těžkopádnosti a liboval si v nepřehledných zamotaných větných periodách; pohyboval se triviálně kulhavými rytmy člověka vychovaného v armádě, věčného pobočníka. Höss opět upadl do jedné ze svých protahovaných zámlk.

"Aller Wahrscheinlichkeit nach," navrhla Sophie poněkud nesměle, i když ne tak váhavě, jako by to učinila ještě před několika dny. "To je daleko méně jednoznačné."

"Podle vší pravděpodobnosti," opakoval Höss. "Ano, to je velice pěkné. To dává panu Reichsführerovi daleko více prostoru, aby si o té věci udělal vlastní úsudek. Napište to tak a potom bude následovat…"

Při Hössově poznámce pocítila Sophie záblesk jistého uspokojení, skoro radosti. Zdálo se jí, jako by se mezi nimi neznatelně prolamovala nějaká překážka, po tolika hodinách, během nichž se choval s železnou neosobností a věcností a kdy jí diktoval s chladným strojovým nezájmem. Doposud se stalo jen jednou – a to na krátký okamžik předchozího dne –, že onu přehradu nechal padnout. Nebyla si tím jista, ale dokonce se jí zdálo, že v jeho hlase v tu chvíli odkryla stopu tepla, jako by náhle hovořil přímo k ní, určité lidské bytosti, a ne ke své otrokyni, eine schmutzige Polin, kterou vyzvedla z roje nemocných a umírajících mravenců neuvěřitelná náhoda (nebo se to možná stalo díky milosti Boží, uvažovala někdy zbožně) anebo skutečnost, že byla bezpochyby vzácnou výjimkou mezi vězni, ne-li vůbec jediná, která vedle svého polského a německého bilingvizmu psala také v obou jazycích dobře na stroji a ovládala Gabelsbergerův těsnopis. Těsnopisně také dokončila předposlední odstavec Hössova dopisu Himmlerovi: "Podle vší pravděpodobnosti bude nutno znovu zvážit problém transportu řeckých Židů, pokud se bude v nejbližší budoucnosti uvažovat o dalších deportacích z Atén. Jelikož byly technické možnosti Zvláštní akce v Brzezince proti veškerému očekávání mimořádně zatíženy, dovolujeme si ve vší úctě navrhnout, aby byla ve specifickém případě řeckých Židů uvážena ve východních okupovaných oblastech také alternativní cílová místa určení jako např. KL Treblinka nebo KL Sobibór."

Höss se pak odmlčel a zapálil si od nedopalku poslední cigarety novou. Hleděl s mírně nepřítomným pohledem pootevřeným oknem ven. Najednou lehce vykřikl, natolik hlasitě, že si myslela, že se něco stalo. Avšak po obličeji se mu rázem rozprostřel úsměv a Sophie slyšela, jak vydechl "Áá!" a naklonil se, aby lépe viděl na louku před domem. "Áá," řekl znovu, uchvácen, nadechl se a pak ji pološeptem zavolal: "Honem! Pojďte sem!" Zvedla se a postavila se vedle něho, hodně blízko, tak blízko, že cítila, jak se dotýká jeho uniformy, a sledovala jeho zrak dolů na louku. "Harlekýn!" vykřikl. "To je krása!" Dole na louce cválal v dlouhém oblouku s divokou nespoutanou bujností křídově bílý arabský hřebec, samý sval a pohyb, lehce ometaje ohradu kolem výběhu vysoko zdviženým bílým ocasem, který za ním vlál jako chochol bělavého kouře. Pohazoval ušlechtilou hlavou s arogantní bezstarostnou radostí, jako by byl dokonale posedlý tou rozevlátou trojrozměrnou krásou v pohybu, jež vyzařovala z jeho cválajících předních i zadních nohou a z celého jeho těla sršícího prudkou zdravou energií. Sophie už hřebce viděla, i když nikdy v tak poetickém rozletu. Byl to polský kůň, válečná kořist, a patřil Hössovi. "Harlekýn!" slyšela, jak vykřikl znovu, očarován pohledem. "To je zázrak!" Hřebec cválal úplně sám, kolem dokola nebylo živé duše. Páslo se tu jen několik ovcí. Za loukou se tísnily na horizontu zakrslé nanicovaté lesy, které se začínaly barvit špinavě olovnatou barvou haličského podzimu. Okraj lesa lemovala roztroušená pustá selská stavení. Přestože to byl neutěšený a nehezký pohled, Sophie se raději dívala tímhle směrem než na druhou stranu – na stále rušnou přeplněnou železniční rampu, kde probíhala selekce, na ty zašlé šedohnědé cihlové kasárenské baráky vzadu, na scenérii, jíž vévodilo v železe vyvedené a jasně čitelné heslo: ARBEIT MACHT FREI. V tom okamžiku Sophii zamrazilo: jednak jako by ji za krkem ovál sotva citelný průvan a jednak ucítila, že se jejího ramene lehce dotkly prsty Hössovy ruky. Ještě se jí nikdy nedotkl; znovu se zachvěla, i když cítila, že ten dotyk byl naprosto neosobní. "Jen se na toho Harlekýna podívejte!" šeptal jí jedním dechem. Majestátní zvíře obíhalo po obvodu svého vězení jako vítr, zanechávajíc za sebou nepatrné obláčky zvířeného okrového prachu. "To jsou nejbáječnější koně na světě, ti polští arabi," poznamenal Höss. "A Harlekýn – to je úplný triumf!" Kůň jim zmizel z očí.

Naráz se vrátil k diktování a pokynul Sophii, aby se zase posadila. "Kde jsem skončil?" Přečetla mu poslední odstavec. "Aha, takže," pokračoval. "Teď to dokončíme. Dokud však nedostaneme další instrukce, pokládáme rozhodnutí tohoto velení použít část tělesně schopných Židů ve Zvláštním oddílu v Brzezince za schválené a platné. Tak těsnou návaznost těchto tělesně oslabených vězňů na Zvláštní akci zřejmě ospravedlňují okolnosti. Konec odstavce. Heil Hitler! Podpis jako obvykle a ihned opsat na stroji."

Rychle uposlechla jeho rozkazu, posadila se za psací stroj, dala do něj jeden papír na originál a pět průklepových archů a zůstala s hlavou skloněnou nad prací, sledujíc však přitom, že kousek od ní vzal do ruky nějakou oficiální příručku a pustil se do čtení. Periferním viděním dokonce zjistila, i o jakou knihu šlo. Nebyla to běžná zelená příručka SS, ale břidlicově modrá armádní příručka pro intendantní důstojníky s názvem, který zabíral téměř celou přední stranu měkkých desek: Zlepšení metody měření a předvídání při prosakování septických nádrží za nepříznivých půdních a klimatických podmínek. Jak málo času asi Höss v životě promrhal! pomyslila si. Mezi jeho posledními slovy a okamžikem, kdy příručku uchopil, uplynuly sotva dvě vteřiny, a on již byl ponořen do četby. Stále ještě jako by cítila na ramenou ten přízračný dotyk jeho prstů. Sklopila oči a naklepávala dopis, ani na okamžik se nedávajíc vyvést z míry tou syrovou věcnou informací, kterou zřetelně pochopila z Hössových stylistických opisů v závěru listu: "Zvláštní akce", "Zvláštní oddíl". Jen málokteří vězni v táboře si neuvědomovali, jaká skutečnost se za těmito eufemismy skrývá, a kdyby měli přístup k Hössovu sdělení, dovedli by si je většinou snadno převést do volného překladu: "Řečtí Židé jsou ubohá chátra a stejně brzy pomřou, takže doufáme, že je úplně v pořádku, když byli přiděleni k jednotce komanda smrti, která funguje u krematorií, kde mohou manipulovat s mrtvolami, vybírat jim zlaté zuby a házet těla do pecí, až se nakonec sami tak dokonale vyčerpají, že budou taky zralí do plynu." Sophii tohle přetlumočení Hössova textu běželo

myslí zároveň s tím, jak slova dopisu psala a formulovala koncept, který by jí byl ještě před šesti měsíci, když sem přijela, připadal k nevíře obludný, ale který teď v mysli registrovala jako něco běžného a stále se střídajícího v tomto novém vesmíru, jejž nyní obývala, jako něco, nad čím není třeba se pozastavovat (podobně jako tomu bylo ve světě, který znala z minulosti) a co je nutno brát stejně samozřejmě, jako když si jde člověk koupit k pekaři chleba.

Dokončila dopis bez jediné chyby, s vykřičníkem za pozdravem Führerovi přiklepnutým s takovou vehemencí, že se ze stroje ozvalo slabé zacinkání. Höss zvedl oči od příručky, jedním gestem ji požádal o dopis a plnicí pero a ona mu obratem vyhověla. Pak zůstala stát a čekala, až Höss napíše osobní postscriptum na proužek papíru, který připnula sponkou dolů k originálu, a poslouchala, jak si Höss hlasitě podle svého zvyku předříkává v synchronizovaném rytmu sám sobě do pera: "Můj milý Heini! Srdečně lituji, že se s Tebou nemohu zítra setkat v Posen, kam odesílám tento dopis leteckým kurýrem. Hodně úspěchu s řečí "starým kamarádům SS. Rudi." Pak jí dopis vrátil se slovy: "Tohle musí odejít nejlépe ihned, ale nejdřív napište dopis tomu faráři."

Vrátila se ke stolu a s námahou složila ten německý vehikl těžký jako cent na zem a vzala si místo něho polský stroj. Byl vyroben v Československu, a tudíž byl podstatně lehčí než německý psací stroj, a také modernější; psalo se na něm rychleji a prsty při psaní ani zdaleka tak netrpěly. Pustila se do psaní a překládala přitom rukopisný záznam dopisu, který jí Höss nadiktoval předchozího odpoledne. Týkal se sice menšího, ale dosti nepříjemného problému v místních vztazích. Obsahoval také podivné vzdálené názvuky problematiky Les Misérables, na které si, ach bože, tak dobře pamatovala. Höss totiž dostal dopis od kněze z blízké obce – sice blízké, ale za obvodem okolního vyhrazeného prostoru, odkud byli všichni polští občané odsunuti. Farář si stěžoval, že v noci vnikla do kostela skupina opilých táborových dozorců (přesné číslo není známo) a odnesla odtud z oltáře dva nesmírně vzácné svícny – skutečně nenahraditelné předměty, rukodělné práce ze sedmnáctého století. Sophie dopis Hössovi přeložila přímo z farářovy zoufale nešťastné kostrbaté polštiny. Při četbě z dopisu vycítila odvahu, skoro až troufalost; ať už tomu bylo jak chtělo – a možná že to byla pouhá hloupost –, sdělení tohoto bezvýznamného farářčka z jedné farnosti se muselo tlumočit veliteli Osvětimi. A přestože byl dopis svým způsobem psán vychytrale, tón byl ponížený, až servilní ("račte odpustit, že okrádám velectěného pana velitele o jeho drahocenný čas") nebo krajně opatrný ("a dovedeme pochopit, jak může podobnou alotrii, jež začala bezpochyby nevinně, vyprovokovat nemírné požití alkoholu"), ale prostým faktem zůstávalo, že nebohý farář psal nešťasten a v šíleném, i když ovládaném zoufalství, jako by jeho ovečky někdo okradl o jejich nejsvětější majetek, což nakonec přesně tak bylo. Při četbě Sophie hlasem zdůraznila ponížený tón, který farářovo až chorobně úporné zoufalství poněkud zeslabil, a když dočetla, slyšela, jak Höss nasupeně vzdychl.

"Svícny!" řekl. "Proč já se zrovna musím zabývat nějakými svícny?"

Zvedla oči a zahlédla na jeho rtech lehounký náznak sebeironizujícího úsměvu a uvědomila si – poprvé za ty dlouhé hodiny jeho strojově neosobní přítomnosti, kdy se jakýkoli jeho dotaz týkal výlučně jen těsnopisu a překládání –, že jeho mírně žertovná rétorická otázka byla skutečně aspoň částečně adresována jí. Tak ji to vyvedlo z míry, že jí tužka vypadla z ruky. Zůstala s pusou otevřenou a nedostala ze sebe ani slovo, a nezmohla se dokonce ani na to, aby jeho úsměv opětovala.

"Církev," řekl jí, "musíme se snažit být slušní k místní církvi – dokonce i na vesnici. To je dobrá politika."

Mlčky se shýbla a zvedla ze země tužku.

Pak již mluvil přímo k ní. "Vy jste samozřejmě římská katolička, že ano?"

Necítila v tom žádnou ironii, ale dlouhou dobu nebyla s to odpovědět. Pak konečně ze sebe dostala kladnou odpověď, ale zároveň ji vyvedlo z míry, když naprosto spontánně dodala: "Vy jste?" Do obličeje se jí nahrnula krev, protože si uvědomila, jak jsou ta slova dokonale stupidní.

K jejímu překvapení a úlevě zůstal chladný a jeho hlas zněl až apaticky věcně, když říkal: "Býval jsem katolík, ale teď jsem Gottgläubiger. Věřím, že existuje nějaký bůh – někde. Věřával jsem v Krista." Odmlčel se. "Ale s křesťanstvím jsem se rozešel."

A to bylo všecko. Řekl to tak nezúčastněně, jako by právě oznámil, že odložil obnošené šaty. Pak už k ní neformálně nepromluvil ani slovo a choval se pouze úředně a dával jí instrukce, aby napsala přípis SS Sturmbannführerovi Fritzi Hartjensteinovi, veliteli posádky SS, s pokynem, aby se v jmenovaných kasárnách zahájilo pátrání po svícnech a vyvinulo se co největší úsilí k vypátrání viníků, které pak vojenský prokurátor exemplárně potrestá vězením pro porušení disciplíny. A tak to šlo dál – memorandum pětkrát, z čehož jedna kopie se měla poslat SS Oberscharführerovi Kurtu Knittelovi, vedoucímu Sekce VI (Kulturabteilung) a činiteli odpovědnému za školení a politickou výchovu posádky, jednu kopii též SS Sturmbannführerovi Konradu Morgenovi, předsedovi zvláštní komise pro vyšetřování nepřístojností a korupce v koncentračních táborech. Pak se vrátil k trampotám farního otce, nadiktoval jí německý dopis a uložil jí, aby jej převedla do farářovy řeči; a Sophie právě tento den jeho dopis přepisovala na stroji s uspokojivým pocitem, že ten neřád Hössovy německé prózy může převést do slušného přediva zlaté polštiny: Milý otče Chybiski, zpráva o případu vandalství ve Vašem kostele nás velice pobouřila a zarmoutila. Není nic smutnějšího než představa, že by byly znesvěceny posvátné předměty, a ujišťujeme Vás, že se budeme snažit všemi prostředky, jež nám jsou k dispozici, aby Vám byly Vaše vzácné svícny navráceny. Přestože byly mužstvu této posádky uloženy nejpřísnější kázeňské tresty, zásady, jaké jsou vyžadovány od každého člena SS – vlastně od každého Němce sloužícího v okupovaných územích –, nelze se vyhnout případům jejich porušení a pevně doufáme, že pochopíte… Sophiin stroj klapal tichem mansardy, zatímco Höss dumal nad svými diagramy žumpy a mouchy bzučely a poletovaly a z dálky sem doléhalo dunivé posunování nákladních vozů, které znělo jako neutuchající tlumené dunění letního hromobití.

Když končila (a připojovala standardní Heil Hitler!) znovu se v ní srdce poplašeně rozbušilo, protože Höss opět promluvil, a když zvedla zrak, zjistila, že se jí dívá přímo do očí. Přestože jeho slova zapadala do klapotu stroje, byla si téměř jistá, že říká: "To je velmi pěkný šátek." Zvedla ruku a mechanicky, i když nakonec s jakýmsi koketním gestem, se

prsty šátku na temeni hlavy lehce dotkla. Kostkovaný zelený šátek, spíchnutý přímo ve vězení z kousku lacinému etamínu, jí zahaloval lebku a komické čupřiny, které jí dorůstaly v nevzhledných chomáčích už deset měsíců od okamžiku, kdy ji ostříhali až po samé kořínky. Ten šátek byl také vzácná výsada; jen vězňové, které potkalo to štěstí, že mohli pracovat u Frau Hössové, směli ukrýt svou ponižující holohlavost, s kterou se každý chovanec tábora, žena nebo muž, předváděl v hermeticky uzavřeném světě za elektrickými dráty plotů. Za toto minimum důstojnosti, které se Sophii milostivě dostalo, pociťovala sice malou, ale opravdovou vděčnost.

"Danke, mein Kommandant!" Slyšela, jak jí selhává hlas. Představa, že by měla s Hössem konverzovat na jakékoli úrovni mimo svou funkci písařky s částečným pracovním úvazkem, ji naplňovala obavami a Sophie při tom začínala pociťovat až jakousi žaludeční nervozitu. A tu nervozitu ještě zvyšovala skutečnost, že po konverzaci s Hössem vlastně zoufale bažila. Strachem jí kručelo v žaludku – nebyl to ani tak strach z velitele samého, ale strach, že to sama nervově nezvládne, že se jí nakonec nedostane té potřebné obratnosti, síly improvizovat, citlivé taktiky hereckého nadání a nakonec oné vychytralé přesvědčivosti, jejímž prostřednictvím si tak zoufale přála dostat ho do zranitelné pozice a pak podle možnosti zpracovat natolik, aby vyhověl skrovným požadavkům její vůle. "Danke schön!" opakovala nevhodně a neomluvitelně hlasitě, a pomyslela si přitom: Ty blázne, tiše, ještě si bude myslet, že jsi nějaká děsně pitomá naivka. Vyjádřila tak svou vděčnost tlumenějším hlasem a s rozvážnou vypočítavostí jen zamrkala víčky a skromně sklopila oči. "Dala mi ho Lotte," vysvětlovala. "Dostala dva od Frau Hössové a jeden mi věnovala. Šikovně mi přikryje hlavu." Jenom se uklidni, nabádala se. Moc nemluv, vůbec moc nemluv, aspoň teď ještě ne.

V rychlosti přehlížel dopis faráři, přestože podle vlastního doznání neznal polsky ani slovo. Sophie se na něho dívala a poslouchala: "…diese unerträgliche Sprache," říkal lehkým tónem a kroutil všelijak rty, aby napodobil nějaká naprosto nevyslovitelná slova z toho nemožného jazyka, ale rychle se vzdal a zvedl se. "Dobrá," prohlásil. "Doufám, že jsme toho nešťastného padre uklidnili." Přešel s dopisem ke dveřím mansardy, otevřel je a na chvíli zmizel Sophii z očí a volal dolů o patro níž, kde už na takovéto rázně vykřikované rozkazy čekal jeho pobočník Untersturmbannführer Scheffler. Sophie poslouchala Hössův hlas, tlumený za stěnami a přikazující Schefflerovi, aby dopis dal ihned doručit po poslovi do kostela. Zezdola se ozval Schefflerův hlas, uctivý, ale nezřetelný. Vyrozuměla: "Hned jsem nahoře, pane veliteli!" "Ne, přijdu dolů a ukážu vám to!" slyšela, jak Höss vykřikl netrpělivě.

Muselo dojít k nějakému nedorozumění a velitel to šel zřejmě napravit, polohlasně si cosi hučel sám pro sebe a s dupotem sestupoval v kožených jezdeckých botách s podkůvkami, aby promluvil s pobočníkem, hromotluckým poručíkem z Ulmu, člověkem nepohnuté tváře bez výrazu, kterému v tu chvíli už zrovna cosi začal vysvětlovat. Jejich hlasy sem doléhaly jako nejasný monotónní dohovor, nezřetelné blábolení. Pak tím proudem slov k Sophiinu sluchu proniklo na prchavý okamžik cosi, co si při vší bezvýznamnosti a krátkosti z té tříště nespočetných vzpomínek na ono místo a na ten čas uchovávala v paměti jako jeden z nejpamětihodnějších citových zážitků. Jakmile tu hudbu uslyšela, ihned věděla, že vychází z obrovitého elektrického gramofonu, který vévodil v salonu o čtyři patra níž, místnosti přeplněné čalouněným nábytkem s matně lesklými damaškovými potahy a přehozy a závěsy. Po ten jeden a půl týdne, co strávila pod střechou Hössova domu, vyhrával přístroj ve dne téměř bez přestání – aspoň vždycky, když byla v doslechu amplionu, ať už to bylo v přeplněném vlhkém sklepním útulku, kde spala na slamníku, anebo tady nahoře v mansardě, kam útržky té hudby zaznívaly věčně otevřenými dveřmi, prolétaly kolem jejích nevnímajících uší a mizely někde venku za oknem.

Sophie málokdy tu hudbu vnímala, ve skutečnosti se snažila ji úmyslně neslyšet, protože to nikdy nebylo nic jiného než ječivé německé lidovky toho nejlacinějšího druhu, tyrolácké legrácky, jódlování, sbory se zvonkohrami a s harmonikami, to všechno prokládané věčně opakovanou muzikou linoucí se z berlínských kaváren a tančíren, muzikou v slzavém stylu nejrůznějších výlevů Trauer, zvláště takových srdcervoucích výkřiků jako "Nur nicht aus Liebe weinen", šlágru, který klokotal Hitlerův oblíbený slavíček Zarah Leanderová a který vyhrávala znovu a znovu s nemilosrdnou monotónní posedlostí paní domu – uvřeštěná a šperky jako vánoční stromeček ověšená Hössova manželka Hedwig. Sophie kdysi po takovém gramofonu toužila, až jej teď pociťovala jako ránu do prsou, a kradmo si jej prohlížela, když musela procházet obývacím pokojem ze svého útulku v suterénu nahoru do mansardy. Pokoj vypadal jako napodobenina jedné ilustrace, kterou kdysi viděla v polském vydání Dickensova románu Starožitníkům krám: byl přeplněn francouzskými, italskými, ruskými a polskými starožitnostmi všech epoch a stylů a vypadal jako výplod úsilí nějakého šíleného bytového návrháře, který bez ladu a skladu nastavěl na parketovou podlahu pohovky, židle, stoly, psací stolky, dvojkřesla, chaises lounges a divany a vytvořil tak jakýsi embryonální palác – neboť do jednoho sice velkého, ale omezeného prostoru nacpal nábytek, který by stačil na celý tucet místností. I v této splácanině však gramofon nějak vystupoval, přestože sám byl napodobeninou starožitnosti, bohatě vyvedenou v třešňovém dřevě. Sophie ještě nikdy neviděla gramofon, jehož zvuk byl zesilován elektricky – měla zkušenosti z praxe s malými, plechově znějícími aparáty na ruční kliku a vědomí, že ten nádherný přístroj se má propůjčovat k reprodukci takového Dreck, ji naplňovalo zoufalstvím. Když šla jednou kolem a podívala se důkladněji, zjistila, že je to Stromberg Carlson, a předpokládala, že je to švédský výrobek, až jí řekl Broněk – prostý, ale mazaný polský chlapec, který u pana velitele v domě pracoval jako údržbář a byl tu hlavním dodavatelem klepů a informací –, že je to americký přístroj, prý ukořistěný z baráku nějakého prcháče nebo z nějakého vyslanectví na západě a dovezený sem, kde měl zaujmout místo mezi předměty té hory těžké válečné kořisti nashromážděné za babku ze všech vyplundrovaných koutů Evropy. Kolem gramofonu byly ve skleněných vitrínách naskládány řady tlustých gramofonových alb a nahoře na gramofonu samém seděla naducaná panenka v bavorském kroji, z růžového celuloidu, tváře jen prasknout, a foukala na zlatý saxofon. Euterpé, sladká Múza hudby, pomyslela si Sophie a rychle šla dál…

Die Himmel erzählen die Ehre
Gottes,
und seiner Hände Werk

zeigt an das Firmament!

Nezřetelným povídáním Hösse a jeho pobočníka k ní prorazil chór z elysia, probodl ji takovým vytržením, že se maně zvedla od stroje a lehce se chvějíc, vzdávala té hudbě němou úctu. Co se proboha stalo? Který blázen či podivín tam dal tu desku? Nebo to byla sama Hedwig Höss, která se najednou pomátla na rozumu? Sophie nevěděla, ale to nevadilo (později ji napadlo, že to musela být Hössova druhá dcera Emmi, jedenáctiletá blondýnka se zarputilou pihovatou, dokonale kulatou tváří, která si po obědě z nudy pouštěla prostě nějaké zvláštní melodie, jaké ještě neznala); ale to jí bylo skutečně nakonec jedno. Extatické hosana jí přejelo po celém povrchu těla jako božské ruce a zamrazilo jí přitom vytržením; tělem jí projížděla jedna mrazivá vlna za druhou; na dlouhé vteřiny jako by se ta mlha a noční temnota její existence, jíž klopýtala jako náměsíčná, rozplynula, rozehřáta paprsky sálajícího slunce. Popošla k oknu. V šikmém úhlu okenní tabulky spatřila odraz svého bledého obličeje pod kostkovaným šátkem a níž modrobíle proužkovaný hrubý vězeňský mundúr; víčka se jí chvěla, rozplakala se, a když se zahleděla skrz svůj vlastní průsvitný obraz ven, uviděla opět toho čarokrásného bělouše, který se v tu chvíli pásl, a louku s ovečkami v pozadí, a její zrak zabloudil ještě dál, jakoby až kamsi na sám okraj světa, k okolku špinavě šedavých podzimních lesů, přetavených tím požárem hudby v majestátní reliéf z umírajícího, ale mohutně působícího listoví, nevýslovně krásné umělecké dílo, zářící vnitřním nepostižitelným kouzlem. "Otče náš…" začala německy. Ztracená v té hudbě, dokonale unesená tím hymnem zavřela oči a andělské trio zatím vyzpívalo svou mystickou chválu kolotající Múze hudby, pomyslela si Sophie a rychle šla dál…

Dem kommenden Tage sagt es der
Tag.
Die Nacht, die verschwand
der folgenden Nacht…

"Pak hudba přestala," vyprávěla mi Sophie. "Vlastně hned ještě ne, ale za chviličku nato." Přestala uprostřed té poslední části, možná ji znáš – má to slova "Zeměmi všemi rozléhá se Jeho Slovo" –, a když hudba přestala, ucítila jsem naprosté prázdno. Tu začatou modlitbu, ten otčenáš jsem nedokončila. Nevím, ale myslím, že právě v tom okamžiku jsem začala ztrácet víru. Ale opravdu už nevím, kdy mě Bůh opustil. Anebo já Jeho. Prostě jsem pocítila prázdnotu. Bylo to, jako když člověk najde ve snu, kde všechno bývá tak skutečné, něco vzácného – chci říct něco nebo někoho neuvěřitelně vzácného –, a pak se najednou probudí a ta drahá bytost je pryč. Navždy! Už se mi to stalo v životě mnohokrát, že jsem se probudila s pocitem té ztráty! A když hudba ustala, měla jsem přesně týž dojem a najednou jsem věděla – jako bych měla nějakou předtuchu –, že takovou hudbu už víckrát neuslyším. Dveře byly pořád otevřené a já slyšela, jak dole mluví Höss se Schefflerem. A pak tam někde dole Emmi pustila něco jiného – určitě tu desku musela pustit Emmi –, hádej co: polku ‚Vyvalte sudy'. Popadl mě hrozný vztek. Ta potvora malá tlustá s tím ksichtíčkem jako bílý měsíc, jako by byl celý uplácaný z margarínu! V tu chvíli bych ji byla s to zabít. A už hrála ‚Vyvalte sudy!' a pěkně hlasitě; muselo to být slyšet v zahradě, v táborových barácích, ve městě. Ve Varšavě. Zpívali tu pitomost anglicky.

Ale věděla jsem, že se musím ovládnout, pustit hudbu z hlavy, myslet na jiné věci. Uvědomovala jsem si, víš, že především musím využít své inteligence, všeho důvtipu, jak bys to asi řekl ty, abych z Hösse dostala, co jsem chtěla. Věděla jsem, že nenávidí Poláky, ale to mi bylo jedno. Už se mi podařilo udělat v té masce – comment dit-on, f'c'lure… to, jak praskne – ano, trhlinu, a teď jsem s tím musela pohnout dál, protože čas byl pro mě l'essence. Broněk, ten údržbář, nám ženským ve sklepě pošeptal, že Hösse mají brzy přeložit do Berlína, aspoň se to prý povídá. To si tedy musím pospíšit, pokud mám – ano, řeknu to, přestože se mi někdy dělá špatně, když na to pomyslím – pokud mám Hösse svést, i když jsem doufala, že by se mi mohlo podařit svést ho spíš svým duchem než tělem. Doufala jsem, že svoje tělo nebudu muset použít, jestli se mi podaří některé věci mu dokázat. Totiž, Stingo, dokázat mu, že Zofia Maria Biegaska Zofia Zawistowska sice může být eine schmutzige Polin, víš, tierisch, jen jako zvíře, jenom otrok, Dreckpolack, a tak dále, ale přitom ještě pořád oddaná pravá národní socialistka, stejně jako Höss, a že by ji měli pustit, protože její uvěznění je krutost, nespravedlnost. Voil'a!

Nakonec se pak Höss vracel po schodech nahoru. Slyšela jsem ho dupat a slyšela jsem tu polku ‚Vyvalte sudy!' Stála jsem tam u okna a došla jsem k názoru, že přece jen pro něho musím vypadat nějak přitažlivě. Sexy, chápeš. Promiň, Stingo, ale ty víš, co myslím – že vypadám, jako bych chtěla píchat. Jako bych chtěla, aby si o to řekl. Ale, panebože, ty moje oči! Kristepane, moje oči! Měla jsem je celé zarudlé, věděla jsem to, od pláče, a pořád jsem ještě plakala, a tak jsem měla strach, že by to mohlo zhatit můj plán. Ale podařilo se mi přestat plakat a utřela jsem si oči hřbetem ruky. A znovu jsem se zadívala na lesy a na tu krásu, co jsem v nich viděla při Haydnovi. Ale v tu chvíli se najednou obrátil vítr, víš, a přes pole a louky a přes lesy se zase valil kouř z brzezinských pecí. Pak Höss vešel dovnitř."

* * *

Sophie měla tehdy aspoň trochu štěstí. Když o tom člověk uvažuje, je až pozoruhodné, ale v této době svého pobytu v táboře, to je šest měsíců po příchodu, nejen že byla v celkem slušném zdravotním stavu, ale dokonce byla ušetřena těch nejhorších útrap hladu. To ovšem rozhodně neznamenalo, že měla hojnost. Když na ono období vzpomínala (a málokdy se o něm rozhovořila podrobně, takže jsem nikdy nezískal ten bezprostřední dojem života v hrozném pekle, jaký člověk má z psaných líčení; přesto však to peklo viděla, cítila je, dýchala je), naznačila, že potravy měla jakž takž dost, ale samozřejmě pouze ve srovnání s holým hladověním, které denně snášeli obyčejní vězňové, takže jedla sice málo, ale přece. Během těch deseti dnů, které strávila ve sklepě Hössova domu, konzumovala zbytky z kuchyně a nedojedené jídlo z Hössova stolu, většinou nechané kousky zeleniny a chrupavčitého nebo tlustého masa – a za to byla vděčná. Dařilo se jí přežívat těsně nad minimální hranicí výživy, ale jen že měla štěstí. Všude ve světě, kde vládne otroctví, se vytvoří jakási hierarchie, jakýsi zvířecí řád přístupu ke korytu, modely moci a privilegií; a díky svému velikému štěstí se Sophie ocitla mezi malou elitní skupinkou.

Tu elitu, jen několik málo stovek z mnoha tisíců vězňů naplňujících v každém daném okamžiku Osvětim, tvořili jedinci,

kterým se vlastním přičiněním anebo prostě šťastnou náhodou podařilo dostat do funkcí, jež SS pokládalo za nepostradatelné anebo jim připisovalo zásadní důležitost. (Označení "nepostradatelný" by ovšem bylo v aplikaci na lidské bytosti v Osvětimi úplně klamným závěrem.) Takové funkce s sebou nesly jen naději na delší přežití, rozhodně aspoň ve srovnání s rolemi, které hrála celá masa vězňů a které měly vzhledem k početnosti a nahraditelnosti všech těch jedinců jediný smysl: dřít až do vyčerpání a pak zemřít. Jako každá skupina kvalifikovaných řemeslníků (byly tu zkušené dámské krejčové z Francie a z Belgie, které dostaly záhy za úkol šít parádní šaty z vzácných materiálů odňatých na nádražní rampě odsouzeným Židům, vynikající ševci a vysoce kvalifikovaní kožedělní odborníci, zahradníci se zelenými prsty, technici a inženýři se zvláštními odbornými schopnostmi, a hrstka takových jedinců jako Sophie, lidí, kteří měli nadání lingvistické a sekretářské) byla to elita, k níž patřila i Sophie, ušetřena likvidace z toho obyčejného pragmatického důvodu, že talent těchto lidí byl aspoň natolik nedocenitelný, kolik vůbec takový pojem nedocenitelnosti v táboře mohl znamenat. A tak pokud se jejich osud nějak nezvrtl a také s nimi nezatočil – což byla velmi pravděpodobná denní hrozba –, příslušníci této elity nemuseli aspoň tak rychle nastoupit onu cestu rozkladu, jež byla údělem téměř všech ostatních.

Krátké zamyšlení nad samým zázemím a funkcí Osvětimi obecně, ale zvlášť během těch šesti měsíců po Sophiině příchodu počátkem dubna roku 1943, možná poněkud pomůže osvětlit to, co se odehrálo mezi Sophií a Rudolfem Hössem. Zdůrazňuji tu dobu, protože je důležitá. Mnoho se dá vysvětlit z proměny, jakou tábor procházel na základě rozkazu (původem bezpochyby až u samého Führera), který došel Hössovi od Himmlera někdy v prvním týdnu dubna. Byl to jeden z nejmonumentálnějších a nejdůraznějších rozkazů, jež byly vyhlášeny od chvíle, kdy se v plodných mozcích nacistických divotvůrců vylíhla myšlenka "konečného řešení": totiž že právě vybudované plynové komory a krematoria v Brzezince budou používány výhradně k vyhlazování Židů. Toto nařízení nahradilo zásadu předchozího postupu, který dovoloval, že tu mohli být spalování také jiní vězňové než Židé (většinou Poláci, Rusové a příslušníci dalších slovanských národů), a to na základě týchž "selektivních" hledisek zdraví a věku, jaká platila pro Židy. Za novou směrnicí se skrývala logická technická nutnost, jejíž náhlá realizace rozhodně nevyplývala z toho, že by měli Němci najednou nějaký zájem na zachování Slovanů a dalších "árijských", tedy nežidovských vězňů, ale vyplynula ze stále sílící obsese – začala u Hitlera a dosáhla šílené mánie v mozcích Himmlera, Eichmanna a dalších spřízněných pohlavárů v řetězu esesáckého velení – obsese viditelně pokročit ve vybíjení Židů a nepovolit, pokud poslední evropský Žid nezahyne. Nový rozkaz vlastně znamenal čištění prostoru pro akci: brzezinská zařízení se sice honosila gargantuovskými rozměry, ale měla také své konečné meze, a to jak prostorové, tak tepelné; vzhledem k této absolutní a ničím neohrožované přednosti na listině Massenmord dostalo se Židům najednou nezvykle výhradního postavení. Až na několik málo výjimek (mezi nimi byli i cikáni) patřila Brzezinka výlučně jim. Jenom ze samé představy toho obrovského množství "mě v noci rozbolely zuby", psal Höss, který tím mínil, že zuby skřípal, a který přes svou nulovou imaginaci dovedl tu a tam napsat hrubě výstižnou větu.

V tomto okamžiku se tedy Osvětim jeví jako místo s dvojí funkcí: jako konečná stanice masového vraždění, ale zároveň jako enkláva, kde se praktikuje otroctví. Je to ovšem nová forma otroctví – kdy se lidské bytosti stále vyměňují a doplňují. Tento dualismus se často přehlíží. "Většina literatury o koncentračních táborech má tendenci zdůrazňovat úlohu táborů jakožto místa poprav," napsal Richard L. Rubenstein ve své mistrovské útlé knížce Potměšilost dějin. "Je politováníhodné, že jen málo etických teoretiků nebo náboženských myslitelů věnovalo pozornost vysoce významnému politickému faktu, že tábory byly ve skutečnosti novou formou lidské společnosti." Jeho kniha – dílo amerického profesora náboženství – není sice dlouhá, ale je moudrá a ve svých konečných dimenzích prozíravá (podtitul "Masová smrt a americká budoucnost" může poskytnout jistou představu o její záslužné a ve výsledném dojmu otřesné snaze podat jak otroctví, tak historickou syntézu), a není zde tolik místa, aby bylo možno po zásluze ocenit její hlubokou účinnost a komplexní pohled ani všechny morální a náboženské myšlenky, které se práci daří vyvolávat; určitě zůstane jednou ze základních příruček o nacistické éře, knihou, která je úděsně přesnou nekropsií a naléhavým pojednáním našich vlastních nejistých zítřků. Ta nová forma lidské společnosti, kterou vyvinuli nacisté a o které píše Rubenstein (a rozvíjí tézi Arendtové), je "společností totálního ovládnutí" a vyvinula se přímo z instituce tradičního otrokářství, jak je praktikovaly velké západní národy, ale zároveň je to forma dotažená v Osvětimi až k apoteóze despotismu prostřednictvím novátorského pojetí, které zpětně vrhá na staré plantážnické otrokářství i v jeho nejbarbarštější formě příznivé světlo: to krutě nové pojetí bylo založeno na absolutním využitkování lidského života.

Byla to teorie rozbíjející veškeré předchozí zábrany, pokud šlo o perzekuci. I když byli tradiční otrokáři západního světa často posedlí dilematem nadbytečné populace, neustále je brzdilo křesťanské povědomí, které je nutilo vyhnout se při řešení problému neužitečných pracovních sil čemukoli, co by mohlo připomínat "konečné řešení"; neproduktivního otroka, který se nevyplácel, nemohl člověk zastřelit; když chudák Sam zestárl a zeslábl, měl s ním jeho majitel útrpnost a nechal ho zemřít v pokoji. (I když tomu tak nebylo vždycky. Existuje například mnoho důkazů o tom, že v Západní Indii kolem půle XVIII. století neměli evropští otrokáři vůbec mnoho skrupulí, že by nenechali otroky udřít k smrti. Avšak co jsem řekl, dá se obecně aplikovat.) Národní socialismus rázem skoncoval se vším, co ještě zůstávalo svaté. Nacisté, jak zdůrazňuje Rubenstein, byli první otrokáři, kteří totálně vykořenili všechny city týkající se samé podstaty života; jako první "byli s to proměnit lidské bytosti v nástroje zcela poslušné jejich vůle, i když se jim nařídilo, aby si lehli do vlastních hrobů, v nichž budou zastřeleni".

Příchozí do Osvětimi měli ve své strastiplné existenci vzhledem k přísnému vyúčtování nákladů i jiným moderním investičním a návratnostním hlediskům vyměřený pouze přesně vypočítaný úsek života: tři měsíce. Sophie si to uvědomila hned za několik dní po příjezdu, kdy k jejímu traumatizovanému vědomí pronikla tou vřavou několika stovek nováčků – většinou Polek nejrůznějšího věku, jež tu vypadaly ve starých hadrech a s lebkami lesknoucími se po čerstvém totálním sestřihu jako hejno vypelichaných škaredých slepic – slova funkcionáře SS, Hauptsturmführera Fritzche, který jim nastínil situaci tohoto Města žalu a vyzval všechny, kteří sem právě vstoupili, aby se vzdali veškeré

naděje. “Pamatuji se přesně na jeho slova,” vyprávěla mi Sophie. “Říkal: ‚Přišli jste do koncentračního tábora, a to není žádné sanatorium, a existuje odtud jediná cesta ven – vzhůru komínem.’ A dál říkal: ‚Komu se to nelíbí, ten může zkusit oběsit se na ostnatých drátech. Pokud jsou v téhle grupě Židé, nemají právo žít déle než dva týdny.’ Pak se zeptal: ‚Jsou tu nějaké jeptišky? Máte jeden měsíc, jako faráři. Všichni ostatní tři měsíce!’“

A tak se nakonec nacistům podařilo vytvořit s neobyčejnou důmyslností jakousi smrt zaživa, která je strašnější než sama smrt a krutěji rafinovaná, protože jen málokdo z odsouzených si na začátku – aspoň toho prvního dne – dovedl uvědomit, že tento úděl krutosti, nemocí a hladovění je pouhou napodobeninou života, napodobeninou, kterou proplují nezadržitelně do náručí smrti. Jak Rubenstein uzavírá: “Koncentrační tábory se takto staly daleko hrůznější trvalou hrozbou lidské budoucnosti, než by bývaly byly, kdyby fungovaly jen jako instituce masového zabíjení. Vyhlazovací středisko může produkovat pouze mrtvoly, společnost totálního poddanství vytváří svět živoucích mrtvol…“

Anebo jak to řekla Sophie: “Kdyby to při svém příchodu lidé byli věděli, tak se modlili, aby mohli do plynu.”

* * *

Jakmile vězni dorazili do Osvětimi, byli všichni bez rozdílu svlečeni a prohledáni a jen zřídka jim bylo dovoleno ponechat si něco ze svého bývalého majetku. Nicméně se však tato procedura dála chaotickým a ledabylým způsobem, takže byly případy, že nově příchozí měli štěstí a dokázali zachránit nějaký drobný osobní poklad nebo aspoň kus oděvu. Díky vlastní šikovnosti a díky přehlédnutí stráží SS podařilo se například Sophii zachránit jedny sice opotřebované, ale pořád dobré kožené holínky, které měla ještě z posledních dnů v Krakově. V jedné botě byla v podšívce trhlina a pod ní skrýška, a toho dne, kdy stála u okna mansardy a čekala na pana velitele Hösse, byl v oné skrýšce schovaný ohmataný, ušpiněný, silně zmačkaný, ale čitelný pamflet, asi dvanáctistránkový, v rozsahu čtyř tisíc slov s následujícím názvem na titulní straně: Die Polnische Judenfrage: Hat der Nationalsozialismus die Antwort? V překladu: Polská židovská otázka: Má národní socialismus odpověď? Byla to myslím Sophiina nejkřiklavější vytáčka (skrývající v sobě také její nejpodivnější lež), když mi stále vykládala, jak byla vychovávána v ovzduší krajního liberalismu a tolerantnosti, a nejen že mě tím klamala, stejně tak jako určitě klamala Nathana, ale skrývala tak přede mnou do posledního možného okamžiku pravdu, kterou však vzhledem k nutnosti ospravedlnit své styky s Hössem už déle tajit nemohla: ten pamflet napsal její otec, profesor Zbigniew Biegaski, významný profesor práva na Jagellonské univerzitě v Krakově, doktor práv honoris causa na Karlově univerzitě a na univerzitách v Bukurešti, Heidelberku a v Lipsku.

Přiznala se mi, že pro ni nebylo vůbec nijak lehké to všechno vyjevit, a kousala se přitom do rtů a nervózně si přejížděla prsty po stažených a popelavě bledých tvářích; zvlášť těžké pro ni bylo odhalit vlastní lež, když předtím tak pečlivě vybudovala dokonalý medailonek otcovské spravedlnosti a cti: hodný sociálně cítící pater familias, který se hrozí přicházejícího teroru a který je v jejím portrétu statečného libertiniána obdařen svatozáří člověka, jenž riskoval život, aby během ruských pogromů zachraňoval Židy. Když mi to vyprávěla, zaznával z jejího hlasu zmatek. Ty lži! Uvědomovala si, jak tím podkopala věrohodnost řady ostatních věcí, když ji teď svědomí donutilo přiznat, že všechno vyprávění o tatínkovi byl prostě výmysl. Ale už to tak bylo – výmysl, nepříjemná lež, další fantazie, která měla posloužit jako křehká bariéra, jako beznadějná a chatrná obranná čára mezi lidmi, na kterých jí záleželo (jako na mně), a mezi tím jejím pocitem sžíravé viny. Mohu jí prominout? ptala se, teď když znám pravdu, ale vidím zároveň i nutnost, proč musela lhát? Pohladil jsem ji po ruce a řekl samozřejmě, to jí přece musím odpustit.

Totiž té záležitosti s Hössem bych prý vůbec nemohl porozumět, pokračovala, kdybych neznal pravdu o jejím otci. Prý se nedá říct, tvrdila, že by byla lhala úplně, když mi líčila idylická léta svého dětství. Ten dům v poklidném Krakově, kde bydlela, byl v meziválečných letech opravdu v podstatě místem naplněným hřejivým teplem a bezpečím. V domácnosti vládl kouzelný klid, který z valné části dovedla vytvořit Sophiina milující matka, žena, která byla pro Sophii důvěrnicí a ochranitelkou a jejíž památku Sophie hluboce ctila, už třeba jen pro tu lásku k hudbě, již dovedla své jediné dceři předat. Stačí představit si ten tiše plynoucí život profesorské rodiny v západním světě dvacátých a třicátých let – s jeho obřadnými čaji, hudebními večírky a nedělními výlety do zvlněných ospalých koutů venkova, večeřemi se studenty a prázdninovými cestami do Itálie, volnými studijními roky v Berlíně a v Salcburku – a můžeme mít představu o tom, jak vypadal Sophiin život tehdy, a dýchne na nás z něho ona kultivovaná vůně a jeho pokorný a bodrý ráz. Nad touto idylou se však vytrvale vznášel zachmuřený mrak, tak tíživý a dusivý, že halil i samé studánky jejího dětství a mládí. Byla to trvalá drtivá realita přítomnosti jejího otce, člověka, který ovládal domácnost a zvlášť Sophii tyransky velitelskou mocí v neústupně, a přesto vychytrale zjemnělé podobě, že si Sophie teprve jako dospělá žena v době své plnoletosti uvědomila, jak nevýslovně ho nenávidí.

Jsou vzácné okamžiky v životě, kdy se intenzita našeho skrytého citu, jaký jsme vůči nějaké osobě chovali hluboko ve své hrudi – buď potlačená averze, nebo nesmírná láska –, náhle vynoří nad práh našeho vědomí s bezprostřední jasností; někdy to dokonce působí jako tělesná smršť, zkušenost navždy nezapomenutelná. Sophie mi řekla, že ten okamžik, kdy náhle nazřela svou nenávist k otci a kdy ji ten pocit zalil až hrozivým horkem, nikdy nezapomene, nemohla prý ze sebe vypravit ani hlásku a myslela si, že omdlí a víckrát se neprobere…

Byl to vysoký statný člověk, obvykle oblečený v šosatém kajzrroku a s tvrdým límcem s ohnutými rohy a širokým foulardovým plastronem. Staromódní oblek, ale tou dobou nebyl v Polsku vůbec groteskní. Jeho tvář měla klasické polské rysy; vystouplé široké lícní kosti, modré oči, poměrně plné rty, široký zvednutý nos a velké skřítkovské uši. Nosil licousy a jemné plavé vlasy měl pečlivě sčesané dozadu a vždy pěkně upravené. Dva tři stříbrné zuby hezký zevnějšek poněkud kazily, ale jen když otevřel víc ústa. Kolegové ho pokládali tak trochu za dandyho, i když v tom neviděli nic absurdního; jeho značný akademický věhlas ho chránil proti posměváčkům. Lidé si ho vážili přes jeho extrémní názory – byl krajní konzervativec na fakultě pravicových pedagogů. Nebyl pouze učitelem práva, ale věnoval se občas i praktické advokacii a vydobyl si autoritu v oblasti mezinárodního užití patentů – a to zvláště pokud šlo o

výměnu mezi Německem a zeměmi východní Evropy – a honoráře, které získal z této vedlejší činnosti, všechny naprosto čestným způsobem, mu dovolovaly žít na trochu vyšší úrovni než mnozí jeho fakultní kolegové, i když si počínal vždy nenápadně, skromně a s patřičným vkusem. Byl znalcem moselských vín a Upmannových doutníků. Pan profesor byl též aktivní katolík, i když nikdy ne bigotní.

Co mi Sophie vyprávěla o jeho mládí a výchově dřív, byla zřejmě pravda: mladá léta strávená ve Vídni Franze Josefa v něm živila ohně proteutonské vášně a naplňovala ho plamennou vizí Evropy spasené pangermanismem a duchem Richarda Wagnera. Byla to láska čistá a trvalá jako jeho opovrhování bolševismem. Jak by mohlo ubohé zaostalé Polsko (Sophie ta slova od něho slýchala často), ztrácející svou identitu a uchvacované s úpornou vytrvalosti jedním uzurpátorem za druhým, zvláště pák barbarskými Rusy, kteří přece byli nyní také sami v moci komunistického antikrista, najít jinou spásu a kulturní obrodu než prostřednictvím Německa, jež ve své historické tradici báječně spojovalo zářný mýtus a hypermoderní techniku dvacátého století a vytvářelo prorockou syntézu, k níž by se měly obracet všechny malé národy? Jaká může být lepší forma nacionalismu pro tak roztříštěný a společensky nesourodý národ jako Polsko než prakticky uplatnitelný a přitom esteticky vzrušující nacionalismus národního socialismu, v němž neměli Die Meistersinger o nic víc ani míň kulturně povznášejícího vlivu, než mají ony velké nové Autobahnen?

Pan profesor nejenže nebyl liberál a ani vzdáleně socialista, jak mi Sophie prvně řekla, ale byl registrovaným členem krajně reakční politické frakce známé jako strana Národnědemokratická, které se stručně říkalo ENDEK, frakce, mezi jejíž vůdčí principy patřil bojovný antisemitismus. Hnutí fanaticky ztotožňovalo činnost Židů s mezinárodním komunismem a obráceně a mělo zvlášť silný vliv na univerzitách, kde se počátkem dvacátých let stalo fyzické násilí vůči židovským studentům holou skutečností. Profesor Biegaski, člen umírněného křídla strany a třicetiletá hvězda fakulty stoupající vzhůru, napsal do význačného varšavského politického časopisu článek, v němž vyjadřoval nad oněmi útoky politování, což Sophii později, když na článek náhodou přišla, vedlo k úvaze, zda právě netrpěl křečí radikálně utopického humanismu. Samozřejmě se tenkrát absurdně mýlila – stejně tak jako se dopouštěla omylu nebo možná překroucení (a opět zakoušela pocit provinilosti ze lži vůči mně), když tvrdila, že otec nenáviděl tehdejšího kvaziradikála, despotického maršála Pilsudského, protože v Polsku zavedl koncem dvacátých let prakticky totalitní režim. Její otec, jak se měla později dovědět, skutečně maršála zuřivě nenáviděl, ale proto, že maršál s paradoxem diktátorů zaváděl edikty, které jeden za druhým ochraňovaly Židy. Pro profesora to bylo hořké sousto, ale po smrti Pilsudského v roce 1935 byly zákony zaručující některá práva opět odvolány a polští Židé byli vystaveni dalšímu teroru. Profesor Biegalski znovu, aspoň za začátku, nabádal k umírněnosti. Přidal se sice k obrozené fašistické skupině známé jako Národní strana radikální, která začala silně ovládat studenty na polských univerzitách, ale vahou svého profesorského hlasu radil ke zdrženlivosti a s varováním poukazoval na vlnu bití a přepadávání, která doléhala na Židy nejen na univerzitách, ale i na ulicích. Jeho záporný postoj k násilí však nevycházel ani tak z ideologie, jako spíš z jakési zvrácené delikátnosti; přes všechno to zřejmé rozpačité předstírání se stále upínal k jedné utkvělé myšlence, která dlouho ovládala a naplňovala celou jeho bytost: začal metodicky uvažovat o nutnosti likvidace Židů ze všech životních sfér, počínaje světem Akadémovým.

Psal o problému se šíleným elánem, polsky i německy, posílal nesčetné články do význačných politických a právnických časopisů v Polsku a do kulturních center, jako byly Bonn, Mannheim, Mnichov a Drážďany. Jedním z jeho základních témat byla otázka "nadbytečnosti Židů" a zvlášť rozsáhle se rozepisoval o takzvaném "přesídlení populací" a o "expatriaci". Byl členem vládní komise vyslané na Madagaskar probádat možnost židovských sídlišť. (Přivezl Sophii africkou masku – a Sophie si vzpomínala, jak přijel opálený.) I když byl stále ještě zdrženlivý a nenaznačoval žádnou nutnost násilí, začal váhat a nezbytnost najít ihned praktickou odpověď na tuto otázku zdůrazňoval stále naléhavěji. Jeho život začínal být hektický. Stal se vůdčím aktivistou hnutí za segregaci a byl jedním z otců myšlenky, že židovští studenti by měli mít v univerzitních posluchárnách vyhrazeno v lavicích vlastní "ghetto". Byl pronikavým analyzátorem hospodářské krize. Ve Varšavě pronášel bojovné táborové řeči. Horlil na téma, jaké právo mají nějací přistěhovalí Židé z ghetta soutěžit o pracovní příležitost s poctivými Poláky hrnoucími se do města ze všech stran? Koncem roku 1938 začal s plnou silou svého rozvášnění sepisovat své magnum opus, zmíněný pamflet, v kterém poprvé vyslovil – velmi opatrně, s přešlapováním a úmyslnými nejasnostmi, jež často skýtaly možnost dvojího výkladu, myšlenku "totálního skoncování". Dvojsmyslně, náznakem – ale nicméně ta myšlenka tu byla. Skoncování. Žádná brutalita. Totální skoncování. Tou dobou, vlastně už po několik let, přepisovala Sophie řadu otcových diktátů a poslušná a úslužná jako každý, kdo se cítí být někomu zavázán, brala na sebe všechny úkoly sekretářky, o které ji požádal. Její pokorná práce vyvrcholila jednoho zimního dne roku 1938, kdy opisovala a redigovala rukopis Polská židovská otázka: Má národní socialismus odpověď? V tom okamžiku pochopila, nebo spíš začala chápat, co se za otcovými názory skrývá.

Přes mou úpornou zvídavost bylo pro mě dosti těžké udělat si ze Sophiina vyprávění důkladný obrázek jejího dětství a mládí, i když řada věcí byla velice jasná. Například její poslušnost vůči otci byla bezvýhradná, tak bezvýhradná, jako tomu je v nějaké neopaleolitické kultuře Pygmejů v pralese, poslušnost vyžadující naprostou poddanost bezmocného potomka. Vyznala se mi, že tu poddanost nikdy nebrala v potaz; přešla jí do krve tak dokonale, že jí co malému děvčátku téměř nikdy nebyla ani protivná. Všechno to souviselo s polským katolictvím, v kterém zbožnění otce bylo patřičné a nutné. Dokonce připustila, že jí to služebné poddanství skoro vyhovovalo, že se jí nepříčilo to každodenní vyžadované "Ano, tatínku" a "Ne, děkuji, tatínku" ani ta rituální úcta, ta vynucená otrocká poslušnost, kterou sdílela s matkou. Možná, připustila, že to bylo skutečně cosi až masochistického. Nakonec, i když si vybavovala ty nejnejpříjemnější vzpomínky, musela přiznat, že nebyl ani k jedné z nich nějak krutý; měl hravý, i když poněkud drsný smysl pro humor a nebyl přes všechnu vznešenost a majestátnost nad ně povznesen natolik, aby jim při vzácných příležitostech přec jen neposkytoval drobné odměny. Jestliže chce domácí tyran zůstat šťastný, nemůže ani on naprosto zavrhnout jakoukoli laskavost.

Možná právě takové příznivě působící vlastnosti (dovoloval Sophii, aby se zdokonalovala ve franštině, přestože ji pokládal za dekadentní jazyk, a dovoloval maminc pěstovat lásku i k jiným skladatelům, než byl Wagner, k takovým hračičkářům jako Fauré a Debussy a Scarlatti) byly příčinou, že Sophie přijala bez jakéhokoli vědomého odporu jeho naprostou vládu nad svým životem dokonce i poté, co se provdala. Vedle toho si jako dcera vynikajícího, i když svérázně kontroverzního člena fakulty (mnozí, přestože zdaleka ne všichni profesorovi kolegové, jeho extrémní etnické názory sdíleli) jen matně uvědomovala otcovo politické přesvědčení a jeho mohutné rozhorlení. To jaksi ponechával stranou od rodiny, i když Sophie nemohla v časných letech svého dospívání jeho alergii vůči Židům nevidět. Jenže ono to nebylo nic tak nevídaného, když byl něčí rodič v Polsku antisemitského založení. Pokud šlo o ni samu, upínala se natolik na studium, na kostel, na přítelkyně a na skromné tehdejší společenské události, na knihy, na filmy (desítky filmů, většinou amerických), na klavír, na kterém cvičila spolu s maminkou, a na několik prvních nevinných milostných hříček –, že její postoj vůči Židům, z nichž většina žila ve varšavském ghettu, byl v podstatě lhostejný. To Sophie tvrdila velmi rozhodně a já jí dodnes věřím. Prostě se jí netýkali – aspoň do té doby, než začínala jako jeho tyranizovaná sekretářka tušit hloubku a rozsah otcova ohnivého nadšení.

Pan profesor ji v šestnácti letech donutil, aby se naučila psát na stroji a těsnopis. Dokonce třeba už uvažoval, že jejích schopností později využije. Možná že předvídal dobu, kdy bude potřebovat její speciální služby, skutečnost, že byla jeho dcera, jen zvyšovala všechnu implikovanou pohodlnost a diskrétnost. Ačkoli se po několik let přes víkend častokrát dosti naopisovala různých věcí z jeho bilingvní korespondence o patentech (někdy pan profesor používal diktafon britské výroby, který Sophie nenáviděla, protože z něho otcův hlas zaznínal podivným kovovým zvukem jakoby ze strašidelné dálky), nikdy ji až do oněch Vánoc 1938 nepožádal o pomoc s řadou svých esejů; dával je do té doby vždy opisovat svému asistentovi na univerzitě. Takže tehdy měla Sophie možnost poznat ten jeho vrcholný koncept nezávislé filozofie, jejíž obsah ji zaplavil náhlým nazřením jako vycházející slunce, protože otec ji tenkrát požádal, aby celý text jeho chef d'oeuvre nejdřív napsala těsnopisem a pak opsala v polštině a v němčině na stroji: Polská židovská otázka.....??????? Dobře si pamatovala jeho hektické vzrušení, jež se mu chvílemi vkrádalo do hlasu, když žvýkaje v ústech viržinko, přecházel vlhkou zakouřenou pracovnou v jejich domě a ona poslušně črtala do těsnopisného bloku kostřičky znaků zaznamenávajících jeho logicky formulovanou, přesnou a plynulou němčinu.

Měl vzletný, ale jasný styl, posetý jiskrami ironie. Dovedl být zároveň sžíravě sarkastický a působivě bodrý. Ostatně právě jazyk, ta oslnivě stylizovaná němčina, dopomohla profesoru Biegaskému k oné víc než bohaté míře pověsti, jaké se těšil v tak olympsky proslulých centrech antisemitské propagandy, jako byl Welt-Dienst v Erfurtu. Jeho styl měl až idiosynkratické kouzlo. (Jednou jsem toho léta v Brooklynu Sophii vnutil svazek H. L. Menckena, který byl tehdy, stejně jako dosud, jednou z mých velkých lásek, a myslím neuškodí, když uvedu její poznámku, že ten sžíravý Menckenův styl jí připomíná styl otcův.) Diktát psala sice pečlivě, ale vzhledem k jeho unešené horlivosti přece jen poněkud přesně, takže teprve když text opisovala pro tiskárnu na stroji, začínala pomalu vidět, jak před ní v tom vřícím kotlíku historických narážek, dialektických hypotéz, náboženských imperativů, právních precedentů a antropologických domněnek vyskakuje stále jedno slovo – opakované několikrát – slovo, které ji zaráželo, vyvádělo z míry, a dokonce lekalo, přestože bylo zasazeno do jinak přesvědčivého věcného kontextu bystré polemiky, vyjadřující s lehkou, leč prudkou ironií ošidnou propagandu, jakou slyšela v domě Biegaských u večerní tabule mnohokrát. Tentokrát totiž pan profesor užil nového odchylného výrazu. Na těch několika místech ji požádal, aby změnila "totální odstranění" (vollständige Abschaffung) na Vernichtung.

Vyhlazení. Na konci to už bylo prosté a naprosto jednoznačné. Všechno bylo sice uvedeno taktně a obaleno příjemně okořeněnou omáčkou profesorových polemických, zábavně kousavých exhort, ale slovo samo a síla jeho významu – a tedy jeho plný smysl, který jí objasnil podstatu celého eseje – byly tak hrůzné, že se je snažila během toho zalézavě zimního víkendu, kdy pracovali na otcově ohnivém traktátu, zasunout pod práh vědomí. Zjistila, že jí stále tane na mysli jeho hněv, kdyby v textu udělala chybu ve znaménčích nebo vynechala přehlásku. A stále onen význam slova Vernichtung potlačovala, až do okamžiku, kdy spěchala rozprškeným nedělním podvečerem se stránkami rukopisu do kavárny na Tržním náměstí, kde se měla setkat s tatínkem a s manželem Kazimírem: tehdy ji zaplavil ten pravý pocit hrůzy z toho, co tatínek řekl a napsal a na čem se nakonec jako spoluviník podílela i ona. "Vernichtung," řekla nahlas. Tím chce říct, pomyslela si s údivem nad svou vlastní zpozdilostí, že se mají všichni vyvraždit.

Jak Sophie sama naznačila, obraz její osobnosti by vyšel daleko zářivěji, kdyby se dalo říct, že plné vědomí nenávisti vůči otci souviselo nejen s pochopením, že on je vlastně ctižádostivý vrah Židů, ale že oním nazřením byla její nenávist přímo motivována. Ale i když se obě ty myšlenky v onom okamžiku prolnuly, Sophie mi řekla (a v tom jsem jí věřil, spoléhaje, jak se mi to stávalo často, na svou intuici), že musela už být pro ten slepý odpor vůči otci citově zralá a že by se bývala chovala nejspíš stejně, i kdyby se byl pan profesor o těch nadcházejících a kýžených jatkách nezmínil. V tom prý si nebude nikdy jistá. Hovoříme tu o základních pravdách o Sophii a myslím, že to jen výstižně dokresluje povahu její citlivosti, protože tato dcera, vystavená po tolik let rozkladnému působení otcových záštiplných, zrůdných utkvělých myšlenek a nyní se octnuvšší jako topící se člověk v samém víru jeho smrtonosné teologie, si přes to všecko udržela lidský cit, takže její reakce byla šok a hrůza, jakou v sobě pociťovala právě v onom okamžiku, kdy tiskla ten zkázonosný svazeček k prsům a spěchala přítmím mlžných křivolakých uliček starého Krakova vstříc svému poznání.

"Tehdy večer na mě tatínek čekal v jedné kavárně na Tržním náměstím. Pamatuju se, že byla zima a vlhko, mrholilo, trochu se sněhem, a vypadalo to, jako by snad skutečně mělo začít sněžit, víš. U stolu na mě s tatínkem čakal i můj manžel Kazik. Dost jsem se opozdila, protože jsem rukopis opisovala celé odpoledne a ono mi to potrvalo déle, než já myslela. Měla jsem hrozný strach, že se na mě tatínek bude zlobit, jak jdu pozdě. Víš, celá ta věc totiž spěchala tak hrozně rychle. Vy tomu myslím říkáte ‚kvaltovka', a ten člověk z tiskárny – co slíbil, že pamflet vytiskne v němčině a polštině – měl za tatínkem v určitou dobu přijít právě do kavárny a rukopis si odnést. A tatínek se chystal ještě předtím rukopis u stolečku zkorigovat. On chtěl přehlédnout německý text, Kazik měl přečíst polský. Tak to aspoň plánovali, ale

já přišla hrozně pozdě, a to už ten chlapík z tiskárny seděl u stolu s tatínkem a Kazikem. Tatínek byl strašně rozezlený, a i když jsem se mu omluvila, viděla jsem, jakou má zlost, protože ode mě rukopis jen rychle vzal a poručil mi, abych se posadila. Posadila jsem se a cítila jsem, jak mě z toho až rozbolel žaludek, protože jsem měla z té zlosti hrůzu. Stingo, je to zvláštní, jaké podrobnosti si člověk někdy pamatuje: tatínek pil čaj, Kazik slivovici a ten tiskař – už jsem se s ním seznámila dřív, jmenoval se Roman Sienkiewicz, ano, přesně jako ten slavný spisovatel – ten pil vodku. Určitě si tyhle detaily pamatuji kvůli otcovu čaji. Víš, jak jsem celé odpoledne pracovala, úplně mě to vyčerpalo a netoužila jsem po ničem jiném než po šálku čaje, jako měl tatínek. Ale sama bych si jej nikdy neodvážila objednat, nikdy! Hleděla jsem na konvici a na jeho šálek a jen jsem toužila po tom horkém čaji. A kdybych se byla neopozdila, tatínek by mi čaj určitě nabídl, ale byl na mě hrozně navztekaný a o čaji se ani nezmínil, a tak jsem tam seděla se sklopenýma očima a hleděla jsem na svoje nehty a tatínek s Kazikem zatím četli rukopisy.

Připadalo mi to jako dlouhé hodiny. Na toho tiskaře – byl to takový tlustý člověk s knírem, pamatuju se, že se dost smál – jsem sice něco promluvila o počasí, takové nesmysly, ale většinou jsem tam u toho studeného stolku seděla a mlčela a zoufale si přála napít se toho čaje, jako bych snad měla umřít žízní. Nakonec tatínek zvedl oči od rukopisu, podíval se na mě a řekl: "Kdo je to ten Neville Chamberlain, co tak miluje Richarda Wagnera?" A hleděl na mě tvrdým pohledem a já přesně nerozuměla, co myslí, jen jsem chápala, že je příšerně rozmrzelý. Rozmrzelý na mě. Nerozuměla jsem mu a zeptala jsem se: "Co tím myslíš, tatínku?" a on otázku opakoval, tentokrát avec l'accent na Neville; a v tu chvíli jsem si uvědomila, že jsem vykonala hroznou chybu. Tatínek totiž v tom eseji citoval anglického spisovatele Chamberlaina a chtěl tak podepřít svou filozofii, nevím, jestli jsi o něm slyšel, napsal knížku Die Grundlagen des – hm, přesný název bude myslím Základy devatenáctého století, a je v tom plno lásky k Německu a zbožnění Richarda Wagnera a hořká nenávist vůči Židům, v tom smyslu, že jsou nákazou evropské kultury a tak podobně. Tatínek se tomu Chamberlainovi hrozně obdivoval, ale já si uvědomila, že jsem při diktování jaksi mechanicky pořád k tomu jménu přidávala Neville, protože v novinách se to jméno kvůli Mnichovu tolik vyskytovalo, jenže jsem měla napsat Houston, jak se správně jmenoval ten Chamberlain, co nenáviděl Židy. A z toho jsem měla hrůzu, protože tu chybu jsem udělala pořád a pořád, i v poznámkách a v bibliografii a všude.

Ta hanba, Stingo! Totiž tatínek byl přímo posedlý, aby práce byla perfektní, a já věděla, že nad chybou není s to fermer les yeux… že ji nepřejde, ale že z toho udělá záležitost, a skutečně, řekl to tam přímo před Kazikem a Sienkiewiczem, nikdy na to nezapomenu, bylo v tom tolik pohrdání. "Ty máš ale tupou inteligenci, stejně jako tvoje matka. Nevím, po kom jsi pobrala svoje tělo, ale rozhodně mozek nemáš po mně." Slyšela jsem, jak se tomu Sienkiewicz zasmál, myslím spíš jen z rozpaků, a pak jsem zvedla oči a podívala se na Kazika a on se na mě taky pousmál, ani mě moc nepřekvapovalo, když jsem z výrazu jeho tváře viděla, že s otcem jeho pohrdání sdílí. Myslím, že bys měl vědět ještě o jedné lži, kterou jsem ti před týdny napovídala. Já už jsem totiž tou dobou Kazika neměla ráda, neměla jsem v sobě pro vlastního manžela víc lásky než pro nějakého cizince s kamennou tváří, kterého jsem v životě předtím neviděla. Co já ti toho nalhala, Stingo! Vždyť já jsem přímo inkarnace menteuses…

A tatínek pořád o té mé inteligenci, jak že ho zklamala, a mně tváře jen hoří, ale snažím se neposlouchat, vypínám sluch. Pamatuju se, jak jsem si pro sebe pořád říkala, tatínku, tatínku, prosím tě, já nechci nic jiného než šálek čaje! Pak na mě tatínek přestal útočit a pustil se zase do četby rukopisu. Já tam seděla, dívala se na svoje ruce a najednou na mě padl hrozný strach. Byla zima. Ta kavárna mi připadala jako předpeklí. Ze všech stran jsem slyšela, jak si lidé cosi přitlumeně povídají, skoro v jakési bolestné hluboké mollové tónině, něco jako z posledních Beethovenových kvartet, víš, jako smutek, a k tomu ještě… venku v ulicích naříkal zalézavý vítr, a já si najednou uvědomila, že si kolem mě všichni šeptají o nadcházející válce. Zmáhal mě hrozný strach a chtělo se mi vstát a utíkat pryč, ale nemohla jsem dělat nic jiného než zůstat sedět. Konečně se pak tatínek zeptal Sienkiewicze, za jak dlouho to může vytisknout, jako tu ‚kvaltovku', a Sienkiewicz řekl, že pozítří. Pak jsem si uvědomila, jak se budou pamflety rozdávat mezi členy fakulty. Většinu pamfletů se chystal poslat na nejrůznější místa v Polsku, v Německu a v Rakousku, ale několik set kusů v polštině chtěl rozdat na fakultě – jen tak z ruky do ruky. Uvědomila jsem si, že si o to říkal Kazikovi – ano, říkal mu o to, protože ho měl pod palcem stejně jako mě –, chtěl, aby pamflety na univerzitě rozdal osobně a hned, jak budou vytištěny. Samozřejmě že s tím Kazik potřeboval pomoct. A já slyšela, jak mu tatínek říká: ‚Sophie ti s tím rozdáváním pomůže!'

A v tu chvíli jsem si uvědomila, že jsem za nic na světě nechtěla být donucena k jedné jediné věci, být jakkoli s tím pamfletem impliquée, a přímo mě naplňovalo odporem, když jsem si pomyslela, že bych měla chodit se štosem těch pamfletů po univerzitě a rozdávat je profesorům. Ale v okamžiku, kdy tatínek řekl ‚Sophie ti s tím rozdáváním pomůže', jsem věděla, že tam s Kazikem určitě budu a že budu ty aršíky rozdávat, stejně jako jsem odmalička dělala všecko, co mi poručil, běhala jsem po posílkách, nosila mu věci, naučila se psát na stroji a těsnopis, jen abych mu byla k ruce, kdykoli potřeboval. A zalila mě hrozná prázdnota, protože jsem si uvědomila, že proti tomu vůbec nic nezmůžu, že neexistuje žádné ne, že nejsem s to říct: ‚Tatínku, tohle já pomáhat šířit nebudu.' Ale víš, Stingo, tohleto je pravda, kterou ti musím říct a které doteď nerozumím a kterou si nijak nedovedu vysvětlit. I když by určitě vypadalo daleko líp, kdybych řekla, že jsem odepřela tuhle tatínkovu věc rozdávat, a protože jsem nakonec viděla, že říká: ‚Vyvražděte Židy.' Věděla jsem, jak je to zlé, strašné, ale dokonce i tehdy pro mě bylo nesmírně těžké vůbec uvěřit, že přesně to on psal.

Ale po pravdě řečeno šlo v tu chvíli o něco jiného. Konečně mi začínalo být jasné, že ten člověk, otec, člověk, který mi dal život, dech a moje tělo, pro mě nemá víc citu než pro nějakého sluhu, nádeníka nebo otroka, a teď na mně dokonce bez jediného slova díků za všechnu tu práci chce, abych se… plazila? – ano, abych se plazila po chodbách na univerzitě jako nějaký kamelot a abych dělala něco jen proto, že on to nařídí. A byla jsem už dospělá a tolik jsem chtěla hrát Bacha a v tu chvíli jsem si myslela, že snad musím umřít – umřít ani ne tak kvůli tomu, k čemu mě nutí, ale proto, že nemůžu a nedovedu říct ne. Že nejsem s to říct – dovedeš si to představit, Stingo – ‚Vlez mi na záda, tatínku.' A zrovna v tu chvíli řekl: ‚Zosio,' a zvedl oči od textu a trochu se na mě usmál, viděla jsem, jak mu září jeho dva falešné zuby, a

ten jeho úsměv byl vlídný, a on povídá: ‚Zosio, nechtěla bys šálek čaje?' A já mu říkám: ‚Ne, děkuju, tatínku' On na to: ‚Ale, Zosia, musíš se toho čaje aspoň rochu napít, jsi taková bledá a musí ti být zima.' Přála jsem si mít křídla a uletět. Řekla jsem: ‚Ne, děkuju, tatínku, skutečně čaj nechci!'

A abych se ovládla, kousala jsem se přitom do rtu, až mi z něho vytryskla krev a cítila jsem ji na jazyku jako mořskou vodu. Pak se otočil a mluvil s Kazikem. A tehdy se to stalo, tehdy mnou projela jako ostré bodnutí ta nenávist. Pocítila jsem ji jako překvapivě náhlou bolest a skoro se mi z toho zatočila hlava, až jsem si myslela, že tam padnu na zem. Celá jsem žhnula, byla jsem jako v jednom plameni. Říkala jsem si: Já ho nenávidím – a říkala jsem si to s jakýmsi údivem nad tou nenávistí, která do mě vstoupila. Ten údiv nad nenávistí byl neuvěřitelný a doprovázela ho strašlivá bolest – bolest, která mě bodala do srdce jako nůž."

* * *

Polsko je krásná, jímavá a zjitřená země, která v mnoha ohledech (jak jsem nahlédl to léto zrakem a vzpomínkami Sophie a jak jsem se o tom později přesvědčil na vlastní oči) připomíná nebo v člověku vyvolává obrazy amerického Jihu – nebo aspoň obrazy amerického Jihu jiných, ne příliš vzdálených časů. Avšak onu častou podobnost nevytváří pouze ta smutně kouzelná zadumaná krajina – připomínající například bažinaté končiny kolem Narew River s jejich jednotvárným, ale přízračným močálovitým zabarvením, nebo vzhled i atmosféru zachmuřené savany na pobřeží Karolíny, nedělní ticho rozblácené ztracené cesty někde v haličské vesnici, kde se člověk může jediným mžikem oka přenést do zapadlé vesnice kdesi na křižovatce cest v Arkansasu i se všemi těmi zchátralými, omšelými a podivně vyspravovanými domečky na týchž pláccích holé země, kde se popelí a zobou hejna slepic a kuřat –, ale ta podobnost vyplývá i z ducha národa, z jeho hluboce zjitřeného a melancholického srdce, jehož podobu, obdobně jako tvář srdce Jihu, vytvářela muka příkoří, trestů a porážek.

Představte si třeba zem, kde se to hemžilo nádeníky a chalupníčky nejen po několik desítek let, ale po celá staletí, a pochopíte aspoň jeden rys Polska pošlapávaného s pravidelností a vytrvalostí metronomu Francouzy, Švédy, Prusy, Rakušany a Rusy a ovládaného dokonce i tak chamtivými upíry, jako jsou Turkové. Ožebračované a vykořisťované jako Jih a zůstávající vlastně zbídačelou feudální společností, mělo Polsko s Jihem jednu společnou hráz proti odvěkému ponižování, a tou byla hrdost. Hrdost a vzpomínka na starou zašlou slávu. Hrdost na předky a na jméno rodu a nelze opominout hrdost na většinou nově vytvořený aristokratický původ a šlechtictví. Jména jako Radziwill nebo Ravenel se vyslovují se silným, i když zároveň trochu prázdně znějícím patosem. Porážka živila v Polsku stejně jako v americkém Jihu horečný nacionalismus. Ale i když ponecháme stranou tyto nápadné shody, které jsou velmi reálné a pramení z podobné historické situace (měla by se ještě zmínit stará zakořeněná hegemonie náboženství, náboženství autoritářského a duchem puritánského), objeví člověk i poněkud vnějškové, ale skutečně jiskřivé kulturní podobnosti: vášeň pro koně a vojenské tituly, poddanost žen (spolu s vyžíváním v tajných neřestech), tradici vyprávění příběhů a historek a oddanost požehnaným účinkům ohnivé vody. A také oblibu krutých žertíků na svých bližních.

A konečně je tu jedna poněkud obskurní zóna podobnosti mezi Polskem a americkým Jihem, podobnost rozhodně ne jen povrchní, která spojuje obě kultury tak dokonale, že v tomto výstřelku působí téměř jako jedna jediná kulturní oblast – ta podobnost má co činit s rasovou otázkou, která dala v obou světech vzniknout staletým, vše prolínajícím údobím schizofrenie. V Polsku stejně jako na americkém Jihu vyvolala trvalá přítomnost jiné rasy zároveň krutost a soucit, netoleranci a pochopení, nepřátelství a soudružství, vykořisťování i schopnost obětí, zuřivou nenávist a beznadějnou lásku. I když se dá říct, že z uvedených kontrastů vítězily obvykle ty horší, je nutno též ve jménu pravdy poukázat na dlouhou kroniku slušnosti a čestnosti, jež byly s to v některých chvílích postavit se proti většině a odvrátit absolutní panství vládnoucího zla, což se stávalo dosti často, ať už vezmeme v úvahu Poznaň, nebo Yazoo City.

Takže když si Sophie tenkrát vymyslela tu pohádku o tatínkově riskantní akci na záchranu několika Židů v Lublinu, rozhodně si musela být vědoma, že na mně nežádá, abych věřil něčemu úplně nemožnému; že Poláci při nesčetných příležitostech v nedávné i vzdálené minulosti riskovali, aby zachránili Židy před kterýmikoli utlačovateli, je fakt, o kterém není třeba diskutovat, a i když jsem tou dobou o podobných záležitostech mnoho informací ještě nezískal, neměl jsem důvod nevěřit Sophii, která zoufale bojovala s démonem svého vlastního schizoidního svědomí a rozhodla se postavit pana profesora do falešně příznivého, dokonce hrdinského světla. Jestliže však tisíce Poláků poskytly Židům ochranu a úkryt a pokládaly za ně životy, pak na druhou stranu bývala období, kdy je s celou silou svého mučivého vnitřního rozporu s úpornou divokostí pronásledovaly; a právě do této nepřetržité vývojové linie polského ducha patřil profesor Biegaski a v této rovině mi ho nakonec Sophie patřičně předvedla, aby mi lépe mohla osvětlit události v Osvětimi…

Další historie profesorova pamfletu stojí za zaznamenání. Sophie otce poslouchala až do konce a spolu s Kazikem skutečně pamflet po chodbách univerzity rozdávala, ale celá záležitost dokonale zklamala. Členové fakulty byli v prvé řadě jako celý Krakov příliš zaujati chmurnými vyhlídkami nadcházející války – tehdy sotva několik měsíců vzdálené –, takže je Biegaského poselství nebylo s to nějak zvlášť upoutat. Jako by začala soptit pekelná sopka. Němci žádali anexi Gdaňska a řečnili o nutnosti "koridoru"; zatímco Neville Chamberlain si pořád nevěděl rady, Hunové řinčeli na západě zbraněmi a lomcovali chatrnými branami do Polska. Starými dlážděnými ulicemi Krakova se denně nesl tlumený šum paniky. Za těchto okolností nemohla profesorova chytrácká dialektika upoutat ani ty nejzapřisáhlejší rasisty mezi členy fakulty. V ovzduší se vznášel příliš viditelný přízrak hrůzného budoucího osudu, než aby se někdo zaujal pro tak obehraný nápad, jako je útisk Židů.

V té době se totiž cítilo potenciálně utlačeno celé Polsko. Navíc se profesor v některých směrech zásadně přepočítal a šlápl tak vedle, že nakonec zpochybnil základní ideu. Nešlo pouze o tu špinavou myšlenku Vernichtung, kterou do pamfletu vložil a na kterou ani ti nejskalnější jedinci z řad učitelů neměli žaludek, ať už se překládala v sebesarkastičtější

swiftovské poloze, ale profesora plně ovládlo jeho zbožnění představy třetí říše a vytržení nad pangermanismem, takže v té pozdní době zůstal vůči hlubokému pulzujícímu vlastenectví svých kolegů slepý a hluchý. Ještě před několika lety Sophie viděla, že by byl mohl získat nějaké stoupence své víry, ale teď, kdy se Wehrmacht urputně dral na východ, kdy se ozývalo po Gdaňsku teutonské ječení a kdy Němci vyvolávali na hranicích provokativní incidenty, mohla působit otázka, zda má národní socialismus odpověď na něco jiného než zničení Polska, jedině jako čiré bláznovství. Důsledek celé záležitosti byla nejen skutečnost, že profesorův pamflet zůstal v tom vzrůstajícím chaosu ignorován, ale profesorovi se za něj dostalo i neočekávaně tvrdé odplaty. V univerzitním vestibulu ho zle zbili dva studenti z vyšších ročníků, členové polských rezervistů, a zlomili mu při tom prst a jednou večer, vzpomínala Sophie, u nich někdo rozbil okno do jídelny – velkou dlažební kostkou s namalovaným pavoučím znakem hákového kříže.

Ale jako vlastenec si to ani nezasloužil a v jeho prospěch se dá uvést aspoň jedna drobnost. Svůj traktát (a tím si prý byla Sophie jista) nevytvořil s cílem, aby se zavděčil nacistům. Napsal jej ze specificky polského kulturního hlediska a kromě toho byl profesor podle svého vlastního svědomí krajně zásadový myslitel, člověk příliš oddaný obecnějším filozofickým pravdám, než aby mu vůbec vstoupilo na mysl, že mohl onen pamflet použít coby nástroj ke zvýšení osobního prospěchu, neřku-li své fyzické záchrany. (Výstřelky blížícího se konfliktu však tak jako tak zabránily, aby jeho esej vyšel v Německu v jakékoli formě.) Profesor Biegaski nebyl ani žádný quisling a kolaborant v dnešním slova smyslu, protože když Němci toho září přepadli Polsko a Krakov, nijak nepoškozený, se stal sídlem vlády pro celou zemi a on nabídl své služby hlavnímu správci, Hitlerovu příteli Hansi Frankovi (který byl, mirabile dictu, Žid – i když to tou dobou věděl málokdo, včetně profesora – a navíc také vynikající právník), nedělal tak s úmyslem zradit svou vlast, ale činil tak pouze jako poradce a odborník v oblasti, kde měli Poláci a Němci společného protivníka a hluboký společný zájem, jako odborník na – die Judenfrage. V jeho snaze byl bezpochyby i jistý idealismus.

S pohrdáním vůči otci a s téměř stejným pohrdáním vůči jeho lokaji – svému manželovi – proklouzla Sophie kolem tiše hovořících postav do chodby, zatímco se pan profesor, půvabně vystrojený do svého kajzrroku s atraktivně prošedivělými kadeřemi, dokonce upravenými a navoněnými Kölnischwasser, vypravoval na své dopolední prosebné pochůzky. Vlasy si však zřejmě předtím nemyl. Vzpomněla si, jak měl mohutná ramena posetá lupy. Z jeho přitlumené řeči zaznával strach i naděje. Jeho hlas podivně syčel. Dnes se to určitě stane, přestože jej vrchní správce odmítl předchozího dne přijmout – dnes určitě (zvláště už kvůli jeho výjimečné znalosti němčiny) se s ním srdečně přivítá hlava Einsatzgruppe der Sicherheitspolizei, pohlavár, u kterého jej již uvedl dopisem jejich společný přítel z Erfurtu (sociolog, vůdčí nacistický teoretik židovské otázky) a na kterého rozhodně nemohla nezapůsobit další příznivá fakta jako čestné doktoráty z Heidelbergu a Lipska (na pravém pergamenu) nebo vázaný výtisk sebraných esejů vydaných v Mainzu, Die Polnische Judenfrage, a tak dále a tak dále. Dnes určitě…

Přestože profesor napsal tolik dopisů a tak na sebe upozorňoval, tolik se snažil a napředstavoval se v desítkách kanceláří, jeho stále hektičtější úsilí se bohužel nesetkalo s úspěchem. Musela to pro něho být zlá rána, že ani na okamžik nezískal ničí pozornost a že mu ani jediný byrokrat nepopřál sluchu. Ale profesor se žalostně přepočítal ještě v jednom ohledu. Citově a intelektuálně byl romantickým dědicem německé kultury minulého století, doby nenávratně ztracené a zapadlé, a neměl nejmenší ponětí o tom, jak je nemožné, aby oblečen do svých staromódních hábů způsobil na někoho v těch chodbách, kde vládla mamutí moderní moc nerezavějící oceli a vysokých bot, ten první technokratický stát s jeho Regulierungen und Gesetzverordnungen, vysoce mechanizovaná registrace a klasifikační systémy, anonymní řetěz příkazů a mechanizovaných metod na zpracování dat, dešifrovací pomůcky, telefonická ostraha a horká linka do Berlína – to všechno fungovalo s oslepující rychlostí a nemohlo se absolutně v ničem přizpůsobit nějakému podivnému polskému profesorovi práva s jeho svazečkem dokumentů, popraškem lupů, blýskavými špičáky, trapně působícími kamašemi a karafiátem v klopě. Pan profesor byl jednou z prvních obětí nacistické válečné mašinerie, a tou obětí se stal jen proto, že jednoduše nebyl "naprogramován" – téměř tak to bylo prosté. Ano, dalo by se říci "téměř tak prosté", ale nebylo by to všecko, protože dalším důvodem, proč ho všude odmítali, byla skutečnost, že byl Polack, což je německý výraz, který má v němčině týž jízlivě pohrdavý význam, jako má v angličtině. Jelikož tedy byl Polack, a ještě k tomu intelektuál, jeho přespříliš dychtivá a prosebně úslužná tvář byla na velitelství gestapa vítána asi jako tvář člověka nakaženého tyfem, ale pan profesor zřejmě vůbec nechápal, jak daleko se opozdil za svou dobou.

Ani si to při všem svém pobíhání z místa na místo nemohl uvědomit, ale hodiny nemilosrdně odtikávaly poslední minuty jeho života. Před lhostejným zrakem nacistického molocha byl jen další číslo odsouzené k záhubě. A tak toho rozpršeného šedého listopadového odpoledne, kdy Sophie klečela v kostele Panny Marie, kdy se jí zmocnila ta zlá předtucha, kterou mi už vylíčila dříve, a kdy vyskočila a běžela zpátky na univerzitu – tam spatřila nádherné středověké nádvoří obsazené kordony německých vojáků, kteří tu stáli s puškami a samopaly namířenými na sto osmdesát zajatých členů fakulty –, ocitl se pan profesor i Kazik mezi těmi nešťastníky, roztřesenými zimou a s rukama marně zaťatýma proti nemilosrdnému nebi. Ale už je nespatřila. V pozdější, opravené verzi příběhu (a věřím, že ta byla pravdivá), se mi svěřila, že se jí zatčení otce ani manžela vlastně zvlášť bolestně nedotklo – byla už od nich tou dobou natolik odcizená, že to na ni hlouběji ani zapůsobit nemohlo –, ale ucítila jiný šok, který jí projel všemi údy a zachvátil ji ledovým strachem a zničujícím pocitem ztráty. Celé její vědomí sebe samé – její identity – jako by se začalo sypat. Jestliže totiž byli Němci s to dopustit se toho bezostyšného útoku na pár desítek bezbranných a nic netušících učitelů, byla to jen předzvěst bůhvíjakých hrůz, které Polsko očekávají v nadcházejících letech. A když už pro nic jiného, tak právě pro tento objev se s pláčem vrhla do matčiny náruče. Matkou to skutečně otřáslo. Byla to hodná, nepřemýšlející a poslušná žena, která svému manželovi zachovala věrnou lásku až do samého konce. Sophie se zmohla na němohru bolu, která na matku jistě působila příznivě, ale byl to pouze žal nad žalem matčiným.

Pokud jde o profesora – kterého pohltila jako červa pohřební jáma KL Sachsenhausenu, ten strašlivý klín nenasytného leviatana živícího se lidským utrpením a zplozeného už před lety v KL Dachau –, jeho veškeré snahy

uniknout byly marné. Což je o to ironičtější, když si uvědomíme, že Němci nevědomky uvěznili a odsoudili k záhubě člověka, kterého by byli možná o něco později pokládali za velkého proroka – výstředního slovanského filozofa, jehož vize "konečného řešení" předběhla vizi Eichmannovu a jeho stoupenců (a možná dokonce vizi samého Hitlera, který to všechno ve své fantazii vymyslel a zplodil) a jenž měl své poselství dokonce zcela hmatatelně ve svém vlastnictví. "Ich habe meine Flugschrift," psal tónem, jenž budil soucit, Sophiině matce v propašovaném motáku, jediném sdělení, které od něho vubec dostaly, "mám s sebou svůj pamflet. Ich verstehe nicht, warum… Nechápu, proč se pořád nemohu dostat před zdejší orgány a přesvědčit je…"

Pouta smrtelné lidské krve a smrtelné lásky jsou až úděsně silná a nikdy nejsou mocnější, než když je ona láska uložena ve vzpomínkách z dětství: jednou s ní byl na procházce, kráčel vedle ní, probíral se zauzlenými kadeřemi jejích žlutých vlasů a dopřál jí jízdy ve vozíčku taženém poníkem, dobře se na to letní dopoledne plné vůní a ptačího zpěvu v zahradách pod Wawelem pamatovala. Sophii to všechno dokonale uvízlo v paměti, a když přišla zpráva o jeho smrti, nedokázala na chvíli udusit spalující bolest, když si ho představila, jak padá, padá k zemi – do posledního okamžiku se ohrazuje, že vzali toho nesprávného člověka – tam kdesi v kulometné sprše rozžhavených kulek u zdi Sachsenhausenu.

10

Suterén a sklepy Hössova domu, kde Sophie spala, byly hluboko pod zemí, obklopeny tlustými kamennými zdmi, a bylo to jedno z mála míst v táboře, do nichž nikdy nepronikl zápach spalovaných lidských těl. To byl jeden z důvodů, proč se tam tak často uchylovala, přestože právě sklepní část, kde měla svůj slamník, byla vlhká, špatně osvětlená a páchla hnilobou a plísní. Někde za těmi stěnami bylo neustále slyšet v odpadových rourách a v záchodech nad sklepem odkapávání vody a někdy Sophii v noci vyrušil mihnuvší se stín krysy. Ale všechno v tomhle ponurém očistci bylo lepší, než když člověk měl být nahoře v lágrových barácích – i v tom, kde minulých šest měsíců žila s několika desítkami relativně privilegovaných vězeňkyň, které pracovaly v táborových kancelářích. Přestože byly v těch prostorách z valné části ušetřeny brutality a toho nejhoršího strádání, jaké bylo údělem běžných chovanců tábora, byl tam neustále hluk a neměla tu vůbec žádné soukromí a ze všeho nejvíc trpěla chronickým nedostatkem spánku. Navíc nebyla s to někdy zvládnout tělesnou čistotu. Tady však své přístřeší sdílela jen s hrstkou vězňů. A přímo andělským přepychem, jaký sklepení poskytovalo, byl přístup do prádelny. Sophie té možnosti vděčně využívala; vlastně o to byla dokonce požádána, protože paní domu Hedwig Hössová byla posedlá vestfálskou hospodyňskou fóbií vůči špíně a dbala na to, aby všichni vězňové ubytovaní pod její střechou udržovali své svršky a svoje tělo nejen v čistotě, ale aby vůbec dbali na hygienu: do vody na praní byly nařízeny mocné dávky antiseptik a vězňové, kteří u ní měli přístřešek, páchli nejrůznějšími prostředky proti hmyzu. Frau Kommandant k tomu měla ještě jeden důvod: šíleně se bála nakažlivých táborových chorob.

Další příjemnou stránkou, kterou Sophie ve sklepení zvlášť ocenila, byl spánek, nebo aspoň ta možnost. Vedle nedostatku jídla a soukromí byl nedostatek spánku v táboře jedním z hlavních negativních stránek, všichni vězňové jej vyhledávali s náruživostí, která se téměř rovnala vášni, protože spánek jediný umožňoval jistý únik z těch věčných muk, a kupodivu (i když na tom možná není vůbec nic divného) přinášel obyčejně příjemné sny, protože jak mi jednou Sophie řekla, lidé, kteří vlastně unikají neskutečně úděsné denní hrůze, by se museli už naprosto zbláznit, kdyby na ně ve snění čekal ještě další děs. A tak díky většímu klidu a izolovanosti Hössova sklepního útulku se mohla Sophie poprvé za ty měsíce vyspat a nechat se kolébat vlnami snů.

Sklep byl zhruba v prostředku rozdělen na dvě části. Sedm nebo osm mužů bylo ubytováno za dřevěnou přepážkou, většinou to byli Poláci a pracovali nahoře jako údržbáři nebo umývali v kuchyni nádobí a někteří zahradničili. Muži a ženy se spíš jen potkávali, pohromadě bývali zřídka. Na téže straně přepážky byly se Sophií ještě tři vězeňkyně. Dvě byly židovské švadleny ve středním věku, sestry z Liege. Sestry byly živoucím svědectvím častého bezostyšného smyslu Němců pro užitečnost, protože unikaly plynu jen díky svému hbitému a přitom jemnému umění zacházet s jehlou a nití. Frau Hössová si je zvlášť oblíbila, protože ona a její tři dcery jejich nadání nejvíce využívaly; sestry od rána do večera stehovaly, lemovaly a přešívaly spousty lepších svršků sebraných Židům, kteří šli do plynových komor. Žily v domě už řadu měsíců a jaksi tu zdomácněly, a dokonce zbuclatěly, protože se jim při sedavém zaměstnání začaly tvořit pod kůží polštářky tuku, což v kontrastu proti jejich vychrtlým spoluvězenkyním působilo až bizarně. Pod ochranou Frau Hedwig jako by dokonce pozbyly i všechen strach o svou budoucnost a Sophii připadaly veselé a vyrovnané, když je pozorovala, jak se v tom slunném pokoji v prvním patře ohánějí jehlou a odpárávají z drahých kožešin a čerstvě vyčištěných tkanin, sotva před několika hodinami vyložených z nákladních vagonů, látkové štítky s nápisy Cohen a Lowenstein a Adamowitz. Mluvily málo a s jakousi vlámskou intonací, která Sophiiným uším zněla podivně a tvrdě.

Další obyvatelkou Sophiina podzemního vězení byla astmatická žena jménem Lotte, také ve středním věku, vyznavačka svědků Jehovových z Koblenze. Podobně jako židovské švadleny i ona tu byla co dítě štěstěny a před smrtí injekcí nebo pomalým utrpením v "nemocnici" ji zachránila služba guvernantky u dvou nejmladších Hössových dětí. Vyzáblé ploché stvoření s vystouplou bradou a obrovitýma rukama, připomínala zevnějškem některé brutální dozorkyně, které sem do tábora posílali z KL Ravensbrücku a z nichž jedna Sophii divoce napadla hned po jejím příjezdu. Ale Lotte měla dobráckou, přátelskou povahu, která jakoukoli možnost ohrožení vylučovala. Dělala Sophii vlastně starší sestru, dávala jí důležité rady, jak se má vhodně chovat, stejně tak jako jí sdělila několik cenných pozorování ohledně Herr Kommandanta a jeho ménage. Zvlášť velký pozor si musíš dát na hospodyni Wilhelmine. Wilhelmine má podlou povahu, sama byla vězenkyně, je to Němka, která seděla pro podvody. Bydlí nahoře a má dva pokoje. Dělej jí, co jí na očích uvidíš, radila Lotte, lez jí do zadku, a budeš mít klid. Pokud se týče Hösse, ten si potrpí na

lichocení, jenže na něho musíš opatrněji, není tak hloupý.

Lotte byla prostá zbožná duše, prakticky negramotná, a vypadalo to, že ve své neotřesitelné strašlivé víře přežívá Osvětim jako stará pevná loď. Nijak se nesnažila obracet Sophii na svou víru, jen Sophii naznačila, že ona za svá muka v tom vězení dojde bohaté odměny v Jehovově království. Všichni ostatní včetně Sophie půjdou do pekla. Ale v jejích slovech nebyla žádná pomstychtivost, stejně jako nebyla v poznámkách, které pronesla jednoho odpoledne celá zadýchaná na schodech prvního patra, kde se na chvilku se Sophií zastavila, když stoupaly vzhůru za svou prací – tehdy nasála nozdrami pronikavý zápach brzezinské pohřební hranice a zavrčela, že to ti Židé zasluhují. Ano, o tuhle šlamastyku si koledovali. A nakonec, copak Jehovu právě nezradili první Židé? "Kořen všeho zla, die Hebräer," zasípěla.

Těsně před procitnutím toho dne, který jsem už začal líčit, desátého dne, co pracovala u Herr Kommandanta v mansardě, toho dne, kdy se rozhodla ho svést – nebo jestliže ne přesně svést (což je velice nepřiléhavě vyjádřená myšlenka), tak spíš nějak jej naklonit své vůli a svým plánům – ještě než se její oči rozmžikaly tím pavučinami opředeným přítmím sklepení, uvědomila si namáhavé supění Lottina astmatického dechu, jež se ozývalo ze slamníku u protější zdi. Pak se Sophie rázem s trhnutím probudila a spatřila asi na tři stopy od sebe to mohutné tělo jakoby sesypané na hromadě, ležící pod vlněnou, od molů prožranou dekou. Sophie už už chtěla natáhnout ruku a šťouchnout Lotte do žeber, jak to dělávala mnohokrát, ale přestože jí vrzání a šoupání kročejů nahoře v kuchyni řeklo, že už je ráno a čas vstát, pomyslela si: Ať se vyspí. A pak se sama jako plavec, který se vrhá do vlídné náruče hlubin zapomnění, pokoušela znovu usnout a vybavit si sen, z kterého se probudila.

Zdálo se jí, že je malá holčička, před více než desítkou let, a že je se sestřenicí Krystynou v Dolomitech; brebentily spolu francouzsky a hledaly protěž. Kolem nich se zvedaly temné a zamlžené vrcholky. Přestože to byl sen jako všechny sny čímsi zarážející a s atmosférou stínu čehosi lehce nebezpečného, byla to vize až k nevydržení kouzelná. Seshora ze skal na ně kývaly mléčné bílé hlavičky květů a Krystyna, která šla po prudké stezce vzhůru před ní, na ni zavolala: "Zosio, já je přinesu." Pak Krystyna uklouzla a vypadalo to, jako by se měla ve smršti kaménků a oblázků zřítit dolů: sen potemněl hrůzou. Sophie se začala za Krystynu modlit, jako by se modlila sama za sebe: Anděle boží, strážce můj – v nebezpečí při ní stůj… Opakovala tu modlitbu znovu a znovu: Anděle, nedej jí spadnout! A najednou sen zaplavila záře alpského slunce a Sophie pohlédla vzhůru. Vítězoslavně rozzářené, s aureolou zlatých slunečních paprsků, usmívalo se děvčátko dolů na Sophii, sedíc bezpečně na mechovém koberci skalnatého ostrohu a svírajíc v ručce snítku protěže. "Zosia, je l'ai trouvé!" volala na ni Krystyna. A ten pocit odvráceného zla, pocit bezpečí, vyslyšené prosby a jásavého vzkříšení ji v tom snu náhle svou krásou tak zabolel, že když ji astmatický Lottin dech probudil, měla oči plné palčivých slaných slzí. Znovu zavřela víčka a zvrátila hlavu, marně se pokoušejíc zachytit ještě něco z toho fantasticky radostném pocitu, ale v tom ucítila, jak s ní Broněk třese za ramena.

"Dámy, mám pro vás dneska ráno baštu," oznamoval. Nacvičen na germánskou přesnost chodu věcí v domě, přišel v pravou dobu. V oprýskaném měděném kastrolu jim nesl jídlo, většinou zbytky od předešlé Hössovy večeře. Ta ranní aprovizace byla vždycky studená (jako by chtěla krmit psy a kočky, naházela kuchařka zbytky každý večer do kastrolu u kuchyňských dveří a tam odtud je Broněk za svítání přinášel) a většinou se skládala z mastné šlichty kostí s kousky masa a tuku i chleba (ve šťastných dnech pomazaného trochou margarínu), zbytků zeleniny a někdy i nedojedeného jablka nebo hrušky. Ve srovnání s jídlem, jaké dostávali vězňové v táboře, to byla strava přebohatá, dokonce co do kvantity úplná hostina, a jelikož tuto snídani občas z nevysvětlitelných důvodů vylepšovaly takové pochoutky jako sardinky nebo kousky polského salámu, prostě se předpokládalo, že Herr Kommandant dbá na to, aby služebnictvo v jeho domácnosti nehladovělo. Sophie sice musela jíst z jednoho kastrolu s Lotte a s židovskými sestrami, všichni proti sobě jako nad korýtkem, ale každá přec jen měla aluminiovou lžíci – což byl pro všechny ostatní chovance za ostnatými dráty neslýchaný přepych.

Sophie slyšela, jak se Lotte se zasténáním probudila, brebentíc pohřební porýnštinou nějaké nekoherentní slabiky, možná jitřní invokaci Jehovovi. Broněk mezi ně nastrčil kastrol a řekl: "Podívejte – co zbylo z vepřové kýty, je na tom ještě i maso. A nesu fůru chleba. A výstavní kousky kapusty. Tu minutu, jak jsem slyšel, že Schmauser přijde na večeři, jsem věděl, že se, holky, pořádně nadlábnete." Údržbář, ve stříbřitém linoucím se světle bledý a s lesknoucí se holou lebkou, s údy a klouby hranatými jako kudlanka, přešel z polštiny do své kulhající šaškovské němčiny – to kvůli Lotte, do které rýpl loktem. "Aufwecken, Lotte!" šeptal jí chraptivě. "Aufwecken, mein schöne Blume, mein kleine Engel!" Kdyby měla Sophie někdy chuť se zasmát, byla by jí tahle běžná komická intermezza mezi Broňkem a tou guvernantskou obryní, která si zřejmě v jeho pozornostech libovala, poskytla ve smíchu hodně úlevy.

"Tak se už probuď, ty biblomole," dorážel Broněk a v tu chvíli se Lotte plně probrala a posadila se. Její ploská tvář otupená spánkem vypadala příšerně, ale přesto z ní zářil nebeský klid a pohoda, a Lotte tak trochu připomínala sochy na Velikonočních ostrovech. Aniž zaváhala, začala se cpát.

Sophie ještě chvíli nevstávala. Znala Lotte, která byla dobračka a nevzala by si víc než svůj díl, a vychutnávala tu chvíli před tím, než se pustí do své porce. Při pohledu na tučnou všehochuť v kastrolu se jí sbíhaly sliny a v duchu svolávala na jméno Schmauser požehnání. Byl to SS Obergruppenführer, což se rovnalo armádnímu veliteli, a byl Hössovým nadřízeným ve Wroclavi; o jeho návštěvě se v domě povídalo už dlouhé dny. A Broňkova teorie se ukázala jako správná: stačí, aby do baráku přišel opravdu papaláš, a Höss vystrojí takovou hostinu, že bude i švábům špatně.

"Jak je venku, Broňku?" ptala se Lotte s plnou pusou jídla. Obě dvě se Sophií dobře věděly, že má na počasí nos jako sedlák.

"Chladno. Fouká vítr od západu. Tu a tam prokoukne i slunce. Nízká oblačnost. Mraky drží vzduch při zemi. Povětří smrdí jako čert, ale to se může vylepšit. Komínem jdou nahoru spousty Židů. Děvenko moje, Sophie, jez, prosím tebe." Poslední větu řekl polsky a zazubil se přitom na celé kolo, až mu byly vidět růžové dásně, z kterých trčely tři čtyři zuby jako třísky bílého dřeva.

Broňkova osvětimská kariéra úzce souvisela s dějinami tábora samého. Čirou náhodou byl jedním z prvních chovanců a v Hössově domě začal pracovat brzy po svém uvěznění. Byl to bývalý sedlák z okolí Miaska daleko na severu. Většina zubů mu vypadala, protože na něm dělali avitaminózní pokus; jako kryse nebo morčeti mu systematicky nedodávali askorbovou kyselinu a některé další základní látky, až se mu v ústech začalo všechno sypat: možná že mu to zapůsobilo taky trochu na hlavu. Avšak při tom všem se na něho usmálo až nepřirozené štěstí, jaké někdy potkávalo některé vězně zčistajasna a bez jakéhokoli důvodu. Normálně by ho byli po takovém pokusu zlikvidovali jako bezcennou lidskou slupku, kterou by poslali do věčné noci jednou rychlou injekcí do srdce. Ale Broněk měl selskou odolnost a skutečně mimořádnou sílu. Mimo poničené zuby na něm téměř nebyly viditelné žádné příznaky kurdějí – malátnost, slabost, hubnutí a tak dále –, jak by se za takových okolností předpokládalo. Zůstával pevný jako kozel a stal se nakonec centrem pozornosti esesáckých doktorů a jejich prostřednictvím i pozornosti Hössovy. Řekli veliteli, aby se na ten zvláštní případ šel podívat, což učinil, a během jejich krátkého setkání cosi na Broňkovi Herr Kommandanta upoutalo – možná že to dokonce byla jenom jeho řeč, útržkovitá lámaná němčina nevzdělaného Poláka z Pomořanska. Vzal Broňka pod ochrannou střechu svého domu a tam Broněk od té doby pracoval, požívaje některých drobných výsad, jako třeba že mohl chodit po domě a sbírat klepy, a celkově nepodléhal onomu přísnému dozoru, jak se někdy dopřává oblíbeným psům a kočkám i lidem – ostatně takoví oblíbenci existují v každé otrokářské společnosti. Byl šikovný a všecko vyšťoural a někdy je skutečně překvapil nějakým výjimečným jídlem, většinou z naprosto záhadných zdrojů. A co bylo ještě důležitější, jak Sophie zjistila, Broněk udržoval přes vnější dojem prosťáčka každodenní styk s táborem a byl spolehlivým informátorem nejsilnějších polských odbojových skupin.

Opodál v pološeru se zahýbaly švadleny. "Bonjour, mesdames," zdravil je Broněk vesele. "Podává se snídaně." Otočil se zpátky na Sophii: "Mám taky fíky," řekl, "pravé fíky, představ si!"

"Kdepak jsi prosím tě sehnal fíky?" zeptala se Sophie. Pocítila až jaksi splašenou radost, když jí Broněk ten převzácný poklad podával; přestože byly sušené a zabalené v celofánu, cítila v dlani jejich teplou tíhu, a když zvedla balíček k očím, uviděla na šedozelené slupce žilky zcukernatělé lahodné šťávy a vdechla to syté aroma dálek toho zvadlého, mdlou, ale kouzelnou sladkostí vonícího plodu. Kdysi před lety ochutnala fíky v Itálii. A žaludek se přihlásil s radostnou hlasitostí. O takové přepychové pochoutce neměla po měsíce ani zdání – ne, po celé roky. Fíky! "Broňku, já tomu nevěřím!" vykřikla.

"Schovej si něco na později," řekl a podával další balíček Lotte, "ne abyste to snědly naráz. Nejdřív snězte šlichtu seshora. Jsou to zbytky, ale zbytky, jaké zas dlouho mít nebudete. To by bylo něco pro prasata, co jsem měl v Pomorzi."

Broněk byl neúnavný řečník, Sophie poslouchala proud jeho klábosení a přitom náruživě okusovala studenou vepřovou kost se zbylými provázky masa. Maso bylo spálené, šlachovité a špatné. Ale její chuťové buňky reagovaly, jako by je ukájela ambrózie, a Sophie vyjídala všechno i s drobnými kousky a kapsičkami tuku, po kterém celé její tělo tak volalo. Byla by s chutí snědla jakýkoli tuk. V duchu si ve své fantazii vybavila včerejší hostinu, na které Broněk posluhoval a sklízel nádobí: nádherné selátko, knedlíky, brambory, z nichž stoupá pára, zelí s kaštany, džemy a aspiky a omáčky, jako dezert fantastický vanilkový krém, a to všechno zalévají páni esesáci do svých chřtánů maďarskou Býčí krví z buclatých vinných lahví, a jídlo se servíruje (když je přítomen tak vzácný hodnostář jako pan Obergruppenführer) na přepychovém stříbře, které sem došlo z nějakého muzea vybrakovaného na východní frontě. A v té souvislosti si Sophie uvědomila, že Broněk mluví tónem člověka pyšného na to, že tajně vyslechl zlé zvěsti: "Pořád dělají, že jsou bůhvíjak šťastní," řekl, "ostatně nějakou chvilku se zdálo, že byli. Ale jak začnou o válce, je to samá mizérie. Jako včera ten Schmauser, říkal, že prý se Rusové chystají dostat zpátky Kyjev. A napovídal ještě fůru špatných zpráv z ruské fronty. A zprávy z Itálie jsou prý taky na draka, aspoň co říkal Schmauser. Britové a Amerikáni postupujou a padá to tam jako mouchy." Broněk se zvedl z podřepu a s druhým kastrolem popošel ke dvěma sestrám. "Jenže já mám skutečně tak velkou novinu, dámy, že se vám to nebude chtít věřit, ale je to pravda – Rudi odchází! Rudiho překládají zpátky do Berlína!"

Sophie právě polykala chrupavčitý kousek masa a div se v půli sousta při těch slovech nezadusila. Odchází? Höss že odchází z tábora? To nemůže být pravda! Musela se na to posadit a popadla Broňka za rukáv. "Víš to jistě?" zeptala se. "Broňku, víš to úplně jistě?"

"Říkám vám jen to, co říkal Schmauser Rudimu, když ostatní oficíři odešli, slyšel jsem ho. Prý to tady vedl moc dobře, ale potřebujou ho v Berlíně v kanceláři hlavního stanu. Takže se má okamžitě připravit na přeložení."

"Co se tím rozumí – okamžitě?" naléhala Sophie. "Dnes, příští měsíc, co?"

"Nevím," odpověděl Broněk, "myslel prostě brzy." Z jeho hlasu náhle zazněla nedobrá předtucha. "Já, já z toho moc radost nemám, to vám povídám." Zasmušile se odmlčel. "Totiž, co víme, kdo přijde na jeho místo? Možná nějaký sadista, chápete, nějaká gorila! No a pak možná i Broňka…?" Zakoulel očima a přejel si ukazovákem přes hrdlo. "Klidně mě mohl dát odkráglovat, dát mi čuchnout plynu jako Židům – vždyť to tak tenkrát dělali, rozumíte –, ale vzal mě sem a jednal se mnou jako s člověkem. Nemůžu říct, že mi to nebude líto, až Rudi půjde pryč."

Ale Sophie byla plně zaujatá svými myšlenkami a Broňkovi nevěnovala pozornost. Nad zprávou o Hössově odchodu se jí zmocnila panika. Uvědomila si, že musí jednat bezodkladně a pospíšit si, jestli ho má zpracovat natolik, aby si jí všiml a ona se mohla pokusit dosáhnout jeho prostřednictvím toho, co si předsevzala. Asi hodinu se pak spolu s Lotte věnovaly praní prádla z Hössovy domácnosti (vězňové z Hössova domu byli ušetřeni těch příšerných mučivých a nekonečných nástupů s čtením seznamů, na které museli všichni ostatní vězňové v táboře; Sophii čekaly naštěstí jen ty kupy ušpiněného šatstva seshora – i když toho bylo k vyprání požehnaně, protože Frau Hössová byla posedlá hrůzou před bacily a špínou) a v duchu si představovala všechny možné drobné hříčky a finty, jejichž pomocí by se mezi ní a panem velitelem vytvořil jakýs takýs důvěrný vztah, kdy by mu mohla vypovědět svou historii a dosáhnout tak svého vykoupení. Jenže čas začal pracovat proti ní. Pokud něco nepodnikne ihned, i když třeba překotně, může být

Höss ve chvíli pryč, a všechno, čeho chtěla docílit, se zhatí. Cítila až bolestnou úzkost, která nějak iracionálně splývala s jejím pocitem hladu.

Balíček fíků si tajně schovala za odpáranou podšívku vežeňských proužkovaných šatů. Něco málo před osmou, kdy už za chvíli měla vystoupit po schodech nahoru do mansardy, dostala neodolatelnou chuť několik fíků sníst. Uchýlila se do příhodného místečka pod schody, kde ji ostatní vězňové nemohli vidět. A tam jedním rázem roztrhla celofánový obal. A už jí ty nádherné oválné kousky ovoce klouzaly jeden po druhém do hrdla (byly nepatrně vlhké, a když je žvýkala, vychutnávala jejich přesladkou konzistenci s ostrůvky drobných zrníček), až se jí při tom zamžily oči; jako by se tou slastí přestala ovládat, vůbec se nestyděla za svou živočišnou hltavost a za to, že jí ta sladká šťáva i sliny tečou po prstech a po bradě, a spolykala je všechny. Oči měla ještě zamžené a byla z té slasti celá zadýchaná. Zůstala tam chvíli v polostínu stát, aby jí fíky slehly do žaludku a aby se trochu vzpamatovala, a pak pomalu stoupala po schodech do horní části domu. Trvalo to sotva pár minut, ale její cestu přerušily dvě pamětihodné příhody, které dobře zapadaly do přízračné atmosféry jejích dopolední a odpolední i večerů v Hössově domě…

V každém patře – jednak přímo nad suterénem a pak v patře pod mansardou – byla vikýřová okna, která vedla na západ a od nichž se Sophie obvykle snažila odvrátit zrak, i když ne vždycky úspěšně. Vyhlídka to byla vcelku fádní – pár nevýrazných objektů, vpředu hnědavé cvičiště, malá dřevěná kasárenská budova, elektrické ostnaté dráty natažené kolem nemístně graciézních topolů –, ale bylo odtud vidět na nádražní rampu, kde se odehrávala selekce. Věčně tu čekaly řady nákladních vagonů, šedohnědá kulisa drásavých tableaux krutosti, mrzačení a šílenství. Nádražní rampa byla asi uprostřed vyhlídky, příliš blízko, aby ji člověk nebral na vědomí, ale zas příliš daleko, aby ji mohl jasně pozorovat. Vzpomínala později, že se nejspíš toho pohledu hrozila a odvracela od něj oči asi proto, že si vybavovala svůj vlastní příjezd na betonové quai, takže nechtěla vidět nezřetelné a trhavě se pohybující zjevy, které z toho místa registrovala jen nedokonale, jako zrnité neostré siluety lidí a věcí ve stařičkém filmovém týdeníku: pažbu pušky namířené vzhůru k nebi, mrtvá těla vyhazovaná ze dveří nákladních vagonů, lidské bytosti hroutící se ve strachu před řvoucími hlasy vojáků k zemi jako papíroví panáci.

Někdy to vypadalo, jako když se tam neděje vůbec žádné násilí, měla jen dojem strašlivého pořádku, jako by se dav lidí pamalu sunul v poslušném průvodu kamsi pryč, kde jej už neviděla. Rampa byla příliš daleko, aby sem doléhaly zvuky; bláznivá hudba vězeňské kapely, která vítala každý přijíždějící vlak, řvaní dozorců, štěkot psů – to všechno nebylo slyšet, i když sem občas nemohl nedolehnout výstřel z pistole. Celé drama jako by se odehrávalo v jakémsi milosrdném vakuu, z něhož bylo vyloučeno žalostné úpění, výkřiky hrůzy i všechny další zvuky toho úděsného vstupního výjevu. Možná proto někdy Sophie podlehla nutkání, jak si uvědomila, když právě stoupala vzhůru, a neodolala a nakrátko se přece jen podívala – a před jejíma očima se v tu chvíli objevila řada čerstvě dorazivších, dosud nevyložených nákladních vozů. Vlak v oblacích páry byl obstoupen esesáckými strážemi. Z avíz, která dostal Höss předchozího dne, věděla, že to je druhý ze dvou vlaků se dvěma tisíci a jedním stem řeckých Židů.

Když tehdy uspokojila svou zvědavost, odvrátila se od vikýře a otevřela dveře do salonu, kterým musela projít, aby se dostala ke schodišti nahoru. Pokojem se rozléhal z gramofonu značky Stromberg Carlston kontraaltový hlas znějící hektickým mileneckým smutkem, kterému tu naslouchala Wilhelmine, prozpěvujíc si melodii a prohrabujíc se kupou dámského prádla. Byla tu sama. Pokoj zalévala sluneční záře.

Wilhelmine (Sophie se sice snažila pospíchat, ale jejího zevnějšku si všimla) na sobě měla odložený župan své velitelky, růžové bačkory s obrovskými růžovými bambulemi a vlasy obarvené henou. Prozpěvovala si neobyčejně falešně. Když se kolem ní Sophie snažila proklouznout, otočila se a změřila si ji pohledem zdaleka ne nevlídným, což pro ni byl dosti obtížný úkon, protože měla ten nejodpudivější obličej, jaký Sophie v životě viděla. (I když to právě v tuto chvíli může působit jako nevhodné a možná v kontextu vyprávění i nepřesvědčivé, nemohu tu neocitovat jednu Sophiinu manichejskou úvahu z toho léta: "Jestli o tomhle budeš někdy psát, Stingo, tak řekni, že Wilhelmine byla jediná krásná žena, jakou jsem – ne, vlastně krásná nebyla, ale vypadala pěkně, s těmi drsnými rysy, jaké někdy mívají prostitutky –, byla to vlastně jediná docela hezká žena, jakou jsem viděla, jejíž zevnějšek proměnilo vnitřní zlo v cosi absolutně ohyzdného. Jinak ji popsat nedovedu. Byla to skutečně jakási totální ošklivost. Podívala jsem se na ni a krev se mi v žilách proměnila v led.") "Guten Morgen," zašeptala Sophie a snažila se jít dál. Ale Wilhelmine ji naráz zastavila ostrým: "Počkej!" Němčina je hodně hlasitý jazyk a znělo to od ní, jako kdyby vykřikla.

Sophie se otočila a zůstala stát hospodyni tváří v tvář; sice se spolu vídaly dosti často, ale kupodivu teprve tentokrát na sebe prvně promluvily. Přestože na ni Wilehlminina tvář nepůsobila nijak hrozivě, vyvolával v Sophii zjev té ženy jakési zlé tušení – Sophie cítila, jak jí v obou zápěstích začal prudce pulzovat tep a v ústech jí naráz vyschlo. "Nur nicht aus Liebe weinen," kvílel útočný lítostivý hlas, podmalovaný skřípotem šelakové desky, a nesl se, zesílen amplionem, ode zdi ke zdi. V šikmých paprscích ranního slunce vířila galaxie prachových smítek a kolotala nahoru dolů celým prostorným pokojem, přeplněným skříněmi a stoly, zlacenými pohovkami a vitrínkami a křesílky. Není to ani muzeum, pomyslela si Sophie, je to obludné skladiště. Najednou si uvědomila, že pokoj páchne dezinfekcí, stejně jako její šaty. Hospodyně mluvila s podivnou úsečností. "Chci ti něco dát," zakňourala s úsměvem a přejela prstem po kupě prádla. Na mramorové desce komody intarzované barevným dřevem a zdobené proužky a spirálkami bronzu ležela hromada lehounkých hedvábných kalhotek, zřejmě právě vyčištěných; komoda sama byla těžký obrovitý kus nábytku, jaký by bil do očí i ve Versailles, odkud mohl být docela dobře ukraden. "Broněk je včera přinesl přímo z táborové čistírny," pokračovala krákoravě monotónním hlasem. "Frau Hössová toho spousty rozdává mezi vězně. Vím, že žádné prádlo nefasujete, a Lotte si mi stěžovala, jak ty mundúry škrábou." Sophie jen přidušeně vzdychla. Bez rozrušení, bez šoku, a dokonce bez překvapení jí hlavou prolétla jako pták myšlenka: Všechny jsou po mrtvých Židovkách. "Jsou zaručeně, zaručeně čisté. Některé jsou z nádherného pravého hedvábí, od začátku války jsem nic takového neviděla. Jakou máš velikost? Ty určitě ani nevíš." V jejích očích se zablýsklo.

Všechno se seběhlo tak naráz, že si to Sophie hned nedovedla vysvětlit, ale pak začala cosi tušit a silně ji to vyděsilo

– vyděsil ji způsob, jak se na ni Wilhelmina naráz vrhla (ano, uvědomila si, vrhla se na ni), a zřejmě na ni předtím číhala jako tarantule, až vyjde ze sklepa, ale děsila ji i náhlá nabídka a značně podivná a velkorysá štědrost. "Copak tě tahle látka dole nedře?" slyšela Wilhelmininu otázku, pronesenou mezza voce s lehkým zachvěním, které daleko víc navozovalo tón flirtu a objasňovalo okolnosti líp než pohled očí nebo slova, z nichž ucítila varovný signál: Ty určitě ani nevíš.

"Ano…" řekla Sophie, dokonale vyvedená z míry. "Ne, nevím."

"Pojď," zašeptala Wilhelmine a ukázala do alkovny. Byl to potemnělý přístěnek za koncertním křídlem značky Pleyel. "Pojď, jedny vyzkoušíme." Sophie postoupila bez odporu kupředu a ucítila, že se Wilhelmine dotkla prsty lemu jejích šatů. "Toliks mě zaujala. Slyšela jsem tě mluvit s velitelem. Mluvíš nádherně německy, jako rodilá Němka. Pan velitel tvrdí, že jsi Polka, ale já mu tak docela nevěřím, cha! Na Polku jsi moc krásná." Její poněkud horečně znějící slova na Sophiin sluch dopadala jedno za druhým, zatímco ji Wilhelmina strkala do hrozivě temné alkovny. "Všechny Polky tady jsou všední a obyčejné, takové lumpig, šmudly. Ale ty – ty musíš být Švédka, viď? Že máš švédskou krev? Rozhodně vypadáš na Švédku, a já jsem slyšela, že na severu Polska je spousta lidí švédského původu. Takže už jsme tady, tady nás nikdo neuvidí a jedny kalhotky si můžeme vyzkoušet. Aby byl ten tvůj běloučký zadeček pěkně v pohodlíčku."

Až do tohoto okamžiku se Sophie úplně nevzdávala naděje a doufala, že Wilhelminino chování vůči ní je snad přece jenom neškodné, ale teď když byla tak blízko a spatřila, jak se Němce blýskají ty chtivé zuby – nejdřív slyšela, jak začala rychle dýchat, a pak viděla, že se jí po tváří rozlévá sytě růžová barva jako nějaká vyrážka, a Wilhelmine se před ní náhle zjevila napůl jako valkýra, napůl jako ta nejsprostší poběhlice – neměla už o jejích úmyslech žádné pochybnosti. Ty hedvábné kalhotky byly neobratná návnada. A v jakémsi hysterickém veselí problesklo Sophiinou myslí, že v této až chorobně proorganizované a přesně běžící domácnosti si ta příšerná ženská může užít sexu jen takříkajíc v poklusu; ve stoje v přístěnku za obrovitým křídlem a během několika prchavých, vzácných volných minut po snídani, když děti odejdou do posádkové školy a než se všechno dá do každodenního chodu. Za všechny další hodiny dne až do posledního tiknutí hodinové ručičky musí skládat účty: voilá! tak to tedy vypadá s těmi zoufalými pokušeními v přísném režimu pod esesáckou střechou, tak tu chutná sapfická láska. "Schnell, schnell, meine Süsse!" šeptala jí Wilhelmine stále naléhavěji. "Nadzvedni si trochu tu sukni, miláčku… ne, výš!"

Obryně se na ni vrhla a Sophie se rázem ocitla v záplavě růžového flanelu a viděla před sebou jen ty červené tváře a henou obarvené vlasy – rudé miasma prudce páchnoucí francouzským parfémem. Hospodyně si počínala jako smyslů zbavená. Lepkavým tvrdým vlčím jazykem zaútočila na Sophiino ucho, pak jí začala mnout prsy, popadla ji pevným stiskem za zadek, trochu se od ní odtáhla, takže Sophie v její tvářila spatřila tak silný výraz chlípnosti, že to vypadalo skoro jako poslední předsmrtná křeč, a pak se jala realizovat svůj ústřední záměr, svezla se k zemi, poklekla a pažemi pevně Sophii objala kolem kyčlí. Nur nicht aus Liebe weinen… "Ty má švédská kočičko… taková krásná," vyrážela ze sebe přitlumeně. "Ááá, bitte… ještě výš!" Sophie se už před několika okamžiky rozhodla a nebránila se ani neprotestovala – díky jakési šílené autohypnóze se dostala až za hranice hnusu, uvědomujíc si, že je v tu chvíli tak jako tak jen bezmocná zmrzačená můrka, a pokorně nechala Wilhelmine, aby jí roztáhla stehna, brutálním čenichem se vrhla mezi ně a špičkou jazyka se zabořila do těch hloubek, které – jak si Sophie s nepřítomným uspokojením pomyslela – zůstávaly zatvrzele suché a vyprahlé jako poušť. Zhoupla se na patách, lenivě a bez jakéhokoli odporu si dala ruce v bok, uvědomujíc si, že ta žena v tu chvíli zároveň pomáhá prsty sama sobě, a jen pozorovala, jak se pod ní hází ta ohnivě rudá hlava s chuchvalcem natáček jako obrovská přezrálá makovice. Pak se náhle z druhého konce pokoje ozvalo bouchnutí, dveře se rozletěly a Hössův hlas zavolal: "Wilhelmine? Kde jste? Máte přijít za Frau Hössovou do ložnice."

Byl to Herr Kommandant, který měl být ve své mansardní kanceláři, ale na chvíli nechal práce, a strach, jejž jeho přítomnost vyvolala v ženě klečící na zemi, přešel rázem na Sophii; napadlo ji, že je Wilhelmine tím náhlým křečovitě šíleným stiskem, s jakým jí sevřela stehna, snad povalí obě na zem. Hlava i jazyk se odtáhly. Na několik okamžiků zůstala Sophiina vyděšená věznitelka jako ochrnutá, tvář staženu v hrůze. Pak přišla úleva. Höss zavolal znovu, chvilku vyčkal, nato tiše zasakroval a rychle odcházel s rázným dupáním ke schodišti do mansardy. A hospodyně od ní odpadla a zhroutila se v přítmí jako hadrová panna.

Teprve později na schodech do mansardy pocítila Sophie reakci, podlomily se pod ní nohy a musela si sednout. Nervy jí nepovolily kvůli tomu útoku samému – to pro ni nebylo nic nového, protože se ji už pokoušela před několika měsíci, krátce po příjezdu, znásilnit jedna dozorkyně –, ani ne kvůli Wilhelminině zoufalé snaze zajistit si po Hössově odchodu nahoru co nejrychleji bezpečí ("Ne abys to veliteli vyžvanila," utrhla se na ni a pak slova ještě jednou opakovala, jako by v bezmocné hrůze Sophii zapřísahala, než úprkem zmizela z pokoje. "Zabil by nás obě!"). Na okamžik si Sophie pomyslela, že ji ta kompromitující situace staví jistým podivným způsobem vůči hospodyni do výhodného postavení. Pokud – pokud (a tahle myšlenka ji zarazila, a právě proto se musela, celá se třesouc, posadit na schody) tahle profesionální podvodnice, která v domě požívá takovou moc, celou záležitost neobrátí proti Sophii a neodreaguje si svůj děs a zklamání tím, že je přetaví v nenávist, nepoběží k veliteli s historkou o nějakém Sophiině poklesku (mohla by dokonce říct, že o svedení se první pokusila Sophie) a tím úplně nerozboural celé už beztak chatrné základy Sophiiny budoucnosti. Věděla, jaký má Höss odpor vůči homosexualitě, a tady si dovedla představit, co by se stalo, kdyby mu Wilhelmina něco tak skandálního nalhala, a náhle ucítila – jako to dřív nebo později pocítili všichni její spoluvězňové dusící se v hrůzném pekle – hrot přízračné injekční jehly, která jí vstříkne smrtelnou dávku jedu přímo do srdce.

Seděla chvíli v podřepu na schodech, pak se nahnula a zabořila hlavu do dlaní. V hlavě jí vířil zmatený roj myšlenek, měla pocit, že tu úzkost ani nemůže vydržet. Je na tom teď po té příhodě s Wilhelmine líp, anebo jí hrozí větší nebezpečí? Nevěděla. Naléhavý hvizd táborové píšťaly, pronikavý, melodický, nejspíš v b moll, který jí vždy trochu připomínal několik utkvělých teskných a rozběhlých tónů z Tannhäusera – pročísl jitro a oznámil osmou hodinu. Tak pozdě ještě nikdy do mansardy nepřišla a v tu chvíli si dělala starosti pro svou liknavost a uvažovala, jak na ni už

Höss, který měřil svůj čas na zlomky sekund, bude čekat, a to pomyšlení ji naplňovalo hrůzou. Zvedla se a vlekla se po schodech vzhůru, rozrušená a jako v horečce. Sesypalo se toho na ni najednou příliš mnoho. Rojilo se jí v hlavě tolik myšlenek a nemohla si je srovnat, utrpěla naráz tolik otřesů a naplnilo ji tolik zlých předtuch. Jestli se pořádně nesebere a vší silou vůle se nevzpamatuje, může se ten den zhroutit jako loutka, která si odbyla svůj trhaný tanec na drátkách, a pak, když ji pán opustil, padla bez života na hromadu. Kolem klína ucítila lehkou píchavou bolest, což jí připomnělo útočící hlavu hospodyně.

Zadýchaná došla pod schody k velitelově mansardě, kde opět uviděla otevřeným oknem vyhlídku na západ, s pustým cvičištěm, jež se mírně svažovalo k zadumaným topolům, za nimiž stály v nevzhledných řadách nesčetné nákladní vagony, pokryté prachem srbských a maďarských rovin. Od jejího střetnutí s Wilhelmine zatím stráže nákladní vozy otevřely a na rampě se rojily stovky nešťastných poutníků z Řecka. Přes všechen spěch se Sophie musela zastavit a na okamžik se na ten výjev zadívat, přitahována stejně tak jeho morbiditou jako jeho hrůzou. Topoly a horda esesáckých stráží jí z valné části výhled zacláněly. Tváře řeckých Židů nijak zřetelně neviděla. Ani nerozeznala, co mají na sobě: vnímala jen neurčitou šeď. Ale na rampě to tu a tam zazářilo pestrými barvami, zelenou a modrou a červenou, a prokmitla i mořská zeleň, která Sophii připomněla Středozemní moře a probudila v ní tu dávnou touhu po zemi, již znala jenom z knížek; fantazie si rázem vybavila dětské verše, jež si pamatovala z klášterní školy, spolu se zpěvavým hlasem vyzáblé sestry Barbary, která je recitovala komicky tvrdou slovanskou franštinou:

que les les de la Grece sont belles!
contempler la mer
3ombre d'un haut figuier
et écouter tout autour les cris des hirondelles
voltigeant dans l'azur parmi les oliviers!

Domnívala se, že už si na zdejší pach dávno zvykla nebo jej aspoň rezignovaně přijala. Avšak toho dne ji nasládlý morový puch spalovaných lidských těl udeřil do nozder sytě odporným ovzduším jatek a zaútočil na její čivy tak prudce, že se jí až rozostřil zrak a dav na vzdálené rampě – který jí v posledním okamžiku připadal jako z dálky viděná vesnická pouť – se před ní rozplynul a zmizel. Maně vztáhla konečky prstů v rostoucí hrůze ke rtům.

… la mer l'ombre d'un haut figuier…

Když si s těmi slovy náhle uvědomila, kde Broněk to ovoce vzal, fíky se jí s nakyslou pachutí zvedly v žaludku, stouply až do krku a vyřinuly se jí z úst na zem mezi nohy. Zasténala a vrhla se hlavou ke stěně. Zůstala tam u okna stát, dávíc a zvracejíc, dlouhé okamžiky. Pak se vratkými kroky od nečistoty odsunula a padla na dlážkách na kolena a na ruce, zmítaná žalem a pocitem samoty a prázdnoty, jaký snad ještě nezažila.

Nikdy nezapomenu, co mi o tom řekla: uvědomila si, že si nemůže vzpomenout ani na své vlastní jméno. "Panebože, pomoz mi!" dostala ze sebe hlasitě. "Vždyť ani nevím, co jsem!" Zůstala tak schoulená a třásla se ledovou zimou.

Do toho zakukala v bláznivém kontrastu osmkrát kukačka – z hodin v ložnici Hössovy dcery Emmi, dívenky s kulatou tváří měsíce. Jdou nejméně o pět minut pozdě, pomyslela si Sophie s vážným zaujetím a podivným uspokojením. A pomalu se zvedla, aby vystoupila vzhůru po schodech do chodby, kde jedinou ozdobu stěny tvořily zarámované fotografie Goebbelse a Himmlera, a odtud pak ještě výš ke dveřím mansardy, dokořán otevřeným a se svatým motem tohoto bratrstva vyrytým do svrchního prahu: Moje čest je moje věrnost – a za tím nápisem na ni ve svém doupěti čekal v odříkavé samotě vápenně bělostné čistoty, tak neposkvrněné, že i Sophii, vcházející vratkým krokem dovnitř, připadalo, jako by ty stěny zalévalo v onom zářivém podzimním ránu oslnivé, téměř posvátné světlo.

"Guten Morgen, Herr Kommandant," pozdravila.

Později toho dne se Sophii v mysli stále neodbytněji ozývala neblahá Broňkova zpráva, že Höss má být přeložen zpátky do Berlína. Znamenalo to pro ni, že si bude muset pospíšit, jestli má dosáhnout toho, co si předsevzala. A tak se odpoledne rozhodla, že zahájí kroky ke sblížení, a v duchu se modlila, aby k tomu měla dost rozvahy – dost nutné chladnokrevnosti –, aby svůj plán zdárně provedla. Jednu chvíli – když čekala, až se Höss vrátí do mansardy, s pocitem, že se její rozrušení utišilo a že se dostala po tom zmatku, jaký v ní vyvolal zaslechnutý útržek Haydnova Stvoření, opět do jakž takž normálního stavu – jí dodávaly odvahu jisté zajímavé změny, jež na Herr Kommandantovi pozorovala. Především to byla jakási uvolněnost a pak jeho sice nemotorné, ale opravdové pokusy o rozhovor, po nichž následoval ne tak zcela bezvýznamný dotyk ruky na jejím rameni (anebo snad z toho gesta chtěla vyčíst příliš mnoho?), když se oba dívali na arabského hřebce: to vše jí připadalo jako příznaky trhlin v jeho neproniknutelné masce.

Pak tu byl ještě dopis Himmlerovi o stavu řeckých Židů, který jí Höss diktoval. Nikdy předtím nepřepisovala korespondenci, jež by byla nesouvisela s polskými záležitostmi nebo s polštinou – oficiální dopisy do Berlína byly obvykle doménou úředního písaře Scharführera, člověka s kamennou tváří, který sídlil o patro níž a v pravidelných intervalech vypochodovával hulvátským krokem nahoru a tam vytloukal do psacího stroje Hössovy zprávy nejrůznějším esesáckým expertům a prokonzulům. Nad tím dopisem Himmlerovi uvažovala zpětně s mírným údivem. Nemohl pouhý fakt, že ji zasvětil do tak ožehavé záležitosti, snad znamenat… co? Rozhodně aspoň to, že jí poskytl, ať už z jakéhokoli důvodu, důvěru, o jaké se mohlo snít jen nepatrnému počtu vězňů – a dokonce i vězňů jejího nepochybně privilegovaného postavení, a její jistota, že se k němu přec jen dostane blíž, a to dřív, než bude pozdě, začínala být silnější a silnější. Měla pocit, že snad nebude muset onoho pamfletu ani použít (jako otec a ona jako dcera), pamfletu, který měla uschovaný od svého odjezdu z Varšavy v jedné holínce.

Vrazil dovnitř jako bouřka a nebral na vědomí okolnost, která by mohla jeho pozornost, jak se obávala, odvést nepatřičným směrem – její oči zarudlé od pláče. Zaslechla polku "Vyvalte sudy", jejíž rytmus bouřil o patro níž. Držel v ruce dopis, zřejmě doručený jeho pobočníkovi dole. Obličej Herr Kommandanta byl zarudlý vzteky, pod krátce zastřiženými vlasy na lebce pulzovala žíla podobná zkroucenému červu. "Lumpové zatracení, vědí přece dobře o nařízení, že musí psát německy. Ale pořád ten příkaz porušují! Ať jdou ti polští pablbové do háje!" Podal jí dopis. "Co

je v tom?"

"Vážený pane veliteli…" začala. V letmém překladu mu Sophie sdělila, že dopis (příznačně ponížený) je od místního subdodavatele, který dodával německým správcům táborové cementárny štěrk a který psal, že nebude moci požadované množství v stanovené lhůtě dovézt, protože půda kolem lomu je neobyčejně rozbahněná a nejen že se zem v důsledku dešťů na řadě míst propadla, ale deště znesnadnily a zpomalily všechnu práci s mechanizací. A proto kdyby pan velitel laskavě s dodávkou poshověl (předčítala dále Sophie) a přijal návrhy na nejnutnější změny v termínech – Höss ji však náhle přerušil, krajně podrážděný a odpaluje si další cigaretu od staré, kterou držel mezi prsty; kašlal přitom chrčivým katarovým kašlem a s námahou ze sebe vyrážel chraptivé "Dost!". Nad dopisem zřejmě Herr Kommandantovi povolily nervy. Rty se mu sevřely v jakési karikatuře našpulených úst, jimiž namáhavě zavrčel: "Verwünscht!" – nato bleskově Sophii přikázal, aby pořídila pro SS Hauptsturmführera Weitzmanna, vedoucího stavební sekce, překlad a k němu aby napsala na stroji ještě dodatek: "Staviteli Weitzmannovi: Pořádně tomu vrtákovi zatopte a prožeňte ho."

Přesně v okamžiku, kdy Höss doříkával poslední slova, viděla Sophie, že na něho přišlo s hrůznou rychlostí strašlivé bolení hlavy, jako blesk, který sjel z dopisu obchodníka se štěrkem přímo do oné krypty či labyrintu, kde se v krajině cranea rozpoutává v změti žhoucích toxinů peklo migrény. Vyrazil na něm pot, ruka mu vyjela ke spánku, kde prsty s bělavými klouby předvedly bezradný znervóznělý balet, jeho rty se ohrnuly a za nimi se objevila řada zatnutých zubů skřípajících v návalu bolesti. Sophie už podobný, daleko mírnější záchvat pozorovala před několika dny; a teď ho migréna přepadla znovu a v plné síle. Höss bolestí slabě hvízdl. "Pilulky!" vyjekl. "Proboha, kde jsou moje pilulky?" Sophie rychle přešla k židli u Hössovy postele, na které míval lahvičku ergotaminu ke zmírnění záchvatů. Nalila mu z karafy skleničku vody a podala dvě tabletky ergotaminu, Herr Kommandant lék polkl a zakoulel na ni očima s jakýmsi zvláštním polodivým výrazem, jako by se snažil vyjádřit přímo zrakem velikost svých muk. Pak zasténal a s rukou přitisknutou k čelu sebou hodil na postel, kde zůstal ležet natažen s očima upřenýma do bílého stropu.

"Mám zavolat doktora?" zeptala se Sophie. "Naposledy vám, pokud se pamatuji, říkal…"

"Teď chci jen klid," odpověděl. "Teď bych nesnesl nic jiného." Hlas zněl schlíplým kňouravým tónem, jako kňučení ublíženého štěněte.

Při posledním záchvatu před pěti šesti dny jí nařídil, aby ihned odešla dolů do sklepa, jako by nechtěl, aby někdo byl svědkem jeho utrpení, dokonce ani ne vězeň. Teď se však převalil na bok a zůstal ležet naprosto strnule, jen hruď se mu zvedala a klesala pod košilí. Jelikož jí nic dále nenaznačil, pustila se do práce: začala psát na německém psacím stroji volný překlad subdodavatelova dopisu, znovu si, tentokrát již bez šoku a dokonce i bez zvláštního zájmu, uvědomujíc, že stížnost dodavatele štěrku (cožpak tahle jediná nepříjemnost, uvažovala mane, mohla vyvolat u velitele tak kritickou migrénu?) znamená další vážný průtah při stavbě nové spalovny v Brzezince. Překážky znemožňující nebo zpomalující práci – přesněji řečeno Hössova neschopnost sladit ke své spokojenosti všechny prvky dodávek a požadavků plánu a pracovních sil v rámci projektu nového komplexu spalovny a plynové komory, jehož dokončení se již o dva měsíce zpozdilo – byly tím hlavním trnem, který jej neustále bodal a zřejmě se stal zdrojem vší nervozity a rozrušení, jež na něm poslední dny Sophie pozorovala. A jestli tohle byl podle jejího podezření důvod jeho bolestí hlavy, mohlo by být možné, že jeho neschopnost vybudovat spalovnu podle plánu je v nějaké souvislosti s jeho náhlým přeložením do Německa? Dopisovala poslední řádku dopisu, rozvažujíc zároveň tyto otázky, když do jejích myšlenek náhle vtrhl jeho hlas, až se polekala. A když obrátila zrak jeho směrem, uvědomila si se směsí naděje a strachu, že ji musel ze svého lůžka už řadu minut pozorovat. Pokynul jí a Sophie se zvedla a popošla k posteli, ale jelikož jí nijak nenaznačil, aby se posadila, zůstala stát.

"Je to lepší," řekl přitlumeně. "Ten ergotamin je zázrak. Nejen tiší bolest, ale zmírňuje i tu nauseu."

"To jsem ráda, mein Kommandant," odpověděla. Cítila, jak se pod ní rozklepala kolena, a z nějakého důvodu se neodvážila pohlédnout dolů do jeho tváře. Místo toho upřela oči na objekt, který se nabízel jejímu zraku bezprostředně před ní: na herojského Führera v zářící ocelové zbroji, se sebejistým vyrovnaným pohledem pod spadající patkou vlasů upřeným směrem k Valhale a do tisícileté bezpečné budoucnosti. Neposkvrněná laskavost sama. Najednou si vzpomněla na fíky, které před několika hodinami vyzvrátila na schodech, a píchlo ji přitom u žaludku hlady, nohy se jí roztřásly ještě víc a cítila v nich větší slabost. Höss dlouho nepromlouval. Podívat se na něho si netroufala. Jestlipak si ji v tu chvíli mlčení tiše měří, hodnotí ji? Užijem si švandy sudsudsud, halasil sbor zezdola, v té úděsné Ersatz polce, která v tu chvíli uvízla v drážce a do nekonečna opakovala rozplizlý a přisprostlý poslední akord harmoniky.

"Jak jste se sem dostala?" zeptal se konečně Höss.

Vyrážela ze sebe slova jedním dechem. "Šunka, kvůli té to bylo, anebo jak my, kdo mluvíme německy, říkáme ein Zusammentreiben – zátah ve Varšavě. Časně zjara. Jela jsem ve vlaku, ve Varšavě, gestapo udělalo zátah. Našli u mě schované maso načerno, kus šunky…"

"Ne, ne," přerušil ji, "ne jak jste přišla sem do tábora. Ale jak jste se dostala z ženského lágru. Myslím, jak vás zařadili mezi písařky. Je přece tolik písařů civilistů. Polských civilistů. A jen málokterým vězňům se poštěstí dostat se do kanceláře k písařině. Můžete se posadit."

"Ano, měla jsem velké štěstí," řekla a posadila se. Ucítila v hlase úlevu a podívala se na něho. Viděla, že se pořád zoufale potí. Ležel v tu chvíli na zádech, s očima přivřenýma, strnulý, zbrocený potem, v kuželi slunečního světla. Postava Herr Kommandanta, jak tam ležel celý oslizlý, měla v sobě cosi podivně bezmocného. Khaki košili měl promáčenou a v obličeji se mu leskly krůpěje potu jako malé puchýřky. Ale ve skutečnosti už zřejmě takovou bolest nezakoušel, i když jej počáteční muka zalila potem po celém těle a dokonce mu zvlhly i světlé prstýnky chlupů na břiše, které se mu kroutily vzhůru prostory mezi knoflíčky u košile – i krk a plavé chlupy na zápěstí. "Měla jsem skutečně velké štěstí. Myslím, že to bylo přímo řízení osudu."

Po chvilce ticha Höss řekl: "Jak to myslíte, řízení osudu?"

Okamžitě se rozhodla riskovat, využít příležitosti, kterou jí poskytl, ať už její slova budou znít sebedvojsmyslněji a sebebláznivěji. Po těch měsících a při té možnosti, jež jí přišla do cesty, by to bylo poraženectví, kdyby chtěla i nadále hrát úlohu apatického zakřiknutého otroka, i za cenu opovážlivosti a kdyby i nakrásně riskovala, že ji bude pokládat za drzou. Takže: Ven s tím, pomyslela si. A pak to skutečně řekla, i když se snažila s plačtivým podtónem, jako člověk, kterému bylo nespravedlivě ublíženo. "Přivedl mě k vám osud," pokračovala, dobře si uvědomujíc lacinou melodramatičnost toho prohlášení, "protože jsem věděla, že jenom vy mi můžete porozumět."

Zase nic neříkal. Pivní polku dole vystřídal Liederkranz s jódlujícími Tyroláky. Jeho mlčení ji znepokojovalo, a náhle ucítila, že ji zkoumá tím nejpodezřívavějším zrakem. Možná udělala příšernou chybu. Nepříjemný pocit v ní stále vzrůstal. Od Broňka (a ze svého vlastního pozorování) věděla, že Höss Poláky nenávidí. Jak ji mohlo napadnout, že právě ona by měla být výjimkou? Zavřená okna izolovala teplou místnost od brzezinského puchu po spálenině a v ovzduší se vznášel zatuchlý pach omítky, cihel a navlhlého dřeva. Uvědomila si ten zápach poprvé a cítila ho v nozdrách jako houbu. V tom tísnivém tichu obapolného mlčení slyšela prudké poletování a bzučení uvězněných masařek, tiché duté zvuky, jak mouchy narážely do stropu. Hluk popojíždějících nákladních vozů zněl zvenku tlumeně, vzdáleně, skoro jej nebylo slyšet.

"Čemu porozumět?" řekl nakonec jakýmsi nepřítomným tónem, ale otevřel jí tím zároveň další skulinku možnosti, kam by mohla zaseknout háček.

"Že pochopíte, jaká se stala chyba. Že jsem se ničím neprovinila. Totiž ničím skutečně vážným. A že bych měla být okamžitě propuštěna."

Tak a je to, dokázala to, řekla to, rychle a hladce; s horečným zápalem ze sebe dostala ta slova, která si bez přestání memorovala po celé dny, stále uvažujíc, jestli bude mít dost odvahy je vypustit z úst. Srdce jí bušilo tak mocně a tak divoce, že ji až rozbolela prsní kost, ale přitom ji zalévala radostná pýcha nad tím, že se jí podařilo zvládnout hlas. Také si byla jista hladkou lahodností své výslovnosti, znějící milou vídeňštinou. To drobné vítězství ji popohánělo dál. "Vím, že vám to ode mě může připadat jako pošetilost, mein Kommandant. Musím přiznat, že to navenek může působit nevěrohodně. Ale jistě myslím připustíte, že v takovémhle místě – vzhledem k obrovským rozměrům a té spoustě lidí – může dojít k jistým omylům, k jistým vážným nedopatřením." Odmlčela se, poslouchala, jak jí bije srdce, a uvažovala, jestli to on taky slyší, ale přitom si uvědomovala, že hlas jí stále ještě neselhal. "Pane veliteli," pokračovala a poněkud zvýraznila prosebný tón, "doufám, že mi uvěříte, když vám řeknu, že moje uvěznění v tomto táboře je nešťastný omyl spravedlnosti. Jak víte, jsem Polka a opravdu jsem se provinila tím přečinem, z kterého mě ve Varšavě obvinili – totiž že jsem načerno provážela jídlo. Ale byl to jen malý přestupek, to přece sám vidíte, pokusila jsem se jen sehnat trochu potravy pro matku, protože byla hrozně vážně nemocná. Snažně vás prosím, abyste se snažil pochopit, že to nebylo vůbec nic, když se na to díváte měřítky mého společenského původu a vychování." Zaváhala, krajně rozrušená. Nepostupuje příliš rychle? Neměla by teď přestat a nechat další krok na něm, nebo má pokračovat? Vzápětí se však rozhodla: K věci, buď stručná, ale dělej! "Podívejte se, pane veliteli, věc se má takhle. Pocházím z Krakova, kde celá moje rodina patřila mezi zapálené příznivce Německa, po léta se počítali její členové k avantgardě té nekonečné řady nadšenců milujících třetí říši, kteří obdivují národní socialismus a zásady Führerovy. Můj otec byl z hloubi duše Judenfeindlich…"

Höss ji s tichým povzdechnutím zarazil. "Judenfeindlich," šeptal ospale. "Judenfeindlich. Kdy už konečně nebudu slyšet to slovo ‚antisemitský'? Panebože, jak mě to unavuje!" Znovu chraptivě vzdychl. "Židi. Židi! Copak já s Židy nikdy neskončím?"

Sophie se před jeho podrážděností stáhla, plně si vědoma, že její taktický manévr minul cíl: zašla dál, než mínila. Hössův myšlenkový proces, rozhodně ne tupý, byl však stejně tak vyčerpatelný a upnutý ve své všední nesložitosti výhradně jedním směrem, asi jako kusadla mravenečníka, takže strpěl skutečně jenom minimum odchylek. Když se jí sotva před okamžikem zeptal "Jak jste sem přišla?" a pak svá slova upřesnil, aby vysvětlila, jak se dostala do kanceláře, mínil tím jen to a nic jiného a nechtěl slyšet ani slovo navíc o nějakém osudu, přehmatu spravedlnosti a záležitostech spojených s pojmem Judenfeindlich. Jako by na ni z jeho slov zavanul severák; změnila tedy kurz a pomyslela si: Udělej, co od tebe chce, řekni mu naprostou pravdu. Stručně, ale pověz mu pravdu. Nakonec by si to stejně mohl snadno zjistit sám, kdyby chtěl.

"Já vám tedy, pane veliteli, vysvětlím, jak mě zařadili mezi stenografky. Když jsem sem prvně v dubnu přijela, nepohodla jsem se s jednou Vertreterin v ženském lágru. Byla to pomocnice blokové vedoucí. Upřímně řečeno, měla jsem z ní hrůzu, protože…" Zaváhala, z jakési opatrnosti, zda má uvést nějaké podrobnosti o sexuálních implikacích, které její pozastřený hlas, jak dobře věděla, už stejně naznačil. Avšak Höss s očima široce otevřenýma a upřenýma přímo na ni už předvídal, co chtěla říci.

"Bezpochyby to byla lesbička," předešel ji. Jeho hlas zněl unaveně, ale roztrpčeně a podrážděně. "Kurva jako všechny ostatní – póvl, prase odněkud z hamburských brlohů, strčili ji do Ravensbrücku a pak ji zřejmě klofla hlavní správa a poslala ji sem, s mylným domněním, že právě takováhle bude vtloukat do vás do vezenkyň disciplínu. To je fraška!" Odmlčel se. "Byla to lesbička, že? A zkoušela, jak by vás dostala, nemám pravdu? To by se dalo čekat. Jste velice krásná žena." Opět se odmlčel, zatímco jí docházela jeho poslední poznámka. (Znamená to něco?) "Pohrdám homosexuály," pokračoval. "Když si představím, co spolu ti lidé provádějí – ty zvířecké praktiky –, je mi z toho špatně. Nemohl bych se na žádného ani podívat – ať už na chlapa nebo na ženskou. Ale když jsou lidé ve vazbě, musí se s tím počítat." Sophie jen zamrkala. Jako z filmového pásu promítnutého starodávnou trhanou rychlostí viděla před sebou tu bláznivou ranní šarádu, vybavila si Wilhelmininu hlavu s ohnivě ryšavými vlasy, jak se odtahuje od jejích slabin, představila si ty lačné vlhké rty pootevřené v strnulém, dokonale vykrouženém o, i úděsně jiskřící oči; když viděla v Hössově tváři odpor a vzpomněla si přitom na hospodyni, ucítila, jak v sobě začíná potlačovat buď výkřik, nebo výbuch smíchu. "To je hrůza!" dodal Herr Kommandant a ohrnul rty, jako by mu v ústech utkvělo cosi odporného.

"Ona to jenom nezkoušela, pane veliteli." Cítila, jak rudne. "Chtěla mě znásilnit." Nevzpomínala si, že by byla před nějakým mužem vyslovila výraz "znasilnit"; její ruměnec se rozehřál a pak začal mizet. "Bylo to krajně nepříjemné. Nikdy jsem si nedovedla představit, že touha ženy" – opět zaváhala – "že touha ženy po druhé ženě může být – tak silná. Ale poznala jsem to."

"Ve vazbě se lidé chovají jinak, podivně. Povídejte mi o tom." Než mohla odpovědět, sáhl do kapsy u saka přehozeného přes židli u postele a vyndal z něho tabulku čokolády zabalenou ve staniolu. "To je zvláštní," prohlásil klinicky věcným, nepřítomným hlasem, "ty bolesti hlavy. Nejdřív mě vždycky chytnou závratě a žaludeční slabost, a jakmile začne lék zabírat, dostanu hlad." Stáhl z čokolády staniol a napřáhl ruku s tabulkou k ní. Nejdřív zaváhala, protože ji to gesto překvapilo – něco podobného udělal poprvé –, ale pak celá znervóznělá kousek ulomila a strčila do úst, uvědomujíc si, že právě v okamžiku, kdy se snaží být přirozeně věcná, prozrazuje lačnou chtivost. Ale to je jedno.

A vyprávěla dál, hovořila chvatně, sledujíc zároveň, jak Höss polyká zbytek čokolády, vědoma si okolnosti, že ten nedávný útok, jehož se vůči ní dopustila důvěry požívající hospodyně muže, s nímž právě teď hovoří, ji nutí do živějšího, skoro až rozšafného tónu. "Ano, ta žena byla prostitutka a lesbička. Nevím, z které části Německa pocházela – nejspíš ze severu, mluvila Plattdeutsch – byla to statná žena a pokusila se mě znásilnit. Sledovala mě řadu dní. Jednou večer za mnou přišla na latrínu. Nejdřív začala po dobrém. Slibovala mi jídlo, mýdlo, šaty, peníze, všechno možné." Sophie na okamžik zmlkla, s pohledem upřeným do Hössových pomněnkových modrých očí, zpozornělých a zbystřelých. "Měla jsem strašlivý hlad, ale – stejně jako vás, pane veliteli, i mě homosexuálové odpuzují – nebylo mi zatěžko odepřít a říct ne. Snažila jsem se ji od sebe odstrčit. To ale Vertreterin rozzuřilo a vrhla se na mě. Křičela jsem na ni a začala jsem ji prosit – přitiskla mě ke zdi a sahala po mě rukama – a v tu chvíli tam přišla blokařka.

Ta tomu udělala přítrž," pokračovala Sophie. "Poslala Vertreterin pryč. Nebyla to zlá ženská – taky prostitutka, jak říkáte vy, pane veliteli, ale nebyla špatná. Skutečně byla docela hodná na takovou… na takovou osobu. Slyšela prý, jak jsem na Vertreterin křičela, a překvapilo ji to, protože všechny nove vězeňkyně v lágru byly Polky, a chtěla vědět, kde jsem se naučila tak výborně německy. Chvíli jsme spolu hovořily a já viděla, že jsem jí sympatická. Myslím, že ta nebyla lesbička. Pocházela z Dortmundu. Mou němčinou byla úplně nadšená. Naznačila mi, že by mi mohla i pomoct. Dala mi hrnek kávy a pak mě poslala pryč. Potom jsem ji viděla ještě několikrát a připadalo mi, že si mě oblíbila. Několik dní nato mi řekla, abych k ní zase přišla do její světnice, a tam byl jeden váš důstojník, záložník Hauptsharführer Günther z administrativního oddělení tábora. Nějakou dobu se mě vyptával, chtěl vědět, jakou mám kvalifikaci, a když jsem mu řekla, že dovedu psát na stroji a taky stenografovat polsky i německy, sdělil mi, že by mě mohli potřebovat v písárně. Prý slyšel, že mají nedostatek jazykových specialistů. Za několik dní zase přišel a oznámil mi, že mě přeloží. A tak jsem se dostala do…" Höss dojedl tabulku čokolády, zavrtěl sebou, opřel se o loket a chystal se zapálit si cigaretu. "Totiž," končila, "v písárně jsem pracovala ještě před desíti dny a tehdy mi řekli, že mě budou potřebovat na zvláštní práci tady. A tak…"

"A tak," přerušil ji, "jste tady." Vzdychl. "Máte štěstí." A pak udělal cosi, nad čím užasla a co ji přímo elektrizovalo. Zvedl volnou ruku a s krajní šetrností jí sundal cosi malého z okraje horního rtu; uvědomila si, že to byl drobek čokolády, kterou předtím jedla, a Höss jej v tu chvíli držel mezi palcem a ukazovákem a Sophie s vážným úžasem pozorovala, jak pomalu přibližuje prsty zažloutlé od dehtu ke rtům a klade si malou kaštanově hnědou šupinku do úst. Zavřela oči, tak rozrušená oním zvláštním a groteskním významovým nábojem toho gesta, že se jí znovu divoce rozbušilo srdce a mozek zachvátila závrať.

"Co je vám?" zaslechla jeho slova. "Jste celá bílá."

"Nic, mein Kommandant," odpověděla. "Je mi jen trochu mdlo. To přejde." Stále měla oči zavřené.

"Co jsem jen udělal špatně!" Jeho hlas zazněl jako výkřik, tak silně, že se až polekala, a sotva otevřela oči, uviděla, jak se jedním rázem skulil z postele, postavil se a popošel několik kroků k oknu. Zadní díl košile měl úplně mokrý potem, a jak tam před Sophií stál, měla dojem, že se třese po celém těle. Hleděla na něho naprosto zmatená, protože to intermezzo s čokoládou pokládala za předehru k něčemu důvěrnějšímu. Ale možná to tak skutečně bylo; stěžoval si tónem, který působil dojmem, jako by ji znal léta. Uhodil se dlaní do pěsti. "Nemám ponětí, co si mohli myslet, že jsem udělal špatně. Ti lidé v Berlíně jsou nemožní! Žádají ode mě úplně nadlidské výkony, vždyť já jsem taky jenom člověk, a přitom jsem po tři roky dělal všechno, jak nejlépe jsem dovedl. Nemají kouska soudnosti. Nedovedou si představit, co to znamená vůbec nějak vyjít s dodavateli, když plánované dodávky prostě nemohou splnit. To by měli vidět ty lenochy subdodavatele a zprostředkovatele, co dodávají s bůhvíjakým zpožděním anebo nedodají vůbec nic! Ti nemají nejmenší ponětí o nějakých polských idiotech, vždyť s nimi nikdy nepřišli do styku! A já se tak poctivě snažil udělat, co jsem mohl, a tohle jsou díky. Taková zástěrka – že jde o povýšení! A zatím mě vykopnou výš do Oranienburgu a já abych si dal líbit takovou nehoráznost a koukal se, jak na moje místo strčí nějakého Liebehenschela – Liebehenschela, nesnesitelného egoistu s nafouklou reputací zdatného pracovníka. Z celé té záležitosti by se člověku muselo udělat nanic. Ani kapka vděčnosti." Bylo to zvláštní: z jeho hlasu zaznívala daleko víc uražená ješitnost než opravdová zlost nebo otrávenost.

Sophie se zvedla ze židle a přisunula se blíž k němu. Zdálo se jí, jako by se před ní otvírala další nepatrná skulinka. "Promiňte mi to, pane veliteli," začala opět, "odpusťte mi, jestli snad řeknu něco mylného. Ale třeba je to pro vás přece jenom pocta. Možná že opravdu plně chápou vaše těžkosti, vaše překážky a jak vás vaše práce musela vyčerpat. Odpusťte mi to, prosím, ale musela jsem si už za těch pár dní tady v kanceláři všimnout, v jakém napětí stále žijete, v tak neuvěřitelném náporu…" Jak výborně to dovedla a s jakou patolízalskou starostlivostí. Její hlas pomalu utichl, ale oči měla stále upřeny na Hössův zátylek. "Možná že to je skutečně jakási odměna za všechnu vaši… oddanou práci."

Zmlkla a klouzala očima za Hössovým pohledem někam dolů do pole. Rozmarně proměnlivý vítr aspoň na tu chvíli rozptýlil a odvál z oblohy nad Brzezinkou clonu kouře a v jasném slunečním světle hleděli na nádherného statného bílého hřebce, který skotačil podél ohrady výběhu a v oparu prašného víru třásl ohonem a hřívou. Dokonce i zavřeným

oknem slyšeli dusot jeho pádících kopyt. Veliteli se vydralo z hrdla jakési hvízdnutí s přídechem vzdechu; sáhl si do kapsy, aby z ní vylovil cigaretu.

"Kdybyste tak měla pravdu," řekl, "ale o tom pochybuju. Kdyby jen pochopili celou tu rozsáhlost takovéhle práce, tu složitost. Vypadá to, jako by neměli ponětí o neuvěřitelných číslech skrytých za těmi Zvláštními akcemi. Ty nekonečné davy! Těch Židů, proudí to sem v jednom kuse ze všech zemí Evropy, tisíce a tisíce, miliony, jako herinci, co se na jaře natlačí do Mecklenburského zálivu. Nikdy se mi ani nezdálo, že na zeměkouli je tolik lidí, co patří k das Erwählte Volk."

Vyvolený národ. Tenhle výraz, který užil, jí poskytl možnost popostrčit svou iniciativu opět o krůček směrem k oné zvětšující se skulince, kde se sice nejistě, ale přece jen drápkem uchytila. "Das Erwählte Volk" – když velitelova slova opakovala, zněl z jejího hlasu tón pohrdání – "vyvolený národ, dovolte mi to tak říci, pane veliteli, jenom ať konečně zaplatí spravedlivou daň za to, že se s takovou arogancí chtěli vydělit z ostatního lidstva – za to, že chtěli hrát roli toho jediného národa, který je hoden spasení. Já skutečně nechápu, jak si mohli myslet, že uniknou trestu, když se po tolik let přímo před zraky křesťanů tak rouhali." (Náhle jako by se před ní vynořil hrůzný přízrak otce.) V rozčilení zaváhala, ale pak začala znovu spřádat další lež, puzená stále dál jako ubohá tříska zmítající se v mohutném proudu výmyslů a nepravd. "Já už nejsem křesťanka. Stejně jako vy, pane veliteli, sentimentální víru se všemi jejími zástěrkami a kličkami jsem zavrhla. Přesto však člověk lehce pochopí, proč vzbudili Židé v křesťanech takovou nenávist, stejně jako v lidech, jako jste vy – Gottgläubiger, v lidech spravedlivých a ideálně založených, kteří jen usilují o nový řád v novém světě. Židé tento pořádek ohrožovali, a teď právě za to konečně trpí. Dobře, že to s nimi takhle dopadlo, říkám já."

Když jí na to vyrovnaným hlasem odpovídal, zůstal k ní stále ještě otočen zády: "Podle toho, jak mluvíte, vidím, že máte pro tuhle záležitost dobře vyvinutý cit. Na ženu hovoříte, jako byste do jisté míry znala, jakých zločinů jsou Židé schopni. To mě zajímá. Tak málo žen má skutečně fakticky podložené znalosti o čemkoli, natož aby věcem skutečně rozuměly."

"To je pravda, ale já ano, pane veliteli!" prohlásila a pozorovala jej, jak se rameny pootočil k ní a pohlédl na ni – poprvé za tu dobu se skutečně pozorným zájmem. "Získala jsem opravdu osobní znalosti, osobní zkušenosti…"

"Jaké například?"

V krajním rozrušení – věděla, že je to riziko, hazardní hra – se shýbla a roztřesenými prsty vytáhla z malé spáry v holince odraný zažloutlý pamflet. "Podívejte se!" nastrčila mu jej první stránkou před oči. "Tohle jsem schovávala přes všechna nařízení, vím, jak jsem riskovala. Ale chci, abyste věděl, že těch několik stránek představuje všechno, v co já věřím. Z práce u vás vím, že ‚konečné řešení' je tajemství. Ale toto je jeden z časných polských dokumentů, které přímo ‚konečné řešení' navrhují. Spolupracovala jsem s otcem – zmínila jsem se vám o něm již dřív –, psali jsme to spolu. Samozřejmě neočekávám, že to budete číst podrobně, při všech těch nových starostech a povinnostech, jaké se teď na vás hrnou. Ale snažně vás prosím, abyste to aspoň uvážil… Já vím, že moje těžkosti pro vás nic neznamenají…, ale kdybyste se aspoň zběžně podíval…, možná že byste pak nahlédl tu naprostou nespravedlnost, že jsem tady uvězněná… Mohla bych vám toho vyprávět ještě víc, co všechno jsem ve Varšavě pro říši udělala, když jsem prozradila, kde se ukrývá celá skupina Židů, dlouho hledaných židovských intelektuálů…"

Začala trochu blekotat; uvědomovala si, jak je její řeč nekoherentní, což pro ni bylo dostatečným varováním, aby přestala, a tak raději zmlkla. Modlila se jen, aby jí nepovolily nervy. Ve vězeňských šatech jí bylo dusno a vyrážel na ní pot naděje a hrůzy, ale zároveň si uvědomovala, že přec jen konečně udělala průlom do jeho vědomí a prosadila se jako hmotná skutečnost do obzoru jeho vnímání. Ať to bylo sebenedokonalejší a sebedočasnější, přec jen navázala jakýsi kontakt; poznala to z naprosto soustředěného pronikavého pohledu, s nímž se na ni podíval, když od ní bral pamflet, který svírala mezi dvěma prsty. Plaše, skoro koketně odvrátila zrak. V hlavě jí vyskočila až nejapná vzpomínka na jedno haličské pořekadlo: Začínám mu lézt do ucha.

"Takže vy tvrdíte, že jste nevinná," prohlásil. Z jeho hlasu vycítila tón jaksi až milý, který jí dodal odvahy.

"Pane veliteli, řeknu to ještě jednou," odpověděla chvatně, "dobrovolně přiznávám, že jsem se provinila tím drobným kouskem masa. Jen prosím, aby se ten přečin zvážil a porovnal nejen s mým charakterem polské příznivkyně národního socialismu, ale také s mým profilem zaujaté aktivní bojovnice ve svaté válce proti Židům a židovstvu. Ten pamflet, co držíte v ruce, pane veliteli, se dá snadno ověřit a může se tak dokázat pravdivost mého tvrzení. Současně vás prosím – vás, který máte moc udělovat milost a svobodu –, abyste znovu zvážil mé uvěznění ve světle mé předchozí záslužné práce a dovolil mi vrátit se do svého života ve Varšavě. Vždyť pro vás je to taková maličkost, máte přece tak velikou moc udělovat milost."

Lotte řekla Sophii, jak citlivý je Höss na pochlebenství, ale v tu chvíli ji napadlo, jestli to přece jenom nepřehnala – zvlášť když viděla, jak trochu přimhouřil oči a pak když uslyšela jeho slova: "Vaše vášnivá zaujatost mě zajímá. To vaše rozhořčení. Čím to je, že Židy nenávidíte tak… tak intenzivně?"

I takovou historku měla pro podobný okamžik připravenou, protože počítala s teorií, že sice pragmatická mysl, jakou má Höss, by mohla ocenit jed jejího antisemitismu v abstraktní rovině, ale zároveň by zřejmě primitivní část této mysli velice ráda slyšela aspoň náznak něčeho sentimentálně dramatického. "Tento dokument, pane veliteli, obsahuje mé filozofické důvody – ty, které jsem rozpracovávala s otcem v Krakově. Chci zdůraznit, že bychom své nepřátelství vůči Židům byli vyjádřili, i kdyby byla naše rodina neutrpěla jistou strašlivou pohromu."

Höss nezúčastněně kouřil a čekal, až bude pokračovat.

"Sexuální zhýralost Židů je dostatečně známa, je to jeden z jejich nejohyzdnějších rysů. Můj otec, ještě než ho potkala krajně nešťastná nehoda… můj otec byl právě z toho důvodu velkým obdivovatelem Juliuse Streichera – s obrovským nadšením oceňoval způsob, jakým Herr Streicher tak názorně satirizoval tento zdegenerovaný rys v židovské povaze. A naše rodina měla skutečně krutý důvod, aby ohodnotila pravdu hlubokých postřehů Herr Streichera." Odmlčela se a zahleděla se jakoby v otřesně nepříjemné vzpomínce do země. "Měla jsem mladší sestru, chodila v Krakově do klášterní školy, byla jen o třídu níž než já. Jednou večer v zimě, už je tomu asi deset let, šla kolem ghetta a tam ji přepadl jeden

Žid – ukázalo se, že to byl řezník –, zatáhl ji do nějaké slepé uličky a několikrát ji zneuctil. Fyzicky se sice moje sestřička z Židova přepadení dostala, ale mentálně ji to zničilo. Za dva roky nato spáchala sebevraždu, utopila se, taková dětská tragédie. Ten strašlivý čin nám jednou provždy prokázal pravdu a všechnu objevnou hloubku tvrzení Juliuse Streichera o tom, jakých krutostí jsou Židé schopni."

"Kompletter Unsinn!" Höss ta slova přímo vyplivl. "To mi připadá jako samé žvásty! Pitomosti!"

Sophie měla pocit jako člověk, který jde po lesní stezce a najednou ucítí, že mu zmizela půda pod nohama, že se propadl do černé jámy. Co řekla, čím to pokazila? Neobezřetně jí uniklo tiché zaúpění. "Chtěla jsem říct…" začala.

"Žvásty!" opakoval Höss. "Streicherovy teorie jsou ty největší pitomosti. Tím jeho pornografickým svinstvem pohrdám. Neznám nikoho, kdo by straně a říši prokázal tím svým velkohubým žvaněním o sexuálních sklonech Židů tak špatné služby, a to nemluvím o světovém mínění. O těchhle věcech neví vůbec nic. Každý, kdo zná Židy, dosvědčí, že pokud se něčím typickým v oblasti sexu vůbec vyznačují, pak je to jakási skrovnost, inhibice, absence agresivity, a dokonce až patologická represe. Co se stalo vaší sestře, byl bezpochyby důsledek nějaké aberace."

"Skutečně se to stalo!" lhala, vyvedená z míry tou drobnou nepředvídanou nepříjemností. "Přísahám, že –"

Skočil jí do řeči. "Nepochybuji, že se to stalo, ale byl to zvrhlík, byla to aberace. Židé sice páchají to nejhorší zlo v nejrůznějších formách, ale násilníci nejsou. Všechno, co Streicher po léta ve svých novinách psal, neskončilo ničím jiným než posměchem. Kdyby býval důsledně říkal pravdu a kreslil Židy takové, jací skutečně jsou – jak se snaží zmonopolizovat a ovládnout světové hospodářství, jak otravují morálku a kulturu a pokoušejí se zvrátit prostřednictvím bolševismu i jinými cestami civilizované vlády –, tehdy by byl vykonal potřebnou práci. Ale jeho portrét Žida jako ďábelského zhýralce s obrovským ocasem" – užil skutečně hovorového výrazu Schwanz, což ji dosti vyvedlo z míry, stejně jako gesto, které udělal oběma rukama, jako by měřil ve vzduchu metr dlouhý úd – "je nepodložený kompliment židovské mužnosti. Většina Židů, chlapů, které jsem mohl pozorovat, jsou opovrženíhodným způsobem neutrální. Asexuální. Změkčilí. Weichlich. A o to hnusnější."

S tím Streicherem udělala hloupou taktickou chybu (věděla o sobě, že je v oblasti národního socialismu úplný ignorant, ale jak by po ní mohl někdo chtít, aby dovedla změřit rozsah řevnivosti a alergií, rozmíšek a vnitřních šarvátek a rozporů, které existují mezi členy strany na všech stupních a ve všech kategoriích?), jenže to teď ve skutečnosti vůbec nevadilo; Höss zahalen oblaky levandulových výparů své toho dne již čtyřicáté cigarety Ibar, náhle přestal se svou tirádou proti norimberskému Gauleiterovi, lehce pamflet poklepal konečky prstů a při jeho dalších slovech měla pocit, jako by se jí srdce proměnilo v rozžhavenou kouli olova. "Tenhle dokument pro mě neznamená nic. I kdybyste byla s to přesvědčivě prokázat, že jste na něm spolupracovala, mělo by to skutečně hrozně malou váhu. Jen že pohrdáte Židy. To na mě nedělá žádný zvláštní dojem, protože to je postoj obecně rozšířený." Jeho oči zledověly a jako by se daleko vzdálily, měla dojem, že upírá pohled kamsi daleko za její lebku pod šátkem, z něhož se draly kratičké kučery. "Taky zřejmě zapomínáte, že jste Polka, a proto nepřítel říše, a tím nepřítelem že zůstanete, i kdybyste se před zraky soudu neprovinila žádným kriminálním činem. Ve skutečnosti existují na nejvyšších místech lidé – třeba sám Reichsführer, abych jmenoval aspoň jednoho –, kteří kladou vás a vaše lidi a celý váš národ na stejnou úroveň se Židy, považují vás za Menschentiere, stejně bezcenné, rasově stejně zparchantělé a zasluhující stejnou spravedlivou nenávist. Poláky, kteří žijí ve Vaterlandu, začínáme označovat velkým P – a to je zlověstný cejch vašeho národa." Chvíli jako by váhal. "Já sám tento specifický názor celým srdcem nesdílím, ale po pravdě řečeno, některá jednání s vašimi krajany mi připravila tolik hořkosti a tolik zklamání, až jsem často míval pocit, že k takovému absolutnímu pohrdání existují reálné důvody. A to se týká zvlášť mužů. Mají v sobě jakési vrozené grázlovství. Ženy bývají většinou pouze ošklivé."

Sophie se rozplakala, přestože její pláč neměl s jeho urážkami nic společného. Pláč neplánovala a předvádět se s nějakou ubrečenou slabostí jí připadalo jako to úplně poslední, ale neovládla se. Slzy jí vyhrkly z očí a zabořila tvář do dlaní. Všechno – všechno! – se zhatilo; ta riskantní skulinka, kde se chtěla uchytit, se rozpadla a ona měla pocit, jako by zřítila z horského srázu. Nedostala se ani o kousek kupředu, nevyšlapala si ani jedinou cestičku. Je konec. Vzlykala, aniž byla s to se vzpamatovat, a stála tam, mezi prsty se jí řinuly lepkavé slzy, a cítila, že je její osud zpečetěn. Hleděla do tmy vlhkých dlaní a slyšela vzdálené hlasy vřeštících tyrolských minnesängerů ze salonu dole, buranské kdákání, které se neslo vzhůru vírem dusajících tub, trombonů, harmonik jako slizká změť synkopového rytmu.

Und der Adam hat Liebe erfunfen,
Und der Noah den Wien, ja!

Dveře u mansardy nebyly téměř nikdy zavřené, ale teď slyšela, jak se se skřípěním veřejí pomalu, kousek po kousku a jaksi nerozhodně zavírají. Věděla, že je mohl zavřít jen Höss, a vzápětí slyšela zvuk jeho bot, jak se vracel k ní, a pak ji uchopily jeho prsty pevně za ramena, ještě dřív, než se odvážila dát ruce od obličeje a vzhlédnout. Násilím potlačila pláč. Hluk za zavřenými dveřmi zněl tlumeněji.

Und der David hat Zither erschall…

"Bezostyšně jste se mnou koketovala," slyšela jeho nejistý hlas. Otevřela oči. Jeho zrak byl až pomateně roztěkaný a vytřeštěné pohledy, které kolem sebe vrhal – jako by se v tu chvíli vůbec neovládal –, ji naplňovaly hrůzou, zvlášť proto, že v ní vyvolávaly dojem, jako by měl každou chvíli zvednout pěst a uhodit ji. Pak se však ztěžka a z hloubi svých útrob nadýchl a zdálo se, jako by se opět ovládl, jeho zrak byl zase normální, nebo skoro normální, a když promluvil, jeho slova zněla obvyklým vojensky pevným tónem. Ale i tak prozrazoval Sophii jeho dech – rychlý, ale hluboký – a jakési chvění kolem rtů vnitřní rozrušení, které ke své ještě větší hrůze nemohla hodnotit jinak než jen jako další podobu vzteku, jež ho na ni popadl. Vzteku kvůli čemusi, co nedovedla změřit: kvůli tomu hloupému pamfletu, kvůli tomu, že s ním flirtovala, že chválila Streichera, že se narodila jako špinavá Polka, asi kvůli tomu všemu dohromady. Potom si náhle ke svému údivu uvědomila, že to jeho rozrušení sice vypadá jako vzmáhající se neurčitý vztek, ale že to vůbec není vztek na ni, ale na někoho nebo na něco úplně jiného. Svíral ji za rameno, až ji to bolelo.

Nervózně zachrčel.

Pak ji pustil a vyrazil ze sebe cosi, co jí připadalo svým nátěrem etnické úzkostlivosti jako komická imitace Wilhelminina přemrštěného dopoledního zájmu: "Člověku se nechce věřit, že jste Polka, s tou skvělou němčinou a s tím, jak vypadáte – máte tak světlou pleť a ty rysy v obličeji jsou přece typicky árijské. Tak jemná tvář se u ostatních slovanských dívek nevidí. A přesto jste, jak říkáte – Polka." Sophie si všimla, že jeho řeč začíná být nesouvislá a zmatená, asi jako by jeho mysl zdráhavě kroužila kolem hrozivého jádra čehosi, co se snaží vyjádřit oklikou. "Víte, já nesnáším kokety, je to jenom způsob, jak se ženské chtějí vetřít do mé přízně a něco z toho vyrazit. Tahle vlastnost mi byla u žen vždycky odporná; hrubé zneužívání sexu – tak podlé a průhledné. Připravila jste mi perné okamžiky, nasadila jste mi do hlavy bláznivé myšlenky, odváděla jste mě od mých povinností. To flirtování mi bylo pohříchu nepříjemné, a přesto – přesto není všechna chyba na vás, jste nesmírně půvabná žena.

Je tomu už mnoho let, tehdy jsem zajel ze svého statku do Lübecku – byl jsem velice mladý – a šel jsem na zfilmovaného Fausta, tenkrát to byl ještě němý film, a ta žena, která hrála Gretchen, byla neskutečně krásná a udělala na mě hluboký dojem. Kouzelná, dokonale kouzelná tvář a ta nádherná postava – myslel jsem na ni ještě dlouhé dny, týdny potom. Navštěvovala mě v mých snech, byl jsem jí úplně posedlý. Herečka se jmenovala Margarete a dál nevím, na druhé jméno už si nevzpomínám. Vždycky jsem na ni myslel prostě jako na Margarete. A s jejím hlasem to bylo taky tak: byl jsem pevně přesvědčen, že kdybych ji slyšel, mluvila by určitě nesmírně čistou němčinou. Asi hodně podobnou té, jako máte vy. Ten film jsem viděl víc než desetkrát. Později jsem se dověděl, že umřela velice mladá – myslím, na tuberkulózu –, byl jsem z toho strašně smutný. Čas ubíhal a já na ni konečně pozapomněl – nebo aspoň jsem jí přestal být tak posedlý. Úplně jsem na ni nezapomněl nikdy." Höss se odmlčel a znovu jí stiskl rameno, tvrdě, až ji to bolelo, a Sophie si ke svému šoku pomyslela: To je ale divné, tím, jak mi působí bolest, chce zřejmě vyjádřit cosi něžného… Jódlující Tyroláci dole zmlkli. Maně zavřela oči, pevně, a snažila se neuhnout bolesti a v tu chvíli si uvědomovala – v temné propasti svého vědomí – táborové symfonické zvuky smrti: kovové řinčení, tvrdé vzdálené nárazy nákladních vagonů a plačtivé pískání lokomotivy, smutné a drásavé.

"Velice zřetelně si uvědomuji, že v mnoha ohledech nejsem jako většina mužů mého povolání – mužů vychovaných ve vojenském prostředí. Byl jsem vždycky jiný než oni. Vždycky jsem zůstával opodál. Byl jsem samotář. Nikdy jsem neobcoval s prostitutkami. Do bordelu jsem šel jedinkrát v životě – když jsem byl ještě velice mladý v Cařihradě. Ta zkušenost mě naplnila hnusem; z necudnosti kurev se mi dělá špatně. V jistém typu ženy – se světlou pletí a světlými vlasy, přestože může být, pokud je opravdu árijského původu, i poněkud tmavší – je pro mě ukryta nejčistší zářivá krása, která mě dovede tak nadchnout, že si z ní učiním idol, idol, k němuž pak mám téměř vztah jakéhosi zbožnění. Ta herečka Margarete patřila k tomuto typu – a pak ještě jedna žena, s kterou jsem se stýkal několik let v Mnichově, skvělá žena, měl jsem s ní neobyčejně vášnivý poměr a dítě, nikoli z manželského lože. Já zásadně věřím v monogamii. Své ženě jsem byl nevěrný jen v několika málo případech. A tato žena, ta… ta byla tím nejnádhernějším příkladem oné krásy – měla úchvatné rysy a čistou nordickou krev. Byl jsem k ní přitahován intenzitou, která přesahovala všechno tak hrubé, jako je sex a jeho takzvané požitky. V tom aktu plození se skrývalo vyšší poslání. Byla v tom až jakási exaltace, když jsem její nádhernou loď mohl naplnit svou setbou. Vy ve mně vyvoláváte téměř stejnou touhu."

Sophie měla oči stále zavřené a na její sluch jen dorážel proud podivné nacistické gramatiky, s tou barbarsky přemrštěnou poetikou a celými chuchvalci zbytnělého a nabubřelého lexika, pronikal všemi otvory její mysli a hrozil zatopit její rozum. Potom však náhle o její nozdry udeřil závan pachu z jeho zpocené hrudi, puchu zamřelého masa, a když vzápětí přimáčkl její tělo ke svému, slyšela jen, jak v tu chvíli hekla. Uvědomovala si jeho lokty, kolena a škrábající strnisko vousů, drsných jako struhadlo. Ve svém zápalu byl stejně naléhavý jako jeho hospodyně, ale byl nesrovnatelně nemotornější a jí připadal jako obrovitá dětská mechanická moucha, protože kolem ní rozhazoval rukama, jako by neměl jen dvě, ale celé množství. A ty ruce se na ní vzadu pokoušely o jakousi masáž a Sophie jenom tajila dech. A jeho srdce – zdivočele cválající srdce! Nikdy si nedovedla představit, že jedno jediné srdce je schopno se tak bouřlivě romanticky rozbušit, protože jí to bušení pod propocenou košilí Herr Kommandanta připadalo jako rány na buben. Třásl se jako těžce nemocný člověk, ale o nic tak smělého jako polibek se nepokusil, i když jasně cítila, že se jí kolem spánku motá nějaký trčící výčnělek – asi jeho jazyk nebo nos – a jako posedlý se dobývá do jejího ucha skrytého pod šátkem. Pak se však ozvalo rázné zaklepání na dveře, při kterém od ní rychle odskočil a otráveně sykl tlumené: "Scheisse!"

Byl to opět jeho adjutant Scheffer. Zůstal stát ve dveřích a ať prý Herr Kommandant ráčí prominout, ale Frau Hössová – stojí na schodech o patro níž – ráčila přijít nahoru a chce se něco Herr Kommandanta dotázat. Chystá se jít do kina, do lágrového rekreačního střediska, a ráda by věděla, jestli s sebou smí vzít Iphigenii. Starší dcera Iphigenie se právě zotavovala po týdenní die Grippe a madam by chtěla zjistit, jestli podle mínění Herr Kommandanta je už natolik v pořádku, aby ji na matinée doprovázela. Anebo by se měla poradit s dr. Schmidtem? Höss na to jen cosi štěkl, takže jeho slova Sophie přeslechla. Ale právě během této kratičké rozmluvy Sophie zoufalou bleskovou intuicí pochopila, že to přerušení ochucené jalovou domácí příchutí může jednou provždy zahladit všechno kouzlo toho okamžiku, ve kterém Herr Kommandant podlehl slabosti a jako nějaký vnitřně se sžírající Tristan se dal zlákat. A když se opět otočil tváří k ní, okamžitě věděla, že je její předtucha naprosto přesná a že její věci hrozí to největší nebezpečí.

"Když se pak ke mně vrátil," vyprávěla Sophie, "měl tvář zkřivenou ještě větší trýzní. Zase na mě padl ten podivný pocit, že mě uhodí. Ale neuhodil. Místo toho postoupil těsně ke mně a řekl: ‚Toužím po tom mít s vámi styk' – užil slova Verkehr, což zní v němčině stejně stupidně jako ‚styk' a k tomu dodal: ‚Kdybych s vámi měl styk, umožnilo by mi to, abych se odpoutal; mohl bych najít i zapomnění.' Ale pak se náhle jeho tvář proměnila. Jako by Frau Hössová v okamžiku všechno zvrátila. Obličej mu znovu znevýrazněl a zneosobněl, víš, a pak řekl: ‚Ale nemohu a nechci, je to příliš velké riziko. To by tady mohlo skončit katastrofou.' Odvrátil ode mě obličej, otočil se ke mně zády a přešel k oknu. Slyšela jsem, jak říká: ‚A potom, těhotenství by bylo tady vyloučeno.' Stingo, já myslela, že snad omdlím. Z toho

všeho rozrušení a napětí na mě přišla slabost; a zřejmě taky z hladu, vždyť jsem nejedla nic než ráno ty fíky, co jsem pak vyzvrátila, a ten kousíček čokolády, co mi dal. Znovu se ke mně otočil a promluvil: ‚Kdybych odtud neodcházel, riskoval bych to. Ať už máte jaké chcete vychování a vzdělání, mám pocit, že bychom po stránce duchovní našli společnou půdu. Ale kdybych si s vámi začal, hrozně bych riskoval.' Myslela jsem si, že se mě zase dotkne nebo mě popadne do náruče, ale už to neudělal. ‚Jenže se mě zbavili,' pokračoval, ‚a musím jít. A vy taky. Posílám vás zpátky na blok 2, odkud jste přišla. Půjdete zítra.' A znovu se odvrátil.

"Byla jsem zoufalá," vyprávěla pak dál. "Víš, snažila jsem se mu přiblížit a nepodařilo se mi to, a teď mě posílá pryč a všechny moje naděje se zhatily. Pokoušela jsem se mu něco říct, ale hrdlo jsem měla stažené a nedostala jsem ze sebe ani slovo. Vypadalo to, že mě chce uvrhnout zpátky do temnoty, a já proti tomu nemohla nic udělat – vůbec nic. Jenom jsem na něho hleděla a pokoušela jsem se něco říct. Ten nádherný arab pořád skotačil dole na louce a Höss se opíral o okno a hleděl na něj. Dým nad Brzezinkou se zvedl. Slyšela jsem, že zase cosi šeptá o přeložení do Berlína. Mluvil velice trpce. Pamatuji se, že užil slov jako ‚zklamání' a ‚nevděk' a jednu chvíli prohlásil velice jasně: ‚Já sám nejlíp vím, jak dobře jsem vykonával svou povinnost.' Pak dlouhou dobu neříkal nic, jen se pořád díval na toho koně, až jsem nakonec slyšela tahle slova – vím skoro bezpečně, že to byla přesně tato: ‚Uniknout z lidského těla, a přesto pořád přebývat v přírodě. Být tím koněm, žít uvnitř toho zvířete. To by byla svoboda.'" Na okamžik se odmlčela. "Ta slova jsem si zapamatovala, napořád. Byla přece tak…" A Sophie zmlkla, její oči zamlžené vzpomínkou se v jakémsi údivu upíraly do té fantasmagorické minulosti.

("Byla přece tak…") Jaká?

* * *

Když mi tohle všechno Sophie vypověděla, na dlouho zmlkla. Zakryla si oči prsty a sklonila hlavu nad stolem, pohroužena do smutného vzpomínání. Po celou dobu svého vyprávění se statečně ovládala, ale lesknoucí se slzy, jimiž jí vlhly štěrbiny mezi prsty, mi napověděly, že se hořce rozplakala. Nechal jsem ji tiše plakat. Toho deštivého srpnového odpoledne jsme spolu seděli v Javorovém dvoře kolik hodin, opřeni lokty o nízký stolek s umakartovou deskou a na pavoučích nožkách. Bylo to tři dny po tom bouřlivém Sophiině rozchodu s Nathanem, který jsem již dávno vylíčil. Měl bych snad připomenout, že když ti dva zmizeli, vypravoval jsem se zrovna za otcem na Manhattan. (Byla to pro mě důležitá návštěva – ve skutečnosti jsem se tehdy už rozhodl, že se s ním vrátím do Virginie – což hodlám vylíčit podrobněji později.) Z tohoto setkání jsem se vrátil do Růžového paláce v nešťastném rozpoložení, s představou, že tu najdu stejnou spoušť a zkázu, jaká mi tanula na mysli ještě z předchozího večera – rozhodně jsem aspoň nepředpokládal, že tu zastihnu Sophii, kterou jsem k svému úžasu našel v troskách jejího pokoje, kde pěchovala zbylé drobnosti do omšelého kufříku. Po Nathanovi nebylo nikde ani vidu, ani slechu – což jsem pokládal za příznivou okolnost – a po našem sladce smutném setkání jsme se se Sophií rozběhli v prudkém lijáku do Javorového dvora. Nemusím ani říkat, jakou jsem měl obrovskou radost, když jsem zjistil, že se Sophie z mé přítomnosti raduje stejně jako já, jakmile jsem znovu prostě dýchal její tvář a celé její tělo. Pokud jsem věděl, byl jsem vedle Nathana a možná ještě Blackstocka jediný člověk na světě, který si mohl dělat nároky na skutečně blízký vztah, a vycítil jsem, že se na mou přítomnost upnula jako na životodárný zdroj.

Zřejmě byla stále ještě v zjitřeném šoku ze skutečnosti, že ji Nathan opustil (několikrát – jak se mi svěřila nikoli bez nádechu hořkého humoru – uvažovala, že skočí z okna krysami zamořeného hotelu někde na Upper West Side, kde se trápila celé tři dny), ale jestliže žal očividně poničil jejího ducha, týž žal, vycítil jsem, jí umožnil otevřít stavidla jejího vzpomínání mohutnému očistnému vodopádu. Ale jedna maličkost mě přece jenom trápí. Mělo mě snad varovat něco, co jsem u ní nikdy předtím neviděl? Začala pít, sice nijak zvlášť silně – ani v náznaku to neznejasňovalo její řeč –, ale ty čtyři sklenky slabé whisky s vodou, jež vypila toho šedého deštivého odpoledne, představovaly u člověka, který byl stejně jako Nathan relativní abstinent, překvapující vybočení. Možná že mi ty malé whiskovky u jejího lokte měly spíš vadit a dělat hlavu. Já jsem však zůstal při svém obvyklém pivu a Sophiiny nové sklony jsem vzal na vědomí jen zběžně. Stejně bych však bezpochyby přehlédl, kolik pije, protože když se opět rozhovořila (otřela si oči – a tím nejprostším a nejvěcnějším tónem, jakého by kdo byl za těchto okolností schopen – začala vyprávět závěr kroniky onoho dne s Rudolfem Hössem), hovořila o čemsi, co na mě zapůsobilo tak otřesně, že jsem měl pocit, jako by mi tvář tuhla štiplavým mrazem. Dech se ve mně zatajil a v údech jsem pocítil slabost, jako bych byl třtina. A tehdy, milý čtenáři, jsem bezpečně poznal, že nelže…

"Stingo, víš, v Osvětimi bylo taky moje dítě. Ano, měla jsem děcko. Malého chlapce, Jana, a toho mi sebrali hned první den, když jsem tam přišla. Dali ho do dětského tábora, jak tomu říkali; bylo mu teprv deset let. Vím, musí ti to připadat divné, že jsem ti celou dobu, co se známe, neřekla o svém děcku vůbec nic, ale já jsem totiž o tomhle nikdy neměla sílu někomu vykládat. Je to nesmírně těžké a nad mé síly, i když na to mám jenom pomyslet. Ano, jednou jsem o tom Nathanovi řekla, je to už hodně měsíců. Vypověděla jsem mu všechno hrozně rychle a potom jsem ho požádala, abychom o tom víckrát nemluvili. A taky že o tom nesmíme vykládat nikomu dalšímu. A teď to říkám tobě, jen abys pochopil tu záležitost se mnou a s Hössem, protože té bys nemohl porozumět, kdybys nechápal, jak to bylo s Janem. A po tomhle už o něm víckrát nebudu hovořit a ty se mě taky na nic nesmíš vyptávat. Ne, už nikdy…

To odpoledne, kdy se Höss díval z okna, jsem na něho přece jen ještě promluvila. Věděla jsem, že musím vsadit na poslední kartu, že mu musím vyjevit, co jsem vlastně skrývala au jour le jour dokonce sama před sebou v hrůze, že bych z toho žalem zemřela, že musím něco udělat, cokoli, prosit, křičet, ječet o milost a jenom doufat, že mohu tím člověkem pohnout natolik, aby ukázal aspoň kousek slitování – když ne pro mě, tak aspoň pro to jediné, co mi na světě zbývalo a pro co mi stálo za to žít. Ovládla jsem hlas a řekla: "Herr Kommandant, já vím, že pro sebe žádat mnoho nemohu a že vy musíte jednat podle předpisů. Ale prosím vás, kdybyste pro mě udělal jednu jedinou věc, než mě pošlete zpátky. Mám v táboře D malého synka, jsou tam vězněni všichni chlapci. Jmenuje se Jan Zawistowski a je mu deset let. Dověděla jsem se, jaké má číslo, to vám dám. Přijel sem do tábora se mnou, ale už jsem ho šest měsíců

neviděla. Tolik bych ho chtěla spatřit. Blíží se zima, bojím se o jeho zdraví. Prosím vás, kdybyste uvážil nějakou možnost, jak by ho mohli propustit. Má tak křehké zdraví a je ještě hrozně malý." Höss mi neodpověděl, jen se mi díval přímo do očí a nepohnul ani brvou. Začínala jsem se trochu sypat a cítila jsem, že se přestávám ovládat. Vztáhla jsem ruku a dotkla jsem se jeho košile, pak jsem ho za ni chytila a řekla: "Prosím vás, jestli na vás jen trochu zapůsobila moje upřímnost, moje osoba, snažně vás prosím, udělejte to pro mě. Nechci, abyste propustil mě, jenom propusťte mého malého chlapce. Existuje způsob, jak byste to mohl udělat, povím vám to… Prosím vás, udělejte to pro mě. Prosím. Prosím!"

V tu chvíli jsem věděla, že jsem v jeho životě obyčejný červ, jen to polské Dreck. Popadl mě za zápěstí, strhl mi ruku z košile a řekl: "Tak dost!" Nikdy nezapomenu na zuřivost v jeho hlase, když říkal: ‚Ich kann es unmöglichtun!' To znamená: ‚Nemůžu udělat nemožné.' Pak řekl: ‚Bylo by nezákonné, kdybych propustil kteréhokoli vězně bez oficiálního svolení.' Náhle jsem si uvědomila, že jsem se dotkla nějaké strašlivě citlivé struny, jen proto, že jsem se zmínila, co jsem udělala. Řekl: ‚Tenhle váš návrh je nehoráznost! Za co mě máte, myslíte si, že jsem nějaký Dümmling, s kterým můžete manipulovat? A to jenom, že jsem se vyjádřil, že vůči vám cítím něco zvláštního? Copak si myslíte, že můžu přestoupit patřičnou pravomoc jen proto, že jsem vyjádřil trochu nějakého vřelejšího vztahu?' Pak dodal: ‚Tohle pokládám za hnusné!'

Budeš vůbec schopen pochopit, Stingo, když ti řeknu, že jsem se neovládla a vrhla se k němu, objala ho rukama kolem pasu a prosila: ‚Prosím, prosím', do nekonečna? Ale podle toho, jak mu ztuhly svaly a jak se po těle divně chvěl, jsem poznala, že se mnou skoncoval. Přesto jsem se už nezastavila. Řekla jsem mu: ‚Tak mi tedy dovolte, abych mohla svého chlapce ještě aspoň vidět, dovolte mi ho navštívit, dovolte mi vidět ho ještě jenom jednou jedinkrát, prosím vás, udělejte to pro mě, tohle jediné. Copak to nemůžete pochopit? Máte taky děti! Jen mi dovolte, abych ho mohla vidět, abych ho mohla těmahle rukama ještě jednou obejmout, než se zas vrátím do tábora.' A když jsem tohle říkala, neovládla jsem se a klekla tam před ním na kolena. Klekla jsem před ním a přitiskla obličej k jeho botám."

Sophie zmlkla a na dlouhé okamžiky jako by se zahleděla do minulosti, která ji do sebe zřejmě dokonale a nezadržitelně vtáhla; několikrát upila whisky a pokaždé polkla jako duchem nepřítomná, ztracená v mlze vzpomínek. A já si uvědomil, že Sophie u mě v tu chvíli hledá aspoň zdání skutečné přítomnosti, jakékoli, jaké já jí mohu nabídnout, protože mi stiskla ruku tak silně, až mi ztuhla. "Tolik se přece hovořilo o lidech v místech jako Osvětim a o tom, jak se tam chovali. Ve Švédsku ve sběrném táboře pro utečence se nás sešla celá skupina, co jsme byli v Osvětimi nebo v Brzezince, kam mě převezli později, a mockrát jsme se dali do hovoru o tom, jak se různí lidé chovali. Jak se třeba chlap mohl proměnit v toho nejhoršího kápa a být krutý ke spoluvězňům, a dokonce jich spoustu dohnat k smrti. Anebo proč některý chlap nebo ženská udělali něco skutečně hrdinského, a někdy dokonce obětovali svůj vlastní život, aby mohl někdo jiný žít. Nebo dali svůj chleba nebo malou bramboru nebo řídkou vodovou polívku někomu, kdo hladověl, přestože sami měli hlad. Anebo že byli taky lidi – chlapi i ženské –, kteří dovedli i zabít jiného vězně jen pro kousek žvance. Lidé se v táboře chovali různě, někdo zbaběle a sobecky, někdo statečně a překrásně – nebyla to žádná pravidla. Ne. Ale Osvětim bylo, Stingo, tak hrozné místo, tak strašlivé, že bys tomu ani nevěřil; a rozhodně bys nemohl říct, že ten a ten člověk měl udělat něco důstojného a šlechetného jako v ostatním světě. Když někdo, ať už chlap nebo ženská, udělal něco krásného, tak ho člověk musel obdivovat jako nikde jinde na světě, ale nacisté byli vrazi, a když nevraždili, dělali z lidí chorá zvířata, takže jestliže lidé provedli něco, co nebylo tak úplně důstojné, anebo když se dokonce zachovali jako zvěř, pak to člověk musí chápat – může mu to být odporné, ale musí je s jejich skutkem zároveň litovat, protože všichni jsme věděli, jak lehké to bylo, aby se člověk taky choval jako zvíře."

Sophie se na několik okamžiků odmlčela, zavřela oči jako v nějaké šílené meditaci a pak se znovu zahleděla do nevyzpytatelných dálek. "Existuje jedna věc, která je pro mě pořád záhadou. Totiž proč, když tohle všechno vím a když taky vím, že ze mě nacisté udělali to choré zvíře jako ze všech ostatních, proč pociťuji tak velikou vinu kvůli všemu, co jsem tam udělala. Toho pocitu viny se nemůžu zbavit a myslím, že se ho nikdy nezbavím." Znovu se odmlčela a pak řekla: "Myslím, že to je proto…" Ale zaváhala, protože se jí nepodařilo myšlenku formulovat, a když opět promluvila, slyšel jsem, jak se jí hlas roztřásl – možná taky z vyčerpání: "Vím, že se toho pocitu nikdy nezbavím. Nikdy. A protože se ho nikdy nezbavím, bude to možná to nejhorší, co mi zůstalo po Němcích."

Nakonec povolila stisk, otočila se ke mně, zahleděla se mi zpříma do tváře a řekla: "Objala jsem Hössovy boty oběma rukama. Přitiskla jsem k těm studeným koženým botám obličej, jako by byly kožešinové nebo z něčeho teplého, příjemného. A víš co? Myslím, že jsem mu je dokonce lízala jazykem, ano olizovala jsem nacistické boty. A víš, co ještě? Kdyby mi byl Höss dal v tu chvíli nůž nebo revolver a řekl mi, že musím někoho zabít, Žida, Poláka, jedno koho, byla bych to bez rozmýšlení udělala, dokonce s radostí, jen kdyby to znamenalo, že svého chlapce na jednu jedinou minutu uvidím a sevřu v náručí.

Pak jsem slyšela, jak Höss říká: ‚Vstaňte! Tohle předvádění mě uráží. Zvedněte se!' Ale když jsem vstávala, jeho hlas jaksi změkl: ‚Jistě, svého synka můžeš vidět, Sophie.' Uvědomila jsem si, že mi poprvé tyká a říká křestním jménem. A pak, panebože, Stingo, pak mě skutečně znovu objal a já slyšela, jak mi říká: ‚Sophie. Sophie, jistěže, svého synka uvidíš.' A dodal: ‚Copak si myslíš, že bych ti to mohl odepřít? Glaubst du, dass ich ein Ungeheuer bin? Copak si myslíš, že jsem nějaký netvor?'

11

"Synku, Sever je přesvědčen, že má pravý patent na ctnost," prohlásil otec a opatrně si třel ukazovákem čerstvou modřinu pod okem. "Jenže Sever se samozřejmě mýlí. Myslíš si, že barabizny v Harlemu představují pro černocha z podzemnicového políčka v Southampton County nějaký pokrok? Myslíš si, že černoch bude v té nesnesitelné špíně spokojen? Synku, Sever bude jednou hořce litovat těchhle pokryteckých pokusů o velkorysost, těchhle průhledných

gest, která se tu pokládají pod výraz snášenlivost! Jednou – a dej na moje slova – se jasně ukáže, že Sever stejně tak vězí po krk v předsudcích jako Jih, jestli ne hloub. Ale tady nahoře…“ Odmlčel se a opět si sáhl na bolavé oko. “Mě z toho skutečně popadá hrůza, když si pomyslím, jaké násilí a nenávist v těch barabiznách roste.” Tatínek byl téměř po celý svůj život jižní liberál, plně si uvědomoval jižanské prohřešky proti spravedlnosti a nikdy neměl sklony k tomu, aby bezdůvodně přesunoval nejrůznější případy jižanského rasového zla na bedra Severu; poslouchal jsem ho tudíž poněkud překvapen, pozorně, neuvědomuje si – tehdy v létě roku 1947 –, jak přesvědčivě se ta slova jednou potvrdí.

Seděli jsme spolu už dlouho po půlnoci v tlumeně osvětleném, hovorem vesele šumícím baru hotelu McAlpin, kam jsem ho zavedl po katastrofální hádce, kterou měl s taxíkářem jménem Thomas McGuire, Hackova licence 8608, pouhou hodinu po svém příjezdu do New Yorku. Starému pánovi (užívám toho výrazu jen proto, že se tak u nás dole otcům říkalo; ale ve svých devětapadesáti letech byl jako pořez a vypadal velmi mladistvě) se mnoho nestalo, jenže kolem události byl značný křik a tekla dokonce krev, což samozřejmě všechny vyděsilo, ale nebylo to nic nebezpečného, pouze povrchní škrábnutí na čele. Chtělo to jen malý obvaz. Když byl opět nastolen klid a když jsme spolu zas seděli, popíjeli (on bourbon a já toho věčného pohonného ducha nezletilosti – pivo Rheingold) a hovořili, většinou o vodních hlubinách, které v podobě Chesapeaské zátoky oddělují to ďáblovo podhoubí severní městské sněti od jižních elysejských luk (v této říši však nemohla být otcova slova méně prorocká, protože nepředvídal Atlantu), a já jsem měl možnost několikrát zauvažovat, jak mi tatíčkova hádka s Thomasem McGuirem umožnila, abych mysl aspoň dočasně odvrátil od svého nového zoufalství.

Měl bych snad připomenout, že tohle všechno se muselo seběhnout pár hodin po rozchodu v Brooklynu, kdy jsem se domníval, že Sophie a Nathan zmizeli nadobro z mého života. Byl jsem nezvratně přesvědčen – neměl jsem ani důvod myslet si něco jiného –, že už je nikdy nespatřím. A tak jsem se ocitl na nejlepší cestě, aby ona melancholie, která se mě zmocnila, když jsem odešel z domu Yetty Zimmermanové a cestoval za tatínkem na návštěvu na Manhattan, ve mně vyvolala mučivý chorobný fyzický stav, jaký jsem snad ještě nepoznal – rozhodně aspoň ne od smrti sve matky. Byla to jakási směs pocitu bolestné ztráty a úzkosti, neodbytně úděsná. A ty pocity střídavě nabývaly vrchu. Tupě jsem pozoroval světla v tunelu, která ubíhala do černého prázdna se stroboskopickým střídáním s tmou, a cítil jsem tu dvojí bolest jako obrovské tíživé břemeno, které mi právě dopadlo na bedra s takovou silou, že mi to až stlačilo plíce a já byl schopen jen těžkého nepravidelného supění. Nerozplakal jsem se – vlastně jsem ani nemohl –, ale několikrát jsem cestou cítil, jako bych byl svědkem náhlé nesmyslné smrti, jako by Sophii zlikvidovalo (a týkalo se to i Nathana, protože všechen vztek, to nechutné pobouření a všechen zmatek, jaký jsem kvůli němu vytrpěl, patřil tak nerozlučně do naší přátelské triády, že jsem se ho pro lásku a kamarádství, jaké jsem k němu cítil, nemohl jen tak lehce vzdát) nějaké katastrofické dopravní neštěstí, k jakým dochází doslova v okamžiku a tak nečekaně, že ti přeživší nejsou ohromením ani s to proklínat nebesa. Když vlak s lomozem uháněl vlhkými katakombami pod Osmou avenue, uvědomoval jsem si – stále tomu všemu nejsa s to uvěřit – jen jedno: že jsem byl odříznut od dvou lidí, na kterých mi v životě nejvíc záleželo, a že ten prazákladní pocit ztráty mi způsoboval muka podobná údělu, jaký bych prožíval, kdyby mě zaživa pohřbili pod tunami popela.

“Hrozně obdivuju tvoji odvahu,” řekl mi otec, když jsme v pozdních hodinách večeřeli u Schraffa. “Těch dvaasedmdesát hodin, co chci v tomhle ctěném městě strávit, je asi tak maximum, jaké můžou snést lidi z civilizovaných končin. Nevím, jak to dokážeš. Asi to dělá mládí, jeho fantastická pružnost, že tě tahle chobotnice, tohle město těmi svody spíš jen láká, než aby tě shltlo. Nikdy jsem tam nebyl, ale poslechni, je to skutečně možné, že by některé části Brooklynu mohly připomínat Richmond?”

Přes tu předlouhou cestu vlakem z hlubin Tidewateru byl tatínek ve skvělé náladě, což mi pomáhalo, abych aspoň chvílemi zapomněl na svůj vnitřní chaos. Zmínil se, že v New Yorku nebyl od konce třicátých let, a pokud prý vůbec může něco o tom městě říct, připadá mu s tím svým prostopášným bohatstvím jako daleko větší babylon než kdysi. “Je to důsledek války, synku,” řekl ten inženýr, který pomáhal konstruovat takové biblické námořní příšery, jako byly letadlové lodě Yorktown a Enterprise, “všechno v téhle zemi je bohatší a bohatší. Z krize nám pomohla válka a taky nám pomohla stát se nejmocnějším národem na světě. Jestliže existuje něco, co nám po dlouhá léta zajišťuje prvenství před komunisty, pak je to je jediné: peníze, a těch máme hodně.” (Z té narážky by se rozhodně nemělo dedukovat, že otec byl nějaký protikomunistický štváč. Naopak, na Jižana měl výrazně levicové sklony: o šest sedm let později s vyvrcholením McCarthyho hysterie rozhořčeně rezignoval jakožto zvolený nástupce prezidenta virginské kapituly Synů americké revoluce, protože tato omšelá organizace vydala manifest na podporu senátora z Wisconsinu; a udělal to, přestože k ní patřil – z důvodů hlavně genealogických – po čtvrtstoletí.)

Ale ať už jsou návštěvníci z Jihu (nebo odkukoli z odlehlejších končin Ameriky) v ekonomických otázkách sebevzdělanější, málokdy se stane, že by je neomráčily newyorské sazby a ceny, a tatínek nebyl žádná výjimka a zle huboval nad účtem za večeři pro dva: myslím, že to bylo něco kolem čtyř dolarů – představte si! –, což rozhodně nebyla podle metropolitních norem ani v tomto deflačním údobí žádná závratná suma a i na Schraffa to byla sazba běžná. “Doma bys mohl za čtyři dolary hodovat celý víkend,” horlil. Brzy však se vpravil do své obvyklé nálady a již jsme kráčeli vlahou nocí vzhůru po Broadwayi na sever přes Times Square – místo, které na otcově tváři vyvolalo zamyšlený výraz údivu a vážného uvažování o bezbožnosti, i když sám nikdy nijak nábožensky založený člověk nebyl, a jeho reakci nevyvolala nějaké vyhraněná osobní averze, ale spíš šok nebo políček, který mu uštědřila podivně vyšinutá atmosféra této části New Yorku.

Napadá mi, že ve srovnání se sodomským hadím hnízdem, jaké se později z Times Square stalo, neskýtalo onoho léta to místo ve smyslu světské zkaženosti o nic moc víc než nějaké dnešní nudné náměstí křesťanského města někde v Omaze nebo Salt Lake City; nicméně tu přec jen pod duhami a víry neonů pochodovaly nezbytné odpudivé ženštiny, a dokonce mi to trochu pomohlo odpoutat se od té těžkomyslné nálady, když jsem slyšel otcovy tiché nadávky – byl dokonce s to vyrazit ze sebe “Jeruzalém!”, s venkovskou upřímností postav z Sherwooda Andersona – a když jsem

pozoroval, jak sleduje pod průsvitným umělým hedvábím nápadně rozvlněnou postavu vyšňořené mulatky, bezpochyby prostitutky, a viděl, jak se mu ve zraku střídá skelné nevěřící překvapení s pomžikáváním, jež přec jen skrývalo stín nezvládnutelného zájmu. Jestlipak ještě teď někdy něco s někým má? uvažoval jsem. Je devět let vdovec a ještě by si to zasloužil, ale jako většina Jižanů (a Američanů vůbec) a jedinců jeho společenského zázemí byl v otázkách sexu zdrženlivý, dokonce tajnůstkář, a jeho život v této oblasti mi byl záhadou. Po pravdě jsem doufal, že v době své zralosti snad nedovolí, aby byl obětován na oltář Onanův, jako jeho nešťastný potomek; anebo že bych si ten jeho pohled špatně vyložil a on už se nakonec milosrdně octl mimo sféru té horečky?

Na Kolumbově náměstí jsme zastavili taxíka a jeli zpátky do hotelu McAlpin. Musela na mě opět asi dolehnout skleslá nálada, protože se mě zeptal: "Co je s tebou, synku?" Zablekotal jsem cosi o bolení žaludku – o otravě u Schraffa – a nechal jsem to být. Přestože bych býval potřeboval někomu všechno vypovědět a ulehčit si, zjistil jsem, že rozhodně nejsem s to se se svým nedávným životním zvratem svěřovat. Jak bych vůbec mohl věrně vylíčit rozsah své ztráty a vysvětlit tu složitou situaci, jež k ní vedla: lásku k Sophii, báječné kamarádství s Nathanem, Nathanův nedávný šílený útěk a pak nakonec to náhlé, rezignované osamění? Otec nikdy ruské romány nečetl (scénář mého příběhu je totiž jistými vzrušeně citovými aspekty připomínal) a celá ta historie by byla za hranicemi jeho možností ji pochopit. "Nemáš moc finančních starostí?" zeptal se mě a prý dobře ví, že výtěžek z prodeje mladého otroka Artista, který mi poslal před několika týdny, mi rozhodně nemůže vydržet věčně. A nato jemně a oklikou – aspoň tak mi to připadalo – kormidloval k možnosti, abych se vrátil a začal zase žít na Jihu. Dotkl se otázky jen vzdáleně a zkusmo, takže jsem ani neměl možnost odpovědět; ostatně taxík už zatím zastavil před McAlpinem. "Nezdá se mi to moc zdravé," říkal, "žít s takovými lidmi, jaké jsme tu viděli."

A v tu chvíli jsem byl svědkem epizody, která ilustrovala smutné schizmatické rozdělení Severu a Jihu daleko názorněji než kterékoli umělecké nebo sociologické dílo. Týkala se dvou těžkých, vzájemně neodpustitelných chyb, zakořeněných ve dvou individuálních typech kulturního zázemí tak vzdálených, jako je Saskatoon od Patagonie. První chyby se dopustil bezpochyby můj otec. I když se Jižané – aspoň do té doby – dávání spropitného vyhýbali nebo je vůbec nebrali na vědomí, měl otec vědět jedno: než dát Thomasu McGuireovi niklák, bylo by bývalo moudřejší nedat mu vůbec nic. McGuire se dopustil té chyby, že se na otce nevybíravě osopil, přesně řečeno pravil: "To si můžeš strčit, dědku vychcaná!" Nechci rozhodně tvrdit, že jižního taxíkáře, nenavyklého na spropitné anebo aspoň zvyklého dostávat ho jen málo a zřídka, by otcova suma taky trochu nepopudila; ale ať už by se byl uvnitř naštětil sebevíc, byl by se držel zpátky. Stejně tak to neznamená, že uši Newyorčana by se při McGuirově nadávce nezapálily, jenže podobná slova jsou běžnou mincí ulice a zvlášť taxíkářů a většina Newyorčanů by tu žluč prostě polkla držela pusu.

Částečně už z taxíku venku, strčil otec nos zpátky do předního okénka a pravil nevěřícím hlasem: "Slyšel jsem dobře, co jste to říkal?" s důrazem na tom "slyšel jsem dobře", nikoli na "co jste to říkal", či jak otázku formuloval, což vyznělo ve smyslu, že jeho sluchový orgán není vůbec zvyklý takové odpudivé nechutnosti vnímat, a to ani zvlášť, ani takto spojené v celou větu. McGuire mi v přítmí splýval v jednu masu mohutného zátylku a zrzavých vlasů. Do obličeje jsem mu neviděl, ale hlas měl mladý. Kdyby se byl rozjel a zmizel v noci, všechno mohlo být v pořádku, ale přestože jsem u taxikáře vycítil jistý zdráhavější postoj, pozoroval jsem na něm zároveň jakousi nasupenou irskou nesmiřitelnost vůči otcovu nikláku, což bylo v plném souladu s otcovým pobouřením tou nevázanou mluvou. Když McGuire odpověděl, formuloval svou myšlenku ještě daleko jasněji: "Povídal jsem, že tohle si můžeš strčit do prdele, dědku vychcaná!"

Otcův hlas zněl jako potlačený výkřik – nebyl ani tak silný, jako spíš pulzoval rozhořčením a touhou po odplatě. "A já si zas myslím, že vy patříte do těch bezedných pomyjí tohohle hnusného města, v kterých jste se vylíhl a celé to vaše nactiutrhačné sprosté plemeno!" deklamoval, přecházeje bleskem do věčně přetrvávajícího patosu svých předků. "Jste ta nejodpornější špína, nejste o nic víc civilizovanější než kanálová krysa! V každém trochu slušném místě ve Spojených státech by takovou osobu, co zvrací podobné nechutnosti, vyvlekli na náměstí a před zraky všech dali zmrskat!" Trochu zesílil hlas; pod pestrobarevnou stříškou nad chodníkem před McAlpinovým hotelem se zastavovali chodci. "Jenže tohle žádné slušné a civilizované místo není a vy tu můžete svobodně plivat tenhle hnusný jazyk přímo do tváře svých spoluobčanů…" Uprostřed vodopádu slov jej McGuire rázem přerušil náhlým únikem, a už s rachotem uháněl po vozovce. S otcem to smýklo, až se zapotácel k chodníku a pak s ním čistá setrvačnost hodila jako se slepcem do trčícího ocelového sloupku s nápisem Zákaz parkování; když hlavou dopadl na tvrdý kov, ozvalo se jako v grotesce zvonivé "bi-ms!". Jenže to vůbec nebyla žádná legrace. Myslel jsem, že to bude mít dohru tragického rozsahu.

Jenže teď byl zase tady, v pořádku, popíjel čistý bourbon a horlil proti "patentu Severu na ctnost". Rána mu dost krvácela, ale když jsem svou postiženou ovečku přivedl do haly, vyskytoval se tu čirou náhodou "hotelový pan doktor". Pan doktor byl značně omšelý alkoholik, ale monokl ještě ošetřit dovedl. Studená voda nakonec otcovo krvácení zastavila, nikoli však jeho rozhořčení. V litanii zoufalé beznaděje nepřestával v přítmí hotelového baru proklínat sprosťáctví Thomase McGuirea, věnuje přitom šetrnou péči svému poranění a oteklému oku, jež čím dál tím víc upomínalo na jeho vlastního otce, který přišel o půlku svého zraku asi před osmdesáti lety u Chancellorsville. Začínalo to být trochu únavné, přes všechnu jazykovou pikaresknost, a já jsem si uvědomil, že otcův hněv nepramení z nějakého snobství nebo pruderie – pracoval přece kdysi v docích a sloužil u obchodního námořnictva, takže se musel jazyka ulice naposlouchat dost a dost –, ale že pramení z něčeho tak prostého, jako je stále přetrvávající víra v dobré chování a obecnou slušnost. "Spoluobčané!" Začal jsem chápat, že valná část jeho pocitu odcizení tkvěla svými kořeny v jakémsi frustrovaném egalitářství. Řečeno prostě, pokud lidé nejsou s to spolu hovořit lidsky, ruší tím svou rovnost. Pak se však přece jen utišil, pustil McGuirea z hlavy a rozlétl se duchem dál a jal se obecně pojednávat všechny přepestré hříchy a poklesky Severu: jeho aroganci, pokrytecké přisvojování morální nadřazenosti. Najednou jsem viděl, jak málo je Jižanem prošlým údobím rekonstrukce, a nejvíc mě udivoval fakt, že si tahle okolnost nijak neodporovala s jeho zásadním liberalismem.

Nakonec ho ten jeho výpad – možná spolu s šokem z poranění, i když poměrně malého – vyčerpal; pobledl, a já ho

pobízel, aby si šel lehnout. Což s jistým zdráháním učinil a natáhl se na jednu z manželských postelí, jež tu objednal pro nás pro oba, čtyři patra nad ruchem hlučné třídy. Měl jsem tam strávit dvě nepokojné a probděné demoralizující noci (mé zoufalství nad Sophií a Nathanem na mně pracovalo stále dál), zbrocen potem, pod bzučícím černým pavoukem elektrického ventilátoru, který sem dodával vzduch v nedomrlých závanech. Přes všechnu svou únavu tatínek nepřestával vykládat o Jihu. (Později jsem si uvědomil, že cílem jeho návštěvy bylo, aspoň částečně, zachránit mě ze spárů Severu; i když to ten starý lišák neřekl přímo, značnou část svého výletu se chystal věnovat snaze zabránit mi, abych přešel k Yankeeům.) Než první noc usnul, poslední svou myšlenkou vyjádřil naději, že z toho chaotického města snad přece jen odejdu a vrátím se dolů, do kraje, kam patřím. Když nezřetelně povídal cosi o "lidských rozměrech", zněl už jeho hlas z velké dálky.

Těch několik dnů jsem strávil přesně tak, jak si člověk může představit, že je tráví během newyorského léta dvaadvacetiletý mladík s obecně nespokojeným jižanským tatínkem. Navštívili jsme několik turistických zajímavostí, které jsme podle svého doznání ani jeden ještě neviděli: sochu Svobody a vršek Empire State Building. Objeli jsme na vyhlídkové lodi celý Manhattan. Navštívili jsme Radio City Music Hall a tam jsme proklínali nějakou komedii s Robertem Stackem a Evelyn Keysovou. (Vzpomínám si, jak jsem během toho utrpení cítil smutek nad Sophií a Nathanem jako těžký rubáš.) Zašli jsme se podívat do Muzea moderního umění, které podle mého blahosklonného názoru mělo tatínka spíš urážet, ale jež ho místo toho dokonale nadchlo – čistí a jasní pravoúhlí Mondrianové jeho očím technika působili zvlášť velké potěšení. Jedli jsme pak v obdivuhodném automatu Horna a Hardarta, u Nedicka a u Stouffera a v jakémsi okamžitém rozmaru jsme se vydali do středu města k Longchampsovi okusit to, co jsem já tou dobou pokládal za haute cuisine. Zašli jsme také do několika barů (shodou okolností do jednoho přihřátého na Dvaačtyřicáté ulici, kde otci při pohledu na zubící se zjevy zešedla tvář jako ovesná kaše a pak se celá zkřivila nevírou, že je to pravda), ale každý večer jsme chodili spár brzo, když jsme si nejdřív vždycky znovu popovídali o farmě stulené někde uprostřed podzemnicových polí. Otec chrápal. Panebože, jak ten chrápal. První noc se mi přes to mohutné chrčení a polykání podařilo tu a tam trochu usnout. Ale dobře se pamatuji, jak se během poslední noci ono mohutné chrápání (jeho celoživotní potíž způsobená vyšinutou nosní přepážkou, potíž, jež v podobě úplné kanonády za letních večerů budila sousedy) stalo přímo součástí mé nespavosti a vytvářelo jitřivý kontrapunkt k hektickému toku mých myšlenek: k tomu sice prchavému, ale nicméně hořkému pocitu viny, ke křeči erotické mánie, která na mě sedla jako sexuální upír, a nakonec i k bolestně sladké, téměř nesnesitelné vzpomínce na Jih, což všechno mi nedávalo usnout až do časných hodin bělavého úsvitu.

Pocit viny. Ležel jsem a vzpomínal, že mě otec jako chlapce přísně potrestal jen jednou – a to ještě za zločin, za který jsem si zasloužil skutečně vrchovatý trest. Ta záležitost se týkala mé matky. Rok předtím, než zemřela – to mi bylo dvanáct –, jí začala postupující rakovina pronikat do kostí. Oslabená noha jednou povolila; maminka spadla a zlomila si tibii a zlomenina se již víckrát nezahojila. Od té doby musela nosit podpůrný aparát a kulhala a musela chodit s holí. Nerada ležela v posteli, raději se vždy posadila. Když seděla, měla nohu v aparátu nataženou před sebou a opřenou o stoličku nebo o otoman. Bylo jí tehdy teprve padesát a já si uvědomoval, že ví, že musí umřít, a někdy jsem její strach dokonce viděl. Maminka nepřetržitě četla a knihy jí byly narkotikem, až do chvíle, kdy ji zachvátily nesnesitelné bolesti a Pearl Buckovou nahradila narkotika skutečná – ve své nejsilnější vzpomínce z posledního údobí jejího života vždy vidím tu její šedivou hlavu a jemnou obrýlenou scházející tvář skloněnou nad románem Domů se vrátit nemůžeš (byla oddanou Wolfovou čtenářkou dlouho předtím, než jsem z něho přečetl jediné slovo, ale četla také bestsellery s tak atraktivními tituly jako Prach buď můj osud, slunce moje zkáza) a byl to obraz vyrovnané kontemplace a v jejím životním stylu něco tak domácky prostého, jako by to byla studie od Vermeera, až na ten zrádný aparát opřený o stoličku. Také se pamatuju na jeden starý, už ošuntělý rodinný pléd, který si za chladného počasí dávala přes klín a přes postiženou nohu. Tu část virginského Tidewateru nízké teploty téměř nikdy nepostihují, ale v nejhorších měsících tam dovedla být na krátký čas až palčivá zima, a jelikož přicházela tak zřídka, vždycky všechny zaskočila. V našem nevelkém domku jsme měli v kuchyni kamna na uhlí a k nim v obývacím pokoji ještě miniaturní krb.

A maminka lehala za zimních odpolední s knihou na pohovce před krbem. Jako jedináček jsem byl klasickým, i když nijak excesivním způsobem zhýčkán; jednou z mála povinností, jež se na mně žádaly v zimních měsících odpoledne po škole, bylo, že jsem si měl pospíšit hned domů a dohlédnout, jestli je v krbu naloženo, protože i když maminka ještě nebyla úplně nemohoucí, neměla tolik síly, aby sama do krbu přihodila pár polen. Měli jsme doma telefon, ale ten byl v sousedním pokoji, a po schodech dolů se neodvážila. Již asi bude snadné uhodnout, jaké nehoráznosti jsem se dopustil: jednoho odpoledne jsem ji prostě nechal být samu. Zlákal mě spolužák, který mi slíbil, že mě s dospělým bratrem provezou v novém Packardu Clipper, což tehdy byly nejmódnější automobily. Byl jsem do toho vozu úplně šílený a tou jeho vulgární elegancí jako opilý. Prohánělijsme se s idiotskou marnivostí po mrazivém venkově, a jak se naklánělo odpoledne a snášel se večer, klesal i sloupec rtuti; kolem páté clipper zastavil někde v borových lesích dost daleko od domova a já si náhle uvědomil, jak se snáší útočně mrazivá větrná zima. A tehdy jsem si poprvé vzpomněl na krb a na opuštěnou maminku a tak jsem se vyděsil, že se mi až udělalo nevolno, Ježíši Kriste, ta vina…

Když jsem o deset let později ležel v posteli v pátém patře hotelu McAlpin a poslouchal otcovo chrápání, uvažoval jsem s bolestivým bodnutím u srdce o své vině (kterou do té chvíle nic nesmazalo), ale do té bolesti se mísila podivná něžná vděčnost za jemný takt, s nímž se k mému zanedbání povinností tatínek postavil a jak se mnou naložil. Nakonec (myslím, že jsem se o tom ještě nezmínil) byl křesťan a patřil k variantě účinlivé pomoci. Toho šedivého pozdního odpoledne – pamatuju se, jak ve větru tančily jehličky sněhu, když packard uháněl k domovu – byl tatínek z práce doma o hodinu dřív než já. Když jsem dorazil, něco si pro sebe povídal a třel si ruce. Štukovými stěnami prostého domku dovnitř vnikala zima jako násilný vetřelec. Oheň už před několika hodinami vyhasl, a když otec přišel, třásla se maminka bezmocně pod plédem zimou, s ústy scvrklými a zsinalými, s tváří bílou jako křída, zimou, ale taky strachem. V místnosti se vznášelo plno kouře z doutnajícího polena, které se marně pokoušela dostat holí do ohně. Bůh ví, jaké

eskymácké vize ledových závalů ji napadaly, když klesla mezi své bestsellery, všechny ty halasně slavené knihy měsíce, kterými se snažila zabarikádovat proti smrti, oběma rukama si obtížným trhavým pohybem, na který se dobře pamatuju, opřela nohu o stoličku a cítila, jak kovová konstrukce jejího aparátu pomalu chladne a studí ten nešťastný zbytečný, rakovinou napadený úd jako ledový krápník. Když jsem vpadl dovnitř, pamatuju, že mě dokonale chytil za srdce jeden pohled, jenž jako by naplňoval celou místnost: pohled jejích očí. Ty světle hnědé obrýlené oči, zničené a vyděšené, se setkaly s mým zrakem a rázem se odvrátily. A právě to kvapné odvrácení později určilo mou vinu; bylo tak rychlé, jako když někomu mačetou utnou ruku. A já si s hrůzou uvědomil, jak tu její tíživou chorobu nenávidím. Rozplakala se a já jsem taky plakal, ale sám, a oba jsme naslouchali pláči toho druhého jakoby přes hladinu velkého osamělého jezera.

Vím určitě, že tatínek – obyčejně tak vlídný a tolerantní – mi řekl cosi tvrdého, ostrého. Mně se však do paměti nevryla jeho slova, jako spíš ten chlad – ta krutě zalézavá zima a temno kůlny, kam mě odvedl a kde jsem musel zůstat, ještě když už se nad městečkem snesla úplná tma a štěrbinami mé cely pronikalo studené světlo měsíce. Jak dlouho jsem se tam třásl zimou a plakal, nevím. Jen jsem si uvědomoval, že trpím stejně jako moje matka a že jsem si nemohl vysloužit vhodnější potrestání. Žádný provinilec snad nenesl svůj trest vážněji. Myslím, že jsem v tom vězení nepobyl víc než dvě hodiny, ale byl bych tam ochotně zůstal až do svítání, až bych tam úplně zmrzl – jen kdybych si tím mohl odpykat svůj zločin. Je snad možné, že otec se svým smyslem pro spravedlnost jaksi instinktivně uhodl, jak silně potřebuji právě tento vhodný prostředek odpykání trestu? Nicméně ať se již otec svým klidným vyrovnaným způsobem snažil sebevíc, můj čin se odpykat nedal, protože v mé mysli zůstal nesmazatelně a navždy spjat s tvrdým živočišným faktem matčiny smrti.

Zemřela hroznou smrtí, v bolestných křečích. Bylo to uprostřed horkého července, o sedm měsíců později, a odešla omámená morfiem, zatímco já jsem celou předchozí noc znovu a znovu uvažoval o těch skomíravě doutnajících oharcích ve vychladlé zakouřené místnosti a s hrůzou přemítal o myšlence, že právě v důsledku mé tehdejší nedbalosti to s ní začalo jít k horšímu a že se již víckrát nevzpamatovala. Pocit viny. Ten nenáviděný pocit viny. Vina, rozkladná jako louh. Toxin viny člověk v sobě může nosit po celý život jako tyfus. Zmítal jsem sebou na vlhkých a slehlých hotelových matracích, a když jsem si vybavil strach v matčiných očích, projela mou hrudí bolest jako ledová čepel, a já musel znovu uvažovat, jestli to tehdejší odpolední strádání přece jen neuspíšilo její smrt, a znovu přemítat, jestli mi odpustila. Z vedlejšího pokoje bylo slyšet nějaký rozruch, který mou mysl odvedl do sféry sexu.

Vichr fičící otcovou vyšinutou přepážkou se proměnil v divokou rapsodii džungle – skřeky opic, skřehotání papoušků, troubení tlustokožců. Avšak skulinami v tomto pletivu zvuků jsem nicméně slyšel z vedlejšího pokoje zvuky dvou lidí, kteří tam "špásovali", což byl tatínkův archaický termín pro kopulaci. Přidušené vzdechy, výkřiky utajené nahé slasti. Panebože, pomyslel jsem si, zmítaje sebou na loži, copak budu věčně jenom poslouchat, jak se ostatní milují – a nikdy, nikdy nebudu sám účastníkem? Celý nešťastný jsem si vzpomněl, že se Sophií a Nathanem jsem se seznámil podobně: Stingo – chudák, co poslouchá za stěnou. Jako by se stal spoluviníkem na tom utrpení, jež mi připravoval párek ve vedlejší místnosti, otočil se otec na bok a s jedním zachroptěním náhle ztichl a umožnil tak mému sluchu, aby vnímal každý sebemenší odstín jejich slastí. Byly to zvuky velice zřetelné a neuvěřitelně blízké – áá, tymůjtymůjtymůj, vzdychala ona – a skoro hmatatelné rytmické čvachtání a mlaskání (které si má fantazie zesilovala jako amplionem) se mnou přímo smýklo ke zdi a já na ni přitiskl ucho. Udivoval mě jejich vážný dialog: ptal se jí, jestli ho má pěkného a "jestli už byla". Odpověděla mu, že neví. To jsou mi starosti! Pak náhle nastalo ticho (změna formace) a zvědavým prizmatem vnitřního vidění jsem si představoval Evelyn Keyesovou a Roberta Stacka ve strhující pozici soixante-neuf, i když tuhle fantazii jsem brzy zapudil, protože logika situace mě nutila zalidnit mou mise en scene postavami, které by se podobaly spíš hotelovým hostům – dvěma nadrženým učitelům tance, Mr. a Mrs. Universe, nenasytným novomanželům z Chattanoogy, kteří sem přijeli trávit líbánky, a tak dále; z toho pornografického divadla před mým vnitřním zrakem se nakonec stal vroucí obětní kadlub. (Už vůbec jsem si však nedovedl představit – a byl bych tomu nevěřil, ani kdyby mi byl někdo předpověděl tisíc let života –, že sotva za dvě desítky let se budu moci v těch dusných výdělečných filmových bazarech přímo dole na ulici za pět dolarů svobodně a bez obav dívat na sex stejně tak, jako kdysi dobyvatelé prohlíželi Nový svět: lesknoucí se korálově růžové vulvae, obrovité jako útroby carlsbadských jeskyň; ochlupení v stydkých krajinách bujné jako trsy nejhustšího mechu, ejakulující priapické údy velikosti sekvojí, olbřímí mladé indiánské princezny Pocahontas se širokými zasněnými tvářemi ve všech představitelných a detailně předváděných pozicích kopulace.)

Vybavil jsem si svou Leslii Lapidusovou s tím vodopádem oplzlých slov. Ponížení, jakého se mi od ní během toho promarněného času dostalo, mě donutilo, že jsem ji zapudil z mysli. Ale teď jsem si ji vybavil v pozici "femina supra", jakou doporučují dva rádci rodinného milování (dr. Van de Velde a dr. Marie Stopesová), které jsem před několika lety tajně doma studoval, a nechal jsem ji ve své fantazii posadit obkročmo na sebe a dal jsem se dusit jejími prsy, utopen v záplavě jejích černých vlasů. Slova, která mi šeptala do ucha – neodbytná, holá –, mě vzrušovala a svou obscenitou uspokojovala. Od dob puberty byly mé autoerotické sedánky sice docela vynalézavé, ale všeobecně jako by je vedla pevná ruka umírněného protestanta; tu noc však se má touha podobala spíš zběsilému úprku divokého stáda a já jsem se jím prakticky nechal ochotně rozdupat. Panebože, jak mě z toho až rozbolela varlata, když jsem do svého divokého milování zapletl vedle Leslie ještě dvě další nymfy, které útočily na mou vášeň. Byla to samozřejmě Maria Huntová a Sophie. Když jsem pomyslel na všechny tři, uvědomil jsem si, že jedna byla typ jižanského konzervatismu, dívka anglosaského původu a protestantka, druhá že je Židovka stylu Sarah Lawrenceové a poslední Polka – což bylo shromáždění výjimečné nejen svou pestrostí, ale především okolností, že prakticky všechny byly mrtvé. Ne, ne úplně mrtvé (jen jedna z nich, jen nádherná Maria Huntová odešla k svému Stvořiteli), ale ve skutečnosti vyhaslé, odbyté a zničené, aspoň ve vztahu k mému životu.

Ve své bláznivé fantazii jsem se ptal sám sebe, jestli ve mně tu nesnesitelně spalující touhu nerozplameňuje vědomí, že

všechny ty tři ztracené porcelánové panenky mi proklouzly mezi prsty kvůli nějakému prohřešku či nedostatku na mé straně? Anebo zda skutečnou příčinou téhle divoké chlípnosti není jejich konečná nedosažitelnost, vědomí, že jsou pryč jednou provždy? Rozbolelo mě zápěstí. Ohromila mě moje promiskuita a bezhlavost. Představoval jsem si, jak partnerky rychle střídám. A tak se Leslie nějak proměnila v Marii Huntovou, s kterou jsem ležel vpleten do jejího těla za poledního času horkého léta na písčité pláži Chesapeaské zátoky; divoce na mě koulela očima a žvýkala mi ušní lalůček. Jen si to představ, říkal jsem si, představ si – že máš hrdinku svého vlastního románu! Tu chvíli extáze s Marií jsem byl schopen stále prodlužovat; rozdávali jsme si to pořád jako dva norci, když vtom otec v sobě s jakýmsi primitivním zachrčením potlačil chrápání, vymrštil se z postele a pochodoval do koupelny. Tupě jsem čekal, až zase ulehne a začne chrápat. A pak jsem se začal s láskou beznadějnou a bouřlivou jako vody u vlnolamů bolesti hladově milovat se Sophií. A samozřejmě že celou tu dobu jsem chtěl jenom ji. Bylo to ohromující. Moje láska k Sophii byla tak chlapecky idealizovaná a zoufale romantická, že jsem si nikdy nedovolil nějakou přesnější mnohorozměrnou a živou sexuální fantazii, nic takového mi nesmělo na mysl, nic takového mě nemělo obtěžovat, natož abych se tím dal úplně ovládnout. Pocit zoufalství nad její ztrátou mě dusil, jako by mě někdo škrtil, a tehdy jsem si poprvé uvědomil, jak je moje láska beznadějná a také jak obrovská je moje fyzická touha. Zasténal jsem tak hlasitě, že to muselo probudit i otce z jeho tryznivého spánku – a ten ston musel znít, jako by ho nemohlo nic na světě utišit –, objal jsem svou přízračnou Sophii a pak následovala nezadržitelná potopa, při níž jsem vykřikl její drahé jméno. Otec sebou ve tmě zavrtěl. Natáhl ruku a šťouchl do mne. "Není ti něco, synku?" zeptal se starostlivě.

Předstíral jsem rozespalost a zahučel cosi úmyslně nesrozumitelného. Ale oba jsme už byli vzhůru.

Starost v jeho hlasu se proměnila ve veselí. "Víš, žes vykřikl co si o nějakém ‚sofa'?" řekl. "Člověku se ale nazdá bláznivostí. Asi se ti zdálo, žes spadl z kanape."

"Nevím, co jsem dělal," lhal jsem.

Chvíli mlčel. Bzučení elektrického ventilátoru se mísilo s šumivým hukotem nočního velkoměsta. Nakonec řekl: "Něco tě trápí. To vidím. Nechceš mi říct, co to je? Třeba bych ti mohl pomoct. Děvče – ženská, jo?"

"Ano," řekl jsem po krátké chvilce, "ženská."

"Nechceš mi to říct? V tomhle jsem si užil svoje."

Trochu mi přece pomohlo, že jsem mu to mohl vypovědět, i když moje vyprávění bylo jen náznakové a útržkovité: bezejmenná polská imigrantka, o něco starší, krásná tak, že to nedovedu vypovědět, oběť války. Zmínil jsem se v narážce o Osvětimi, ale neřekl jsem nic o Nathanovi. Krátce jsem ji miloval, líčil jsem, ale z nějakých důvodů se ten vztah nemohl realizovat. Vybral jsem některé detaily: z dětství v Polsku, jak přišla do Brooklynu, o jejím zaměstnání a jaké měla pořád zdravotní potíže. A jednoho dne prostě zmizela a řekl jsem mu, že není naděje, aby se vrátila. Chvíli jsem mlčel a pak jsem stoicky dodal: "Myslím, že se s tím za nějakou dobu vyrovnám." A ještě jsem naznačil, že bych radši hovořil o něčem jiném. Když jsem totiž o Sophii mluvil, začalo se ve mně všecko bolestivě stahovat a zachvacovaly mě úzkostné křeče.

Otec jen zahuhlal několik konvenčně soucitných slov a zmlkl. Po chvilce se zeptal: "A co tvoje práce?" Předtím jsem se totiž tomu tématu vyhnul. "Jak pokračuje tvoje knížka?"

U žaludku se mi trochu ulevilo. "Ale docela slušně, doteď," odpověděl jsem. "Tady v Brooklynu se mi pracovalo pěkně. Aspoň než přišla tahle záležitost s tou ženskou, myslím ten rozchod. Nějak se to všecko zarazilo, uvízlo na mrtvém bodě." To jsem ovšem formuloval hodně mírně. Zmocňovala se mě děsivá hrůza, když jsem si představil, že bych se měl vrátit k Yettě Zimmermanové a tam se pokoušel v té dusivé prázdnotě bez Sophie a bez Nathana pracovat a něco psát, když celý můj pokoj by zněl ozvěnou vzpomínek na společné šťastné časy, teď nenávratně ztracené. Cítil jsem, jak naše konverzace začíná váznout.

Otec zívl. "Hm, jestli skutečně chceš zase začít," huhlal ospale, "ta stará farma dole v Southamptonu na tebe čeká. Vím jistě, že tam by se ti pracovalo skvěle. Doufám, že si to ještě rozmyslíš, synku." Znovu začal chrápat, ale tentokrát se jeho chrápání nepodobalo změti zvuků ze zoologické zahrady, ale totálnímu bombardování, zvukovému záznamu filmového týdeníku o bitvě u Stalingradu. S rezignovaným zoufalstvím jsem zabořil hlavu do polštáře.

Tu a tam jsem přece jen zdříml, a dokonce se mi i podařilo jaksi trhaně usnout. Zdálo se mi o mém přízračném dobroditeli, otroku Artistovi, a ten sen mi splynul ještě s jedním snem o dalším otroku, kterého jsem znal ještě dřív než chlapce Artista – o Natu Turnerovi. Se zoufalým vzdechem jsem se probudil. Svítalo. Pozoroval jsem světélkování na stropě, poslouchal kvílení policejních sirén dole na ulici, které sílilo a znělo ohyzdněji a šíleněji. Vnímal jsem je s nejasnou úzkostí, již ten poplašený jekot vždycky vyvolává: pak zvuk dozněl jako nějaký úděsný démonický zpěv a zmizel kdesi v nepřístupných prostorách Ďábelské kuchyně. Panebože, panebože, pomyslel jsem si, jak se možné, že v tomto století vedle sebe existuje Jih a tenhle velkoměstský jekot? To jsem prostě nechápal.

Ráno se otec chystal na návrat do Virginie. Když jsem tam ležel v přílivu jitřního světla, myslím, že právě Nat Turner otevřel stavidla mých vzpomínek a zažehl tu horečně nostalgickou touhu po Jihu, která se mě tak totálně zmocnila. Anebo to bylo jen tím, že se mi ta farma v Tidewateru, kde mi otec nabídl zdarma svobodný příbytek, zdála daleko atraktivnější nabídkou, když jsem teď v Brooklynu ztratil svoje drahé. Nicméně, když jsme polykali v hotelové kavárničce gumové placky s javorovým sirupem, zůstal na mě otec hledět s otevřenou pusou, protože jsem mu řekl, aby koupil ještě jeden lístek a na Pennsylvania Station na mě počkal. S náhlým sdílným pocitem úlevy a štěstí jsem mu oznámil, že s ním jedu na Jih a že se odstěhuju na farmu. Jen musí mít to dopoledne strpení a počkat, než si zabalím a odhlásím se u Yetty Zimmermanové, navždy.

Avšak jak jsem již naznačil, takhle to nevyšlo – aspoň prozatím. Z Brooklynu jsem musel otci zavolat a říct mu, že jsem se nakonec rozhodl zůstat v New Yorku. To dopoledne jsem se totiž střetl v prvním patře Růžového paláce se Sophií, stála uprostřed rozházeného pokoje, který, jak jsem se domníval, opustila navždy. Teď si uvědomuji, že jsem záhadně dorazil přímo v rozhodujícím okamžiku. Stačilo zpozdit se o deset minut a byla by posbírala všechno, co tu ještě měla, a

odešla, a já už bych ji rozhodně víckrát nespatřil. Je pošetilé uvažovat o minulosti v poloze "kdyby". Ale dodnes musím přemýšlet, zdali by to pro Sophii nebylo lepší, kdyby bývala byla mého náhodného zásahu ušetřena, kdoví, jestli by vše byla přec jen nepřekonala, jestli by to skutečně někde jinde nepřežila – možná ani ne v Brooklynu, a dokonce třeba ani ne v Americe.

* * *

Jednou z méně známých, ale o to odpudivějších operací obsažených v nacistickém ústředním plánu, byla akce, která se jmenovala Lebensborn. Akce Lebensborn (doslova "pramen života") byla výstřednicí nacistického fylogenetického třeštění a jejím smyslem bylo rozmnožovat řady Nového řádu, zpočátku podle systematického populačního programu, pak organizovanými únosy v okupovaných územích, a to únosy dětí rasově vhodných, které byly odesílány do vnitrozemí Vaterlandu, umístěny do domovů věrných stoupenců Hitlera, a tak vychovávány v aseptickém prostředí národního socialismu. Teoreticky měly být děti čistého německého původu. Ale skutečnost, že mnohé z těchto mladých obětí byli Poláci, je jen dalším měřítkem běžné cynické vynalézavosti nacistů v oblasti rasových záležitostí, protože i když Poláky Němci pokládali za cosi méně než lidi a dívali se na ně, stejně jako na další slovanské národy, jako na vhodné následovníky Židů ve smyslu likvidační politiky, stávalo se, že děti v mnoha případech uspokojovaly jisté základní fyzické požadavky – především připomínaly fyziognomií ony známé rysy jedinců nordické krve a často byly zářivě plavé, což nacistickému estetickému cítění vyhovovalo ze všeho nejvíce.

Akce Lebensborn nikdy nedosáhla obrovitého rozsahu, jak Němci zamýšleli, ale do jisté míry byla úspěšná. Děti uloupené rodičům ve Varšavě se daly počítat na desítky tisíc a převážná většina – chlapci a děvčata přejmenovaní jmény Karl nebo Liesel či Heinrich nebo Trudi a shltnutí útrobami Reichu – už víckrát své pravé rodiny nespatřila. Bezpočet dětí, které prošly prvními zkouškami a u pozdějších přísných rasových testů nevyhověly, bylo likvidováno – některé v Osvětimi. Akce měla být jako většina Hitlerových odporných záměrů tajná, ale taková špatnost se přece jen v úplné tajnosti neudržela. Koncem roku 1942 unesli synka Sophiiny přítelkyně, hezkého pětiletého chlapce, který žil s matkou v sousedním, napůl vybombardovaném varšavském domě, a víckrát ho nikdo nespatřil. Ačkoli si Němci přec jen dali tu práci a zločin se snažili zastřít jakous takous kouřovou clonou, bylo všem včetně Sophie jasné, kdo jsou pachatelé. Ve Varšavě se Sophie akce Lebensborn obávala a děsila, a často, když zaslechla na schodišti zvuk těžkých bot, schovávala synka Jana do přístěnku, ale v Osvětimi se k jejímu údivu ta úděsná záležitost proměnila v cosi, o čem dokonce snila a co si horečně přála. Myšlenku jí vnukla její přítelkyně a spoluvězeňkyně – o té později – a Sophie v akci viděla jedinou cestu, jak zachránit Janovi život.

To odpoledne s Hössem měla prý Sophie rozhodně v úmyslu se o akci Lebensborn zmínit. Umiňovala si, že to musí udělat chytře a oklikou, ale provést se to dá. Ještě než došlo k jejich střetnutí, logicky uvažovala, že Lebensborn je jediný způsob, jak může Jana zachránit z dětského tábora. Hrála tu roli také jedna zvláštní okolnost, totiž že Jan měl bilingvní výchovu, v polštině a v němčině. Pak mi řekla, co přede mnou dosud tajila. Až by získala velitelovu důvěru, chystala se mu navrhnout, kdyby mohl užít své obrovské autority a dal toho krásného plavého a německy mluvícího polského chlapce s kavkazskými pihami, chrpově modrýma očima a výrazně řezaným profilem mladičkého pilota od Luftwafe bezbolestně přesunout do nějakého nejbližšího úředního centra v Krakově, v Katovicích či ve Vratislavi nebo kdekoli jinde a tam odtud by ho mohli už odvézt do nějakého bezpečného útulku v Německu. Ona sama by nemusela vědět, kam dítě umístí; dokonce by byla ochotna se zapřisáhnout, že by o místě jeho pobytu ani o jeho budoucnosti nežádala žádné informace, jen kdyby si mohla být jista, že je v bezpečí někde v srdci říše, kde by s velkou pravděpodobností přežil, než aby zůstal v Osvětimi a tam určitě zahynul. Ale toto odpoledne se samozřejmě všecko zvrtlo. V zmatku a panice požádala Hösse přímo, aby dal Janovi svobodu, a jeho nepředvídaná reakce – rozzuřil se – ji dokonale vyvedla z míry a o akci Lebensborn nebyla vůbec s to hovořit, i kdyby si byla chystaná slova pamatovala. Ale všecko ještě nebylo ztraceno. Na příležitost předložit Hössovi ten choulostivý návrh na synovu záchranu musí počkat – a tak na ni čekala druhého dne další podivná a bolestná scéna.

Ale to všechno nebyla Sophie s to mi vypovědět naráz. Když mi ono odpoledne v Javorovém dvoře vylíčila, jak před Herr Kommandantem padla na kolena, najednou se odmlčela. Pak se náhle omluvila a zmizela na několik minut v umývárně. A zas najednou hrací skříň: znovu sestry Andrewsovy. Podíval jsem se na plastikové hodiny plné mušinců, hlásající chválu whisky značky Carstairs: bylo téměř půl šesté a s údivem jsem si uvědomil, že Sophie vyprávěla skoro celé odpoledne. Dosud jsem o Rudolfu Hössovi vůbec nic neslyšel, ale díky jejímu nepřehánějícímu projevu, prosté výmluvnosti, přede mnou vyvstal živě jako každý jiný hrůzný zjev mých neurotických snů. Ale bylo mi jasné, že o takovém člověku a o takové minulosti nemůže mluvit nekonečně, a proto si tak důrazně vyžádala ono přerušení. A přestože mě zanechala s pocitem nedořešené záhady, nehodlal jsem být tak necitlivý a nutit ji znovu do vyprávění. Chtěl jsem všechno nechat být, i když jsem dosud nestrávil to náhlé vědomí, že měla dítě. Co vypověděla, už ji stálo až dost, stačilo se jen podívat po těch přízračných očích, rozbolavělých a jako v transu nad tou nezměřitelnou hloubkou černých vzpomínek, které její mysl snad ani nemohla vydržet. A tak jsem si řekl, že tenhle předmět je aspoň pro ten den uzavřen.

Objednal jsem si u špinavého irského číšníka pivo a čekal, až se Sophie vrátí. Dovnitř se začínali trousit stálí hosté Javorového dvora, policajti po službě, obsluhující výtahů a políři i náhodní poutníci po hospodách a sálem začínala z jejich svršků, nasáklých několikahodinovým letním lijákem, stoupat vzhůru lehká pára. Někde na baštách Brooklynu doznívalo ještě burácení hromu, ale déšť už dopadal jen s lehkým pleskáním, jako kdyby nějaký stepař předváděl dlouhé sólo, takže ta nejhorší potopa už zřejmě přestala. Jedním uchem jsem poslouchal rozhovor o Dodgerech, téma, jež se toho léta probíralo téměř až s šílenstvím. Lil jsem do sebe pivo, náhle posedlý zuřivou chutí se opít. Částečně to plynulo ze všech těch Sophiiných předvedených výjevů o Osvětimi, které jako by v mých nozdrách zanechaly pocit skutečného pachu, pachu shnilých rubášů a hromad vlhkých rozpadajících se kostí, které jsem kdysi spatřil v troskách jednoho newyorského hřbitova – uzavřeného ostrova, s nímž jsem se seznámil v nedávné minulosti jako s říší ne

nepodobnou Osvětimi, říší spálených mrtvých těl, stejně tak jako s místem vyhrazeným pro vězně. Na ostrově jsem se totiž nakrátko ubytoval po skončení své vojenské kariéry. Jako bych ten pach márnice znovu ucítil, a abych jej zapudil, napil jsem se piva. Paniku ve mně však vyvolávala sama Sophie a já upíral oči k umývárně, jat náhle úzkostí – co když mi utekla? co když zmizela? –, ale byl jsem bezradný a nedovedl jsem si poradit ani s tou novou krizí, kterou naočkovala mému životu, ani s tou šílenou posedlostí jí samou, která mi připadala jako patologický hlad a která úplně ochromovala mou vůli. Takovéhle šílenství mé presbyteriánské vychování rozhodně nečekalo.

Teď, právě v okamžiku, kdy jsem ji znovu objevil a kdy se na mě zář její přítomnosti linula jako požehnání, jsem měl pocit, jako by opět měla každou chvíli z mého života zmizet. Dopoledne, když jsem ji náhodou zastihl v Růžovém paláci, mi hned na začátku řekla, že tak jako tak odchází. Vrátila se jen zabalit pár věcí, které si tu nechala. Vždy nápomocný dr. Blackstock, kterému její rozchod s Nathanem dělal starosti, jí našel skromný, ale dostačující byt o hodně blíž jeho ordinaci, v centru Brooklynu, a tam prý se odstěhuje. Srdce mi usedalo. Nade všechna slova bylo jasné, že i když ji Nathan navždycky opustil, pořád ho šíleně milovala; moje sebemenší i vzdálená narážka na něho ihned způsobovala, že jí oči potemněly žalem. Ale i kdybych tohle ponechal stranou, postrádal jsem jakoukoli odvahu, abych jí řekl, jak po ní toužím; nemohl jsem se za ní přece stěhovat tolik mil do nového bytu – to jsem rozhodně nemohl, i kdybych na to měl prostředky. Měl jsem pocit, jako by mě ta situace úplně zmrzačila, jako by mi někdo podřezal šlachy na nohou, ale Sophie se zřejmě chystala uniknout z oběžné dráhy mého života naplněného absurdně neopětovanou láskou. Když jsem si blížící se ztrátu uvědomil, pocítil jsem v ní cosi tak zlověstného, že se mě zmocnila tupá závrať. A také těžká bezdůvodná úzkost. Proto také, když se Sophie po nekonečně dlouhé době nevracela (aspoň mně se tak nekonečná zdála, i když to třeba mohlo být jen několik minut), zvedl jsem se, rozhodnut vrhnout do zakázaných míst a pokusit se ji najít – a –, když vtom se objevila. K mému radostnému překvapení se usmívala. Ještě dnes si ten pohled na Sophii uprostřed Javorového dvora často vybavuji. Nevím, zda to bylo náhodou, nebo tomu chtěla nebesa, ale posledními mraky odcházející bouře pronikl kužel prašného slunečního světla, na okamžik zalil její vlasy neposkvrněnou svatozáří hodnou malířů Quattrocenta. Vzhledem k tomu, jak horoucně jsem do ní byl zamilovaný, nepotřeboval jsem, aby se přede mnou zjevovala jako anděl, ale v tu chvíli tak skutečně vypadala. Pak se svatozář rozplynula a ona kráčela ke mně a hedvábná sukně jí povívala v nevinně smyslné hře kolem zřetelně vystupujícího klínu, a já jsem slyšel, jak kdesi hluboko v solných dolech mého ducha nějaký otrok či mezek slabě a žalostně zaúpěl: Jak dlouho, Stingo, jak dlouho ještě, ty ubohý bratříčku sebe sama?

"Promiň, že to tak dlouho trvalo, Stingo," omlouvala se a posadila se vedle mě. Po té odpolední kronikářské výpovědi jsem skoro nemohl věřit, že se tak rozveselila. "V umývárně jsem potkala jednu starou ruskou bohémienne – víš, takovou tu diseuse de bonne aventure."

"Cože?" zeptal jsem se. "Á, ty myslíš veštkyni." Tu bábu jsem tady viděl už kolikrát, byla to jedna z tisíců cikánských poběhlic v Brooklynu.

"No, a hádala mi z ruky," oznamovala mi Sophie radostně. "Mluvila se mnou rusky. A víš, co mi řekla? Tohle. Prý: ‚Nedávno vás potkala velká smůla. Je v tom muž. Nešťastná láska. Ale nemějte strach. Všechno dobře dopadne.' Není to nádhera, Stingo? Není to něco úžasného?"

Míval jsem tehdy přesvědčení, stejně jako ho mám teď – a promiňte mi tu sexuální diskriminaci –, že i zdánlivě nejracionálnější ženy se dají takovými nevinně okultními frissons snadno obalamutit, ale nechal jsem to být a neříkal nic; ta věštba totiž zřejmě Sophii způsobila velikou radost a já nemohl jinak než s ní slunečnou náladu sdílet. (Ale co to může znamenat? Dělalo mi to starosti. Nathan je přece jednou provždy pryč.) Javorovým dvorem se začaly chvět nezdravé stíny a já zatoužil po slunci, a když jsem jí navrhl, že bychom se mohli teď v podvečer projít na čerstvém vzduchu, ihned souhlasila.

Bouře umyla Flatbush, že zářil čistotou. Někde nablízku uhodil blesk, na ulici to vonělo ozonem, který dokonce přemohl vůni kyselého zelí a opékaných loupáků. Víčka mě pálila. Bolestivě jsem mžoural do oslňující záře slunce; po Sophiiných trudných vzpomínkách a po kalném příšeří Javorového dvora působily měšťanské domy lemující Prospect Park úplně oslnivě, vzdušně, skoro jako vily někde u Středozemního moře, jako Athény rozložené na rovině v parku. Šli jsme na konec Přehlídkové aleje a pozorovali, jak hrají kluci na hřištích baseball. Nad hlavou nám bzučelo letadlo vlekoucí za sebou transparent, který toho léta bylo možné na pozadí ultramarínového nebe žíhaného cáry mraků vidět téměř všude; zval ke vzrušující noční zábavě na hipodromu u Aquaductu. Dlouhou chvíli jsme tam zůstali v podřepu na plácku zaplevelené, promoklé a bujně vonící trávy a já jsem se pokoušel vysvětlovat Sophii pravidla baseballu; byla to vážná žákyně, roztomile zaujatá, s pozornýma očima. Kouzlo mého náhlého učitelování mě natolik upoutalo, že mi nakonec všechny ty pochyby a udivená zvědavost, přetrvávající v mé hlavě po jejím dlouhém vyprávění, z mysli prchly, a dokonce zaplašily i nejstrašnější záhadnou nejistotu. Co se nakonec stalo s jejím chlapcem?

Otázka mi se vší naléhavostí vyvstala v hlavě, když jsme kráčeli ob jednu ulici k Yettinu domu. Uvažoval jsem, jestli vůbec bude s to mi Janův příběh vyjevit. Ale tenhle otazník brzy ustoupil do pozadí. Trápila mě jiná starost: začala se mnou zmítat lítost nad Sophií samou. Bolest se ještě zvýšila, když se zmínila, že ještě večer odjede do nového bytu. Ten večer! Bylo mi až příliš jasné, že to znamená teď hned.

"Budeš mi chybět, Sophie," vyhrkl jsem, když jsme stoupali vzhůru po schodech před Růžovým palácem. Uvědomil jsem si, jak se mi školácky chvěje hlas a jak z něho čiší zoufalství. "Skutečně tě budu postrádat!"

"Hm, vždyť se občas uvidíme, neboj, Stingo. Určitě! Nakonec se nestěhuju tak daleko. Pořád budu bydlet v Brooklynu." Z jejích slov zazněl sice jistý přesvědčivý tón, ale křehký, anemický; prozrazoval, že věrnost i jistý druh jakési lásky a touhy – dosti určité touhy – zůstanou mezi námi i nadále pojítkem. Ale onen cit, který vyvolává šepoty a výkřiky, to nebyl. Měla mě ráda – to jsem věděl jistě –, ale nemilovala mě, to ne. A v tom směru jsem choval sice naději, ale nedělal jsem si žádné zvlášť vzrušující iluze.

"Budeme spolu hodně chodit na večeře," řekla, když jsem ji doprovodil až nahoru do prvního patra. "Nezapomeň,

Stingo, taky mi budeš chybět. Nakonec ty jsi vlastně můj nejlepší přítel, ty a dr. Blackstock." Vešli jsme do jejího pokoje. Už to tam zelo skoro úplnou prázdnotou. Udivovalo mě, že tam pořád je gramorádio; nějak jsem si vybavil, jak se Morris Fink zmínil, že se Nathan ještě chce vrátit a odvézt si ho, ale zřejmě to neudělal. Sophie pustila rádio a ze stanice WQXR se ozvaly zvuky předehry k Ruslanovi a Ludmile. Byl to pro nás oba ten druh romanticky bombastické hudby, jakou jsme téměř nesnášeli, ale Sophie rádio nechala hrát; místností se rozlehl zvuk tatarských bubínků připomínající dusot koňských kopyt. "Napíšu ti adresu," řekla a začala hledat v kabelce. Byla to luxusní kabelka – myslím, že marocká, z krásně zdobené kůže, a všiml jsem si jí jen proto, že jsem si dobře pamatoval, jak ji Sophii sotva před několika týdny dal Nathan s okázalou hrdostí milence jako dárek. "Budeš za mnou chodit na návštěvu a zajdem spolu vždycky na večeři. Je tam spousta restaurací a nejsou špatné, a ne drahé. To je zvláštní, kam jsem ten lístek s adresou dala. Sama si ještě číslo nepamatuju. Někde v Cumberlandské ulici, má to být blízko u Fort Greene Parku. Vždyť spolu pořád budem moct chodit na procházky, Stingo."

"Víš, ale mně bude hrozně smutno, Sophie," řekl jsem.

Zvedla zrak od rádia, dala hlavu na stranu a skoro s jakýmsi čtveráckým šaškovstvím se na mě podívala pohledem, který zřejmě vůbec nedbal mé skryté sophiomanie, a pak jsem uslyšel slova, vyjadřující právě tu nejméně vhodnou myšlenku, jakou bych v tu chvíli chtěl slyšet. "Však ty si najdeš nějakou krasavici, Stingo, a brzo – to vím jistě. Nějakou hodně sexy. Bude vypadat stejně pěkně jako Leslie Lapidusová, jenom to nebude taková bláznivá koketa, bude víc complaisante…"

"Proboha tě prosím, Sophie," zasténal jsem, "jenom mě ušetři všech Leslií na světě."

A pak mě cosi na celé situaci – Sophiin hrozící odchod, ale taky kabelka, prázdný pokoj se všemi vzpomínkami na Nathana a nedávno minulé dny, na hudbu a na všechno veselí a nádherné časy, jaké jsme spolu prožívali – naplnilo zoufale rozkladným smutkem, až jsem znovu zhluboka vzdychl, natolik hlasitě, že jsem spatřil, jak v Sophiiných očích najednou zajiskřily drobounké perličky úleku. Byl jsem krajně rozrušen a najednou jsem ji pevně svíral za paže.

"Nathan!" křičel jsem. "Nathan! Nathan! Co se proboha stalo? Co se stalo, Sophie? Řekni!" Stál jsem těsně u ní a téměř jsem se jí dotýkal nosem a uvědomil jsem si, že jí na tvář dokonce dopadlo několik kapiček mých slin. "Takový fantastický chlap, šíleně tě miluje, přímo princ s pohádky, a ten člověk tě zbožňuje – viděl jsem mu to na obličeji. Sophie, bylo to něco jako uctívání – a najednou z ničeho nic vypadneš z jeho života. Co se s ním proboha stalo, Sophie? Copak tě může ze svého života takhle vyškrtnout? Přece mi nechceš říkat, že to bylo kvůli nějakému slaboduchému podezření, žes mu byla nevěrná, jak to tuhle říkal v Javorovém dvoře. To musí mít nějaký vážnější důvod, za tím musí být něco hlubšího. A co já? Já, já!" Začal jsem se bušit do prsou, abych naznačil, že jsem do té tragédie taky zatažen. "Jak se ten chlap zachoval ke mně? Ježíšikriste, snad ti, Sophie, nemusím vysvětlovat, že Nathan se mi stal něčím jako bratrem, sakra ano, bratrem. Za celý život jsem nikoho takového nepoznal, nikoho tak inteligentního, velkorysého, legračního a zábavného – ne, ježíšikriste, prostě nikoho tak báječného. Vždyť já toho chlapa měl rád! Sám od sebe si přečetl, co jsem začal psát, a dal mi víru, že bych mohl být spisovatelem. Měl jsem pocit, že to udělal z lásky. A pak z ničeho nic – kruci, zčistajasna, Sophie – se do mě pustí jako vzteklý pes. Naveze se do mě, řekne mi, že moje psaní jsou kraviny, jedná se mnou, jako bych byl ten nejubožejší oušlapek, co v životě potkal. A pak mě vyškrtne ze svého života, a taky navždycky, jako to udělal tobě." Přestal jsem ovládat hlas, takže mi jako obvykle vyskočil skoro o oktávu výš a zněl kleštěneckým mezzosopránem. "Tohle já nesnesu, Sophie! Co budeme dělat?"

Sophii po tváři tryskaly drobné praménky slzí a já ihned viděl, že jsem si všechno měl nechat pro sebe. Měl jsem se víc ovládat. Viděl jsem, že bych jí byl nemohl způsobit větší bolest, kdyby měla nějakou zapálenou jizvu a já z ní vyrval stehy a nadělal jí čerstvé bolavé tržné rány. Ale nedovedl jsem si pomoct; ve skutečnosti jsem cítil, jako by její žal v jakémsi obrovském vytrysknuvším proudu splynul s mým, takže jsem horlil dál: "Přece nemůže od lidí jen tak sebrat lásku a pak se na ně vykašlat. To není fér… to je…" začal jsem koktat. "Panebože, to je přece nelidské!"

Vzdychajíc, odvrátila se ode mě. Když kráčela se strnule visícíma rukama přes pokoj k posteli, bylo v jejím zjevu až cosi somnambulního. Pak se najednou vrhla obličejem na meruňkově oranžovou přikrývku a zabořila tvář do dlaní. Nebylo slyšet ani hlásek, ale ramena se jí zvedala. Přešel jsem k posteli a zůstal nad ní zamyšleně stát. Začal jsem opět ovládat hlas: "Sophie, prosím tě, odpusť mi to. Já prostě ničemu nerozumím. Nechápu vůbec nic, co se týká Nathana, a možná že nechápu nic ani o tobě. I když myslím, že o tobě si toho dám dohromady daleko víc než kdy o něm." Odmlčel jsem se. Věděl jsem, že jí způsobím novou ránu zmínkou o okolnosti, o které ona tak hrozně nerada hovořila – copak mě sama nevarovala? –, ale musel jsem to prostě říct. Natáhl jsem ruku a zlehka ji položil Sophii na holé rameno. Ucítil jsem sálavé teplo její pokožky, která pod mými prsty pulzovala jako hrdlo vyděšeného ptáka. "Sophie, onehdy večer… v Javorovém dvoře, když nás… od sebe odehnal. To byla strašná noc. Přece musel vědět, žes tam měla synka – přece jsi mi před chvílí řekla, žes mu to pověděla. Jak mohl být tak krutý a tak tě týrat a ptát se tě, jaks to mohla přežít, když tolik jiných" – dalšími slovy jsem se téměř zajíkl, stáhlo se mi hrdlo, ale přece jsem je nakonec ze sebe dostal – "lidí muselo do plynu. Jak by ti vůbec někdo mohl něco takového udělat? Jak by tě někdo mohl milovat a zároveň se chovat tak neuvěřitelně krutě?"

Neříkala chvíli nic a jen tam ležela s obličejem zabořeným v rukách.

Seděl jsem na kraji postele a hladil to příjemně teplé, téměř horečně sálající rameno, opatrně se vyhýbaje jizvě po očkování. Zároveň jsem mohl jasně pozorovat to smutné modročerné tetování, řadu podivuhodně zřetelných cifer, jakýsi plůtek ostnatého drátu z úpravných čísel, v němž byla jedna sedmička přeškrtnutá evropsky puntičkářskou čarou. Cítil jsem sladkou bylinnou vůni, jíž voněla často. Je to vůbec možné, Stingo, ptal jsem se sám sebe, aby tě někdy milovala? Najednou mě napadlo, jestli bych si k ní mohl dovolit něco něžnějšího. Ne, rozhodně ne. Jak tam ležela, připadala mi strašlivě zranitelná, ale můj výbuch mě vyčerpal a já byl otřesen a po jakékoli žádosti ve mně nezbylo ani stopy. Posunul jsem prsty trochu výš vzhůru a dotkl se volných pramenů jejích máslově zlatých vlasů. Pak jsem si uvědomil, že přestala plakat. Potom řekla: "Nikdy za to nemohl. Byl vždycky posedlý tím démonem, co se v něm

ozval pokaždé, když měl ty svoje temp'e'tes. Ano, Stingo, jako by ho ovládal démon."

V tom okamžiku se mi v podvědomí téměř současně vybavily dva obrazy, a nevím, nad kterým mi vlastně celou páteří proběhlo mrazivé chvění: monstrózní černý Kalibán anebo úděsný Golem Morrise Finka. Cítil jsem, jak jsem se otřásl, ale uprostřed té hrůzy jsem se zeptal: "Co tím chceš říct, Sophie – démon?"

Hned mi neodpověděla. Pak po dlouhém tichu zvedla hlavu a další slova řekla natolik věcným hlasem, že mi to úplně vyrazilo dech, protože to bylo tolik nepodobné jejímu charakteru a jakoby součástí nějaké jiné Sophie, kterou jsem do toho dne neznal.

"Stingo," řekla. "Já odtud nemůžu odejít tak rychle. Mám tady moc vzpomínek. Můžeš pro mě něco udělat? Prosím tě, dojdi mi na Church Avenue koupit láhev whisky. Hrozně bych se chtěla opít."

Donesl jsem jí whisky – menší lahvičku režné – a ta jí pomohla povědět mi o některých zlých chvílích během toho bouřlivého roku s Nathanem, než jsem se na scéně objevil já. Nebylo by zapotřebí to všechno vypravovat, kdyby nebylo skutečnosti, že se Nathan zase vrátil a opět ovládl naše životy.

* * *

Bylo to v Connecticutu někde u silnice vinoucí se překrásnou alejí stromů a táhnoucí se od severu na jih podél břehu řeky mezi New Milfordem a Canaanem, stál tam starý venkovský hostinec s křivými dubovými podlahami, slunečnou bílou ložnicí, výšivkami na stěnách, dvěma mokrými irskými setry s vyplazenými jazyky dole v přízemí a s vůní jabloňového dřeva hořícího v krbu – a právě tam, vyprávěla mi Sophie, jí chtěl Nathan sáhnout na život a pak ukončit i svůj způsobem, kteří lidé obecně označují jako "slib společné sebevraždy". Stalo se to na podzim, když listí žhnulo barvami, několik měsíců po jejich setkání v knihovně Brooklyn College. Sophie říkala, že si tu příšernou epizodu bude pamatovat z mnoha důvodů (například proto, že tehdy poprvé na ni začal od té doby, co se seznámili, mluvit zvýšeným hlasem), ale ten hlavní důvod prý jí z mysli nevymizí nikdy: ta zuřivá úpornost, s jakou na ní (a opět poprvé, co byli spolu) vymáhal, aby ospravedlnila a vysvětlila, jak přežila Osvětim, když "ostatní" (jak se vyjádřil) zahynuli.

Když mi Sophie vylíčila, jak na ni útočil, a vypověděla mi žalostný sled dalších událostí, ihned jsem si samozřejmě vybavil Nathanovo rozběsněné chování nedávného večera v Javorovém dvoře, kdy nám oběma dal neoblomně konečné rozezlené sbohem. Už jsem chtěl Sophii upozornit na podobnost obou událostí a zeptat se jí na její mínění, ale Sophie v té malé italské restauraci, kam spolu na Coney Island Avenue s Nathanem chodívali, zrovna polykala obrovskou dávku kouřících špaget a tak byla zabrána do kroniky jejich společného života, že jsem zaváhal, bezmocně jsem se vzdal a jenom tupě mlčel. Ta whisky mě u Sophie zarážela – zarážela a trochu mi brala dech. Za prvé měla výdrž polského husara; přímo udivovalo pozorovat to vyrovnané, krásné a obvykle až bolestně korektní stvoření, jak whisky pořádá; skoro čtvrt láhve Seagram's, co jsem jí koupil, zmizelo, už když jsme odjížděli taxíkem do restaurace. (Museli jsme s sebou vzít i tu láhev, na kterou jsem si já nečinil vůbec žádné nároky, protože jsem se jako vždycky držel svého piva.) Tuhle novou zálibu jsem přičítal žalu nad Nathanovým odchodem.

Avšak víc než množství vypitého alkoholu mě udivoval způsob, jakým jej pila. Šestaosmdesátiprocentní alkohol smíchaný jen s nepatrnou trochou vody totiž neměl na Sophiinu řeč ani na myšlení žádný rušivý účinek. Tohle aspoň byla pravda, když jsem její nově nalezené rozptýlení pozoroval prvně. Dokonale se ovládajíc, každou zlatou kadeř přesně na svém místě, byla s to skleničky do sebe obracet s rozkošnickým úsměvem výčepní z Hogarthových obrazů. Uvažoval jsem, jestli ji nechrání nějaká genetická či kulturní navyklost na alkohol, kterou zřejmě Slované sdílejí s Kelty. Kromě toho něžného zrůžovění dovedla whisky Seagram's 7 její výraz nebo její způsoby proměnit jen v dvojím smyslu: Sophie mluvila bez přestání. A vyklopila všecko. Ne že by mi bývala něco dříve, když mluvila o Nathanovi, o Polsku a o své minulosti, zatajovala. Ale whisky proměnila její řeč ve splav výrazných a neuspěchaných kadencí. Mluvila hladce plynoucí dikcí, v níž některé nezvykleji polsky vyslovované souhlásky jako by zázrakem zjemněly. Druhá proměna pod vlivem whisky byla až dojemná. Dojemná v jakémsi zoufale frustrujícím smyslu: prakticky jí padly všechny zábrany v otázkách sexu. Když mi vyprávěla o svém minulém milostném životě s Nathanem, až jsem se ošíval, jak mi to bylo nepříjemné, ale zároveň jsem poslouchal rád. Slova jí plynula z úst s roztomilou otevřeností a vyslovovala je s neskrývaným potěšením jako dítě, které objevilo "latinu ulice". "Říkal mi, jaký jsem kus a jaký mám zadek," sdělovala mi nostalgicky a hned vzápětí dodávala: "Hrozně rádi jsme píchali před zrcadlem." Panebože, kdyby jen věděla, jaké sladké představy se mi roztančily před očima, když takto nahlas líčila ty rozkošnické výjevy.

Ale když mluvila o Nathanovi a vzpomínala na něho v úporně užívaném minulém čase, zaznívala z jejího hlasu většinou pohřební nálada; působilo to, jako by mluvila o někom dávno mrtvém a pohřbeném. A když vyprávěla příběh o jejich "slibu společné sebevraždy" tehdy o víkendu na ledovém connecticutském venkově, naplňovalo mě to smutkem a údivem. Myslím, že moje ohromení nad touto smutnou příhodou už nemohlo překonat žádné jiné překvapení, ale krátce předtím, než mi pověděla o té nezdařené schůzce se smrtí, zjevila mi ještě jednu smutnou zvěst.

"Víš, Stingo," řekla poněkud zdráhavě. "Nathan věčně bral nějaké drogy. Nevěděla jsem, jestli sis toho všiml nebo ne. Nevím, ale z nějakého důvodu jsem k tobě nebyla upřímná. Nebyla jsem s to ti to říct."

Drogy, pomyslel jsem si, milosrdný Bože. To se mi skutečně nechtělo věřit. Poučený čtenář dneška by jistě už něco takového o Nathanovi tušil, ale já tehdy vůbec ne. Roku 1947 jsem toho věděl stejně tak málo o drogách jako o sexu. (Ta léta čtyřicátá a padesátá byla jako stáda nevinných beránků!) Naše dnešní drogová kultura toho roku ještě neviděla ani zákmit svého úsvitu a moje představa toxických návyků (pokud jsem vůbec o něčem podobném uvažoval) byla spojena s představou "posedlých drogomanů" – šílenců s vytřeštěnýma očima vězících ve svěracích kazajkách, izolovaných v zapadlých blázincích, a slintajících násilníků dětí, vyšinutých podivínů toulajících se v obskurních ulicích Chicaga, komatosních Číňanů v zakouřených brlozích a tak dále. S drogami bylo tehdy spojeno cosi nenapravitelně zhýralého, stejně strašného jako jisté představy sexuálního styku – který jsem měl aspoň do třinácti let zafixován jako brutální akt, jehož se dopouštěli na odbarvených blondýnách zavalití opilí a neholení vězňové propuštění z kriminálu, aniž si při tom zuli boty. Pokud šlo o drogy, samozřejmě že jsem o jejich různých typech a

jemném odstupňování účinnosti neměl ponětí. Mimo opium jsem snad nebyl s to jmenovat jedinou další drogu, a když mi to Sophie o Nathanovi pověděla, moje bezprostřední reakce byla, jako bych se dověděl o nějaké kriminální činnosti. (A že jsem ji viděl jako kriminální, šlo ruku v ruce s mým morálním šokem.) Řekl jsem jí, že tomu nevěřím, ale ujistila mě, že je to pravda, a když se do mého prvního šoku přimísila zvědavost a já se jí zeptal, co bral, uslyšel jsem poprvé slovo amphetamin. Ale obrovské dávky. Dost, aby se z toho někdy zbláznil. U Pfizera k tomu přišel snadno, v té laboratoři, co dělal. I když to samozřejmě nebylo legální cestou. Tak to je tedy ono, uvažoval jsem v údivu, tohle se skrývalo za těmi záchvaty zuřivosti, neovladatelného násilí, za těmi jeho paranoickými stavy. Jak jsem mohl být tak slepý!

Prý si však uvědomuje, pokračovala Sophie, že většinou svůj návyk ovládal. Nathan byl vždycky velmi nervní, živý, aktivní a rád hovořil; jelikož Sophie za těch prvních pět měsíců, co byli spolu (a byli spolu stále) jen málokdy přímo viděla, že by "ty věci" bral, zjišťovala spojitost mezi drogami a Nathanovými poněkud bouřlivými, ale jinak zdánlivě normálními náladami teprve velice opožděně. A pořád mi opakovala, že během těch měsíců minulého roku jí připravovalo jeho chování – ať již je drogy ovlivňovaly nebo ne –, jeho přítomnost v jejím životě a celá jeho existence ty nejšťastnější dny, jaké v životě poznala. Uvědomovala si, jak byla tou dobou, kdy se přistěhovala do Brooklynu a do Yettina domu, bezradná a opuštěná; snažila se držet zásad zdravého rozumu, zapudit minulost daleko za okruh své paměti, a domnívala se, že se plně ovládá (cožpak jí tehdy dr. Blackstock neřekl, že je nejlepší sekretářka, jakou kdy měl?), ale ve skutečnosti byla v takovém stavu, že se mohla citově každou chvíli sesypat a přestat ovládat svůj osud jako malé štěně hozené doprostřed rozbouřeného vodního víru. "Přesně to mi totiž ukázal ten člověk, který mě tehdy v podzemní dráze napadl," vysvětlovala mi. I když se z toho traumatu už vzpamatovala, věděla, že to s ní jde spíš z kopce – že se nezadržitelně a čím dál tím rychleji řítí dolů –, a nechtěla ani domyslit, co by se s ní bylo stalo, kdyby se býval ze vzduchoprázdna neobjevil Nathan (který toho památného dne náhodou do knihovny zavítal, protože hledal vyprodanou sbírku povídek Ambrose Bierce; věčná sláva a čest Ambrosu Bierceovi!) jako rytíř vykupitel a nenavrátil ji životu.

Život. Ano, o to šlo. On jí vlastně dal život. On jí pomohl (za vydatného přispění bratra Larryho), aby zase nabyla ztraceného zdraví, jeho zásluhou jí v Kolumbijské nemocnici vyléčili zákeřnou anémii a tam u ní zjistil talentovaný dr. Hatfield další nedostatky, které potřebovaly zkorigovat. Především objevil, že i po všech těch měsících u ní stále ještě přetrvávají následky kurdějí. Předepsal jí obrovské dávky pilulek. A brzy nato jí všechny ty ošklivé kožní podlitiny, které ji trápily po celém těle, zmizely, ale ještě daleko pozoruhodnější byla změna, která se stala s jejími vlasy. Její největší dívčí marnivostí byly ty zlaté vlasy, které jí dodávaly sebevědomí, ale když prošly jako celé její tělo peklem Hádu, prořídly, zmatněly a jejich svěžest byla tatam. Péčí dr. Hatfielda se všechno změnilo, a ještě nedávno – sotva před šesti týdny – předl nad tou nádherou Nathan jako hladový kocour a náruživě jí je hladil a tvrdil, že se s nimi musí uplatnit v reklamách na šampon.

Skvělý aparát americké medicíny vlastně přivedl Sophii pod Nathanovým dohledem téměř do dokonalého stavu rozzářeného zdraví, aspoň v rámci maximálních možností člověka, který utrpěl tak strašlivou úhonu – a to se týkalo i jejích nádherných zubů. Provizorní protézu, kterou dostala od Červeného kříže ve Švédsku, nahradily překrásné "požeráky" (jak se o nich vyjadřoval Nathan), jež byly dílem jiného Larryho přítele a kolegy, nejvyhlášenějšího protetika v New Yorku. Na ty zuby se dalo těžko zapomenout. Byly vlastně dentální obdobou Benvenuta Celliniho. Byly to báječné zuby, s jakýmsi ledově perleťovým leskem, a vždycky, když víc otevřela ústa, vzpomněl jsem si na detailní záběry milostných scén s Jean Harlowovou, a při několika příležitostech, kdy byly zvlášť krásné slunečné dny a Sophie se naráz rozesmála, působilo to, jako když pokojem blýskne světlo fotografické fleše.

A takto zachráněná pro zem živých, nemohla než nadšeně prožívat během onoho léta a počátku podzimu všechny báječné chvíle s Nathanem. Jeho velkorysost byla nevyčerpatelná, a i když její povaze nebyla vůbec vlastní nějaká nezřízená touha po přepychu, ten pěkný život se jí líbil a přijímala jeho dary s radostí – ta radost plynula jak z vědomí, že Nathanovi působí velké potěšení dávat, tak z darů samých. A dával jí a sdílel s ní všecko, co si snad mohla přát: alba gramofonových desek s překrásnou hudbou, lístky na koncerty, polské, francouzské a americké knížky, fantastická jídla v restauracích nejrůznějšího etnického charakteru po celém Brooklynu a Manhattanu. Stejně jako měl nos na víno, měl Nathan jazyk na jídlo (tvrdil, že to je v důsledku reakce na mazlavý kreplach a gefilte fiš z dětství) a působilo mu zřejmou radost, když ji mohl seznamovat s neuvěřitelně pestrou nabídkou newyorských lahůdek.

Peníze jako by nikdy nebyly žádný problém; zaměstnání u Pfizera zřejmě dobře vynášelo. Kupoval jí krásné šaty (včetně těch legračních výstředních "kostýmů", v kterých jsem je viděl oblečené prvně), prsteny, náušnice, náramky, přívěsky a korále. A pak tu byla kina. Za války jí chyběla a Sophie po nich toužila stejně tak jako po hudbě. V předválečném Krakově prožila údobí, kdy byla v amerických filmech přímo potopená – byly to hluboké nevinné milostné románky třicátých let s hvězdami, jako byli Errol Flynn a Merle Oberonová a Gable a Lombardová. Zbožňovala Disneyho, zvlášť Myšáka Mickeyho a Sněhurku. A – panebože! – Freda Astaira a Ginger Rogersovou v Cylindru! A tak spolu s Nathanem v tom newyorském ráji biografů vyráželi na víkendové filmové flámy – až měli oba od koukání oči rudé, protože od pátečního večera do posledního nočního nedělního představení zhlédli i pět šest sedm filmů. Téměř všechno, co měla, pocházelo z Nathanovy štědré ruky, dokonce i ten pesar (řekla mi s uchichtnutím). Že jí dal od jednoho dalšího Larryho přítele zavést pesar, to byl od Nathana v rámci Sophiiny regenerační léčby závěrečný a možná záměrně symbolický čin; nikdy předtím pesar neužívala a přijala jej s osvobozujícím uspokojením a s pocitem, že tohle je poslední známka jejího rozchodu s církví. Ale osvobodil ji ještě i v jiných směrech. "Stingo," říkala mi, "nikdy jsem si nedovedla představit, že by spolu dva lidi mohli ty věci dělat tolikrát. Anebo že by se jim to mohlo tak hrozně líbit."

Jediným trnem v její růžové zahradě, vyprávěla mi, bylo zaměstnání. Totiž skutečnost, že i nadále pracovala u dr. Hymana Blackstocka, který byl přece chiropraktik. Ale pro Nathana, jenž byl bratr vyhlášeného doktora a sám se pokládal za oddaného vědce (a pro něhož byl kánon lékařské etiky tak svatý, jako by byl sám složil Hippokratovu přísahu), byla myšlenka, že Sophie pracuje u nějakého šarlatána, nesnesitelná. Řekl jí úplně otevřeně, že podle jeho

názoru je to totéž co prostituce, a naléhal na ni, aby od něho odešla. Nakonec se celá záležitost stala trvalým předmětem jeho ironie a vymýšlel si nejrůznější vtipy a historky o chiroprakticích a jejich ubohém povolání, jimž se Sophie musela chtě nechtě smát; žertovný tón jeho námitek ji pak nakonec vedl k názoru, že je nelze brát vážně. Ale i když Nathan začínal uplatňovat své výhrady naléhavěji a domlouval jí stále vážněji, vytrvale odmítala vůbec pomyslet, že by se zaměstnání vzdala, přestože si uvědomovala, jak se k celé věci Nathan staví stále podrážděněji. To byl jeden z mála sporných bodů v jejich vztahu, kde nebyla s to se mu ve svém názoru podřídit. A její rozhodnutí bylo pevné. Vždyť nakonec za Nathana nebyla provdána. Musí si přece zachovat jistou nezávislost. Musí zůstat zaměstnaná, vždyť zrovna ten rok bylo tak těžké o nějaké místo vůbec zavadit, a to platilo zvlášť o ženách, které (jak stále Nathanovi zdůrazňovala) nemají "žádné nadání". Navíc měla v tomhle místě pocit bezpečí, protože mohla se svým šéfem mluvit mateřštinou, a Blackstocka si zřejmě oblíbila. Byl pro ni něco jako kmotr nebo milovaný strýček a Sophie se s tím nijak neskrývala. Ale pak si bohužel uvědomila, že právě tuhle neškodnou náklonnost bez jakýchkoli romantických podtónů si Nathan špatně vykládá a ona že tak vlastně jen rozdmychává jeho hárající podrážděnost. Bylo by to působilo spíš jen komicky, kdyby se ovšem v té jeho bezdůvodné žárlivosti neobjevovala zrníčka čehosi prudce násilného, horšího…

* * *

O něco dříve se v Sophiině životě přihodila taková bizarní, okrajová tragická záležitost, která by se tu měla vyprávět proto, že osvětlí mnohé z věcí předcházejících. Týkala se Blackstockovy ženy Sylvie a skutečnosti, že Sylvie měla problémy s alkoholismem. Ta úděsná událost se přihodila hned počátkem podzimu, asi čtyři měsíce poté, co se Sophie s Nathanem začali stýkat…

"Já věděl až moc dobře, že je alkoholička," svěřoval se Blackstock později Sophii v zoufalém smutku, "ale neměl jsem ponětí, že je to tak vážný problém." S pocitem bolestné viny se přiznal k jisté úmyslné slepotě: když se večer co večer vracel z ordinace domů do St. Albans, snažil se nebrat na vědomí, jak nejasně začala znít její řeč po jediném koktailu, většinou to byl manhattan, který jim oběma udělal, a ten spletený jazyk a nejistou chůzi prostě připisoval okolnosti, že Sylvie alkohol těžko snáší. Ale i tak věděl, že z lásky klame sám sebe a nechce vidět pravdu, která nakonec vyšla docela konkrétně najevo několik dní po její smrti. V přístěnku jejího budoáru – svatyně, kam se Blackstock nikdy nesnažil proniknout – objevil sedmdesát prázdných litrových lahví Útěchy Jihu, které se ta nebohá žena zřejmě bála vyhodit, aby se na ně nepřišlo, i když na druhé straně pro ni nebyl vůbec žádný problém, aby si ten mocný sladký elixír opatřila a po kartonech si jej tu skladovala. Že se tohle děje už měsíce, ne-li roky, si Blackstock uvědomil – nebo si to dovolil uvědomit –, když už bylo příliš pozdě. "Kdybych jen ji byl tak nerozmazloval," stěžoval si Sophii. "Že jsem si to nedovedl přiznat otevřeně, že je –" zaváhal, zda má slova užít – "takový pijan. Mohl jsem jí poskytnout nějakou psychoanalytickou terapii, to by ji bývalo vyléčilo." Jeho výčitky byly strašné. "Je to moje chyba, jenom moje!" vzlykal. Ale hlavní z mnoha důvodů jeho žalu byl následující: že jí totiž dovolil, aby řídila auto přesto, že si v zásadě uvědomoval, jakému návyku propadla.

Sylvie byla jeho miláček, a tak jí taky říkal. Miláčku. Neměl nikoho jiného, s kým by mohl utratit svoje peníze, a tak místo aby spustil obvyklé manželské nářky, vlastně ji sám pobízel, aby si vyjížděla na Manhattan na "nákupní flámy". A tam Sylvie s nějakou svou přítelkyní, stejně tak rozdováděnou kyprou krasavicí, prošly všemi obchody od Altmana přes Bergdorfa až k Bonwitovi a ještě řadou dalších luxusních prodejen a vracely se do Queensu s horou krabic na zadním sedadle, z nichž ovšem většina zůstala ležet nedotčená v zásuvkách prádelníku anebo zastrčená v koutě nějakého přístěnku, kde později Blackstock objevil spousty nikdy nepoužitých rób a šatů lehce pokrytých plísní. Ale Blackstock nevěděl – a zjistil tu skutečnost, až už se nedalo dělat vůbec nic –, že po oněch nakupovacích orgiích se obvykle se svou společnicí opila; oblíbila si halu hotelu Westbury za Madison Avenue, kde byl velice přátelský barman, shovívavý a diskrétní. Ale její schopnost stačit na ty dávky Útěchy Jihu – kterou si jako svůj oblíbený drink dávala i ve Westbury – se brzy začínala rozpadat a pak přišla náhle katastrofa, úděsná, a jak už jsem říkal, až nevhodně bizarní.

Když se jednoho dne vracela přes Triborough Bridge, jela tak šílenou rychlostí (policie tvrdila, že ručička tachometru se zastavila na osmdesáti pěti mílích za hodinu), že nezvládla řízení, narazila zezadu do obrovského nákladního auta, což jejím vozem smýklo na mostní zábradlí, o které se chrysler okamžitě roztříštil a proměnil se v hromadu rozbité oceli a střepů umělé hmoty. Sylviina přítelkyně, nějaká paní Braunsteinová, zemřela tři hodiny nato v nemocnici. Sylvii to utrhlo hlavu, což už samo o sobě bylo úděsné; a Blackstockův nesnesitelný žal zvyšovalo ještě vědomí, že hlava se nenašla, protože ji ten obrovitý náraz zřejmě vymrštil do East River. (V životě každého z nás jsou podivné okamžiky, kdy se setkáme s člověkem, který byl dříve v nějakém vztahu k události, na kterou my sami jsme pouze hleděli jako na abstraktní veřejnou záležitost; toho jara jsem s pozachvěním četl v Daily Mirror titulek Pátrání po hlavě ženy v řece pokračuje a jistě mě tenkrát nemohlo napadnout, že brzy se v mém životě objeví jakési vzdálené spojení s manželem oběti.)

Blackstock vypadal na sebevraždu. Jeho žal se podobal rozvodněné Amazonce. Na neurčito odvolal své ordinační hodiny a přenechal pacienty péči svého asistenta Seymoura Katze. S lítostí oznámil, že se k své lékařské praxi už nejspíš vůbec nevrátí, ale uchýlí se na odpočinek na Miami Beach. Neměl žádné bližší příbuzné a Sophie se nad ním v jeho neovladatelném žalu, tak hlubokém a tak bolestně prožívaném, skutečně musela ustrnout a snažila se nahradit mu někoho blízkého a stala se mu pro ten čas čímsi jako mladší sestrou nebo dcerou. Po těch několik dní, kdy se pátralo po Sylviině hlavě, byla Sophie v domě v St. Albans téměř stále u něho, nosila mu sedativa, vařila mu čaj a trpělivě poslouchala jeho žalozpěvy za manželku. Desítky lidí přicházely a odcházely, ale ona s ním stále zůstávala. Byl tu především ten pohřeb – Blackstock odmítl dát ji pohřbít bez hlavy; Sophie se musela obrnit, aby zvládla tolik pochmurného teoretizování kolem tohoto problému. (Co když se nic nenajde?) Ale naštěstí přec jen hlavu objevili, vyplavila ji voda na břeh Riker's Islandu. Telefon z márnice brala Sophie a ona také na důraznou radu příslušného

odborného činitele přesvědčila Blackstocka (i když jí to dalo hodně práce), aby se na pozůstatky nešel podívat. Když nakonec takto Sylviino tělo posbírali dohromady, uložili je k poslednímu odpočinku na židovský hřbitov na Long Islandu. Sophii udivilo, jaký obrovský počet doktorových přátel a pacientů se zúčastnil pohřbu. Mezi smutečními hosty byl osobní zástupce starosty města New Yorku, jeden vysoce postavený policejní inspektor a Eddie Cantor, slavný rozhlasový komik, kterému kdysi Blackstock léčil páteř.

Když jeli ve smuteční limuzíně pohřebního ústavu zpátky do Brooklynu, zhroutil se Blackstock Sophii na rameno, beznadějně se rozplakal a polsky jí vykládal, co pro něho znamená a že mu připadá jako dcera, kterou se Sylvii nikdy neměl. Nepřicházelo v úvahu, že by se po židovském způsobu na památku mrtvé bdělo přes noc. Blackstock chtěl být sám. Sophie s ním zajela do domu v St. Albans a pomohla mu zařídit několik záležitostí. Byl už podvečer, když ji přes její protesty, že by mohla jet podzemní drahou, odvezl ve svém fleetwoodu, ne nepodobném nádherné bárce, do Brooklynu a vysadil u dveří Růžového paláce právě ve chvíli, kdy se snášel na Prospect Park mlhavý opar soumraku. Vypadal, že už se dost vzpamatoval, prostě tu a tam již udělal i nějaký vtip. Vypil též asi dvě slabší skotské, přestože nijak zvlášť alkoholu nedal. Ale když s ní stál před domem, opět se sesypal a v podvečerním šeru ji křečovitě objal, přitiskl se jí tváří ke krku a rozrušeně vyrážel nějaká slova v jidiš a vzlykal tak žalostně, že něco podobného Sophie ještě neslyšela. Objímal ji upřímně a náruživě, takříkajíc z celé duše, že Sophie začala skoro uvažovat, jestli v té své opuštěnosti nehledá něco víc než útěchu a pocit bezpečí otce u své dcery, cítila, jak se tiskne na její bránici tak naléhavě, že to působilo skoro až eroticky. A jestli si za tu dlouhou dobu, co je u něho zaměstnaná, vůči ní nikdy nic nedovolil, nevypadalo pravděpodobně, že by to zkoušel právě teď v takovém hlubokém žalu. Později se ukázalo, že to byl správný předpoklad, i když tak dlouhého, slzami zvlhlého, a dokonce i dost nepohodlného objetí měla litovat. Seshora je totiž čirou náhodou pozoroval Nathan.

* * *

Byla k smrti unavená z toho, jak posloužila doktorovi v jeho smutku, a těšila se, že si půjde lehnout. Dalším důvodem, aby šla brzy na kutě, uvažovala s rostoucím vzrušením, byla skutečnost, že druhý den, v sobotu, měli s Nathanem hned ráno vyrazit na výlet do Connecticutu. Sophie se na tu cestu dlouho těšila. Přestože už jako dítě slyšela v Polsku o tom rozhořelém zázraku říjnového podzimního listí v Nové Anglii, Nathan její očekávání ještě víc rozpaloval a vylíčil krajinu, kterou měla spatřit, těmi nejkouzelnějšími a nejneobvyklejšími barvami a řekl jí, že tahle výhradně americká podívaná, tahle pochodeň listoví, ojedinělá ve veškeré přírodě, je prostě estetický zážitek, který si nesmí nechat ujít. Podařilo se mu zas si na víkend vypůjčit od Larryho auto a v jednom známém venkovském hotelu rezervovat pokoj. To všechno už samo o sobě by stačilo naladit Sophii, aby se nedočkavě na to dobrodružství těšila, ale navíc mimo ten pohřeb a jedno jediné letní odpoledne s Nathanem v Montauku se ještě nikdy mimo oblast New Yorku nedostala. A tak ji ten nový americký zážitek s příslibem bukolického kouzla radostně vzrušoval a naplňoval napjatým očekáváním, jaké nepamatovala od dob svého dětství, kdy v letní pohodě vyjížděl se supěním vlak z krakovského nádraží směrem na Vídeň, Alto Adige a k mlžným mrakům vířícím nad Dolomity.

Stoupala do prvního patra a začala uvažovat, co si vezme na sebe; počasí začínalo být již chladnější a Sophie přemýšlela, který z jejich nádherných "převleků" by se mohl hodit do říjnových lesů; až pak si náhle vzpomněla na lehký tvídový oblek, který jí sotva před čtrnácti dny koupil Nathan u Abrahama & Strause. Když vystoupila do patra, zaslechla z gramofonu Brahmsovu Altovou rapsodii a bohatý tmavý hlas Marian Andersonové, který se nesl jásavou vítězoslávou vydobytou z přestálých nekonečných období zoufalství. Možná že to bylo únavou anebo na ni tak účinkoval ten pohřeb, ale hudba jí sladce stáhla hrdlo a oči se jí zamžily slzami. Zrychlila krok a srdce se jí rozbušilo, protože podle hudby soudila, že je uvnitř Nathan. Ale když otevřela dveře a zavolala "Už jsem doma, Nathane!", s překvapením zjistila, že v pokoji nikdo není. Čekala ho. Říkal, že tu bude od šesti hodin, ale byl pryč.

Lehla si, jen aby si na chvilku zdřímla, ale z vyčerpání spala dlouho, i když to byl neklidný spánek. Probudila se ve tmě a z matně svítícího zeleného ciferníku na budíku zjistila, že už je deset pryč, což ji vážně vyděsilo. Nathan! To se mu nepodobalo, že by nepřišel v smluvenou dobu anebo ani nenechal vzkaz. Zmocnil se jí šílený pocit, jako by zůstala opuštěná. Vyskočila z postele, rozsvítila a začala bezradně přecházet po pokoji. Napadla ji jediná myšlenka, totiž že přišel z práce domů, pro něco si odskočil a na ulici se mu přihodilo nějaké strašlivé neštěstí. Útržky ječivého zvuku sirény, které si ještě v tu chvíli vybavovala ze sna, navozovaly představy katastrofy. Něco jí sice v duchu říkalo, že je taková panika pošetilá, ale potlačit ji nedovedla. Láska k Nathanovi ovládala celou její bytost, ale projevovala se zároveň na sto způsobů takovou dětinskou závislostí na Nathanovi, že hrůza, jaká na ni padala z jeho nevysvětlené nepřítomnosti, ji dokonale demoralizovala; velice se to podobalo onomu dusivému děsu, že ji opustí rodiče, strachu, který prožívala často jako malé děvčátko. A věděla, že to je iracionální záležitost a že se s tím nedá nic dělat. Pustila rádio a tupě naslouchala zprávám, doufajíc, že se rozptýlí. Znovu začala přecházet po pokoji a představovala si ty nejděsivější nehody a užuž by se byla rozplakala, když v tu chvíli Nathan hlučně vpadl dovnitř. Ihned pocítila úlevu, jako by se před ní rozsvítilo – bylo to jako zmrtvýchvstání. Vzpomněla si, že si tenkrát pomyslela: v takovou lásku nemohu ani věřit.

A už ji drtil v náručí. "Pojď do postele," šeptal jí do ucha. Pak ale řekl: "Ne, počkej. Mám pro tebe překvapení." Třásla se v jeho pevném medvědím objetí s úlevou a poddajná jako stonek květu. "Večeře…" začala ne právě nejvhodněji.

"Prosím tě, nemluv o večeři," řekl nahlas a pustil ji. "Máme něco jiného na práci." Když ji s výrazem štěstí obtančil několika tanečními kroky, podívala se mu do očí, výrazně mu v nich jiskřilo, což jí spolu s nespoutanou halasností jeho hlasu – bylo v něm až cosi šíleného, posedlého – řeklo, že si zase musel vzít nějaké ty svoje "prevíty" a udělat si náladu. Ale i když ho ještě nikdy neviděla takhle výjimečně vzrušeného, nevyděsilo ji to. Spíš ji to pobavilo, pocítila velkou úlevu a skutečně ji to nijak nevystrašilo. Měla možnost vidět ho v náladě už dřív. "Jdeme na jam session k Mortymu Haberovi," oznámil jí a třel jí špičku nosu o tvář jako zamilovaný los. "Hoď na sebe plášť. Jdeme na mejdan a bude se oslavovat."

"Oslavovat, Nathane, co?" zeptala se. V tu chvíli k němu pociťovala šílenou lásku a zaléval ji takový pocit spasení, že kdyby jí poručil, byla by se s ním pokusila přeplavat Atlantik. Nicméně ji to zmátlo, a téměř nakažená elektrizující horečkou (hlásilo se již také pobodávání hladu), vztáhla ruku v jakémsi roztřeseném marném gestu, aby ho uklidnila. "Co máme oslavovat?" zeptala se znovu. Musela se přitom až hlasitě zasmát jeho halasnému bláznivému nadšení. A vtiskla mu na ten jeho šnós lehký polibek.

"Pamatuješ se, jak jsem ti vykládal o tom pokusu?" řekl. "O té záležitosti s krevní klasifikací, co nám celý minulý týden dávala tak do těla? O problému se sérovými enzymy, přece jsem ti to vykládal, ne?"

Sophie přikývla. Nikdy z toho povídání o laboratorních výzkumech nerozuměla ani slovu, ale poslouchala poslušně a všem jeho složitým výkladům o fyziologii a chemických záhadách lidského těla dělala pozorné jednočlenné dámské publikum. Kdyby byl básník, předčítal by jí své fantastické verše. Byl ale biolog, a proto se ji snažil upoutat všemi makrocyty a hemoglobinovou elektroforézou a výměnou iontů. Nerozuměla ničemu. Ale všecka ta slova milovala, protože milovala Nathana a teď tu z valné části rétorickou otázku zodpověděla: "Ano, vyprávěl."

"Dnes odpoledne jsme to rozsvítili. Celý problém jsme rozlouskli. Rozlouskli, Sophie! To byla až do téhle chvíle naše největší překážka. Teď už musíme pokus jen ještě jednou zopakovat pro Standardizační a kontrolní oddělení – to je obyčejná formalita – a máme to v kapse, jako banda zlodějů. A pak už máme zelenou na cestě k největšímu objevu v dějinách medicíny!"

"Hurá!" radovala se Sophie.

"Dej mi pusu." S šepotavým brebentěním jí jezdil rty po okraji jejích a vsunul jí špičku jazyka do úst a začal ji dráždit těmi nejvynalézavějšími výpady a úhybnými manévry a něžně rytmickými pohyby. Pak se od ní odtáhl. "Takže jdeme oslavovat k Mortymu. Šup, jde se!"

"Já mám hlad!" vyhrkla. Nebyla to námitka nijak naléhavá, ale musela ji vyslovit, protože ji skutečně žaludek začal pobolívat hlady.

"Najíme se u Mortyho," odpověděl jí vesele, "neměj starost. Tam budou všeho hory a zadarmo!"

"Zvláštní zpráva." Naráz je upoutal školený a pečlivě rytmizovaný hlas rádiového hlasatele. Sophie si všimla, že Nathanův obličej na zlomek vteřiny úplně strnul jako zmrazený, a pak zahlédla v zrcadle svou vlastní tvář s bradou podivně vysunutou do strany, jakoby vyhozenou v křeči, v očích náhlý výraz bolesti, jako kdyby si zlomila zub. Hlasatel oznamoval, že v Norimberku našli v cele mrtvého bývalého polního maršála Hermanna Göringa; spáchal sebevraždu. Smrt způsobila zřejmě otrava kyanidem, který musel mít schovaný u sebe a požil jej perorálně buď jako kapsli, nebo jako pilulku. Do poslední chvíle se choval odsouzený nacistický pohlavár pohrdlivě (pokračoval hlas) a vyhnul se tak trestu z rukou nepřátel, podobně jako kolegové, kteří ho v smrti předešli. Josef Goebbels, Heinrich Himmler a vrchní osnovatel plánů Adolf Hitler… Sophie cítila, jak ji zamrazilo, a pak viděla, že Nathanova tvář znovu roztála a ožila, a uslyšela, jak tichým zajíkavým hlasem říká: "Panebože! Ten ho převezl. Ten ho teda převezl, kata s provazem. Hajzl jeden bachratá, mazaná!"

Skočil k rádiu, sklonil se nad ním a hrál si chvíli s knoflíkem. Sophie se nepokojně ošívala. S cílevědomou rozhodností se pokoušela zapudit z mysli prakticky všechno, co mělo co dělat s minulou válkou, a naprosto ignorovala norimberské procesy, které po celý rok ovládaly novinové titulky. Její nechuť číst o Norimberku byla vlastně zdůvodněním, proč se nevěnovala víc americké žurnalistice a proč si tak nemohla zlepšit – nebo aspoň rozšířit – jednu důležitou oblast své angličtiny. Zapudila to všechno z hlavy, stejně jako téměř všecko ostatní z nedávné minulosti. Ve skutečnosti si natolik vůbec neuvědomovala závěrečné scény Götterdämmerung odehrávající se v posledních týdnech na norimberském jevišti, že ani nevěděla, že byl Göring odsouzen na šibenici, a podivným způsobem na ni nezapůsobila ani zpráva, že katovi překazil plány jen několik hodin před chystanou popravou.

Někdo jménem H. V. Kaltenborn přednášel nekonečný a smrtelně vážný nekrolog – hlas zmínil mezi jiným také skutečnost, že Göring byl narkoman – a Sophie se začala pochechtávat. Chechtala se Nathanovi, který jako kontrapunkt k tomu deprimujícímu životopisu pronášel jakýsi šaškovský monolog. "Kam himlhergot schoval kapsli kyanidu? Do zadku? Určitě se mu přece do zadku museli podívat. Desetkrát! Ale možná ji v těch macatých sádelných půlkách jako hory přehlédli. Kam jinam? Do pupku? Do zubu? Copak se mu ti armádní debilové nekoukli do pupku? Možná ji měl v některém záhybu masa. Pod bradou! Vsadím se, že tu kapsli měl ten sádelnáč u sebe schovanou od začátku. I při tom, když se tlemil na Shawcrosse, na Telforda Taylora, když se chechtal tomu šílenství kolem celé soudní procedury, a měl kapsli schovanou pod tou tlustou bradou…" V rádiu to zaskřípělo. Sophie slyšela, jak komentátor říká: "Mnozí zasvěcení pozorovatelé jsou názoru, že právě Göring, víc než kterýkoli jiný německý pohlavár, nese odpovědnost za zavedení instituce koncentračních táborů. I když svou trochu sraženou postavou a žoviálním chováním mnoha lidem připomínal spíš směšnou figuru z komické opery, byl Göring podle obecného názoru s jeho geniálními sklony ke zlu skutečným zploditelem takových neblaze proslulých míst jako Dachau, Buchenwald, Osvětim…"

Sophie najednou zašla za zástěnu a zabývala se něčím u umyvadla. Cítila, že se jí z náhlého přešumění těch záležitostí, které ze všeho nejvíc chtěla zapomenout, zmocňuje zlověstný a nepříjemný nepokoj. Proč rádio nenechala zavřené? Poslouchala Nathanův monolog za zástěnou. Teď jí už vůbec nepřipadal legrační, protože dobře věděla, jak dovede být Nathan předrážděný, vzteklý a hádavý, když se v jistých náladových polohách pokoušel vyrovnat s řadou mlčením přecházených skutečností nedávno minulých let. Dovedl se téměř před očima proměnit z toho bujného veselého a upřímného člověka v zoufalou, mukami těžce stiženou duši, a někdy se z toho vyklubala až jakási zuřivá posedlost, která ji děsila. "Nathane," volala na něho, "Nathane, prosím tě, zatáhni to rádio a půjdem k Mortymu. Mám opravdu hlad. Prosím tě!"

Ale bylo jasné, že ji neslyší nebo nechce slyšet, a uvažovala – byla to jen taková možnost –, zda ho ta utkvělá myšlenka o nacistických praktikách, o té celé nesnesitelné historii, kterou ona toužila zapomenout stejně silně, jako on

ji zřejmě toužil poznat, neposedla právě před několika týdny, když spolu zhlédli jednou odpoledne nějaký filmový týdeník. Totiž v biografu RKO Albee, kam šli na film s Dannym Kayem (pořád jejím nejoblíbenějším komiksem na světě), se veškerá nádherně legrační nálada najednou zvrtla, když v týdeníku promítli několik krátkých záběrů z varšavského ghetta. Všechno se jí vrátilo a zalilo ji to jako záplava. I v těch troskách, které vypadaly jako kráter sopky po výbuchu, rozbořené ghetto dobře poznávala (vždyť žila těsně za jeho obvodem), ale jak to měla ve zvyku při všech filmových záběrech válkou poničené Evropy, přimhouřila oči v úzké štěrbiny, jako by chtěla ty pusté trosky vyretušovat a získat ještě neurčitější a rozmazanější pohled… Ale uvědomovala si, že se na plátně odehrává nějaký náboženský ceremoniál, skupina Židů odhalovala památník svého zmasakrování a utrpení, a k tomu se nad pustou šedivou scénou nesl tenorový hlas vyzpěvující hebrejské rekviem, jako by je zpíval sám anděl se srdcem proklátým dýkou. Sophie slyšela, jak si v temném biografu Nathan šeptá neznámé slovo kadiš, a když opět vyšli do slunečního svitu, přejel si rozrušeně prsty přes oči a Sophie viděla, že mu po tváři stékají slzy. Ohromilo ji to, protože to bylo vůbec poprvé, kdy viděla u Nathana – svého Dannyho Kaye, svého zbožňovaného komika – projev takového dojetí.

Vyšla před paraván. "Pojď, Nathane," naléhala lehce prosebným hlasem, ale viděla, že se Nathan od rádia neníní pohnout. Pochechtával se v sardonickém rozjaření: "Pitomci – nechají toho sádelnáče ufrnknout před trestem, jako všechny ostatní!" Když se líčila na cestu, přemýšlela s údivem, jak silně během posledních několika měsíců Norimberk s těmi svými objevy Nathana zaujal. Nebylo tomu tak vždycky. Během prvních společných dnů si zřejmě tvrdou realitu zkušenosti, kterou prošla, téměř ani neuvědomoval, i když se vedlejší důsledky té zkušenosti – její podvyživenost, anémii, vypadané zuby – snažil s neúnavnou péčí napravit. Samozřejmě že nebyl úplně nevědomý, pokud šlo o koncentrační tábory; možná jen, uvažovala Sophie, že obrovitost jejich existence byla pro Nathana, stejně jako pro tolik dalších Američanů, součástí dramatu příliš vzdáleného, příliš cizího (a tudíž i těžko pochopitelného), takže ji ani plně na vědomí vzít nemohl. Ale pak se s ním téměř přes noc udála ta změna, ten náhlý obrat; nejdřív jím hluboce otřásl onen výjev z varšavského ghetta, a pak téměř vzápětí ho v Herald Tribune upoutala série článků: "hloubková" soudní analýza jednoho z nejsatanštějších exposés, které vyprodukoval norimberský tribunál, série, jež odhalila v plném rozsahu vyhlazování Židů v Treblince metodou až nepředstavitelně jednoduchou: prostým nakupením holého statistického svědectví.

Plné odhalení skutečnosti přicházelo pomalu, ale nezvratně. Zprávy o zvěrstvech páchaných v táboře byly samozřejmě zveřejněny již na jaře roku 1945, těsně po ukončení války v Evropě; teď to bylo o rok a půl později, ale příval nepředstavitelně příšerných podrobností, záplava faktů, jež se kupila v Norimberku i při procesech na jiných místech jako hory odporného neřádu, začala vypovídat daleko víc, než svědomí mnoha lidí bylo s to snést, dokonce daleko víc, než naznačovaly ty první ochromující zprávy z novin s fotografiemi vybuldozerovaných mrtvol vyrovnaných jako sáhové dříví. Když Sophie pozorovala Nathana, měla pocit, jako by se dívala na člověka, který si teprve opožděně cosi uvědomuje, na člověka v pozdějších fázích šoku. Doposud si prostě nedovolil tomu všemu věřit. Ale teď už věřil. Snažil se dohonit ztracený čas a absorboval všechnu dosažitelnou literaturu o koncentračních táborech, o Norimberku, o válce, antisemitismu a vyhlazování evropských Židů (mnoho večerů, které spolu Sophie a Nathan strávili v biografu nebo na koncertech, se nyní kvůli Nathanovi muselo obětovat, protože chodil do hlavní brooklynské knihovny, kde pátral v čítárně periodik, dělal si poznámky o desítkách norimberských odhalení, která mu unikla, a půjčoval si knihy s tituly jako Židé a lidská oběť, Nové Polsko a Židé a Slib, který Hitler dodržel), a jak už to dokázal v tolika dalších oblastech vědění, stal se se svou obdivuhodnou pamětí odborníkem na nacistickou ságu a situaci Židů. Není možné, zeptal se jednou Sophie – a dodal, že to říká jako biolog a odborník na problematiku buněk –, že v rovině lidského chování je jev nacismu analogický s obrovskou a významnou kolonií buněk, která se morálně zvrtla a zhoubným bujením vytvořila na těle lidstva stejně nebezpečné ložisko, jako se vytvoří tumor v těle chorého lidského jedince? Podobné otázky jí občas kladl po celé to pozdní léto a celý podzim a choval se jako člověk s posedlou a trýzněnou duší.

"Podobně jako spousta jeho kolegů nacistických pohlavárů projevoval Hermann Göring lásku k umění," pokračoval H. V. Kaltenborn poněkud stařecky vyšeptalým hlasem, "ale byla to láska, která zdivočela typickým nacistickým způsobem. Především Göring byl odpovědný, a to víc než kdokoli jiný z nacistického vrchního velení, za vandalské loupeže v muzeích umění a v soukromých sbírkách zemí jako Nizozemsko, Belgie, Francie, Rakousko, Polsko…" Sophie si už už chtěla zacpat uši. Copak se celá ta válka a všechna ta léta nedají zavřít do nějakého temného přístěnku mysli a zapomenout? Aby Nathana přivedla na jiné myšlenky, zavolala na něho: "To je nádhera, s tím vaším pokusem, Nathane. Nevyrazíme už na tu oslavu?"

Neodpovídal. Vyšeptalý hlas stále ještě odříkával suchý pochmurný nekrolog. Pokud ale jde o ni, uvažovala Sophie, ji aspoň Nathan do té nepříjemné sítě vtáhnout chtít nebude. Jako tomu bylo i v případě jiných otázek, které se dotýkaly jejích citů, choval se velice slušně a uvážlivě. V jednom ohledu byla nesmlouvavě rozhodnutá: naznačila mu naprosto jasně, že o svých zážitcích z koncentračního tábora nehodlá a ani nemůže hovořit. Téměř všechno, co mu řekla, mu v drobných skoupých podrobnostech vyjevila ten první, s takovou láskou pamatovaný večer, když se seznámili. A těch pár slov určovalo celý rozsah jeho vědomostí. Potom už mu nikdy nemusela opakovat, jak nerada by musela hovořit právě o tom údobí svého života; byl úžasně citlivý a věděla jistě, že pochopil její rozhodnutí nevynášet všechno znovu na denní světlo. A tak kromě těch několika okamžiků, kdy ji vezl na testy a prohlídky do Kolumbijské nemocnice a kdy bylo nutno z diagnostických důvodů upřesnit nějaké specifické formy celkové životní újmy a deprivace, nikdy spolu o Osvětimi nehovořili. Avšak i tehdy mluvila jen v náznacích, ale on jí jasně rozuměl. A za to pochopení mu byla vděčná.

Slyšela, jak rádio rázně vypnul, a vzápětí byl u ní za paravánem a sevřel ji do náruče. Byla už takovým náhlým kovbojským výpadům přivyklá. Oči mu jasně zářily a přímo cítila, jak ho drogy rozjařily, protože pulz mu v těle prudce tepal, jako by ho napájel nějaký nově spoutaný zdroj energie. Znovu a znovu ji líbal a jazykem hledal hluboko v ústech. Vždycky, když se pustil na tenhle drogový flám, stal se z něho chovný býček, horečně a bez zábran povolující své

sexualitě, celou jako by ji prudce spaloval horkostí svého těla a tak na ni působil, že i v ní se brzy krev vzpěnila a ihned byla připravená jej přijmout. I teď cítila, jak ji oblévá teplo a jak vlhne. Vzal ji za ruku a stáhl dolů na poklopec. Sophie ho po něm začala hladit a cítila, jak pod vlahou vlněnou látkou tuhne a tvrdne. Ucítila v nohách slabost a se slastným vzdycháním vzala za ouško zipu. V takových okamžicích jako by se vytvořil mezi její oživlou rukou a jeho očekávajícím pohlavím nesmírně blízký symbiotický vztah, který byl kouzelně přirozený; vždycky jí připadalo, jako když se malé dítě chce chytnout nataženého prstu.

Ale náhle od ní odstoupil. "Takže jdem," řekl. Pak: "Hupnem na to později. Fantasticky!" Sophie dobře věděla, co myslí. Sex nebyl pro Nathana v jeho amphetaminovém vzrušení jen tak obyčejným potěšením – bylo to cosi nespoutaného, širého jako oceán, cosi z jiného světa. A tak to trvalo věčně…

"Nemyslela jsem si, že by se mohlo stát něco strašného, to mě napadlo teprve až později na večírku," řekla mi Sophie. "Na tom mejdanu u Mortyho Habera. Zmocnil se mě strach, jaký jsem s Nathanem ještě nezažila. Morty Haber měl kousek od Brooklyn College obrovitou haluznu, něco jako půdu s bytem, a tam se ten mejdan odehrával. Morty – s tím ses přece seznámil tenkrát na pláži – učil na Brooklyn College biologii a byl Nathanův dobrý přítel. Mortyho jsem měla ráda, ale abych řekla pravdu, Stingo, většinu Nathanových přátel, ať už to byli chlapi nebo ženské, jsem nijak zvlášť nemilovala. Byla to částečně taky moje chyba, vím. Především jsem byla dost plachá a tehdy jsem ještě skutečně moc dobře anglicky neuměla. Víš, opravdu jsem tenkrát líp hovořila, než jsem rozuměla, a vždycky jsem byla hned ztracená, když na mě všichni spustili tak rychle. A věčně mluvili o věcech, o kterých jsem buď nic nevěděla, nebo mě nezajímaly – o Freudovi a psychoanalýze a žárlivosti na penis a vůbec o záležitostech, o které bych se možná i byla začala trochu víc zajímat, kdyby se přitom pořád netvářili tak příšerně slavnostně a vážně. Vycházela jsem s nimi docela dobře, chápej. Když začali hovořit o teorii orgasmu a orgánech a tak, prostě jsem vypnula a přemýšlela si o něčem jiném: Quel ennui! A myslím, že i oni mě měli docela rádi, přestože se na mě vždycky dívali trochu podezíravě a zvědavě, protože jsem nikdy neřekla nic o svém minulém životě a vždycky se držela jaksi zpátky. Navíc jsem mezi nimi byla jediná šikse a ještě k tomu Polka. Takže jsem pro ně myslím byla trochu takovou tajemnou záhadou.

Na party jsme přišli dost pozdě. Víš, snažila jsem se ho přesvědčit, aby to nedělal, ale než jsme odjeli od Yetty, vzal si ještě jeden benzedrin – říkal té pilulce Benny –, a když jsme nasedali do auta, co si půjčil od bratra, měl fantastickou náladu, vznášel se vysoko jako pták, jako orel. Z rádia hráli Dona Giovanniho – Nathan znal libreto zpaměti a zpíval velmi pěknou operní italštinou – a začal zpívat spolu s rádiem naplno, a tak se do té opery zaposlouchal, že zapomněl odbočit k Brooklyn College a jel celou tu dálku po Flatbush Avenue, prakticky až k moři. Taky jel hrozně rychle, až jsem začínala mít starosti. Takže se vším tím vyzpěvováním a ježděním jsme přijeli k Mortymu pozdě, muselo už být po jedenácté. Byla to obrovská party, mohlo tam být nejmíň sto lidí. Hrála tam jedna hrozně slavná džezová kapela – už jsem zapomněla, jak se jmenoval ten klarinetista – slyšela jsem hudbu hned ve dveřích. Byla šíleně hlasitá, aspoň mně tak připadala. Já džez moc zvlášť ráda nemám, i když se mi přece jenom něco z džezu začínalo líbit, ale to bylo, než… než Nathan odešel.

Většinou to byli všechno lidi z Brooklyn College, studenti z vyšších ročníků, učitelé a tak dále, ale taky hodně lidí odjinud, hrozně míchaná společnost. Některé dívky byly velice krásné, z Manhattanu, pracovaly jako modelky; a bylo tam hodně muzikantů, i pár černochů. Ještě jsem zblízka tolik černochů neviděla, připadali mi hrozně exotičtí a moc ráda jsem poslouchala, jak se smějí. Všichni hosté pili a bavili se. A taky jsem tam cítila takový divně páchnoucí kouř, něco takového jsem cítila poprvé, a Nathan mi řekl, že je to marihuana; říkal tomu čajíček. Většinou ti lidé vypadali velice šťastní a ze začátku party nebyla špatná, byla docela pěkná, a já ještě pořád neměla tušení, jaká hrůza mě čeká. Když jsme přišli, hned u dveří jsme se setkali s Mortym. První mu Nathan řekl o tom pokusu a prakticky na něho tu novinu křičel. Říkal: ‚Morty, Morty, tak jsme to rozsvítili. Ten problém se sérovým enzymem jsme rozlouskli!' Morty celou historii znal – jak jsem říkala, on vyučil biologii –, a tak začal poplácávat Nathana po zádech a hned si spolu připíjeli pivem a pak s nějakou skupinkou dalších lidí, co se kolem Nathana nahrnuli a gratulovali mu. Pamatuju se, jak jsem byla šíleně šťastná, že jsem přímo u toho, totiž že mě tak hrozně miluje právě ten báječný člověk, který bude v dějinách vědy a medicíny žít navěky. A pak, Stingo, pak jsem mohla na místě omdlít a vypustit duši, protože v tom okamžiku mě vzal kolem krku, přitiskl mě k sobě a všem ohlásil: ‚A za to všechno vděčím lásce a přátelství této krásné dámy, nejvzácnější ženy, jakou zplodilo Polsko od dob Marie Sklodowské Curie, dámy, která mi prokáže tu čest, že se navždy stane mou nevěstou!'

Stingo, kdybych ti jen dovedla vylíčit, jak mi bylo. Představ si! Vdát se! Byla jsem jako omámená. Vůbec jsem tomu nemohla věřit, a přesto se to odehrávalo. Nathan mě políbil a pak k nám všichni ti lidé chodili a usmívali se na nás a gratulovali nám. Myslela jsem, že se mi to jen zdá. Protože to přišlo tak naráz, víš. Sice o tom, že bychom se vzali, už mluvil i dřív, ale jen tak nezávazně, spíš v žertu, a i když mě ta myšlenka vždycky vzrušovala, nikdy jsem ji nebrala vážně. A tak tam teď stojím jako omámená, jako ve snu, kterému nemůžu uvěřit."

Sophie se odmlčela. Když rozebírala svou minulost nebo svůj vztah k Nathanovi a vůbec celou tu záhadu kolem Nathana, často se stávalo, že zabořila tváře do dlaní, jako by v hlubinách temnoty hledala klíč. Přesně to teď učinila a zvedla hlavu teprve po dlouhých vteřinách a začala opět hovořit: "Teď už je snadné vidět, že jeho… oznámení bylo jen důsledkem pilulek, těch drog, uměle navozené nálady, která ho však zatím unášela dál a dál, někam do prostoru jako orla. Ale tehdy jsem si to takhle nedovedla dát dohromady. Myslela jsem, že to myslí vážně, že se někdy teď vezmeme, a byla jsem šťastná jako nikdy. Začala jsem taky trochu pít, víno, a celá ta party mi začínala připadat jako nějaký báječný mumraj. Nathan pak nakonec někam odešel a já mluvila s jeho přáteli. Pořád mi ještě blahopřáli. Byl tam jeden Nathanův přítel, černoch, toho jsem vždycky měla ráda, jmenoval se Ronnie, dál nevím. Vyšli jsme si s Ronniem a nějakou velmi sexy vypadající dívkou z Orientu na střechu, jméno té dívky už jsem zapomněla, a Ronnie se mě zeptal, jestli nechci čaj. Nejdřív jsem si neuvědomila, co myslí. Samozřejmě jsem si v tom okamžiku myslela, že míní, víš, prostě pití, co se do něho dává cukr a citron, ale na celé kolo se na mě zazubil a já hned věděla, že mluví o marihuaně. Trochu

jsem se bála – vždycky jsem měla strach, abych nad sebou neztratila vládu –, ale víš, v té hrozně šťastné náladě jsem měla pocit, že můžu beze strachu cokoli. A tak mi Ronnie dal takovou malou cigaretu a já ji celou vykouřila a poctivě jsem přitom vdechovala a brzy jsem pochopila, proč to lidé tak rádi dělají – bylo to báječné!

Po té marihuaně jako by se ve mně všecko hrozně příjemně rozhořelo. Na střeše bylo chladno, ale mě najednou zalévalo teplo a celá země a noc a budoucnost, všechno se zdálo daleko krásnější než kdy jindy, pokud to vůbec bylo možné. Une merveille, la nuit! A dole Brooklyn s miliony světel. Zůstala jsem na střeše dlouho, hovořila jsem s Ronniem a jeho čínskou dívkou a poslouchala jsem džez, dívala se na hvězdy a bylo mi tak dobře jako už dlouho ne. Ani jsem si myslím neuvědomila, co času uplynulo, až když jsem se vrátila dovnitř a viděla, jak je pozdě: byly skoro čtyři hodiny. Party pořád ještě běžela, víš, všude živá zábava, pořád se vyhrávalo, ale někteří hosté už odešli a já jsem chvíli hledala Nathana, ale nemohla jsem ho najít. Zeptala jsem se po něm několika hostí a ti mi ukázali do nějaké místnosti na jednom konci té obrovité haluzny. Tak jsem šla dovnitř a našla tam Nathana a ještě asi šest sedm lidí. Tam už nebylo vůbec veselo. Jen takové hrozné ticho. Působilo to, jako by se někomu zrovna přihodilo strašné neštěstí a teď se dohadovali, co se bude dělat. Bylo tam taky příšerně pusto, a když jsem vešla dovnitř, myslím, že právě tehdy jsem se začala strachovat a byla hrozně nesvá. Jako bych si začínala uvědomovat, že se s Nathanem stane něco hrozně vážného, nedobrého. Byl to strašný pocit: jako by do mě narazila mrazivá mořská vlna. Cítila jsem cosi zlého, strašně zlého.

Víš, všichni poslouchali z rádia ty zprávy o popravách v Norimberku. Byl to mimořádný pořad na krátkých vlnách, ale ten opravdový – víš, přímo vysílaný z místa – a já slyšela z praskotu rádia, jak kdesi daleko reportér CBS detailně všecko v Norimberku líčí, všechny ty věci kolem věšení. Říkal, že von Ribbentropa už popravili, a taky myslím Jodla, a pak myslím říkal, že je na řadě Streicher. Streicher! Nemohla jsem to vydržet! Celá jako bych byla lepkavá, udělalo se mi špatně, strašlivě. Těžko to můžu vylíčit, ten pocit nevolnosti, protože vlastně by člověk měl úplně šílet radostí, že všechny ty chlapy věšejí – jenže mně se nedělalo špatně z toho – ale protože mi to připomínalo tolik věcí, na které jsem chtěla zapomenout. Stejný pocit jsem měla, jak jsem ti už řekla, Stingo, minulé jaro, když jsem v tom časopise viděla fotografii Rudolfa Hösse s provazem kolem krku. A tak jsem ti v té místnosti a uprostřed tolika lidí, co poslouchali o popravách v Norimberku, najednou netoužila po ničem jiném, než abych mohla uniknout, víš, a v jednom kuse jsem si opakovala: Copak se té minulosti nikdy nezbavím? Dívala jsem se na Nathana. Pořád byl ještě v tom neuvěřitelně povzneseném drogovém opojení, viděla jsem to podle očí, ale poslouchal zprávy o popravách jako všichni ostatní a tvář měl nasupenou a plnou bolesti. Z té tváře na mě šlo cosi děsivého, nedobrého. I ze všeho ostatního. Všechno, co bylo na tom večírku zábavného, co bylo skutečně veselé, zmizelo, aspoň v tom pokoji. Působilo to, jako když je člověk na nějaké zádušní mši. Konečně zprávy skončily nebo někdo rádio zatáhl, či co se stalo, a lidé začali mluvit, hrozně vážně a s jakousi zjitřelou citlivostí.

Všechny jsem je trochu znala, byli to Nathanovi přátelé. Jednoho jeho přítele si pamatuji zvlášť dobře. Už jsem s ním mluvila dřív. Jmenoval se Harold Schoenthal, byl tak v Nathanově věku, řekla bych, a myslím, že učil na Brooklyn College filozofii. Všechno velice intenzivně a vážně prožíval, ale toho jsem měla o trochu raději než ostatní. Zdálo se mi, že je to skutečně velice citlivý člověk. Vždycky vypadal, jako by ho něco trápilo, jako by byl nešťastný, silně si uvědomoval, že je Žid, a dost mluvil, a pamatuju se, že ten večer byla jeho nálada ještě výraznější a že byl ještě vzrušenější, i když ten stav určitě nevyvolalo nic takového jako u Nathana, dokonce ani ne pivo nebo víno. Vzezřením působil, abych tak řekla, docela zajímavě, měl lysou lebku a nosil takový povislý knír – nevím, jak se to zvíře řekne anglicky – jako morse na ledovci, a měl veliké břicho. Ano, mrož. Přecházel s dýmkou po pokoji – když mluvil, všichni ho poslouchali – a začal říkat věci, jako že ‚Norimberk je fraška, ty popravy že jsou fraška. Je to taková pomsta naoko, komedie!' Říkal: ‚Norimberk je jen obscénní rozptýlení, aby se vyvolalo zdání spravedlnosti, ale německý národ otravuje vražedná nenávist vůči Židům pořád dál. Němci sami by měli být vyhlazeni – všichni ti, kteří se nechali od těchhle pohlavárů ovládnout a dovolili jim Židy zabíjet. A ne jen tahle' – a řekl to přesně těmito slovy – ‚tahle hrstka zločinců, co vypadají jako maškary.' A pak pokračoval: ‚A co Německo budoucnosti? Dovolíme tomu národu, aby zbohatl a vyvražďoval Židy znovu?' Když mluvil, bylo to, jako když posloucháš nějakého hrozně působivého řečníka. Vykládali o něm, že své studenty přímo hypnotizuje, a sama se pamatuju, jak mě fascinoval, když jsem se na něho dívala a poslouchala ho. Když mluvil o Židech, měl v hlase úžasnou angoisse. Ptal se, prý proboha, kde jsou dneska Židé bezpeční? A pak sám odpověděl, nikde. Alors, zeptal se, a kde na světě vůbec byli Židé v bezpečí? A zase odpověděl, že nikde.

Pak jsem si najednou uvědomila, že mluví o Polsku. Vyprávěl, jak prý při jednom procesu v Norimberku nebo kde někdo vypovídal, že během války uteklo z jednoho polského koncentračního tábora několik Židů a pokoušeli se najít útočiště u místních obyvatel, ale Poláci se k nim postavili nepřátelsky a nepomohli jim. A dokonce udělali něco daleko strašlivějšího. Všechny je povraždili. Ti Poláci prostě pobili všechny ty Židy. To je příšerná skutečnost, a jak řekl Schoenthal, dokazuje to, že Židé nemohou být bezpeční nikde. To slovo nikde téměř vykřikl. Dokonce ani ne v Americe! Mon dieu, pamatuju se, jak běsnil. Když mluvil o Polsku, bylo mi ještě hůř a srdce se mi šíleně rozbušilo, i když jsem přesvědčená, že mě speciálně na mysli neměl. Polsko prý je ještě horší než Německo, anebo stejně špatné, protože přece po smrti Pilsudského, který Židy ochraňoval, se na ně lidé hned vrhli a začali je pronásledovat, jen se jim poskytla příležitost! Copak prý to nebylo právě v Polsku, kde mladé židovské studenty segregovali, copak právě tam ve školách nemuseli sedět v oddělených lavicích a copak se s nimi nezacházelo hůř než s černochy v Mississippi? Proč si lidi myslí, že by se tohle nemohlo stát v Americe, tahle ‚ghetta lavic' pro studenty? A když Schoenthal takhle povídal, musela jsem si samozřejmě vyvzpomenout na tatínka. Na tatínka, vždyť on sám stál při zrodu té myšlenky. Najednou jako by byl přímo tam, jako by se l'esprit mého otce objevil v té místnosti a postavil se vedle mě, a já toužila, kdybych se mohla propadnout. Už jsem to dál nemohla vydržet. Tak dlouho jsem od sebe tyhle věci odháněla, pohřbívala je, zastrkovala bůhvíkam – myslím, že jsem byla zbabělá, ale tak jsem to prostě cítila – a teď se to na mě

všechno z Schoenthala valilo a já to nemohla vydržet. Merde, nemohla jsem to vydržet!

Schoenthal pořád ještě hovořil, ale já se sebrala a po špičkách jsem obešla pokoj k Nathanovi a řekla mu, že musíme domů, aby nezapomněl na ten zítřejší výlet do Connecticutu. Ale Nathan se ani nepohnul. Byl – byl jako v transu, jako ti Schoenthalovi studenti, o kterých jsem slyšela vyprávět, jen na něho zíral a hltal každé slovo. Nakonec mi pošeptal, že tam zůstane, ať jedu domů sama. V očích měl takový divoký výraz, až mi to nahánělo strach. Řekl mi: ‚Do rána nebudu s to usnout.' A s tím vyšinutým pohledem mi povídá: ‚Běž domů, lehni si a já pro tebe brzy ráno přijdu!' A tak jsem hrozně rychle odešla, a dokonce jsem si musela zacpat uši, protože každé Schoenthalovo slovo mě zabíjelo. Bylo mi strašně, vzala jsem si taxíka. Úplně jsem zapomněla, jak Nathan říkal, že se vezmeme, bylo mi děsně. Měla jsem pocit, jako bych musela každou minutu začít křičet."

* * *

Connecticut.

Kapsle obsahující kyanid sodný (drobounké granulované krystalky stejně nenápadné jako bromo-seltzer, říkal Nathan, a podobně rozpustné ve vodě, rozpustné téměř ihned, i když ne právě efervescentní) byla skutečně docela malá, o něco menší než kterákoli jiná kapsle, jakou v životě viděla, a byla kovově zrcadlivá, takže když ji držel kousek nad její tváří a nad polštářem, na němž ležela – a lehce s ní pohyboval mezi palcem a ukazovákem, takže ten narůžovělý oválek prováděl ve vzduchu drobné piruety –, pozorovala na jeho povrchu tetelivý miniaturní požár, který však byl jen odrazem podzimního listí venku, jež jako by vzplálo od západu slunce. Sophie ospale vdechovala pach připravovaného jídla z kuchyně o dvě patra níž – směs vůně chleba a zelí, pomyslela si – a pozorovala, jak Nathanovi kapsle pomalu tančí v ruce. Spánek jí stoupal do hlavy jako příliv; uvědomovala si vytrvalé ukolébávající vlnění zvuku a světla, které otupovalo vnímání – snová hypnóza nembutalu. Nesmíš to cumlat. Musíš to prudce rozkousnout, říkal jí, ale nemusíš mít strach; ucítíš jen rychle pomíjivou hořkosladkou chuť mandlí, vůni trochu podobnou vůni broskví, a pak už nic. Hluboké černé nic – rienada, absolutně nic! – a všecko se to odehraje s tak dokonalou okamžitostí, že bolest ani nemůže začít působit. Možná, říkal, jen možná, na zlomek vteřiny jakýsi divný pocit – spíš že něco není v pořádku –, ale je to tak krátké a nepodstatné, jako když má člověk škytavku. Rien nada niente, absolutně nic!

"A pak, Irmo, lásko, pak –" Škytnutí.

Aniž se na něho podívala, hledíc kamsi za něho na zažloutlou vybledlou fotografii nějaké babičky v šátku, strnulé v stínech na stěně, řekla tiše: "Slíbils, že už toho necháš. Užs to přece sliboval, že nebudeš…"

"Co nebudu?"

"Nebudeš mi tak říkat. Že mi nebudeš říkat Irmo."

"Sophie," řekl nevzrušeným hlasem. "Sophie, lásko. Ne Irmo. Jistě. Sophie. Lásko. Sophie, lásko."

Zdálo se, že je o hodně klidnější, to ranní šílenství, to zuřivé odpolední třeštění se utišilo, anebo aspoň dočasně jej ztišil týž nembutal, který dal jí – blahodárný barbiturát, který v tom jejich děsném stavu nemohl najít, ale jejž nakonec přece před dvěma hodinami objevil. Byl klidnější, ale pořád ještě vyšinutý z obvyklé rovnováhy; je to zvláštní, uvažovala, že v tomhle zklidněném stavu vyšinutosti už jí nepřipadal tak děsivý a hrozivý, přes tu otevřenou hrozbu kapsle s kyanidem pár centimetrů před očima. Na želatině bylo jasně vidět miniaturní značku Pfizer; kapsle sama byla maličká. Vysvětlil jí, že to je zvláštní veterinářská kapsle a že v ní měla být původně antibiotika pro koťata a štěňata a že tu schránečku dostal právě na dávku kyanidu; a vzhledem k technickým záležitostem na pracovišti prý bylo předešlého dne daleko těžší sehnat ty kapsle než deset gránů kyanidu sodného – pět pro ni a pět pro něho. Věděla, že nežertuje, jindy a na jiném místě by celou záležitost pokládala za nějaký jeho morbidní vtip: až by se ta lesklá růžová šešulka rozlouskla, objevila by se mu mezi prsty titěrná květinka, granátek nebo čokoládové zrnko. Ale po tomhle dni a po tom nekonečném třeštění to rozhodně tak není. Neměla pochyb, že ta maličká schránka obsahuje smrt. Ale bylo to zvláštní. Necítila nic, než jako by se jí tělem rozlévala jakási malátnost, pozorovala jej, jak kapsli zvedl ke rtům a vsunul si ji mezi zuby a skousl natolik, aby ji jen lehce ohnul, ale nerozmáčkl. Vůbec ji to neděsilo a uvažovala, zda to způsobil nembutal anebo nějaká intuice, která jí říkala, že Nathan pořád jenom hraje? Už jí něco podobného udělal i dřív. Vyndal kapsli z úst a usmál se. "Rienada, absolutně nic." Vzpomněla si na jiný okamžik, kdy si zahrával podobně, bylo to sotva před dvěma hodinami a přímo v tomhle pokoji, i když jí to připadalo, jako by to bylo před týdnem, před měsícem. A napadlo ji, jaká že asi zázračná alchymie způsobila (byl to snad ten nembutal?), že přestalo to jeho předchozí nekonečné celodenní řečnění. Mluvil a mluvil, tatatatatata… Od rána, kdy se asi kolem deváté hodiny vyřítil po schodech Růžového paláce a vpadl k ní do pokoje a probudil ji, přestal řečnit skutečně jen párkrát…

* * *

Oči měla ještě zavřené, celá rozespalá, a slyší Nathana, jak se chechtá. "Tak se zvedej a jdem na to!"

Slyší jeho slova. "Schoenthal má pravdu. Když se to může stát tam, nemůže se to stát taky tady? Kozáci jedou! A tady už čeká Židáček a vyráží na venkov do přírody!"

Probouzí se. Předvídala, že ji ihned obejme, a uvažuje, jestli nezapomněla na pesar, než šla spát, a uvědomila si, že ne, takže teď se jen lenivě přitulila a ospale se na něho na pozdrav usmála. Vzpomíná si, jak bývá po těch drogách hladově vášnivý. Vzpomíná si na to až s jakýmsi rozkošnickým potěšením – na všecko –, nejen na tu počáteční nenasytnou něhu, na prsty sahající nejdřív po bradavkách, a pak něžně, ale neodbytně hledající v jejím klíně, a vůbec na všechno ostatní dohromady, a zvlášť na jedno, co očekává s hladovou, konečně osvobozenou (Adieu, Krakove), nespoutanou spalující touhou: musí totiž myslet na jeho zvlášť podivuhodnou schopnost vyvolat v ní orgasmus, ne jednou nebo dvakrát, ale znovu a znovu, dokud se nakonec záhadně neztratí sama v sobě, vypadá to, jako by ji do sebe vtáhla smrt, jako sestup do podzemních jeskyní, během něhož vlastně nedovede říct, zda se ztratila sama v sobě nebo v něm, jako by ji strhával temný spodní vír do hlubin nerozdělitelnosti těl. (Je to vlastně už jediná chvíle, kdy myslí a mluví ještě polsky a šeptá mu do ucha "Wez mnie, wez mnie", což zní tak záhadně a bezprostředně a znamená "Vezmi si mě, vezmi si mě", i když jednou v žertu na Nathanův dotaz odpověděla, že to znamená "Píchej, píchej". Je to

prostě, jak někdy nakonec Nathan vyčerpán poznamenává, “Superpich 20. století – jen si pomysli, jak nijaké bylo to lidské souložení po celá staletí, než vynalezli benzedrin”. Svíjí se a protahuje se jako kočka, natahuje po něm ruku a zve ho do postele. Nathan neříká nic. “Tak dělej. Zvedni se, jdem na to! Tenhle Židáček tě vezme na výlet do přírody!” Začíná: “Ale Nathane…“ Jeho hlas, podrážděný i plný vzrušení, ji naráz přeruší. “Dělej, dělej, musíme vyrazit!” Projede jí zklamání, ale zároveň ji jakási vzpomínka na dávno minulé patřičné mores (Bonjour, Krakove!) bodne hanbou nad tou úpornou a nezřízenou žádostí. “Dělej!” poroučí. Nahá vstane z postele, zvedne oči a vidí Nathana, jak mžourá do grošované záře ranního slunce a z dolarové bankovny šňupe – ihned to poznala – kokain…

* * *

…V novoanglickém soumraku, kdesi mimo dosah jeho ruky s jedem, spatřila onen žhnoucí kadlub listí, v němž planoucí rumělka jednoho stromu splývala s ohnivým zlatem druhého. Daleko krajem se táhnou lesy a chlumy, stojí v nepohnutém klidu jako ostrůvky barev na pestré mapě, ani lístek se na nich v záři zapadajícího slunce nepohne. Po silnici ujíždějí do dáli auta. Je ospalá, ale po spánku netouží. Ví, že má Nathan mezi prsty dvě kapsle, dvě růžová identická dvojčata. Všecko dvakrát, jeho a její, to je teď na jejich vztahu to nejchytřejší, říká jí: “Pro něho a pro ni, všecko v koupelně, po celém domě, takže proč ne taky pro něho a pro ni kyanid, to absolutní nic pro něho a pro ni? Proč ne, Sophie, lásko?”

Někdo zaklepal a Nathan lehce trhl rukou, když odpovídal tichým bezbarvým tónem: “Ano?”

“To je Rylanderová, já vás, pane Landau, i vaši paní hrozně nerada ruším!” Její hlas zněl sladkou zdeúřední horlivostí. “Když totiž není sezona, zavírá se v kuchyni v sedm. Jenom jsem vám to chtěla říct, hrozně nerada vás budím a ruším. Jste tady jediní hosté, takže není naspěch, jenom jsem vám to chtěla říct. Manžel dneska dělá svoji specialitu, hovězí se zelím!” Ticho.

“Děkuju mockrát,” říká Nathan, “za chvíli jsme dole.”

Je slyšet dupot kroků po starých schodech vykrytých kobercem, dřevo sténá jako ublížené zvíře. A on mluví a mluví a mluví a mluví. Skoro až chraptí. “Jen si to uvaž, Sophie, lásko,” říká jí a zálibně si pohrává s oběma kapslemi, “uvaž, jak hrozně těsně se spolu v přírodě prolíná život a smrt, a ta příroda obsahuje semena naší blaženosti i našeho zániku. Například tohle HCN roztrousila matka Příroda všude až v zhoubném množství ve formě glykosidů, to znamená v kombinaci s cukry. S tím sladkým, tak sladkým cukrem. Je to v hořkých mandlích, broskvových jádrech, v některých druzích tohohle podzimního listí, v obyčejných hruškách, v planice. Představ si, že když se ty tvoje dokonalé porcelánové zuby zakousnou do takového chutného makaronu, tak ta chuť, co cítíš na jazyku, je jen o jednu organickou molekulu vzdálená od tohohle…"

Vypnula jeho hlas a zahleděla se na to úchvatné ohňové jezero listí. Zezdola cítila vůni zelí, bohatou a šťavnatou. A vybavila si jiný hlas, hlas Mortyho Habera, plný nervózní starostlivosti: “Netvařte se tak provinile. S tím jste přece nemohla nic dělat, ten už se v tom vezl dávno předtím, než jste ho vůbec spatřila. Jestli se to dá nějak zvládnout? Ano. I ne. Je to možné. Nevím, Sophie. Sám bych to hrozně rád věděl! O amphetaminech se toho moc neví. Po určitou mez nejsou škodlivé. Ale samozřejmě že škodlivé mohou být, když jde o návyk, a zvlášť když se míchají ještě s něčím jiným, například s kokainem. Nathan hrozně rád šňupe po benzedrinu kokain, a to je myslím hrozně nebezpečné. Pak taky nemusí zvládnout sám sebe a může se dostat do bůhvíjaké psychózy, a tam již na něj nebude mít nikdo žádný vliv. Všechny údaje jsem si ověřoval, a je to nebezpečné, ano hrozně nebezpečné – hm, ale čert to vem, Sophie, už o tom nechci mluvit, ale jestli mu rupne v hlavě, tak mi ihned dejte vědět, mně nebo Larrymu…“ Hleděla za Nathana na listí a cítila, jak jí trnou rty. Nembutal? Poprvé za dlouhé minuty sebou na matraci lehce pohnula. Hned však ucítila prudkou bolest v žebrech, kam ji kopl…

* * *

“…Věrnost by ti slušela líp,” říká jí uprostřed záchvatu řečnění. Slyší jeho hlas svištěním a hukotem větru, který fičí po předním ochranném skle sportovního vozu. Přestože je chladno, stáhl Nathan střechu. Sophie sedí vedle něho, přikrytá dekou. Nerozumí, co jí říká, a téměř na něho křičí: “Cos to říkal, Nathane?” Otočí se na ni a ona zachytí pohled jeho očí, chvějí se jako šílené, panenky téměř zmizely, pohlceny výraznými hnědými elipsami. “Říkal jsem, že by ti věrnost slušela líp, abych užil té elegantnější varianty.” Zmocňuje se jí nepokoj a neurčitý lepkavý strach. Dívá se na druhou stranu a srdce jí buší. Za ty měsíce, co jsou spolu, se na ni ještě nikdy zlostně neosopil. Zalévá ji studená úzkost, jako kdyby se jí na nahé tělo spustil déšť. Co tím myslí? Upře pohled do krajiny, která ubíhá dozadu, na pečlivě ošetřované keře podél vzorně udržované silnice i s jejím parkovým okolím, na lesy vzadu s explozí barevného listí, na modré nebe, zářivé slunce, telefonní sloupy. VÍTÁME VÁS V CONNECTICUTU / JEĎTE OPATRNĚ. Uvědomuje si, že Nathan jede velice rychle. Předjíždějí jedno auto za druhým, jen to zasviští a zavíří vzduch. Slyší ho, jak pokračuje: “Nebo abych tedy nepoužil té elegantnější varianty, udělala bys líp, kdybys s kdekým tak nevypichovala, zvlášť mně přímo před očima!” Sophie hlasitě zalapá po dechu, nemůže věřit, že to vůbec říká. Trhne hlavou do strany, jako by dostala od Nathana políček, ale pak se k němu znovu otočí. “Nathane, co si…“ Ale zařve na ni: “Mlč!” a už se opět řinou slova jako po splavu, bez zábran, blábolivý tok zmatených slov, která chtějí být koherentní a kterými na ni začal útočit už hodinu předtím, než vyjeli z Růžového paláce. “Zdá se, že ten tvůj fantastický šarlatán z Forest Hills je do toho tvýho macatýho polskýho zadku udělanej, a musím říct, že je to úplně v pořádku, úplně v pořádku, chápej, je to báječná věcička do výbavy, dej na mě, vždyť nejen že jsem si ho sám takhle vykrmil, ale sám jsem si ho taky báječně užil, takže úplně chápu, že se do něho nějakej pan doktor Fanfrňák zfanfrní a vrazí do toho celý svoje srdce a celýho svýho utahováka…“ Slyší, jak se Nathan tupě směje, he-he-he. “Ale když ty v tomhle podniku jedeš ochotně s ním a dokonce mu podržíš a necháš se od toho odpornýho podvodníka vobtahovat, a pak se ještě předvádíš přímo před mýma očima jako včera, necháš ho tam stát a necháš se ještě před rozloučením ocumlávat a dovoluješ tomu chiropraktikovi, aby ti strkal ten svůj odporný jazyk až do krku – podívej, ty moje polská kurvičko, to je víc, než hodlám snášet.” Není schopna říct ani slova a upíná zrak na tachometr: 70, 75, 80… To ještě není tak zlé, uvažuje, jenomže myslí

v kilometrech a pak si rychle uvědomí svůj omyl. To jsou míle! Tohle určitě nezvládneme! Myslí si: To už je víc než šílenství, takhle žárlit na Blackstocka, že s ním spím! Kdesi daleko za nimi je slyšet tlumený zvuk sirény, pak si uvědomuje blikání červeného světla, jehož odraz na ni z předního skla mrká jako titěrná malina. Otevře ústa, nastaví jazyk, jen promluvit (chce říct "Nathane!"), ale není schopna slovo ze sebe dostat. A on mluví a mluví a mluví… Je to jako zvukový záznam z filmového pásu, který poslepoval šimpanz, chvilkami koherentní, ale nevede k ničemu, neobjeví se v něm nakonec žádný smysl; vzbuzuje to paranoický pocit a jí je z toho slabo a špatně. "Schoenthal má stoprocentní pravdu, ty představy tak hluboko zakořeněné v židovsko-křesťanské etice, která prohlašuje sebevraždu za morálně pochybenou, jsou čistě sentimentální nesmysly, po třetí říši by se měla stát sebevražda naprosto legitimní volbou každého zdravě uvažujícího jednotlivce na zemi, není to pravda, Irmo?" (Proč jí zase najednou říká Irmo?) "Ale rozhodně by mě vůbec nemělo překvapit, kdybys s gustem roztáhla nohy před každým pěkným lomcovákem, co ti přijde do cesty, abych byl upřímný, a i když jsem tohle doteďka nikdy neřekl, od té chvíle, co jsme se seznámili, byla jsi pro mě dost velká záhada, ale mohl jsem tušit, že jsi obyčejná goj kurve posedlá pichem, ale co ještě – co ještě? – ojojoj, třeba jsem v sobě měl nějaký sebetrýznivý sklon k Schadenfreude a to mě přitahovalo k tak dokonalé napodobenině Irmy Griesové! A ta nějak vypadala, aspoň co říkali lidi, kteří byli na procesu v Lunenbergu, dokonce i státní návladní před tím zjevem smekali; do prdele, a moje milovaná matička vždycky říkala, že je to prostě už můj osud a že mě vždycky přitahujou blonďaté šikse, prosím tě, Nathane, proč nemůžeš být jako slušný židovský chlapec a oženit se s nějakým pěkným děvčetem, jako je Shirley Mirmelsteinová, ta je přece tak hezká a má tatínka, který vydělal v letovisku v Lake Placid na korzetech úplný majland." (Sirénu je stále slyšet, teď už slabě ječí. "Nathane," říká mu, "policajti.") "Bráhmani uctívají sebevraždu, vůbec spousta lidí v Orientě, ale co je vlastně na smrti tak velikého, doprdele, rienada, absolutně nic, takže jsem si to nedávno všecko znovu nechal projít hlavou, povídám si, fajn, krásná Irma Grieseová dostala provaz za to, že osobně zabila v Osvětimi x tisíc Židů, ale nediktovala snad sama logika, že spousty malých Irem Grieseových unikly jen tak bez potrestání? Totiž říkám si, co ta moje komická malá polská nafke, s kterou žiju na hromádce, je to skutečně stoprocentní rozená Polka? vypadá sice jako Polka, po mnoha stránkách, ale taky echt nordicky, jako nějaká němčourská filmová hvězda, přestrojená za zabijáckou krakovskou hraběnku, a taky k tomu ještě můžu zmínit tu naprosto bezvadnou němčinu, kterou jsem slyšel v tak neuvěřitelně dokonalé podobě z těch tvých nádherných rtů Dcery Rýna. Polka! No ne! Das machst du andern weismachen! Proč to nepřiznáš, Irmo! Že sis zadávala s esesáčkama, co? Tak ses dostala z Osvětimi, viď, Irmičko? Přiznej to!" (Zacpe si oběma rukama uši a vzlyká "Ne! Ne!" Cítí, jak auto prudce zpomaluje. Jekot sirény se proměňuje v dračí řev, diminuendo. Vedle nich zastavuje policejní auto.) "Přiznej to, ty kundo fašistická!"…

* * *

Ležela v šeru soumraku a pozorovala, jak zář listí matní a pohasíná, Nathan byl vedle na záchodě a Sophie slyšela, jak s hlasitým hrkotem naráží moč do vody v toaletní míse. Vzpomněla si. Před hodinami, cestou do hotelu, listí taky tak fantasticky žhnulo, byli spolu hluboko v lesích, stál nad ní a pokoušel se močit jí do úst, nedokázal to; tehdy to s ním začalo jít z kopce. V nozdrách cítila páru stoupající ze zelí, protáhla se na lůžku a její oči ospale spočinuly na dvou kapslích, které opatrně vložil do popelníku. Na porcelánovém okraji stálo starodávnými anglickými písmeny Hospoda U kance, americká historická památka. Zívla a pomyslela si, jaké je to podivné. Jaké je to podivné, že se nebojí smrti, pokud jí on smrt chce skutečně vnutit, ale že by se smrti bála, kdyby si smrt vzala jenom jeho, jeho jediného, a ji tady zanechala samotnou. Kdyby se někde něco nepředvídaně "zmrvilo", jak on se vyjadřoval, a smrtelná dávka zapůsobila jenom na něho a z ní by zase byla zoufalá trosečnice. Bez něho nemůžu žít, šeptala si nahlas polsky, uvědomujíc si, jaká je to banální věta, ale zároveň jak absolutně pravdivá. Jeho smrt by byla jejími posledními předsmrtnými mukami. Z dálky se rozlehlo údolím s tím podivným jménem Housatonic plačtivé zakvílení vlakové píšťaly, bylo to jako dlouhý hlasitý výkřik, melodičtější než pronikavé evropské houkání, i když jí ten naříkavý kvil sáhl do srdce stejně silně.

Vzpomínala na Polsko. Na matčiny ruce. Tak zřídka si myslela na maminku, na tu kouzelnou posmutnělou duši plnou sebezapření, a teď na chvíli nebyla s to myslet vůbec na nic jiného než na matčiny graciézní ruce klavíristky, se silnými, ale tak jemnými a ušlechtilými prsty, které u ní vždycky vyvolávaly představu Chopinových nokturn, jež matka hrávala těmi prsty se slonově bledou pokožkou, připomínající pastelovou běl šeříkových květů. A byly to prsty tak nápadně bílé, že si Sophie zpětně tu nádherně bělostnou bezkrevnost spojila v myšlenkách s matčinou tuberkulózou, která ji už tehdy stravovala, až nakonec ty ruce umlčela. Maminka, maminka, běželo jí hlavou. Ty ruce ji tak často hladívaly po čele, když před spaním odříkávala svou modlitbičku, kterou zná každé polské dítě zpaměti a která se v dětskou duši vryje hloub než nejběžnější říkanky. Andělíčku, můj strážníčku, opatruj mi mou dušičku, opatruj ji ve dne v noci od škody a od zlé moci; duši, tělo opatruj, andělíčku, strážce můj. Na jednom prstu měla maminka úzký zlatý prstýnek v podobě propletené kobry, jejíž oko tvořil drobounký rubín. Ten prstýnek koupil pan profesor Biegaski v Adenu, když se vracel z Madagaskaru, kam jel na topografickou rekognoskaci v rámci svého někdejšího snu: přesídlení polských Židů. Projev jeho vulgární povahy. Trvalo mu dlouho, než takovou obludnost vybral? Sophie věděla, že maminka prstýnek nesnáší, ale nosila jej z navyklé úcty k otci. Nathan přestal močit. Myslela na tatínka a představovala si jeho bohaté plavé vlasy, na nichž se někde na arabských bazarech perlí krůpěje potu…

* * *

…"Na závody je Daytona Beach," říká policista, "tohle je Merritt Parkway a je pro ty, co se jim říká motoristi. Takže nač ten spěch?" Je to blonďák, mladší pihovatý, docela příjemný. Má na hlavě texaský šerifský klobouk. Nathan mu neodpovídá, hledí upřeně před sebe, ale Sophie cítí, jak si velice rychle a neslyšně povídá cosi sám pro sebe. Pořád ještě mluví a mluví a mluví, ale sotto voce. "Chcete se mermomocí dostat s touhle krásnou dívkou do statistik?" Policista má na blůze jmenovku: S. Grzemkowski. Sophie spustí: "Przepraszam…" Grzemkowski se rozzáří a ptá se: "Czy jeste Polakiem?"

"Ano, jsem Polka," odpovídá Sophie povzbuzena a snaží se hrát hru na rodáky, ale policista ji přeruší: "Já rozumím jen

pár slov. Moje rodina jsou Poláci, žijí nahoře v New Britain. Poslyšte, co se to tady vlastně děje?"

Sophie odpovídá: "To je můj manžel. Je hrozně rozčilený. Umírá mu matka, v…" Zoufale se snaží vzpomenout si na nějaké místo v Connecticutu, ale vyhrkne jen "v Bostonu. Proto jsme jeli tak rychle". Sophie zírá policajtovi do tváře, hledí do těch jeho nevinných panenských očí v ploském, trochu buvolsky působícím obličeji a myslí si, že to je tvář sedláka. Uvažuje: Mohl by někde pod Karpaty chovat krávy. "Prosím vás," žadoní, naklání se k němu přes Nathana a špulí pusu, jak nejpěkněji dovede, "prosím vás, snažte se to pochopit, s tou jeho matkou. Slibujeme vám, že teď už pojedeme pomalu." Grzemkowski se rázem navrátí do zdeúřední přítomnosti a jeho hlas zní policejně stroze. "Dávám vám výstrahu, pro tentokrát. Takže teď pomalu." Nathan říká: "Merci beaucoup, mon chef." Hledí přímo před sebe do nekonečna. Jeho rty se neslyšně pohybují, nepřetržitě, jako kdyby mluvily k nějakému nebohému posluchači uzavřenému v jeho vlastní hrudi. Potí se glycerínovými čůrky potu. A policista je náhle pryč. Když se auto rozjede, slyší Sophie, jak si Nathan pro sebe cosi šeptá. Je skoro poledne. Jedou na sever (umírněněji), pod korunami stromů rozhořelých šílenou bouří odstínů a pod vzdušnými oblaky listí – kolem vybuchují barvy jako žhavá láva, jako zlaté hvězdy – nic takového ještě v životě Sophie neviděla ani si nedovedla představit –, to němé Nathanovo povídání najednou začíná být hlasité, začíná se nespoutaně rozbíhat v nové paranoické křeči. A v té totální zuřivosti ji děsí tak, jako kdyby do vozu vypustil klec plnou zdivočelých krys. Polsko. Antisemitismus. A co jsi, děvenko, dělala ty, když vypalovali ghetta? Slyšelas, co prý řekl jeden polský biskup druhému polskému biskupovi? "Kdybych věděl, že přijdete, tak jsem vám upek Židáčka!" Hahaháá! Nathane, co to děláš, uvažuje, mě to přece tak bolí! Nechtěj, abych musela vzpomínat! Popadne ho za rukáv a slzy jako hrachy se jí přitom kutálejí po tváři. "Nikdy jsem ti to neřekla! Nikdy jsem ti to neřekla!" vykřikuje. "V devětatřicátém roce tatínek riskoval život, aby zachránil Židy! Když přišlo gestapo, uschoval Židy na univerzitě u sebe v pracovně, byl to dobrý člověk a zemřel, protože zachránil tyhle…" Ta lež, která se jí vzpříčila v hrdle jako obrovská lepkavá pilulka jejích muk, ji může téměř udusit, pak ale cítí, jak jí hlas chraplavě vypovídá. "Nathane! Nathane! Věř mi přece, Nathane, věř mi!" Hranice města Danbuty. "Upek Židáčka!" Hahaháá! "Podívej, schoval, nemůžeš říct ‚uschoval', lásko, schoval…" A mluví a mluví a mluví. Teď už ho poslouchá jen na půl ucha a myslí si: Kdybych ho tak dokázala přemluvit, aby zastavil, že bychom někde něco pojedli, mohla bych se snad na chvíli ztratit a zavolat Mortymu nebo Larrymu, aby ihned přijeli… A pak najednou nahlas říká: "Nathane, já mám hrozný hlad, nemohli bychom zastavit…" Ale uprostřed toho vodopádu slov jen zaslechne: "Irmo, kočičko, Irmo, Liebchen, kdybys mi dala tisíc dolarů, nepozřel bych ani sušenku, doprdele, Irmo, já se úplně vznáším, kristepane, já jsem až někde v oblacích, takovouhle náladu jsem ještě neměl a mám zrovna fantastickou chuť na tebe, na tebe, ty jsi přece moje malá fašistická nafke, hele, sáhni si…" Popadne ji za ruku, položí ji na kalhoty a přitiskne jí prsty na vzedmutý poklopec. Sophie cítí, jak to pod ním mohutně pulzuje. "Potřebuju vykouřit, ano, potřebuju vykouřit po polsku za pět set zlotých, hej, Irmo, kolika esesákům jsi vyhulila vercajky, aby ses tamodtuď dostala, kolik hektolitrů té vyvolené rasy jsi musela polknout pro tu svou Freiheit? Poslyš, Irmo, bez legrace, potřebuju vykouřit, panebože, tak něco fantastického to se mnou ještě nikdy neudělalo, takže si nachystej tu svou roztomilou hltavou pusinku a dej se hned do práce, myslím pod širým modrým nebem a pod tím rozhořelým javorovým listím, v tom podzimu, v tom nádherném podzimu, a ulehčíš mi od semene, od toho semene tak hustého, jako je podzimní listí, které zasypává potoky Vallombrosy, to je John Milton…"

* * *

…Vrátil se nahý do postele a zlehka a opatrně si lehl vedle ní. V popelníku se stále leskly ty dvě kapsle a Sophie rozespale uvažovala, jestli na ně zapomněl, a přemýšlela, jestli si s nimi zase bude před ní pohrávat a mučit ji tou jejich růžovou hrozbou. Nembutal ji vtáhl kamsi do hloubek spánku a ona jako by v nohách cítila tah teplého spodního proudu v klidném moři. "Sophie, lásko," řekl jí, stejně tak ospale, "Sophie, lásko, já lituju jenom dvou věcí."

Zeptala se: "Čeho, Nathane?" Když neodpovídal, opakovala: "Čeho?"

"Jednoho," řekl konečně, "totiž že nikdy neuvidím, k čemu všemu byla dobrá ta dřina v laboratořích, ten výzkum." To je divné, pomyslela si, když hovořil, téměř poprvé za celý den zmizel z jeho hlasu hystericky hrozivý tón, ta posedlost, ta krutost, a naopak jako by se z něho opět ozývala známá konejšivá něha, která byla tak přirozenou součástí jeho osobnosti a kterou v něm dnes už vůbec nedoufala znovu objevit. Nebyl i on v posledním okamžiku zachráněn, neunáší ho klidný spánek do spásné náruče barbiturátního přístavu? Že by na smrt prostě zapomněl a nechal se ukolébat spánkem?

Venku zavrzaly schody a opět se ozval úlisný ženský hlas: "Promiňte mi, prosím, pane Landau a paní Landauová. Ale manžel by rád věděl, jestli si před večeří budete přát nějaké pití. Máme všecko. Manžel dělá báječný horký punč." Nathan se po chvilce ozve: "Ano, díky, horký punč. Dvakrát." A Sophie si pomyslí: To zní zase jako od toho druhého Nathana, ale pak slyší, jak Nathan polohlasně šeptá: "Ta druhá věc, ta druhá věc je, že ty ani já jsme neměli žádné děti." Sophie se zahledí do světélkujícího soumraku a její nehty se pod pokrývkou zaryjí do dlaní jako nože. Proč musí právě teď tohle říkat? Já vím – už jí to dnes říkal – já jsem obyčejná masochistická děvka a on mi jenom dává, co chci. Ale proč mě aspoň těchhle muk nemůže ušetřit? "Včera v noci jsem to myslel vážně, že se vezmeme," říká jí. Neodpovídá. V polosnu si vybavuje Krakov z těch dávných dob a slyší klapot koňských kopyt po ošlapaných kočičích hlavách; pak se jí z ničeho nic vybaví pestrý obrázek Kačera Donalda v pastelových barvách, někde v nějakém potemnělém biografu, a Kačer natřásá peří, námořnický klobouk má na stranu, cosi žvatlá šílenou rychlostí polsky a do toho se ozve matčin jemný smích. Pomyslí si: Kdybych jen trochu mohla tu minulost poodemknout, možná že bych mu to dovedla říct. Jenomže právě ta minulost nebo pocit viny nebo co mi zavírají ústa. Proč nejsem s to mu říct, co i já jsem vytrpěla? A ztratila…

* * *

…Je to sice hrozné, když jí znovu a znovu šeptá jako blázen ten stupidní rým "co mě tak dráždíš, holka rozpustilá, Irmičko Grieseová", zatímco jí nemilosrdně kroutí rukou vlasy, jako by jí je chtěl vytrhnout i s kořínky, a druhou rukou ji

drží jako v kleštích za rameno a silně ji tlačí dolů, až ji to bolí, ale ona přes všechen ten svíravý pocit horečné hrůzy, že leží vedle člověka, který se dostal kamsi za hranice sebe sama a bloudí někde v podsvětí své vlastní bytosti – nemůže neprožívat ten starý dobře známý slastný pocit, když jej má ve svých ústech. A vtahuje jej do sebe, znovu a znovu. S nekonečnou láskou. Prsty se zarývá do jílovité země lesnaté stráně, na níž Nathan leží, a cítí, jak se jí za nehty pěchuje bláto. Zem je vlhká a studená, cítí kouř páleného dřeva a zavřenými víčky jako by jí na sítnici pronikla neskutečná záře toho rozhořelého listí. A stále má Nathana ve svých ústech. Do kolen ji bolestivě tlačí úlomky břidlice, ale bolest jí nevadí, ani se nepohne. "Ježíšikriste, úúú, jen mi to dělej, Irmo, jen kuř Židáčka!" Uchopí ho pevně za varlata a něžně se probírá jemným pavoučím ochlupením. Vždycky mívá představu, jako by v ústech cítila kluzký povrch mramorové palmy, hebkou houbovitou hlavici, z které se bujně zvedají vějířovité listy a sahají až kamsi hluboko do temnot jejího mozku. "Ten vztah, ten jedinečný poměr, jaký máme my dva mezi sebou, ta extatická symbióza," vzpomíná Sophie na jeho slova, "ten mohl být jen a jen výsledkem setkání pěkného tvrdého a osamělého židovského šlonga, kterému se úspěšně vyhnula celá armáda židovských princezen a nádherných slovanských mandibulí hladovějících po fellatio." I teď v tu chvíli starostí a strachu ji napadá myšlenka: ano, ano, dokonce mi dal i to, se smíchem ze mne sejmul ten pocit viny, když mi řekl, jak je to absurdní, abych cítila nějakou hanbu, když tak šíleně toužím mít jej v ústech, ne, to přece nebyla moje vina, že můj manžel byl frigidní a nechtěl to na mně, a můj milenec ve Varšavě to ani nenaznačil, takže sama jsem s tím začít nemohla – prostě jsem byla, jak to vyjádřil, obětí dvou tisíců let židovsko-křesťanské výchovy, zaměřené anti fellationem. To je nesmyslný mýtus, že to mají rádi jenom teplí. Jen mi ho kuř, říkal vždycky, jen si užij, jen si dej! A tak i v tu chvíli, obestřená oblakem strachu a naslouchajíc všem jeho špičkám a urážkám – nepociťuje jen pouhé mírné potěšení, ale je to jakási věčně obnovovaná radost, při níž jí zády projíždí mrazení, a její ústa se nemohou a nemohou nabažit. Dokonce ji ani nepřekvapuje, že čím mučivěji jí kroutí prameny vlasů a čím víc ji irituje tím nenáviděným jménem "Irma", tím silněji v ní stoupá touha mít jej v ústech, a když za malou chvíli ustane a zadýchaná zvedne hlavu a vyjekne: "Panebože, jak já ti to takhle ráda dělám," vysloví ta slova s nejprostším spontánním zápalem jako dřív. Otevře oči, zahlédne jeho zmučenou tvář, a znovu se oddá svému konání, uvědomujíc si, že on už nemluví, ale křičí na celý skalnatý svah, po jehož úbočích se jeho slova rozléhají ozvěnou. "Kuř mě, ty fašistická děvko, ty Irmo Grieseová, ty mrcho, cos pomáhala pálit Židy!" Ta nádherná mramorová palma, ten její kluzký duřící a zvětšující se peň jí prozrazují, že se Nathan blíží k vrcholu, a náhle cítí, že může zvolnit a přijmout tu pulzující záplavu, ten gejzír palmového mléka, a právě v okamžiku napjatého očekávání si uvědomuje, jak se jí oči plní, jako pokaždé, palčivými, nevysvětlitelnými slzami…

* * *

…"Takže dolů na zem se dostávám bez potíží," říká jí polohlasně po dlouhém mlčení v ložnici. "Myslel jsem, že to se mnou tentokrát skutečně praští. A pořádně. Ale šlo to zpátky hladce. Zaplať pámbu, že jsem našel ty barbituráty." Odmlčel se. "Měli jsme co dělat, než jsme na ně přišli, že?"

"Ano," přitakala. Byla velice ospalá. Venku už byla skoro tma a to ohnivé listí ztratilo svou zář a pohaslo na kouřovém pozadí olověného podzimního nebe. I světlo v ložnici skomíralo. Sophie se vedle Nathana pohnula a zahleděla se na stěnu, odkud se na ni dívala ta babička z Nové Anglie minulého století, uvězněná na kole jantarové ektoplazmické svatozáře a zírající na Sophii zpod šátku s neškodně udiveným výrazem. Sophie ospale uvažovala: fotograf zřejmě právě řekl nehýbat se, celou minutu. Zívla, dřímla a zase zívla.

"Kde jsme je nakonec našli?" zeptal se Nathan.

"Ve voze; jak se dávají rukavice," odpověděla. "Strčils je tam ráno a paks na ně zapomněl. Je to ta malá lahvička nembutalů."

"Kristepane, to je hrůza. Ale já byl skutečně mimo. Vznášel jsem se v prostoru. Až někde ve vesmíru. Byl jsem úplně pryč!" Zašustěly povlaky, Nathan se obrátil a natáhl po ní ruku. "Sophie – ježíšikriste, jak já tě mám rád!" Ovinul kolem ní paži a přitiskl ji k sobě tak prudce, že z ní téměř vyrazil dech. Vykřikla, nijak hlasitě, ale zabolelo ji to tak silně, že to byl skutečně výkřik bolesti: "Nathane!"…

* * *

…(Ale nevykřikla, když ji mezi žebra tvrdě nakopl špičkou vyleštěného koženého střevíce, stáhl nohu zpátky a kopl do téhož místa, že z ní vyrazí dech, a jí se v prsou začal rozvíjet bílý květ bolesti.) "Nathane!" Není to výkřik, ale zoufalé zasténání provázené chraplavým zalapáním po dechu, které se mísí s jeho hlasem, jenž heká s brutální ochraptělou úporností: "Und die SS Mädchen… spracht… aby sis to zapamatovala… ty špinavý Jüdinschwein!" Vlastně bolesti ani neuhýbá, spíš se snaží vstřebat a ukrýt někde hluboko v sklepích a popelnicích své bytosti, kam schovávala všechny jeho hrubosti: jeho výhrůžky, jízlivosti a obvinění. Ani nepláče, jen leží zase někde v hlubokých lesích, na nějakém ostrohu plném trnitého křoví a houští, někde vysoko na úbočí kopce, kam ji téměř násilím dovlekl a odkud vidí hluboko dole mezi stromy jejich auto s odklopenou střechou, stojí tam malé jako hračka, na opuštěném parkovišti, na němž víří ve větru oblaka listí a prachu. Podmračené odpoledne se nachyluje. Zdá se jí, jako by už v těch lesích byli dlouhé hodiny. Třikrát ji kopne. Stáhne nohu zpátky, a ona čeká, a zachvěje se, teď už ani ne tak strachem nebo bolestí, jako zalézavým vlhkým podzimním chladem, který cítí v rukou, v pažích a až v dřeni kostí. Noha už však nedopadne, poklesne, jako by si chtěla odpočinou v listí. "Pochcat tě!" slyší jej, a po chvilce: "Wunderbar, to je pienkny nápad!" Vyleštěným okovaným střevícem jí nadzvedává odvrácenou tvář od země a obrací k sobě; kluzká kůže ji studí do tváře. Pak jen hledí, jak zatahuje za zip u poklopce, a na jeho rozkaz otevírá ústa a přitom si v jakémsi okamžitém transu vybavuje jeho slova: Děvenko, já si myslím, že ty absolutně nemáš vlastní ego. To jí kdysi řekl s nesmírnou něhou po jedné drobné epizodě: bylo to v létě a večer jí volal z laboratoře a nějak mimochodem se zmínil, že by měl chuť na Nusshörncheny, cukroví, které spolu jedli v Yorkvillu, načež ona bez jeho vědomí ihned cestovala míle a míle podzemní drahou z Flatbushe na 86. ulici a po šíleném hledání nakonec ty dobroty sehnala, přivezla je po mnoha hodinách domů a celá rozzářená je položila před něho: "Voil'a, monsieur, die Nusshörnchen!" Ale to nesmíš dělat, řekl jí s láskou, to je

šílenství, takhle mě rozmazlovat kvůli nějakému chvilkovému rozmaru, Sophie, holčičko moje rozmilá, já si myslím, že ty nemáš vůbec žádné vlastní ego! (A ona si tenkrát pomyslela stejně jako v tuto chvíli: Udělala bych pro tebe všecko, všecko, všecko!) Ale tenhle jeho pokus jako by opět rozpoutával celé to dnešní počáteční chaotické jednání. "Otevři pusu, dokořán!" nařizuje jí. Poslušně čeká a hledí na něho, rty se jí chvějí. Ale jemu se to nepodaří. Na čelo jí dopadne pár hebkých vlahých kapek, a to je všechno. Zavře oči a čeká. Uvědomuje si pouze jeho přítomnost nad sebou, vlhko a zimu pod tělem a vzdálené běsnění zvířeného listí a větví. Pak slyší, že Nathan sténá, jako by se chvěl hrůzou. "Panebože, mě to snad dneska veme!" Sophie otevře oči a vytřeštěně na něho hledí. Nathan má najednou nazelenale bílou tvář, která jí připomíná rybí břicho. Nikdy v životě neviděla, aby se někdo v obličeji (a v takové zimě) tak silně potil; pot se mu lepí k tváři jako olej. "Mě to dneska veme!" Zhroutí se náhle do podřepu vedle ní, zaboří hlavu do dlaní, zakryje si oči a sténá a celý se chvěje. "Ježíšikriste, mě to veme, Irmo, musíš mi pomoct!" A pak se již oba řítí jako ve zlém snu stezkou po svahu dolů, ona vpředu, vede ho po tvrdém kamenitém úbočí jako sestra prchající s raněným, občas se ohlédne a sleduje, jak klopýtavě zvládá cestu pod větvemi stromů, oslepen vlastní rukou, kterou si drží přes oči jako sinavě bílý obvaz. Sestupují níž a níž podél prudké bystřiny, přes plaňkový můstek a zase lesem rozhořelým růžovými, oranžovými a rumělkovými barvami a protínaným vznosnými bělostnými sloupy bříz. Celou tu dobu šeptá: "Dnes mě to veme!" Konečně jsou na rovině, na mýtině, kde bývalo parkoviště státní rezervace a kde na ně čeká jejich sportovní auto, vedle převrácené popelnice, na pozadí vířícího uragánu špinavých kartonů od mléka, papírových talířů a obalů od čokolády. Konečně! Jedním skokem je Nathan u zadního sedadla se zavazadlem, popadne kufr, hodí jej na zem a začne v něm hrabat jako šílený žebrák, který v popelnici hledá nepředstavitelný poklad. Sophie stojí vedle, bezradná, neříká nic a jen hledí, jak obsah kufru prší vzduchem a kupí se po celém autě: ponožky, košile, spodky, trička, kravaty, jako by bláznivý potulný kramář rozhazoval do povětří svůj krám: "Zatracenej nembutal!" křičí. "Kam jsem ho dal! Kristepane! Ježíšikriste, musím ho…" Ale nedořekne, místo toho se napřímí, otočí se na podpatku, vrhne se na přední sedalo k volantu a zoufale zápasí s kličkou u oddělení na rukavice. Našel! "Vodu!" vyjekne. "Vodu!" I v těch mukách a zmatku Sophie už tenhle okamžik předvídala a z piknikového koše na zadním sedadle, kterého se dosud ani nedotkl, popadla karton sladkých minerálek, a zápasíc se zlomyslným otvírákem, konečně zvládne víčko a vráží mu láhev s gejzírem pěny do ruky. Nathan polyká pilulky a Sophie na něho hledí a napadá ji podivná myšlenka. Chudák, myslí si, a je to přesně totéž slovo, které on sám – ano, on sám – zašeptal sotva před několika týdny, když se dívali na film Ztracený víkend a pozorovali pološíleného Raye Millanda, který hledal spásu u lahve whisky. "Chudák," zašeptal tenkrát Nathan. Teď pozoruje ona jeho před sebou, s lahví nazelenalé sodovky nahnutou k ústům a svaly na krku křečovitě pracujícími, a vybavuje si tu scénu z filmu a myslí si: Chudák. To by samo o sobě nebylo nic podivného, nebýt skutečnosti, že poprvé v souvislosti s Nathanem zažila pocit, který připomíná něco tak ponižujícího jako soucit. Nemůže snést, že ho lituje. Když si to s ohromením uvědomuje, tvář jí uplně strne. Pomalu se posadí na zem a opře se o auto. Smetí z parkoviště kolem ní víří v prašných oblacích. V hrudi ji bodá bolest a vystřeluje a pálí jako náhle se navrátivší zlá vzpomínka. Zamne si konečky prstů žebra, lehce po čáře bolesti. Přemítá, jestli jí něco nezlomil. Je jako omámená a uvědomuje si, že v tom bolestném, nekonečně dlouhém omámení ztratila pojem času. Téměř ho neslyší, cosi jí říká z předního sedadla, na kterém leží rozvalen, a v jedné noze mu cuká (Sophie vidí jasně jen záškuby zablácené záložky u kalhot) a jeho slova znějí podivně přidušeným tónem a Sophie z nich zaslechne jen něco o "nevyhnutelnosti smrti". Pak se ozve smích, nijak hlasitý: Hahahaha… Dlouhou dobu ticho, ani zvuk se neozve. Pak: "Nathane," říká mu klidně, "prosím tě, nesmíš mi říkat Irmo."

* * *

"Tu Irmu jsem prostě nesnášela," vyprávěla mi Sophie. "Snesla jsem od něho všecko, ale aby… aby ze mě dělal Irmu Griesovou, to ne. Několikrát jsem ji v táboře viděla – byla to zrůda. Wilhelmine by vedle ní musela vypadat jako anděl. Když mi říkal Irmo Griesová, bolelo mě to víc než kopanec. Ale než jsme se vrátili večer do hostince, pokusila jsem se mu vymluvit, aby mi tak neříkal, a když na mě začal zase ‚Sophie, lásko,' věděla jsem, že drogy už na něho tolik nepůsobí a že už tak netřeští. Přestože si pořád ještě zahrával s těmi kapslemi jedu. To mi naháněl strach. Nedovedla jsem odhadnout, jak daleko zajde. Já byla úplně pobláznéná představou, že budeme žít spolu, a že bychom měli umřít, to jsem nechtěla – ať už každý zvlášť nebo dohromady. Ne. Nembutal na něj ale zabral, to jsem viděla, pomalu to hrozné třeštění povolovalo a on se zase snášel na zem, a když mě stiskl, zabolelo mě to tak, že jsem mohla omdlít, a vykřikla jsem, a v tu chvíli si uvědomil, co mi udělal. Cítil se pak hrozně provinilý a v posteli mi pořád šeptal: ‚Sophie, Sophie, co jsem ti to udělal, jak jsem ti mohl tak ublížit?' a podobně. Ale začaly na něho účinkovat ty druhé pilulky, ty barbituráty – oči se mu zavíraly a brzy usnul.

Pamatuji se, jak potom přišla majitelka toho hostince zase nahoru a že prý už je dost pozdě, a za dveřmi se mě ptala, kdy přijdeme na ten punč a na večeři. A když jsem jí řekla, že jsme unaveni a že si už jdu lehnout, hrozně ji to rozčililo a byla celá vzteklá a prý to je od nás lehkomyslnost a bůhvíco ještě, ale mně to bylo jedno. Sama jsem byla hrozně unavená a ospalá. Jenže pak jsem si, panebože, vzpomněla na ty kapsle s jedem, pořád byly v tom popelníku. Zmocnila se mě panika. Rozděsila jsem se, protože jsem nevěděla, co s nimi mám udělat. Byly hrozně nebezpečné, víš. Nemohla jsem je jen tak vyhodit oknem nebo do koše, bála jsem se, že by se mohly nárazem otevřít a výpary z nich by mohly někoho zabít. A pak jsem si myslela, že bych je mohla hodit do záchodu, ale to mi taky dělalo hlavu, kvůli těm výparům nebo že by se mohla otrávit voda nebo dokonce zem, a tak jsem si nevěděla rady. Bylo mi ale jasné, že musí Nathanovi z dosahu. Nakonec jsem se přece jen rozhodla, že je hodím do záchodu. V koupelně. Bylo tam světlo. Opatrně jsem kapsle vzala z popelníku, šla do koupelny a hodila je do mísy. Představovala jsem si, že budou plavat, ale ne, klesly jako dva oblázky a já rychle spláchla a byly pryč.

Vrátila jsem se do postele a usnula. Tak hlubokým bezesným spánkem jsem v životě nespala. Ani nevím, jak dlouho to bylo. Ale někdy v noci začal Nathan křičet a probudil se. Musela to být reakce na drogy, nevím, ale bylo to úděsné, slyšet ho tam ječet uprostřed noci, jako by byl šílený démon. Dodnes mi není jasné, jak se stalo, že neprobudil všechny

lidi kolik mílí kolem. Leknutím jsem vyskočila a on křičel všechny ty věci o smrti a záhubě a o popravách a o plynu a o pálení Židů v pecích a ani už nevím co. Celý den jsem prožila v hrůze, ale tohle bylo nejděsivější. Tolik hodin už se u něho střídaly ty záchvaty šílenství, ale tohle vypadalo, jako by se zbláznil nadobro. ‚Musíme zemřít!' vykřikoval do tmy. A pak řekl, tišeji, spíš jako by dlouze zasténal: ‚Smrt je nutnost,' a natahoval přese mě ruku na stole, jako by hledal ten jed. Ale bylo to zvláštní, víš, tohle všechno trvalo jen několik okamžiků. Byl hrozně zesláblý, aspoň se mi zdálo, a klidně jsem ho popadla a stačila zadržet a tiskla jsem ho zpátky na postel a pořád ho tišila: ‚Nathane, Nathane, spi, všecko bude v pořádku, to se ti jen něco zlého zdá!' Takové hlouposti. Ale všecko to na něho přece jen mělo nějaký účinek, protože za chvíli už zase spal. V pokoji byla hrozná tma. Políbila jsem ho na tvář. Pokožku už měl chladnou.

Spali jsme hodiny a hodiny. Když jsme se konečně probudili, podle toho, jak slunce zasvítalo, promiň, svítilo do okna, jsem hádala, že bude časně odpolede. Za oknem zase zářilo to listí, jako by celé lesy hořely plamenem. Nathan pořád ještě spal a já vedle něho zůstala ležet a přemýšlela jsem. Bylo mi najednou jasné, že už nemůžu skrývat to, na co jsem ze všeho na světě chtěla vzpomínat nejméně. Ne, už to nesmím skrývat ani sama před sebou, ani před Nathanem. Pokud mu to nepovím, nemůžeme spolu žít. Věděla jsem sice, že jsou věci, které mu nikdy neřeknu – nikdy! –, ale aspoň jedno se dovědět musí, jinak bychom takhle dál spolu být nemohli a nikdy bychom se nemohli vzít, nikdy. A bez Nathana – bez Nathana bych nebyla nic. A tak jsem se rozhodla říct mu to, co vlastně nebylo žádné tajemství, ale co jsem mu neříkala jen proto, že mi to způsobovalo bolest, jakou bych těžko mohla snést. Nathan pořád spal. Obličej měl stále tak bledý, ale to šílenství z něho zmizelo a vypadal klidně. Měla jsem pocit, že snad z něho všechny ty drogy vyprchaly, ten démon že zmizel a s ním i všechny zlověstné vichry oné temp'e'te a že se z něho zase stal ten Nathan, kterého jsem milovala.

Vstala jsem, stoupla si k oknu a dívala se na lesy – zářily, jako by hořely, taková krása. Úplně jsem skoro zapomněla na tu bolest pod žebry a na všechno, co se stalo, a na jed a na ty šílené věci, co mi Nathan udělal. V Krakově jsem byla jako malá holčička hrozně pobožná a hrála jsem si vždycky sama pro sebe takovou hru ‚Jak vypadá Pánbůh'. A když jsem viděla něco krásného – oblak, plamen nebo zelenou stráň anebo rozzářené nebe –, vždycky jsem se v tom nějak snažila najít podobu Pánaboha, jako by se Pánbůh skutečně převtělil do těch věcí, na které jsem hleděla, a byl v nich živý a já ho tam mohla uvidět. A když jsem se tehdy dívala oknem na ty neuvěřitelně krásné lesy, které se stahovaly, promiň, táhly až dolů k řece, a nad nimi se modralo čisté nebe, víš, na chvíli jsem se zapomněla a znovu jsem byla zase malá holčička a začala jsem v tom všem hledat podobu Pánaboha. Vzduch tak nádherně voněl kouřem a odněkud z lesů stoupal dým a já v tom viděla Boží podobu. Ale pak – pak mi opět přišlo na mysl to, co jsem skutečně dobře věděla a co byla pravda: že mě Bůh znovu opustil, že mě opustil navždy. Měla jsem pocit, že ho opravdu vidím odcházet, otočil se ke mně zády jako nějaké obrovské zvíře, jež těžkými kroky drtilo listí kolem. Panebože! Stingo, já viděla ta Jeho veliká záda a on odcházel kamsi pryč do lesů. Světlo pohaslo a mě se zmocnila hrozná prázdnota – vrátilo se mi vědomí přítomnosti a toho, co budu muset říct.

Když se nakonec Nathan probudil, byla jsem už vedle něho v posteli. Usmál se na mě, řekl několik slov a já věděla, že skoro ani neví, co všechno se za ty poslední hodiny přihodilo. Řekli jsme si pár všedních věcí, víš, takových, jaké se říkají ráno v rozespalosti, a pak jsem se naklonila těsně k němu: ‚Nathane, já ti musím něco říct.' A on se začínal se smíchem vzpamatovávat a probírat. ‚Netvař se tak…' nedořekl, ale zeptal se: ‚Co?' A já začala: ‚Ty sis myslel, že jsem nějaká ženská bez jakýchkoli vztahů a závazků vůči Polsku, že jsem nebyla nikdy vdaná a tak dál, že jsem ve své minulosti neměla žádnou rodinu a nic.' Řekla jsem mu: ‚Bylo pro mě jednodušší, když to vypadalo takhle, protože jsem tu minulost nechtěla vyhrabávat. Vím, že i pro tebe to tak bylo snazší.' Zdálo se, jako by ho to zabolelo, ale já jsem pokračovala: ‚Jenže ti něco musím říct. Jenom tohle. Byla jsem řadu let vdaná a měla jsem dítě, chlapečka, jmenoval se Jan a byl se mnou v Osvětimi.' Pak jsem zmlkla, otočila se obličejem na druhou stranu a on dlouho, dlouho mlčel, až pak řekl: ‚Panebože, panebože!' A to opakoval pořád. Pak znovu zmlkl a nakonec se zeptal: ‚Co se s ním stalo? Co se stalo s tvým synkem?' A já řekla: ‚Nevím. Ztratil se.' A on se znovu zeptal: ‚Je mrtvý?' A já na to: ‚Nevím. Ano. Asi. Na tom nezáleží. Prostě je ztracený. Ztracený.'

Víc jsem už povědět nedokázala, jen jsem ještě řekla: ‚Když jsem ti to teď pověděla, musíš mi slíbit jedno. Musíš mi slíbit, že se mě na mého synka už víckrát nebudeš ptát. Ani o něm mluvit. Já o něm taky mluvit nebudu.' A slíbil mi to, jediným slovem: ‚Ano,' ale ve tváři se mu zračil takový žal, že jsem se od něho musela odvrátit.

Neptej se mě, Stingo, neptej se mě, proč jsem byla – po tom všem – ochotná nechat na sebe od Nathana močit, třeba se nechat i znásilnit, pobodat, zbít, oslepit, nechat si líbit všechno, co si umanul. Trvalo to dlouhou dobu, než na mě zase promluvil. A říkal: ‚Sophie, lásko, já nejsem normální, jsem blázen, víš. Chci se ti za to svoje šílení omluvit.' A po chvilce se zeptal: ‚Půjdem na to, chceš?' A já mu bez rozmýšlení odpovím: ‚Ano, to víš, že ano.' A milovali jsme se celé odpoledne a já přitom zapomněla na tu bolest, ale taky na Pánaboha a na Jana a na spoustu dalších věcí, které jsem ztratila. A věděla jsem, že budeme s Nathanem žít ještě nějakou dobu spolu."

12

Po onom dlouhém monologu jsem musel Sophii – už pozdě k ránu – uložit do postele, říkali jsme tenkrát do hajan. Udivovalo mě, že po takovém množství alkoholu, který spořádala, zůstala celý večer koherentní; ale když v baru ve čtyři hodiny zavírali, viděl jsem, že má dost. Vzal jsem všecko rázně do rukou, takže tu míli nebo kolik do Růžového paláce jsme dojeli taxíkem; cestou mi pospávala na rameni. Nahoru jsem ji musel dostrkat, což se mi nakonec podařilo, přestože se pod ní nohy nebezpečně podlamovaly. Když jsem ji, tak jak byla v šatech, šetrně složil na postel, viděl jsem jen, jak okamžitě celá bledá usnula jako v mdlobách. Sám jsem byl také opilý a vyčerpaný. Přikryl jsem ji přikrývkou. Pak jsem šel dolů do svého pokoje, svlékl se, stačil vklouznout pod deku a okamžitě jsem usnul tupým spánkem idiota.

Probudil jsem se pozdě ráno, slunce mi oslnivě svítilo do tváře, venku v javorech a platanech štěbetali ptáci a z dálky

do pokoje doléhaly hlasy výrostků – to všechno filtrováno rozbolavělou lebkou a pulzujícím vědomím té nejhorší kocoviny, jakou jsem zažil snad za poslední dva roky. Není třeba podotýkat, že pivo spolykané v dostatečných dávkách člověka může taky patřičně poničit na těle i na duchu. Náhle jako by mi všechny vjemy mnohonásobně zintenzivněly: zmuchlané prostěradlo pod nahými zády mi připadalo jako kukuřičné strniště, ze štěbetání vrabců venku jsem slyšel skřehotání pterodaktylů, nákladní auto, které najelo do výmolu ve vozovce, dělalo takový rámus, že mi to připadalo, jako když se zavírá pekelná brána. Všechny mé nervové uzliny se jenjen tetelily. A ještě něco: hořel jsem chlípností, hozen napospas té posedlosti, kterou způsobuje "mrouskací kocovina". Již za normálních okolností jsem byl obětí nenaplněné žádosti – čehož si čtenář je jistě vědom –, ale v těchto naštěstí ne zvlášť častých chvílích, kdy mě s ranní kocovinou posedla nezřízená touha, stával se ze mě bohem naprosto zapomenutý tvor, s kterým mávaly genitálie, tvor schopný znesvětit pětiletá dítka obojího pohlaví, ochotný kopulovat s kterýmkoli obratlovcem, jemuž v žilách tepe teplá krev. Tuhle imperativní horečnou žádost nemohla však ukojit ani žádná postpubertální samoobsluha. Byla to žádost krajně zdrcující a plynula přímo s jakýchsi nepotlačitelných rozplozovacích pudů a ruční manipulace ji nemohly utišit. Myslím, že nijak nenadsadím, když tohle bláznění (nic jiného to nebylo) nazvu prvobytným šílenstvím: "Píchal bych slamník," říkali jsme v případě takové posedlosti, když jsem sloužil u námořní pěchoty. Ale najednou jsem se s mužným sebezapřením, které mi lichotilo, vzpamatoval a vyskočil z postele, protože jsem si vzpomněl na Jones Beach a na Sophii v pokoji nade mnou.

Vystrčil jsem hlavu do chodby a zavolal nahoru. Zaslechl jsem tlumené tóny Bacha. Sophiina reakce za zavřenými dveřmi sice nebyla zřetelná, ale působila čiperně, takže jsem se stáhl do pokoje a věnoval se ranní očistě. Byla sobota. Předchozího večera mi Sophie, zřejmě v návalu sympatií (možná to bylo z opilosti), slíbila, že se mnou, ještě než se odstěhuje do svého nového bytu u Fort Greene Parku, stráví v Yettině paláci celý víkend. Také nadšeně svolila, že si spolu uděláme výlet na Jones Beach. Nikdy jsem tam nebyl, ale věděl jsem, že to je přímořská pláž, která nebývá tak přelidněná jako Coney Island. Když jsem se teď mydlil pod vlažnými čůrky vody v růžové atmosféře své plesnivé kovové rakvičky, která mi sloužila coby sprchovací kout, začínal jsem vážně uvažovat o Sophii a nejbližší budoucnosti. Víc než kdy jindy jsem si uvědomoval tragikomický charakter své lásky k Sophii. Měl jsem zároveň dostatek smyslu pro humor, abych si uvědomil, jakou směšně absurdní situaci její existence v mém životě vyvolala a v jakých mučivých distorzích jej začínala utvářet. Přečetl jsem dostatek romantické literatury, abych věděl, že mé marné bolestné toužení by mohlo být v tom celkovém zoufalství až komickým příkladem toho, čemu se zde říká "nešťastná láska".

Jenže on to ve skutečnosti nebyl tak docela jenom žert. Totiž trýznivá bolest, kterou mi ta jednostranná láska způsobovala, byla stejně krutá jako objev, že mě stihla nevyléčitelná choroba. Jediným lékem na tu chorobu byla její opětovaná láska – a taková láska mi připadala stejně vzdálená jako lék proti rakovině. Někdy (a přesně tak tomu bylo v tomto okamžiku) jsem byl schopen ji hlasitě proklínat: "Sophie, ty potvoro jedna!", protože bych býval byl skoro raději, kdyby mnou pohrdala a nenáviděla mě, než když mi prokazovala cosi lásce blízkého, podle čeho se sice dalo říct, že ke mně skutečně nějaký bližší vztah má nebo že mě má docela ráda, ale pravá láska to nikdy nebyla. V hlavě mi dosud znělo všechno to, s čím se mi svěřila minulé noci, se všemi hrůznými vizemi Nathana a jeho brutality i zoufalé něhy a zvrácené erotiky a závanů smrti. "Krucihergot, Sophie!" pronášel jsem pomalu polohlasem, zatímco jsem se mydlil v rozkroku. "Teď Nathan z tvého života zmizel, je fuč, nadobro. Ta ničivá smrtící síla je pryč, je s ní konec, je kaput! Takže miluj mě, Sophie. Miluj mě. Miluj mě. Miluj život!"

Otíral jsem se ručníkem a úplně věcně uvažoval o možných praktických námitkách, které by vůči mně coby svému nápadníku mohla Sophie mít, samozřejmě za předpokladu, že bych se k ní přes všechny ty citové přehrady dostal a nějak přec jen její lásku získal. Ty její možné námitky byly ošemetné. Byl jsem především o dost let mladší (a boubel, který mi zářil vedle nosu a který jsem zrovna zahlédl v zrcadle, tu skutečnost jen zdůrazňoval), ale to byla maličkost, protože vzhledem k řadě historických precedentů to mohlo být docela v pořádku nebo aspoň přijatelné. Musel jsem však uvažovat o druhé okolnosti, totiž že jsem nebyl ani zdaleka tak solventní jako Nathan. O Sophii se rozhodně nedalo říct, že by byla chtivá, ale měla ráda bohatý americký život; sebezapření zřejmě nepatřilo mezi její základní vlastnosti a já si se slyšitelným povzdechem pomyslel, jak pro nás pro oba seženu proboha živobytí. A hned v tom okamžiku jsem jako v podivné reakci na tu myšlenku sáhl do skříše ve skříňce na léky a vytáhl z ní sejf. Ke katastrofálnímu úděsu jsem zjistil, že všechny moje dolary jsou do posledního pryč. Někdo mě vybral!

V tom víru černého rozrušení, které se člověka po takové krádeži zmocní – vztek, zoufalství, zuřivost, nenávist, všechno na hlavu celého lidstva –, přichází podezření. Nemohl jsem si pomoct a neukázat v duchu obviňujícím prstem na Morrise Finka, který se potloukal všude po domě a mohl ke mně do pokoje, a ten slizký pocit, jaký jsem při tom nepodloženém podezření prožíval, výrazně posilovala skutečnost, že jsem toho domovnického krtka jaksi vzdáleně začínal mít v oblibě. Fink pro mě pár drobností udělal, což jenom komplikovalo můj pocit nedůvěry, již jsem v tu chvíli vůči němu cítil. A samozřejmě že jsem se o svém podezření nemohl zmínit před Sophií, která zprávu o krádeži přijala s upřímným smutkem.

"Ne, Stingo, chudáčku! No ne!" Vstala z postele, na které četla, opřena o polštář, francouzský překlad románu Slunce také vychází. "Stingo! Kdo by mohl tobě něco takového udělat?" V květovaném hedvábném župánku se mi vrhla upřímně kolem krku. Byl jsem tak rozrušen, že jsem ani nebyl s to reagovat na příjemný pocit dotyku jejích přitisknuvších se prsů. "Stingo! Tebe že okradli? To je strašné!"

Cítil jsem, jak se mi chvějí rty, bylo to až trapné, protože jsem měl pláč na krajíčku. "Jsou fuč!" řekl jsem. "Všechno je pryč! Něco přes tři sta dolarů, všechno, co jsem měl, abych nemusel do chudobince! Jak jenom proboha napíšu svou knížku? Poslední cent, co jsem měl, leda…" Pak mě něco napadlo, popadl jsem náprsní tašku a otevřel. "Mám ještě čtyřicet dolarů – čtyřicet dolarů, co jsem si naštěstí vzal včera večer s sebou. Sophie, to je úplná katastrofa!" Napůl vědomě jsem napodobil Nathana: "Ojoj, já mám córes!"

Sophie měla záhadnou schopnost krotit divoké vášně, dokonce i Nathanovy, když se tak zoufale neovládal. Byla to až

jakási zvláštní čarodějná moc, jejíž podstatu jsem nikdy neuhádl, a měla cosi společného s jejím evropanstvím a s čímsi tajemně a neodolatelně mateřským. “Ale jdi!” řekla vždy tónem hraného pokárání, a člověk zjihl a nakonec se začal usmívat. Moje zoufalství sice v tom okamžiku něco takového jako úsměv vylučovalo, ale Sophii se snadno podařilo zmírnit aspoň moje šílení. “Stingo,” říkala a pohrávala si přitom s mou košilí v ramenou, ”taková věc je hrozná! Ale nesmíš vyvádět, jako kdyby na tebe spadla atomová bomba. Takovej velkej chlapec a vypadáš, jako bys měl na krajíčku. Co to je, tři sta dolarů? Až z tebe bude za chvíli slavný spisovatel, budeš tři sta dolarů vydělávat týdně! Je to sice velká ztráta, mais, chéri, ce n’est pas tragique, s tím nic nenaděláš, takže teď momentálně na to musíš zapomenout a jedem na Jones Beach, jak jsme říkali! Allons-y!”

Její slova mi pomohla a brzy jsem se uklidnil. Ta ztráta sice pro mě byla katastrofální, ale uvědomil jsem si, stejně jako ona, že nic nezměním, a tak jsem se rozhodl, že se upokojím a budu se aspoň snažit radovat ze zbytku toho víkendu se Sophií. Podívat se tváří v tvář obludné budoucnosti, na to bude dost času v pondělí. Začal jsem se na náš výlet na pláž těšit s eskapistickou euforií člověka, který uniká daním a snaží se v Rio de Janeiru zapomenout na svou minulost.

Překvapen vlastními umravnělými námitkami, snažil jsem se zabránit Sophii, aby nacpala do plážové kabely poloplnou láhev whisky. Ale nedala si říct a vesele prohlásila, že to je “pro kocoura”, míníc tím kocovinu, zřejmě výraz, který pochytila od Nathana. “Kocovinu nemáš jenom ty, Stingo,” dodala. Nevím, ale možná že právě v tom okamžiku jsem si začal dělat kvůli jejímu pití vážné starosti. Myslím, že do té doby jsem její žízeň pokládal za dočasné vykolejení, útěk k okamžité útěše, kterou potřebovala jedině vzhledem k Nathanovu odchodu. Teď jsem si tím však už nebyl zdaleka jist; a tak když jsme spolu ujížděli hrkavou podzemní drahou, lomcovaly mnou pochybnosti i starosti. Brzy jsme vystupovali. Autobus na Jones Beach odjížděl ze špinavé konečné stanice na Nostrand Avenue, hemžící se vzpurnými Brooklyňany, bojujícími tvrdě o místo, aby se dostali na slunce. Do autobusu jsme se Sophií nastupovali poslední; vůz stál v nějakém tunelu, který připomínal obrovitou hrobku, a uvnitř byl těžký vzduch a skoro tma a naprosté ticho, přestože byl nacpán urputnou a vlnící se masou lidských těl. To ticho působilo podivným, zarážejícím způsobem – přece takovýmhle davem lidí by se mělo ozývat aspoň nějaké neurčité mručení, vzdychání, prostě nějaká známka života, myslel jsem si, když jsme pomalu postupovali dozadu –, až jsme nakonec našli dvě místa s rozervanými potahy a polámanými pery.

V tu chvíli se autobus s trhnutím rozjel do slunečního světla a já si mohl prohlédnout naše spolucestující. Všechno to byly děti, židovské děti kolem třinácti let, a všechny byly hluchoněmé. Aspoň jsem předpokládal, že to byly židovské děti, protože jeden chlapec nesl na tyči ceduli s ručně napsaným nápisem: BETH ISRAEL – škola pro hluchoněmé. Dvě mateřsky vypadající ženy s mohutným poprsím a povzbudivými úsměvy na tvářích procházely uličkami a jejich kmitající prsty dětem cosi sdělovaly, jako by dirigovaly němý chór. Tu a tam se mihla jako ptačí křídlo dětská ručka a prsty hbitě odpověděly. Až kdesi hluboko v bezedných kanálech své kocoviny jsem se zachvěl. Padl na mě strašný pocit čehosi osudového. Moje poničené nervy spolu s pohledem na ty nemohoucí andělíčky a pach špatného spalování, který se linul z motoru – to všechno se spojilo v bolestivou fantasmagorii úzkosti. A mou paniku nezmírnil ani Sophiin hlas, ani nahořklá příchuť toho, co říkala. Začala upíjet z láhve a popadla ji povídavost. Její slova na Nathanovu adresu mě až zarazila, protože z nich zněla nezakrytá zloba. Nemohl jsem tomu novému tónu uvěřit a přičítal jsem jej působení whisky. V hukotu motoru a modravém oparu uhlovodíků jsem ji poslouchal s nepříjemným údivem a hrozně jsem toužil, abychom už byli na čisté pláži.

“Když jsem ti včera v noci,” začala, “když jsem ti včera v noci, Stingo, řekla, co se stalo v Connecticutu, uvědomila jsem si poprvé jedno. Uvědomila jsem si, že jsem ráda, že mě nechal. Víš, opravdu, upřímně ráda. Já na něm byla naprosto závislá, chápej, a to nebylo zdravé. Bez něho jsem se neodvážila podniknout jediný krok. Nebyla jsem s to udělat to nejbezvýznamnější décision, aniž jsem nejdřív nepomyslela na Nathana. Hm, já vím, že mu tolik dlužím, vykonal pro mě hrozně moc – to já vím –, ale to ode mě nebylo normální, když jsem dělala jen takové malé kotě na hraní. Na hraní a do postele…“

“Ale říkalas přece, že bral drogy,” skočil jsem jí do řeči. Najednou jsem z nějakého podivného důvodu potřeboval říct něco na jeho obranu. “Totiž, není snad pravda, že se k tobě choval tak strašlivě, jenom když se dostal do těch svých nálad po drogách?”

“Drogy!” přerušila mě zostra. “Ano, bral drogy, ale proboha, copak to musí být omluva? To se tím má pořád omlouvat? Už mě unavujou lidi, co věčně říkají, že musíme takového člověka litovat, a když je nadrogovaný, že už to samo o sobě omlouvá jeho chování. ‚Kurva, to je kravál’,” vykřikla přesně v Nathanově stylu. “Vždyť mě skoro zabil. Třískal mě. Ublížil mi! Proč bych měla mít takového člověka ráda? Uvědomuješ si, že mi udělal něco, o čem jsem se včera nezmínila? Když mě kopl, zlomil mi žebro! Žebro! Musel mě odvést k doktorovi – zaplaťpámbu ne k Larrymu –, musel mě odvést k doktorovi a ten mě zrentgenoval a šest týdnů jsem musela nosit kompresní obvaz. A pro toho doktora jsme si museli vymyslet, že jsem uklouzla, upadla a zlomila si žebro na chodníku. Víš, Stingo, já jsem ráda, že jsem se takového člověka zbavila! Takový krutý člověk, tak… tak malhonnete. Jsem šťastná, že už s ním nebudu,” prohlásila a utřela si přitom mokré rty, “já jsem z toho, jestli chceš něco vědět, celá pryč! Já už Nathana nepotřebuju. Vždyť jsem ještě mladá, mám slušné zaměstnání, jsem sexy, nějakého chlapa si najdu snadno. Cha! Možná že si vezmu Seymoura Katze! To by Nathana překvapilo, kdybych si vzala toho chiropraktika, zrovna jeho, protože kvůli němu mě křivě nařkl, že prý jsem si s ním začala. A ti jeho přátelé! Nathanovi přátelé!”

Otočil jsem se a podíval se na ni. V očích jí žhnulo hněvem; začala mluvit ječivým hlasem a už jsem ji chtěl okřiknout, když jsem si uvědomil, že ji tu nemůže poslouchat nikdo jiný než já. “Ty jeho přátele jsem skutečně nemohla vystát. Ano, jeho bratra Larryho jsem měla moc ráda. Larryho. Larry mi bude chybět a taky jsem měla moc ráda Mortyho Habera. Ale ti jeho ostatní přátelé. Ta židovská mládež s tou jejich psychoanalýzou, pořád se patlali ve svých bolestech, pořád si dělali problémy kvůli svým titěrným geniálním mozečkům a svým psychoanalytikům a vůbec. Však tys je slyšel, Stingo. Ty víš, co myslím. Slyšels někdy něco tak směšného? ‚Můj psychoanalytik tohle, můj

psychoanalytik tamhleto…' Je to nechutné, člověk by si skutečně myslel, že něco vytrpěli, a zatím jsou to velice spokojení američtí Židé a každý má svého pana doktora XY a tomu platí desítky dolarů za hodinu, aby se jim vrtal v těch jejich ubohých malých židovských dušičkách! Aáá!" Celá se zachvěla a odvrátila se na druhou stranu.

Cosi v Sophiině rozhorlení a v té její hořkosti spolu s jejím pitím – všechno to pro mě bylo nové – mou nervozitu jen zvyšovalo, až jsem to skoro nemohl vydržet. Zatímco mluvila a mluvila, matně jsem si uvědomil, že se se mnou udály jisté tělesné změny: především mě silně pálila žáha, potil jsem se jako topič a jakýsi okamžitý neurastenický stupor způsobil, že ten můj mužský sirotek mi v kalhotách ztuhl jako kámen. A tu naši korbu si zřejmě pronajal ďábel. Kolíbala se a kodrcala pustou zástavbou rodinných domků Queensu a Nassau, škubavě měnila rychlosti, vydávala odporné výpary, prostě mně se zdálo, že ta stará herka se stane naším doživotním vězením. Jako v transu jsem naslouchal Sophiinu hlasu, který se nesl nad antickou němohrou dětí jako árie. Škoda, že jsem se nemohl citově připravit, abych mohl přijmout břemeno poselství obsaženého v jejím příběhu. "Židi!" křičela. "Je to skutečně pravda, nakonec jsou všichni stejní, sous la peau, pod kůží, chápeš. Tatínek měl pravdu, když říkal, že v životě nepoznal Žida, který by byl s to dát něco jen tak, aniž by za to zároveň něco nežádal. Quid pro quo, říkával. A víš, Nathan – Nathan byl na tohle dokonalý příklad! Ano, hodně mi pomohl, dostal mě na nohy, ale co? Myslíš, že to udělal z lásky, z laskavosti? Ne, Stingo, to jen aby mě mohl zneužívat, mít mě do postele, mlátit mě, prostě potřeboval něco, co by mohl vlastnit! Nic jiného, nějaký předmět. Víš, to bylo od Nathana přece něco tak typicky židovského – on mi svou lásku nedával, on si mě za ni kupoval, jako všichni Židi. Není divu, že lidé v Evropě Židy tak nenáviděli za to, že si mysleli, když zaplatí trochu peněz, když ucvrknou Geld, že můžou mít všecko, co se jim zamane. Myslí si, že si můžou koupit i lásku!" Chytila mě za rukáv a benzinovými výpary mě ovanula vůně whisky. "Židi! Panebože, jak já je nenávidím! Já ti toho, Stingo, tolik nalhala. Všecko, co jsem ti napovídala o Krakově, byla lež. Po celé své dětství, celý svůj život jsem skutečně Židy nenáviděla. A zasloužili si to, tu nenávist. Nenávidím je, špinavé, židovské cochons!"

"Prosím tě, Sophie, prosím tě," mírnil jsem ji. Věděl jsem, že je rozrušená, věděl jsem, že to všecko vůbec nemyslí vážně, a věděl jsem taky, že Nathanovo židovství pro ni je prostě daleko snazším terčem než sám Nathan, do kterého byla zřejmě pořád bláznivě zamilovaná. Ten nepěkný výbuch mi byl nepříjemný, i když jsem myslím pochopil, z čeho pramení. Nicméně, moc sugesce je veliká a ta její žlučovitá zloba se dotkla nějakých mých atavistických sklonů, a když se autobus kolébal na asfaltové parkoviště u Jones Beach, uvažoval jsem s podobnou zlobou o té krádeži, která mě právě stihla.

A o Morrisu Finkovi. Fink! Zatracený Židák, pomyslel jsem si, marně se přitom pokoušeje říhnout.

Ti malí hluchoněmí vystupovali s námi, šlapali nám přitom na nohy a úplně nás do svého průvodu motýlí gestikulace pohltili. Nemohli jsme se z jejich dosahu vymanit, tvořili nám při tom našem pochodu po pláži přízračně němé komonstvo. Nebe, v Brooklynu ještě tak jasné, se zatáhlo; obzor se zbarvil temnou barvou olova a příboj se líně vzdouval olejnatými vlnami. Na pláži se jen tu a tam bělal nějaký naháč; vzduch byl dusný a stojatý. Zmocňovala se mě nesnesitelná úzkost a deprese, a přesto se všechny mé nervy chvěly jako v plameni. V uších mi zněla zoufalými tóny ozvěna neskonale smutného úryvku z Pašijí sv. Matouše, který vyplakalo to ráno Sophiino rádio, a čistě náhodou, ale zároveň v jakési vhodné antifoně jsem si vybavil slova jednoho textu ze 17. století, který jsem nedávno četl: "…jelikož Smrt musí být Lucina života, a dokonce i pohané mohli pochybovat, zda takto žíti neznamená umříti…" Potil jsem se zamotán v lepkavém kokonu své úzkosti, trápily mě starosti kvůli té krádeži a mému téměř naprostému ožebračení, dělal jsem si hlavu kvůli svému románu a jak jej vůbec kdy dokončím a zda bych měl vůči Morrisu Finkovi vznést obvinění. Jako by zareagovaly na nějaký neslyšný signál, hluchoněmé děti náhle zmizely a rozprchly se jako malí pobřežní ptáci, najednou byly pryč. Vlekli jsme se se Sophií po břehu úplně sami a nad námi visela obloha temná jako krtčí kůže.

"Nathan měl všecko, co je na Židech špatného," poznamenala Sophie, "ani za nehet toho, co je na nich dobré."

"Co je na Židech vůbec dobré?" zeptal jsem se zavilým hlasem. "Z té mé skříňky na léky mi ukradl peníze Židák Morris Fink. To vím jistě! Parchant židovská, chtivá a chamtivá peněz!"

Dva antisemité na letním výletě.

O hodinu později jsem si spočítal, že Sophie prolila hrdlem jen o něco méně než celou půlpintu whisky; pořádala ji jako nějaká nýtařka v polském baru v Gary v Indianě. A přesto to nebylo na celkové pohybové koordinaci nijak viditelně znát. Jen jazyk jako by jí ujížděl, ne že by mluvila nezřetelněji, ale hovořila jedním proudem bez přestání, někdy o překot, a podobně jako minulé noci jsem poslouchal a pozoroval v údivu, jak ten mocný katalyzátor stálé nálady v ní odbourává přirozené zábrany. Ztráta Nathana na ni zřejmě musela mít mezi jiným také až jakýsi zvráceně erotický vliv, protože začala meditovat o svých dávno zašlých láskách.

"Než mě poslali do tábora," řekla, "měla jsem ve Varšavě milence. O několik let mladšího. Ještě mu nebylo dvacet. Jmenoval se Josef. Nevím proč, ale nikdy jsem o něm Nathanovi nevykládala." Odmlčela se, kousla se do rtu a pak dodala. "Ano, vlastně vím. Věděla jsem, jak je žárlivý, šíleně žárlivý, a hrozně by mě nenáviděl a určitě by mě potrestal i za to, že jsem měla milence v minulosti. Dovedl být příšerně žárlivý, takže jsem se mu o Josefovi nikdy ani slovem nezmínila. Představ si, nenávidět někoho, kdo byl něčí milenec už dávno v minulosti. A ještě k tomu je mrtvý."

"Mrtvý?" opakoval jsem. "Jak zemřel?"

Ale jako by mě neslyšela. Jen se překulila na dece. V plátěné plážové tašce k mému velkému překvapení a ještě větší radosti s sebou přivezla čtyři plechovky piva. Dokonce mě ani nemrzelo, že mi je zapomněla dát dřív. Samozřejmě že pivo už bylo úplně zteplalé, ale nemohlo mi to být víc jedno (taky jsem hrozně potřeboval něco "pro kocoura"), a Sophie jednu otevřela, až pěna vyšplíchla, a podala mi ji. Přivezla s sebou jakési těžko popsatelné sendviče, ale těch jsme se žádný nedotkl. Leželi jsme v kouzelné izolaci, v jakési skryté slepé uličce mezi dvěma vysokými dunami lehce porostlými ostřicí. Měli jsme ze svého místa výhled na moře – šplouchalo monotónně po písčitém břehu a mělo zvláštní nehezky šedavě zelenou barvu, trochu jako olej do motorů, ale nás nikdo vidět nemohl, leda rackové, kteří nám s třepotáním křídel kroužili v bezvětří nad hlavou. Vlhkost v ovzduší kolem nás se dala téměř hmatat jako lehký opar; za

šedivými mraky, které se na obloze pomalu převalovaly a přeskupovaly, visel bledavý kotouč slunce. Svým způsobem působila ta přímořská krajina velice melancholicky, a původně jsem ani nechtěl, abychom tam zůstávali dlouho, ale blahodárný nápoj značky Schlitz můj dřívější pocit hrůzy utišil, aspoň na tu dobu. Jenom moje erotické vzrušení mě neopouštělo, naopak, bylo to se mnou čím dál horší díky Sophii v jejích bílých lastexových plavkách a naší dokonalé izolaci v písčitém koutku, jehož tajemná atmosféra na mě působila až horečně. Byl jsem v tu chvíli tak zoufalou a bezmocnou obětí pustého priapismu – prvního záchvatu od oné osudné noci s Leslií Lapidusovou –, že okamžitá prchavá představa, že se snad dám vykastrovat, nebyla nesmyslná. Z ostýchavosti jsem urputně ležel na břiše, v těch hrozných plavkách zelené barvy zvratků, které jsem fasoval ještě v armádě, a trpělivě jsem hrál jako obvykle svou roli zpovědníka. A opět jsem vystrčil své antény, které mi hlásily, že mi nekyne žádná spása a že mi Sophie nechce sdělit vůbec nic příznivě dvojsmyslného.

"Ale byl ještě jeden důvod, proč jsem nechtěla Nathanovi o Josefovi říct," pokračovala. "Byla bych mu to neřekla, ani kdyby nežárlil."

"Jak to myslíš?" zeptal jsem se.

"Chci říct, že by ničemu z toho všeho o Josefovi stejně nevěřil – ničemu. Zas se to týkalo Židů."

"Tomu nerozumím, Sophie."

"Hm, je to složitá záležitost."

"Pokus se mi to vysvětlit."

"Totiž ono se to taky dotýkalo těch lží, co jsem napovídala Nathanovi o tatínkovi," řekla. "Jela jsem v tom – řekne se to tak? – až po uši."

Zhluboka jsem se nadechl. "Podívej, Sophie, mateš mě. Nějak mě z toho vyveď. Prosím tě."

"Tak dobře. Podívej, Stingo. Pokud šlo o Židy, nechtěl Nathan věřit ničemu dobrému, co jsem řekla o Polácích. Nedokázala jsem ho přesvědčit, že byli taky slušní Poláci, kteří pro záchranu Židů riskovali život. Můj otec…" na chvíli se odmlčela; jako by se jí v hrdle cosi zadrhlo, ale pak přece jen po dlouhém váhání řekla: "Můj otec. Kruci panebože, už jsem ti ale povídala, jak to bylo – Nathanovi jsem o něm lhala stejně jako tobě. Ale tobě jsem nakonec řekla pravdu, jenže Nathanovi jsem ji říct nemohla, protože… nemohla jsem mu ji říct proto, že… protože jsem byla zbabělá. Nakonec jsem totiž viděla, že otec je hrozná zrůda a že tu pravdu o něm nesmím vyjevit, přestože to, co byl a co dělal, moje chyba nebyla. A já neměla důvod, proč bych se měla cítit provinilá." Znovu zaváhala. "Strašlivě mě to ničilo. Lhala jsem Nathanovi o tatínkovi a on tomu odmítal věřit. Pak mi bylo také jasné, že nebudu nikdy s to povědět mu o Josefovi. A to byl dobrý člověk a statečný. A to byla pravda. Pamatuju se na jedno Nathanovo oblíbené rčení, které mi připadalo hrozně americké: ‚Risk je zisk.' Jenomže já nemohla vyhrát nic."

"A co bylo s tím Josefem?" připomněl jsem jí trochu netrpělivě.

"Bydleli jsem ve Varšavě ve vybombardovaném pospravovaném domě. Dalo se tam žít. Ale jen taktak. Byla to hrůza. Nedovedeš si představit, jak byla Varšava během okupace strašná. Tak málo jídla, někdy jen trocha vody, a v zimě jako v lednici. Pracovala jsem v továrně, kde se vyráběl dehtový papír. Dělala jsem deset jedenáct hodin denně. Od toho papíru mi krvácely ruce. Věčně. Vlastně jsem ani nepracovala pro peníze, spíš abych měla pracovní legitimaci. Pracovní legitimace člověka chránila: nemohli mě poslat do Německa do pracovního tábora. Měla jsem v tom domě ve čtvrtém patře takový titěrný byteček a Josef bydlel se svou nevlastní sestrou dole. Ta nevlastní sestra se jmenovala Wanda, byla o něco starší než já. Oba pracovali v ilegalitě, říkalo se jim Zemská armáda. Hrozně ráda bych ti Josefa vylíčila, jenže to nedovedu, chybějí mi slova. Měla jsem ho moc ráda. Ale o nějaký milostný příběh ve skutečnosti nešlo. Byl mladší, svalnatý chlap, energický a nervní. Na Poláka byl až moc snědý, tmavovlasý. Je zvláštní, že jsme se spolu moc často nemilovali. Přestože jsme spali v jedné posteli. Říkal, že si musí šetřit energii na boj. Neměl po formální stránce nijak zvláštní vzdělání. Bylo to s ním jako se mnou – válka mu všechny šance na vzdělání překazila. Ale hodně četl, byl velice chytrý. Nebyl ani komunista, byl anarchista. Uctíval památku Bakunina a byl naprostý ateista, což bylo taky divné, protože tou dobou já byla pořád ještě věřící katolička a někdy jsem se musela až divit, jak jsem se mohla zamilovat do takového mladíčka, který nevěří v Boha. Ale dohodli jsme se, že spolu o náboženství mluvit nebudeme, a taky jsme nemluvili.

Josef byl vlastně vra…" Odmlčela se, potom si slova rozmyslela a řekla: "Prostě zabíjel. Zabíjel. Dělal to pro odboj. Zabíjel Poláky, kteří udávali Židy – kteří prozrazovali, kde se po celé Varšavě Židé schovávají, ne Židé z ghetta, naturellement, ale takříkajíc lepší Židé – assimilés, mnozí byli intelektuálové. Bylo dost lidí, kteří udávali Židy nacistům, někdy za odměnu, někdy jen tak pro nic za nic. A Josef byl v odboji právě ten, kdo ty zrádce likvidoval. Škrtil je strunou z piana. Nějak se s nimi vždycky seznámil a pak je uškrtil. Vždycky když někoho zabil, zvracel. Zlikvidoval asi šest sedm lidí. Josef a Wanda a já jsme měli ve vedlejším domě přítelkyni a tu jsme měli moc rádi – velice krásnou dívku Irenu, bylo jí tak pětatřicet, hrozně krásná. Před válkou vyučovala. Je to zvláštní, učila americkou literaturu a pamatuju se, že se specializovala na jednoho básníka, jmenoval se Hart Crane. Znáš ho, Stingo? Taky pracovala v odboji, totiž aspoň jsme si to mysleli – ale za nějakou dobu jsme se tajně dověděli, že dělá pro obě strany a že už taky udala spoustu Židů. Takže ji Josef musel zabít. Přestože ji předtím měl tak rád. Jednou v noci ji uškrtil strunou od piana a celý druhý den zůstal u mě v pokoji a koukal oknem do prázdna a neříkal ani slovo."

Sophie zmlkla. Položil jsem tvář do písku, myslel na Harta Cranea a cítil jsem, jak se po těle chvěju v rytmickém šplouchání příboje a vzdouvajících se teskných vln, nad kterými zakřičel racek. Ty, požehnaná, vedle mne a sirény svým zpěvem kradmo vplétají nás v kolo dne…

"Jak zemřel?" zeptal jsem se znovu.

"Když zlikvidoval Irenu, nacisti na něho přišli. Asi o týden později. Nacisti měli svoje hrdlořezy z Ukrajiny a ti odbývali to zabíjení. Přišli jednou odpoledne, když jsem byla pryč, a podřízli Josefovi hrdlo. Když jsem se vrátila, Wanda ho už našla. Vykrvácel na schodech…"

Dlouhé minuty nikdo z nás nepromluvil. Věděl jsem, že každé slovo, co říká, je čistá pravda, a zmocnilo se mě zoufalství. Hluboce se mě to dotklo – hryzalo mě svědomí, a přestože logicky uvažující část mé bytosti mi našeptávala, že si nesmím klást vinu za nějaké kosmické okolnosti, které jinak naložily se mnou a jinak s Josefem, nemohl jsem si pomoct a musel jsem si s odporem vzpomenout na svou nedávnou životní dráhu. Co dělal milý Stingo, když Josef (a Sophie a Wanda) prožívali taková nevýslovná muka ve varšavské Gehenně? Poslouchal Glena Millera, chlastal pivo, jezdil po putykách a honil si péro. Panebože, jaký to byl nesrovnatelně jiný svět! Mlčeli jsme nekonečně dlouho, já s hlavou pořád zabořenou v písku, když vtom jsem ucítil, že mi Sophie zajela prsty pod plavky a lehce mi jimi přejela po té zvlášť citlivé partii, kde stehna přecházejí v hýždě. Byl to překvapivý a prudce erotický pocit; maně se mi z hloubi hrdla vydral jakýsi chraptivý zvuk. Prsty se stáhly.

"Stingo, pojď, svlékneme se," navrhla najednou.

"Co jsi říkala?" zeptal jsem se tupě.

"Abychom se svlékli. Do naha."

Čtenáři, na okamžik si něco představ. Představ si, že jsi žil neurčitou, ale dost dlouhou dobu s vědomím, že lékaři u tebe mají podezření na nějakou smrtelnou chorobu. Jednou ráno ale zazvoní telefon, volá doktor a říká: "Nemusíte si dělat žádné starosti, všechno to byl falešný poplach." Nebo si představ tohle. Stihly tě vážné finanční pohromy, které tě uvrhly do takové bídy a nouze, že uvažuješ o východisku v sebevraždě. A znovu zasáhne spásonosný telefon a tentokrát se dovíš, že jsi vyhrál v státní loterii milion dolarů. Nepřeháním (znovu připomínám, že jsem do té doby ještě v životě neviděl nahou ženu), když řeknu, že žádné podobné zvěsti by byly ve mně nemohly vyvolat takovou směs ohromení a čistě živelného štěstí, jaké mě zalilo při Sophiině něžně proneseném návrhu. Spolu s vyloženě smyslným dotykem jejích prstů to na mě tak zapůsobilo, že jsem jenom lapal po vzduchu. Myslím, že jsem se dostal do stavu, kterému se v medicíně říká hyperventilace, a na okamžik jsem si myslel, že snad omdlím.

A když jsem zvedl oči, viděl jsem, jak se vylupuje ze své lastexové Krásy Kalifornie, takže sotva pár decimetrů před sebou jsem viděl to, co jsem si troufal spatřit teprve na prahu středního věku: tělo mladé ženy, smetanově bílé, s kyprými prsy a dráždivě hnědými čepičkami bradavek, hladký ovál břicha s mrkajícím okem pupku a (utiš se, srdce, myslel jsem si tehdy) souměrný trojúhelník chloupků téměř zlatě medové barvy. Díky svému obecnému vzdělání – deset let umně retušovaných fotografií kalendářových krásek a o lidském těle zatemněno – jsem téměř zapomněl, že jsou ženy obdařeny touto předností, a civěl jsem, jako bych spatřil zázrak, ale vtom se již Sophie otočila a skotačivě běžela k moři. "Dělej, Stingo," volala na mě, "shoď to ze sebe a pojď do vody!" Zvedl jsem se a pozoroval ji jako v transu. Míním to naprosto vážně, ale žádný panický asketický rytíř posedlý svatým grálem by byl nemohl hledět na cíl svého svatého putování s pusou víc otevřenou a s větším obdivem, než jsem zíral já, když jsem prvně uviděl ten Sophiin poskakující zadeček – tak kouzelně se podobající perníkovému srdci z pouti obrácenému špičkou vzhůru. Pak skočila do náruče potemnělého oceánu.

Všechno mě natolik vyvedlo z míry, že jsem za ní nešel ani do vody. Seběhlo se to tak rychle, že mi z toho v hlavě jen vířilo, a stál jsem jako vrostlý nohama do písku. Ta proměna nálady – úděsná kronika Varšavy a vzápětí málem jedním dechem tahle nevázaná hravost. Co to mělo proboha znamenat? Byl jsem nesmírně vzrušený, ale zároveň beznadějně zmatený, protože dosud se mi nic podobného nepřihodilo, a neměl jsem ponětí, jak se mám v následujících okamžicích chovat. Tak jsem ze sebe jaksi pokradmu – přestože jsme tam byli úplně sami – stáhl plavky a zůstal stát pod těmi převalujícími se šedivými mraky, zoufale se předváděje se svým mužným stavem před zraky andělů nebeských. Nalil jsem do sebe poslední pivo, celý omámený směsicí nejistého očekávání a radosti. Díval jsem se, jak Sophie plave. Plavala dobře a s jakýmsi uvolněným potěšením; jen jsem doufal, že není až příliš uvolněná, a chvíli jsem starostlivě přemýšlel, jak to plavání půjde dohromady se vší tou whisky. Bylo parné dusno, ale mě rozrazila zima, jako bych měl malárii.

"Jé, Stingo," řekla mi se smíchem, když se vrátila, "tu bandes."

"Tu… co?"

"Tobě stojí."

Viděla to ihned. Jelikož jsem totiž nevěděl, co si mám počít, a snažil se vyhnout společenské neomalenosti, rozložil jsem se na dece v jakési nonšalantní pozici – nebo aspoň nonšalantní, pokud mi to dovoloval můj záchvat zimnice – tak, aby se ta inkriminovaná část mého těla schovala za loktem; jenže pokus to byl neúspěšný, protože vyklouzl přesně v okamžiku, kdy se Sophie svezla vedle mě a kdy jsme se skutáleli jeden druhému do náručí jako dva delfíni. Úplně jsem se později vzdal, když jsem se pokoušel vybavit si vzrušivá muka toho objetí. Když jsem ji líbal, vydával jsem ze sebe cosi podobného ržání poníků, ale líbání bylo taky vše, nač jsem se zmohl; svíral jsem ji kolem pasu jako šílenec a bál jsem se ji vůbec pohladit, ze strachu, aby se snad pod dotykem mých hrubých prstů nerozplynula. Při dotyku jejího hrudníku jsem měl pocit čehosi nesmírně křehkého. Musel jsem si vzpomenout, jak ji Nathan kopl, ale také na její předchozí hladovění. Moje zimničná třasavka nepominula; uvědomoval jsem si jen nasládlou chuť whisky a teplý pocit vzlínajících jazyků. "Stingo, ty se tak třeseš," zašeptala mi, když se na okamžik odtáhla a přerušila mou hladovou hru jazyka. "Uklidni se!" Ale já jsem si uvědomoval, že trapně sliním – což bylo další ponížení, které mi tanulo na mysli, když se naše vlhké rty tiskly k sobě. Nedovedl jsem pochopit, proč mám najednou tak vlhkou pusu, a tahle starost mi zabránila, abych odvážněji propátral krajinu prsů a zadečku nebo dokonce, panebože, ty nejintimnější partie, které mě tak silně vzrušovaly v mých snech. Jako by se mě zmocnilo bezejmenné ďábelské ochrnutí. Bylo to, jako kdyby se do jednoho hrozivého mraku nad Long Islandem natlačilo deset tisíc učitelů z presbyteriánské nedělní školy a v jejich přísné přítomnosti jako by mi všechny prsty strnuly. Vteřiny plynuly jako minuty, minuty jako hodiny a já se k ničemu neměl. A pak první krok učinila sama Sophie, jako by chtěla ukončit má muka anebo možná jen proto, aby se prostě něco začalo dít.

"Ty máš pěkný šlong, Stingo," řekla a uchopila jej do rukou, jemně, ale pevně, znalecky.

"Díky," zahučel jsem. Zalila mě vlna nevíry (ona mě skutečně za to bere, uvažoval jsem), ale přesto jsem se snažil zachovat si savoir-faire. "Proč mu říkáš šlong: Dole na Jihu mu říkáme jinak." Hlas se mi nepřirozeně třásl.

"Nathan mu tak říká," odpověděla. "A jak mu říkáte na Jihu?"

"Někdy mu říkáme pinďa," zašeptal jsem. "Místy trošku výš na Jihu mu říkají voháňka nebo taky utahovák. Nebo šroubovák."

"Nathan říkal, že je to jeho ohnivák. Nebo taky puc."

"Ten můj se ti líbí?" řekl jsem sotva slyšitelně.

"Je roztomilej."

Už si nevzpomínám, co vlastně ukončilo tenhle neskutečný dialog, možná že to ani nebyla žádná konkrétní příčina. Samozřejmě by se bylo předpokládalo, aby mi složila poklonu poněkud vzletnějšími slovy – "fantastický", "une merveille", stačilo by i "fajn", téměř všecko jiné než "roztomilý" – a možná právě moje následující zaražené mlčení ji přimělo, že za něj vzala a pumpovala s úsilím, v němž se spojovala zručnost kurtizány a děvečky. Bylo to překrásné, poslouchal jsem, jak dýchá a vzdychá, a taky jsem zavzdychal, a když mi zašeptala: "Lehni si na záda, Stingo, chlapečku můj," bleskly mi hlavou výjevy jejího neukojitelného orálního milování s Nathanem, které mi tak upřímně líčila. Ale bylo toho všeho příliš mnoho, nemohl jsem to už vydržet – to božské a tak fantasticky prováděné tření (panebože, pomyslel jsem si, řekla mi "chlapečku můj") jako by se náhle proměnilo v rozkaz vstoupit s ní do ráje: lítostivě jsem zabečel jako beran, kterého právě porážejí, pevně jsem stiskl víčka a uvolněnými stavidly jsem nechal vytrysknout pulzující proud. A pak jsem umřel. Samozřejmě že v tom okamžiku bylo nemístné se smát, ale Sophie se rozesmála.

Když několik minut nato vycítila moje zoufalství, řekla: "Nebuď smutný, Stingo. To se někdy stává, já vím." Ležel jsem tam celý pomačkaný jako mokrý papírový pytlík, s očima pevně zavřenýma, naprosto neschopen dobrat se hloubek svého neúspěchu. Ejaculatio praecox (Psychologie 4 B, Dukeova univerzita). Celá četa potměšilých šotků jako by výsměšně ten výraz v temných hlubinách mého zoufalství vykřikovala pořád dokola. Cítil jsem, že už nikdy nebudu s to otevřít oči a pohlédnout na svět – že budu jako měkkýš uvězněný v blátě, ten nejnižší živočich v moři.

Když jsem znovu uslyšel její smích, podíval jsem se na ni zpod přivřených víček. "Koukej, Stingo," říkala před mým nevěřícím zrakem, "tohle je výborné na pleť." A pozoroval jsem, jak si ta bláznivá Polka hltla z láhve whisky a druhou rukou – tou, kterou mi připravila taková muka i takovou slast zároveň – si můj nešťastný exsudát jemně vtírá do pokožky.

"Nathan vždycky říkal, že to v sobě má plno báječných vitamínů," prohlásila. Z nějakého důvodu můj pohled utkvěl na jejím tetování; v tom okamžiku to bylo něco naprosto nevhodného. "Netvař se tak tragique, Stingo. Vždyť není konec světa, každému chlapci se to někdy stane, zvlášť když je mladý. Par example, když jsme se spolu ve Varšavě chtěli poprvé milovat s Josefem, udělal úplně totéž. Taky byl ještě panic."

"Jaks poznala, že jsem panic?" zeptal jsem se jí se smutným povzdychnutím.

"To já prostě poznám, Stingo. Věděla jsem, že to s tou Leslií nebylo k ničemu. Když ř íkal, žes ji dostal do postele, jenom sis vymýšlel. Chudáčku Stingo – tedy abych byla upřímná, já jsem to úplně jistě nevěděla. Jen jsem se domýšlela. Ale měla jsem pravdu, že?"

"Měla," zahučel jsem. "Čistou jako padlý sníh."

"Josef se ti v mnoha ohledech podobal – byl čestný, přímý, víš, měl v sobě cosi, co z něho dělalo v jistém smyslu malého chlapce. Jde to těžko popsat. Možná právě proto tě mám tak ráda, Stingo, že mi tolik připomínáš Josefa. Třeba bych si ho byla i vzala, kdyby ho nacisti nezavraždili. Víš, nikdy jsme nezjistili, kdo ho nacistům udal, když zabil Irenu. Byla to úplná záhada, ale někdo to prostě říct musel. Chodívali jsme spolu ve třech na pikniky. Bylo to během války hrozně těžké – tak málo jídla –, ale párkrát jsme přece jen vyrazili v létě ven a přesně takhle jsme si rozprostřeli deku…"

Bylo to ohromující. Po té vzplanuvší sexualitě, s níž se předvedla sotva před několika okamžiky, po našem střetnutí – které bylo přes všechen zmatek a pokažený závěr vrcholným a nejsilnějším zážitkem svého druhu, jaký jsem zakusil –, jí ihned vzápětí jela pusa ve vzpomínání jako někomu, kdo upadl do denního snění, a vypadala, jako by se jí to naše zázračné sblížení nedotklo o nic víc, než kdybychom spolu na tanečním parketu tančili nevinný twostep. Nebylo to snad částečně nějak zvráceně způsobeno tím pitím? Měla v tu chvíli již trochu skelné oči, ale pusa jí opravdu jela, jako by dražila tabák. A ať už to bylo čímkoli, její náhlá bezstarostnost ve mně vyvolala krajní nepokoj. Ještě před chvílí si klidně rozmazávala moje bláznivě vytrysknuvší spermatozoa po tváři, jako by se natírala nočním krémem Tekuté stříbro, a teď přitom vůbec nepovídá o mně (a to mi prosím řekla "chlapečku můj"), a dokonce ani o nás dvou, ale o nějakém svém milenci, který už leží leta pod drnem. Zapomněla, že sotva před několika minutami byla ve stavu téměř mě zasvětit do tajů orálního koitu, do oné svátosti, na kterou jsem se žádostivě těšil už od čtrnácti let? Mohou snad ženy vypínat své vášně, jako když otáčejí vypínačem? A Josef? Ten zájem, s nímž se svým milencem obírala, mě dohánělk šílenství a nemohl jsem se smířit s myšlenkou – snažil jsem se ji zapudit do nejzazších koutů mysli –, že ten překotný projev vášně, kterým mě na několik vzrušených chvil tak štědře zahrnula, byl jen výsledkem přenesené identity; že jsem byl jen okamžitou náhražkou Josefa, tělo z masa a krve, které mělo vyplnit její efemérní fantazii: Kromě toho jsem si však též všiml, že začínala být trochu nekoherentní; intonace jejího hlasu zněla trochu nadneseně a těžce a její rty se pohybovaly podivně nepřirozeně, jako by byly otupeny novokainem. Její jakoby očarovaný vzhled mě víc než znepokojoval. Vzal jsem jí láhev s několika zbývajícími hlty whisky z ruky.

"Dělá se mi z toho špatně, Stingo, hrozně špatně, když si pomyslím, jak to všechno mohlo vypadat jinak. Kdyby byl Josef nezemřel. Tolik mi na něm záleželo. Daleko víc než na Nathanovi, skutečně. Josef se mnou nikdy tak špatně nenakládal jako Nathan. Kdo ví? Možná že bychom se byli vzali, a kdybychom byli manželé, život by byl úplně jiný. Třeba jenom jedno, par example – ta jeho nevlastní sestra Wanda. Byla bych ho dostala z jejího špatného vlivu a to by bylo něco úžasného. Kde je ta láhev, Stingo?" Už když hovořila, vylil jsem za zády, aby to neviděla, zbytky whisky do

písku. “Tu láhev. Ale zpátky k té Wandě, ta byla kveč, nic jiného než kveč!” (Výraz kveč se mi hrozně líbil. Nathan, zas se tu objevil Nathan!) “Že Josefa zabili, za to mohla ona. Ano, přiznávám – il fallait que… Totiž vím, že bylo nutné, aby někdo udávání Židů mstil, ale proč měl být pokaždé tím vrahem Josef? Proč? A na to měla nejsilnější vliv právě Wanda, kveč. Pravda, v odboji zastávala vedoucí funkci, ale copak je to fér, když z vlastního bratra udělá jediného zabijáka v celé naší čtvrti? Copak to bylo fér, no řekni! Pokaždé, když někoho zabil, zvracel, Stingo. Zvracel! Napůl se z toho vždycky pomátl.”

Zatajil jsem dech: v obličeji zpopelavěla a zoufalými trhanými pohyby kolem sebe hmatala po láhvi a něco si pro sebe kňučela. “Sophie,” řekl jsem jí, “Sophie, whisky už není.”

Byla však ponořená do sebe, myšlenkami kdesi ve svých vzpomínkách, pláč zřejmě na krajíčku, a jako by už vůbec neslyšela. Najednou jsem si poprvé v životě uvědomil význam výrazu “slovanská melancholie”: po obličeji se jí rozlil smutek jako černé stíny zalehnuvší zasněžené pole! “Zatracená potvora, ta Wanda! Ta to všechno způsobila. Všecko. Že Josef zemřel a já šla do Osvětimi a všecko!” Rozvzlykala se a slzy jí vyrývaly do tváří ohyzdné čáry. Stál jsem tam nešťastný a úplně bezradný. A přestože Eros už prchl, vztáhl jsem po ní ruku, vzal ji do náruče a přitiskl k sobě. Položila mi hlavu na prsa. “Kristepane, Stingo, já jsem tak strašně nešťastná!” sténala. “Kde je Nathan? Kde je Josef? Kde jsou všichni? Stingo, Stingo, já bych chtěla umřít!”

“Ššš, Sophie,” tišil jsem ji a hladil ji po nahém rameni, “všechno bude zase v pořádku.” (Jenže asi sotva!)

Alkohol, vyčerpání, smutek, čiré vlhké horko – to všechno na ni dolehlo a ona mi usnula v náručí. Sám jsem byl přepitý pivem a unavený, takže jsem usnul taky, přitisknut k jejímu tělu jako k záchrannému pásu. Zdály se mi nesmyslné propletené sny, všechny ty zvláštní sny, které se mi opakovaly celý život – sny ve snech, o absurdních pronásledováních, honbě za nějakou záhadnou cenou do neznámých míst: vzhůru po příkrých hranatých schodech, v loďkách špinavými kanály, vychýlenými kuželkářskými drahami a labyrintem železničních dep (tam jsem spatřil svého zbožňovaného profesora z Dukeovy univerzity, vystrojeného do tvídového obleku, stál u řídicího panelu trakce rychle jedoucí pustě zejícími a křiklavě osvětlenými suterénními prostory a hlubokými sklepy a tunely. Také nějakou podivnou hrůznou stokou. Cíl mi byl jako vždycky záhadou, i když jako bych nějak matně tušil, že jde o ztraceného psa. Když jsem se pak s trhnutím probudil, rázem jsem si uvědomil, že Sophie se nějak z mého náručí vymanila a zmizela. Vykřikl jsem, ale výkřik se mi zadrhl v hrdle a zazněl pouze jako přidušený sten. Srdce se mi poplašeně rozbušilo. Rychle jsem se snažil navléct plavky, vylezl jsem o kousek výš na vedlejší dunu, abych se mohl rozhlédnout po pláži – ale na celé té smutné ploše písku jsem neviděl nic, vůbec nic. Zmizela.

Šel jsem se podívat na duny – jen pustá pláň zarostlá ostřicí. Nikde nikdo, ani na nejbližším úseku pláže, kde jsem spatřil jen neurčité obrysy nějaké podsadité, obtloustlé postavy, která se pohybovala mým směrem. Rozběhl jsem se k ní a postupně jsem v ní rozeznal osmahlého zavalitého naháče, který žvýkal párek. Zplihlé vlasy, vprostřed rozčísnuté na pěšinku, měl připlácnuté k hlavě; tupě se na mě šklebil.

“Neviděl jste tady někde náhodou… takovou plavovlásku, opravdu fantastickou, zářivě plavou…“ rozkoktal jsem se.

S úsměvem přikyvoval.

“Kde?” zeptal jsem se s ulehčením.

“No hablo inglés,” odpověděl.

Tu krátkou rozmluvu mám dodnes vrytu v paměti – možná o to živěji, že v tom okamžiku, kdy mi odpověděl, jsem přes jeho chlupaté rameno zahlédl Sophii, její hlavu ne větší než zlatou tečku daleko na petrolejově zelených vlnách. Bez rozmýšlení jsem skočil za ní. Jsem docela dobrý plavec, ale toho dne jsem podal přímo olympijský výkon, bušil jsem rukama do špinavé mořské pláně a jen jsem si uvědomoval, jakou sílu dodává svalům mých rukou a nohou strach a zoufalství a žene mě vpřed s takovou divokostí, že bych byl v sobě něco podobného nikdy nehledal. Mírně se pohupujícím mořem jsem postupoval kupředu: nicméně mě udivovalo, kam až doplavala, a když jsem se na okamžik zastavil a šlapal vodu, jen abych se orientoval a podíval se, kde přesně je, zjistil jsem k svému velkému zděšení, že urputně brázdí oceán dál a dál, snad někam do Venezuely. Zavolal jsem na ni, jednou, podruhé, ale plavala pořád kupředu. “Sophie, vrať se!” křičel jsem, ale jako bych zapřísahal vzduch.

Zhluboka jsem se nadýchl, pomodlil se v duchu krátkou modlitbičku k někdejšímu křesťanskému pánubohu – první po mnoha letech – a znovu jsem herojsky krauloval na jih za tou vzdalující se kšticí žlutých vlasů. Pak jsem náhle zpozoroval, že dramaticky získávám na rychlosti, zrakem rozostřeným slanou vodou jsem viděl, že se přede mnou Sophiina hlava zvětšuje a že se ke mně přibližuje. Uvědomil jsem si, že přestala plavat a za několik vteřin jsem ji držel za ramena. Byla ponořená ve vodě téměř po oči, ale ještě zdaleka se netopila, v očích však měla divoký výraz kočky zahnané do kouta, polykala vodu a byla zřejmě krajně vyčerpaná. “Nech mě! Nech mě!” vykřikovala zajíkavě a odstrkovala mě zesláblou rukou. Ale vrhl jsem se po ní, popadl ji zezadu s hysterickou rozhodností kolem pasu a zakřičel: “Mlčíš!” Byl bych se rozplakal úlevou, když jsem vzápětí ucítil, že v mém náručí neklade žádný odpor, který jsem původně očekával, ale spolehla se na mě a nechala mě plavat ke břehu, vydávajíc jen tiché vzlyky, které mi s vodou bublaly přes tváře do ucha.

Když jsem ji vytáhl na břeh, padla na všechny čtyři a jedním proudem ze sebe vyprázdnila do písku půl galonu mořské vody. Zajíkajíc se a prskajíc, natáhla se pak těsně při břehu s obličejem do písku a jako stižená epileptickým záchvatem, začala se neovladatelně třást v křečovitém návalu žalu, jaký jsem u žádné jiné lidské bytosti v životě neviděl. “Panebože,” sténala, “pročs mě nenechal umřít? Pročs mě nenechal utopit? Já jsem přece tak špatná – tak hrozně špatná! Pročs mě nenechal utopit?”

Stál jsem tam nad její nahou postavou úplně bezradný. Osamělý chodec po pláži, kterého jsem předtím oslovil, postával opodál a hleděl na nás. Všiml jsem si, že má na rtech šmouhu od kečupu; snažil se mi cosi radit smutnou, sotva slyšitelnou španělštinou. Náhle jsem se sesunul na zem k Sophii, uvědomuje si, jak jsem sám rozrušený, a pohladil jsem ji zesláblou rukou po zádech. Ten dotyk si dodnes dovedu vybavit: skeletální křivka její páteře s každým

obratlem zřetelně hmatatelným se po celé délce hadovitě svíjela a vlnila v křeči zajíkavého dechu. Začalo mrholit, teplým mlhavým oparem, který se mi na tvářích srážel v kapičky vody. Položil jsem jí hlavu na rameno. Pak mi řekla: "Měl jsi mě nechat utopit, Stingo. Nikdo v sobě nemá tolik špatnosti. Nikdo. Nikdo není tak špatný!"

Ale nakonec si dala říct, oblékla se a jeli jsme zpátky do Brooklynu a do Růžového paláce. Po kávě trochu vystřízlivěla a zbytek odpoledne a začátek večera prospala. Když se probudila, byla pořád ještě hodně rozjitřená – vzpomínka na osamělé plavání do prázdna ji zřejmě nervově úplně vyčerpala, ale i tak se zdála relativně vyrovnaná, aspoň na člověka, který dospěl téměř na samý kraj. Pokud šlo o fyzickou újmu, zřejmě neměla žádné větší potíže, přestože zahlcení slanou vodou vyvolalo škytavku a způsobilo, že po hodiny jí z hrdla vybuchovalo mohutné, dámy nehodné škytání.

A pak – Bůh sám ví nejlíp, do jakých hloubek své minulosti mě už dříve vzala. Ale zůstavila mě s nezodpovězenými otázkami. Možná si uvědomovala, že pro ni není návratu do přítomnosti, leda kdyby se dovedla konečně donutit a vyjevit všechno, co přede mnou ještě skrývala a co možná dokonce (kdo ví?) skrývala i před sebou. A tak mi během zbytku toho deštivého víkendu pověděla ještě hodně o tom údobí stráveném v pekle. (Hodně a hodně, ale ne všecko. Jedna skutečnost v ní zůstávala stále pohřbená, zasutá v říši nevyslovitelného.) Ale já jsem nakonec začínal rozeznávat obrysy té "špatnosti", která se jí nemilosrdně táhla v patách z Varšavy do Osvětimi a odtamtud až do těch příjemných měšťanských ulic Brooklynu a pronásledovala ji jako démon.

* * *

Sophii zatkli někdy v půli března 1943. Bylo to několik dní poté, co Josefa zabili ukrajinští gardisté. Šedivý den s poryvy větru a plouhavými oblaky stále ještě syrově zimními. Pamatovala si, že to bylo pozdě odpoledne. Když se rychlá trojdílná souprava elektrické dráhy někde na předměstí Varšavy se zaskřípěním zastavila, zmocnil se jí daleko silnější pocit než nějaká pouhá předtucha. Byla to naprostá jistota – jistota, že ji pošlou do koncentračního tábora. Tahle šílená myšlenka jí probleskla hlavou ještě dřív, než gestapáci – bylo jich něco přes půl tuctu – s lomozem naskákali do vozu a všem nařídili vystoupit na ulici. Věděla, že je to lapanka – zátah, kterého se hrozila a který tušila už v okamžiku, kdy se tramvaj s cuknutím zastavila; z náhlého zpomalení jako by vycítila osud. A osud jako by vycítila i ze štiplavého kovového zápachu zabrzděných kol třoucích se o kolejnice, i z toho, jak setrvačnost trhla sedícími i stojícími cestujícími dopředu, až zoufale zatápali po neexistující opoře. To není žádná nehoda, pomyslela si, to je německá policie. A pak už slyšela štěknout rozkaz: "Raus!"

Šunku našli téměř ihned. Její taktika – přivázala balík se šunkou obalený novinami přímo pod šaty na tělo, aby to vypadalo, že je ve vysokém stupni těhotenství – byla už obehraná a spíš přitahovala pozornost, než aby mohla posloužit jako lest; Sophie to nicméně zkusila, nakonec jí stejně radila i selka, co jí vzácné maso prodala. "Můžete to aspoň zkusit," řekla. "Když to ponesete otevřeně, tak vás chytnou nabeton. Navíc vypadáte a jste oblečená moc nóbl, do venkovských bab máte daleko. Třeba vám to pomůže." Sophie lapanku nečekala, ani si nepředstavovala, že bude tak důkladná. Gestapácký rabiát přimáčkl Sophii k vlhké zdi, netajil se opovržením nad jejím úskokem "pitomé Polky", vytáhl z kapsy nůž a s uspokojením a skoro až s jakousi neúřední něhou jej zapíchl s poťouchlým úsměvem do vystupující falešné placenty. Sophie si pamatovala, že nacistovi cítila z úst sýr, a také si zapamatovala, co řekl, když nůž zajel do kýty, která ještě nedávno byla součástí docela spokojeného vepříka. "To nedovedeš říct ani au, Liebchen?" V hrůze byla s to ze sebe vypravit jen cosi zoufale banálního, ale i za tu malou námahu si vysloužila se svou pěknou němčinou poklonu.

Čekala, že ji určitě budou mučit, ale nějak tomu unikla. Ten den jako by byl takový zmatek, že Němci měli plné ruce práce; museli po ulicích zahánět do stád jako dobytek stovky Poláků a odvádět je do vězení, takže přečin, kterého se dopustila (provážení masa na černo bylo těžké provinění) a za který by ji byli podrobně vyslýchali, zůstal v tom obecném zmatku nějak bez povšimnutí. Ale ne že jej nevzali na vědomí, stejně jako tu šunku. V nechvalně známém hlavním stanu gestapa – v té příšerné varšavské napodobenině satanova předpokoje – ležela růžově se lesknoucí šunka rozbalená na stole mezi ní, s policejními řetízky na rukou, a superaktivním snažílkem s monoklem na oku, který jí téměř přesně připomínal Ottu Krugera a který z ní chtěl vymáčknout, kde ten paš sebrala. Jeho tlumočnice, mladší Polka, měla záchvat kašle. "Takže ty pašovala na černou!" rozkřikl se na ni zpotvořenou polštinou, a když Sophie odpověděla německy, sklidila za ten den již druhou poklonu. Úlisný nacistický úsměv se zablýsknutím obrovitých stoliček, přesně jako v hollywoodském filmu z osmatřicátého roku. Ale nebylo v něm nic dobrého. Je si vědoma vážnosti svého činu, je si vědoma, že jakékoli maso, natož maso této kvality, je určeno pro Reich? Dlouhým nehtem odrýpl velký tučný kousek a strčil si ho do úst. Žvýkal. Hochqualitätfleisch. Najednou jeho hlas ztvrdl, proměnil se ve štěkot. Kde jsi dostala takové maso? Kdo ti ho prodal? Sophie si vzpomněla na nebohou selku, protože věděla, jaká odplata by na ni čekala, a tak zkusila hrát na čas: "Víte, to nebylo pro mě, prosím, to maso. Bylo pro matku, žije na opačném konci města. Je smrtelně nemocná, má tuberkulózu." Jako kdyby mohl mít takový altruistický cit ten nejmenší účinek na tuhle nacistickou karikaturu, na kterou už začínalo doléhat klepání na dveře a zuřivé vyzvánění telefonu. Byl to pro Němce s jejich lapankou šílený den. "Tvoje máma mi může být ukradená!" rozeřval se. "Já chci vědět, kdes dostala to maso! Řekni mi to, nebo to z tebe dám vymlátit!" Ale bušení na dveře nepřestávalo, začal zvonit další telefon a malá kancelář se proměnila v celu šílenství. Gestapácký důstojník zařval na svého podřízeného, ať tu polskou děvku odvede pryč – a tehdy ho Sophie viděla naposledy, stejně jako tu šunku.

Jindy by ji třeba ani nechytili. Čekala v téměř úplné temnotě cely předběžného zadržení s desítkami dalších Varšavanů obojího pohlaví, všechno úplně cizích lidí, a celou bytostí si uvědomovala tu ironii náhody. Většinou to byli mladí lidé, i když ne všichni, přes dvacet, kolem třiceti. Cosi v jejich chování – možná to bylo jen jejich úporné kamenné mlčení – jí řeklo, že to jsou členové odboje. Příslušníci ZA – Zemské armády. V tu chvíli ji napadlo, že snad měla (jak se původně chystala) počkat s cestou do Noweho Dwóra pro maso do druhého dne, protože by byla nejela elektrickou dráhou, již Němci zřejmě přepadli, aby mohli zatknout některé členy ZA, kteří v ní cestovali. Nacisté často nastražovali sítě na velké ryby a přitom chytili menší mřenky, jako ten den Sophii. Seděla na kamenné podlaze (byla už půlnoc), zoufalá, co

asi bude doma, kde zůstaly její děti Jan s Evou, a nebyl tam nikdo, kdo by se o ně postaral. V chodbách před celou bylo slyšet pořád nějaké hlasy a rozruch, šoupání nohou a strkání lidských těl, protože vězení se pořád plnilo dalšími a dalšími oběťmi denního zátahu. Zamřížovaným oknem ve dveřích zahlédla známou tvář a srdce se jí proměnilo v olovo. Po té tváři stékaly čůrky krve. Byl to obličej jednoho mladého muže, kterého znala pouze křestním jménem, Wladyslaw; redaktor ilegálních novin, několikrát s ní krátce mluvil dole v bytě u Wandy a Josefa. Nevěděla proč, ale v tu chvíli si byla téměř jista, že Wandu museli zatknout také. Pak ji napadla další myšlenka. Maria Panno, vydechla a naráz při tom pomyšlení ochabla jako mokrý list: že se na tu šunku (mimo skutečnost, že ji spolykalo gestapo) určitě zapomnělo a že je její osud, ať už má být jakýkoli – svázán s osudem odboje. Představa toho osudu na ni dolehla s tak těžkou černou předtuchou, že i slovo "úděs" by její stav vyjadřovalo jen chabě.

Tu noc nespala. V cele byla zima a temno jako v hrobce a rozeznala jen tolik, že osoba – kterou sem uvrhli k ránu – je žena. A když dovnitř mříží pomalu začalo pronikat svítání, s šokem, i když ne právě s překvapením zjistila, že je to Wanda. V bledém úsvitu začala na Wandině tváři rozeznávat škaredou ránu; byla skutečně ošklivá a Sophii připomínala rozmačkané červené hrozny. Už ji chtěla vzbudit, ale rozmyslela si to a stáhla ruku zpátky; jenže Wanda se v tom okamžiku sama probudila, zasténala, zamrkala a zůstala hledět do Sophiiných očí. Nikdy nezapomene ten údiv ve Wandině rozbité tváři. "Zosia!" vykřikla a objala ji. "Zosia! Co ty tady proboha děláš?"

Sophie propukla v pláč a plakala tak zoufale a nešťastně Wandě na rameni, že to trvalo dlouhé minuty, než byla s to ze sebe dostat slovo. Wandina síla a trpělivost byla pro Sophii jako vždycky zdrojem útěchy; Wanda jí konejšivě šeptala do ucha a hladila ji mezi lopatkami, jako by to dělala sestra, matka nebo pečlivá ošetřovatelka; Sophie by byla dovedla v jejím náručí i usnout. Ale mučila ji hrozná úzkost, a když se trochu vzpamatovala, hned jí vypověděla příběh svého zatčení na dráze. Trvalo to jen pár vteřin. Slova se jí hrnula zmateně z úst, a vědoma si spěchu a zkratkovitosti i palčivé touhy dostat odpověď na otázku, která jí doslova svírala v křeči všechny vnitřnosti už dvanáct hodin: "Děti, Wando! Jan a Eva. Jsou v pořádku?"

"Ano, jsou. Jsou někde tady. Nacisti jim neublížili. Zatkli všechny lidi v domě – všechny, i tvoje děti. Úplně to vybílili." Přes pevné rysy její široké tváře, poničené ohyzdnou ranou, přelétl zmučený výraz. "Panebože, sebrali dnes tolik lidí z odboje. Já věděla, že už nám moc času nezbývá, když zabili Josefa. To je katastrofa!"

Aspoň že se dětem nic nestalo. Žehnala za to Wandě, protože se jí neuvěřitelně ulevilo. Pak podlehla nutkání a lehce se prsty přiblížila k poraněné tváři, k rudě ohraničené, houbovitě zjitřené ráně, ale nedotkla se jí a nakonec stáhla ruku zpátky. Znovu se přitom rozplakala. "Co ti to udělali, Wando, chudinko moje!" šeptala.

"Jedna gestapácká gorila mě shodila ze schodů a dupala po mně. Já bych je…" Zvedla oči vzhůru, ale deroucí se kletby jí nesešly ze rtů. Němce kdekdo neustále a tak dlouho proklínal, že jakákoli sebeneobvyklejší nadávka musela každému připadat nijaká; radši držet jazyk za zuby. "Není to tak zlé. Myslím, že mi nic nezlomil. Asi to vypadá horší, než to je." Znovu vzala Sophii kolem pasu a přitlumeně ji konejšila: "Chuďátko Zosio. Jen si představ, tys taky musela spadnout do téhle hnusné pasti."

Wanda! Jak vůbec Sophie mohla změřit nebo přesně vyjádřit svůj krajní cit k Wandě – tu směsici lásky, závisti, nedůvěry, závislosti, nevraživosti a obdivu? V některých ohledech si byly tak podobné, a přitom zas tak rozdílné. Ze začátku je k sobě přitahovalo společné okouzlení hudbou. Wanda přijela do Varšavy studovat na konzervatoři zpěv, ale ty ambice jí válka rozbila stejně jako Sophii. Když se náhodou Sophie nastěhovala do téhož domu, co bydlela Wanda a Josef, zpečetil jejich přátelství Bach a Buxtehude, Mozart a Rameau. Wanda byla vysoká mladá žena atletické postavy, s půvabnýma chlapeckýma rukama a nohama a s ohnivě rudými vlasy. Oči měly neodolatelně čistou, safírově modrou barvu, jakou v životě Sophie neviděla. Na tváři lehounký poprašek droboučkých jantarových pih. Dokonalou krásu trochu kazila poněkud nápadněji vystupující brada, ale Wanda v sobě měla jakousi neobyčejnou živost, světélkující intenzitu, která ji někdy až nápadným způsobem proměňovala; vždy jako by se celá rozzářila a byla samé jiskry a oheň (Sophii často napadlo slovo fougueuse) jako její vlasy.

V Sophiině a Wandině předchozí výchově byla jedna výrazná podobnost: obě totiž byly vychovány v prostředí nadšeného germánství. Wanda měla sugestivně německé jméno, Muck-Horch von Kretschmann – protože se narodila německému otci a polské matce v Lodži, kde hlavně v obchodě a v průmyslu, zvláště textilním, silně převládal německý vliv, jestli by nebylo vhodnější spíš říct, že přímo vládl. Tatínek byl továrník a vyráběl laciné vlněné zboží, a ten ji přiměl naučit se německy už velice záhy; mluvila plynnou němčinou bez známek cizí výslovnosti, jako Sophie, ale srdcem a celou duší byla Polka. Sophie nikdy nevěřila, že se může v lidské hrudi skrývat takové vlastenectví, a to dokonce měřeno měřítky země tak zapálených vlastenců. Wanda jako by byla nová Rosa Luxemburgová, kterou zbožňovala. Jen málokdy se zmínila o otci a také nikdy nevysvětlila, proč se úplně vzdala německé části svého původu; Sophie pouze věděla, že Wanda dýchala a celým tělem vpíjela myšlenku svobodného Polska a snila jen a jen o ní – o zářné budoucnosti osvobozeného polského proletariátu po konci války – a ta vášeň z ní udělala jednu z nejspolehlivějších a nejoddanějších členek odboje. Byla neúmorná, nebojácná, chytrá – prostě planoucí pochodeň. Se svou dokonalou znalostí jazyka okupačních hord byla pro podzemní hnutí vedle své horlivosti a všech ostatních schopností neobyčejně cenná. Wanda věděla, že Sophie také tak přirozeně ovládá němčinu, ale že ten dar odmítá dát do služeb odboje, což byl zprvu důvod, proč se na Sophii rozhněvala a proč se obě přítelkyně dostaly téměř na pokraj katastrofální roztržky. Sophie se totiž v hloubi duše jakékoli spolupráce s podzemním hnutím v boji proti nacistickému šílení k smrti bála, a taková neangažovanost připadala Wandě nejen protivlastenecká, ale viděla v ní čin morálního zbabělství.

Několik týdnů před Josefovým zavražděním a nacistickým zátahem se členům Zemské armády podařilo ukořistit v městě Pruszków nedaleko Varšavy gestapácké nákladní auto s úplným pokladem dokumentů a plánů. Wanda na první pohled poznala, že početné tlusté spisy obsahují nejtajnější zprávy na nejvyšší úrovni. Ale bylo jich mnoho a bylo zapotřebí je co nejdříve přeložit. Když Wanda přišla za Sophií a požádala ji, aby jí s dokumenty pomohla, Sophie opět

nebyla s to říci ano a znovu se dostaly do toho starého bolestivého sporu.

"Já jsem socialistka," řekla tenkrát Wanda, "ale ty nemáš vůbec žádnou politiku. Navíc dáš ještě na pánaboha. Nic proti tomu. Dřív bych tebou jen pohrdala, Zosio, pohrdala a nesnášela tě. Sama mám přátele, kteří pořád ještě nechtějí mít s takovými lidmi jako ty nic společného. Ale z tohohle jsem myslím vyrostla. Stupidní dogmatismus některých mých známých mi jde na nervy. A nadto, jak si určitě uvědomuješ, tě mám prostě ráda. Proto se na tebe nesnažím působit nějakými politickými nebo ideologickými důvody. Stejně by ses ani s řadou z nich nechtěla stýkat. Já jsem typická, ale oni tvoje typy rozhodně nejsou – to nakonec víš. Jenže ne všichni v odboji pro to mají politické důvody. Obracím se na tebe ve jménu humanity. Snažím se zapůsobit na tvůj smysl pro slušnost, na tvoje city lidského tvora a Polky."

V tom okamžiku se Sophie – jak tomu bylo po takových plamenných Wandiných přesvědčovacích manávrech vždycky – odvrátila a neříkala nic. Zahleděla se oknem ven na pustou zimní Varšavu, vybombardované domy a hromady sutin přikryté rubášem (nedalo se to vyjádřit jiným slovem) sírově špinavého, sazemi začerněného sněhu – pohled, který v ní vždy vyvolal příval hořkých slzí, ale v tu chvíli jen tíživou apatii, protože už se vlastně stal součástí každodenní šedivé bídy toho úděsného zpustošeného, vyhladovělého a umírajícího města. Kdyby peklo mělo předměstské čtvrti, vypadaly by jako tahle pustina. Strčila si konečky rozbolavělých prstů do úst. Nemohla si na ně natáhnout ani ty nejobyčejnější rukavice. Prací bez rukavic v továrně na dehtový papír si ruce úplně zničila; jeden palec se jí škaredě podebíral a bolel ji. Odpověděla Wandě: "Už jsem ti to řekla a říkám ti to znovu, má milá, nemůžu. Nechci. To je všechno."

"A důvod máš pořád stejný?"

"Ano." Proč Wanda nemůže přijmout její rozhodnutí a dát jí pokoj? Ta její úpornost je k zešílení. "Wando," řekla tiše, "nechci to rozvádět dál, než musím. Je mi trapné, když mám opakovat, co by ti mělo být naprosto jasné, aspoň podle toho, jak tě znám; jsi přece v zásadě nesmírně citlivá. Ale ve své situaci – a říkám to znova – nic podobného riskovat nemohu, vždyť jsou tady ty děti…"

"Je spousta žen v Zemské armádě a taky mají děti," skočila jí Wanda prudce do řeči. "Copak to nemůžeš pochopit?"

"Už jsem ti řekla jedno, já nejsem jako ta ‚spousta žen' a nejsem členka Zemské armády," odbyla ji Sophie již zlostně. "Já jsem sama sebou! Musím jednat podle svého svědomí. Ty děti nemáš. Tobě se to mluví. Já přece nemůžu vystavovat životy svých dětí takovému nebezpečí. Už to mají tak jako tak těžké."

"Bohužel mi to od tebe připadá velice urážlivé, Zosio, že se stavíš na nějakou jinou úroveň než ostatní. A nejsi s to obětovat…"

"Já už jsem obětovala," řekla Sophie hořce. "Ztratila jsem manžela a otce a matka umírá na tuberkulózu. Kolik toho musím proboha obětovat?" Wanda mohla sotva vědět o antipatii – říkejme tomu lhostejnost –, jakou chovala Sophie vůči manželovi a otci, kteří už leželi tři roky mrtví někde v sachsenhausenském hrobě; její slova zřejmě na Wandu výmluvně zapůsobila a hned vzápětí Sophie ucítila, že s ní Wanda hovoří daleko umírněnějším tónem, a skoro se jí zdálo, že až konejšivým.

"Zosio, podívej, do nijak zvlášť nebezpečné situace by ses nedostala. Nikdo by na tobě nechtěl, abys dělala něco skutečně riskantního – ani zdaleka by to nebylo, co dělají ostatní soudruzi nebo já. Je to záležitost tvého mozku, tvé hlavy. S tou znalostí němčiny bys mohla udělat spoustu úplně neocenitelných věcí. Odposlouchávat jejich krátkovlnné vysílání, překládat. Dokumenty, co jsme včera ukořistili z gestapáckého vozu v Pruszkówě. Aby bylo jasno: mají cenu zlata, o tom není pochyb. Samozřejmě bych to mohla dělat sama, ale je toho hrozně moc a já mám v hlavě tisíc jiných věcí. Copak to nevidíš, Zosio, jak bys mohla být neuvěřitelně užitečná, kdybychom ti sem pár těch dokumentů směli doručit, bylo by to úplně bezpečné – nikdo by neměl nejmenší podezření." Odmlčela se a pak řekla naléhavým tónem: "Ještě si to musíš rozmyslet, Zosio. Tohle začíná už být za hranicí slušnosti. Jen si pomysli, co pro nás pro všechny můžeš udělat. Pomysli na celou naši zem! Pomysli na Polsko!"

Snášel se soumrak. Na stropě zoufale mžourala slabounká žárovka – ten večer měli štěstí, často elektrika nešla vůbec. Sophie od rána přenášela haldy dehtového papíru a uvědomovala si, jak ji bolí v kříži, dokonce víc než oteklý a podebraný palec. Jako vždycky se cítila špinavá, lepkavá. Unavenýma, bolestně pálícíma očima hleděla na pusté panoráma města, na které slunce jako by už vůbec nechtělo zazářit. Vyčerpaně zívla, Wandu už vlastně neposlouchajíc, nebo spíš nevnímajíc skutečný smysl slov, která začínala znít řezavým, hekticky úporným tónem. Uvažovala, kde je asi Josef a jestli se mu něco nestalo. Věděla, že sleduje někoho někde na druhém konci města, s tou smrtící strunou svinutou pod kabátem, devatenáctiletý chlapec za posláním smrti, pomsty. Nemilovala ho, ale – hrozně jí na něm záleželo, ráda cítila teplo jeho těla vedle sebe v posteli, a úzkost o něho ji nepřejde, dokud se nevrátí. Panno Maria, matko Boží, pomyslela si, jaký já mám život! Dole na ohyzdné ulici – šedivé a rozryté a nevzhledně anonymní jako ošlapaná podrážka – pochodovala v prudkém větru četa německých vojáků, límce blůz rozevláté, pušky přes rameno; netečně sledovala, jak zacházejí za roh a mizí v ulici, kde by byla mohla u chodníku vidět, nebýt vybombardovaného domu, který bránil ve výhledu – ocelovou konstrukci veřejné šibenice; bylo to zařízení běžně využívané asi jako věšák, na kterém vetešníci rozvěšují obnošené šatstvo, a na jejím vodorovném rameni se už kroutilo a houpalo bezpočet varšavských občanů. A pořád se tam houpali a kroutili. Kristepane, copak ty vraždy nikdy neskončí?

Byla příliš unavená, takže neměla sílu udělat ani špatný vtip, ale napadlo ji, a už to měla přímo na jazyku, vyjevit Wandě jednu nehoráznost ukrytou hluboko v srdci: jediná věc, která by mě dovedla zlákat do vašeho světa, by bylo rádio. Poslouchat Londýn. Ale ne válečné zprávy. Ne zprávy o vítězství Spojenců ani o bojích polské armády nebo příkazy polské exilové vlády. Nic takového. Ne, já si docela prostě myslím, že bych stejně jako vy riskovala život a pomáhala, kdybych si mohla jednou jedinkrát poslechnout, jak sir Thomas Beecham diriguje Cosi fan tutte. Byla to hrozná, sobecká myšlenka, a hned když jí bleskla hlavou, si uvědomila, jak je neskonale nízká – ale nemohla si pomoct, tohle prostě cítila.

Na okamžik ji při tom pomyšlení zalila hanba, hanba, že si něco takového představuje v témž domě, kde sdílí pokoj s Wandou a Josefem, s těmi dvěma nesobeckými a statečnými lidmi, jejichž oddanost lidstvu a všem Polákům a soucit s pronásledovanými Židy byly zavržením všeho, co představoval její otec. Přes svou faktickou nevinu se cítila jako pošpiněná a zneuctěná jen tím, že byla během oněch posledních posedlých let s otcem ve spojení, že měla co dělat s jeho nehorázným pamfletem; a tak ji to krátké přátelství s onou sestrou a bratrem oddanými svaté věci přineslo okamžiky očistné milosti. Otřásla se a horečný pocit pošpinění zesílil, stal se palčivějším. Co by si pomyslili, kdyby se dověděli o profesoru Biegaském anebo zjistili, že u sebe tři roky nosí kopii jeho pamfletu? A proč? Z jakého nevyslovitelného důvodu? Aby jej použila jako malý klín, jako nástroj možného vyjednávání s nacisty, kdyby k tak nechutné situaci někdy došlo? Ano, odpověděla si, ano – z té hnusné a nedůstojné skutečnosti není východisko. A když v tu chvíli Wanda horovala o povinnosti a obětech, začalo ji její tajemství tak tížit, že je už prostě vzhledem k zachování vlastní rovnováhy vypudila z mysli, jako by to byly nějaké páchnoucí zbytky. Znovu začala poslouchat.

"Pro každého člověka nastane v životě okamžik, kdy se musí vzmužit a pochopit, že se s ním počítá," říkala Wanda. "Ty víš, že si o tobě myslím, jaký jsi krásný člověk. A Josef by pro tebe šel na smrt!" Zesílila hlas, který začínal sahat Sophii až do srdce. "Takhle se k nám ale teď stavět nesmíš. Musíš přijmout odpovědnost, Zosio. Přišel čas, kdy nemůžeš jen tak kolem všeho chodit, musíš se rozhodnout a volit!"

V tu chvíli zahlédla dole na ulici děti. Šly pomalu po chodníku, vážně spolu rozmlouvaly a vyloženě se loudaly, jak to malé děti dělají. Prošlo kolem nich pár chodců, mířících v podvečerním šeru k domovu, nějaký starší pán, celý zachumlaný proti větru do šatů nemotorně do Jana vrazil a Jan jen rukou udělal vzteklé gesto a pak se zas se sestřičkou sunuli dál, zabráni do hovoru, a něco si vysvětlovali… a vysvětlovali. Jan šel pro Evu do hodiny na flétnu – což byla náhodná, někdy úplně náhlá a improvizovaná záležitost (podle toho, jak rušný byl den), a hodina se konala ve vyklizeném suterénu asi ob pět ulic. Evu vyučoval nějaký Stefan Zaorski, flétnista Varšavského symfonického orchestru, a Sophie si ho musela nejdřív naklonit, zalichotit mu a uprosit ho, aby si Evu vzal jako žačku; kromě peněz, které Sophie mohla platit – a byla to žalostná částka –, existovalo málo motivů, proč by měl v tom pustém neradostném městě chudý muzikant dávat hodiny – existovaly jiné možnosti, jak si přivydělávat na živobytí, i když byly většinou ilegální. Byl vážně stižen těžkou artritidou obou kolen, což samozřejmě celé věci nijak nepomohlo. Ale Zaorski byl ještě mladý a svobodný a Sophie se mu líbila (jako se líbila mnoha jiným mužům, kteří se do ní hned při prvním setkání zbláznili) a bezpochyby souhlasil proto, aby se mohl její plavovlasou krásou čas od času potěšit. A Sophie byla navíc energická a nenápadně cílevědomá a nakonec dokázala Zaorského přesvědčit, že rozhodně nemůže jako matka nedat Evě hudební vzdělání. To by bylo jako popření základních věcí života.

Flétna. Kouzelná flétna. V městě rozbitých nebo rozladěných klavírů to byl pro první dětský skok do světa hudby ideální nástroj. Eva si flétnu šíleně zamilovala a po čtyřech měsících začal Zaorski děvčátko zbožňovat, udiven jejím přirozeným talentem, a jednal s ní, jako by byla zázračné dítě (což docela mohla být), druhá Landowska, nový Padarewski, další polská hřivna do hudebního panteonu – a nakonec odmítl brát i tu směšnou částku, kterou mu Sophie mohla platit. Zaorski se znenadání objevil dole na ulici, doslova se zjevil odnikud jako plavovlasý duch – polovyhladovělý, kulhající, s obličejem prokvetlým červenými žilkami, s vlasy jako režné koště a s nervózním výrazem v pohaslých očích. Špinavý vlněný svetr, který měl na sobě, byl jedna velká mozaika děr od molů. Sophie, vylekaná, se přitiskla k oknu, aby lépe viděla. Ten hodný neurotický pán zřejmě běžel za Evou, nebo se spíš za oběma dětmi hnal a spěchal přes kolik bloků, protože měl nejspíš něco závažného na srdci, nějaký důvod, který Sophie nemohla tušit. Pak však náhle smysl jeho příchodu pochopila. Jako vášnivý pedagog se dobelhal za Evou, aby jí opravil, vysvětlil nebo upřesnil něco, co ji právě naučil v hodině – prstoklad, frázování – kdovíco. To Sophie samozřejmě nemohla vědět, ale dojalo ji to i pobavilo.

Pootevřela okno, aby mohla zavolat na skupinku, která se právě zastavila u vchodu do vedlejšího domu. Eva měla plavé vlasy spletené do copánků. Právě přišla o přední zub. Jak jen může hrát na flétnu, uvažovala Sophie. Zaorski Evě zřejmě přikázal, aby otevřela pouzdro a vyndala flétnu; vzal ji do rukou, jako by chtěl hrát, ale nefoukal do ní, jenom prsty předváděl nějaké němé arpeggio. Pak přiložil rty k nástroji a vyloudil několik tónů. Dlouhou chvíli Sophie neslyšela nic. Na zimním nebi se náhle objevily obrovité stíny. Letka bombardovacích letadel Luftwaffe burácela s ohlušujícím hukotem na východ do Ruska, letěla velice nízko – pět, deset, pak dvacet obludných strojů se supími křídly rozpjatými proti nebi. Létala takhle v podvečer přesně jako podle jízdního řádu a celý dům se vždy otřásal rachotivým chvěním. Wandin hlas se v tom řevu úplně utopil.

Když letadla přeletěla, nahlédla Sophie dolů a zaslechla, jak Eva hraje, avšak byl to jen okamžik. Hudba jí byla známá, ale nedovedla ji určit – Händel, Pergolesi, Gluck –, kouzelný důmyslný trylek jímavé krásy a obdivuhodné symetrie. Ne víc než pět šest not, ale rozezněly kdesi hluboko v Sophiině duši antifonální zvonky. Promluvily k ní o všem, čím doposud byla a čím toužila být – a také o všem, co si přála pro své děti v budoucnosti, kterou rozhodne sám Bůh. Srdce jako by jí v těch hlubinách umdlévalo; najednou jí bylo slabo, nohy se po dní podlamovaly a zalila ji bolestná všeobjímající láska. A s ní i radost – radost, která byla nevysvětlitelně kouzelná a zoufalá zároveň a která jí s mrazením proběhla celým tělem.

Ale to krátké dokonalé zapískání se rozplynulo ve vzduchu stejně náhle, jako začalo. "Výborně, Evo!" slyšela hlas Zaorského. "Přesně tak!" A uviděla, jak učitel lehce pohladil po hlavě nejdřív Evu a pak Jana a trhavým krokem se vracel ulicí ke svému suterénnímu příbytku. Jan zatahal Evu za copánek a Eva vykřikla: "Nechás toho, Jane!" Nato vběhly děti dole do chodby.

"Musíš se rozhodnout!" naléhala na ni Wanda.

Sophie chvíli mlčela. Nakonec, když už slyšela klapot dětských kroků po schodech nahoru, odpověděla tiše: "Já už jsem volila, jak jsem ti řekla. Já se nechci nijak angažovat. A to míním jednou provždy! Schluss!" Na poslední slovo zesílila hlas a v duchu se sama sebe ptala, proč to řekla německy… "Schluss – aus! A to je poslední slovo!"

Během těch pěti měsíců, než Sophii uvěznili, snažili se nacisté vší mocí, aby severní Polsko "vyčistili" od Židů, aby bylo "Judenrein". Od listopadu 1942 až po celý leden příštího roku se realizoval plán deportace tisíců Židů žijících v severovýchodní oblasti Bialystoku, kteří byli nacpáni do vlaků a rozvezeni po koncentračních táborech v Polsku. Když prošli varšavským nádražním sítem, většinou se tito Židé dostali do Osvětimi. Mezitím došlo ve Varšavě k jakémusi zklidnění celé protižidovské akce – aspoň ve smyslu masových deportací. Že byly deportace z Varšavy už předtím dostatečně rozsáhlé, je zřejmé z některých tajných statistik. Před německou invazí do Polska v roce 1939 se pohyboval počet varšavských židovských obyvatel kolem 450 000 – což byla vedle New Yorku nejvyšší koncentrace Židů v jednom městě na celém světě. O pouhé tři roky později bylo Židů žijících ve Varšavě 70 000; ti ostatní většinou zahynuli nejen v Osvětimi, ale v místech jako Sobibór, Belzec, Chelmno, Majdanek a především Treblinka. Koncentrační tábor Treblinka byl umístěn v pustém kraji v relativně příhodné blízkosti Varšavy, a na rozdíl od Osvětimi, kam byli vězňové posíláni velkou měrou na nucené práce, byla Treblinka zcela určena k vyhlazování. Nebyla to náhoda, že obrovská "přesídlení" z varšavského ghetta, k nimž došlo v červenci a srpnu 1942 a po nichž tato část města zůstala jako přízračný prázdný kráter, souvisela se zřízením tak bukolického odlehlého útočiště, jako byla Treblinka a její plynové komory.

Z oněch 70 000 Židů, kteří zůstali ve městě, žila asi polovina "legálně" ve zpustošeném ghettu (a když tehdy strádala Sophie v gestapáckém vězení, řada se jich připravovala na mučednickou smrt v dubnovém povstání, které mělo propuknout jen o pár týdnů později). Většina z těch zbývajících 35 000 – tajných obyvatel takzvaného interghetta – přežívala v zoufalství uprostřed trosek jako štvaná zvěř. Nebylo dost na tom, že je pronásledovali nacisté: prožívali nekonečná muka strachu, že je udají bezcharakterní "lovci Židů" – ti, kteří se stávali kořistí Josefovou – a další polští zaprodanci, jako byla ona ctěná paní profesorka americké literatury; stávalo se dokonce (a nebylo to tak zřídka), že byli prozrazeni díky nejrůznějším zvráceným zradám vlastních soukmenovců. Bylo to něco až přízračného, že prozrazení a zavraždění Josefa předznamenávalo očekávaný německý průlom. Ten krutě poničený zbytek Zemské armády – panebože, jak to bylo smutné. Ale nakonec se to dalo čekat, dodala. Takže nakonec to bylo skutečně kvůli Židům, že se ocitli v jednom a témž vroucím kotli. Je příznačné, že mezi členy Zemské armády byli také ortodoxní Židé. A nutno dodat následující: i když Zemská armáda – jako členové odboje kdekoli jinde v Evropě – měla vedle účinné pomoci a podpory Židům (v Polsku přesto existovaly dvě frakce, které zůstávaly urputně antisemitské) – ještě i jiné zájmy, udržovala se tato pomoc na jednom z předních míst mezi položkami její činnosti; a tak se dá bezpečně říct, že desítky a desítky příslušníků ilegálního odboje byly mezi jiným pochytány za svou snahu pomoct těm věčně pronásledovaným a smrtelně ohrožovaným Židům, a mezi nimi byla i Sophie – neposkvrněná Sophie, nepřístupná, neangažovaná – a padla do nacistických tenat vlastně náhodou.

Po většinu března, včetně oněch čtrnácti dnů, které Sophie strávila ve vězení gestapa, transporty Židů z bialystocké oblasti přes Varšavu do Osvětimi dočasně ustaly. Tím by se také dalo vysvětlit, proč Sophie a členové odboje – teď to bylo na 250 vězňů – nebyli do koncentračního tábora odesláni ihned: Němci, vždy efektivní, čekali, až budou moct své nové zajatce přiřadit k masovějšímu transportu lidských těl, a jelikož se z Varšavy nedeportovali žádní Židé, zdál se odklad účelný. Další klíčová událost – přestávka v deportacích Židů na severovýchod – si vyžaduje komentář; ta totiž s největší pravděpodobností souvisela s výstavbou spalovacích pecí v Brzezince. Od samého začátku sloužila původní spalovna v Osvětimi spolu s plynovou komorou jako hlavní prostředek masové likvidace pro celý koncentrační tábor. Prvními oběťmi byli ruští váleční zajatci. Původní areál byl polský: kasárna i přilehlé budovy Osvětimi tvořilo nevábné jádro bývalé instituce polské kavalerie, kterou Němci okupovali. Svého času sloužila tato nízká rozlehlá stavba jako skladiště zeleniny a Němci zřejmě zjistili, že architektura budovy je pro jejich cíle velice příhodná; velké jeskyňovité sklepení, kde se kdysi vršily hory tuřínu a brambor, se dokonale hodilo pro dušení lidí ve velkém, stejně tak jako přilehlé přípravny se hodily pro instalaci spalovacích pecí tak přirozeně, že to vypadalo, jako by to tu bylo zřízeno přímo na zakázku. Bylo zapotřebí postavit jedině komín, a řezníci měli živnost zavedenou.

Jenže tohle místo mělo vzhledem k davům odsouzenců, které začaly plynout do tábora, omezenou kapacitu. Přestože se pro likvidaci vybudovalo roku 1942 několik menších provizorních bunkrů, došlo ke krizi, a to ve smyslu likvidace samé i následovné manipulace s mrtvými těly, kterou mohlo vyřešit pouze dokončení nové obrovské spalovny v Brzezince. Němci – anebo spíš jejich židovští i křesťanští otroci – tu zimu tvrdě pracovali. První ze všech čtyř gigantických incinerátorů byl spuštěn týden poté, co Sophii zatklo gestapo, druhý o pouhých osm dní později – prakticky několik hodin před jejím příjezdem do Osvětimi, což bylo 1. dubna. Z Varšavy odjížděla 30. března. Toho dne nahnali ji, Jana a Evu a na 250 příslušníků odboje včetně Wandy do vlaku, v kterém již bylo 1800 Židů konečně odeslaných z Malkinie, tranzitního tábora severovýchodně od Varšavy, kde byl shromážděn zbytek židovského obyvatelstva z bialystocké oblasti. Vedle Židů a bojovníků Zemské armády byl ve vlaku též kontingent Poláků – varšavských občanů obojího pohlaví v počtu kolem dvou set –, které gestapo sebralo během jedné ze svých hektických nemilosrdných lapanek, přičemž oběti se v tomto případě neprovinily ničím jiným, než že měly tu katastrofální smůlu a byly přistiženy na nepravé ulici v nepravou chvíli. Anebo přinejmenším měla vina všech těchto lidí technický, ne-li přímo iluzorní charakter.

Mezi těmi nešťastníky byl také Stefan Zaorski, který neměl pracovní průkaz a už dřív se Sophii svěřil se svým tušením, že se dostane do vážných nepříjemností. Sophie zůstala úplně omráčená, když se dověděla, že jeho taky chytili. Viděla ho z dálky před vězením a jednou ho zahlédla ve vlaku, ale nikdy se jí nepodařilo v natlačeném dusícím se přízračném davu s ním mluvit. Byl to zase po nějaké době jeden z nejpočetnějších transportů, který dojel do Osvětimi. Sama jeho rozsáhlost je možná nejlepší známkou toho, jak náruživě chtěli Němci nových zařízení v Brzezince využít. Tentokrát se mezi Židy nedělala žádná selekce a nikdo nebyl vytříděn na práci, a i když sice nebylo nic tak zvláštního, že byl likvidován celý transport, byla tato jatka pamětihodná tím, že měla nejspíš dokazovat snahu Němců hrdě se předvést, jak dovedou využít nejnovější, největší a také nejrafinovaněji zbudovaný nástroj v oblasti techniky vraždění: v rámci

inaugurace spalovny č. 2 šlo všech 1800 Židů na smrt. Jediný člověk neunikl, všichni skončili ihned v plynu.

Přestože mi Sophie o svém životě ve Varšavě všechno velice upřímně vyprávěla, i o tom, jak ji zatkli a uvrhli do vězení, bylo zvláštní, že o skutečné deportaci do Osvětimi a o svém příjezdu na místo mluvila jen zdrženlivě. Nejdřív jsem si myslel, že je to pro ni příliš hrozné, a nemýlil jsem se, ale skutečný důvod jejího mlčení a její vyhýbavosti jsem se dověděl teprve později, i když jsem o té okolnosti tehdy příliš mnoho neuvažoval. Pokud budou předchozí odstavce s kumulací statistik připadat někomu abstraktní nebo statické, je to proto, že jsem se musel pokusit po tolika letech evokovat poněkud širší zázemí oněch událostí, jejichž bezbrannými účastníky se Sophie a ostatní stali, a užít přitom fakt, která by mohla být dosažitelná sotva někomu jinému než lidem, které toho dne již tak vzdáleného poválečného roku vedl v prvé řadě profesionální zájem.

Mnoho jsem se od té doby o všem napřemýšlel. Často jsem uvažoval, co by si asi byl pomyslel profesor Biegaski, kdyby se toho byl dožil a dověděl se, že osud jeho dcery a zvláště jeho vnoučat tak úzce souvisel a byl nerozlučně spjat s realizací jeho snu, který sdílel se svými národně socialistickými idoly: s likvidací Židů. Přes ono zbožnění říše byl hrdý Polák. Musel být také výjimečně citlivý k otázkám moci. Lze těžko pochopit, jak mohl být slepý vůči faktu, že ta obrovitá smrtonosná akce nacistů postihnuvší evropské Židy musí nakonec stihnout jako dusivá mlha i jeho krajany – národ nenáviděný tak zuřivě, že jej před faktickou likvidací zachraňoval pouze precedent nenávisti ještě vzepjatější, nenávisti projevované vůči Židům. Nakonec odpor pociťovaný vůči Polákům se stal osudným profesorovi samému. Ale jeho obsese ho musela činit slepým vůči mnoha věcem a zůstává ironií, že – i když Poláci a jiní Slované nebyli přímo jako další na listině předurčených k vyhlazení – nedovedl předvídat, jak taková vrcholná nenávist musí přitahovat do svého smrtícího jádra jako obrovitý magnet kovové piliny bezpočet obětí, které ani nenosily žluté hvězdy. Sophie mi jednou řekla – když se mi rozhodla vyjevit některé podrobnosti ze svého života v Krakově, o nichž dosud mlčela –, že jí samou sice profesor ve své přísné autoritě pohrdal, ale dva malé vnoučky zbožňoval zjihlou, opravdovou a bezvýhradnou láskou. Nelze vůbec uvažovat, jak by asi tenhle sužovaný člověk reagoval, kdyby byl přežil a viděl, že Jana i Evu zhltla táž černá jáma, kterou ve své fantazii připravoval pro Židy.

Nikdy nezapomenu na Sophiino tetování. Ten podivně cizí prvek, který působil na zápěstí jako řádka drobných jizev po kousnutí, bylo v jejím zjevu to jediné, co v mé mysli vyvolalo onoho večera, kdy jsem ji v Růžovém paláci uviděl poprvé, mylné domnění, že je Židovka. Podle běžně vágní a neinformované mytologie byla tato zajímavá znamení nerozlučně spjata s představou Židů přeživších koncentrační tábory. Kdybych však byl tehdy věděl, jakou proměnu tábor prodělal během oněch úděsných čtrnácti dnů, kterými jsem se tu zabýval, byl bych pochopil, že tetování velice významně a těsně souviselo se Sophiiným cejchem Židovky, který dostala, i když Židovka nebyla. A právě to… Ona a další spoluvězňové nežidovského původu získali klasifikaci, která je paradoxně vzdalovala osudu bezprostřední smrti. Je v tom kus výmluvného byrokratismu. Tetování "árijských" vězňů bylo zavedeno teprve koncem března a Sophie musela patřit k prvním nežidovským příchozím, kteří tento cejch dostali. I když to zpočátku mohlo poněkud mást, lze novou nacistickou politiku snadno vysvětlit: souvisela takříkajíc s navíjením dynama smrti. Vzhledem ke skutečnosti, že nyní už bylo ono "konečné řešení" nalezeno a Židé byli v dostatečném množství posíláni do nových plynových komor, nebylo zapotřebí je číslovat a vést evidenci počtu. Himmlerův rozkaz zněl, že musí zahynout všichni Židé bez výjimky. Takže na jejich místo v táboře, který měl být nyní Judenrein, přicházejí árijci, kteří dostávali tetování kvůli identifikaci – jako otroci umírající jiným druhem pomalé vleklé smrti. Tolik tedy k Sophiinu tetování. (Tak aspoň vypadal v hlavních obrysech původní plán. Jenže jak už to dopadlo mnohokrát, plán se změnil, příkazy byly odvolány. Existoval totiž rozpor mezi touhou vraždit a mezi potřebou pracovních sil. Když koncem zimy toho roku přijel do tábora nový kontingent německých Židů, bylo nařízeno, že všichni tělesně zdatní vězňové – muži i ženy – budou přiděleni na nucené práce. Takže v té společnosti živých mrtvých, jejíž součástí se Sophie stala, byli židovští a nežidovští vězni smícháni.)

A pak bylo prvního dubna, apríl, den ztřeštěných vtipů. Poisson d'avril. V polštině je to stejné jako v latině: Prima Aprilis. Vždycky když ten den s plynoucími roky posledních desítiletí v rodinném kruhu nadešel, vyvolával ve mně vzpomínky na Sophii, které mě braly za srdce právě v okamžicích, kdy jsem se sám stával předmětem těch roztomilých pošetilých žertíků svých dětí ("Apríl, tatí"); ten mírný pater familias, vždy tak velkoryse odpouštějící, se náhle rozvzteklil jako skunk. Nesnáším prvního apríla a nesnáším toho židovsko-křesťanského boha. Ten den totiž znamenal konec Sophiiny cesty. A v mých představách nebyl ten den ani tak spojen s mechanickou náhodou Sophiina příjezdu, jako spíš se skutečností, že jen o čtyři dny později došel Rudolfu Hössovi z Berlína příkaz, že od té chvíle nemají být posíláni do plynu žádní vězňově nežidovského původu.

Sophie mi dlouhou dobu odmítala vypovědět podrobnosti o svém příjezdu do Osvětimi, a možná že jí to prostě nedovolovalo okamžité rozpoložení – což bude asi nejpravděpodobnější. Ale už předtím, než jsem se dověděl, co se jí po pravdě tehdy stalo, dovedl jsem si sám vytvořit aspoň matný obrázek událostí onoho dne – dne, který se v záznamech popisuje jako den předčasně teplý a bující zeleným jarem, s nímž se začínaly rozbalovat lístky kapradí, rozkvétala první forzýtie a svítilo slunce a vzduch byl průzračně čistý. Tisíc osm set Židů bylo spěšně naloženo do nákladních vagonů a odvezeno do Brzezinky, což byla dvouhodinová operace zvládnutá po poledni. Nedělala se, jak jsem již řekl, žádná selekce; schopní a zdraví muži a ženy i děti – všichni zemřeli. Brzy nato rozhodli esesáčtí důstojníci, jako by je náhle posedla touha udělat se všemi existujícími oběťmi stejně krátký proces, že vlakový transport na nádražní rampě (počtem dvě stě lidí) s členy odboje půjde taky do plynu. Ti též odjeli v nákladních vozech a zbylo tu jen na padesát jejich soudruhů, včetně Wandy.

Celá operace však byla čímsi podivně přerušena a skoro celé odpoledne se na cosi čekalo. V posledních dosud obsazených vozech zůstala vedle zbytků odbojářské skupiny Sophie s Janem a Evou a poničený dav Poláků chycených při posledním varšavském zátahu. Odklad se protáhl na několik hodin, až do časného soumraku. Esesáci – důstojníci, učení páni doktoři, stráže – jako by se na rampě jen hemžili, zbroceni potem nerozhodnosti: Rozkazy z

Berlína? Odvolání? Člověk se mohl o příčině jejich nervozity jen dohadovat. Ale to nevadilo. Nakonec bylo jasné, že se SS rozhodlo pokračovat v "práci", jenže tentokrát na základě selekce. Službu konající záložní důstojník nařídil, že všichni musejí vystoupit a postavit se do front. Pak se ujali práce doktoři. Selekce trvala něco přes hodinu. Sophii, Jana a Wandu poslali do tábora. Tak bylo rozhodnuto asi o polovině vězňů. Mezi odsouzenými na smrt v brzezinské spalovně č. 2 byl učitel hudby Stefan Zaorski a jeho žačka, flétnistka Eva Marie Zawistowska, které by bývalo bylo ani ne za týden osm let.

13

Do tohoto místa svého vyprávění musím vložit krátký literární obrázek, který jsem se pokusil dát dohromady ze Sophiiných vzpomínek, jak mi je vyprávěla toho letního víkendu. Domnívám se, že shovívavý čtenář zpočátku hned nepostřehne, co vlastně tato drobná vzpomínka ve výpovědi o Osvětimi předjímá, jak se ukáže později, ale ze všech Sophiiných pokusů nějak se vypořádat s tou chaotickou minulostí zůstává tou nejpodivnější črtou a fragmentem, který nejvíc mate.

Místo: opět Krakov. Doba: začátek června roku 1937. Osoby jsou Sophie a její otec a postava v tomto příběhu nová. Dr. Walter Dürrfeld z Leuny poblíž Lipska, ředitel IG Farbenindustrie, oné Interessengemeinschaft nebo celého průmyslového konglomerátu – i na tehdejší dobu nepředstavitelně obrovského –, jehož prestiž a velikost stačí, aby se z toho profesorovi Biegaskému zatočila hlava a naplnila ho závratnou euforií. Nemluvě o dr. Dürrfeldovi samém, který je profesorovi díky jeho akademické specializaci – mezinárodněprávní aspekty průmyslových patentů – dobře znám jakožto věhlasný kapitán německého průmyslu. Kdybychom pana profesora vykreslili v Dürrfeldově přítomnosti jako šaškovsky servilního, zbytečně by ho to snižovalo a zdůrazňovalo patolízalství, které občas tváří v tvář německé moci a možnostem německého národa projevoval; má přece svůj vlastní věhlas vědce a odborníka ve svém oboru. Je to též člověk společensky na úrovni. Nicméně Sophie dobře vidí, jak mu lichotí, když může být v živé blízkosti tohoto titána, a dá se říct, že by opravdu stačil jen malý chloupek a jeho snaha zavděčit se Dürrfeldovi by mohla připadat přehnaná. Tahle schůzka do sebe nemá vůbec nic profesionálního; setkání je čistě společenské, rekreační. Dürrfeld s manželkou podnikají prázdninový výlet po východní Evropě a nějaký společný známý z Düsseldorfu – také odborník na patenty jako profesor – vykorespondoval tohle setkání a dojednal v obvyklém zmatku telegramů posílaných na poslední chvíli. Jelikož Dürrfeld má velice naplněný program, nesmí tahle drobná záležitost trvat dlouho, a dokonce nelze hosty pozvat ani k jídlu: letmá prohlídka univerzity s jejím velkolepým Collegium Maius; hrad Wawel, tapiserie, přestávka na šálek čaje, možná na chvilku si vyjet někam do okolí, ale to je všecko. Odpoledne v příjemné společnosti, pak lůžkovým vlakem do Wroclawi. Profesor zřejmě touží po daleko hlubších kontaktech. Jenže mu budou muset stačit čtyři hodiny.

Frau Dürrfeldová je indisponovaná – stihl ji der Durchfall, takže musela zůstat doma v hotelu Francuski. A když nyní trojice sedí a popíjí po sestupu z hradeb Wawelu odpolední čaj, profesor se omlouvá, možná s poněkud přílišnou dávkou hořkosti, za nedobrou krakovskou vodu a vyjadřuje, možná s trochu příliš silnou dávkou citu, jak je mu líto, že mohl Frau Dürrfeldová spatřit jen na tak krátký okamžik, než odešla do svého apartmá. Dürrfeld polichoceně přikyvuje, Sophie poposedává. Ví dobře, že profesor na ní bude později chtít, aby mu rozhovor pomohla reprodukovat, protože si jej bude chtít zapsat do deníku. Taky si dobře uvědomuje, že ji profesor na tento výlet vytáhl násilím, aby se mohl předvést se dvěma věcmi – za prvé je Sophie "bomba", jak se toho roku říkalo v amerických filmech, a za druhé prostě proto, že pouhá její přítomnost, vybrané chování a jazyk mohou tomuto vzácnému hostu, tomuto dynamickému kormidelníku obchodu, dokázat, jak může věrnost zásadám německé kultury a německé vzdělanosti dát vyrůst (a to prosím v takovém slovanském Zastrkově) tak kouzelné napodobenině německé Fräulein, na jaké by ani nejzapřísáhlejší zastánce rasové čistoty nemohl shledat nic závadného. Sophie na tuhle roli aspoň vypadá. Stále poposedává a v duchu se modlí, aby konverzace – pokud se dostane do vážnější roviny – nesklouzla do oblasti nacistické politiky; začíná jí totiž být z toho náhlého extrémního obratu ve vývoji profesorových rasových názorů špatně a nemá chuť ty nebezpečné nehoráznosti poslouchat nebo jim z povinnosti přizvukovat.

Ale nemusí se obávat. Profesor má během taktně vedené konverzace na mysli kulturu a odborné záležitosti – o politice se nemluví. Dürrfeld s mírným úsměvem poslouchá. Je zdvořilý a pozorný; je to štíhlý hezký muž, asi pětačtyřicátník, se zdravou růžovou pletí a neskutečně čistými nehty (ten detail ji kupodivu nesmírně upoutal). Vypadají skoro jako srpky ze slonové kosti. Je naprosto dokonale upraven a vedle jeho bezvadně ušitého obleku působí tatínkovy volné světlé šaty s proužkem lacině a staromódně. Všimne si, že Dürrfeld má i anglické cigarety – Craven, Áčka. Poslouchá profesora a jeho oči mají vlídný pobavený, poněkud zpytavý výraz. Sophie si uvědomuje, že ji ten člověk trochu přitahuje – vlastně ne jenom trochu, dosti silně. Červená se a cítí, že jí tváře planou. Tatínek právě rozhazuje u stolu perly z polských dějin a zdůrazňuje vliv německy mluvící kultury na Krakov a vůbec na celý jih Polska. Je to přece tak dlouhá a nesmazatelná tradice! Samozřejmě, a o tom není třeba vůbec ani hovořit (i když o tom profesor hovoří), Krakov byl ještě nedávno po tři čtvrti století pod blahodárným vlivem rakouské vlády – natürlich, to přece dr. Dürrfeld ví; ale je mu též známo, že město zaujímalo ve východní Evropě téměř výsadní postavení v tom smyslu, že mělo vlastní ústavu, které se dnes říká "magdeburská práva", vycházející ze středověkých zákonů formulovaných v Magdeburku? Není taky divu, že tato komunita tkvěla svými kořeny v německých zvycích a zákonech, v samém duchu němectví, takže i dnes existuje mezi krakovskými občany nutkání živit lásku k německému jazyku, který, jak pravil von Hofmannstahl (nebo to řekl Gerhart Hauptmann?), má nejbáječnější vyjadřovací prostředky od dob klasické řečtiny. Sophie si najednou uvědomuje, že profesor soustřeďuje pozornost na ni. Dokonce i jeho dcera, pokračuje, jeho malá Zosia, jejíž vzdělání možná není dosud právě nejširší, mluví tak plynně, že zvládla nejen s dokonalým mistrovstvím Hochsprache, němčinu jakožto standardní vyučovací jazyk, ale i hovorovou Umgangssprache, a navíc dovede napodobit, pokud by se tím chtěl pan doktor pobavit, téměř každou jazykovou rovinu mezi těmito krajnostmi.

Následuje několik trapných minut (pro Sophii), během nichž musí, důrazně vybízena otcem, předvést nějakou náhodně vybranou frázi v různých místních německých nářečích. Ten napodobovací trik si lehce osvojila již jako dítě a profesor jejího umění s velkým potěšením využíval. Je to jedno z těch drobných násilí, kterých se vůči ní otec občas dopouští. Sophie je v zásadě plaché povahy a je jí nepříjemné, když se musí takhle před Dürrfeldem předvádět, ale nakonec se s poněkud pokřiveným ztrapnělým úsměvem podvolí a mluví na tatínkův příkaz švábštinou, pak líně intonovanou bavorštinou, němčinou rodáka z Drážďan, z Frankfurtu, hned nato saštinou z Hannoveru a konečně – vědoma si, že jí musí být na očích vidět, jak je zoufalá – vykoktává napodobeninu rázovitého obyvatele Schwarzwaldu. "Entzückend!" chválí ji Dürrfeld s nadšeným smíchem. "Roztomilé. Prostě roztomilé!" A Sophie si zároveň uvědomuje, že Dürrfeld je sice jejím drobným hereckým výkonem unesen, ale zároveň že vyciťuje, jak je to trapné, a tak šikovně její výstup ukončuje. Připadá Dürrfeldovi tatínkovo chování urážlivé? Nedovede rozhodnout. Doufá, že ano. Tatínku, tatínku. Du bist ein – a merde…

Sophie jen stěží potlačuje nudu, ale vydrží být pozorná. Profesor nyní stočil hovor (aniž přitom vypadal zvědavě) na téma jeho srdci druhé nejbližší – průmysl a obchod, a moc, která tuto činnost, teď tak prudce vzkvétající, stimuluje. Dürrfeldovu důvěru získává snadno, profesorovy znalosti o architektuře světového obchodu jsou zevrubné, encyklopedické. Ví přesně, o čem se může rozhovořit otevřeně, kde je záhodno se předmětu vzdálit, kdy zachovat diskrétnost. O Führerovi se nezmíní ani jednou. Když si bere s trochu přílišnou vděčností výborný, ručně rolovaný kubánský doutník, který mu Dürrfeld nabídne, vyjadřuje hluboký obdiv nad nedávným německým úspěchem. Dočetl se o něm před krátkým časem v curyšských finančních novinách, které má předplaceny. Jde o obchod uzavřený se Spojenými státy o prodeji velkého množství syntetického kaučuku vyvinutého s takovou dokonalostí IG Farbenindustrie. To je přece pro říši výborný tah, vykřikne profesor – a v tom okamžiku si Sophie všimne, že se Dürrfeld, zřejmě muž, kterému se nelze hned tak zalichotit, chápavě usměje a rozhovoří se živěji. Je vidět, že se mu líbí profesorův technický přístup k problému, který ho skutečně zaujme, takže se až trochu vychýlí kupředu a opakovaně zdůrazňuje své názory gestikulací nádherně pěstěných rukou. Sophie nestačí sledovat řadu podrobností jí vzdálených, ale sleduje zatím Dürrfelda z vyloženě ženského hlediska: je skutečně hezký, uvažuje, pak ale tu myšlenku s mírně nepříjemným pocitem hanby zapudí. (Jak jen může, vždyť je vdaná žena a matka dvou malých dětí!)

V tu chvíli se Dürrfelda zmocňuje jakýsi vnitřní nepokoj a vztek, a přestože se zřejmě snaží ovládat, zatne ruku v pěst, až mu zbělí klouby, a zesiná a rysy kolem úst mu ztvrdnou. S těžko skrývaným rozrušením se pak rozhovoří o imperialismu, z něhož obviňuje die Engländer a die Holänder, o spiknutí dvou bohatých obchodních velmocí, jež se snaží ovládnout a kontrolovat ceny přírodního kaučuku a vytlačit všechny ostatní z trhu. A dokonce obviňují IG Farben z monopolistických praktik! Co jiného ale může dělat? říká uštěpačným řezavým hlasem, který Sophii překvapuje, protože tolik kontrastuje s jeho předchozí jemnou vyrovnaností. Není divu, že svět žasne nad naším protiútokem! Když jsou Britové a Nizozemci prakticky jediní vlastníci Malajska a Východní Indie a úplně zločinným způsobem určují na světových trzích astronomické ceny, co jiného si pak může počít Německo než využít svého technického talentu a vyrobit syntetickou náhražku, která by byla nejen laciná, trvanlivá a odolná, ale dokonce – "odolná proti naftě"! Výborně! Profesor vzal ta slova Dürrfeldovi přímo z úst. Odolný proti naftě! Chytrý pan profesor zvládl své domácí cvičení dokonale, protože jeho mysl uchovala především ten nejvýraznější fakt, že revoluční vlastností tohoto nového syntetickeho výrobku je jeho odolnost vůči naftě, klíč k jeho významu a atraktivnosti. A to je další lichotivý prvek, který nezklame: Dürrfeld se usmívá, potěšen profesorovými odbornými znalostmi. Ale jak se stává často, tatínek neví, kdy přestat. Jako by se celý pod tím popraškem lupů na svém proužkovaném obleku načepýřil, začíná se předvádět a sype ze sebe odborné chemické termíny jako "nitril", "buna N", "polymerizace hydrokarbonátů". Jeho němčina je sladká jako med – ale Dürrfeld, kterého takto odvedl od jeho spravedlivého vzteku na Brity a Nizozemce, se opět proměňuje v toho bývalého nezúčastněného džentlmena, hledícího na teatrální profesorův projev zpod povytaženého obočí s lehce iritovaným a znuděným výrazem.

Ale je to zvláštní, protože profesor dovede být ve svých nejlepších okamžicích opravdu roztomilý. Někdy dovede překonat sám sebe. A tak když během jízdy do velkých solných dolů ve Wieliczce jižně od Krakova sedí všichni tři vedle sebe na zadním sedadle hotelové limuzíny, stařičkého, ale pečlivě osetřovaného daimleru vonícího leštěnkou na dřevo, jeho dobře nacvičené expozé o polském solném průmyslu a jeho tisíciletých dějinách je vskutku poutavé, chytré a rozhodně nemůže nikoho nudit. Předvádí se se svým nadáním, jež z něho udělalo poutavého profesora a řečníka, který dovede své posluchače nadchnout kouzlem osobnosti. Také nyní nevystupuje tak teatrálně a sebevědomě. Na chvíli je pobaví jménem krále, který doly ve Wieliczce založil: Boleslaw Bázlivý; několik laciných, ale vhodně načasovaných vtipů Dürrfeldovi opět spraví náladu. Sophie se pohodlně opírá o opěradlo a cítí, že se jí ten člověk čím dál tím víc líbí; tak málo se podobá mocnému německému průmyslníku, uvažuje. Po očku se po něm podívá a zapůsobí na ni skutečnost, že na něm nevidí žádnou aroganci, a naopak nějak ji dojme jeho zvláštní vlídnost, zranitelnost – anebo je to jen jakási osamělost? Kraj září bohatým, živě se třepotajícím listovím, šťavnatými loukami posetými lučním kvítím – polské jaro v prvním bujném rozkvětu. Dürrfeld se o tom pohledu vyjádří s opravdovým potěšením. Sophie cítí, jak se jeho rameno tiskne k jejímu, a uvědomuje si, že jí na holé pokožce naskakuje husí kůže. Pokouší se odtáhnout, jenže v těsném prostoru auta se jí to nepodaří. Lehce se chvěje, ale pak se uvolňuje.

Dürrfeld natolik roztál, že se dokonce cítí povinen pronést jakousi rozpačitou omluvu: neměl by se dávat těmi Brity a Nizozemci tak unášet, říká profesorovi mírným hlasem, promiňte mi ten výbuch, ale ty jejich monopolistické praktiky a manévrování s dodávkami přírodního produktu, jako je kaučuk, kterého by se celému světu mělo dostat rovnou měrou, je opravdu nehoráznost. Rodilý Polák, obyvatel země, která podobně jako Německo nemá bohaté zámořské kolonie, to jistě pochopí. Mluví se pořád o možnosti nějaké příšerné války, ale tu pravděpodobnost nevyvolává žádný údajný militarismus nebo nějaká slepá touha po dobývání jiných zemí (což se teď často vznáší jako křivé obvinění vůči některým zemím – například vůči Německu, ano představte si tu nehoráznost, vůči Německu), ale vyvolává ji především

ta chamtivost. Co má dělat takový národ jako Německo, když – připraven o možnosti mít vlastní kolonie, které by mu mohly pomoct vyřešit jeho problémy, a zbaven čehokoli, co by představovalo jeho vlastní Sumatru a jeho vlastní Borneo – musí čelit nepřátelskému světu, jehož všechny výspy jsou obsazeny mezinárodními piráty a ziskuchtivci. Dědictví Versailles! Ano, jaké! Po stránce tvůrčích možností aby se úplně zbláznili. Musí si vyrobit svůj vlastní materiál – všecko! – musí jej stvořit z chaosu a pomocí svého vlastního génia, a pak se postavit zády ke zdi a podívat se tváří v tvář davu nepřátel. Jeho malá řeč končí. Profesor září a dokonce tleská.

Dürrfeld zmlká. Přes vášnivé zaujetí svými myšlenkami je velmi klidný. Nehovořil vlastně ani pobouřeně, ale umírněnou, lehce plynoucí stručnou výřečností a Sophie cítí, že na ni jeho přesvědčivě znějící slova zapůsobila. O politice a světových událostech má Sophie sice dost naivní názory, avšak je natolik chytrá, že si to uvědomuje. Nedovede říct, zda ji více vzrušují Dürrfeldovy myšlenky nebo jeho fyzická přítomnost – možná že z obojího něco –, ale cítí, že má ten člověk svá slova hluboce promyšlená, a rozhodně jí ani v nejmenší míře nepřipomíná toho dogmatického nacistu, který byl předmětem tak zuřivě pomlouvačné kampaně, již rozvířilo těch pár liberálů a radikálů na univerzitě. Třeba opravdu není nacista, uvažuje optimisticky – ale pak ji napadá, že člověk takového vysokého postavení musí být členem strany. Ano? Ne? Hm, to už je jedno. Uvědomuje si v tu chvíli přesně dvě věci: zmocňuje se jí příjemné, lehce erotické vzrušení, které ji naplňuje sladce dráždivým pocitem nebezpečí, jaký zažila kdysi před lety ještě jako dítě ve vídeňském Prateru na vrcholku Riesenradu – nebezpečí příjemné a zároveň téměř nesnesitelné. (Zaplavena tímto pocitem nemůže se uvnitř neroztřást při vzpomínce na katastrofickou domácí událost, která jí dává, jak si dobře uvědomuje, volnost, dokonce právo takovou elektrizující touhu v sobě nepotlačit: vidí siluetu svého manžela, v županu, stojí na prahu jejich tmavé ložnice a je to sotva před měsícem. A pak si vybaví Kazikova slova, tak mučivě urážlivá, jako by ji někdo řízl nožem po obličeji: To si tedy musíš jednou provždy vštípit do té své tvrdé lebky, která asi bude ještě tvrdší, než říká tvůj otec. Jestli nejsem schopen s tebou fungovat normálně, pak to není, chápej, důsledek nedostatku mužnosti, ale důsledek skutečnosti, že všechno na tobě, a zvlášť tvoje tělo, ve mně totálně nevzbuzuje žádné vzrušení… Nemůžu dokonce cítit ani pach tvé postele.)

O několik okamžiků později stojí před vchodem do dolu a hledí přes sluncem zalité, rozkolébané a čeřící se pole zeleného ječmene. Dürrfeld se jí vyptává na ni samu. Odpovídá, že je – hm, žena v domácnosti, je takříkajíc fakultní manželka, ale studuje klavír a doufá, že za rok za dva bude moct pokračovat ve Vídni. (Na chvíli zůstávají sami, stojí těsně vedle sebe. Nikdy si ještě Sophie nepřála zůstat s nějakým mužem sama. Ten okamžik jim umožnila drobná překážka – oznámení návštěvníkům, že v dolech se opravuje a že jsou zavřeny, takže profesor bouří a chrlí ze sebe omluvy, ať prý chvíli počkají, on že zná osobně správce a ten určitě zádrhel vyřeší.) Dürrfeld jí říká, jak mladě vypadá. Jako děvčátko. Ani se mu nechce věřit, že má dvě děti. Odpovídá mu, že se hrozně brzy vdávala. On na to říká, že má taky dvě děti. "Já jsem člověk do rodiny." Ta jeho poznámka zní trochu rošťácky, dvojsmyslně. Jejich oči se poprvé setkají, pohledy se prolnou; jeho pohled se netají obdivem a Sophie se odvrací, protože ji náhle sevře pocit cizoložného provinění. Na několik kroků od něho poodstoupí, zacloní si oči a nahlas uvažuje, kde ten tatínek může být. Cítí, jak se jí třese celé hrdlo, a nějaký hlas kdesi hluboko v její bytosti jí říká, že hned druhý den musí na ranní. A přímo do toho se jí jeho hlas přes rameno ptá, jestli někdy byla v Německu. Odpovídá, že ano, už je tomu dost roků, byla jednou v létě v Berlíně. S tatínkem na dovolené. Ještě byla dítě.

Říká mu, že by hrozně ráda jela do Německa znovu, k Bachovu hrobu v Lipsku – a v rozpacích zmlkne, uvažujíc, proč mu to proboha řekla, i když opravdu už má dlouho tajné přání položit na Bachův hrob kytici květů. Dürrfeld se tomu mírným hlasem směje a z jeho smíchu zaznívá pochopení. Lipsko, to je můj domov! Ale proč ne, to bychom mohli klidně udělat, kdybyste přijela. Mohli bychom jít po všech hudebních památkách. V duchu zalapá do dechu – to "mohli bychom", "kdybyste přijela". Má si to vykládat jako pozvání? Velice jemně náznakové, až matoucí, ale nicméně pozvání? Cítí, jak jí tepe ve spáncích a poškubává jí na čele, a raději od tématu utíká nebo spíš se od něho opatrně vzdaluje. V Krakově máme hodně pěkné hudby. V Polsku je vůbec plno báječné hudby, říká. Ano, říká Dürrfeld, ale jako v Německu to nebude. Kdyby někdy měla přijet, vzal by ji do Bayreuthu – má ráda Wagnera? – anebo na ty velké festivaly, nebo by ji vzal na Lotte Lehmannovou, Kleibera, Giesekinga, Furtwänglera, Backhause, Fischera, Kempffa… Jeho hlas teď zní vyloženě tlumenou zamilovanou melodikou, lichotivě, zdvořile, ale Sophie z něho zároveň cítí až nestoudnou vyzývavost a (ke své krajní hrůze) nehoráznou vzrušivost. Když má ráda Bacha, bude se jí určitě taky líbit Telemann. Na jeho památku si připijeme v Hamburku. A na Beethovenovu v Bonnu! V té chvíli po štěrku zapraskají kroky, což znamená, že se profesor vrací. Nadšeně blekotá: "Sezame, otevři!" Sophie cítí, jak se jí srdce rázem snáší z výšin dolů a skoro slyší, jak se jí rozbuší nepříjemným pocitem. Můj otec je všecko, co nemůže být hudba…

A to je (jak si ono setkání vybavila ve vzpomínkách) téměř všechno. Ten podivuhodný podzemní hrad ze soli, který už tolikrát navštívila a který může a nemusí být, jak tvrdí pan profesor, jedním ze sedmi divů Evropy vybudovaných lidskou rukou, její vzrušení nijak neuklidňuje a je to spíš jen jakási podívaná, kterou nevnímá, protože je tak rozrušená tím nedefinovatelným… ani neví, jak by ten stav nazvala… vzplanutím – které jako by v ní zažehl nějaký náhlý blesk, a jí je z toho slabo a trochu nevolno. Nedovolí si střetnout se znovu s Dürrfeldovým pohledem, i když se přece jen kradmo podívá po jeho rukou: proč ji tak přitahují? Sjíždějí výtahem a vystupují na prohlídku třpytivého království klenutých slují a bludiště chodeb a vznosných chrámových lodí – vzhůru nohama postavené antikatedrály, pohrobeného památníku věků lidské dřiny, který padá kamsi do závratných hloubek podsvětí – a Sophie vypíná vědomí Dürrfeldovy přítomnosti i tatínkovy ambulantní přednášky, kterou už nakonec slyšela mnohokrát. Malomyslně uvažuje, jak je možné, že se vlastně stala obětí tak pošetilého a přitom tak zničujícího citu. Toho člověka bude muset prostě velice rázně zapudit z mysli. Ano, zapudit z mysli… Allez!

A také to udělala. Dürrfelda vymazala ze svých myšlenek tak důrazně – vyprávěla mi později –, že poté, co s manželkou odejel z Krakova, asi hodinu po návštěvě dolů ve Wieliczce, jí už nikdy nepřišel na mysl a setkání dokonce neutkvělo ani na těch nejvzdálenějších okrajích jejího podvědomí co neskutečný romantický zážitek. Možná že to bylo

v důsledku nějaké neuvědomělé volní síly, možná jen proto, že cítila, jak marná je naděje, že by ho ještě někdy mohla spatřit. Zmizel z jejích vzpomínek a zapadl jako kámen utopený v některé z propastných wieliczských jeskyní – jako neškodná milostná hříčka odsunutá na stránky zaprášeného a nikdy neotvíraného alba. A přesto ho za šest let uviděla znovu, když se statutární princ Dürrfeld stal díky výtvoru své vášně a touhy – syntetickému kaučuku – a místu tohoto vynálezu v matrice dějin hlavou obrovitého průmyslového komplexu Farben známého jako IG-Auschwitz. Jejich setkání v táboře bylo ještě kratší a neosobnější než setkání v Krakově. Ale z obou setkání si Sophie odnesla dva důležité propojené mohutné dojmy: během té odpolední jarní vycházky ve společnosti jednoho z nejvlivnějších polských antisemitů se její obdivovatel Walter Dürrfeld, stejně jako jeho hostitel, nezmínil jediným slovem o Židech. O šest let později se naopak, všecko, co slyšela z jeho úst, týkalo jen a jen Židů a jejich odsouzení do lůna zapomnění.

Během toho dlouhého víkendu ve Flatbushi Sophie se mnou o Evě nemluvila a jen mi řekla těch pár slov, která jsem tu již uvedl: že jí děvčátko zabili v Brzezince ještě ten den, kdy přijela. "Evu mi vzali," řekla, "a víckrát jsem ji nespatřila." Nebyla ochotná sdělit mi žádné další podrobnosti a já jsem ji úplně jasně nemohl a ani nechtěl nutit; bylo to jedním slovem strašné a nad jejím sdělením, které mi řekla monotónním hlasem, jako by sdělovala jen něco na okraj, jsem oněměl. Ještě dnes se obdivuji, jak se ovládala. Rychle začala o Janovi, který selekci přežil a kterého, jak se po řadě dní tajně dověděla, uvrhli do zoufalé enklávy známé jako Dětský tábor. Z jejích slov jsem pouze mohl usuzovat, že šok a žal nad Evinou smrtí pro ni byl těžkou bolestnou ranou, která by ji snad byla sklátila nebýt toho, že Jan přežil; sám fakt, že chlapec zůstal naživu, i když k němu nemohla, a naděje, že by ho snad přece jen ještě někdy mohla uvidět, jí pomohl přestát údobí vší neskutečné hrůzy. Téměř každá její myšlenka se týkala jeho a pár zrníček informací, které občas posbírala – že je jakž takž zdráv a že žije –, jí přinášelo aspoň jakous takous tupou útěchu, která jí umožňovala přežívat v té úděsné skutečnosti, do níž se denně probouzela.

Ale Sophie patřila, jak už jsem naznačil dříve a jak to sama vypověděla Hössovi toho podivného dne jejich nezdařeného sblížení, k "vyvolené elitě" a ve srovnání s většinou nově příchozích do tábora "měla veliké štěstí". Nejdřív ji přidělili do jednoho "baráku", kde by při běžném chodu událostí prodělávala to přesně vypočítané zkrácené "umírání zaživa", jež bylo údělem všech jejích spolutrpitelek. (V této souvislosti mi Sophie opakovala, co jim řekl na uvítanou SS Hauptsturmführer Fritzch, a možná bude dobré, když tu uvedu jeho i její slova verbatim: "Pamatuju si úplně přesně, co prohlásil: ‚Přišli jste do koncentračního tábora, do žádného sanatoria, a existuje odtud jenom jedna cesta – komínem.' Pak dodal: ‚Komu se to nelíbí, může zkusit oběsit se na ostnatých drátech. Jestli jsou v téhle skupině Židi, nemají právo žít víc jak dva týdny.' Pak ještě řekl: ‚Jsou tu nějaké jeptišky? Ty mají stejně jako faráři měsíc. Všichni ostatní tři měsíce.'" Sophie si svůj rozsudek smrti uvědomila hned během prvních čtyřiadvaceti hodin po příjezdu a už jen stačilo, aby jí jej Fritzch potvrdil svou esesáčtinou.) Ale podivný sběh drobných událostí, jejž později vylíčila Hössovi v epizodě, kterou jsem tu již vypověděl – jak se na ni v baráku vrhla lesbička, jak se spolu chytily a jak zasáhla přátelsky nakloněná blokařka –, způsobil, že z ní udělali překladatelku a stenografku a přeložili ji do jiného baráku, kde ji ono smrtící kolo táborového života pod své lopatky nedostalo. A na konci šestého měsíce ji potkalo další štěstí, které ji zaválo pod ochrannou a přec jen útulnější střechu Haus Höss. Ale nejdřív došlo ke kritickému setkání. Bylo to několik dní předtím, než se měla přestěhovat do příbytku Herr Kommandanta, a k Sophii se konečně dostala Wanda – celou dobu zatím vězněná v jedné nepopsatelně hrozné brzezinské díře, takže Sophie ji od dubnového dne příjezdu neviděla – a hned jí s halasem vyprávěla o Janovi a naplnila ji nadějí, že se snad zachrání, ale zároveň ji poděsila nároky na její odvahu, jakou v sobě Sophie rozhodně necítila.

"Budeš pro nás muset v hnízdě toho hmyzu pracovat každou minutu," šeptala jí Wanda v jednom koutě baráku. "Nemáš ponětí, jaká je to příležitost. Přesně na to odboj čekal, tohle jsme si tolik přáli, mít někoho jako ty na takovém místě! Budeš muset mít oči i uši otevřené každou minutu. Poslyš, děvenko, nemáš představu, jak je důležité, abys vynesla ven, co se děje. Změny ve funkcích, změny v taktice, přesuny toho nejvyššího esesáckého dobytka – všecko to jsou pro nás neocenitelné informace. Krev života v táboře! Válečné zprávy! Všecko, čím jde paralyzovat tu jejich špinavou propagandu. Copak nevidíš, že naše morálka je to jediné, co v tomhle pekle máme? Třeba rádio – to by byl poklad! Abychom dostali vlastní, na to nejsou vůbec žádné šance, ale kdyby se ti nějaké podařilo propašovat ven, abychom mohli poslouchat Londýn, to by bylo skoro totéž, jako kdybychom zachránili tisíce životů."

Wanda byla nemocná. Strašlivá rána z Varšavy se jí v obličeji vůbec nezahojila. Podmínky v ženském lágru v Brzezince byly hrůzné a chronická bronchitida, k níž měla vždycky sklony, se rozjela naplno a na tvářích jí vyrazily zarážející hektické skvrny, tak rudé, že byly skoro jako její ohnivě rezaté vlasy, anebo spíš ty groteskní chomáče, co jí z nich zbyly. Se směsí hrůzy, žalu i provinilosti se Sophie náhle zmocnilo tušení, že tentokrát vidí tu statečnou, neohroženou a planoucí dívku naposledy. "Můžu se zdržet jen několik minut," říkala jí Wanda. Najednou přešla z polštiny do rychlé, jadrně hovorové němčiny a šeptala Sophii, že pomocnice blokařky s tím hnusným ksichtem, ta varšavská kurva, vypadá jako práskačka a zrádná krysa, a rozhodně taky je! Velice rychle pak Sophii nastínila svůj plán s akcí Lebensborn, snažíc se jí ukázat, že při vší zdánlivé nereálnosti je to prakticky jediný způsob, jak by se Jan opravdu mohl dostat z tábora.

Chtělo by to samozřejmě, aby Sophie leccos spolkla, aby udělala spoustu věcí, kterým by se, jak ji zná, nejraději asi vyhnula. Odmlčela se a rozkašlala se v dusivých křečích a pak začala znovu. "Já si řekla hned, že musím za tebou, když jsem se o tobě tajně dověděla. Dovíme se všecko. Chtěla jsem s tebou po celé ty měsíce tak jako tak mluvit, ale teď, když tě dali na to nové místo, už to bylo absolutně nutné. Riskovala jsem všecko, abych se sem dostala a mohla s tebou mluvit – jestli mě chytí, je se mnou konec. Ale v tomhle hadím hnízdě když neriskuješ, nemáš! Ano, povím ti to znovu a můžeš mi věřit. Jan je v pořádku, to víš, podle možností. Ano, ne jednou – třikrát jsem ho zahlédla přes plot. Nechci ti nic namlouvat, je hubený, hubený jako já. V Dětském je to na draka – jako všecko v Brzezince –, ale něco ti řeknu. Děti přece jenom tak netýrají hladem jako ty ostatní. Nevím, já tomu nerozumím, přece to nedělají kvůli nějakému svědomí. Jednou jsem mu mohla dát jablka. Daří se mu dobře. Přežije to. Jen se vyplač, děvenko. Já vím, je to hrůza, ale

nesmíš ztrácet naději. A než přijde zima, budeš se ho muset pokusit odtud dostat. Podívej, ten nápad s Lebensborn ti bude možná připadat hrozně podivný, ale ta věc skutečně existuje – už se to několikrát stalo ve Varšavě, viděly jsme to, pamatuješ si Rydzónovic děcko? – a to ti povídám, budeš se muset vší mocí pokusit toho využít, aby odtud Jana odsunuli. Vím, je tu pak velká pravděpodobnost, že se ztratí, když ho pošlou do Německa, ale aspoň zůstane naživu, chápeš? Je ale taky naděje, že ho potom nějak budeš moct najít, tahle válka přece nemůže trvat věčně.

Podívej! Všecko záleží na tom, jak zvládneš Hösse. Záleží na tom moc, Zosio, děvenko moje, a nejde jen o to, co se stane s Janem, ale jde o nás o všechny. Budeš muset umět toho chlapa využít, zapracovat na něm – budeš s ním přece pod jednou střechou. Musíš ho využít! Především musíš zapomenout na svou puntičkářskou pobožnůstkářskou morálku a musíš využít sex, aby to stálo za to! Odpusť mi, že to tak říkám, Zosio, ale musíš mu dát pěkně zapíchat a pak ti bude zobat z ruky. Podívej, odbojáři o tom chlapovi vyzvěděli všechno, stejně jako jsme se dověděli o Lebensborn. Höss je obyčejný byrokrat, který se dá zpracovat jako každý druhý, a je to chlap, který má zablokované chutě na ženské maso. Musíš toho využít. Musíš ho využít jako chlapa! Co mu to udělá, když vezme jednoho Poláčka a zařadí ho do té akce – nakonec to bude pro Reich přínos. A že se vyspíš s Hössem, nebude žádná kolaborace, bude to špionáž – pátá kolona! Takže na té gorile musíš zapracovat a vymáčknout z ní, co se dá. Proboha, Zosio, to je tvoje veliká šance! Co v tom domě uděláš, může znamenat pro nás ostatní úplně všecko, pro každého Poláka a Žida a každou nejzbědovanější trosku v táboře – všecko. Prosím tě – nesmíš nás zklamat!"

Času už nezbývalo. Wanda musela jít. Než odešla, dala Sophii ještě pár posledních rad. Tak třeba ten Broněk. V domě pana velitele se setká s údržbářem jménem Broněk. Ten bude základní spojka mezi Hössovým sídlem a táborovým podzemím. Naoko dělá nohsleda SS, ale neleze Hössovi tak do zadku ani mu nedělá lokaje, jak by podle vnějšího zdání diktovala výsada zůstávat v domě. Höss mu důvěřuje, je to velitelův oblíbený Poláček, ale v tom prosťáčkovi, ať už je navenek sebeservilnější a ať se snaží sebevíc zavděčit, bije srdce vlastence, a už dokázal, že se s ním může pro některé úkoly – pokud nejsou mentálně příliš náročné a složité – bezpečně počítat. Pravda, je trhlý, ale mazaný – stal se z něho takový spolehlivý pitomec proto, že doktoři na něm dělali pokusy a to myšlení se mu zpřeházelo. Z vlastní iniciativy není s to podniknout nic, ale ochotně si dá říct. Jescze Polska nie zginela. Však to Sophie sama pozná, pokračovala Wanda, Broněk hraje svou roli poslušného dříče tak dobře, že je pro Hösse absolutně mimo podezření – a v tom je taky celá krása a význam jeho funkce spojky a ilegálního pracovníka. Broňkovi můžeš věřit, řekla jí Wanda, a když to půjde, využij ho. Ale Wanda že už musí jít a po dlouhém slzavém objetí je najednou pryč – Sophie tu zůstává slabá, bez naděje a s pocitem, že to všechno nemůže zvládnout…

A tak Sophie přišla strávit svých deset dní pod střechou Herr Kommandanta – údobí vrcholící tím hektickým, úzkostí naplněným dnem, který si tak dobře pamatovala a který jsem tu již vylíčil: dnem, jenž tím jejím ubohým a nezdařeným pokusem Hösse svést nepřinesl Janovi žádnou možnost svobody, ale pouze hořce zraňující, a přesto tak kýžený slib, že Sophie své dítě uvidí živé. (A přitom to bude setkání nejspíš k nesnesení krátké.) Byl to den, kdy měla hroznou smůlu a kdy se jí nepodařilo díky panice a roztržitosti vyjevit veliteli nápad s Lebensborn a kdy ztratila svou nejlepší dosavadní šanci upozornit jej na nějaký legitimní způsob, jak by Jana mohl dostat z tábora. (Pokud by ovšem – uvažovala, když ten večer sestupovala do sklepa – nesebrala rozum a nebyla s to mu plán nastínit druhý den dopoledne, kdy měl Höss, jak slíbil, přivést chlapce do kanceláře na schůzku.) Byl to zároveň den, kdy k jejím obavám a strastem přistoupilo ještě další, téměř nesnesitelné břímě nových odpovědných úkolů. A ještě o čtyři roky později mi v brooklynské hospodě vyprávěla o dosud přetrvávajícím pocitu hanby při vzpomínce, jak ji ty nové odpovědné úkoly děsily a jak ji nakonec přemohly. To byla rozhodně jedna z nejtemnějších částí její zpovědi a zdroj její znovu a znovu zdůrazňované "špatnosti". A já jsem pomalu začínal nahlížet, jak šla ta její "špatnost" daleko za onen domnělý, pomýlený pocit viny, že byla tak neschopná a nedovedla Hösse svést anebo že s ním nedovedla pohnout ani prostřednictvím tatínkova pamfletu. Začínal jsem vidět, jak absolutní zlo dovede, vedle svých dalších vlastností, člověka především absolutně ochromit. Nakonec si Sophie s hrůzou vzpomněla, jak se po tom celém svém nezdaru soustředila na takovou lacině triviální a přitom nesmírně důležitou věcičku z kovu, skla a bakelitu, jako je rádio, které podle Wandina domnění snad nikdy nebude moct sama ukrást, protože se k tomu rozhodně nenaskytne žádná příležitost. Ale i tuhle šanci si sama zkazila…

O patro níž pod chodbou, jež sloužila jako předpokoj Hössovy mansardy, byl pokojík, který obýval prostřední z pětice velitelových potomků, jedenáctiletá Emmi. Při svých cestách nahoru a dolů chodila Sophie kolem a všimla si, že dveře od pokojíku zůstávají často otevřeny – což nebylo nic pozoruhodného, uvažovala, když si člověk pomyslí, že drobná krádež v této despoticky řízené pevnosti byla téměř stejně nemyslitelná jako vražda. Sophie se tu nejednou zastavila a nahlédla dovnitř do pěkně uklizeného dětského pokoje, jaký by někde v Augsburgu nebo Münsteru nebyl nijak neobvyklý: solidní postel s květovanou přikrývkou, na židli hadrová zvířátka, několik stříbrných trofejí, kukačky a celá jedna stěna s obrázky a fotografiemi v dřevěných vyřezávaných rámečcích perníkové barvy (alpská krajinka, pochodující Hitler Jugend, krajina u moře, děvčátko samo v plavkách, skotačící poníci, portréty Führera, "Onkel Heiiho" Himmlera, usměvavé "Mutti" a usměvavého papá v civilu), prádelník s rozházenými krabičkami na šperky a drobnostmi a vedle toho přenosné rádio. Sophiinu pozornost upoutávalo především to rádio. Jenom málokdy viděla nebo slyšela to rádo puštěné a není divu, protože jeho kouzlo dávno překonal obrovský gramofon dole, který vyhrával ve dne v noci.

Když šla jednou kolem, všimla si, že rádio je puštěné – linula se z něho moderní Ersatzmusik a la Straussovy valčíky, do níž hovořil hlas ohlašující zdroj jakožto nějakou stanici Wehrmachtu, asi Vídeň nebo Praha. Tlumené smyčce zněly obdivuhodně průzračnou čistotou. Rádio ji však neokouzlovalo tou hudbou, ale svou existencí – udivovalo ji svými rozměry, tvarem, svou zmenšenou podstatou, šikovností výrobku, miniaturizací a tím neuvěřitelným faktem, že je člověk mohl přenášet z místa na místo. Sophii nikdy nenapadlo, že technika vynalezne něco tak báječně důmyslného, jenže přehlédla, po čem v těch letech bouřlivého vývoje šla třetí říše a její nově zrozený obor, elektronika. Rádio nebylo

větší než středně velká knížka. Na postranní desce stálo plastickým písmem napsáno jméno Siemens. Mělo temně kaštanovou barvu a přední deska byla zachycená v pantících tak, že zároveň tvořila základnu antény, jež stála nad šasi s baterií, šasi tak malém, že by se vešlo na lidskou dlaň. Při pohledu na rádio Sophie pocítila hrůzu a touhu zároveň. Když v tom říjnovém soumraku po střetnutí s Hössem sestupovala dolů do vlhkých sklepních zdí, zahlédla rádio otevřenými dveřmi a až se v ní hrůzou všechno stáhlo, když si pomyslela, že je konečně musí bez váhání a bez odkladu nějak ukrást.

Stála v přítmí chodby, sotva několik stop od schodů nahoru do mansardy. Rádio tlumeně hrálo nějaký šepotavý šlágr. V chodbě nad hlavou slyšela dupot bot Hössova adjutanta. Höss sám v domě nebyl, protože odejel někam na inspekci. Chvíli jen nepohnutě stála, cítila se zesláblá, hladová: rozrážela ji zima a bylo jí, jako by na ni šla nemoc nebo jako by se měla zhroutit. V životě snad neměla delší den, navíc den, kdy všechno, čeho doufala dosáhnout, se sesypalo v prázdné nic. Ne, nemůže říct, že nedosáhla vůbec ničeho: z trosek se jí podařilo zachránit Hössův slib, že jí aspoň dovolí se s Janem setkat. Ale že to takhle dokonale všechno pokazila, že se prakticky dostala tam, kde byla na začátku, tváří v tvář blížící se noci, kdy opět utone v táboře – to všechno jaksi nechtěla přijmout, nemohla pochopit. Zavřela oči a opřela se o stěnu v okamžité závrati a nevolnosti způsobené hlady. Přesně na tomhle místě ráno vyzvrátila fíky: nějaký polský nebo esesácký sluha to zatím uklidil, ale v její fantazii jako by se stále ve vzduchu vznášel ten úděsný, nasládle kyselý pach, a najednou jí žaludek sevřely křeče hladu, jako by měla bolestivý záchvat koliky. Temno před očima, zvedla ruce, zašátrala před sebou prsty a náhle se dotkla nějaké kožešiny. Bylo to, jako by se dotkla chlupatého šourku samého ďábla. Přidušeně vyjekla a zalapala hlasitě po dechu, a když rázem otevřela oči, zjistila, že rukou prohrábla bradu paroháče zastřeleného roku 1938 – jak to jednou zaslechla od samého Hösse, který událost líčil nějakému esesáckému hostu – přesně pod mozkovnou, na tři sta metrů, "v otevřeném terénu" na svazích nad Königssee, v hlubokých lesích tak blízko Berchtesgadenu, že kdyby tam býval zrovna Führer byl (a kdoví, jestli tam skutečně nebyl!), byl by ten osudný výstřel skutečně slyšel!…

Jelenovy vystouplé skleněné oči, umně vypracované do nejmenších podrobností, i s těmi krví podlitými flíčky, dvakrát odrážely stejný obraz, zesláblá, zničená, s obličejem jakoby rozťatým ve dvě smrtelné plochy, zůstala stát a hleděla na svůj zdvojený portrét a uvažovala, jak se v tom vyčerpání, napětí a v okamžité nerozhodnosti vůbec dokáže udržet při zdravém rozumu. Vždycky, když se během těch dnů vlekla po schodech nahoru a dolů a procházela kolem Emmina pokojíku, přemýšlela o své taktice s větší a větší hrůzou a úzkostí. Trápilo ji vědomí, že rozhodně nesmí zklamat Wandinu důvěru, ale – panebože, jaké těžkosti to přinese! Klíčový faktor byl skryt v jediném slovu: podezření. Zmizení takového vzácného a cenného přístroje, jako je rádio, bude něco neskutečně závažného a může to vyvolat represálie, tresty, mučení, a dokonce i smrt pro výstrahu. Podezření padne samozřejmě automaticky na vězně v domě, ty budou prohledávat, vyslýchat a bít nejdříve. I ty tlusté židovské švadleny! Ale je tu přece jen jeden spásný moment, na který se Sophie bude muset spolehnout, uvažovala – a to je existence samotných členů SS. Kdyby mělo do horní části domu přístup jen pár takových vězňů, jako byla Sophie, byla by tu promyšlená krádež úplně vyloučena. Byla by to totiž sebevražda. Ale nahoru ke dveřím Hössovy kanceláře chodí denně desítky členů SS – vojáci se vzkazy, doručovatelé příkazů a rozkazů a upozornění a prohlášení a dopisů o přesunech a přeložení, prostě přijdou sem všichni možní naverbovaní šturmani a rottenführeři a unterscharführeři v nejrůznějších záležitostech ze všech koutů tábora. I ti museli spočinout na Emmině rádiu žádostivým zrakem; a někteří rozhodně neměli ke krádeži daleko – a ti by také neušli podezření. Jelikož se však do Hössova hnízda mohlo tajně dostat daleko víc lidí od SS než vězňů, připadalo Sophii logické, že takoví důvěryhodní obyvatelé domu jako ona určitě uniknou bezprostřednímu podezření – čímž se jí naskytne ještě lepší příležitost zbavit se kradeného zboží.

Takže teď už se z toho stala záležitost přesného provedení, jak to právě předešlého dne pošeptala Broňkovi: vynese rádio pod šaty, rychle s ním seběhne dolů do sklepa a tam mu je potmě předá. A Broněk je ihned donese své spojce u druhé brány za domem. Mezitím samozřejmě nastane sháňka. Budou prohledávat sklep. Broněk bude hledat s nimi, pajdat kolem a trousit rady a předvádět se coby odporně snaživý kolaborant. Všecka ta zuřivost a zmatek samozřejmě k ničemu nepovedou. Vyděšení vězňové se pomalu uklidní. A na posádce najednou nějaký uhrovitý Unterscharführer, zkamenělý hrůzou, zjistí, že je nařčen z té ztřeštěné krádeže právě on. Pro podzemí tábora to bude malý triumf. A kdesi v táborových hlubinách se kolem vzácné bedýnky nahrnou muži a ženy a budou potmě, vystaveni nebezpečí, naslouchat tlumeným zvukům Chopinovy polonézy a plamenně hovořícím hlasům dodávajícím dobrými zvěstmi tolik potřebné síly a budou mít pocit, jako by se ocitli na prahu znovuzrození.

Věděla, že musí jednat rychle, chce-li rádio vzít, anebo zůstat jednou provždy zatracena. A tak sebou nakonec pohnula a s rozbušeným srdcem, stále v křečích strachu – se pomalu kradla do pokojíku. Stačilo udělat jen několik kroků, ale když jako v mátohách postoupila kupředu, cítila, že něco není v pořádku, měla tušení, že se musela dopustit nějaké úděsné chyby v taktice a načasování svého činu: v tom okamžiku, kdy položila ruku na chladný bakelitový povrch rádia, zmocnila se jí představa katastrofy, která pokoj rázem zaplnila jako němý výkřik. Později si často vzpomněla, jak si přesně v tom okamžiku, kdy se toho kýženého předmětu dotkla a uvědomila si svou chybu (vůbec nechápala, proč se jí do toho v tu chvíli pletla představa kroketu), vybavila kdesi na periferii mysli letní zahradu a z ní uslyšela otcův až rozjásaně pohrdlivý hlas: Ty děláš všechno špatně. Ale o něm mohla uvažovat jen zlomek okamžiku, protože za sebou uslyšela hlas, který ji svou nevyhnutelností vůbec nepřekvapoval, stejně tak jako ten chladně didaktický smysl pro Ordnung, jenž se v slovech samých skrýval: "Kvůli úředním záležitostem možná musíte chodit chodbou nahoru a dolů, ale v této místnosti rozhodně nemáte co pohledávat." Sophie se prudce otočila a spatřila Emmi.

Děvče stálo u dveří do přístěnku. Sophie ji ještě nikdy tak zblízka neviděla. Byla oblečená v bledě modrých kalhotkách z umělého hedvábí; její předčasně vyvinuté prsy jedenáctileté dívenky se jí dmuly v podprsence stejně mdlého odstínu. Měla velice bílý a neobvykle kulatý obličej, vypadala jako nedopečený piškot s čupřinou tuhých plavých

vlasů; rysy v obličeji působily hezky, ale zároveň zdegenerovaně; uzavřená v tom kulatém rámu, působila ta poněkud laciná krása jejího nosíku a úst a očí, jako by byla namalovaná – Sophii nejdříve napadlo – jako na panence, ale pak si pomyslela, že to vypadá spíš jako na balonu. Když se na ni člověk podíval podruhé, nepřipadala mu ani tak zlá a rozmazlená, jako spíš jaksi… předčasně si vědoma své nevinnosti? Ještě nezrozená? Sophie na ni němě zírala a myslela si: tatínek měl pravdu, když říkal, že všechno dělám špatně a všechno pokazím, tady stačilo jen pořádně se rozhlédnout. Cosi zakoktala, ale pak se zmohla na souvislou řeč: "Promiňte mi, gnädiges Fräulein, já jsem jenom –" Ale Emmi ji přerušila: "Nesnažte se mi nic vysvětlovat. Přišla jste sem ukrást to rádio. Viděla jsem vás. Viděla jsem, že jste je měla skoro v ruce." V Emmině tváři se nezračil téměř žádný výraz. Zřejmě ničeho takového nebyla ani schopna. Se sebejistotou, která působila vzhledem k její poloviční nahotě nepřirozeně, sáhla do přístěnku a natáhla na sebe bílý froté župan. Pak se otočila a řekla s bezbarvou věcností: "Budu to na vás hlásit otci. Dá vás potrestat."

"Já jsem se na ně chtěla jen podívat!" zkoušela Sophie. "Přísahám! Šla jsem tudy už tolikrát. Nikdy jsem neviděla tak… tak malé rádio. Je to… je to moc chytře vymyšlené! Nemohla jsem věřit, že to skutečně funguje. Chtěla jsem to jenom vidět zblízka –"

"Lžete," řekla Emmi, "chtěla jste ho ukrást. Viděla jsem vám do obličeje. Vypadala jste přesně, jako když ho chcete ukrást, ne ho jenom zvednout a podívat se na něj."

"Musíte mi věřit," přesvědčovala ji Sophie, vědoma si, že se jí z hrdla derou vzlyky, a cítíc podivnou slabost, tíži v nohou a chlad po celém těle. "Já bych vám přece nevzala vaše…" Ale ustala, protože ji najednou napadlo, že je to jedno. Teď když všechno zpackala, už na ničem nezáleží. Záleží jen na tom, že zítra má spatřit svého chlapce, a jak by se do toho mohla Emmi zaplést?

"Samozřejmě že byste ho chtěla vzít," pokračovala úporně Emmi, "stálo sedmdesát německých marek. Mohla byste si na něm poslouchat dole ve sklepě hudbu. Jste špinavá Polka a všechna ta polská pakáž jsou zloději. Maminka říká, že Poláci jsou větší zloději než cikáni a taky že jsou špinavější." Nakrčila v kulatém obličeji nos: "Smrdíte!"

Sophie si uvědomila, jak se jí dělá kdesi vzadu na sítnici temno. Zasténala. Vzhledem k nevypočitatelně působícím stresu nebo hladu nebo žalu či hrůze anebo bůhvíčemu se jí měsíčky nejméně o týden opozdily (to už se jí v táboře stalo dvakrát), ale v tom okamžiku ucítila v klíně prudký tlak a vytrysknuvší mohutnou záplavu a před očima se jí začala nezadržitelně rozprostírat tma. Emmin obličej se v pavučině tmy ztratil jako měsíc v mracích a Sophie cítila, že padá, padá… Jakoby ukolébána lenivými vlnami času, strnula Sophie v jakýchsi milosrdných dřímotách a otupělá se probudila zvukem nějakého vzdáleného stále sílícího skučení, které jako by se ozývalo přímo v jejím uchu, sílilo a proměňovalo se v divoký řev. Na zlomek okamžiku jako by se jí ještě ve snách zazdálo, že slyší řev polárního medvěda a že pluje na ledovci unášeném mrazivými větry. V nozdrách ji pálilo.

"Probuďte se," říkala Emmi. Obličej bílý jako vosk se vznášel tak těsně nad ní, že téměř cítila dívčin dech na tváři. Sophie si uvědomila, že leží na zádech natažená na podlaze a děvče že se sklání nad ní a mává jí pod nosem lahvičkou s čpavkem. Okno bylo dokořán a do pokoje vál studený vítr. Ten jekot v uších byl hvizd táborové píšťaly; teď již byl slyšet jen jako zdáli, decrescendo. Ve výši očí zpozorovala vedle Emmina holého kolene malou bakelitovou lékárničku se zeleným křížem. "Omdlela jste," řekla jí. "Nehýbejte se. Nechte hlavu minutu ve vodorovné poloze, aby se vám prokrvila. Vdechujte zhluboka. Studený vzduch vás postaví na nohy. Zatím zůstaňte v klidu." Rozpomněla se, co předcházelo, a s tím se jí zmocnil pocit, že hraje v nějaké hře, v které chybí prostřední dějství: copak to není sotva minuta (rozhodně to nemohlo být o moc déle), kdy se na ni tohle děcko rozzuřilo jako nějaký grázl od nacistické milice, a je to skutečně totéž stvoření, které o ni pečuje s tak dalo by se říct lidskou starostlivostí, ne-li přímo s andělským soucitem? Že by to její zhroucení vyvolalo v téhle úděsné Mädel s obličejem jako nafouklý fetus potlačené instinkty ošetřovatelky? Na svou otázku dostala odpověď v okamžiku, kdy zasténala a pohnula se. "Musíte zůstat v klidu!" nařizovala jí Emmi. "Mám vysvědčení první pomoci – jsem mladší sestra. První třída. Dělejte, jak vám říkám, rozumíte?"

Sophie zůstala ležet bez pohnutí. Neměla na sobě žádné spodní prádlo a uvažovala, jak se asi zakrvácela. Cítila, že šaty pod sebou má úplně vlhké. Překvapena vlastní útlocitnou reakcí, aspoň za těchto okolností, uvažovala, jestli také nezamazala Emminu neposkvrněnou podlahu. Cosi v chování toho děcka ještě zvyšovalo její pocit nemohoucnosti, pocit, že tu leží zároveň jako objekt péče i jako uvězněná oběť: Sophie si začínala uvědomovat, že Emmi má tatínkův hlas, naprosto ledový a cizí. S tím oficiózním velitelským sesterstvím, jemuž chyběla jakákoli šetrnost, a s tím žvaněním (v tu chvíli Emmi zčerstva plácala Sophii po tvářích a s precizností lékařky jí vysvětlovala, že podle příručky první pomoci mohou pořádné políčky dostat postiženého v záchvatu mdloby aus der Synkope) jí připadala jako miniatura Obersturmbannführera a uvědomovala si, že to děvče v sobě musí mít ducha a samu esenci SS – přímo jako hypostázu – vrostlou ve svých genech.

Ale nakonec zřejmě ta kanonáda políčků zbarvila Sophiiny tváře dostatečně do růžova a děvče pacientce přikázalo, aby se posadila a opřela o postel. Sophie poslechla, náhle vděčná za to, že omdlela v pravém okamžiku a správným způsobem. Když totiž upínala do stropu panenky svých očí, které pomalu zase začínaly zaostřovat, uvědomila si, že Emmi se postavila nad ní a prohlížela si ji s téměř blahosklonným výrazem, nebo aspoň s jistou shovívavou zvědavostí, jako by jí z mysli zmizel ten vztek nad skutečností, že Sophie je jednak Polka a jedna zlodějka: ten záchvat ošetřovatelství zřejmě způsobil obrat, který jí nicméně poskytoval dosti prostoru pro uplatnění autority frustrovaného esesáckého trpaslíka, ale zároveň jí navrátil buclatě kulatou podobu malého děvčátka. "Řeknu vám jedno," šeptala jí Emmi, "jste moc krásná. Wilhelmine říkala, že musíte být Švédka."

"Pověz mi," ozvala se Sophie mírným uskřípnutým hlasem, nazdařbůh využívajíc toho zklidnění, "pověz mi, co to máš za znak vyšitý na župánku? Moc se mi líbí."

"To je odznak našeho plaveckého mistrovství. Ve své třídě jsem byla šampionka. V začátečnících. Bylo mi teprve osm. Škoda, že tady nemáme plavecké závody, ale prostě tady nejsou. Je válka. Musím plavat v Sole, ale ta se mi nelíbí. V řece je plno svinstva. V začátečnících jsem byla na závodech jako plavkyně hrozně rychlá."

"Kde to bylo, Emmi?"

"V Dachau. Pro děti z posádky tam byl nádherný bazén. Dokonce v něm byla přihřívaná voda. Ale to bylo, ještě než nás přeložili. V Dachau se mi líbilo o moc víc než tady v Osvětimi. Však to byla taky říše. Vidíte moje trofeje? Tu velkou uprostřed? Tu mi předal sám říšský vedoucí Hitler Jugend Baldur von Schirach. Počkejte, ukážu vám album."

A už skočila k prádelníku a do ohybu lokte zasunula obrovité album, z kterého se sypaly fotografie a novinové výstřižky. Dotáhla je k Sophii a jen ještě mezitím pustila rádio. Ozvalo se praskání a pískání. Zakroutila knoflíky a poruchy zmizely a pokojem se rozlehl tlumený sbor horn a trubek, händlovsky jásavý a vítězný: Sophii v zádech zamrazilo, cosi jako ledové požehnání. "Das bin ich," začalo děvčátko a opakovalo větu znovu a znovu a donekonečna ukazovalo na sebe v celé sérii fotografií v plavkách, které přikrývaly tučné houbově bílé tělíčko. To v Dachau nikdy nesvítilo slunce? uvažovala Sophie, ospalá, ochablá a zoufalá. "Das bin ich… und das bin ich," odříkávala Emmi monotónním dětským hlasem a píchala do fotografií knoflíkovitým prstem a její nekonečné uchvácené "já já já" znělo jako pološeptavé zaříkávání. "Taky jsem začala trénovat skoky do vody," řekla. "Podívejte se, to jsem já."

Sophie se přestala dívat na obrázky – všechno viděla rozmazaně – a oči jí zabloudily do otevřeného okna, za nímž visela na říjnovém nebi večernice, zázračně zářící jako kus křišťálu. Najednou jako by vzduch začal kolotat a světlo kolem planety zhoustlo, což byl signál objevivšího se kouře, který k východu unášel chladný noční vítr. Poprvé od rána opět Sophie ucítila pach pálených lidských těl, jemuž nebylo možno uniknout, jako rukám škrtícího vraha. Brzezinka stravovala poslední poutníky z Řecka. Trubky! Triumfální hymnus dechů linoucí se z éteru, hosana, bečení beranů, andělské zvěstování – a Sophie přitom musela myslet na všechna nezrozená jitra svého života. Rozplakala se a řekla polohlasně: "Aspoň zítra uvidím Jana. Aspoň to."

"Proč pláčete?" zeptala se Emmi.

"Nevím," odpověděla Sophie. A pak chtěla říct: "Protože mám v táboře D malého chlapce. A protože mi tvůj otec dovolí ho zítra spatřit. Je skoro tak starý jako ty." Ale zarazil ji rázný hlas, který náhle přerušil sbor dechů: "Ici Londres!" Poslouchala, hlas zněl vzdáleně, jako by přes staniolovou fólii, ale v tu chvíli byl jasný, i když to bylo vysílání nejspíš pro Francii, a zřejmě obešel celé Karpaty a byl slyšet až zde na samém soumračném okraji tohoto anus mundi. Žehnala neznámému hlasateli, jako by žehnala zbožňovanému milenci, uchvácena prudkým proudem slov: "L'Italie a déclaré qu'un état de guerre existe contre l'Allemagne…" Nevěděla přesně jak a proč, ale její instinkt spolu s jistým jemně rozjásaným tónem v hlasu londýnského hlasatele (kterému, jak zjistila pohledem na Emmin výraz, nemohlo to dítě rozumět) jí sdělil, že zpráva znamená pro říši opravdovou a trvalou ránu. Vůbec nepřemýšlela o tom, že Itálie v tu chvíli leží v troskách. Měla dojem, jako by slyšela oznámení o jisté a konečné zkáze nacistů. A snažíc se neztratit ten hlas, který zanikal v husté mlze poruch, plakala a plakala dál, vědoma si, že pláče pro Jana, ano, ale taky pro další věci, a hlavně nad sebou: protože se jí nepodařilo ukrást rádio a protože bezpečně věděla, že už v sobě nikdy nenajde tolik odvahy, aby se je pokusila ukrást podruhé. Mateřský pud záchrany a lásky, na který se před několika měsíci dívala ve Varšavě Wanda jako na sobecký a špatný, byl čímsi, co Sophie ani na okamžik té nejkrutější zkoušky v sobě nemohla překonat – a Sophie zoufale plakala hanbou nad tím, jak je ztracená. Zakryla si roztřesenými prsty oči a zašeptala Emmi: "Pláču, protože mám hrozný hlas." A byla to aspoň zčásti pravda. Měla dojem, že musí znovu omdlít.

Puch zvenčí byl čím dál tím silnější. Noční horizont obrážel zář ohně. Emmi šla zavřít okno, aby dovnitř nemohl chladný vzduch anebo ten morový puch nebo obojí. Sophie ji sledovala a přitom na stěně zahlédla vyšívaný obrázek bohatě hýřící květy (stejně jako hýřily květnatou němčinou veršíky pod ním) a zarámovaný v ozdobném šelakovém rámečku z borového dřeva:

Jakož i Bůh nebeský ochraňuje lidi
před hříchem a před Peklem,
ochraňuje Hitler německý národ
před zlem.

Okno se prudce přibouchlo. "Ten smrad je z toho, jak se pálí Židi," řekla Emmi a otočila se opět k Sophii. "Ale to myslím víte. Tady v domě se o tom nesmí mluvit, ale vy – vy jste přece vězeň. Židi jsou hlavní nepřátelé našeho národa. My jsme si s mou sestrou Iphigenií vymyslely o Židácích takovou písničku. Začíná: ‚Icik –'"

Sophie potlačila výkřik a oběma rukama si zakryla oči. "Emmi, Emmi…" zašeptala. V té náhlé násilné slepotě se před ní objevil přízrak toho dítěte jak fetu a zároveň již vyvinutého tvora, obrovského mlčenlivého leviatana, zrůdy bez mozku, která plave tichými rozvážnými tempy v záhadných černých vodách Dachau a Osvětimi.

"Emmi, Emmi!" vyrazila s úsilím ze sebe, "proč je tady v tom pokoji jméno Otce nebeského?"

To byla jedna z posledních náboženských myšlenek, která jí kdy vytanula na mysli.

Po té noci – poslední noci co vězenkyně pod střechou domu Herr Kommandanta – strávila Sophie v Osvětimi ještě skoro patnáct měsíců. Jak jsem již řekl, zůstalo pro mě vzhledem k jejímu mlčení (a stále zůstává) toto dlouhé období jejího uvěznění z valné části nezmapovanou oblastí. Ale několik drobností mohu říct s naprostou jistotou. Když odešla z Hössova domu, měla to štěstí, že ji opět dali na místo překladatelky a písařky v písárně, a přece jen tedy zůstala v malé skupince těch relativně privilegovaných; a tak byl její život sice krušný a její strádání často velice kruté, ale přesto byla na dost dlouhou dobu uchráněna toho rozsudku pozvolné a nevyhnutelné smrti, který byl údělem valné většiny vězňů. Teprve během posledních pěti měsíců, když se od východu blížila ruská vojska a tábor se pomalu rozkládal, prožívala svoje nejhorší utrpení. Tehdy ji také přemístili do brzezinského ženského lágru a tam prodělala hlad a nemoci, které ji přivedly až na sám práh smrti.

Po všechny ty dlouhé měsíce se jí erotické touhy a myšlenky ani zdaleka nedotkly. Samozřejmě že to dostatečně vysvětluje choroba a celková vyčerpanost – zvlášť během nevýslovně těžkých měsíců v Brzezince –, ale Sophie věděla bezpečně, že to mělo i psychologické důvody: ten pronikavý puch a přítomnost smrti způsobily, že jakékoli generativní nutkání vypadalo doslova jako něco obscénního, jako travestie, a tak – jako v dobách těžké nemoci –

zůstávalo spíš jen pod prahem vědomí a prakticky bylo vyhaslé. Aspoň taková byla Sophiina osobní reakce, a říkala mi, že někdy sama nevěděla, jestli právě ta totální absence milostného cítění neposunula do ostřejšího zorného úhlu sen, který se jí zdál, když naposledy spala ve sklepě velitelova domu. Anebo třeba právě sen sám, uvažovala, pomohl utlumit všechny další touhy. Jako většina lidí i Sophie si málokdy pamatovala dlouho své sny s nějakými výraznějšími podrobnostmi, ale ten sen byl tak nespoutaně, jednoznačně a kouzelně erotický, tak rouhačský a děsivý a tak výjimečný, že později dokonce byla ochotna věřit (se zrnkem humoru, který jí dovoloval jen uplynulý čas), že by ji byl od erotických myšlenek odradil úplně sám, i kdyby nebývala byla tak nemocná a k smrti zoufalá…

Když odešla z Emmina pokojíku, sešla dolů, padla na slamník a usnula. Usnula téměř ihned a jen na zlomek okamžiku si připomenula, že druhý den konečně uvidí svého syna. A za chvíli samozřejmě chodila sama po pláži – a jak to bývá ve snech, pláž jí byla zároveň známá i cizí. Bylo to písčité pobřeží Baltického moře a něco jí říkalo, že to je pobřeží Šlesvicka-Holštýnska. Napravo od ní byl mělký větrný kielský záliv s tečkami plachetnic; když pomalu kráčela na sever s obrysy pustých plání dánského pobřeží v dáli, vlnily se jí po pravici písčité duny a za nimi se v záři poledního slunce zelenal borový les promíšený s jinými jehličnatými stromy. Přestože byla oblečená, měla pocit nahoty, jako by byla zahalena jen jakousi svůdnou průhlednou látkou. Připadala si až neskutečně vyzývavá, uvědomovala si, jak se jí zadní partie házejí v záhybech průhledné sukně a přitahují oči naháčů pod slunečníky podél pobřeží. Všichni ti lidé v plavkách však najednou zůstali za ní. Pláž před ní křižila stezka vedoucí vzrostlou ostřicí: Sophie pokračovala dál, vědoma si, že ji sleduje nějaký muž a že upírá oči na její boky a na ty vlnivé pohyby, které prostě musela dělat. Muž došel až vedle ní, podíval se na ni, ona na něho. Tvář nepoznávala, byla to tvář muže ve středních letech, žoviální, s plavými vlasy nad čelem, velmi německá, hezká – ne, víc než hezká, při pohledu na ni jihla touhou. Ale ten muž sám? Kdo to byl? Zoufale se ho pokoušela v tom okamžiku poznat (ten hlas, který jen zamručel "Guten Tag", jí byl přece tak hrozně povědomý) a náhle jako by jí blesklo hlavou, že je to jeden slavný zpěvák, Heldentenor z Berlínské opery. Usmál se na ni zářivě bílými zuby, pohladil ji po zadku, řekl polohlasně několik zřejmě lascivních slov, kterým sotva rozuměla, a zmizel. Cítila voňavý mořský vánek.

Najednou se ocitla u dveří nějaké kaple, která stála na duně čnící vysoko nad mořem. Toho člověka neviděla, ale cítila někde jeho přítomnost. Byla to slunná prostá kaple s obyčejnými dřevěnými lavicemi po obou stranách jediné lodi; nad oltářem visel kříž z obyčejného borového dřeva, působil v té holé, ničím nepřikrašlované geometrické podobě skoro primitivním dojmem, a když konečně Sophie v jakési žádostivé horečce vstoupila dovnitř, jako by tam téměř nic jiného neexistovalo. Slyšela, že se nahlas zasmála. Proč? Proč by se měla smát, když tu malou kapli náhle zalehl žalostný zvuk jediného kontraaltového hlasu a tóny tragické kantáty Schlage doch, gewünschte Stunde? Stála před oltářem, již svlečená, jen hudba linoucí se měkce z nějakého vzdáleného a zároveň blízkého zdroje její tělo laskavě zahalovala. Zasmála se znovu. Ten člověk z pláže se zase objevil. Byl nahý, ale opět nebyla s to vybavit si jeho jméno. Už se neusmíval; z nasupené tváře mu hleděla vražda a ta hrozba ve výrazu jeho obličeje ji vzrušovala a rozněcovala její žádost. Stroze jí přikázal, aby se podívala dolů. Jeho mohutný penis trčel jako žezlo. Poručil jí, aby klekla a vzala jej do úst. Poslechla a v jakési pomatené touze stáhla předkožku, pod níž se objevil obrovitý glans penis temného modročerného odstínu. Zdálo se jí, že nebude ani s to jej pojmout mezi rty, ale přesto se jí to nějak podařilo, a do toho se zatím ozývaly tóny Bachovy hudby a děsily ji svým poselstvím smrti a času, až ji mrazilo. Schlage doch, gewünschte Stunde! Odstrčil ji od břicha, řekl jí, aby se otočila, poručil, aby klekla před oltář pod holým krucifixem, symbolem Božího utrpení, který zářil jako obnažená kost. Na jeho rozkaz se otočila, poklekla a opřela se o ruce a pak zaslechla dusot pádících kopyt, v nozdrách ji zaštípal kouř a nato vykřikla rozkoší, když ucítila, jak se jí o nahý zadek tře jeho chlupaté břicho, jak ji k sobě tiskne a kryje tělem a proniká do ní tím plenícím válcem a vráží jej hloub a hloub…

Když ji Broněk, který přinesl kbelík se zbytky, probouzel, měla sen ještě před očima. "Včera večer jsem na tebe čekal, ale nepřišlas," řekl. "Čekal jsem, dokud jsem mohl, ale pak už bylo pozdě. Můj chlap u brány musel odejít. Co se stalo s tím rádiem?" Mluvil tlumeně. Ostatní ještě spali.

Ten sen! Nemohla ho ani teď, po tolika hodinách, zapudit z mysli. Jako opilá zavrtěla hlavou. Broněk otázku opakoval.

"Pomoz mi, Broňku," řekla jako omámená a podívala se na toho malého človíčka nad sebou.

"Nerozumím ti."

"Viděla jsem někoho… něco příšerného." Ještě než dořekla, věděla, že to všechno nedává žádný smysl. "Totiž – panebože, já mám hrozný hlad."

"Tak sněz tohle," řekl jí Broněk. "Je to zbytek dušeného zajíce. Je v tom spousta masa."

Zbytky byly kližnaté, mastné a studené, ale Sophie jídlo hladově polykala, hledíc přitom, jak se vedle na slamníku zvedá a klesá hruď spící Lotte. Mezi sousty údržbáři oznámila, že odchází. "Panebože, jak já byla od včerejška hladová," šeptala. "Díky, Broňku."

"Já čekal," pokračoval. "Co se stalo?"

"Ta holka měla dveře u pokoje zavřené," lhala. "Zkoušela jsem dostat se dovnitř, ale bylo zamčeno."

"A dnes tedy jdeš zpátky na barák. Sophie, ty mi budeš hrozně chybět."

"Ty mně taky, Broňku."

"Třeba by se ti přece podařilo rádio dostat. Totiž jestli půjdeš nahoru do mansardy. Odpoledne je pořád ještě můžu poslat dál, přes bránu."

Proč ten idiot nemlčí? S tím rádiem skončila, skončila! Předtím by byla ještě mohla snadno uniknout podezření, ale teď rozhodně ne. Kdyby něco dnes zmizelo, ta úděsná holka by určitě všecko o její včerejší návštěvě vyzvanila. Cokoli dalšího s rádiem je prostě vyloučeno, zvlášť dnes, kdy je tak napjatá tou jistotou, že uvidí Jana, že se uskuteční schůzka, na kterou se těší s nepředstavitelným rozčilením a touhou. A tak znovu opakovala svou lež. "To rádio budem muset pustit z hlavy, Broňku. Není možné se k němu dostat. Ta příšera zamyká dveře."

"No dobře, Sophie," řekl Broněk, "ale kdyby se něco nachomejtlo, kdybys ho přece jen dostala, tak bys mi ho rychle

předala. Tady ve sklepě.“ Zasmál se hrdelním smíchem. “Na mě by Rudi nikdy neměl podezření. Myslí si, že mě má pod palcem. Myslí si, že jsem slabý na hlavu.” A v ranním šíráni otevřel svou jámu se zbytky rozbitých zubů a usmál se na Sophii tím nejzářivějším a nejzáhadnějším úsměvem.

Sophie věřila jaksi zmateně a vágně na takzvané tušení nebo na něco jako jasnozřivost (několikrát v životě skutečně tušila nebo předvídala budoucí události), i když tu víru nespojovala s ničím nadpřirozeným. Musím přiznat, že jisté sklony k tomu měla, ale vymluvil jsem jí to. Jakási vnitřní logika nás oba přesvědčila, že takové okamžiky krajní intuice plynou z naprosto přirozených “klíčových” okolností, které ležely dosud zasuty v paměti anebo dřímaly v podvědomí. Například její sen. Pro skutečnost, že o tom milenci, v kterém nakonec poznala Waltera Dürrfelda, se jí zdálo noc předtím, než jej spatřila opět po šesti letech, připadalo jako jediné možné metafyzické vysvětlení. Nebylo vůbec uvěřitelné, že ten převlídný svůdný host, který ji tolik upoutal v Krakově, by se před ní objevil živý sotva několik hodin po jejím snu (s přesně touž tváří a hlasem postavy ze sna), když ona sama si na toho člověka za celou dobu nikdy nevzpomněla a nikdy o něm nikoho neslyšela mluvit.

Ale bylo tomu opravdu tak? Když později přemýšlela o svých vzpomínkách, zjistila, že jméno přec jen slyšela zmiňovat, a nejen jednou. Mnohokrát zaslechla, jak Rudolf Höss nařizuje svému pobočníkovi Schefflerovi, aby mu objednal telefonní rozhovor s Herr Dürrfeldem z továrny Buna, aniž si (pokud to nezaregistrovala podvědomě) uvědomila, že dotyčný je objekt její dávné romantické touhy! Aspoň desetkrát. S někým, kdo se jmenoval Dürrfeld, telefonoval Höss věčně. Navíc ji totéž jméno upoutalo na tolika Hössových listinách a vzkazech, na které se občas podívala, takže když se analyzovaly tyto klíčové okolnosti, nebylo už třeba vysvětlovat Dürrfeldovu hlavní roli v Sophiině děsivém, ale výjimečném Liebestraum. Stejně tak nebylo těžké pochopit, proč se ten její milenec ze sna tak rychle proměnil v ďábla.

Hlas, který tehdy dopoledne zaslechla v předpokoji Hössovy mansardní kanceláře, byl hlas muže z jejího snu. Nevstoupila do místnosti hned, jak to dělala každé ráno po všech deset dnů, přestože toužila rozběhnout se dovnitř a sevřít v náručí svého synka. Hössův pobočník už zřejmě o jejím novém statutu věděl a stroze jí přikázal, ať počká venku. Pak se jí náhle zmocnily nevýslovné pochyby. Je pravděpodobné, že by Höss, který jí slíbil, že Jana uvidí, nechal chlapce uvnitř v kanceláři poslouchat ten podivný hlasitý rozhovor mezi sebou a tím člověkem s hlasem muže z jejího snu? Nervózně se pod Scheffleovým pohledem ošila, uvědomujíc si z jeho ledového chování ztrátu svých výsad; je opět obyčejná vězenkyně, nejnižší z nejnižších. Z utkvělého úsměšku vycítila jeho nepřátelský postoj. Upřela oči na zarámovanou fotografii Goebbelse na stěně, a když si tu ozdobu prohlížela, vybavil se jí před očima zvláštní výjev: viděla Jana, jak stojí mezi Hössem a tím druhým mužem a upírá dětské oči nejdřív na Herr Kommandanta a pak na toho cizího člověka, jehož hlas ji mátl tak známým tónem. A pak jí v uších zazněla slova z minulosti, jako akord vybuzený na basových píšťalách varhan: Mohli bychom navštívit všechny velké hudební památky. Zalapala po dechu a vycítila přitom, jak Hössův pobočník na ten přidušený zvuk z jejího hrdla polekaně zareagoval. Jako by ji někdo uhodil po tváři, a když hlas poznala, až sebou trhla a zašeptala jméno jeho vlastníka – a na zlomek okamžiku jí přítomný říjnový den nerozlišitelně splynul s krakovským odpolednem před tolika lety.

“Rudi, já vím, že ty odpovídáš nadřízené autoritě,” říkal Walter Dürrfeld, “a já skutečně tvůj problém maximálně respektuji! Ale i já mám svou odpovědnost, a tak to vypadá, že otázku nevyřešíme. Tebe si hlídají tví vyšší pohlaváři, a já mám nad sebou zase akcionáře. Já odpovídám akciové společnosti a ta teď prostě trvá na jednom: abych dostal další Židy a mohl udržet plánovanou produktivitu. Nejen v Buně, ale i v dolech. Musíme mít uhlí! Prozatím to jde, nezůstali jsme nijak zvlášť za plánem. Ale všechny formulace, ty statistické předpovědi, které mám k dispozici, jsou… jsou hrozivé, abych se vyjádřil co nejmírněji. Musím prostě dostat další Židy!”

Hössův hlas zněl předtím nezřetelně a tlumeně, ale odpověď byla jasná: “Já přece nemůžu přinutit Reichsführera, aby si tohle rozmyslel. To chápeš. Já můžu požádat nejvýš o jistou malou pravomoc a sám jen trochu něco naznačit. Ale s těmi Židy se zřejmě nemůže nějak rozhodnout, ať už pro to má nevímjaký důvod.”

“A ty osobně se o tom jistě domníváš…“

“Já osobně se domnívám, že na práci v takových místech jako Buna a doly koncernu Farben by měli být vybráni jen skutečně silní a zdraví Židé. Nemocní se prostě stávají jen zátěží, která odčerpává drahé lékařské prostředky. Jenže mé osobní pocity tady nic neznamenají. Musíme čekat na rozhodnutí.”

“A nemůžeš Himmlerovi naznačit obtížnost situace a přimět ho k vhodnému rozhodnutí?” Z Dürrfeldova hlasu zaznívalo podrážděný tón. “Jako tvůj přítel by snad mohl…“ Pauza.

“Říkám ti, že mohu věci jenom navrhovat,” odpověděl Höss. “A přece víš, co jsem navrhl. Chápu tvoje stanovisko, Waltře, a rozhodně to neberu jako urážku, že se mnou moje názory úplně přesně nesdílíš. Ty chceš za každou cenu kusy na práci. Dokonce i stará osoba s pokročilou tuberkulózou je schopná vydat ze sebe určité množství jednotek tepelné energie…“

“Přesně tak!” skočil mu do řeči Dürrfeld. “A o tohle žádám především. O zkušební období, řekněme ne delší než šest týdnů, aby se zjistilo, jak by se dali využít Židé, s kterými se dnes nakládá podle směrnic…“ Jako by váhal dořící.

“…Zvláštní akce,” doplnil Höss. “Jenže v tom je právě jádro věci, chápeš? Reichsführera na jedné straně tlačí Eichmann a Pohl a Maurer a další. Je to otázka jistoty versus pracovní síla. Z bezpečnostních důvodů si Eichmann přeje, aby každý Žid prošel Zvláštní akcí bez ohledu na věk a fyzický stav. Ten by neušetřil ani židovského zápasníka v perfektní kondici, kdyby se takový vyskytl. Zařízení v Brzezince byla jasně instalována, aby se mohla realizovat právě tato politika. Ale podívej se sám, co se stalo. Reichsführer musel svůj původní rozkaz v rámci Zvláštní akce pro všechny Židy modifikovat – zřejmě na příkaz Pohla a Maurera –, aby uspokojil potřebu pracovních sil, a to nejen v Buně, ale i dolech a ve všech zbrojařských podnicích, na které se rozkaz o přídělu pracovních sil vztahuje. A jaký je výsledek? – rozštěp, přesně uprostřed. Rozštěp – však víš…, jaké je to slovo, co mám na jazyku? Takové podivné slovo, výraz z psychologie –“

"Die Schizophrenie."
"Ano, to je ono," odpověděl Höss. "Ten psychiatr z Vídně, teď si nemůžu vzpomenout na jméno…"
"Sigmund Freud."
Následoval okamžik ticha. Během té krátké přestávky se Sophie, téměř nedýchajíc, v duchu upřela na představu Jana, viděla jej s pusou lehce otevřenou pod nosíkem mírně obráceným vzhůru, s modrýma očima, které mu jezdí z velitele (ten přechází podle svého nervózního zvyku po kanceláři) na vlastníka toho odosobněného barytonového hlasu – už ne toho ďábelského plenitele z jejího snu, ale prostě cizince, na něhož si vzpomněla a který ji kdysi nadchl sliby výletů do Lipska, Hamburku, Bayreuthu a Bonnu. Vy jste tak mladičká! šeptal jí kdysi ten hlas. Ještě děvčátko! A taky: Já jsem člověk do rodiny. Tak se upnula na to, že uvidí Jana, tak se zalykala tou představou nadcházejícího shledání (vzpomněla si později, jaké měla dokonce potíže s dýcháním), že zvědavost, jak asi Dürrfeld vypadá teď, jí na mysli vytanula jen letmo a pak se proměnila ve lhostejnost. Nicméně cosi v tom hlase – cosi spěšného, naléhavého – jí řeklo, že ho téměř vzápětí uvidí a jeho poslední slova určená veliteli – každý odstín jejich melodie a významu – se jí do paměti vryla s jakousi definitivností archivního záznamu, jako drážky na gramofonové desce, které nelze nikdy vymazat.
Z jeho hlasu zaznívalpodtón smíchu. Pronesl slovo, které až dotud nepadlo. "Ty i já, oba víme, že ať je to tak nebo tak, stejně umřou. Takže na chvíli toho můžeme nechat. Ti Židé z nás udělají úplné schizofreniky, zvlášť ze mě. Ale když přijde na výrobu a ta se rozhasí, myslíš si, že já se můžu vymluvit před správní radou na nemoc – totiž na schizofrenii? To by dopadlo!" Höss řekl nesrozumitelným hlasem cosi neformálního na okraj a Dürrfeld v dobrém rozmaru odpověděl, že doufá, že si o tom budou moct druhý den pohovořit znovu. Několik vteřin nato prošel v malém předpokoji chvatně kolem Sophie, téměř se o ni otřel, ale zřejmě ji vůbec nepoznal – bledou Polku v umolousaném vězeňském mundúru –, a když se jí nechtě dotkl, řekl "Bitte!" s jakousi instinktivní zdvořilostí a týmž džentlmensky zdvořilým tónem, jaký si pamatovala z Krakova. Ale přes to všecko vypadal již jen jako karikatura někdejší romantické postavy, která zatím úplně omšela. Obličej měl jako opuchlý, malé prasečí bříško, a když mu Scheffer podal úslužně jeho klobouk diplomata a Dürrfeld si jej nasazoval na hlavu, všimla si Sophie, že jeho dokonalé prsty, které kdysi opisovaly tak něžné arabesky a tak záhadně ji před těmi šesti lety vzrušily, vypadají jako krátké gumové párky.

"Tak co se nakonec stalo s Janem?" zeptal jsem se Sophie. Opět jsem ucítil, že se to musím dovědět. Ze všech věcí, které mi vyprávěla, mě nerozřešená otázka Janova osudu hlodala nejvíce. (Její podivně letmou zmínku o Evině smrti jsem jaksi zaregistroval a odsunul z mysli do pozadí.) Začínal jsem též pozorovat, že se od té části příběhu drží s velkou vytrvalostí zpátky a krouží kolem ní jen zpovzdálí, jako by to pro ni byla příliš bolestivá záležitost, které se nechce dotknout. Trochu jsem se za svou netrpělivost styděl a rozhodně jsem se nechtěl násilím vtírat do této oblasti jejích vzpomínek, ale přitom jsem v duchu tušil, že už co nejdřív svoje tajemství vyjeví, takže jsem ji pobízel k pokračování jen tím nejšetrnějším tónem. Byla sobota, pozdě v noci – nemnoho hodin po naší téměř katastrofální koupací epizodě – a seděli jsme v Javorovém dvoře. Jelikož už táhlo na půlnoc a ten vyčerpávající, dusně vlhký sabat končil, zůstali jsem v tom jeskynním prostoru téměř sami. Sophie byla střízlivá; oba jsme pili limonádu. Během tohoto našeho sezení hovořila téměř bez přestání, ale v tu chvíli se odmlčela, podívala se na hodinky a podotkla, že už bychom se snad měli vrátit do Růžového paláce a jít spát. "Musím si odstěhovat věci do nového bytu, Stingo," řekla. "Musím to udělat hned zítra ráno a pak se musím vrátit k dr. Blackstockovi. Mon Dieu. Já zapomínám, že jsem zaměstnaná." V zamyšlení hleděla na zářivý malý poklad, náramkové hodinky, dárek od Nathana, a rysy v obličeji měla stažené a vypadala unavená. Ty hodinky byly zlaté, značky Omega, s drobnými briliantky na čtyřech čtvrtích ciferníku. Ani jsem nechtěl pomyslet, co stály. Sophie jako by mé myšlenky četla: "Myslím si, že bych si ty moc drahé věci, co mi Nathan dal, neměla nechávat." Z hlasu jí zazněl nový tón smutku, jiný, možná zjitřenější než tón, kterým se nesly její vzpomínky z koncentračního tábora. "Nejspíš bych je měla dát pryč nebo tak, protože ho už víckrát neuvidím."
"A proč by sis je neměla nechat?" řekl jsem. "Přece ti je dal, tak si je proboha nech. Nech si je!"
"Musela bych na něho pořád myslet," odpověděla unaveně. "Pořád ho ještě miluju."
"Tak je prodej," řekl jsem, trochu již podrážděně, "ten si to zaslouží. Dones je do zastavárny."
"To neříkej, Stingo," odpověděla beze zloby. Pak dodala: "Jednou sám poznáš, co to znamená milovat." Roztesknělé slovanské prohlášení, nekonečně banální.
Oba jsme chvíli mlčeli a já uvažoval, jak hluboce se tomu jejímu poslednímu výroku nedostává citlivosti, výroku, který – vedle nudné otřepanosti – vyjadřoval tak neobyčejně nevšímavou lhostejnost k tomu nešťastně zamilovanému bláznu, jemuž byl určen. Mlčky jsem ji proklínal vší silou své zpozdilé lásky. Náhle jsem opět ucítil přítomnost skutečného světa; už jsem nebyl v Polsku, ale v Brooklynu. A vedle svého bolu, který mi svíral srdce pro Sophii, jako bych se uvnitř otřásl nad svým bolestně nešťastným stavem. Ozvaly se ve mně drásavé starosti. Sophiin příběh mě natolik upoutal, že jsem naprosto pustil ze zřetele skutečnosti, že jsem v důsledku včerejší krádeže téměř na mizině. Tato okolnost spolu s vědomím Sophiina hrozícího odchodu – představoval jsem si, jak tam budu osamocený a jak se budu bez groše potloukat po Flatbushi s úryvky nedokončeného románu – mě naplňovaly bolestivým zoufalstvím. Hrozil jsem se samoty, která mě čekala bez Sophie a bez Nathana; to bylo daleko horší, než že jsem neměl peníze.
V duchu jsem se takhle trápil a hleděl přitom na Sophiinu zamyšlenou skloněnou tvář. Byl to její obvyklý postoj, když přemýšlela – lehce si rukama zakrývajíc oči, gestem, které vyjadřovalo nevyslovitelnou směsici citů (o čem právě přemýšlí? hádal jsem): zmatek, údiv, zpřítomnělou hrůzu, oživený žal, zlost, nenávist, ztrátu, lásku, rezignaci – ano, to všecko jsem v tom okamžiku zahlédl v Sophiině nevyzpytatelně zachmuřené tváři. Pak to zmizelo. A v tom okamžiku jsme si zřejmě oba zároveň uvědomili, že všechna ta trčící přadena historie, kterou mi vyprávěla a která se očividně blížila k závěru, musí být dovázána. Také jsem si uvědomil, že ta pudivá síla, která celý večer naplňovala její mysl, nepolevila ani teď a že ji to přes všechnu únavu nutí vynést na světlo ze své hrůzné a nepochopitelné minulosti všechno, co zbývalo ještě až na samém dně.

Přesto se podivným způsobem zdráhala přiblížit otázce, co se stalo s jejím chlapcem, a když jsem se k tomu bodu opět vrátil a zeptal se "A co Jan?", zřejmě úmyslně jako by se na chvíli zasnila. "Já se tak stydím za to, co jsem provedla, Stingo, když jsem plavala do moře. A donutila jsem tě riskovat život – to ode mě bylo moc špatné, skutečně moc špatné. Musíš mi to odpustit. Ale řeknu ti po pravdě, už mockrát mě od války napadlo, abych se zabila. Vrací se mi to skoro v jakýchsi vlnách. Když jsem byla hned po konci války ve Švédsku, v tom středisku pro lidi bez domova, pokusila jsem se zabít. A jako v tom snu, co jsem ti vyprávěla, víš, o té kapli – byla jsem posedlá le blasph'e'me. Kousek od střediska byl malý kostelík, myslím, že nebyl katolický, nejspíš luteránský, ale na tom nesejde – a mě napadlo, že kdybych se zabila v tom kostele, bylo by to největší rouhačství, jakého bych se v životě mohla dopustit, le plus grand blasph'e'me, protože, víš, Stingo, mně to bylo jedno; po Osvětimi jsem už v Boha nevěřila a vůbec jsem o jeho existenci nepřemýšlela. Říkala jsem si: Obrátil se ke mně zády. A když On se ke mně obrátil zády, pak já Ho nenávidím, a abych ukázala a dokázala svou nenávist, dopustím se toho největšího znesvěcení, jaké si dovedu představit. Což znamená, že spáchám sebevraždu v Jeho kostele, na svaté půdě. Bylo mi hrozně špatně a byla jsem pořád slabá a nemocná, ale za nějakou dobu se mi síla vrátila a jednou večer jsem se rozhodla, že to provedu.

A tak jsem si vyšla za bránu toho střediska a nesla jsem si kus ostrého skla, našla jsem si ho ve špitále, kde jsem pobývala. Bylo to hrozně jednoduché. Kostelík byl blízko. Nikdo nikde nehlídal, a tak jsem pozdě večer dorazila do kostela. Svítilo tam nějaké světlo a já si s tím střepem sedla dozadu do lavice a dlouho tam seděla. Bylo léto. Ve Švédsku je za letních nocí pořád světlo, takové studené, bledé. Tohle bylo na venkově a já venku slyšela žáby a cítila jsem smrky a jedle a borovice. Byla to úžasná vůně, připomínalo mi to Dolomity, když jsem byla ještě malá. Chvíli jsem si představovala, jako bych hovořila s Bohem. A představovala jsem si mezi jiným, jak mi říká: ‚Proč se chceš, Sophie, zabít tady, na mém svatém místě?' A pamatuju se, že jsem mu nahlas odpověděla: ‚Jestli to Ty sám ve své moudrosti nevíš, Bože, pak já ti to říct nemohu.' A on mi na to: ‚Takže je to tvoje tajemství.' A já jsem si začala podřezávat žíly. A víš co, Stingo? Skutečně jsem se trochu řízla do zápěstí, a bolelo to a krvácelo, ale pak jsem toho nechala. A víš, co to způsobilo, proč jsem toho nechávala? Přísahám, kvůli jedné jediné věci. Jedné jediné! Ne kvůli bolesti nebo ze strachu. Nebála jsem se. Bylo to kvůli Rudolfu Hössovi. Najednou jsem si totiž vzpomněla na Hösse a uvědomila jsem si, že je naživu, někde v Polsku nebo v Německu. Viděla jsem před sebou jeho tvář, jako ten kus skla, kterým jsem si řezala zápěstí. Přestala jsem si je řezat a – já vím, že to zní jako folie, Stingo – ale prostě najednou mi problesklo hlavou, že nesmím zemřít, dokud je Rudolf Höss naživu. To by přece byl jeho konečný triumf."

Následovala dlouhá pauza: "Svého chlapce jsem už víckrát v životě neviděla. Víš, když jsem to ráno vešla k Hössovi do kanceláře, Jan tam nebyl. Byla jsem si tak jistá, že tam bude, že jsem si myslela, jestli se neschovává pod stolem, víš, z legrace. Rozhlížela jsem se, ale Jan nikde. Napadlo mě, že to bude nějaký vtip, věděla jsem naprosto bezpečně, že tam musí být. Zavolala jsem na něho. Höss zatím zavřel dveře, zůstal tam stát a hleděl na mě. Zeptala jsem se ho, kde je můj chlapec. Řekl mi: ‚Když jste včera večer odešla, uvědomil jsem si, že sem vaše dítě přivést nemohu. Omlouvám se za to nemilé rozhodnutí. Přivést ho sem by bylo nebezpečné – kompromitovalo by mě to v mém postavení.' Ale pak jsem tomu najednou uvěřila, naprosto uvěřila. A v hlavě se mi to pomátlo. Úplně jsem šílela. Šílela!

Nepamatuju se na nic, co jsem udělala – kolem mě byla nějakou dobu černá tma –, ale musela jsem určitě udělat dvě věci. Vrhla jsem se na něho svýma rukama. Vím to, protože když se ta černota rozplynula, seděla jsem na židli, na kterou mě srazil, a na jeho tváři jsem spatřila místo, kde jsem ho poškrábala nehty. Stíral si odtamtud kapesníkem trochu krve. Hleděl na mě, ale v očích se mu nezračil žádný vztek, vypadal velice klidný. A pak se taky pamatuju na ozvěnu, která mi zněla v uších, zvuk vlastního hlasu, když jsem se na něho právě před minutou rozkřičela: ‚Tak mě pošlete do plynu! Pošlete mě do plynu, jako jste to udělali s mou malou holčičkou!' A to jsem na něho křičela znovu a znovu. ‚Tak mě pošlete do plynu, vy…' A pořád dál. A musela jsem na něho vychrlit spoustu německých nadávek, protože i ty mi zvonily v uších jako ozvěna. Ale v tu chvíli jsem prostě složila tvář do dlaní a plakala. Nejdřív neříkal nic a pak jsem jen cítila, že mi položil ruku na rameno. Nato jsem uslyšela jeho hlas. ‚Znovu opakuji, je mi to líto,' řekl. ‚Neměl jsem vůbec na něco takového přistupovat. Budu se snažit vám to vynahradit nějak jinak. Co pro vás mohu udělat?' Stingo, to ti bylo tak divné slyšet toho člověka takhle hovořit – on se mě ptá na něco takového a takovým omluvným hlasem, chápeš, ptá se mě, co by pro mě mohl udělat.

A pak jsem si samozřejmě vzpomněla na akci Lebensborn, co říkala Wanda a co se musím pokusit podniknout – víš, jak jsem se o tom už měla Hössovi zmínit den předtím, ale nějak jsem nebyla schopná to udělat. A tak jsem se uklidnila, přestala jsem plakat, podívala se vzhůru na něho a řekla: ‚Můžete pro mě udělat tohle.' Užila jsem slovo ‚Lebensborn' a z jeho očí jsem ihned vyčetla, že dobře ví, o čem mluvím. Řekla jsem to myslím takhle: ‚Mohl byste mého chlapce vyčlenit z tábora do akce Lebensborn, do té akce SS, o které vy budete dobře vědět. Mohl byste ho poslat do říše a tam by se z něho mohl stát řádný Němec. Vždyť je plavý a vypadá jako Němec a mluví stejně perfektně německy jako já. Takových polských dětí není mnoho. Copak nevidíte, jak výborně by se můj Jan pro akci Lebensborn hodil?' Pamatuju se, že dlouhou dobu nepromluvil, jen tam stál a lehce si sahal na tvář, kde jsem ho poškrábala. Pak řekl něco v tomto smyslu: ‚Myslím, že ve vašem návrhu je jisté možné řešení. Já se na to podívám.' Ale to mi nestačilo. Věděla jsem, že se v zoufalství chytám stébla a že by mě v tu chvíli mohl dát odvést a zavřít – ale musela jsem to říct: ‚Ne, musíte mi dát určitější odpověď, žít v další nejistotě už nesnesu.' Po chvilce řekl: ‚Dobrá, postarám se, aby z tábora odešel.' Ale ani to mi nebylo dost. Řekla jsem: ‚Jak se to dovím? Jak se o tom přesvědčím, že se odtud dostal? A ještě mi musíte slíbit jedno,' pokračovala jsem, ‚musíte mi slíbit, že mi řeknete, kam ho v Německu dali, abych se s ním po válce zase shledala!'

Víš, Stingo, sama jsem nevěřila, že jsem s to mu něco takového říct, klást tomuhle člověku takové požadavky. Ale po pravdě řečeno, spoléhala jsem na to, jaké city ke mně chová, vždyť mi to ukázal zrovna den předtím, chápeš, když mě objal a řekl mi: ‚Copak si myslíš, že jsem nějaký netvor?' Spoléhala jsem na ten malý kousíček lidského citu, který v něm snad zůstal, a myslela jsem si, že mi pomůže. Takže když jsem tohle řekla, chvíli zase mlčel, ale pak mi odpověděl:

‚Dobrá, slibuju. Slibuju, že chlapce dostanu z tábora ven a že budete dostávat o jeho pobytu čas od času zprávy.' Jenže já jsem na to ještě řekla – věděla jsem, jak riskuju a že ho to rozvzteklí, ale nemohla jsem si pomoct: ‚Jakou budu mít jistotu? Moje malá holčička je mrtvá a bez Jana bych neměla už vůbec nic. Včera jste řekl, že mi umožníte, abych Jana uviděla, a neudělal jste to. Slovo jste nesplnil.' To na něho zřejmě muselo nějak zapůsobit, protože řekl: ‚Můžete si být jistá. Dostanete ode mě vždycky čas od času vzkaz. Ubezpečuji vás slovem německého důstojníka, máte moje čestné slovo.'"

Sophie se odmlčela, zahleděla se do večerního šera Javorového dvora, kam vtrhl roj kolotajících nočních můrek a kde bylo úplně pusto a prázdno, protože jsme tu zbývali už jenom my dva a hospodský, unavený Ir, který u pokladny vyluzoval jakési tlumené mlaskavé zvuky. Pak Sophie pokračovala: "Jenže ten člověk slovo nedodržel, Stingo. A já už svého chlapce víckrát nespatřila. Jak jsem jen mohla myslet, že esesák by mohl mít něco jako čest? Možná že za to může otec, protože ten vždycky mluvil o německé armádě a o německých důstojnících a jak mají vyvinutý smysl pro čest a jací jsou zásadoví a tak. Nevím. Ale Höss svoje slovo nesplnil, takže já ani nevím, co se stalo. Brzy po tomhle totiž Hösse přeložili z Osvětimi do Berlína a já šla zpátky do lágru, kde jsem byla obyčejná stenografka. Nikdy jsem od Hösse žádný vzkaz nedostala, nic. Ani když se příští rok vrátil, nedal mi vědět. Dlouhou dobu jsem si myslela, dobrá, Jan se dostal z tábora a poslali ho do Německa a brzy dostanu nějakou zprávu, kde je a jak se mu daří a tak. Ale nikdy jsem se nedověděla ani slovo. Pak jsem o něco později dostala na kousku papíru vzkaz od Wandy, a na tom stálo tohle – ani slovo víc: ‚Viděla jsem zase Jana. Daří se mu, jak se dá čekat.' Stingo, z toho jsem mohla mít smrt, víš, protože to znamenalo, že Jan se z tábora nedostal – a Höss že nezařídil, aby ho zařadili do akce Lebensborn.

Několik týdnů nato jsem dostala od Wandy v Brzezince další zprávu, po jedné vězenkyni – byla to Francouzka, členka odboje, kterou přivezli do lágru. Po té mi Wanda vzkázala, že Jan už v dětském táboře není. Měla jsem z toho nějakou dobu radost, až jsem si uvědomila, že to ve skutečnosti neznamená nic – že to může vlastně znamenat jenom jedno – že je Jan mrtvý. Nezařadili ho do žádné akce Lebensborn, ale umřel na nějakou nemoc nebo jak – nebo prostě nevydržel tu zimu, byly takové mrazy. A já skutečně neměla žádnou možnost zjistit, jak to s Janem dopadlo, jestli zemřel tam v Brzezince anebo jestli je někde v Německu." Sophie se odmlčela. "Osvětim byla tak obrovská a tak těžko se od někoho dostávaly zprávy. Ale Höss mi nikdy slíbený vzkaz neposlal. Mon Dieu, to ode mě přece bylo tak imbécile, když jsem si myslela, že takový chlap by mohl mít něco jako meine Ehre. Svou čest! Sprostý lhář! Nebylo to nic jiného, než čemu Nathan říkal grázl. A já jsem pro něho nebyla do samého konce nic než obyčejné polské Dreck." Po delší době zvedla oči ukryté v dlaních a upřela je na mě. "Víš, Stingo, nikdy jsem se nedověděla, co se s Janem stalo. Myslím, že by bylo skoro lepší, kdyby…" A její hlas ustrnul v tichu.

Ticho. Vyčerpání. Vědomí konce léta, hořkého dna věcí. Neměl jsem po tom všem hlas, kterým bych Sophii odpověděl; neměl jsem skutečně co říct, a zvlášť již ne, když se najednou opět ozvala, poněkud hlasitěji a vyjadřujíc bez obalu cosi tak hrozného a srdcervoucího, že to pro mě bylo téměř jako zjevení, i když ve světle jejího předchozího vyprávění to byla pouze další mučivá pasáž vetkaná do její písně bezmezného žalu. "Myslela jsem si, že bych se něco přec jen mohla dovědět. Ale brzy nato jsem od Wandy dostala poslední zprávu, dověděla jsem se, že ji přistihli při odbojové činnosti. Dali ji na ten proslulý vězeňský blok. Mučili ji, pak ji pověsili na hák a nechali viset, až se pomalu uškrtila… Včera jsem se před tebou vyjádřila, že Wanda byla kveč. To jsem naposledy řekla lež. Byla ten nejstatečnější člověk, jakého jsem v životě poznala."

Seděli jsme tam se Sophií v bledém světle a měli jsme oba myslím pocit, že tím kupením skutečností, doslova nesnesitelných, máme konečky nervů obnaženy až na krajní mez. Jako by se mě uvnitř zmocnila jakási panika a jako bych se rozhodl říci definitivní ne, už nechci o Osvětimi nic slyšet, ani slovo. Ale v Sophii přece jen ještě něco z předchozí setrvačnosti zbylo (i když vím, že na duchu musela být nekonečně skleslá a unavená) a vydržela a dovyprávěla mi v jednom krátkém konečném výbuchu sdílnosti, jak se rozešla s velitelem Osvětimi.

"Řekl mi: ‚Teď běžte.' A já se otočila a už jsem odcházela a říkám mu, Danke, mein Kommandant, že mi chcete pomoct! A on pak řekl – musíš mi věřit, Stingo, skutečně to řekl: ‚Slyšíte tu hudbu? Máte ráda Franze Lehára? To je můj oblíbený skladatel.' Ta podivná otázka mě tak překvapila, že jsem skoro nebyla s to na ni odpovědět. Franze Lehára, myslela jsem si, a pak najednou říkám: ‚Ne, ani ne. Proč?' Chvíli vypadal zklamaně, ale pak řekl znovu: ‚Teď běžte.' A tak jsem šla – po schodech dolů, kolem Emmina pokoje, kde už zase hrálo to malé rádio. Tentokrát bych je byla mohla mít snadno, protože když jsem se pečlivě rozhlédla, po Emmi nikde ani památky. Ale jak říkám, neměla jsem už odvahu ten úkol provést, s tou nadějí ohledně Jana a vůbec. A taky jsem věděla, že tentokrát by padlo podezření především na mě. Takže jsem tam rádio nechala a najednou mě zaplavila strašná nenávist vůči sobě samé. Ale nechala jsem je tam, pořád hrálo. Dovedeš si představit, co to rádio hrálo? Hádej, Stingo."

V takovémto vyprávění vždycky nastane okamžik, kdy jistá dávka ironie připadá nepatřičná, možná dokonce až "kontraindikovaná" – i když podtext vyprávění k ní sám skýtá impulz –, protože podobná ironie má tendenci sklouznout do těžkopádnosti a zkouší nejen čtenářovu trpělivost, ale i jeho důvěřivost. Jelikož však Sophie byla můj věrný svědek a nakonec ironii obstarala sama, co codu k svědectví, o němž jsem neměl důvod pochybovat, musím její závěrečnou poznámku přece jen zaznamenat a dodám k ní pouze poznámku, že ta slova pronesla rozkolísaným tónem šíleně vyčerpaného, skoro až mátožného citového stavu – částečně v legraci a částečně v tom nejhlubším smutku –, a musím říct, že jsem od Sophie a vůbec od kohokoli jiného nic podobného neslyšel a že ta slova jasně signalizovala počátek hysterie.

"Co hráli?" zeptal jsem se.

"Předehru k operetě Franze Lehára," řekla jedním dechem, "Das Land des Lächelns – Zemi úsměvů."

Bylo už hodně po půlnoci, když jsme se vraceli přes pár ulic domů do Růžového paláce. Sophie byla v tu chvíli klidná. V balzámové tmě kolem nás nešel vůbec nikdo a domy počestných občanů flatbushských podél letních ulic lemovaných javory zely temnými okny, ponořeny v spánku. Sophie šla těsně vedle mě, a když mi ovinula paži kolem

pasu, zaútočil na mé smysly na okamžik její parfém, ale chápal jsem to gesto už jen jako sesterské nebo přátelské, a navíc ve mně její dlouhé vyprávění všechny záchvěvy žádosti utlumilo. Zalil mě smutek a malomyslnost, temné jako ta srpnová noc, a uvažoval jsem, jestli vůbec usnu.

Když jsme se blížili k pevnosti paní Zimmermanové, kde v růžové chodbě mžouralo noční světlo, klopýtali jsme po hrbolatém chodníku a v tu chvíli promluvila Sophie znovu, poprvé od té doby, co jsme odešli z Javorového dvora. "Máš budíka, Stingo? Musím zítra vstávat hrozně brzy, abych si mohla věci přestěhovat do nového bytu a abych se dostala včas do práce. Dr. Blackstock se mnou sice má těch posledních několik dnů velkou trpělivost, ale do práce skutečně musím. Co kdybys mi zavolal tak uprostřed týdne?" Slyšel jsem, jak potlačila zívnutí.

Chtěl jsem odpovědět na otázku po budíku, když z hluboké temnoty, v níž byla stopena veranda domu, se oddělil černošedý stín. Srdce se mi rozbušilo, a vyhrkl jsem: "Panebože." Byl to Nathan. Zašeptal jsem jeho jméno, ale Sophie už ho taky poznala a přidušeně zasténala. Na okamžik jsem se domníval, a myslím oprávněně, že se na nás vrhne. Ale pak jsem zaslechl, že na ni tiše zavolal "Sophie", a jedním rázem jí stáhl ruku z mého pasu, tak rychle, že mi vytáhl zpod pásku u kalhot podolek od košile. Zůstal jsem bez pohnutí stát, a oni zatím přiskočili v tom tetelivém šerosvitu, jenž pronikal listovím, k sobě, zaslechl jsem jen, jak Sophie zavzlykala a už si padli do náruče. Zůstali v tom temnu pozdního léta dlouho tak stát, zaklesnuti a ponořeni hluboko do sebe. Pak jsem nakonec viděl, jak Nathan pomalu poklekl na tvrdou dlažbu, objal Sophii kolem nohou a zůstal bez pohnutí, a jak mně se zdálo, nekonečnou dobu strnule klečet v postoji krajní oddanosti nebo věrnosti nebo pokání či odprošování nebo vůbec všeho dohromady.

14

Nathan nás stihl snadno a právě včas.

Smíření bylo pozoruhodně roztomilé a lehké – už zase jsme byli Sophie a Nathan a Stingo – a pak se pamatuju především na jedno: Nathan mi dal dvě stě dolarů. Za dva dny po jejich opětném šťastném sblížení, když se Nathan se Sophií vrátili do svých pokojů v patře nade mnou a já se znovu zabydlel ve svém prvosenkově pastelovém příbytku, dověděl se Nathan od Sophie, že mě okradli. (Morris Fink mimochodem vůbec nebyl pachatelem. Nathan si totiž všiml, že někdo násilím otevřel okénko u koupelny – což by Morris dělat nemusel. Styděl jsem se za své nehezké podezření.) Když jsem se druhý den odpoledne vracel z oběda v lahůdkářství na Ocean Avenue, našel jsem na psacím stole od něho šek vystavený na mé jméno a na sumu, kterou lze označit vzhledem k roku 1947 a co dárek osobě, která se ocitla prakticky na mizině, jedině jako královskou. K šeku byl připíchnut lísteček s rukou psaným textem: Pro větší slávu jižní literatury. Zůstal jsem ohromen. Samozřejmě že peníze byly jako seslané od pánaboha a zachraňovaly mne v okamžiku, kdy jsem si skoro zoufal starostmi o nejbližší budoucnost. Bylo téměř nemožné, abych je vrátil. Ale moje nejrůznější náboženské a rodinné skrupule mi nedovolovaly, abych je přijal jako dar.

Takže po delším dohadování a dobrosrdečném handrkování jsme došli k jakémusi kompromisu. Těch dvě stě dolarů budu považovat za dar, dokud zůstanu nepublikovaným autorem. Ale až a pokud můj román najde nakladatele a já vydělám dost peněz, abych se zbavil finanční tísně, pak a jedině tehdy přijme Nathan mou splátku, podle mého uvážení (bez úroků). Tichý zlomyslný hlas kdesi pod prahem mého vědomí mi našeptával, že touhle velkorysostí se Nathan vykupoval za příšerný útok, jaký podnikl před několika dny proti mé knize, kdy za tak dramatických okolností brutálně vyhnal Sophii i mě ze svého života. Ale zapudil jsem tu myšlenku jako nedůstojnou, zvláště vzhledem k tomu, co jsem se právě dověděl od Sophie, totiž o jeho šílených stavech navozených drogami, v nichž byl s to říkat příšerně neodpovědné věci – slova, která si později vůbec nepamatoval. Slova, která, jak jsem nyní bezpečně věděl, unikala jeho paměti stejně jako to ztřeštěné destruktivní chování. Kromě toho jsem byl Nathanovi oddán jako příteli, aspoň tomu okouzlujícímu, velkorysému Nathanovi, když setřásl onu suitu démonů v patách a radoval se opět ze života – a jelikož právě takový Nathan se k nám vrátil, sice poničený a pobledlý, ale zdánlivě zbavený všech těch hrůz, kterými byl posedlý nedávného večera, moje znovuzrozená vřelá bratrská láska, jakou jsem k němu cítil, byla báječná; moji pohodu mohla překonat pouze reakce Sophiina, protože její radost vypadala spíš jako neovladatelné jásavé delirium, na které byl nicméně dojemný pohled. Její trvalá neochabující šílená láska k Nathanovi mi až nahánělа strach. Na jeho urážky zřejmě buď úplně zapomněla, nebo mu je všechny odpustila. Jsem si jist, že by ho přijala s otevřenou náručí a se stejně dychtivým a bezpodmínečným odpuštěním, kdyby se k ní vracel co odsouzený násilník dětí nebo vrah.

Nevím, kde Nathan strávil těch několik dní a nocí od onoho večera, kdy se tak příšerně předváděl v Javorovém dvoře, i když z toho, co utrousila Sophie, jsem se domníval, že nejspíš utekl k svému bratrovi do Forest Hills. Ale jeho nepřítomnost nebo otázka, kde tu dobu strávil, bylo teď něco úplně nepodstatného; stejně tak nyní ve světle jeho strhující roztomilosti nehrálo téměř žádnou roli, že ještě nedávno pohaněl Sophii i mě tím výbuchem žlučovitého vzteku, z kterého nám oběma bylo fyzicky nevolno. Jistým způsobem mě to Nathanovo střídavé podléhání drogám, jež mi Sophie tak živě a chmurně vylíčila, k němu teď po jeho návštěvě spíš přiblížilo; moje reakce byla jistě hodně romantická, ale ten démonický rys jeho osobnosti – ta podoba pana Hydea, do které se čas od času proměňoval a která ho prolnula až do morku kostí – mi nyní připadal jako integrální a přesvědčivá součást jeho podivného génia a přijal jsem jej jen s nepatrnými obavami, že by se podobné šílené epizody mohly opakovat v budoucnosti. Sophie a já jsme zřejmě byli lidé – abych to vyjádřil prostě –, kteří sebou nechali vláčet. Stačilo nám, že se vrátil do našich životů a přinesl s sebou všechnu tu nádhernou náladu, velkorysost, elán, radost, kouzlo a lásku, jež jsme již pokládali za nadobro ztracené. Jeho návrat do Růžového paláce a opětné zřízení hnízda lásky nahoře v prvním patře působily vlastně tak přirozeně, že si dodnes nevzpomenu, kdy a jak přivezl zpátky všechen svůj nábytek, šatstvo a všechen svůj majetek, s kterým tenkrát večer ujel, a jak zase všechno dal na svoje místo, že to vypadalo, jako by s tím nikdy byl v takovém chvatu neutekl.

Všechno bylo jako dřív. Každodenní chod věcí se dal znovu do pohybu, jako by se vůbec nic nestalo – jako by byl

Nathan svou šílenou zuřivostí téměř nerozbil ten trojlístek kamarádství a štěstí. Nad sálajícími ulicemi Brooklynu se stále ještě vznášelo v půvabném jiskřivém oparu kouzlo léta. Nathan a Sophie odjížděli každé ráno ze stanice BMT na Church Avenue jiným vlakem podzemní dráhy – on do své laboratoře u Pfizera, ona do ordinace dr. Blackstocka v centru Brooklynu. A já se vracel šťasten ke svému milému psacímu stolu z dubového dřeva. Nedovolil jsem si, aby mě přemohla posedlá láska k Sophii, a vědomě jsem se jí vzdal ve prospěch toho staršího, kterému přirozeně a právem náležela, a znovu jsem se smířil se skutečností, že moje nároky na její srdce mohou být jen skromné a přinejlepším amatérské. A teď, když už jsem tedy neměl žádnou Sophii, kvůli které bych z nešťastné lásky jenom bloumal, pustil jsem se znovu s čerstvou chutí a s živým smyslem pro konečný cíl do přerušené práce na svém románu. Samozřejmě nebylo možné úplně se oprostit od hrůzné vize toho, co mi vyprávěla o své minulosti, a čas od času z toho nepropadnout sklíčenosti. Ale obecně řečeno, přece jen se mi podařilo její historii zapudit z mysli. Život jde skutečně vždycky dál. Navíc mě zachvátila radostná tvůrčí aktivita a naléhavě jsem si uvědomoval, že musím především vypovědět vlastní tragickou historii a ta že v prvé řadě musí tvořit náplň mého pracovního dne. Nejspíš do mě vlil to nadšení Nathanův finanční dar – což je vždy nejpůsobivější forma povzbuzení, jaká se tvořícímu umělci může dostat –, ale začal jsem pracovat úplně závodní rychlostí a opravoval a piloval jsem a otupoval špičky svých tužek značky Venušin samet jednu za druhou, zatímco se mi po dopolední práci na psacím stole navršilo pět, šest, sedm a někdy i osm nebo deset žlutých archů.

A (bez jakéhokoli ohledu na ony peníze) Nathan se opět ujal role pomáhajícího bratra, mentora, konstruktivního kritika a milovaného starého přítele pro všechno počasí, jakého jsem hledal od samého začátku. Znovu začal zevrubně pročítat mou prózu, kterou jsem až do vyčerpání přepracovával, a když jsem po několikadenní práci dokončil takových dvacet až třicet stránek, bral si rukopis nahoru a vracel jej za několik hodin, většinou rozzářený úsměvy a téměř vždycky ochoten poskytovat mi to jediné, co jsem potřeboval – chválu –, přestože to téměř nikdy nebyla chvála, kterou by nedoprovázela a poctivě neokořeňovala dávka tvrdé kritiky; měl neúprosný postřeh pro větu zatíženou těžkopádným rytmem, pro přemíru subjektivní reflexe, onanistické laškování se slovy a méně šťastnou metaforiku. Ale jinak jsem jasně viděl, že ho moje tragické tidewaterské podobenství upřímně uchvátilo, že ho uchvátila i krajina a počasí, jež jsem se snažil evokovat se vší vášní, přesností a láskou, jež jsem byl s to se svým rozvíjejícím se talentem zmobilizovat, že ho nadchlo těch několik nešťastných charakterů, které začínaly žít v mém textu a které jsem prováděl na jejich trýznivé pohřební pouti po nížinách Virginie; a myslím, že se upřímně obdivoval i mému neotřelému vidění Jihu (přes vliv W. Faulknera, který ihned odkryl a k němuž jsem se já ochotně přiznal), jež bylo jedinečným a "vzrušujícím" způsobem, jak se vyjádřil, mé vlastní. A mě tajně těšilo vědomí, že se mi pomalu a díky alchymii mého umění dařilo proměnit Nathanovu předsudečnou zaujatost vůči Jihu v cosi, co připomínalo aspoň akceptaci, nebo dokonce pochopení. Zjistil jsem, že už na mne neútočí těmi jedovatostmi o zaječích pyscích a o plísni, o lynčování a sedřených zemědělských nádenících. Moje dílo na něho začínalo silně působit, a jelikož jsem se Nathanovi tak obdivoval a tak jsem si ho vážil, jeho reakce na mě neobyčejně hluboce působila.

"Ta pasáž, co v ní líčíš zahradní slavnost v místním venkovském klubu, je fantastická," řekl mi; když jsme spolu jednou v sobotu krátce po poledni seděli u mne v pokoji. "Když si člověk vezme ten dialog mezi matkou a černou služkou – nevím, ale myslím, že to je naprosto přesné! Nebo ta atmosféra jižního léta, já nevím, jak to děláš."

V duchu jsem si přímo čechral peří a tiše jsem děkoval a nalil do sebe část plechovky piva. "Jde to docela dobře," poznamenal jsem, vědom si té násilné skromnosti. "Jsem rád, že se ti to líbí, moc rád."

"Možná že bych se sám měl rozjet na Jih," řekl mi, "a uvidět všechno na vlastní oči. Ta tvoje věc mě naladila. Mohl bys mi dělat průvodce. Co ty na to, kamaráde? Výlet po staré Konfederaci."

Vyloženě jsem nad tím skákal radostí. "Panebože, to by bylo!" vyhrkl jsem. "To by bylo něco fantastického! Mohli bychom začít ve Washingtonu a odtud postupovat na jih. Mám ve Fredericksburgu kamaráda ze školy a ten je úžasný fanda na občanskou válku. Mohli bychom bydlet u něho a navštívit všechna virginská bojiště. Manassas, Fredericksburg, Wilderness, Spotsylvanii – všechno, kde se ty slavné události odehrávaly. Pak bychom si vzali auto a jeli dolů do Richmondu, podívali bychom se na Petersburg a zajeli až do Southampton County k tátovi na farmu. Brzy tam budou sklízet burské oříšky…"

Viděl jsem, že se Nathan pro návrh nebo spíš už pro hotovou věc ihned nadchl, protože mocně přikyvoval, zatímco já, natažený pérem svého nadšení, jsem líčil barvitou krásu našeho budoucího cestování. Viděl jsem ten výlet jako všeobecně výchovný vážný podnik, ale v prvé řadě jsem myslel na to, jak si spolu užijeme. A pak po Virginii: pobřežní oblasti Severní Karolíny, kde vyrůstal můj drahý tatínek, Charleston, Savannah, Atlanta a pomalá cesta srdcem Dixielandu, těch kouzelných útrob Jihu – Alabama, Mississippi – a skončili bychom v New Orleasu, kde jsou nádherné šťavnaté ústřice, jedna za dva centy, kde mají fantastickou ibiškovou polévku a kde raci rostou na stromech. "To bude výlet!" Vrněl jsem blahem a otevřel si další plechovku piva. "A to jídlo na Jihu. Smažená kuřátka. Smažené kukuřičné knedlíčky. Hrášek na špeku. Kukuřičná kaše. Kapusta po jižansku. Domácí šunka s červenou omáčkou. Nathane, ty jsi znalec, ty se tam pomátneš blahem!"

Z piva jsem měl báječnou náladu. Den ležel skoro jako v mátohách horkem, ale z parku vál lehký vánek, povíval roletou v okně a přinášel s sebou seshora tóny Beethovenovy hudby. To samozřejmě bylo dílo Sophie, která se vrátila z půldenní sobotní práce, a když se sprchovala, vždycky pustila gramofon naplno. Když jsem popouštěl uzdu své fantazii o té Jižní zemi, uvědomil jsem si, že to beru skutečně od podlahy a že mluvím po všech stránkách jako profesionální Jižan, jehož názorů jsem se hrozil téměř jako názorů rýpavého Newyorčana posedlého liberálním meditováním a alergií vůči Jihu, která mi tak silně šla na nervy, ale bylo mi to jedno, protože jsem byl po dopolední zvlášť plodné práci rozjařen a kouzlo Jihu (jehož podobu i se všemi zvuky jsem se snažil zachytit s tak bolestným úsilím, že jsem přitom cedil galony krve) mě zachvátilo jako malá extáze anebo jako veliká bolest u srdce. Samozřejmě že jsem podobný nával hořkosladkého dočasného smutku zažil často už dřív – posledně to bylo, když jsem v daleko méně

upřímném záchvatu nedokázal zapůsobit kouzlem svých originálních roztomilostí na Leslii Lapidusovou –, ale dnes bylo moje rozpoložení zvlášť křehké, rozechvělé, jitřivé a průhledné, měl jsem pocit, že bych se mohl každou chvíli rozplynout v nevhodných, ale nicméně naprosto upřímných slzách. Kouzelné adagio ze Čtvrté symfonie se linulo seshora dolů a splývalo jako ten nejčistší věčný tep lidského srdce s mou rozjásanou náladou.

"Já jedu s tebou, kamaráde," říkal mi Nathan, který seděl na židli za mnou. "Víš, ono už je na čase, abych poznal Jih. Něco z toho, co jsi říkal na začátku léta – už mi to připadá tak dávno –, cosi, cos říkal o Jihu, mi nesmazatelně utkvělo na mysli. Myslím, že bych měl možná spíš říct, že to má cosi společného se Severem a Jihem dohromady. Pamatuju, žes říkal něco v tom smyslu, že Jižani se často rozhodnou rozjet na Sever, podívat se, jak Sever vypadá, zatímco jen málo Severanů si dá tu námahu cestovat na Jih a spatřit celou tu zemi na vlastní oči. Říkals, pamatuju se, jak Severani působí v té své umíněné a sebejisté nevědomosti samolibě. Říkals, že to je intelektuální arogance. Přesně ta slova jsi užil – tehdy mi připadala nesmírně silná –, ale později jsem o tom začal přemýšlet a pomalu jsem nahlížel, že máš možná pravdu." Na okamžik se odmlčel a potom s opravdovou vřelostí dodal: "Já se k té ignoraci přiznávám. Jak jsem skutečně mohl nenávidět místo, které jsem nikdy neviděl a nepoznal? Jedu s tebou. Ten výlet podniknem."

"Díky tobě, Nathane," odpověděl jsem, rozpálen kamarádskou láskou a pivem Rheingold.

S pivem v ruce jsem se odsunul do koupelny vyčurat. Byl jsem trochu opilejší, než jsem dovedl odhadnout. Počural jsem celé prkénko. V zurčení proudu jsem slyšel Nathanův hlas: "V polovině října si mám v laboratoři vybírat dovolenou a podle toho, jak ses do toho pustil, bys měl tou dobou mít pěkný kus své knížky hotový. Možná budeš potřebovat trochu si dáchnout. Takže co kdybychom si to naplánovali už teď? Sophie u toho šarlatána neměla dovolenou celou dobu, co u něho pracuje, takže má na pár týdnů taky nárok. Můžu si půjčit od bratra vůz, sporťák. Nebude ho potřebovat, koupil si teď nový oldsmobile. Zajedem do Washingtonu…" Zatímco hovořil, utkvěl jsem pohledem na lékárničce – té schránce, která mi až do nedávné krádeže připadla tak spolehlivá. Kdo byl asi pachatel, uvažoval jsem, když z Morrise Finka spadlo podezření? Nějaký flatbushský zloděj, tady jich bylo vždycky plno. Teď už to bylo nakonec jedno a já jsem si uvědomil, že můj předchozí vztek a zuřivost nahradil podivný složitý nepokoj týkající se mé odcizené hotovosti, která nakonec byla výsledkem prodeje lidského jedince. Artista! Babiččiny otrokářské nemovitosti, zdroje mé vlastní záchrany. A právě ten chlapec, otrok Artiste, mi poskytl prostředky na značnou část mého pobytu v Brooklynu; posmrtnou obětí svého těla a své kůže udělal nesmírně mnoho, abych se já udržel nad vodou během počátečních stadií vzniku mé knihy, takže to možná byla přímo boží spravedlnost, že už jsem neměl žít z peněz stržených prodejem Artista. Moje další existence neměla záviset na zdrojích pošpiněných vinou táhnoucí se po celé století. Jistým způsobem jsem byl rád, že jsem se takových krvavých peněz zbavil, že jsem se zbavil otroctví.

Jenže jak se já můžu vůbec navždy otroctví zbavit? Hrdlo se mi zadrhlo a já zašeptal nahlas: "Otroctví!" Někde v některém koutě mé mysli přetrvávalo jakési nutkání psát o otroctví, donutit tuto instituci, aby vydala ta nejskrytější a nejmučivější tajemství, nutkání stejně silné jako to, které mě vůbec pudilo psát, jako jsem psal právě toho dne, o dědicích zmíněné instituce, kteří se teď v čtyřicátých letech zmítali ve vlnách šíleného rasismu ve virginském Tidewateru – o své milované a vnitřním nepokojem stižené měšťácké rodině Nového Jihu, jejíž každý pohyb a každé gesto (jak jsem si začínal všímat) dožívaly a přežívaly tváří v tvář obrovskému a množícímu se společenství černých svědků, kteří všichni pocházejí z lůna otroctví. A cožpak nejsme všichni, bílí i černí, stále ještě zotročeni? Ve své horečné mysli a neklidných hlubinách srdce jsem cítil, že budu k otroctví připoután tak dlouho, dokud budu spisovatelem. A pak jsem najednou, díky jakémusi příjemně lenivému, lehce podrouš enému výletu své fantazie, která cestovala od Artista k otci a k vizi černocha v bílé říze křtěného v kalných vodách James River a opět zpátky k otci chrápajícímu v hotelu McAlpin, začal myslet na Nata Turnera, a přepadla mě tak silná nostalgická bolest, že to bylo, jako by mě narazili na kopí. Vymotal jsem se z koupelny a ze rtů mi splynul poněkud hlasitý zvuk, který Nathana svou nemístnou naléhavostí až polekal.

"Nat Turner!" vyrazil jsem ze sebe.

"Nat Turner?" opakoval Nathan poněkud překvapeně. "Kdo je to hergot Nat Turner?"

"Nat Turner," odpověděl jsem, "byl černý otrok, který roku 1831 pobil asi šedesát bělochů – žádný z nich, měl bych snad dodat, nebyl Žid. Žil kousek od mého rodného města, na James River. Tatínkova farma leží přímo uprostřed toho kraje, kde Nat vedl svou krvavou vzpouru." A pak jsem začal Nathanovi vyprávět to málo, co jsem věděl o této báječné černošské postavě, jejíž život a skutky byly stopeny v takových záhadách, že na jeho existenci lidé v tom zapadlém kraji téměř nikdy nevzpomínali, natož aby o něm hovořil někdo jinde na světě. Zatímco jsem mluvil, vešla do pokoje Sophie, vymytá, svěží a růžová a neskutečně krásná, a posadila se na opěradlo Nathanova křesla. S obličejem roztomile soustředěným začala také poslouchat a hladila přitom Nathana lehce po rameni. Brzy jsem skončil, protože jsem si uvědomil, že o tom člověku můžu říct jenom velice málo; vynořil se z temnot historie, aby vykonal svůj gigantický skutek v jednom jediném kataklyzmatickém výbuchu, a pak zmizel, stejně záhadně jako přišel, a nenechal žádné vysvětlení, ani stopu po tom, jak skutečně vypadala jeho osobnost, žádný obraz sebe samého, nic než jméno. Čekal na znovuobjevení, a když jsem se tehdy odpoledne ve svém podnapilém vzrušení a nadšení snažil vysvětlit to Nathanovi a Sophii, uvědomil jsem si poprvé, že o něm budu muset jednou psát a zmocnit se ho a znovu stvořit jeho osobnost pro svět.

"Fantastický člověk!" vykřikoval jsem v pivním rozjaření. "Víš, Nathane, že mě teď právě něco napadlo. Napíšu o tom otrokovi knihu. A ta doba se pro náš výlet dokonale hodí. Se svým románem dojdu přesně do místa, kde si budu moct udělat přestávku – budu už mít pořádný kus na papíru. Takže asi dojedem do Southamptonu, projedem celý kraj Nata Turnera, můžeme hovořit s lidmi, prohlédneme si všechny staré domy. A já do sebe budu moct nasát tu atmosféru a taky si nadělat fůru poznámek a nasbírat informace. To bude moje další knížka, román o Natu Turnerovi. A ty i Sophie se přitom připovzděláte. Tohle bude jedna z nejsenzačnějších částí našeho výletu…"

Nathan objal Sophii v pase a neobyčejně pevně ji k sobě přitiskl. "Stingo," řekl, "už se nemůžem dočkat. V říjnu

vyrazíme do Dixie.“ Pak se podíval do obličeje Sophii. Ten pohled plný lásky, který si vyměnili – byl to zlomek okamžiku, kdy se jejich oči setkaly a s neobyčejnou silou jako by se prolnuly –, patřil tak vyloženě do jejich soukromí, že jsem, poněkud vyveden z míry, rychle odvrátil zrak. “Mám mu to říct?” zeptal se Sophie.

“Proč ne?“ odpověděla. “Stingo je přece náš nejlepší kamarád, ne?”

“A taky náš svědek, aspoň doufám. My se totiž budeme v říjnu brát!” prohlásil Nathan vesele. “Takže ten výlet budou zároveň naše líbánky.”

“Panebože!” vyjekl jsem. “Gratuluju!” A popošel jsem ke křeslu a oba jsem políbil – Sophii na ucho, kde mě ovanula vůně gardénií, a Nathana na ten jeho vznešený špachtlovitý nos. “To je báječné,” šeptal jsem a myslel jsem to vážně a úplně jsem zapomněl, že v nedávné minulosti byly takovéto extatické okamžiky s přísliby ještě větších radostí téměř vždy přesně tou oslnivou září, která oslepovala oči natolik, že neviděly blížící se katastrofu.

Asi deset dní nato, v posledním týdnu září, telefonoval Nathanův bratr Larry. Opravdu mě překvapilo, že mě Morris Fink volá na chodbu k umolousanému telefonnímu automatu – vyvedlo mě totiž z míry, že mi vůbec někdo volá, natož že mi volá člověk, o kterém jsem sice často slyšel, ale s kterým jsem se nikdy nesetkal. Hlas to byl vlídný a příjemný – zněl hodně podobně jako hlas Nathanův a nesl se zřetelným brooklynským tónem – a na začátku působil naprosto nezávazně, ale později z něho bylo slyšet čím dál tím větší naléhání, abychom se spolu s Larrym sešli, čím dříve tím lépe. Larry říkal, že k paní Zimmermanové by nerad chodil, ale jestli prý bych ho nechtěl navštívit v jeho bytě ve Forest Hills. Prý asi vím, že to všechno má co dělat s Nathanem – a je to naléhavé. Bez váhání jsem mu řekl, že ho rád uvidím, a dohodli jsme se, že se tedy u něho sejdeme později odpoledne.

Beznadějně jsem se ztratil v labyrintu tunelů podzemní dráhy, které spojují Kings a Queens, nasedl jsem do špatného autobusu a ocitl se v pustých končinách Jamaiky a tak jsem přišel s hodinovým zpožděním; ale Larry mě vítal neobyčejně zdvořile a přátelsky. Přišel mi naproti až ke dveřím velkého a velice pěkného činžovního domu, který stál podle mého odhadu takříkajíc v ”lepší” čtvrti. Snad jsem se předtím nikdy ještě nesetkal s nikým, kdo mi ihned tak bezprostředně imponoval. Byl menší, viditelně silnější a plnější postavy než Nathan, a byl samozřejmě starší, ale bratra připomínal až nápadným způsobem; nicméně však byl rozdíl mezi nimi oběma ihned patrný, protože tam, kde byl Nathan plný nervní energie, roztěkaný a nevyzpytatelný, byl Larry klidný a tichý, téměř flegmatický, s chováním, jež vzbuzovalo pocit bezpečí a jež jsem pokládal za součást lékařské profese, ale domnívám se, že to byl důsledek vyloženě solidního a slušného charakteru. Ihned mě uklidnil, když jsem se omlouval, že jedu pozdě, a nabídl mi láhev piva Molson’s Canadian s tím nejroztomilejším doprovodem: “Nathan říká, že prý jste znalec sladových nápojů.” A když jsme se posadili u velkého otevřeného okna, z kterého byla vyhlídka na celý komplex příjemných, břečťanem obrostlých domů, napodobujících tudorovskou architekturu, jeho slova mi dávala pocit, jako bychom se už velice dobře znali.

“Nemusím vám jistě říkat, jak si vás Nathan váží,” řekl Larry, “a to je částečně taky důvod, proč jsem vás poprosil, abyste sem přišel. Myslím si, že za tu krátkou dobu, co vás Nathan zná, jste se nejspíš stal vůbec jeho nejlepším přítelem. Vyprávěl mi o vaší práci a jaký že jste skvělý spisovatel. U něho jste zapsán úplně báječně. Víte, bylo údobí – asi vám to řekl už sám –, kdy taky uvažoval, že se bude věnovat psaní. Nathan mohl být prakticky čímkoli, v patřičných podmínkách. Jistě jste to sám poznal, má velmi prozíravý literární úsudek a možná vás povzbudí, když budete vědět, že on je přesvědčen, že nejen píšete výborný román, ale že jste zároveň skutečně úžasný – abych tak řekl, menč.”

Kývl jsem na poděkování a vyrazil jsem ze sebe cosi neutrálního a cítil jsem, jak mě zalila hřejivá vlna. Panebože, jak já jsem takovou chválu přímo hltal! Ale účel mé návštěvy mi byl pořád záhadný. Pak jsem však řekl něco, co nás neodvratně přivedlo k otázce Nathana, a podstatně rychleji, než kdybychom se k němu dopracovávali přes můj talent a mé vzácné osobní ctnosti. “Máte o Nathanovi pravdu. Víte, je skutečně pozoruhodné, když se najde takový vědec, který má zájem o literaturu a navíc tak obrovský cit pro literární hodnoty. Totiž když si člověk pomyslí – vědec, výzkumník biolog u takové obrovské společnosti, jako je Pfizer…“

Larry mě taktně přerušil, s úsměvem, který nestačil tak úplně utajit skrytý výraz bolesti. “Odpusťte mi, Stingo – doufám, že vám tak smím říkat –, odpusťte, ale chtěl bych vám to říct rovnou, zároveň se spoustou dalších věcí, které se musíte dovědět. Nathan totiž není žádný výzkumník biolog. Není bona fide ani žádný vědec a nezískal nikde žádný akademický titul. To všechno jsou obyčejné smyšlenky. Je mi líto, ale bude líp, když se to všechno dovíte.”

Panebože na nebesích! Copak má být mým údělem, abych šel životem jako důvěřivý osiřelý prosťáček a aby mě přitom ti, na kterých mi skutečně záleží, takhle věčně balamutili? Stačilo už, že mi tak často lhala Sophie, a teď ještě Nathan – “Ale já tomu nerozumím,” začal jsem, “chcete říct…“

“Chci vám povědět jedno,” přerušil mne Larry jemně. “Totiž ta záležitost s biologem je bratrova maškaráda – zástěrka, nic víc. Ano, hlásí se denně u Pfizera. Má tam místo v knihovně, je to nenáročná sinekura, kde může hodně číst, aniž koho obtěžuje, a občas skutečně dělá pro některé oficiální biology mezi zaměstnanci jakousi dokumentaci. Zaměstná ho to aspoň natolik, že nemůže natropit nic špatného. Nikdo o tom nemá tušení, a nejmíň to jeho roztomilé děvčátko Sophie.”

To mi vzalo dokonale jakoukoli řeč. Za chvíli jsem zmateně zakoktal: “Ale jak…“

“Jeden člověk z vedení společnosti je blízký přítel našeho otce. Je to od něho neobyčejná laskavost. Šlo to lehce zařídit, a když se Nathan ovládá, zřejmě odevzdává, vzhledem k těm malým povinnostem, které mu tu ukládají, docela slušnou práci. Nakonec, jak sám víte, Nathan je výjimečně chytrý, možná dokonce génius. Jde jen o to, že bohužel většinu života byl takříkajíc vykolejený, vedle. Nepochybuju, že by byl dosáhl fantastických úspěchů v čemkoli, co by si zvolil. V psaní. Biologii. Matematice. Medicíně. Astronomii. Filologii. V čemkoli. Ale nikdy se mu to v hlavě nesrovnalo.” Larry se opět usmál svým nejistým, bolestí naplněným úsměvem a jen tiše přitiskl ruce dlaněmi k sobě. “Pravda totiž je, že můj bratr je úplně šílený.”

“Kristepane,” zašeptal jsem.

"Paranoidní schizofrenik, aspoň tak zní diagnóza, i když já nejsem zcela přesvědčen, že ti mozkoví specialisté všechno vědí přesně. Ať už jde o cokoli, je to prostě onen stav, kdy po týdny, měsíce, dokonce roky jde všechno dobře, aniž se co projeví, ale pak najednou – prásk! – a je úplně vedle. Jeho stav za poslední měsíce strašlivě zhoršily ty drogy, které bere. To je taky jedna z věcí, o kterých jsem s vámi chtěl hovořit."

"Kristepane," řekl jsem znovu.

Seděl jsem tam, poslouchal Larryho, jak mi upřímně a s rezignovanou věcností vypravuje všechny ty hrozné okolnosti, a snažil jsem se ze všech sil zmoct chaos v hlavě. Zažíval jsem pocit, který byl hodně podobný žalu, a rozhodně bych byl nemohl prodělat větší šok a větší rozrušení, kdyby mi byl Larry oznámil, že Nathan umírá na nějakou nevyléčitelnou degenerativní chorobu. Začal jsem koktat, chytal se drobností, stébel: "Ale člověku se to nechce věřit. Vždyť když mi vyprávěl o Harvardu…"

"Ne, Nathan nikdy na Harvardu nestudoval. Nikdy nestudoval na žádné vysoké škole. Ne že by na to byl mentálně nestačil, naopak. Sám ze své iniciativy přečetl daleko víc knih, než já snad přečtu za celý život. Ale když je člověk tak nemocný jako Nathan, ucelené formální vzdělání prostě získat nemůže. Jeho skutečnými školami byla místa jako Sheppard Pratt, McLean's, Payne Whitney a tak dále, psychiatrické instituce. Jmenujte kterýkoli takový luxusní ústav, a tam ‚studoval'."

"To je ale tak něco smutného, tak strašného," šeptal jsem. "Věděl jsem, že je…" zaváhal jsem.

"Asi jste věděl, že není úplně vyrovnaný. Že není… normální."

"Ano," přikývl jsem. "To by myslím poznal každý. Jen jsem nevěděl, jak – hm, jak je to vážné."

"Byla doba – to údobí trvalo tak dva roky, když mu bylo osmnáct devatenáct let –, kdy to vypadalo, že snad bude úplně v pořádku. Byla to samozřejmě jen iluze. Naši tehdy bydleli ve velice pěkném domě v Brooklyn Heights, bylo to asi rok před válkou. Jednou večer si Nathan po zuřivé hádce umínil, že dům podpálí a zničí, a téměř se mu to podařilo. Tehdy jsme ho musili dát na dlouhou dobu do ústavu. Bylo to poprvé…, ale ne naposled."

Larryho zmínka o válce mi připomenula podivnou okolnost, která mě trápila od samého počátku, co jsme se s Nathanem seznámili, ale kterou jsem z nějakého důvodu pominul a odsunul do nějakého pustého a zaprášeného kouta své mysli. Nathan byl samozřejmě ve věku, kdy by byl musel konat službu v armádě, ale jelikož s ničím o své vojenské službě sám nepřišel, nechal jsem tu otázku být a myslel si, že je to jeho věc. Ale teď jsem se nemohl zdržet a zeptal jsem se: "Co dělal Nathan během války?"

"Panebože, byl zproštěn služby, měl jasně klasifikaci 4-F. V jednom svém jasném období se pokoušel dostat k parašutistům, ale zlikvidovali jsme to hned v zárodku. Byl by nemohl sloužit nikde. Zůstal doma a četl Prousta a Newtonova Principia. A občas šel do blázince."

Dlouhou chvíli jsem mlčel a snažil se obsáhnout všechny ty informace, které tak nezvratně potvrzovaly všechny moje pochybnosti o Nathanovi – pochybnosti a podezření, která se mi dosud dařilo úspěšně potlačovat. Seděl jsem tam v mlčenlivém zamyšlení, když do místnosti vstoupila krásná, asi třicetiletá tmavovláska, popošla k Larrymu, lehce se dotkla jeho ramene a řekla: "Já jdu na chvilku ven, Larry." Když jsem vstal, Larry ji představil jako svou ženu Mimi.

"To jsem hrozně ráda, že vás poznávám," řekla a stiskla mi ruku, "myslím, že vy nám určitě pomůžete s Nathanem. Víte, nám na něm hrozně záleží. Tolik o vás vyprávěl, že mám spíš takový dojem, jako byste byl jeho mladší bratr."

Řekl jsem na to něco jakž takž příhodného, ale než jsem mohl pokračovat, oznámila: "Já vás tu oba nechám o samotě, abyste si mohli pohovořit. Doufám, že vás ještě uvidím." Byla okouzlující a měla neobyčejně půvabné chování, a když jsem se za ní díval, jak odchází a kráčí lehkou zvlněnou chůzí po vysokém, neokázale luxusním koberci, kterého jsem si teprve teď všiml, jak se tu prostíral mezi všemi těmi knihami kolem zdí ve své výstavní, ale zároveň domácky útulné kráse, srdce se mi sevřelo: proč jsem nemohl být místo toho všelijak se placatícího chudého a nepublikovaného autora tímhle přitažlivým židovským urologem se sexy paničkou?

"Nevím, kolik vám toho řekl Nathan sám o sobě. Nebo o naší rodině." Larry mi nalil další pivo.

"Ne moc," odpověděl jsem, skutečně překvapen, že tomu opravdu tak bylo.

"Nechci vás nudit mnoha podrobnostmi, ale náš otec – prostě na nějaké peníze si přišel. Především vydělal na konzervách s košer polévkami. Když přijel z Lotyšska sem, neuměl ani slovo anglicky a za třicet let měl, jak se dnes říká, balík. Chudák, teď je v domově pro přestárlé – musím říct ve velmi luxusním a drahém domově. Rozhodně bych ale nechtěl, aby vám to připadalo vulgární. Zmiňuju to jen proto, abych ukázal, jakou lékařskou péči byla naše rodina s to Nathanovi poskytnout. Měl vždy tu nejlepší lékařskou pomoc, jakou lze za peníze dostat, ale pravda je, že trvale na něho neúčinkovalo nic."

Larry se odmlčel a přitom se mu z hrdla vydral bolestný smutný vzdech. "Takže poslední léta to byly střídavě Payne Whitney nebo Riggs nebo Menninger nebo které instituce a mezitím dlouhá údobí relativního klidu, kdy jedná úplně normálně jako vy nebo já. Když jsme mu sehnali to nenáročné místo v knihovně u Pfizera, domnívali jsme se, že třeba nastalo jakési údobí trvalého zklidnění. Takové příklady ztišení nebo přímo vyléčení jsou známy. Vlastně existuje poměrně vysoké procento vyléčených. Zdálo se nám, že je tam velice spokojen, a i když se nám doneslo, že se lidem vychloubá a význam místa neskutečně zveličuje, připadalo nám to naprosto neškodné. Dokonce ani jeho velkolepé fantazie o tom, jak vytvoří nějaký zázrak v medicíně, nemohly nikomu škodit. Vypadalo to, jako by se jaksi usadil a dostával zase pomalu – prostě do normálního stavu. Nebo aspoň do tak normálního stavu, do jakého se může dostat blázen. Ale teď se tu objevila ta kouzelná, smutná, překrásná a tak ublížená Polka, ta jeho dívka. Chuděra. Oznámil mi, že se vezmou – a co vy si o tom, Stingo, myslíte?"

"Přece se nemůže ženit, když je na tom takhle?" řekl jsem.

"To sotva." Pak Larry na chvíli zaváhal. "Ale jak mu v tom na druhou stranu člověk může zabránit? Kdyby byl trvale blázen a trvale se neovládal, museli bychom ho dát do ústavu nastálo. Tím by se všechno vyřešilo. Ale ta hrozná potíž je v tom, víte, že má dlouhá období, kdy se chová normálně. A kdo může říct, že některé z těch dalších zklidnění

skutečně nebude znamenat úplné vyléčení? Uvádí se spousta takových případů. Jak můžete někoho trestat a bránit mu žít život jako každý jiný jen prostě proto, že budete předpokládat nejhorší, že budete čekat, až se opět úplně pomine, a zatím to třeba vůbec nebude pravda? A přesto, předpokládejme, že se s tou roztomilou dívkou ožení a že budou mít rodinu. A pak si představte, že se zase pomátne. To by bylo přece pro všechny tak nefér!" Po chvilce mlčení se na mě zpytavě zadíval a řekl: "Já neznám žádnou odpověď. Máte vy nějakou?" Vzdychl a dodal: "Někdy si myslím, že život je strašná past."

Nepokojně jsem se na židli zavrtěl, náhle stižen tak nevýslovnou depresí, že jsem měl pocit, jako bych na svých bedrech nesl celou tíhu vesmíru. Jak jsem mohl říct Larrymu, že jsem právě před nedávnem viděl jeho bratra, mého milovaného přítele, na samém okraji, tak daleko, jak snad ještě nikdy nebyl? Po celý svůj dosavadní život jsem slyšel o šílenství, a jelikož jsem je považoval za stav takříkajíc nepojednatelný, v němž posedlí ubožáci zuří kdesi v izolovaných vyčalouněných celách, domníval jsem se, že se mě už něco podobného docela bezpečně nedotýká. Jenže teď mi šílenství usedlo přímo do klína. "A co myslíte, že já můžu udělat?" zeptal jsem se. "Totiž, proč jste mě…"

"Proč jsem vás sem zval?" přerušil mne šetrně. "Nejsem si tak jist, že to sám přesně vím. Asi mám takovou představu, že byste mi mohl pomoct držet ho od těch drog. To je teď ten nejošemetnější problém, jaký Nathan má. Když nebude brát benzedrin, mohl by mít jistou šanci, že se uklidní. Já v tom dělat nic nemohu. Jsme si v mnoha ohledech velice blízcí – ať se mi to líbí nebo nelíbí, já jsem pro Nathana určitý vzor –, ale také si uvědomuju, že pro něho představuju autoritu, ke které může mít odpor. Mimo to ho ani moc často nevídám. Ale vy – vy k němu máte skutečně blízko a on vás uznává. A tak uvažuju, jestli přece jen neexistuje nějaký způsob, jak byste ho mohl přesvědčit – ne, to je příliš silné slovo – ovlivnit ho, aby nechal toho svinstva, které by ho mohlo zabít. A také – samozřejmě že bych vás nežádal, abyste ho špehoval, kdyby nebyl v tak nebezpečném stavu – totiž mohl byste ho prostě sledovat a občas mi o něm po telefonu povědět a říct mi, jak je na tom. Kolikrát jsem měl pocit, že jsem od něho odříznut a taky že jsem vlastně bezmocný, ale kdybyste se tu a tam mohl ozvat, prokázal byste mi velkou službu. Připadá vám na tom něco nevhodné?"

"Ne," odpověděl jsem, "vůbec ne. Rád pomůžu. Pomůžu Nathanovi. A taky Sophii. Hrozně mi na obou záleží." Nějak jsem měl pocit, že bych už měl jít, a tak jsem se zvedl a podal Larrymu ruku. "Myslím, že by se to přece jen mohlo zlepšit," řekl jsem tiše, ale v hloubi svého vědomí jsem cítil, že to je pouze zoufalý optimismus.

"Taky doufám," řekl Larry, ale z výrazu jeho tváře, naplněné beznadějí, přes všechnu nezdařenou snahu o úsměv, jsem vyčetl, že jeho optimismus je stejně pochmurný a obtížený týmiž starostmi jako můj.

Myslím, že brzy po svém setkání s Larrym jsem se bohužel dopustil vážné nedbalosti. Larryho krátká porada se mnou měla ráz jakési prosby, abych na Nathana dohlédl a fungoval jako spojka mezi Růžovým palácem a jím – abych pomohl co hlídka nebo cosi jako neškodný hlídací pes, který by se mohl nenápadně pověsit Nathanovi na paty a mít ho pod dohledem. Larry si zřejmě myslel, že bych Nathana mohl během té vratké pauzy v jeho toxikomanii uklidnit a že by se snad mohl i usadit a že by to všechno mohlo mít trvalý praktický účinek. Nakonec není přesně tohle úloha přátel? Jenže já jsem z toho vycouval (což je fráze, které se tehdy ještě mnoho neužívalo, ale zato přesně vyjadřuje, jak jsem o to nestál, nebo přesněji řečeno, jak jsem si od toho nic nesliboval). Někdy jsem uvažoval, jestli bych byl schopen nějak Nathana zvládnout, kdybych byl na scéně v těch klíčových dnech zůstal, a jestli bych byl mohl zabránit, aby se na své kluzké cestě nesvezl až do propasti, a velice často jsem si sám na tu otázku odpovídal trýznivým "ano" nebo "možná". A neměl jsem se pokusit nějak sdělit ty smutné okolnosti, které jsem se dověděl od Larryho, také Sophii? Ale jelikož jsem si samozřejmě nemohl být naprosto bezpečně jist, co by se stalo, měl jsem vždy sklony k tomu ubezpečovat se průhlednými výmluvami, že Nathan už se stejně nezadržitelně řítí do zoufalé a jednou dané katastrofy – do katastrofy, v níž byl Sophiin osud nerozlučně spjat s jeho.

Jednou z těch podivně záhadných okolností bylo, že jsem tehdy na krátkou dobu odejel – ne na víc než deset dní. Kromě toho sobotního výletu se Sophií na Jones Beach to byla vlastně od té doby, co jsem před několika měsíci do metropole dorazil, má jediná cesta mimo oblast města New Yorku. A nakonec i ten výlet byl sotva za hranice města – do poklidného, venkovsky vyhlížejícího domu v Rockland Country, což bylo sotva půl hodiny autem na sever od mostu George Washingtona. Telefonoval mi totiž můj dobrý kamarád od námořní pěchoty, který měl pozoruhodně všední jméno Jack Brown. Že mi zavolal, mě dokonale překvapilo, a když jsem se Jacka zeptal, jak mě proboha vystopoval, řekl mi, že to bylo docela jednoduché: zatelefonoval do Virginie a dostal číslo od otce. Ten hlas mě docela potěšil: měl jižní kadenci, bohatou a rozmáchlou, jako ty kalné řeky, co protékají nížinou Jižní Karolíny, kde se Jack Brown narodil, a jako by mi přímo lahodil milovaným zvukem bendža, které jsem už tak dlouho neslyšel. Zeptal jsem se Jacka, jak se mu vede: "Prima, kamaráde, prima," odpověděl, "to víš, žiju tady mezi yankeema. Udělal bys mi velkou radost, kdyby ses sem utrhl na návštěvu."

Jacka Browna jsem měl hrozně rád. Člověk mívá přátele, které si udělá brzy v mládí a z kterých se prostě jen raduje, má pro ně lásku a věrnost, jaké se záhadným způsobem nedostává přátelstvím z pozdějších let, ať byla sebepěknější, a Jack byl přesně takový přítel. Byl chytrý, citlivý, sečtělý a měl neobyčejně vynalézavý smysl pro komiku a báječný nos na podvodníky a šarlatány. Jeho vtip, často sžíravý a využívající jemným způsobem rétoriky jižanských soudů (bezpochyby vliv otce, který byl vyhlášený soudce), mě rozesmál během těch hektických válečných měsíců na Dukeově univerzitě, kde se do nás oficíři od námořní pěchoty, rozhodnutí proměnit nás z bažantího Kanonenfuttru na Kanonenfutter přímo mazácky výstavní, pokoušeli nacpat výuku ze dvou roků ani ne za jeden, čímž samozřejmě zároveň vytvářeli generaci skutečně nedospělých absolventů vysokých škol. Jack byl o něco starší než já – o kritických devět měsíců nebo tak nějak – a tak byl chronologicky již předurčen, že půjde do akce, kdežto já měl štěstí a vyvázl se zdravou kůží. Dopisy, které mi psal z Tichomoří – poté, co nás rozdělily požadavky války a on se připravoval k útoku na Iwo Jimu, zatímco já jsem studoval v bažinách Severní Karolíny taktiku roty –, byly báječné dlouhé dokumenty, komicky obscénní a prodchnuté tak nespoutaným a přesto rezignovaným veselím, jaké jsem pokládal za

ryze typické pouze pro Jacka, dokud jsem je později neuviděl tak zázračně vzkříšené v Hlavě 22. Přestože utrpěl strašné zranění – přišel na Iwo Jimě o velkou část jedné nohy –, zachoval si veselou mysl, kterou bych nazval až jakousi bujarostí, psal mi dopisy z nemocničního lůžka, které klokotaly směsicí joie de vivre a swiftovskou sžíravostí a energií. Určitě to musel způsobit jedině jeho šílený suverénní stoicismus, že neupadl do sebevražedného zoufalství. Umělým údem se nedal vyvést z míry a říkal, že tím získal docela svůdné pokulhávání, jako Herbert Marshall.

Uvádím to všechno jen proto, abych ukázal výjimečné kouzlo Jackovy osobnosti a vysvětlil, proč jsem ihned jeho pozvání přijal, i za cenu, že zanedbám své povinnosti vůči Nathanovi a Sophii. Na Dukeově univerzitě se chtěl Jack stát sochařem, a když po válce vystudoval uměleckou školu Art Students' League, odstěhoval se do ústraní poklidných krajů za Nyackem a tam tvořil obrovitá díla, která odléval ze železa anebo pracoval z plechu – což všechno mohl uskutečnit díky jisté finanční pomoci (jak mi naznačil), zřejmě docela slušnému věnu své manželky, jejíž otec vlastnil jedny z největších textilních přádelen v Jižní Karolíně. Když jsem se zmohl na jakési chabé námitky a řekl mu, že by můj román, který teď tak zdárně pokračuje, mohl náhlým přerušením utrpět újmu, upokojil mě prohlášením, že v jednom celém křídle domu budu moci pracovat úplně sám. Pak se zmínil ještě o své manželce: "A Dolores tu má na návštěvě sestru. Jmenuje se Mary Alice. Jednadvacítka, po těle pěkně vybavená, synku, věř mi, hezká jako obrázek. Od Renoira. A žhavá jako brus." Šťastně jsem uvažoval o slovu žhavá. Nebude těžko uhodnout, že jsem se svou dojemnou a věčně obnovovanou touhou po sexuálním naplnění, jak jsem ji už v této knize vylíčil dříve, nepotřeboval žádné další přemlouvání.

Mary Alice. Dobrý bože, Mary Alice. Jak to s ní bylo, vypovím hned vzápětí. Je totiž pro tento příběh důležitá tím, jaký na mne měla zvrácený psychický účinek – účinek, který na určitou, i když milosrdně krátkou dobu neblaze poznamenal můj závěrečný vztah k Sophii.

Pokud jde o Sophii a Nathana, musím se stručně zmínit o malém večírku, který jsme měli v Javorovém dvoře večer před mým odjezdem. Měla to být veselá záležitost – a pozorovateli zvenčí by se i taková byla mohla jevit –, ale dvě věci mě na ní naplňovaly nejistotou a obavami. Za prvé to byla Sophie se svým pitím. Všiml jsem si, že během té krátké doby od Nathanova návratu Sophie nepila, nejspíš jí v tom bránila Nathanova přítomnost; za "starých časů" jsem sotva kdy viděl, že by ti dva zkonzumovali alkoholu víc než svou obligátní láhev chablis. Ale teď se Sophie vrátila ke svému návyku, kterému propadla v době Nathanovy nepřítomnosti, když jsem s ní byl já, a lila do sebe jednu sklenku Schenley's za druhou, ačkoli nutno říct, že se přes občasné jazykové potíže vrátila k tvrdému alkoholu. Neříkal jsem samozřejmě nic – nepochybným pánem situace byl přece Nathan –, ale dělalo mi to těžkou hlavu, trápilo mě totiž, jak rychle se ze Sophie stává alkoholička; a dále mě mrzelo, že Nathan si toho nevšiml, anebo pokud si všiml, vůbec nepodniká žádné kroky, kterými by se takovému silnému, nerozvážnému a potenciálně nebezpečnému pití pokusil zabránit.

Ten večer byl Nathan ve své obvyklé družné rozpovídané náladě a naobjednával mi úplné sudy piva, až jsem byl jako zpitomělý a na nejlepší cestě odplout neznámo kam. Bavil nás se Sophií sérií bůhvíkde posbíraných estrádních vtipů a historek, jadrně židovských, nad kterými jsme řičeli smíchy. Zdálo se mi, že od toho dne, co si před několika měsíci dobyl můj obdiv a moje srdce, je opět v tom nejzdravějším stavu; úplně jsem se chvěl blahem, že jsem v přítomnosti tak nespoutaně a kouzelně veselého lidského stvoření, ale pak náhle řekl několik slov, která na mě zapůsobila jako sprcha, že všechna moje dobrá nálada rázem zmizela jako voda vybublavší ve výlevce. Když jsme se zvedli a chystali se zpátky do Růžového paláce, začal najednou Nathan mluvit vážným tónem, upřel na mne své panenky s kouřově šedým pozadím, kde jsem cítil číhající chorobu, a pravil: "Tohle jsem chtěl říct až teď, abys měl na zítřek ráno na svůj výlet něco na přemýšlení. Ale až se vrátíš, čeká nás oslava něčeho skutečně neuvěřitelného. Jde o tohle: náš výzkumný tým už co nejdříve oznámí vakcínu proti" – zde se odmlčel a slavnostně odříkával po zaoblených slabikách a jednotlivých hláskách ono slovo, z něhož šel tou dobou na každého děsivý strach – "po-li-o-my-e-li-tis. Konec dětské obrny. Už nikdy žádné sbírky na postižené." Nathan Landau, osvoboditel lidstva. Chtělo se mi plakat. Určitě jsem měl něco říct, ale když jsem si vzpomněl, co mi pověděl Larry, nedostal jsem ze sebe slovo, a pomalu kráčel noční tmou zpátky k paní Zimmermanové a poslouchal Nathanovo bláznivé krasořečnění o kultivaci tkání a buněk, a jen jednou jsem se zastavil, abych Sophii bouchal do zad a pomohl jí od jejího alkoholického škytání, ale jinak jsem celou dobu ze sebe nevypravil vůbec nic, protože se mi srdce naplnilo soucitem s hrůzou…

I teď, po tolika letech, by bylo příjemné, kdybych tu mohl napsat, že můj pobyt v Rockland County mi přinesl aspoň nějakou kompenzující úlevu od mých starostí o Nathana a Sophii. Týden nebo deset dní tvrdé tvůrčí práce a veselé kopulace, kterou jsem mohl z narážek Sacka Browna očekávat – taková činnost by jistě byla dostatečnou odměnou za muka, jaká jsem prožíval a jaká jsem, bohužel, měl prožívat znovu v míře, již jsem si vůbec nedovedl představit. Ale na tu návštěvu nebo aspoň na valnou její část vzpomínám pouze jako na fiasko. Přesvědčivé svědectví o ní jsem ukryl do desek téhož zápisníku, kam jsem už dříve zvěčnil svou záležitost s Leslií Lapidusovou. Můj pobyt na venkově by měl býval být logickou řadou opojných dnů klidu, na které jsem se tolik těšil. Ostatně všechny přísady tu byly: stará rozlehlá usedlost v nizozemském koloniálním stylu, kouzelně poznamenaná časem, zapadlá hluboko v lese, roztomilý mladý hostitel a jeho veselá manželka, pohodlná postel, spousta dobrého jižního jídla, spousta pití a piva a zářivá naděje, že konečně dojdu naplnění v náručí Mary Alice Grimballové, která měla zářivý, dokonale souměrný trojúhelníkový obličej s půvabnými dolíčky, nádherné zvlhlé rty, dychtivě pootevřené, a bohatě se vlnící vlasy medové barvy, a navíc diplom z Converse College a ten nejsenzačnější a nejkouzelnější zadeček, který si to kdy sunul na sever od Spartanburgu.

Mohlo být něco lákavějšího a slibnějšího než takováto konstelace? Nadržený mladý princ, který celý den píše jako divý a uvědomuje si pouze příjemný cinkot dláta svého přítele sochaře s umělou nohou a vůni kuřat a smažených kukuřičných knedlíčků, která vane z kuchyně, navíc povzbuzován při práci k ještě mohutnějšímu a barvitějšímu rozletu své fantazie příjemným vědomím, že večer mu přinese přátelskou pohodu, dobré jídlo, tichý hovor stopený v nostalgii

jižanské lásky k domovu – to vše kouzelně umocňováno přítomností dvou roztomilých mladých žen, z nichž jednu přiměje v temnu nadcházející noci k šepotu a sténání a úpění blahem ve zmotaných prostěradlech na horkém loži ve změti milování. Ty čisté domácké aspekty této fantazie se opravdu uskutečnily. Během těch dnů jsem u Jacka Browna a jeho manželky a Mary Alice udělal skutečně dost práce. Všichni čtyři jsme spolu často plavali v lesním jezírku (počasí bylo stále ještě docela teplé), společné chvíle u jídla byly slavnostní a dobrosrdečné a hovor překypoval vzpomínkami. Ale čekalo mě také utrpení, a to v hodinách po půlnoci nebo až pozdě k ránu, kdy jsme se znovu a znovu vykrádali s Mary Alicí ven a já zjišťoval, že stojím tváří v tvář takové sexuální výstřednosti, o jaké se mi ani nesnilo a jakou jsem ještě nezažil. Protože Mary Alice byla – jak jsem si ji nasupeně anatomizoval a srovnával ve svých poznámkách (naškrábaných stejně neuvěřitelně hrozným písmem, jakým jsem si před několika měsíci dělal poznámky o svém druhém katastrofálním vztahu) –

– něco daleko horšího než slečna od Drážďan, umělkyně jménem Anděla Dlaňová. Sedím tady před úsvitem, poslouchám cvrčky a uvažuji, takhle již potřetí v ranních hodinách, o jejím podivném umění a přemýšlím, jaká mě to potrefila kalamita. Znovu jsem se prohlížel v koupelně v zrcadle a neshledal jsem ve své fyziognomii nic závadného, naopak musím skromně podotknout, že všechno je v pořádku: silný nos, hnědé, dosti inteligentní oči, slušný obličej, barvou i pletí, výborná kostra (zaplať pámbu ne tak křehká, abych vypadal "aristokraticky", ale natolik pravidelná, že zase nepůsobím nijak plebejsky), veselá ústa i brada, což všechno se spojuje v obličej, který by se dal docela dobře nazvat hezký, i když to není ani zdaleka stereotypní krása reklamy na Vitalis. Takže můj vzhled ji odpudit nemohl. Mary Alice je citlivá, vzdělaná, což znamená sečetlá v několika knížkách, které zajímají i mne, má slušný smysl pro humor (rozhodně sice není kadečka legrace, ale kdo by taky mohl být, ve stínu vtipu Jacka Browna), zdá se, že je docela pokroková a takříkajíc emancipovaná "ve světských záležitostech", aspoň na dívku s jejím společenským zázemím, tak výrazně jižanským. Spíš zřejmě z nějakého atavismu mluví trochu příliš často o chození do kostela. Ani jeden z nás se nedopustil ničeho ukvapeného a neuváženého, jako by mohla být nějaká milostná prohlášení, ale je úplně zřejmé, že Mary Alice je, aspoň mírně, sexuálně vzrušená. V tom smyslu je však úplně opačný obraz Leslie, protože přes všechnu vášeň (a myslím vášeň částečně předstíranou) je i v našem nejhoroucnějším objetí krajně pruderní (jako tolik Jižanek) v oblasti mluveného jazyka. Když jsem se například asi za hodinu po zahájení našeho sezení s čistě "milovacím" cílem dal natolik unést, že jsem ve svém vzrušení tiše poznamenal, jaký má fantastický zadek (o čemž jsem byl skutečně přesvědčen), a učinil přitom marný pokus dosáhnout na něj a položit na něj ruku, odtáhla se ode mě s rozzuřeným šepotem ("To slovo nenávidím!" řekla. "Nemůžeš říct ‚boky'?") a já si v tu chvíli uvědomil, že jakékoli další neslušnosti by mohly být osudné.

Má sice pěkné malé prsy, kulaté jako melounky, ale nic jiného na ní není tak dokonalé jako ten její zadek, který (snad s výjimkou Sophiina) je úplně světový vzor zadků: dvě lunární koule tak nemilosrdně symetrické, že i pod směšnými flanelovými sukněmi usedlého měšťáckého stylu, jaké Mary Alice občas nosí, na mě mocně zapůsobí a mými gonádami vystřelí někdy taková bolest, jako by mě do nich kopl mezek. Oskulatorní schopnosti: ta bolest, jako by mě do nich kopl mezek. Oskulatorní schopnosti: taktak, ve srovnání s Leslií je poněkud skoupá, protože Lesliina přímo gymnastická práce jazykem mě bude pronásledovat celý život. Mary Alice mi sice stejně jako Leslie nedovolí, abych se prstem dotkl kterýchkoli zajímavějších štěrbin či tajných koutů jejího neuvěřitelně žádoucího těla, ale proč proboha mě má tak ničit, že je ochotna a chce mi dělat jednu jedinou věc, a to prosím tak mechanickým způsobem, že z toho nemám vůbec žádné potěšení: hodinu po hodině mě odbývá ručně, že mi pak už jen zbývá vyschlý povadlý stvol, vyčerpaný, a navíc tím stupidním konáním dokonale ponížený! Poprvé to bylo úžasně vzrušující, vlastně to byl úplně nový zážitek a pocit té malé baptistické ručky na mém úžasně se předvádějícím kopí mě tak vzrušil, že jsem ihned kapituloval a oba nás přitom pořádně zmáčel, jenže to jí k mému překvapení (když jsem zvážil její choulostivost) vůbec nevadilo, a jako by se nechumelilo, utřela se do mého kapesníku. Ale po třech nocích a devíti orgasmech (tři za každou noc, podle přesného počtu) jsem jaksi znecitlivěl a uvědomil jsem si, že je na té činnosti cosi bláznivého. Můj nevyslovený náznak (velmi jemně jsem jí přitlačil hlavu trochu níž), že snad by mohla zkusit to, čemu Italové říkají Fellato, se setkal s tak prudkým projevem odporu – vypadalo to, jako by měla polknout kus syrového klokaního masa –, že jsem u ní od toho jednou provždy upustil.

A tak noci pomalu plynou v upoceném tichu. Její kouzelné mladé prsy zůstávají nedobytně uvězněné, strnulé pod neposkvrněnou bavlněnou blůzičkou ve vyztužené podprsence značky Dívčí tvar. Ani zdaleka mi není povolen přístup k onomu kýženému pokladu, který střeží mezi svými stehny: ten je tak nedobytný jako pevnost Fort Knox. Jenže ejhle! Hodinu co hodinu se opět moje žezlo vztyčí, Mary Alice je se stoickou nezúčastněností popadne a unaveně pumpuje jako při nějakém maratonu v tahání za zvonec a já vzdychám a sténám jako blázen, a dokonce ze sebe vyrážím takové idiotštiny jako "Panebože, to je nádhera, Mary Alice!" a chvílemi se podívám na její naprosto lhostejný obličej a zvedá se ve mně chlípnost i zoufalství stejnou měrou – samozřejmě že ono stoupající zoufalství způsobuje ta debilní záležitost. Úplně se již rozednilo a poklidné kopce Ramapo pokrývají chomáče mlhy a ozývá se z nich ptačí zpět. Chudák můj lomcováček je tak zplihý a mrtvolný, že vypadá jako zamáčknutá žížala. Nechápu, proč mi to muselo trvat těch několik nocí, než jsem pochopil, že moje téměř suicidální malomyslnost zřejmě plyne z toho jitřícího vědomí, že onen akt, kterého se na mě Mary Alice tak chladnokrevně dopouští, bych svedl odbýt daleko líp sám, rozhodně aspoň citlivěji.

Následující zápis do deníku jsem si udělal koncem své návštěvy u Jacka Browna, jednoho šedivého rozpršeného rána, z kterého na mě dýchl první studený dech podzimu. Roztřesený pavoučí rukopis, který tu samozřejmě nemohu reprodukovat, je nejlepším svědkem mého zjitřeného citového stavu.

Bezesná noc, nebo skoro bezesná. Jacku Brownovi za svou svízel ani za jeho nezdařené úmysly nic vyčítat nemohu. Není to jeho chyba, že mi Mary Alicí připravuje takové peklo. Jack si zřejmě myslí, že jsme spolu s Mary Alicí kopulovali jako dva tchoři, protože některé jeho poznámky mezi čtyřma očima (doprovázel je významnými dloubnutími)

jasně naznačují, že je přesvědčen, jak si s jeho krásnou švagrovou užívám. Jsem natolik velký zbabělec, že se nemůžu donutit jej z toho omylu vyvést. Dnes večer jsme šli všichni čtyři po výborné večeři, při které se podávala nejlepší virginská šunka, jakou jsem kdy jedl, na nějaký idiotský film do Nyacku. Potom někdy krátce po půlnoci se Jack s Dolores odebrali do ložnice, zatímco my dva s Mary Alicí, uvelebeni ve svém hnízdečku lásky dole na verandě, začínáme opět svůj osudný rituál. Já piju hodně pivo, abych se choval suverénněji. Začíná "muchlání", nejdřív docela příjemné, ale po dlouhých minutách této předehry se všecko zase dává opakovanou a vyježděnou cestou, která se stává nudnou a nesnesitelnou záležitostí. Není už zapotřebí, abych ji zaučoval, protože Mary Alice popadne za zip a její drobná ruka se chystá provést tu bezduchou operaci na mém přívěsku, unaveném jako ten zip. Tentokrát ji však zarazím, přichystán na závěrečný výjev, který jsem tušil celý den. "Mary Alice," říkám jí, "proč si to neřekneme otevřeně? Z nějakého důvodu jsme o tomhle problému nedokázali hovořit. Víš, moc se mi líbíš, ale upřímně řečeno, tohle frustrující počínání prostě dál snášet nemůžu. Máš snad strach, že bys…" (váhám vyslovit se přesné, hlavně proto, že vím, jak citlivá je na slova). "Máš snad strach… no však víš z čeho! Jestli je to tenhle důvod, chtěl jsem ti říct, že mám spolehlivý prostředek, takže se skutečně… nemůže nic zlého přihodit. Slibuju ti, že budu hrozně opatrný." Po chvilce ticha skloní svou hlavičku s těmi nádhernými bohatými vlasy vonícími tak bolestně po gardéniích, vzdychne a řekne: "Ne, o to nejde, Stingo." Zmlkne. "O co tedy jde?" ptám se. "Chci říct, copak si neuvědomuješ, že mimo políbení jsem se tě doslova nikde nedotkl – nikde! To přece není v pořádku, Mary Alice. Víš, v tom našem počínání je ve skutečnosti cosi rozhodně zvráceného." Po pauze říká: "Já ti nevím, Stingo. Mně se taky hrozně líbíš, ale my jsme se přece do sebe nezamilovali. Sex a láska se pro mě nedají oddělit. Já chci být úplně v pořádku pro toho muže, kterého budu mít opravdu ráda. Pro nás pro oba. Já jsem se jednou totiž hrozně spálila." Ptám se jí: "Jak to myslíš, spálila? Zamilovala ses do někoho?" A ona mi na to říká: "Ano, aspoň jsem si myslela. Ale hrozně mě podvedl. A já už se podruhé spálit nechci."

A rozhovoří se a vypráví mi o své skončené oplakávané lásce, z čehož se vyvine příšerná povídka jako vystřižená pro časopis Cosmopolitan, příběh, který vysvětluje jednak sexuální morálku čtyřicátých let, ale zároveň onu psychopatologii, která je příčinou, proč mě Leslie tak mučila. Měla snoubence, nějakého Waltera, vypráví, byl to námořní pilot a chodil s ní čtyři měsíce. Během té doby před jejich zasnoubením (líčí mi vše opisným jazykem, na kterém by nenašla ani madam Pruďasová z Horních Kotěhůlek jedinou poskvrnku) se prý sexuálnímu styku neoddávali, přestože se zřejmě z jeho popudu naučila – pravděpodobně se stejnou vynalézavostí, i když rytmickou zručností, jak to praktikovala na mě – aspoň mu tu jeho věc honit (říkala tomu "stimulovat ho"), a téhle zábavě se věnovali večer co večer, čímž prý mu ona "poskytovala úlevu" (opravdu toho hrozného výrazu užila) a zároveň ochraňovala svou bezpečnostní schránku, do které se on tak zoufale toužil dostat. (Čtyři měsíce. Jen si představte Waltrovy kalhoty temně modré námořnické barvy a ty oceány semene!) Teprve když nešťastný nápadník formálně ohlásil, že se s ní ožení, a vytasil se s prstenem (líčí Mary Alice s unylou nevinností), otevřela mu přístup k svému pokladu, neboť podle baptistické víry, v níž byla vychována, stihne každého, kdo se oddá tělesným žádostem s druhým člověkem, aniž by existovala nějaká konkrétní vyhlídka na manželství, krutý trest, tak jistý jako sama smrt. A pak mi vypráví, že i ona cítila, jak bylo její počínání, než se svazek uzavřel, skutečně odpuzující. V tomto okamžiku se Mary Alice odmlčí a pak se vrací zpět k nám a říká cosi, z čeho začnu vzteky skřípat zuby. "To není proto, že bych po tobě snad netoužila, Stingo. Naopak – vždyť Walter mě naučil milovat." A zatímco mele pořád dál a polohlasně plácá o "uvážlivosti", "něze", "věrnosti", "porozumění", "sympatiích" a jiném pseudokřesťanském balastu, začínám mít neobvykle silnou touhu dopustit se znásilnění. Nicméně, abych dopověděl její příběh: Walter ji opustil den před svatbou – to byl její šok na celý život. "Takže tak škaredě jsem se já, Stingo, spálila, a už se prostě víckrát spálit nechci."

Chvíli mlčím. "To je mi líto," říkám. "To je smutná historie," dodávám a snažím se potlačit sarkasmus, který se ze mne dere. "Hrozně smutná. Myslím, že se to lidem stává dost často. Jenže taky se mi zdá, že vím, proč tě Walter nechal. A řekni mi jedno, Mary Alice – skutečně se domníváš, že dva mladí zdraví lidé, kteří si jsou tak blízcí, musí nejdřív prodělat tu maškarádu s manželstvím, než si spolu zapíchají?" Cítím, jak trne a lapá po dechu, když slyší ten hrozný výraz; odtáhne se ode mě a cosi na jejím pohoršení mě ještě víc popuzuje. A pak náhle dokonale oněmí (a vím, že právem), protože se ze mě konečně bez zábran řine všechen můj vztek; také se odtahuji, vstávám a celý se třesu, naprosto už se neovládaje, vidím, jak špulí rty s červenou rtěnkou rozmazanou našimi polibky do hrůzyplného O. "Walter tě nenaučil milovat, ty lhářko jedna, ty blbečku nenormální!" říkám již hodně hlasitě. "Vždyť ty sis v životě nepráskla! Ten tvůj Walter tě naučil jen jedno: jak to máš nahonit pitomcům, co se ti chtějí dostat pod kalhotky! Ty prostě potřebuješ, aby ti chlap do tý tvý kastličky na zámek vrazil pořádně tvrdýho utahováka, do hajzlu!" – hlas se mi láme v jakémsi přiškrceném vzlyku uskřípnutý hanbou, že jsem takhle vybuchl, ale při tom všem mám zároveň na krajíčku bláznivý smích, protože Mary Alice si zacpala uši prsty jako šestiletá holčička a po tvářích se jí kutálejí slzy. Pivně říhnu. Musím být odporný. A přesto se nemůžu ubránit a musím na ni řvát: "Takovéhle káči jako ty nadělaly z milionů statečných mladých chlapců – a co jich položilo na bojištích světa za ty vaše prdelky život – generaci impotentů!" A pak prudce vyrážím a odcházím z verandy a s dupotem vystupuju nahoru k sobě do ložnice. A po hodinách bez spánku nakonec přece jen lehce usnu a mám – nechtěl bych jej v žádném svém románu pro jeho freudovskou banálnost uvádět, ale aspoň tobě se s tím, milý deníku, svěřím – mám svůj první homosexuální sen.

Později toho odpoledne, nedlouho poté, co jsem dokončil uvedený zápis do svého deníku a napsal několik dopisů, jsem seděl u stolu, u něhož se mi poslední dny tak dobře pracovalo, a zasmušile jsem uvažoval o tom ohromujícím homoerotickém zjevení, které přešlo přes moje vědomí jako hustý mrak (jenže začalo v mém srdci hnisat jako rána a naplňovalo mě obavami o základní blaho mé duše), ale pak se na schodech ozvaly kulhavé kroky Jacka Browna a nato jsem uslyšel jeho hlas. Volal mě. Hned jsem ho vlastně nevnímal a ani jsem nereagoval, protože jsem propadl hluboké panice nad tou děsivou, ale naprosto reálnou možností, že bych přestal být normální. Souvislost mezi tím, že mě Mary Alice odmítla, a mou případnou náhlou proměnou byla snad až moc čítanková, ovšem tu možnost jsem vyloučit

nemohl.

O sexuálních otázkách jsem hodně četl, když jsem studoval ve věhlasném sídle psychologie na Dukeově univerzitě, a odnesl jsem si odtamtud některá dosti podložená fakta: když se například odepře samčím primátům v zajetí samičí společnost, pokoušejí se najít mezi sebou náhradu, často s úspěchem, a je už téměř pravidlem, že řada vězňů se po dlouhých údobích vazby oddá homosexuální aktivitě. Muži, kteří jsou dlouhé měsíce na moři, se utěší jeden s druhým; a když jsem sloužil u námořní pěchoty (což je samozřejmě součást námořnictva), dověděl jsem se tam původ hovorového výrazu "To je pusina"; zřejmě si ho vymyslili starší námořníci, kteří měli slabost pro mladé růžovoučké plavčíky. A ono je to vlastně fuk, myslel jsem si, jestli se ze mě stal homosexuál, tak ať, takových už přede mnou bylo! Já jsem sice formálně nežil v separaci nebo ve vězení, ale pokud šlo o mé dosavadní snahy domoct se zdraví prospěšné heterosexuální kopulace, bylo to téměř stejné, jako bych byl zavřen v kriminále nebo se vláčel s nějakou kocábkou po nekonečném oceánu. Nebylo snad jen pravděpodobné, že někde ve mně nějaký psychický pojistný ventil prostě praskl – podobně jako ventil, který ovládá jednání dvacetiletého vězně anebo opice, a já tu zůstal bez vlastní viny úplně jiný, oběť tlaků biologické selekce, nicméně deviant?

Zasmušile jsem uvažoval o téhle perspektivě, ale Jackův povyk u dveří mě z úvah vyrušil: "Vzbuďte se, mladíku, máte tam telefon!" křičel. Věděl jsem už cestou po schodech dolů, že mi může telefonovat pouze někdo z Růžového paláce, kde jsem nechal Jackovo číslo, a zmocňovalo se mě nedobré tušení, které se ještě zmnohonásobilo, když jsem uslyšel vox dolorosa Morrise Finka.

"Musíš ihned přijet," říkal, "tady se strhlo peklo."

Srdce se mi nejdřív skoro zastavilo, ale pak se prudce rozbušilo. "Co se stalo?" šeptal jsem.

"Nathanovi zase ruplo v hlavě. Tentokrát to vypadá skutečně zle. Hajzl zatracená."

"A Sophie?" vyjekl jsem. "Co je se Sophií?"

"Ta je v pořádku. Zase ji zbil, ale je v pořádku. Prohlásil, že ji zabije. Utekla z domu a já nevím, kde je. Ale řekla mi, abych ti zavolal. Měl bys sem přijet."

"A Nathan?" zeptal jsem se.

"Zmizel taky, ale říkal, že se vrátí. Prevít bláznivá. Myslíš si, že bych měl zavolat policii?"

"Ne, ne," odpověděl jsem rychle. "Jenom proboha nevolej policii!" Po krátké odmlce jsem řekl: "Já přijedu. Zkus najít Sophii…"

Zavěsil jsem a chvíli jsem zůstal zmaten, a když sešel Jack dolů, sedl jsem si s ním na šálek kávy v naději, že se mi podaří to rozrušení trochu uklidnit. Už jsem mu předtím o Sophii a Nathanovi a jejich folie 'a'deux vyprávěl, ale pouze v matných obrysech. V tu chvíli jsem měl pocit, že vyprávění musím doplnit o některé poněkud bolestivější podrobnosti. Ihned přišel s návrhem, který mě z nějakého hloupého důvodu nenapadl: "Musíš zavolat tomu bratrovi."

"No jistě," vyhrkl jsem, vyskočil a běžel znovu k telefonu, ale ocitl jsem se v slepé uličce, jaká velice často čeká na lidi v okamžicích krajních krizí. Sekretářka mi totiž sdělila, že Larry je v Torontu na nějakém odborném sympoziu. Jeho žena je s ním. V těch antediluviálních předtryskových dobách bylo Toronto asi tak daleko jako Tokio a já jsem jen zoufale zasténal. Sotva jsem zavěsil, zvonil telefon znovu. Byl to opět vytrvalý Fink, jehož troglodytní manýry jsem tolikrát proklínal, ale kterému jsem v tu chvíli žehnal.

"Teď mi volala Sophie," oznamoval mi.

"Kde je?" zařval jsem do telefonu.

"Byla v ordinaci toho polského doktora, co u něho pracuje. Ale teď tam není. Šla do nemocnice dát si zrentgenovat ruku. Ten grázl ji prý mohl docela dobře zlomit. Ale chce, abys přijel. Zůstane v poledne v ordinaci, dokud tam nepřijdeš." A tak jsem jel.

Pro mnohé mladé lidi, kterými zmítá pozdní dospívání, je dvaadvacátý rok snad nejmučivější. Dnes si uvědomuji, jak jsem byl krajně nespokojený, rebelantský a posedlý, v tom smyslu, že můj rozepsaný román mi sloužil jako prostředek katarze, prostředek, jímž jsem mohl vrhnout na papír své nejožehavější tenze a trampoty. Avšak můj román pro mne znamenal samozřejmě víc než jen tohle, ale přesto pro mne představoval zmíněný koráb útěchy, což byl zároveň důvod, proč jsem k němu měl tak hluboce vřelý vztah, jako snad má člověk k tkáni vlastního těla. Ale přesto jsem byl pořád zranitelný; v tom brnění, které jsem na sebe navlékl, se objevily trhliny, a byla dokonce údobí, kdy mě pronásledovala kierkegaardovská hrůza. To odpoledne, kdy jsem spěšně odejel od Jacka Browna, bylo přesně oním údobím – krutým zážitkem krajní zranitelnosti, neschopnosti a sebepohrdání. V autobuse, který se kolébal jižně od New Jersey na Manhattan, jsem seděl zhroucený a vyčerpaný v téměř nepopsatelném miazmatu strachu. Především jsem totiž měl hroznou kocovinu a zjitřená nervozita jen zvyšovala mé obavy, takže jsem se v duchu před blížícím se střetnutím se Sophií a Nathanem třásl. Fiasko s Mary Alicí (nedal jsem jí ani sbohem) otřáslo v základech mým mužstvím a sklíčilo mě ještě víc tím vyvstavším podezřením, že jsem po celá léta klamal sám sebe a měl jsem zatím homosexuální sklony. Někde u Fort Lee jsem si všiml odrazu své popelavě šedé nešťastné tváře prolnuté s benzinovými pumpami a zájezdními biografy, a tak jsem se vyděsil, že jsem zavřel oči a snažil se uzamknout i mysl před hrůzami existence.

Když jsem dorazil do ordinace dr. Blackstocka v centru Brooklynu, táhlo na pátou. Bylo už zřejmě po ordinačních hodinách, protože přijímací kancelář byla prázdná a zůstala tam jen špičatá staropanenská žena, která se ve funkci sekretářky střídala se Sophií; sdělila mi, že je Sophie od rána pryč, šla si dát zrengenovat ruku a ještě se nevrátila, ale musí tu prý už být každou chvíli. Nabídla mi, abych se posadil a počkal, ale já jsem raději zůstal stát a pak jsem neklidně přecházel po místností vymalované – "utopené" by možná bylo daleko výstižnější – v tom nejstrašnějším odstínu sytě nachové barvy, jaký jsem v životě viděl. Jak mohla Sophie den ze dne pracovat ponořená do tak hrůzostrašně barevné atmosféry, to mi bralo dech. Stěny a strop byly vyvedeny přesně v týchž barvách pohřební služby, které podle Sophiina sdělení zkrášlovaly Blackstockův byt v St. Albans. Uvažoval jsem, zda tohle bláznivé čarování interiérového návrháře nemá na svědomí nebožka Sylvie, která na mě hleděla z jedné stěny z fotografie přepásané černou stuhou

jako světice a usmívala se na mě blahosklonným nevinným úsměvem. Další fotografie naplácané po stěnách svědčily o tom, jak dobře se Blackstock zná s polobohy a bohyněmi pop-kultury, a předváděly jedna po druhé křečovitou Gemütlichkeit kamarádství. Blackstock s Eddie Cantorem, kterému lezou oči z důlků, Blackstock s Groverem Whalenem, s Shermanem Billingsleym a Sylvií v Čapím klubu, s majorem Bowesem, Walterem Winchellem, a dokonce Blackstock se sestrami Andrewsovými, které co ptáčci zpěváčci obklopují jeho obličej svou záplavou vlasů jako tři rozšklebené kytice, přičemž doktor sám se špulí pýchou o kousek výš nad věnováním vepsaným inkoustem: Hymiemu s láskou Patty, Maxene a La Verne.

V té mé morbidní nervózní náladě mě ty obrázky veselého chiropraktika a jeho přátel uvrhly do takového bezedného zoufalství, jaké jsem dlouho nepocítil, a jen jsem se modlil, kdyby už Sophie dorazila a sňala ze mne můj Angst. A právě v tom okamžiku prošla dveřmi.

Panebože, chudák Sophie. Oči měla vyhaslé, byla neupravená a unavená, a její pleť měla bledou, až chorobně namodralou barvu sbíraného mléka – ale především vypadala zestárlá, jako čtyřicátnice. Něžně jsem ji vzal do náručí a chvíli jsme neříkali nic. Neplakala. Nakonec jsem se na ni podíval a řekl: "Co ta ruka? Jak to vypadá?"

"Není zlomená," odpověděla, "jenom pořádně zhmožděná."

"Zaplať pámbů," oddechl jsem si a dodal: "Kde je?"

"Nevím," zašeptala a zavrtěla hlavou, "já nevím."

"Musím něco udělat," řekl jsem, "musíme ho dostat někam, kde bude pod dohledem a kde ti nebude moct ublížit." Odmlčel jsem se a zaplavila mne vlna marnosti spolu s ošklivým pocitem viny. "Měl jsem tu být," vyrazil jsem ze sebe. "Neměl jsem chodit pryč. Mohl jsem…"

Ale Sophie mě zarazila: "Ticho, Stingo. Takhle to nesmíš brát. Pojď, půjdem se napít."

Zašli jsme na Fulton Street do ohyzdné čínské restaurace ověšené zrcadly, kde mi na židličce u baru (vše potaženo imitací marokénu) Sophie vypověděla, co se přihodilo v mé nepřítomnosti. Nejdřív to bylo něco překrásného, nevýslovná radost. Ještě nikdy nepoznala Nathana v tak slunečně jasné náladě. Nadšeně konal přípravy na náš blížící se výlet a upřímně se těšil na den svatby, až se z toho dostal skoro do jakési předsvatební horečky a vzal o víkendu Sophii na obrovité nákupy od obchodu k obchodu (včetně zvláštního výletu na Manhattan, kde strávili u Sachse na Páté avenue celé dvě hodiny) a závěr byl, že Sophie skončila se zásnubním prstýnkem, na kterém zářil obrovský safír, s výbavou hollywoodské hvězdy a s celou sadou neskutečně drahých šatů vhodných na cesty, šatů vypočítaných na to, aby vyrazily dech všem domorodcům v Zapadákovech jako Charleston, Atlanta a New Orleans. Dokonce ho napadlo zaskočit i ke Cartierovi, kde mi koupil co dar svědkovi hodinky. Následující večery pak spolu studovali zeměpis a jižní historii, oba pročetli spoustu nejrůznějších průvodců a Nathan sám strávil dlouhé hodiny nad knihou Leeovi poručíci, což měla být příprava na okružní cestu po virginských bojištích, k níž jsem je hodlal donutit.

Všechno se to dálo Nathanovým pečlivým, inteligentním systematickým způsobem, s pozorností věnovanou arcana různých krajů, kterými jsme měli cestovat (botanickým faktům o bavlně a podzemnici, původu některých místních dialektů jako gullah a cajun, a dokonce i fyziologii aligátorů), a byla to péče, jakou snad věnoval předběžným přípravám pouze někdejší budovatel britského impéria viktoriánské epochy, který se vypravoval k pramenům Nilu. Svým nadšením nakazil i Sophii a krmil ji všemi možnými užitečnými i neužitečnými informacemi o Jihu, které nashromáždil po trochách i po velkých kusech jako cupaninu; jelikož Nathana milovala, dovedla se zapálit i pro tohle všecko včetně takových notorických tradovaných pravd, jako že v Georgii se pěstuje mnohem víc broskví než v kterémkoli jiném státě a že nejvyšší bod v Mississippi je osm set stop vysoko. Šel tak daleko, že zaběhl do knihovny Brooklyn College a vypůjčil si dva romány od George Washingtona Cablea. Začal dokonce mluvit s roztomilou protáhlou jižanskou výslovností, která jí byla zdrojem neustálého veselí.

Proč jen nebyla s to rozpoznat probleskující varovné signály? Celou tu dobu ho pečlivě sledovala a byla si jista, že přestal brát amphetaminy. Ale pak najednou, den předtím, než se to všechno přihodilo – šli oba do práce, ona k dr. Blackstockovi, on do své "laboratoře" – ano, tehdy se prostě muselo něco stát, že mu to všechno zase ujelo, jenže co se přihodilo, to neví a nikdy vědět nebude. Rozhodně se však nechala stupidně ukolébat a byla nepozorná a snadno zranitelná právě v okamžiku, kdy u něho začala pozorovat první signály, jež na něm postřehla už dříve, a vůbec nebyla s to rozpoznat, co věští: euforické telefonování od Pfizera, příliš vysoký a vzrušený hlas, hlášení neuvěřitelných vítězství, která jsou už téměř na spadnutí, a grandiózní "průlom", skvělý vědecký objev. Jak jen mohla být tak otupělá? Její líčení výbuchu Nathanovy zuřivosti a následujícího pustošení a zkázy pro mne bylo v mém tak poničeném stavu příjemně lakonické, ale možná svou stručností o to bolestnější.

"Morty Haber dával party pro nějakého přítele, co odcházel na rok studovat do Francie. Dlouho jsem ten den pracovala, pomáhala jsem v ordinaci rozesílat účty, a řekla jsem Nathanovi, že si něco zajdu sníst blízko ordinace a přijedu za ním na party trochu později. Nathan tam však přišel až dlouho po mně a já ihned věděla, jakou si udělal náladu. Šly na mě z toho mrákoty, protože jsem si uvědomila, že v takovém stavu byl asi celý den, i když mi telefonoval, a já byla tak hloupá, že mě to ani trochu nevylekalo. Na party se choval pěkně. Totiž chci říct, že se k nikomu nechoval… hrubě, ale viděla jsem, že má v sobě benzedrin. Vyprávěl nějakým lidem o svém novém léku proti obrně a ve mně se udělala malá dušička. Pak jsem si ale řekla, že to trochu vyprchá a on že si nakonec půjde lehnout. Někdy to tak bývalo, víš, a to zuřivé násilí ho nepopadlo. Nakonec jsme se pak sebrali domů, nebylo nijak pozdě, asi půl jedné. Ale když jsme přišli domů, začal na mě křičet a dostával se čím dál tím víc do své hrozné zuřivosti. A samozřejmě že dělal totéž co vždycky, když byl v těch svých nejhorších temp'e<'tes, však víš, začal mě obviňovat, že jsem mu nevěrná. Že se tahám s někým jiným."

Sophie se na okamžik odmlčela, a když zvedla levou ruku, aby si odhodila z čela kadeř vlasů, měl jsem pocit, jako by v tom gestu bylo něco lehce nepřirozeného, a uvažoval jsem, co to může být, až jsem si uvědomil, že si šetří pravou ruku, která jí visela ochable podél těla. Zřejmě ji bolela.

"S kým tě podezíral tentokrát?" zeptal jsem se. "S Blackstockem? Seymourem Katzem? Kristepane, Sophie, kdyby ten chudák nebyl takový cvok, tak bych to nevydržel a šel bych mu vyrazit zuby. Ježíšikriste, s kým že mu nasazuješ parohy teď?"

Mocně zavrtěla hlavou, až se jí světlé vlasy rozházely kolem nešťastného zmučeného obličeje. "To je jedno, Stingo," řekla, "prostě s někým."

"A co se tedy ještě stalo?"

"Křičel na mě, řval. Zřejmě si vzal další benzedrin – možná i kokain, nevím přesně co. Pak vyšel z pokoje a příšerně za sebou práskl dveřmi. Ječel, že už se víckrát nevrátí. Ležela jsem tam potmě a dlouho jsem nemohla usnout, dělala jsem si hrozné starosti a příšerně jsem se bála. Myslela jsem si, že ti zavolám, ale bylo už strašně pozdě. Jenže pak mě přece jen přemohla únava a usnula jsem. Nevím, jak dlouho jsem spala, ale když se vrátil, svítalo. Vpadl do pokoje, jako když něco vybuchne. Zuřil, řval. Vzbudil celý barák. Vytáhl mě z postele a praštil se mnou na zem a křičel na mě. Že jsem spala – prostě s tím člověkem – a že zabije mě, jeho i sebe. Mon Dieu, Stingo, v takovém stavu ještě nikdy Nathan nebyl, nikdy. Nakonec do mě hrozně kopl – strašlivě, sem do ruky, a odešel. A později jsem odešla i já. A to je všecko." Zmlkla.

Pomalu a šetrně jsem složil hlavu na mahagonovou desku baru s vlhkou patinou cigaretového popela a mokrými kruhy po sklenicích a zoufale jsem si přál, abych upadl do nějakého kómatu anebo do nějakého milosrdného bezvědomí. Pak jsem hlavu zvedl, podíval se na Sophii a prohlásil: "Sophie, nerad to říkám. Ale Nathan prostě musí někam do ústavu. Je nebezpečný. Musí být někde pod stálým dohledem." Slyšel jsem, jak se mi do hlasu z hrdla vydral vzlyk, což působilo trochu směšně. "Napořád."

Třesoucí se rukou pokynula barmanovi a požádala ho, aby jí dal dvojitou whisky s ledem. Cítil jsem, že jí v tom nemohu bránit, i když její hlas začínal být trochu rozplizlý, rozmazaný. Když před ni barman postavil sklenku, zhluboka se napila a otočila se ke mně: "Ještě něco jsem ti neřekla. O tom, jak se za svítání vrátil."

"Co?" zeptal jsem se.

"Měl revolver. Pistoli."

"Krucihergot!" vyjekl jsem. "Hergothergothergot…" opakoval jsem jako prasklá deska. "Hergot, hergot…"

"Říkal, že mě zastřelí. Mířil mi s ní na hlavu. Ale nestiskl."

Zašeptal jsem slova, která nebyla čistě rouhačským vzýváním: "Ježíši Kriste, smiluj se."

Ale nemohli jsme tam jen tak zůstat sedět a vykrvácet z otevřených ran. Dlouho jsme mlčeli, až jsem se konečně rozhodl, co počneme. Půjdu se Sophií do Růžového paláce a pomohu jí sbalit. Z domu odejde ihned a aspoň na tuhle noc si najme pokoj v hotelu U sv. Jiří, z kterého nemá daleko do práce. Já se mezitím pokusím nějak se spojit s Larrym v Torontu, povím mu, jak je situace krajně nebezpečná a že je nutné, aby za každou cenu přijel. Až pak bude Sophie ukrytá aspoň dočasně v bezpečí, musím rozhodně najít Nathana a nějak se s ním pokusím jednat – i když tahle vyhlídka mi v žaludku vyvolávala pocit hrůzy a tížila mě jako kámen. Měl jsem tak povolené nervy, že jsem až dávil to jediné pivo, co jsem vypil. "Jdem," řekl jsem. "Teď hned."

U paní Zimmermanové jsem zaplatil věrnému krtkovi Morrisu Finkovi padesát centů, aby nám pomohl se Sophiinými zavazadly. Poplakávala, zřejmě dost podnapilá, jak jsem pozoroval, když chodila po pokoji, sbírala šaty a kosmetiku a své klenoty a cpala všechno do velkého kufru.

"Ty šaty od Sachse, taková krása," vzdychala. "Co s nimi mám udělat?"

"Proboha, vem je s sebou," řekl jsem netrpělivě a nakládal ty spousty párů střevíců do další kabely. "Všecky ohledy pusť z hlavy. Musíš si především pospíšit. Nathan by se mohl každou chvíli vrátit."

"A ty nádherné svatební šaty? Co mám udělat s těmi?"

"Vem je taky. Když je nebudeš moct nosit, můžeš je hodit do frcu."

"Do frcu?" zeptala se.

"To znamená zastavit."

Nechtěl jsem být krutý, ale při mých slovech Sophie upustila hedvábnou spodničku na zem, zakryla si rukama obličej a hlasitě se rozplakala, až se jí po tvářích řinuly zoufalé třpytící se slzy. – Morris jen zachmuřeně přihlížel, když jsem ji chvíli držel v náručí a šeptal jakési zbytečné zvuky útěchy. Venku byla tma a v nějaké sousední ulici se rozlehlo zatroubení houkačky nákladního auta, tak příšerné, že jsem sebou trhl, jako by mi někdo přejel pilou po konečcích nervů. Obecný zmatek ještě zvyšovalo úděsné drnčení telefonu v chodbě a myslím, že to jsem již přidušeně zasténal, nebo dokonce vykřikl. Nakonec tu Gorgonu utišil Morris, ale vzápětí mě rozzuřilo ještě víc, když na mě hulákal, že je to pro mne.

Byl to Nathan. Ano. Nathan. Jasně, nade vši pochybnost sám Nathan. Proč si však na okamžik se mnou moje mysl tak podivně zažertovala a já si myslel, že je to Jack Brown a volá z Rockland County, aby zjistil, jak vypadá situace? Způsobila to ta jižanská výslovnost, dokonalá napodobenina modulace řeči, jež mě rázem přesvědčila, že slyším člověka odrostlého na domácí jižanské stravě. Byla tak ryze jižanská jako jižní verbena nebo baptisté s jejich omýváním nohou nebo honicí psi nebo John C. Calhoun a myslím, že jsem se dokonce usmál, když jsem uslyšel: "Tak copa se děje, kocourku? Japa ti dupou králíci?"

"Nathane!" vykřikl jsem s předstíranou srdečností. "Co je s tebou? Kde jsi? Panebože, to jsem rád, že tě slyším."

"Takže si ještě vyrazíme na ten náš výlet na Jih? Ty a já a naše milá Sophie? Podniknem tedy tu túru po Dixii?"

Věděl jsem, že ho musím nějak uchlácholit, hovořit s ním, jako by se nechumelilo, a zjistit, kde je – což bude velice ožehavá záležitost –, a tak jsem ihned odpověděl: "To víš, že podnikneme, Nathane. Zrovna jsme o tom se Sophií hovořili. Panebože, tys jí ale koupil senzační ohození! Kdepak teď jsi, kamaráde? Hrozně rád bych se u tebe zastavil, popovídat. Chtěl jsem ti totiž říct o jednom menším výletu, který jsem do toho ještě naplánoval."

Avšak do řeči mi skočil ten sladce úlisný, přesrdečný hlas, který pořád ještě napodoboval konejšivě rozjetou a

melodickou výslovnost mých karolínských předků: "Bodejť, holenku, já se na ten výlet celý třesu, s tebou a se slečnou Sophií. Užijem si jako nikdy, co, kamaráde?"

"Lepší výlet jsi v životě…" začal jsem.

"Ale budeme mít taky dost volno pro sebe, jo?" zeptal se.

"To víš, že budem," odpověděl jsem, ačkoli jsem přesně nevěděl, co tím míní. "Času habaděj, budem každý moct dělat, co se nám zlíbí. Tam dole je v říjnu pořád teplo. Můžem plavat. Chytat ryby. Jezdit na plachetnici po Mobile Bay."

"Přesně to chci," řekl protáhle, "mít hodně volna. Co mám totiž na mysli, považ, že když jsou tři lidi na cestách pořád spolu – a to můžou být třeba nejlepší přátelé –, začne se to přece jen přejídat, když spolu musí být každou minutu. Takže si budu moct tu a tam odskočit, ano? Na hodinku na dvě, dolů do Birminghamu nebo Baton Rouge nebo tak někam." Odmlčel se a pak jsem slyšel, že se melodicky rozesmál. "No a tak budeš mít i ty volno, co? A budeš mít čas trošku si i zašveholit, he? Takovej velkej kluk z Jihu, ten už potřebuje vobdělávat si svoji zahrádku, he?"

Taky jsem se rozesmál, ale trochu znervózněle, s vědomím, že jsme se v té podivné konverzaci s jejím zoufalým spodním tónem, aspoň pokud šlo o mě, už ocitli na mělčinách sexu. Ale úmyslně jsem Nathanovu návnadu vzal, aniž jsem si uvědomil, jaký krutý háček mi chystá, aby mě na něj vzápětí chytil. "Hm, to víš, Nathane," řekl jsem, "samozřejmě čekám, že se mi tam do cesty připlete něco fajn, co budu moct sbalit. Našim dívenkám na Jihu," dodal jsem a nasupeně jsem si přitom vzpomněl na Mary Alici Grimballovou, "je sice dost těžké dostat se na tělo, ale když se jednou rozhodnou nastavit, promiň mi ten výraz, jsou v posteli úplná fantazie…"

"Ne, miláčku," přerušil mě náhle, "já nemyslel žádnou jižanskou kundičku! Já myslel polskou! Já měl na mysli tohle: Až se kamarád Nathan sebere a půjde si prohlídnout Bílý dům pana Jeffa Davise anebo ty staré plantáže, kde Scarlet O'Harová mrskala svoje negry bičem, Stingo hezky zůstane v hotelu U Zelené magnólie, a koukejme, co má za lubem! No hádej! Hádej, co ten kamarád Stingo bude dělat se ženou svého nejlepšího přítele? Stingo si s ní vleze do postýlky a hup na ni, ta něžná bytůstka se samozřejmě nebrání, a už si to rozdávají, až jim jde hlava kolem! Hahááááá!"

Když tohle řekl, uvědomil jsem si, že vedle mne přímo u ruky postává Sophie a šeptá mi cosi, čemu jsem vůbec nerozuměl, ale to bylo možná proto, že mi v uších divoce pulzoval tep, a možná taky díky skutečnosti, že jsem byl vyšinutý z míry a vyděšený a nevěnoval jsem pozornost ničemu jinému, než jak mi neuvěřitelně rychle slábnou a trnou kolena a prsty a jak mi to v nich začíná neovladatelně škubat. "Nathane!" vyrážel jsem ze sebe zajíkavě. "Panebože…"

Ale pak se jeho hlas rázem proměnil a zazněl – jak já jsem to nazýval – vysokou intelektuálskou brooklynštinou vyslovovanou s takovou zuřivostí, že ani myriády bzučících elektronických synopsů by tu šílenou, ale nicméně lidskou zběsilost nestačilo profiltrovat. "Ty kreténe! Ty svině špatná! Pámbu tě musí zatratit, žes mě za mými zády takhle podvedl, já ti věřil jako nejlepšímu příteli! S tím svým zasraným patolízalským úsměvem, a já se na něj koukal den co den, studenej jako psí čumák, kus másla by se ti v držce nerozehřál, taks vypadal, když mi dával číst ten svůj rukopis – panebože, Nathane, já ti tak hrozně děkuju –, a přitom ani ne před čtvrt hodinou rajtoval v posteli s ženskou, kterou já si chtěl vzít, říkám chtěl v minulém čase, protože se radši budu smažit v pekle, než bych se oženil s takovou proradnou špinavou Polkou, která nastrčí kdejakýmu vlezlýmu hejskovi z Jihu a podvádí mě jako…"

Dal jsem sluchátko od ucha a otočil se na Sophii, která, s pusou otevřenou, jasně tušila, kvůli čemu Nathan tak zuří. "Panebože, Stingo," šeptala, "nechtěla jsem, abys to věděl, víš, jak říká, že ty a já…"

Znovu jsem poslouchal v nemohoucích mukách. "Ale já si vás vyhmátnu oba." Pak následovalo krátké ticho, napjaté, zarážející. Uslyšel jsem kovové cvaknutí. Ale uvědomil jsem si, že nezavěsil. "Nathane," řekl jsem "prosím tě! Kde jsi?"

"Ne moc daleko, kamaráde. Vlastně za rohem. A já vás dostanu, vy zrádná pakáži! A víš, co pak udělám? Víš, co udělám takovým dvěma hnusným zrádným bestiím? Jen si poslechni…"

Do ucha mi zazněla exploze. Tlumila ji dálka, či co v telefonu zmenšuje sílu zvuku a milosrdně chrání sluch před újmou, a zvuk výstřelu mě spíš omráčil, než zabolel, a nadlouho mi rozechvěl ušní bubínek zoufalým bzučením, jako by se mi v uchu rojily stovky včel. Nikdy se nedovím, jestli Nathan vystřelil do mluvítka telefonu nebo do vzduchu anebo někam do nějaké opuštěné zdi, ale výstřel zazněl natolik blízko, že to skutečně vypadalo, jako by byl za rohem, a já jsem v panice upustil sluchátko, otočil se a chytil Sophii pevně za ruku. Od války jsem neslyšel vystřelit a téměř s jistotou jsem se zřejmě domníval, že už žádný výstřel v životě neuslyším. Musím se pro tu slepou naivitu politovat. Jak plynulo toto krvavé století, vždycky když někde došlo k těm nepředstavitelným násilnostem, které nám tak krutě ničily duše, vždy jsem se ve vzpomínkách vracel k Nathanovi – k tomu nebohému šílenci, kterého jsem miloval, a představoval jsem si, jak stojí nadrogován někde v nějaké pusté místnosti nebo v telefonní budce a v ruce drží pistoli, které se ještě kouří z hlavně – a jeho obraz vždy utkvíval nad těmito nekonečnými zlými roky šílenství, iluzí, omylů, snů a zápasů. Ale tehdy v tom okamžiku jsem cítil pouze nevýslovný strach. Podíval jsem se na Sophii, ona se podívala na mě, a pak jsme utekli.

15

Druhý den ráno jsme už byli na cestě dolů do Virginie a ujížděli se Sophií vlakem z Pennsylvania Station do Washingtonu D.C., ale pro výpadek elektrického proudu jsme uvízli na trati v Rahway v New Jersey přímo naproti továrny Wheatena. Během tohoto přerušení naší cesty – nestáli jsme déle než patnáct minut – jsem se dostal do jakéhosi až pozoruhodného klidu a zjistil jsem, že si v duchu dělám velice nadějnou inventuru budoucnosti. Ještě dnes mě udivuje, jak jsem byl s to zachovat si tu tichou, skoro až elegantní vyrovnanost po tom zoufalém úniku před Nathanem a po bezesné noci, kterou jsem se Sophií strávili v útrobách Penn Station. Oči mě pálily únavou a myšlenkami jsem byl částečně stále ještě bolestivě připoután k oné katastrofě, které jsme jen tak tak unikli. Když pomalu míjela dlouhá noc, začínalo mně i Sophii připadat pravděpodobné, že Nathan nikde nablízku zřejmě nebyl, když telefonoval; nicméně jeho nemilosrdná hrozba nás vyhnala jako dva šílence z Růžového paláce a oba jsme s sebou na

cestu dolů na farmu v Southampton County neměli víc než po jednom velkém kufru. Shodli jsme se, že o své ostatní svršky si budeme dělat starosti až později. Od toho okamžiku nás oba posedla – a jistým způsobem spojila – jedna prostá touha: uniknout Nathanovi a dostat se od něho co nejdál.

Ale i ten neskutečný klid po nervovém vyčerpání, který se mě ve vlaku zmocnil, by býval sotva byl možný nebýt dvou telefonních hovorů, které jsem ještě stačil na nádraží odbýt. Nejdřív jsem zavolal Larrymu, který ihned pochopil zoufale kritický bratrův stav a řekl mi, že bez odkladu odjede z Toronta a o Nathana se postará, jak nejlíp to půjde. Popřáli jsme si vzájemně hodně štěstí a slíbili si, že si zavoláme. A teď jsem měl aspoň pocit, že jsem trochu té konečné odpovědnosti za Nathana setřásl z beder a v úporné snaze dostat se pryč jsem ho přece jen nehodil úplně přes palubu; ale nakonec jsem utíkal proto, že mi šlo o život. Dále jsem zatelefonoval otci; samozřejmě uvítal oznámení, že se Sophií odjíždíme na Jih, s radostí. "To ses báječně rozhodl!" křičel na dálku tolika mil, zřejmě nadšen. "Že odjíždíš ze světa, který není k ničemu dobrý!"

A tak jsem seděl v přeplněném vagonu kdesi na trati nad Rahway, Sophie podřimovala vedle mě a já žvýkal koláč s marmeládou, který jsem si koupil u stánku s kartonem zteplalého mléka, a začal jsem uvažovat s vyrovnaností a láskyplnou nadějí o nadcházejících letech. Když jsem teď měl Nathana i s Brooklynem za sebou, hodlal jsem otočit první list nové kapitoly svého života. Za prvé jsem si zhruba spočítal, že svou knihu, která měla být dosti dlouhá, mám skoro z jedné třetiny hotovou. Práce, kterou jsem na ní udělal u Jacka Browna, mě shodou okolností přivedla ve vyprávění k velmi příhodnému uzlovému bodu, kde už pro mě nebude těžké uchopit – až se se Sophií usadím na farmě – volná přadena děje a pokračovat. Tak týden bude trvat, než se v novém venkovském prostředí zabydlíme – než poznáme svoje černošské pomocníky v domácnosti, než nakoupíme věci do zásoby, ponavštěvujeme sousedy, než já si zvyknu na starý vychozený náklaďák a traktor, které otec zdědil zároveň s farmou – a budu právě tak v nejlepším stavu pustit se zase do příběhu, a s troškou poctivé práce bych knihu mohl tak koncem roku 1948 dokončit a připravit k zadání nějakému nakladatelství.

Když mi hlavou táhly ty šťastné myšlenky, podíval jsem se na Sophii. Spala, plavou zcuchanou hlavu složenou na mém rameni, a já jsem ji jemně vzal kolem pasu a lehce se přitom dotkl rty jejích vlasů. V duchu mě bodla letmá vzpomínka, ale ihned jsem ji zapudil; přece nemohu být homosexuál, když vůči tomuhle stvoření cítím tak silnou a drásající touhu! Až se usadíme ve Virginii, musíme se samozřejmě vzít; ethos času a místa by nám rozhodně nějaké volné soužití nedovolil. Přes všechny naléhavě se hlásící problémy, mezi nimi problém, jak ze Sophiiny i z mé mysli vyhnat vzpomínku na Nathana, a problém rozdílu věku, jsem měl pocit, že Sophie bude svolná, a rozhodl jsem se, že jak se probudí, zkusím zlehka ten návrh oťukat. Pohnula sebou a ve spánku řekla cosi nesrozumitelného a i v tom strašlivém vyčerpání vypadala tak kouzelně, že se mi chtělo zaplakat. Panebože, myslel jsem si, tahle žena bude brzy mou manželkou.

Vlak cukl, pohnul se kupředu, zpomalil a zase zastavil a vozem se ozvalo tiché obecné zaúpění. Nade mnou stál v uličce námořník a pil z plechovky pivo. Za mnou začalo zoufale vřeštět dítě a mě napadlo, že mi ve veřejných dopravních prostředcích osud vytrvale klade na sedadlo přímo vedle mě vždy to jedno jediné ječící dítě. Něžně jsem Sophii k sobě přitiskl a přemítal o své knize; když jsem pomyslil, co jsem do příběhu zatím vložil poctivého řemesla, projela mnou vlna pýchy a spokojenosti, a uvažoval jsem, jak se děj osudově s grácií a krásou odvíjí až k oslnivému rozuzlení, které sice teprve mělo být napsáno, ale které jsem si v duchu snad tisíckrát líčil: zmučená, odcizená dívka kráčí sama vstříc smrti lhostejnými ulicemi města, z kterého jsem právě odjel. Na okamžik se mě zmocnila tíseň: Budu mít sílu zmobilizovat k tomu všechen potřebný cit, budu mít sílu patřičného ponoru, abych vylíčil tu dívku chystající se k sebevraždě? Podaří se mi vše vyjádřit tak, aby to působilo pravdivě? Blížící se zápas představit si dívčinu osudovou zkoušku mi dělal přetěžkou hlavu. Nicméně jsem již tak bezpečně věřil ve zdárně dokončený celek románu, že jsem si proň dokonce vymyslil patřičně melancholicky znějící titul. Dědictví noci. Zvolil jsem jej z Requiescat od Matthewa Arnolda, z elegie na duši ženy se závěrečným veršem: "Dnes večer budou pusté síně smrti jejím dědictvím." Jak by mohla taková kniha neuchvátit duše tisíců čtenářů? Vyhlédl jsem ven na zašlou a špinavou fasádu továrny Wheatena – rozlehlé, dobře známé budovy, v jejíchž modrých průmyslových oknech se odráželo ranní světlo – a celý jsem se zachvěl blahem a hrdostí nad opravdovou hodnotou všeho, co jsem do knihy vložil díky veškeré té samotářské práci a potu a občas dokonce i návalům žalu; a když jsem si znovu pomyslel na to dosud nenapsané vyvrcholení, vyskočil mi před očima v mé fantazii řádek z knihy nějakého oslněného recenzenta z roku 1949 nebo 1950. "Je to nejpůsobivější pasáž ženského vnitřního monologu od Joyceovy Molly Bloomové." Ta pošetilost! projelo mi hlavou. Ta domýšlivost!

Sophie spala. Zjihle jsem uvažoval, kolik dní a nocí bude takhle v následujících letech dřímat po mém boku. Uvažoval jsem také o našich manželských postelích na farmě, představoval jsem si, jak budou veliké, jaký budou mít tvar, uvažoval jsem, jestli budou dostatečně pružné, aby snesly pořádný rozkyv a aby stačily té neúnavné rujnosti, jakou určitě zakusí. Myslel jsem i na naše děti s těmi jejich chundelatými blonďatými paličkami, jež budou po farmě poskakovat jako malé polské blatouchy a květy bodláků, a slyšel jsem dokonce své bujaré otcovské příkazy: "Je čas podojit Stračenu, Jerzy!" "Wando, hoď kuřatům krmení!" "Tadeuszi! Stefanie! Zavřete stodolu!" Představoval jsem si farmu samu, kterou jsem viděl pouze na otcově fotografii, a snažil jsem si ji malovat jako příbytek proslulé literární osobnosti. Jako Faulknerovo mississippské sídlo "Horský jasan" bude muset dostat i naše farma nějaké jméno, nejspíš aby se hodilo k pěstování podzemnice, která vlastně dala podnět k jejímu vzniku. "Oříškový ráj" zněl trochu přitažený za vlasy a já se nakonec vzdal i dalších variant oříškového motivu a pohrával si místo toho se jmény, jež zněla uhlazeněji, vznešeněji a důstojněji, například "U pěti jilmů" (doufal jsem, že kolem farmy bude nějakých pět jilmů, nebo aspoň jeden) nebo "Třešňová alej" nebo "Na velkých lánech" nebo "Sophie" na počest mé milované dámy. V prizmatu mé mysli se vlnily roky do daleké budoucnosti jako siluety modrých hor. Dědictví noci bylo mimořádně úspěšné a získalo autorovi takové vavříny, jakých se spisovateli tak mladému dostane jen zřídka. Pak bude následovat kratší novelka, která dosáhne také plného uznání, ta bude čerpat z mých válečných zkušeností – napínavý dynamický příběh

pitvající militarismus v absurdní tragikomedii. A zatím budeme žít se Sophií na skrovné plantáži v důstojné samotě, moje sláva poroste, autora samého budou čím dál tím více obtěžovat masové sdělovací prostředky, ale on bude vytrvale odmítat jakékoli interview. "Já pouze pěstuju podzemnici," odpoví a půjde si po své práci. Asi kolem třicítky vznikne další mistrovské dílo To hořící listí, kronika tragické postavy černošského rebelanta Nata Turnera.

Vlak sebou cukl a začal pomalu nabývat hladké svištivé rychlosti a mé sny se rozplynuly a zůstaly jako rozmazaná skvrna kdesi na těch špinavých rahwayských stěnách mizejících v dáli.

Sophie se naráz probudila a lehce přitom vyjekla. Pohlédl jsem na ni. Vypadala, jako by měla trochu horečku; čelo a tváře měla lehce znachovělé a nad horním rtem se jí perlil jemný okolek rosného potu. "Kde to jsme, Stingo?" zeptala se.

"Někde v New Jersey," odpověděl jsem.

"A na tu farmu?"

"To nevím přesně. Pojedeme vlakem do Richmondu a pak autobusem dolů do Southamptonu. Ještě asi několik hodin. Je to prakticky v Severní Karolíně. Proto si totiž myslím, že ve Washingtonu přespíme a zítra ráno se rozjedeme na farmu. Mohli bychom sice taky přespat v Richmondu, ale takhle uvidíš i kousek Washingtonu."

"Tak dobře, Stingo," kývla a vzala mě za ruku. "Udělám, co řekneš." Po chvilce ticha mě poprosila: "Stingo, nedonesl bys mi trochu vody?"

"Jistě." Prodral jsem se uličkou přeplněnou lidmi, většinou vojáky; a v chodbičce jsem našel fontánku, kde jsem do papírového kalíšku natočil trochu teplé, nevábně vypadající vody. Když jsem se vrátil, stále se ještě trochu vznášeje na křídlech svých fantasticky neskutečných snů, všechna nálada ve mně rázem ochabla: spatřil jsem Sophii, jak v ruce svírá plnou pintovou láhev bourbonu Four Roses, kterou musela vytáhnout z kufru.

"Sophie," řekl jsem jí mírně, "proboha, vždyť je teprve dopoledne. Ani jsi ještě nesnídala. Dostaneš cirhózu jater."

Nalila si do pohárku whisky a řekla: "Ale to je v pořádku. Měla jsem na nádraží koblihu. A limonádu."

Lehce jsem zasténal, věda z minulých zkušeností, že s tímhle se nedá nic dělat, pokud nechci věci ještě víc komplikovat a způsobit scénu. Nejvýš jsem tak mohl doufat, že ji přistihnu v okamžiku, kdy si nebude dávat pozor a kdy jí budu láhev moct vzít, jak jsem to udělal už několikrát. Usadil jsem se zase na své místo. Vlak ujížděl satansky úděsnými průmyslovými pustinami New Jersey, klapot setrvačné rychlosti nás unášel kolem odpudivých nuzáckých obytných čtvrtí, plechových kůlen přízračných motokin s vířícími reklamami, kolem skladišť, kuželkáren vystavěných jako krematoria, krematorií vybudovaných jako stadiony pro kolečkové bruslaře, kolem bažin plných chemického odpadu, parkovišť, barbarských rafinerií benzínu s jejich vřetenovitými čenichy vytrčenými vzhůru a chrlícími plameny a hořčicově žlutavou párou. Co by tomu řekl Thomas Jefferson, kdyby to viděl? zamyslel jsem se. Sophie rozechvělá, nepokojná, se chvílemi dívala ven do krajiny a chvílemi si nalévala whisky, až se na mě nakonec obrátila s otázkou: "Stingo, staví ten vlak ještě někde před Washingtonem?"

"Jenom na minutu na dvě, aby mohli cestující nastoupit a vystoupit. Proč?"

"Potřebuju si zatelefonovat."

"Komu?"

"Chci zjistit, jak je s Nathanem. Potřebuju vědět, jestli je v pořádku."

Když jsem si vybavil muka předchozí noci, zalil mě nekonečně tíživý smutek. Vzal jsem Sophii za ruku a silně stiskl, možná až příliš silně, protože sebou trhla. "Sophie," řekl jsem, "poslouchej. Poslouchej mě. To všechno je za námi. S tím už nemůžeš nic dělat. Copak si neuvědomuješ, že nás oba chtěl zabít? Z Toronta přijede Larry, najde Nathana a – prostě si s ním už poradí. Nakonec je to jeho bratr, nejbližší příbuzný. Nathan je šílený, Sophie! Toho prostě musí dát… do ústavu."

Rozplakala se. Slzy se jí kutálely po náhle tak tenkých nafialovělých a vyzáblých prstech svírajících pohárek. A já si v tu chvíli opět uvědomil kruté modravé tetování, které na jejím zápěstí vypadalo jako kousnutí. "Já nevím, jak to všechno se mnou bude, bez něho." Odmlčela se a jen vzlykala. "Mohla bych zavolat Larrymu."

"Teď bys ho stejně nestihla," přesvědčoval jsem ji, "musí být ve vlaku asi někde u Buffalo."

"Taky bych mohla zavolat Morrise Finka. Možná by mi pověděl, jestli se Nathan vrátil do domu. Víš, někdy to dělával, když se nadrogoval. Vrátil se a vzal si nembutal a ze všeho se vyspal. Když se probudil, byl úplně v pořádku. Nebo skoro v pořádku. Morris by věděl, jestli to tentokrát udělal taky tak." Vysmrkala se, stále škytavě vzlykajíc.

"Ale Sophie, Sophie," šeptal jsem, chtěje, ale nejsa s to dodat, "s tím vším je konec."

Vlak lomozivě dorazil na nádraží ve Philadelphii a se zaskřípěním a cuknutím jsme zastavili v ponuré jeskyni, a mě náhle sevřela bolestivá křeč nostalgického smutku, jaký jsem vůbec neočekával. V okénku jsem uviděl odraz svého obličeje a za tím odrazem, aspoň se mi zdálo, jsem zahlédl jeho mladší verzi – svou chlapeckou tvář asi před deseti lety. Hlasitě jsem se při té vzpomínce zasmál a najednou jsem ožil a napadlo mě, že musím nějak rozptýlit ten Sophiin rostoucí nepokoj a přivést ji na jiné myšlenky, nebo aspoň se o to pokusit.

"To je Philadelphie," řekl jsem.

"Je to velké město?" zeptala se. Ta zvídavost mě přes její uslzenou náladu povzbudila.

"Hm, středně velké. Ne tak obrovské jako New York, ale dost velké. Řekl bych asi jako Varšava, než se tam dostali nacisti. Bylo to první opravdové velkoměsto, které jsem v životě uviděl."

"Kdy to bylo?"

"Asi kolem roku 1936, když mi bylo jedenáct. Ještě nikdy jsem předtím na Severu nebyl. A z toho dne, co jsem přijel, si pamatuju hrozně legrační historku. Měl jsem ve Philadelphii tetičku a strýčka a maminka – bylo to dva roky předtím, než zemřela – se rozhodla poslat mě k nim v létě na týden na návštěvu. Vypravila mě samotného, autobusem, Greyhoundem. Tehdy děti dost cestovaly samy, bývalo to naprosto bezpečné. Autobusem to byla cesta na celý den – objížděl to z Tidewateru na Richmond, pak nahoru na Washington a přes Baltimore. Maminka řekla naší černé kuchařce

– pamatuju, že se jmenovala Florence –, ať mi nachystá pořádný pytlík se smaženým kuřátkem, a taky jsem měl termosku studeného mléka chápeš, to bylo jídlo na cestu jako pro labužníka, a já svůj oběd spolykal někde mezi Richmondem a Washingtonem, a pak někdy v půli odpoledne autobus zastavil v Havre de Grace…“

“To je jako to francouzské jméno, ano?” zeptala se Sophie. “Přístav…“

“Ano, je to malé městečko v Marylandu. Však tamtudy pojedeme. No nic, všichni jsme vypochodovali z autobusu na přestávku, byla tam taková umolousaná restaurace, kde se člověk mohl vyčurat, dostal koupit sodovku a tak, a já tam uviděl takový dostihový automat. Víš, v Marylandu měli na rozdíl od Virginie povolené některé hazardní hry, a když do toho automatu hodila niklák, mohlas vsadit na některého kovového koníčka, co běželi po trati, bylo jich tam něco přes deset. Pamatuju se, že mi maminka dala na útratu přesně čtyři dolary – v těch krizových letech to bylo dost peněz – a mě představa smět si vsadit na koníčka hrozně vzrušila, takže jsem do mašiny hodil niklák. Sophie, nedovedeš si to představit. Já na té zatracené mašině vyhrál terno – víš, co to znamená terno? Všecko se rozsvítilo a z mašinky se vyřinul úplně vodopád nikláků – desítky, haldy. Nemohl jsem tomu věřit! Musel jsem vyhrát za takových patnáct dolarů nikláků. Rozkutálely se po podlaze a bylo jich tam všude jako naseto. Byl jsem štěstím úplně bez sebe. Jenomže problém byl v tom, chápeš, jak všechnu tu kořist transportovat. Pamatuju se, že jsem měl jenom bílé plátěné kraťasy a do kapes jsem nacpal těch nikláků, co se jich tam vešlo, ale i tak jich bylo tolik, že se prostě řinuly všude. Ale nejhroznější věc mě teprv čekala: byla tam taková zlá baba, co jí ta restaurace zřejmě patřila, a když jsem ji poprosil, jestli by nebyla tak laskavá a nikláky mi nevyměnila za papírové dolary, úplně se rozzuřila a ječela na mě, že by mi muselo být osmnáct, abych na automatu vůbec směl hrát, ale že mně ještě teče mlíko po bradě a že jí kvůli mně zavřou živnost a jestli prý odtud nezmizím, že zavolá policii.”

“Tobě bylo jedenáct?” řekla Sophie a vzala mě za ruku. “Já si nedovedu představit, jak vypadal Stingo v jedenácti. V těch bílých plátěných kraťasech jsi musel být moc hezký kluk.” Sophie měla pořád ještě nosík zarudlý od pláče, ale z očí jí v tu chvíli přestaly téct slzy a mně se zdálo, že v nich zajiskřilo aspoň trochu jakýmsi veselím.

“A tak jsem se vrátil do autobusu a čekal mě zbytek cesty do Philadelphie. Byla to ještě dlouhá cesta. Stačilo, abych sebou sebemíň pohnul, a vypadl mi z naditých kapes niklák nebo i víc a kutálely se uličkou. A když jsem se zvedl a chtěl je sebrat, bylo to ještě horší, protože ze mě začaly padat další nikláky a kutálely se na všecky strany. Když jsme dojeli do Wilmingtonu, byl z toho řidič napůl blázen a cestující celou cestu pozorovali, jak se ze mě ty peníze sypou.” Odmlčel jsem se a hleděl na stíny postav bez tváří na nástupišti, které ubíhaly s rozjíždějícím se lehce rozkývaným vlakem němě kamsi dozadu. Stiskl jsem na oplátku Sophiinu ručku a řekl: “Ta konečná tragédie se odehrála až na autobusovém nádraží, nemůže být daleko odtud. Večer na mě tetička se strýčkem čekali, a když jsem se k nim rozběhl, zakopl jsem a padl přímo na zadek, kapsy se mi rozevřely a zatracené nikláky se mi skoro do jednoho vysypaly z rampy dolů a napadaly kamsi pod autobusy v tom autobusovém bludišti hluboko pode mnou, a když mě strýček zvedl a oprášil, myslím, že mi v kapsách nezbylo víc než pět nikláků. Všechny ostatní byly fuč.” Ustal jsem, sám rozradostněn tou roztomile absurdní historkou, kterou jsem Sophii vypověděl pravdivě, aniž jsem ji musel přikrašlovat. “A to je naučný příběh o rozkladné síle hamižnosti,” řekl jsem.

Sophie si zakryla jednou rukou obličej, takže jsem neviděl, jaký v něm má výraz, ale jelikož se jí otřásala ramena, domníval jsem se, že se rozesmála. Ale mýlil jsem se. Zase jí začaly z očí proudit slzy, slzy muk, od kterých se nedovedla oprostit. Najednou jsem si uvědomil, že jsem v ní musel naprosto neuváženě vyvolat vzpomínky na jejího chlapce. Nechal jsem ji mlčky chvíli plakat. Pak se mi zdálo, že pláč slábne. Nakonec se otočila ke mně a řekla: “Tam dole ve Virginii, kam jedeme, Stingo, myslíš, že tam bude nějaká Berlitzova škola, jazyková škola?”

“Na co bys ji proboha potřebovala?” řekl jsem. “Já neznám nikoho, kdo by zvládal tolik jazyků jako ty.”

“Kvůli angličtině,” odpověděla. “Mluvit už umím dobře, vím, a dokonce i čtení mi nedělá potíže, ale teď se ji musím naučit pořádně psát. S psaním jsem na tom v angličtině bídně. Máte takový podivný pravopis.”

“Já ti nevím, Sophie,” odpověděl jsem jí, “v Richmondu nebo v Norfolku určitě nějaké jazykové školy budou. Ale to je všechno od Southamptonu moc daleko. Proč se ptáš?”

“Chtěla bych napsat o Osvětimi,” řekla. “Chtěla bych vypsat, co jsem tam prožila. Myslím, že bych to mohla psát i polsky nebo německy nebo také francouzsky, ale ze všeho nejraději bych to napsala anglicky…“

Osvětim. To bylo pro mě místo, které jsem po událostech posledních několika dnů zasunul kamsi hluboko do své mysli, že jsem na jeho existenci skoro zapomněl, ale v tu chvíli se mi ta představa vrátila, jako by mě někdo udeřil do lebky, až to zabolelo. Díval jsem se na Sophii, jak se napila z pohárku a pak lehce říhla. Začínala mluvit tou těžkou řečí, která byla podle mých zkušeností předzvěstí vzpurného myšlení a obtížného chování. Měl jsem chuť jí kalíšek vytrhnout a zahodit. A v duchu jsem se proklínal za tu slabost nebo nerozhodnost nebo povolnost či co to bylo, že jsem s ní pořád nedovedl jednat v takových okamžicích rázněji. Ale počkej, až budeme svoji, uvažoval jsem.

“Lidé ještě o tom místě tolik věcí nevědí!” řekla vzrušeným hlasem. “Ještě tolik věcí jsem neřekla ani tobě, Stingo, a přitom jsem ti toho už navyprávěla hodně. Ty víš, jak tam všechno prostupoval pach ze spalovaných Židů, ve dne v noci. To jsem ti vykládala. Ale vlastně jsem ti nikdy nic neřekla o Brzezince, když mě tam začali mučit hlady a když jsem tam onemocněla a skoro umřela. Anebo jak jeden dozorce strhl šaty z jeptišky a pak na ni poštval psa a ten ji tak po těle a v obličeji pokousal, že za několik hodin zemřela, sama jsem to viděla. Anebo…“ Odmlčela se, zadívala se do prázdna a pak řekla: “Mohla bych ti vyprávět tolik hrozných věcí. Ale třeba bych to dovedla vypsat v románu, víš, kdybych se naučila anglicky skutečně dobře, a pak by se mi třeba podařilo, aby lidé pochopili, jak nacisté člověka donutili dělat věci, kterých by sám podle svého mínění nikdy nebyl schopen. Třeba to s tím Hössem. Kdybych to byla nedělala pro Jana, nikdy bych se nesnažila dostat Hösse do postele. A nikdy bych byla nepředstírala, jak hrozně nenávidím Židy anebo že jsem taky psala ten tatínkův pamflet. To všechno jsem dělala pro Jana. A že jsem nevzala to rádio. Z toho můžu mít ještě dnes smrt, když si pomyslím, že jsem ho neukradla, ale copak nechápeš, Stingo, jak bych tím všechno pro svého chlapce malého mohla zhatit? A tehdy jsem taky nebyla s to otevřít pusu, nebyla jsem s to hlásit věci lidem z

odboje, ani slovo o tom, co jsem se dověděla, když jsem pracovala u Hösse, protože jsem se bála…“ Hlas jí selhal. Ruce se jí třásly. “Tolik jsem se bála. Vtloukli do mě strach ze všeho. Proč bych to neměla vypsat v knize, jaký jsem byla hrozný zbabělec a že jsem byla špinavá kolaborantka, že jsem udělala všechny ty špatnosti, jen abych zachránila sama sebe?” zoufale zasténala a v tu chvíli se po nás otočilo několik hlav s udivenýma očima. “Ach Stingo, s tím vším já nedokážu žít!”

“Mlč, Sophie!” poručil jsem jí. “Ty dobře víš, že žádná kolaborantka nejsi. Protiřečíš si. Víš dobře, žes byla jen obětí. Samas mi v létě řekla, že tě takový koncentrační tábor donutil chovat se úplně jinak, než jak by se člověk choval v normálním světě. Samas mi řekla, že to, cos dělala ty nebo kdokoli jiný, užs nedokázala posoudit z hlediska běžných norem chování. Takže prosím tě, Sophie, prosím tě, prosím tě, nech sama sebe na pokoji! Užíráš se kvůli věcem, za které jsi vůbec nemohla – a z toho ještě onemocníš. Prosím tě, nech toho být.” Ztišil jsem hlas a oslovil jsem ji výrazem plným lásky, jak jsem to dosud neučinil, až mě to samotného překvapilo. “Prosím tě, nech toho teď už být, děvenko moje malá, kvůli sobě!” Znělo to s tou “děvenkou mojí malou” teatrálně – vlastně jsem tak začal hovořit takříkajíc po manželsku –, ale nějak jsem to prostě říct musel.

A užuž jsem se chystal vyslovit ona slova, která jsem měl na rtech to léto snad stokrát – “Mám tě rád, Sophie.” Při představě, že tu prostou větu konečně vyslovím, se mi srdce bláznivě rozbušilo, ale než jsem stačil otevřít ústa, oznámila mi Sophie, že musí jít do umývárny. Než odešla, dopila zbytek whisky v pohárku. Starostlivě jsem ji pozoroval, jak se prodírá dozadu do vozu, jak jí přitom ta blonďatá hlavička poskakuje a jak nejistě kráčí. Pak jsem začal znovu číst Life. Musel jsem zdřímnout nebo spíš usnout a zůstat v tom spánku po všem vyčerpání probdělé noci se vším napětím a chaosem jako utopený, protože když mě odněkud nablízku probudil hlas průvodčího hulákající “Nastupovat!”, vyskočil jsem prudce ze sedadla a pak si uvědomil, že zatím musela uběhnout aspoň hodina, ne-li víc. Sophie se na místo vedle mě nevrátila a mě se náhle zmocnil strach a bylo mi, jako by na mě hodili deku sešitou z desítek vlhkých lidských dlaní. Podíval jsem se do tmy venku, zahlédl jiskřící záři ubíhajících světel v tunelu a věděl jsem, že odjíždíme z Baltimoru. Za normálních okolností by to byl dvouminutový zápas, prodrat se a prostrkat se spletí všech těch břich a zadků asi padesáti stojících cestujících na druhý konec vagonu, ale mně v tu chvíli stačilo několik sekund, během nichž se mi dokonce podařilo povalit jedno malé dítě. Ve zmatené hrůze jsem začal bušit na dveře dámské umývárny – proč jsem si myslel, že tam ještě je? Zevnitř na mě vystrčila bradu tlustá černoška s vlasy divoce načechranými, že to vypadalo, jako by měla paruku, a s tvářemi napudrovanými blatouchově zlatistým prachem a zaječela na mě: “Koukejte zmizet! Blázne!” A já se vrhl dál na svou zoufalou pouť. V ”lepších” částech vlaku mě oblily lepkavé tóny reprodukované hudby. Když jsem zoufale nahlížel z kupé do kupé v naději, že Sophie do některého zabloudila a třeba tam usnula, pronásledovaly mě melodie Venkovských zahrad Percyho Grangera, zpívané hlasem obstarožní tetičky. Chvílemi mě teď napadaly dvě představy, a sice že vystoupila v Baltimoru, a ta druhá – do háje, na tu možnost jsem nechtěl ani pomyslet. Pozotvíral jsem dveře dalších záchodků, prošel opatrně pohřebním plyšem čtyř pěti salonních vozů, s nadějí prohledal jídelní vůz, kde poletovali černí číšnici v bílých zástěrách nahoru dolů uličkou v oparu přepáleného a zkaženého kuchyňského oleje. A konečně: klubový vůz. Malý stoleček, pokladna – a její strážkyně, příjemná prošedivělá paní ve střední věku, která ke mně zvedla od práce své smutné oči.

“Ano, chudinka malá,” řekla mi, když jsem ze sebe vykoktal svou choulostivou otázku, “sháněla se po telefonu. Představte si, ve vlaku! Chtěla volat do Brooklynu. Chudinka, plakala. Přišla mi tak trochu – opilá. Šla tamhle.”

Našel jsem Sophii na konci vozu v chodbičce, která vypadala jako ponurá klec a kde to strašlivě řinčelo a drnčelo; byl to konec celého vlaku. Skleněnými dveřmi, opatřenými visacím zámkem a potaženými drátěným pletivem, bylo vidět na ubíhající koleje, které se blyštěly v dopoledním slunci a sbíhaly se v bodu označujícím nekonečno kdesi uprostřed zelených borových lesů Marylandu. Seděla na zemi, zhroucená ke stěně, vlasy jí povívaly v průvanu a v jedné ruce svírala láhev. Jako tehdy, když před několika týdny plavala vstříc zapomnění – kdy v ní vyčerpání, pocit viny a žal podťaly všechny síly –, došla až na sám konec. Zvedla ke mně oči, cosi mi řekla, ale nebylo to slyšet. Shýbl jsem se k ní a pak – částečně jsem jí ta slova odečítal ze rtů a částečně jsem jim porozuměl z jejího nekonečně smutného hlasu – jsem uslyšel, jak říká: “Já to myslím nezvládnu…“

Hoteloví zaměstnanci určitě přijdou do styku s řadou divných lidí. Ale dodnes mi vrtá hlavou, co si asi myslel ten dědečkovský recepční hotelu Congress nedaleko našeho národního Kapitolu, když před sebou spatřil mladého reverenda Wilbura Entwistla, oblečeného do naprosto nefarářského letního bavlněného obleku, ale nápadně se ohánějícího biblí v ruce, a jeho zoufale zmačkanou plavovlasou manželku, která při hotelových formalitách jen cosi nesouvisle blekotala cize znějící angličtinou, s obličejem bláznivě zamazaným od sazí a od slzí a jasně namol. Nakonec to však všechno odbyl levou rukou, protože jsem si vymyslel dobrou kamufláž. Přes můj neformální oblek zapůsobila maska, kterou jsem nasadil, výborně. Ve čtyřicátých letech se dva neoddaní lidé v jednom hotelovém pokoji nesměli ubytovat, navíc člověk riskoval obvinění z trestného činu, když se s někým zapsal jako muž a žena pod nepravým jménem. Pokud byla dáma opilá, riziko tím jen vzrostlo. Byl jsem zoufalý a věděl jsem, jak riskuji, ale připadalo mi, že nějak riziko snížím na minimum, když kolem sebe rozestřu trochu skromné záře svatosti. Proto ta bible vázaná v černé kůži (vylovil jsem ji z kufru těsně předtím, než jsme vjeli do Union Station) a také jsem si vymyslel adresu, kterou jsem vepsal rozmáchlým písmem na hotelový formulář, abych tak rozhodně dotvrdil svůj přesládle znějící hlas a úhořovitě hladké chování pravého faráře: Národní teologický seminář, Richmond, Virginie. Ulevilo se mi, když jsem viděl, že má lest skutečně odvedla pozornost recepčního od Sophie; laločnatý staroušek byl (jako spousta námezdních sil ve Washingtonu) Jižan a mými oficiálními údaji byl dokonale ohromen, a stejně tak byl jako Jižan nadán bodrou povídavostí: “Ať se vám tady u nás líbí, reverende, vám i vaší paní. Tak kazatel, a jakého vyznání?”

Už jsem chtěl odpovědět “presbyterián”, ale on zatím začal vyvádět jako honicí pes a štěkat do propastí zbožného bratrství. “Já jsem baptista, patnáct let už chodím do Druhého baptistického kostela ve Washingtonu, máme tam báječného kazatele, reverenda Wilcoxe, možná jste o něm slyšel. Pochází z Fluvanna County ve Virginii, kde jsem se já

narodil a vyrůstal, i když on je samozřejmě o moc mladší.“ Když jsem se pomalu se Sophií, která se mě držela jako klíště, začal sunout pryč, zazvonil recepční na ospalého hotelového sluhu a podal mi navštívenku: “Máte rád dobrou rybí stravu, reverende? Zkuste tuhle restauraci dole u moře. Říká se tam U Herzoga. Nejlepší krabí bochánky ve městě.” A když jsme došli k věkovitému výtahu s ušmudlanými fazolkově zelenými dveřmi, ještě za námi volal: “Entwistle. Nejste náhodou z přízně těch Entwistlů dole v Powhatan County, co, reverende?” takže jsem už jasně zase na Jihu, pomyslel jsem si.

Hotel Congress dýchal ovzduším troisi'e'me classe. Kumbálek, co jsme si najali za sedm dolarů, byl ošumělý, zatuchlý a okno, které vedlo do naprosto nevýrazně zapadlé ulice, propouštělo z polední sluneční záře jen dost chatrné světlo. Sophie se potácela a zřejmě se jí zoufale chtělo spát, takže ještě dřív, než sluha položil naše kufry na rozviklaný stojan a vzal si ode mě pětadvacet centů, ležela na posteli. Otevřel jsem okno s venkovní římsou téměř zvápenatělou holubím trusem a do pokoje zavál teplý říjnový větřík. V dálce jsem slyšel řinčení a tlumené houkání vlaků na Union Station, zatímco z nějakého bližšího zdroje sem zaléhaly řízné rytmy trumpet a činelů a domýšlivé vřeštění vojenské kapely. Z polostínu u stropu se ozývalo duté bzučení několika much.

Lehl jsem si vedle Sophie, ale postel byla uprostřed proležená, takže jsem se k ní dokonce musel skulit a spočívali jsme tam oba jako v náručí mělkého visutého lůžka, na propraných povlacích, které byly slabě cítit pižmovým chlorovým pachem nějakého pracího prostředku či semene anebo nejspíš obojího. Téměř naprosté vyčerpání a starost nad Sophiiným stavem umrtvily nutkání oné hrubší žádosti, jakou jsem vůči ní v sobě cítil, ale nicméně vůně a sklon postele – poznamenané semenem, tak dráždivě propadlé po desítkách tisíců kopulací – a pouhý dotek jejího blízkého těla, to vše mě vzrušovalo a znepokojovalo, takže jsem sebou stále neklidně šil a nemohl jsem usnout. Někde v dálce jsem slyšel na nějaké kostelní věži odbíjet poledne. Sophie spala přitisknutá ke mně, se rty pootevřenými, dech byl slabě cítit whisky. Měla hluboce vystřižené hedvábné šaty a jeden prs zůstal téměř celý obnažený a mě posedla tak neodolatelná chuť se jej dotknout, že jsem to musel udělat a hladil jsem modře žilkovanou pokožku nejdřív lehounce konečky prstů, ale pak jsem přitlačil a laskal tu plnou smetanovou krásu daleko důkladněji mezi dlaní a palcem. Něžná hra ve mně vyvolala úplný záchvat žádosti, za kterým se však vzápětí dostavil pocit palčivé hanby; v tom počínání bylo cosi špinavě kradmého, cosi skoro nekrofilního, poskvrňujícího víc než jen povrch Sophiiny pokožky v tom posvátném hájemství jejího omámeného spánku – takže jsem přestal a stáhl ruku zpátky.

Ale usnout jsem nemohl. V mysli se mi honily obrazy, zvuky, hlasy, oživeně scény z minulosti i budoucnosti, někdy pomíchané dohromady: Nathanův rozvzteklený řev, tak krutý a šílený, že jsem jej ihned musel zapudit z hlavy; nedávno napsané výjevy z mého románu, v nichž mi jednotlivé charaktery žvatlavými hlasy předříkávaly své dialogy přímo do ucha jako herci na scéně; tatínkův hlas v telefonu, vlídný, vítající mě doma (v tom jeho názoru bylo možná hodně pravdy, neměl bych snad teď udělat Jih svým domovem jednou provždy?); Sophie na mechovém břehu fantaskního jezera či tůně kdesi hluboko v lesích za jarními loukami farmy “U pěti jilmů”, pružné nádherné tělo zase září zdravím a Sophie tu leží se svýma nádhernýma dlouhýma nohama v lastexových plavkách a na koleně jí sedí jako malý elf náš prvorozený potomek; a pak mi v uších zabrní ten hrozný výstřel; západy slunce, ztracené půlnoci šílené lásky, majestátní jitra, zmizelé děti, triumf, bolest. Mozart, déšť, zářijová zeleň, klid, smrt. Láska. Zvuk vzdálené kapely se ztrácí s ”Pochodem plukovníka Bogeyho” a mě se z toho zmocňuje hladová nostalgie a vzpomínání na nedávná válečná léta, kdy jsem dostal z nějaké posádky v Karolíně nebo Virginii dovolenku a ležel jsem (sám bez ženské společnosti) v hotelu právě v tomto městě – v jednom z mála amerických měst, kudy prochází duch historie – a uvažoval jsem o ulicích dole a o tom, jak musely vypadat před pouhými třemi čtvrtstoletími uprostřed té nejbolestivější války, jaká nutila bratra vraždit bratra; kdy se to po chodnících hemžilo vojáky v modrých uniformách a hazardními hráči a prostitutkami a podvodníky ve vysokých cylindrech, nápadně oblečenými kšeftaři, sháněčlivými žurnalisty, čilými podnikavci všeho druhu, pohlednými koketkami v květinových klobouících, přízračnými konfederačními špehy, kapsáři a výrobci rakví – ti poslední měli pořád napilno a očekávali svých deset tisíc mučedníků, většinou chlapců, které kosila krutá smrt na té zoufalé zemi jižně od Potomaku a kteří tam zůstali ležet na hromadách v krví zbrocených polích a lesích jako sáhové dřevo, kousek za tou podřímlou řekou. Vždy mi to připadalo podivné a dokonce až hrůzostrašné, že tak jednoznačně moderní hlavní město jako Washington, tak neosobní a oficiální ve své rozmáchlé kráse, je jedním z mála měst našeho národa, která znepokojují autentičtí duchové. Kapela se ztratila kdesi v dálce, její slábnoucí břeskná harmonie mi najednou v uších zněla jako ztichlá ukolébavka. Usnul jsem.

Když jsem se probudil, Sophie klečela schoulená na posteli a dívala se na mě. Spal jsem jako v kómatu a podle proměněného světla v pokoji jsem poznal – i v poledne tu bylo sice přítmí, ale teď už byla skoro tma –, že muselo uběhnout několik hodin. Jak dlouho na mě tak Sophie hleděla, to jsem samozřejmě nemohl říct, ale měl jsem nejasný pocit, že to muselo být skutečně dost dlouho; v obličeji se jí zračil roztomilý zamyšlený výraz, ne bez odstínu humoru. Tvář měla stále ještě bledou, rozervanou a pod očima temné kruhy, ale vypadala oživlá a hlavně dosti střízlivá. Působila dojmem, jako by se aspoň pro tu chvíli ze strašlivého záchvatu ve vlaku vzpamatovala. Když jsem na ni zamžoural očima, řekla mi s onou přehnanou výslovností, kterou někdy v legraci užívala: “Tak jakpak jsme se vyspínkali, pane reverende Enwístle, bardzo dobře?”

“Panebože, Sophie,” vyhrkl jsem v panice, “kolik je to hodin? Já spal jako mrtvola.”

“Slyšela jsem tlouct hodiny venku na kostele. Myslím, že bily tři.”

Ospale jsem se protáhl a pohladil ji po ruce. “Musíme zvednout kotvy, jak jsme říkali v armádě. Nemůžeme se tady placatit celé odpoledne. Chci ti ukázat Bílý dům, Kapitol, Washingtonův památník. A Fordovo divadlo, víš, kde zastřelili Lincolna. A taky Lincolnův památník. Kruci, to je věcí. A taky budem muset něco pojíst…“

“Já hlad vůbec nemám,” řekla. “Ale město bych si prohlédla ráda. Po tom spánku je mi o moc líp.”

“Ty jsi zhasla jako svíčka,” řekl jsem jí.

“Však ty taky. Když jsem se probudila, ležels s pusou otevřenou a chrápal.”

"Ty si děláš legraci," řekl jsem, protože mě to trochu polekalo. "Já nechrápu. V životě jsem nechrápal. Ještě mi to taky nikdo nikdy neřekl."

"To je proto, žes v životě s nikým nespal," odbyla mě škádlivě. Pak se ke mně sklonila a vtiskla mi na rty nádherný, vlhce šťavnatý polibek, z něhož se do mých úst vymrštil v hravém útoku její jazyk, ale okamžitě se stáhl. Zaujala svůj předchozí postoj klečmo nade mnou dřív, než jsem mohl nějak zareagovat, i když se mi v tu chvíli srdce rozbušilo jako bláznivé. "Panebože, Sophie," vyhrkl jsem, "tohle nedělej, pokud nechceš –" rukou jsem si otřel rty.

"Stingo," přerušila mne, "kam pojedeme?"

Trochu zmaten jsem jí řekl: "Zrovna jsem ti to povídal. Prohlédnout si pamětihodnosti Washingtonu. Projdeme to kolem Bílého domu a třeba zahlédneme Harryho Trumana…"

"Ne, Stingo," ozvala se vážněji, "já myslím, kam teď opravdu pojedeme? Včera v noci, když Nathan – prostě když včera večer udělal to, co udělal, a my si v tak hrozné rychlosti sbalili věci, pořád jsi říkal ‚Musíme domů, musíme zpátky domů!' A pořád, pořád jsi to opakoval: ‚Zpátky domů!' A já šla za tebou, protože jsem měla hrozný strach, a teď jsme tady spolu v tom cizím městě a já skutečně nevím proč. Kam vlastně jedeme? Kam domů?"

"Přece to víš, Sophie, vždyť jsem ti to říkal. Jedeme dolů do Jižní Virginie na tu farmu, co jsem ti o ní vyprávěl. Už jsem ti to místo přece vylíčil a nemám, co bych k tomu ještě měl dodat. Je to farma, kde se pěstují hlavně burské oříšky. Nikdy jsem ji neviděl, ale tatínek říká, že je moc pěkná a že je tam všecko pohodlí a všechny americké vymoženosti: víš – pračka, lednice, telefon, veškerá instalace, rádio a tak. Prostě všecko, aby nám bylo dobře. Hned, jak se tam zabydlíme, budeme si moct zajet do Richmondu a investujeme nějaké penízky do pěkného gramofonu a nakoupíme fůry desek. Koupíme si všechnu muziku, co máme oba rádi. Je tam výborný obchod, Miller a Rhoads, a mají fantastické oddělení desek, aspoň mívali, když jsem chodil v Middlesexe do školy…"

Znovu mě přerušila a řekla mírně, ale zpytavě: "‚Až se zabydlíme?' Co bude pak? Co tím myslíš, ‚až se zabydlíme', Stingo?"

Její otázka jako by rázem vytvořila obrovské znepokojivé vakuum, které jsem nebyl s to vyplnit bezprostřední odpovědí, protože ta odpověď by nutně musela být zatížená hlubokým smyslem, a zatím jsem jen pošetile polkl a dlouho zůstal mlčet, vědom si, jak se mi krev v arytmickém tepu žene do spánků a jak se ten malý omšelý pokojík náhle proměňuje v tichou opuštěnou hrobku. Nakonec jsem řekl pomalu, ale s daleko menšími zábranami a daleko směleji, než bych byl od sebe očekával: "Sophie, já tě mám rád. Chci si tě vzít. Chci, abychom tam dole na té farmě spolu žili. Chci tam psát svoje knížky, možná až do konce života, a chci, abys ty tam byla se mnou a pomáhala mi a vychovávala mi rodinu." Chvíli jsem váhal, ale pak jsem dodal: "Hrozně tě potřebuju. Je to snad příliš mnoho, když doufám, že ty mě potřebuješ taky?" Hned jak jsem ta slova vyřkl, jsem si uvědomil, že mají touž rozechvělou patetickou zvučnost žádosti o ruku, jakou jsem kdysi slyšel u George Brenta (zrovna u toho patetického idiota!) a kterou adresoval na promenádní palubě trapně luxusního hollywoodského zaoceánského parníku Olivii de Havilland, ale jelikož jsem řekl, co jsem potřeboval říct, s takovou rozhodností, hodil jsem ten patos za hlavu a myslí mi jen problesklo, že snad všechna první vyznání lásky musejí znít jako hollywoodské hovadiny.

Sophie přitiskla svou hlavu k mé, až jsem cítil její slabě horečnou tvář, rozhovořila se mi do ucha tlumeným hlasem a já přitom pozoroval, jak se nade mnou lehce houpají její boky v hedvábí. "Ty můj Stingo, chlapče, ty jsi přece tak hodný. Tolik ses o mě po všech stránkách postaral. Nevím, co bych si bez tebe počala." Pomlka, během níž mi jemně přejížděla rty po krku. "Já ti něco povím, Stingo, víš ty, že mi je přes třicet? Co bys dělal s takovou starou bábou?"

"To bych zvládl," odpověděl jsem. "To už bych nějak zvládl."

"Ty bys potřeboval mít děti s někým, kdo ti bude věkem blíž, ne někoho, jako jsem já. Mimo to…" Zmlkla.

"No co?"

"Totiž doktoři mi říkali, že pokud jde o to mít děti, musím být velice opatrná, po tom všem…" Následovalo další ticho.

"Chceš říct potom všem, co jsi prodělala?"

"Ano. Ale jenom o to nejde. Jednoho dne budu já stará a ty budeš pořád ještě mladý a já ti nebudu vyčítat, že budeš prohánět mladé pohledné slečny."

"Proboha, Sophie, Sophie," ohrazoval jsem se šeptem a v zoufalé beznaději jsem uvažoval: Neřekla mi taky "Já tě miluju". "Takhle nesmíš mluvit. Ty pro mě budeš vždycky – hm, vždycky…" hledal jsem nějaký výraz, který by byl patřičně něžný, ale zmohl jsem se pouze na zoufalé banální: "… na prvním místě."

Opět se posadila zpříma. "Opravdu s tebou chci jet na tu farmu. Hrozně ráda bych po tom, cos mi vyprávěl ty, a po tom, co jsem četla Faulknera, viděla Jih. Podívej, co kdybychom se tam na nějakou dobu usadili a já bych s tebou byla a nemuseli bychom se přitom brát, a mohli bychom se rozhodnout…"

"Sophie, Sophie," přerušil jsem ji, "to bych hrozně rád. Nic jiného bych si víc nemohl přát. Já nejsem žádný sňatkový maniak. Ale nemáš ponětí, jací lidé tam dole žijí, podívej, Jižané jsou hrozně slušní, hodní lidé, ale v takovém malém venkovském městě, tam by bylo naprosto nemožné žít, kdybychom nebyli svoji. Kristepane, Sophie, to jsou všechno věřící křesťani! Kdyby se rozneslo, že spolu, jak oni říkají, žijeme v hříchu, tihle dobří srdeční Virgiňané by nás natřeli dehtem, obalili peřím, přivázali za provaz k vozu a hodili by nás někam za hranice Karolíny jako odpadky. To je boží pravda, přesně to by se nám stalo."

Sophie se tiše zasmála. "Ty Američani jsou legrační. Já jsem si myslela, jaké je Polsko puritánské, ale představ si…"

Teď si uvědomuju, že křehkou membránu Sophiiny nálady tehdy protrhlo ječení sirény, nebo spíš celého sboru sirén spolu s tou příšernou vřavou, která je vždy provází, a to zrovna v okamžiku, kdy se Sophiina nálada částečně díky mému šetrnému zacházení zklidnila a navenek až skoro jaksi prosvětlila, i když nijak zvlášť slunná rozhodně nebyla. Městské sirény způsobují i na dálku odpudivý hluk a téměř vždy v člověku vyvolají zbytečně drásavý šílený pocit. Tenhle jekot se k nám nesl z úzké ulice jen tři patra pod námi zesíleně, jako by se odrážel od stěny kaňonu, a doléhal k nám od omšelého domu naproti, vnikal k nám oknem jako nestvůrně dlouhý čenich, jako zhmotnělý výkřik. Rozdrnčel

bubínky k šílenství, byla to čistě sadistická muka proměněná v audiální zkušenost, a já vyskočil z postele, abych okno stáhl. Na konci ulice stoupal z jakéhosi stavení, které vypadalo jako skladiště, sloup dýmu, ale hasičské vozy uvízly z nějakého záhadného důvodu přímo pod námi a vysílaly k nebesům ostošest svůj neuvěřitelný jekot.

Přibouchl jsem okno, což částečně pomohlo, ale Sophii zřejmě vůbec ne; ležela natažená na posteli, kopala patami a tiskla si k hlavě polštář. Oba jsme začali nedávno žít ve městě, takže jsme si už na ten běžný vpád lomozu zvenčí zvykli, ale nikdy ne v tak hlasité podobě a tak blízko. Ten titěrný Washington byl s to způsobit takový kravál, jaký jsem v New Yorku nikdy neslyšel. Ale stříkačky zřejmě pomalu objely překážku, jekot zeslábl a já opět soustředil pozornost na Sophii na posteli. Zvedla oči ke mně. Ten příšerný jekot mi sice taky pěkně rozjitřil nervy, ale na ni zřejmě působil jako rány bičem, po kterých jí zůstaly krvavé šrámy. Se znachovělým, křečovitě zkřiveným obličejem se překulila ke zdi a znovu se roztřásla pláčem. Posadil jsem se vedle ní. Mlčky a dlouho jsem se na ni díval, až její vzlyky pozvolna ustaly, a slyšel jsem, jak říká: "Promiň, Stingo. Já se zřejmě neovládám."

"Ale zvládáš to slušně," řekl jsem značně nepřesvědčivě.

Chvíli zůstala ležet mlčky a jen zamyšleně hleděla do zdi. Pak konečně řekla: "Stingo, měl jsi někdy v životě sny, které se ti pořád a pořád vracely? Opakované sny, viď, tak se jim říká?"

"Ano," odpověděl jsem, protože jsem si vzpomněl na sen, který jsem míval jako chlapec po maminčině smrti – v zahradě stála její otevřená rakev, její poničený, deštěm zmáčený obličej hleděl v mukách na mě. "Ano," řekl jsem znovu. "Měl jsem takový sen, opakoval se mi pořád, co maminka zemřela."

"Myslíš, že tyhle sny bývají o rodičích? Ten můj, co se mi zdá už celý život, je o tatínkovi."

"To je zvláštní," řekl jsem. "Možná. Nevím. Maminku a tatínka – ty má každý jaksi v jádru svého života. Anebo tam mohou být."

"Když jsem před chvíli spala, měla jsem ten sen o tatínkovi, zdál se mi už mnohokrát. Ale když jsem se probudila, musela jsem jej zapomenout. A teď ta stříkačka – ta siréna. Bylo to něco strašného, ale mělo to zvláštní hudební zvuk. Bylo by možné – že by to byla hudba? Vyburcovalo mě to a znovu jsem si vzpomněla na ten sen."

"O čem byl?"

"Víš, má něco společného s čímsi, co se mi přihodilo, když jsem byla ještě malá."

"Co to bylo, Sophie?"

"Ale než ti povím o tom snu, budeš muset pochopit ještě něco jiného. Stalo se to, když mi bylo jedenáct, jako tobě. A bylo to toho léta, kdy jsme trávili prázdniny v Dolomitech, jak jsem ti to vždycky vyprávěla. Říkala jsem ti, pamatuješ, jak tatínek nad Colzanem vždycky najal chatu – v takové vesničce, jmenovala se Oberbozen, a tam se samozřejmě mluvilo německy. Byla tam malá kolonie Poláků, profesoři z Krakova a z Varšavy a pár polských – hm, ty bys asi řekl polských aristokratů, aspoň peníze měli. Pamatuju se, že jeden profesor byl slavný antropolog Bronislaw Malinowski. Tatínek se pokoušel Malinowského zpracovávat, ale Malinowski tatínkem pohrdal. Jednou jsem v Krakově od nějakého dospělého člověka zaslechla, jak říká, že profesor Malinowski se domnívá, že tatínek je povýšenec a že je beznadějně vulgární. A v tom Oberbozenu byla taky jedna bohatá Polka, hraběnka Czartoryska, s kterou se tatínek spřátelil a každé léto se s ní v těch dobách často stýkal. Pocházela ze starého, velice vznešeného polského rodu a tatínek ji měl rád, protože byla bohatá a sdílela s ním jeho city ohledně Židů.

To byla éra Pilsudského, víš, tehdy měli polští Židé jistou ochranu a vedli, aspoň by se to tak dalo říct, docela slušný život, a tatínek se tedy s tou hraběnkou Czartoryskou scházel a debatovali spolu o židovské otázce a jak bude nutné se jednou Židů zbavit. Je to zvláštní, víš, Stingo, protože když byl tatínek v Krakově, mluvil přede mnou a před maminkou o Židech a o tom, jak je nenávidí, vždycky velice taktně. Aspoň když jsem byla malá. Ale víš, v Itálii v Oberbozenu to bylo s hraběnkou Czartoryskou jiné. Bylo jí osmdesát let, ale nosila i uprostřed léta nádherné dlouhé róby a klenoty – pamatuju, že měla vždycky takovou obrovskou smaragdovou brož – a vždycky spolu s tatínkem u ní v úžasně elegantní Sennhütte, takové chatě, pili čaj a hovořili o Židech. Vždycky mluvili německy. Měla krásného bernardýna a já si s ním hrála a přitom jsem vyposlechla celou jejich konverzaci, a téměř pokaždé to bylo o Židech. Jak by se měli všichni někam poslat a jak by se jich Polsko mělo zbavit. Hraběnka dokonce k tomuto účelu chtěla založit fond. Vždycky hovořili o nějakých ostrovech – o Cejlonu a Sumatře a Kubě, ale nejčastěji o Madagaskaru, kam by Židy poslali. Poslouchala jsem je tak napůl ucha, protože jsem zatím hrála s vnoučkem hraběnky Czartoryské nějakou liru, on byl Angličan, anebo jsem si hrála s tím velkým psem nebo poslouchala hudbu z gramofonu. A právě ta hudba má cosi společného s mým snem."

Sophie opět ztichla a pak přitiskla prsty k zavřeným víčkům. Monotónní melodiku jejího hlasu cosi oživilo. Otočila se ke mně, jako by ji něco v těch vzpomínkách pobavilo. "Tam, na té farmě, kam jedeme, ale budeme mít hudbu, Stingo, viď! Bez hudby bych to dlouho nevydržela."

"Já ti to povím upřímně, Sophie. Venku v takovém Zapadákově – totiž mimo New York – v rádiu nechytneš nic. Žádné stanice jako WQXR ani QNYC. Jenom Milton Cross a v sobotu odpoledne Metropolitní opera. Zbytek je vysílání pro venkov. Někdy je to příšerné. Možná že z tebe udělám fanouška Roye Acuffa. Ale jak říkám, jakmile se nastěhujeme, ze všeho nejdřív si koupíme gramofon a desky…"

"Já jsem teď tak zhýčkaná," skočila mi do řeči, "víš, po vší té muzice, co mi koupil Nathan. Jenže, chápej, pro mě je hudba jako krev, jako krev nutná k životu, a s tím prostě nemůžu nic dělat." Odmlčela se a znovu sbírala rozházené předivo vzpomínek. Pak začala: "Hraběnka Czartoryska měla gramofon. Jeden z těch prvních přístrojů, nijak moc dobrý, ale byl to první gramofon, který jsem vůbec viděla nebo slyšela. Je to zvláštní, viď, taková stará Polka s tou její nenávistí k Židům, a miluje hudbu. Měla hodně desek a já úplně bláznila radostí, když nám nějaké pustila – byli jsme tam většinou maminka, tatínek, já a někdy ještě nějací hosté – a ty její desky jsme poslouchali. Ponejvíc to byly árie z italských a francouzských oper – Verdi, Rossini, Gounod –, ale pamatuju se, že při jedné desce jsem mohla skoro omdlít, jak se mi líbila. Musela to být drahá a vzácná deska. Dneska by tomu člověk těžko věřil, protože deska byla už

stará a měla spoustu šelestů, ale já ji milovala. Zpívala na ní Madame Schumannová-Heinková Brahmsovy Lieder. Pamatuju, že na jedné straně byl ‚Der Schmied' a na druhé ‚Von ewiger Liebe', a když jsem ji slyšela poprvé, seděla jsem jak v transu a jen poslouchala, jak se z desky line poškrábanými drážkami ten nádherný hlas, a myslela jsem si, že jsem tak překrásný zpěv ještě nikdy neslyšela a tak že by to asi bylo, kdyby na zem sestoupil anděl. Je to zvláštní, ale během všech návštěv, na které jsme s tatínkem k hraběnce přišli, jsem ty dvě písně slyšela jenom jednou. Tolik jsem toužila slyšet je znovu. Panebože, já ti měla pocit, že bych udělala nevímco – možná i něco hodně zlého, dokonce – prostě jen proto, abych je zase slyšela, a tolik jsem chtěla poprosit, aby nám je ještě pustila, ale ostýchala jsem se, a navíc tatínek by mě určitě potrestal, kdybych byla tak… tak drzá…

Takže v tom snu, který se mi znovu a znovu vrací, vidím pokaždé hraběnku Czartoryskou a v té její nádherné róbě, jde ke gramofonu, otáčí se a vždycky se zeptá, jako by mluvila ke mně: ‚Chtěla bys slyšet ty Brahmsovy Lieder?' A já se pokouším říct ano. Ale než stačím ze sebe něco dostat, přeruší mě tatínek. Stojí vedle hraběnky, měří si mě pohledem a říká: ‚Prosím vás, jen tomu dítěti nehrajte žádnou hudbu. Je moc hloupá, aby tomu rozuměla.' A pak se probudím a mám pocit bolesti… Jenže tentokrát to bylo, Stingo, ještě horší. Protože v tom snu, co se mi právě teď zdál, nehovořil tatínek s hraběnkou o hudbě, ale o…" Sophie zaváhala a pak šeptem dodala: "O mé smrti. Myslíš, že chtěl, abych zemřela?"

Otočil jsem se od Sophie na druhou stranu. Popošel jsem o několik kroků k oknu, naplněn nepokojným, nešťastným pocitem, který byl jako hluboká svíravá a řezavá bolest. Do pokoje zavanula slabá nahořklá vůně spáleniny, ale přesto jsem otevřel okno a uviděl, jak se dole vznášejí křehké cáry modravého dýmu. V dálce se začínal nad hořícím stavením zvedat vířící špinavý oblak, ale plameny vidět nebylo. Puch sílil a byla z něho cítit spálená barva nebo dehet nebo lak spolu s pálící se gumou. Rozječely se další sirény, ale tentokrát přitlumeně a z opačné strany, a uviděl jsem, jak vzhůru k obloze a směrem na skrytá okna vystříkl proud vody, dopadl do neviditelného žáru a vyprskl v ohňostroji páry. Na chodnících dole se tísnily hloučky čumilů v košilích, kteří se snažili dostat blíž k ohni, a pak jsem viděl, jak dva policisté blokují ulici dřevěnými zátarasy. Hotelu ani nám nehrozilo žádné nebezpečí, ale třásl jsem se úzkostí.

Právě v okamžiku, kdy jsem se opět otočil k Sophii, zvedla ke mně z postele oči a řekla: "Stingo, musím ti teď říct něco, co jsem ještě v životě nikomu nepověděla. Nikdy."

"Tak povídej."

"Kdybys tohle nevěděl, vůbec bys o mně nic nepochopil. A já si uvědomuju, že to nakonec musím někomu vypovědět."

"Tak mi to řekni, Sophie."

"Nejdřív mi musíš dát něčeho napít."

Bez nejmenšího zaváhání jsem šel do jejího kufru a vytáhl ze změti bavlněného a hedvábného prádla a šatů láhev whisky, kterou, jak jsem věděl, tam měla schovanou. Sophie, teď se můžeš opít, zasloužila sis to. Pak jsem šel do malé koupelničky a naplnil sklenku z umělé hmoty chorobně zelené barvy do půli vodou a donesl k posteli. Sophie sklenici dolila whiskou po okraj.

"Chceš taky?" zeptala se.

Zavrtěl jsem hlavou a vrátil se k oknu a sledoval hnědavé štiplavé chemické výpary vzdáleného ohně.

"Ten den, kdy jsem přijela do Osvětimi," slyšel jsem vyprávět za svými zády, "bylo nádherně. Právě kvetla forzýtie."

Já se zrovna cpal v Raleigh v Severní Karolíně banány, pomyslel jsem si, což nebylo poprvé, co jsem poznal Sophii, ale možná to bylo poprvé v životě, kdy jsem si plně uvědomil podstatu té absurdity a její konečné a nesmazatelné hrůznosti.

"Ale víš, Stingo, tu zimu jednou večer Wanda jako by předpověděla nejen svou smrt, ale i moji smrt a smrt mých dětí."

Nevzpomínám si již přesně, kdy si začal reverend Entwistle při Sophiině líčení oněch událostí šeptat "Panebože, bože můj!" Ale během jejího vyprávění, kdy nad nedalekými střechami vířila oblaka dýmu a nakonec jimi prorazil k nebi prudký jasný plamen, jsem si velmi dobře uvědomoval, že ta slova, která jsem začal tónem zbožné presbyteriánské prosby, nakonec pozbyla jakéhokoli smyslu. Čímž chci říct, že ono "Panebože" nebo "Bože můj", nebo dokonce "Ježíši Kriste", slova, která jsem šeptal donekonečna, byla prázdná jako kterýkoli sen nějakého idiota o Bohu nebo jako myšlenka, že by nějaká taková Věc mohla vůbec existovat.

"Někdy jsem si myslívala, že všecko, co je na světě špatné, všecko zlo, které kdy kdo vynašel, nějak souvisí s mým otcem. Tu zimu tehdy ve Varšavě jsem nepociťovala za tatínka a za to, co napsal, žádnou vinu. Ale zato jsem často zažívala hroznou hanbu, což není totéž jako vina. Hanba je špinavý pocit a člověk jej snáší hůř než vinu, a mně dělalo hrozné potíže žít a vidět, jak se přímo před mýma očima uskutečňují tatínkovy sny. Dověděla jsem se spoustu dalších věcí, protože jsem bydlela v jednom domě s Wandou, aspoň blízko u ní. Měla tolik zpráv o všem, co se kde děje, a já už věděla, že transportují tisíce Židů do Treblinky a Osvětimi. Nejdřív si všichni mysleli, že je tam odvážejí na práci, ale odbojáři měli výborné špehy a brzy jsme se dověděli pravdu, dověděli jsme se, jak je tráví v plynových komorách nebo spalují v pecích, a vůbec všechno. A to bylo přesně, co si přál můj otec – a já z toho úplně onemocněla.

Do fabriky na dehtový papír, kde jsem pracovala, jsem chodila buď pěšky, anebo jsem někdy jela tramvají kolem ghetta. Němci ještě z ghetta poslední kapku krve nevycedili, ale pilně na tom pracovali. Často jsem viděla celé zástupy Židů v řadách za sebou, s rukama zdviženýma, a nacisti je před sebou postrkovali s namířenými puškami jako dobytek. Ti Židé vypadali strašně sešlí a bezmocní; jednou jsem musela až vystoupit z tramvaje, jak se mi udělalo špatně. A můj otec celou tu dobu jaksi – zřejmě ty hrůzy schvaloval, vlastně nejen schvaloval, ale jistým způsobem byl sám jejich tvůrcem. Už jsem to v sobě nemohla vydržet a cítila jsem, že to musím někomu povědět. Ve Varšavě nikdo nic o mé minulosti a rodině nevěděl, žila jsem pod svým manželským jménem. A tak jsem se rozhodla říct o té… o té špatnosti Wandě.

A přesto… víš, a přesto, Stingo, jsem si musela přiznat jedno. Totiž, že mě to neuvěřitelné, co se dělo s Židy, jaksi

fascinuje. Neměla jsem odvahu říct si jasně, jaký je to vlastně cit. Vůbec to nebyl pocit nějak příjemný. A jestli už jej mám vylíčit, byl naprosto opačný – úděsný. A přesto když jsem šla zdálky kolem ghetta, zastavila jsem se a některé výjevy mě přímo přimrazily, třeba když jsem viděla, jak Židy organizovaně nahánějí do stáda. A pak jsem si uvědomila důvod, proč mě to všechno tak přitahuje, a ohromilo mě to. Skoro mi to vyrazilo dech. Totiž já jsem tehdy náhle pochopila, že pokud Němci budou s to vynakládat tu nezměrnou energii na destrukci Židů – a byla to energie skutečně nadlidská –, budu já v bezpečí. Ne, vlastně ne v bezpečí, ale nebezpečí bude o něco menší. Ať jsme na tom byli sebehůř, byli jsme přece jen v daleko větším bezpečí než ti bezmocní, v pasti chycení Židé. A pokud k ničení Židů Němci odčerpávali tolik svých sil, měla jsem pocit, že jsem na tom s Janem a Evou o něco bezpečněji. A dokonce i Wanda a Josef s těmi všemi svými riskantními podniky. Ale z toho všeho mi bylo ještě víc hanba, a tak jsem se toho večera, o kterém ti teď vyprávím, rozhodla povědět všechno Wandě.

Pamatuju se, dojídaly jsme zrovna to naše skrovné jídlo – hrachovou a tuřínovou polévku s nějakým nepodařeným párkem – a mluvily jsme o vší hudbě, kterou jsme v životě neměly možnost slyšet. Pořád jsem během večeře svůj úmysl říct jí to tajemství odkládala, až jsem si nakonec dodala odvahy a řekla: ‚Wando, slyšelas někdy jméno Biegaski? Zbygniew Biegaski?'

Wandiny oči nejdřív nijak nezareagovaly. Pak: ‚Ano, myslíš toho fašistu, toho profesora z Krakova. Byl před válkou jistou dobu dost známý. Míval tady ve městě hysterické projevy proti Židům. Úplně jsem na něho zapomněla. Copak se s ním stalo? Nejspíš bude pracovat pro Němce.'

‚Zemřel,' řekla jsem. ‚Byl to můj otec.'

Viděla jsem, jak se Wanda zachvěla. Venku i uvnitř byla hrozná zima. Na okno dopadal déšť se sněhem a vydávalo to zvuk, jako když plive. Vedle v pokoji ležely v posteli děti. Uložila jsem je tam proto, že mi dole v bytě došlo topení, uhlí i dřevo, a Wanda měla na posteli tlustou peřinu a pod tou jim bylo teplo. Hleděla jsem na Wandu, ale z obličeje jsem jí žádný citový vzruch nevyčetla. Po chvilce řekla: ‚Takže to byl tvůj otec. To muselo být zvláštní, mít otce, který je takovýhle člověk. Jaký byl?'

Její reakce mě překvapila, zdálo se mi, že to bere hrozně klidně a přirozeně. Myslím, že z lidí z jejich varšavské skupiny udělala ona pro Židy nejvíc – anebo se aspoň ze všech nejvíc snažila Židům pomoci, bylo to tak těžké. Dalo by se říct, že to byla její specialita, pomáhat ghettu. Byla přesvědčená, že kdo zrazuje Židy, kdo zradí jednoho jediného Žida, zrazuje Polsko. To Wanda přiměla Josefa, aby začal likvidovat Poláky, kteří Židy udávali. Byla v tom ohledu úžasně bojovná, tak strašně oddaná věci, řekla bych socialistka. Ale zřejmě ji to nijak nešokovalo, když se dověděla, co byl můj otec, a vůbec neměla pocit, že bych já tím mohla být nějak – nakažená. Řekla jsem jí: ‚Je mi to hrozně zatěžko, když o něm mám mluvit.' A ona mi na to řekla velmi šetrně: ‚Tak o něm nemluv, děvenko. Mně je jedno, kdo byl tvůj otec. Za jeho mizerné hříchy tě nikdo vinit nemůže.'

Pak jsem jí řekla: ‚Víš, je to zvláštní. Zabili ho Němci, v Reichu. V Sachsenhausenu.'

Ale ani to – ano, ani tato ironie na ni neudělala žádný dojem. Jen zamžikala a prohrábla si vlasy. Měla rezaté uzlíkovaté vlasy, bez jakéhokoli lesku – zašlé a chomáčkovité, protože jedla ubohou stravu. Jen podotkla: "Schytal to tehdy zřejmě jako ostatní členové Jagellonské univerzity, zrovna když začala okupace."

Řekla jsem jí: ‚Ano, a můj muž taky. Nikdy jsem ti o tom neřekla. Byl tatínkův žák. Nenáviděla jsem ho. Lhala jsem ti. Doufám, že mi to odpustíš, když jsem ti řekla, že padl během invaze.'

A chtěla jsem to dokončit – myslím svou omluvu, ale Wanda mě přerušila. Zapálila si cigaretu, pamatuju se, když se dostala k cigaretám, kouřila jako posedlá. A řekla: ‚Zosio, děvče, na tom přece nezáleží. Proboha, myslíš si, že mi nějak sejde na tom, kdo byli? Záleží přece na tobě. Tvůj manžel by mohl být třeba gorila a tatínek Joseph Goebbels, a ty bys byla pořád moje nejmilejší přítelkyně.' Šla k oknu a stáhla záclonu. To dělala, jen když hrozilo nějaké nebezpečí. Byt byl v pátém poschodí, ale celá budova čněla přímo uprostřed vybombardovaných ulic, takže všecko, co se tam dělo, mohli Němci snadno pozorovat. A Wanda v tom ohledu nikdy neriskovala. Pamatuju, že se podívala na hodinky a řekla: ‚Za chvilku budeme mít návštěvu. Dva židovští předáci z ghetta. Přijdou si pro pistole.'

Vzpomínám si, jak jsem si pomyslela: Panebože na nebesích! Vždycky, když se Wanda zmínila o zbraních nebo o tajných schůzkách či o nějakém nebezpečí nebo že by ji mohli Němci nějak zaskočit, rozbušilo se mi srdce jako blázen a dělalo se mi až špatně. Když člověka chytili, jak pomáhá Židům, znamenalo to smrt, víš. Vyvstal na mně pot a padla na mě slabost – panebože, jak já jsem byla zbabělá. Jen jsem doufala, že si Wanda toho všeho na mně nevšimne, a vždycky když jsem tohle pocítila, napadlo mě, jestli to není nějaká další špatná vlastnost, kterou jsem zdědila po tatínkovi. Ale Wanda už vyprávěla: ‚Dověděla jsem se o jednom tom židovském vůdci tajně, přes naše lidi. Je prý to hrozně statečný typ a schopný. Ale je dost zoufalý. On totiž teď existuje jistý odboj, jenže dezorganizovaný. Poslal naší skupině zprávu, že v ghettu brzy vypukne v plné šíři povstání. Už jsme jednali i s jinými, ale tenhle chlapík, to je učiněné dynamo – autorita. Myslím, že se jmenuje Feldshon.'

Chvíli jsme na ty dva Židy čekali, ale nešli. Wanda mi řekla, že pistole jsou ukryté ve sklepě. Zašla jsem se podívat do ložnice na děti. I v ložnici řezal ledový vzduch. Janovi i Evě se nad hlavičkami vznášely obláčky páry. Bylo slyšet, jak skulinami v okenním rámu hvízdá vítr. Ale peřina byla obrovská, polská peřina plněná husím peřím, a ta děti chránila, jako kdyby se topilo. Pamatuju si, jak jsem si přála, abych tak někde mohla sehnat do bytu na druhý den trochu uhlí nebo dřeva. Venku za oknem byla neuvěřitelně černá tma, celé město tonulo v temnotách. A já se třásla zimou. Eva se mi ten večer zdála nastydlá a bolelo ji v uchu a dlouho nemohla usnout. A měla dost velké bolesti. Ale Wanda vyhrabala nějaký aspirin, tenkrát byl vzácný – jenže Wanda sehnala téměř všechno –, a Eva pak usnula. Ráno jsem se pomodlila, aby ji ta nemoc i bolesti přešly. Pak jsem slyšela, jak někdo zaklepal, a vrátila jsem se do obývacího pokoje.

Na toho druhého židovského předáka se zvlášť nepamatuju – moc toho nenamluvil –, ale pamatuju se na Feldshona. Byl statnější, měl pískové vlasy a řekla bych, že byl tak pětačtyřicátník a měl takové pronikavé inteligentní oči. Ty se člověku podívaly kamsi až na dno duše, i těmi tlustými skly, pamatuju, že jedno sklo bylo prasklé a slepené. Vzpomínám

si, jak ale byl pod vší tou zdvořilostí navztekaný. Celý naježený a úplně to v něm vřelo zlostí, přestože se pořád choval slušně. Hned Wandě řekl: ‚Teď vám zaplatit za ty zbraně nemůžu!' Moc jsem jeho polštině nerozuměla, byla hrozně nejasná a zamotaná. ‚Ale určitě zaplatím brzy,' ubezpečoval ji hlasem přiškrceným zlostí, ‚ale teď ne.'

Wanda je oba pozvala, aby se posadili, a začala mluvit německy. Nejdřív řekla docela bez ohledu: ‚Mluvíte polsky jako Němec. Můžete s námi mluvit německy, nebo jestli chcete jidiš…'

Ale on jí skočil podrážděně do řeči dokonalou němčinou: ‚Nač bychom mluvili jidiš! Mluvil jsem německy, ještě jste nebyla ani na světě…'

Ale Wanda ho hned přerušila: ‚Není třeba si tady věci dalekosáhle vysvětlovat. Mluvte německy. Moje přítelkyně i já mluvíme obě. Za ty pistole nám nemusíte platit vůbec, a zvlášť už ne teď. Stejně se ukradly SS a my bychom od vás za takovýchhle okolností přece nemohli chtít nějaké peníze. Nakonec máme jisté fondy. O penězích budem mluvit jindy.' Posadili jsme se. Wanda seděla vedle Feldshona pod tou chabou žárovkou. Světlo bylo žlutavé a žárovka jen blikala, nevěděli jsme, jak dlouho vůbec vydrží. Wanda nabídla Feldshonovi a tomu druhému Židovi cigarety. Oba si vzali. Řekla: ‚To jsou jugoslávské cigarety, taky ukradené Němcům. Světlo může zhasnout každou chvíli, takže k věci. Ale nejdřív se potřebuju něco dovědět. Co vy jste vlastně zač, Feldshone? Chci vědět, s kým jednám, a mám na to právo. Takže to vyklopte. Možná že spolu nějakou dobu budem mít co dělat.'

Víš, ta naprostá přímost, s jakou Wanda s lidmi jednala, to bylo něco pozoruhodného – a s každým, s úplně cizími lidmi. Řekla bych, že to byla jakási drsná nebojácnost a v tom smyslu si počínala jako chlap, ale přitom v ní vždycky bylo cosi mladistvého a ženského, jakási měkkost, pro kterou jí to všecko prošlo. Tenkrát jsem se na ni zahleděla. Vypadala hrozně… utahaná, asi tak byste to vyjádřili, viď. Dvě noci nespala, jen pracovala, pořád v jednom kole, pořád v nebezpečí. Hodně času jí zabrala práce na ilegálních novinách; a to bylo hrozně nebezpečné. Říkala jsem ti, myslím, že nebyla žádná krasavice – měla takový mléčně bledý pihovatý obličej a velkou bradu –, ale vyzařoval z ní jakýsi magnetismus, který ji úplně proměnil, že byla zvláštním způsobem přitažlivá. Prohlížela jsem si ji – v obličeji měla týž nasupený výraz jako Feldshon –, a síla toho výrazu bylo napohled něco nesmírně pozoruhodného. Hypnotického.

Feldshon začal: ‚Narodil jsem se v Bydhošti, ale rodiče mě vzali do Německa, ještě jako malého.' Pak z jeho hlasu zase zazněla zlost a sarkastický tón. ‚To je taky důvod, proč mluvím tak mizerně polsky. Musím přiznat, že někteří z nás mluví polsky v ghettu co nejméně. Bylo by příjemnější mluvit jiným jazykem než jazykem utlačovatele. Tibetštinou? Eskymáčtinou?' Pak dodal mírněji: ‚Promiňte, že odbíhám. Vyrostl jsem v Hamburku a tam jsem taky chodil do školy a studoval. Byl jsem jedním z prvních studentů na nové univerzitě. Později jsem se stal profesorem na gymnáziu. Ve Würzburgu. Učil jsem francouzskou a anglickou literaturu. Tam jsem taky působil, když mě zatkli. Když zjistili, že jsem se narodil v Polsku, poslali mě sem, to bylo v roce 1938, s manželkou i dcerou a ještě s několika dalšími Židy polského původu.' Odmlčel se a pak dodal hořce: ‚Utekli jsme před nacismem, ale teď ho tady máme na krku taky. Jenže koho se mám bát víc, nacistů, nebo Poláků – Poláků, které bych měl pokládat za své rodáky? Ale aspoň vím, čeho jsou nacisté schopni.'

Wanda jako by jeho poslední slova nebrala na vědomí. Začala o pistolích. Řekla jim, že jsou ve sklepě, zabalené v tuhém papíru. Je tam taky bednička s municí. Podívala se na hodinky a řekla, že přesně za čtvrt hodiny budou dole dva členové Zemské armády a ti že přenesou bedničky do chodby. Mají smluvený signál. Až jej uslyší, dá znamení Feldshonovi a tomu druhému Židovi. Ihned odejdou z bytu a sejdou dolů do chodby, kde na ně budou čekat jejich balíky. A pak musí z domu co nejrychleji odejít. Říkala tenkrát, pamatuju se, že by je chtěla na něco upozornit. Jedna pistole – byly to lugery – má prý porouchaný zápalník nebo něco, ale prý se hned, jak to bude možné, postará o náhradní.

Feldshon se pak zeptal: ‚Ještě jste nám neřekla, kolik kusů toho je.'

Wanda se na něho podívala: ‚Myslela jsem, že už to víte. Tři automatické pistole Lugery.

Feldshonovi úplně ztuhla tvář, byl bílý jako křída. ‚Tomu nemůžu věřit,' zašeptal. ‚Říkali, že dostanu aspoň tucet pistolí, možná patnáct. A taky nějaké granáty. Tomu snad nemůžu věřit!' Viděla jsem, jak ho to rozvzteklilo, ale zřejmě jej to též naplnilo zoufalstvím. Zavrtěl hlavou. ‚Tři lugery a jeden s porouchaným zápalníkem. Panebože!'

Wanda k tomu dodala velice věcně – viděla jsem, že se sama musí ovládat: ‚Za daných okolností jsme víc udělat nemohli. Budeme se snažit sehnat další. Myslím, že seženeme. Je tam čtyři sta dávek munice. Když budete potřebovat další, budeme se snažit sehnat vám ji taky.'

Feldshon najednou řekl mírnějším, trochu omluvným hlasem: ‚Doufám, že mi prominete tu reakci. Prostě jsem věřil, že dostaneme víc, a je to pro mě zklamání. A ještě k tomu jsem se dnes pokoušel jednat s další podzemní skupinou a zjistit, jestli bychom se taky mohli spolehnout na nějakou pomoc.' Odmlčel se a díval se na Wandu s výrazem rozhořčení. ‚Ale bylo to něco příšerného – neuvěřitelné! Banda ožralů! Ve skutečnosti se nám vysmáli a jenom si z nás utahovali – ano, a dělalo jim to moc dobře, když se nám mohli vysmívat a pošklebovat. Nadávali nám Židáků! A to byli prosím Poláci.'

Wanda se zeptala zase tím věcným hlasem: ‚Co to bylo za lidi?'

‚Říkají si zkratkou ONR. Ale včera jsem měl stejné potíže s jinou polskou ilegální skupinou.' Podíval se na Wandu pohledem plným zlosti a zoufalství: ‚A já dostanu tři pistole, výsměch a pošklebky nádavkem. A s tím se mám postavit dvaceti tisícům nacistů. Panebože, co se to děje?'

Feldshon Wandu zřejmě rozvzteklil, to jsem viděla, byla rozezlená na všecko – na celý život. ‚ONR je banda kolaborantů! Fanatici. Fašisti. To byste se jako Žid dočkal větších sympatií u ukrajinských nacistů nebo u Hanse Franka. Ale musím vás varovat ještě před něčím. Komunisti jsou někdy stejní. I horší. Kdybyste potkal Rudé partyzány, co jim velí Korczynski, riskujete, že vás na místě zastřelí.'

‚To je neuvěřitelné!' zavrtěl hlavou Feldshon. ‚Jsem vám za ty tři pistole vděčný, ale nevidíte, jak se mi tomu všemu chce smát? Tady se děje cosi, čemu se člověku prostě nechce věřit. Četla jste Lorda Jima? O tom důstojníkovi, který

opustí potápějící se loď a skočí do záchranného člunu, zatímco ostatní pasažéři zůstanou bez pomoci napospas svému osudu? Promiňte mi tuhle poznámku, ale mně prostě připadá, že se tady děje úplně totéž. Naši vlastní rodáci nás nechávají utopit!'

Viděla jsem, že se Wanda opřela konečky prstů o stůl a naklonila se k Feldshonovi. Opět se snažila ovládat, ale všimla jsem si, jak je to pro ni těžké. Byla bledá a vyčerpaná. A začala mluvit hlasem plným zoufalství. ‚Feldshone, buď jste hlupák nebo jste naivní nebo obojí. I když pochybuju, že kdo si cení Conrada, může být hloupý, takže musíte být naivní. Snad jste proboha nezapomněl, že Polsko je antisemitská země. Sám jste před chvílí užil slova utlačovatel. Žijete v národě, který prakticky vynalezl antisemitismus, žijete v ghettu, o jehož původ jsme se zasloužili my, Poláci, takže jak jste mohl od svých rodáků čekat nějakou pomoc? Jak jste mohl vůbec něco čekat od někoho jiného než od nás, od hrstky lidí, kteří z nějakých důvodů chtějí něco udělat – z idealismu, morálního přesvědčení nebo z prostě lidské solidarity, jedno proč – a chtějí pomoct zachránit aspoň některé vaše životy? Panebože, Feldshone, vaši rodiče zřejmě odjeli z Polska, aby se zbavili všech těch lidí, co nenávidí Židy. Chudáci určitě nevěděli, že ta vřelá, přizpůsobivá, Židy milující humanistická náruč Německa se promění v oheň a led a vyvrhne vás taky. Nemohli tušit, že až se vrátíte do Polska, budou tam na vás, na vaši ženu i dceru čekat stejní štváči plní nenávisti k Židům a budou připravení udupat vás v prach. Tohle je krutá země, Feldshone. Naučila se být za ta léta tak krutou, protože tolikrát poznala, jak chutná porážka. Proti všemu tomu Drecku, co se píše v evangeliu, nevzbuzuje příkoří pochopení a soucit, ale krutost. A poražení lidé jako Poláci dovedou být krajně krutí k ostatním lidem, kteří se vyčlenili stranou jako vy Židé. Překvapuje mě, že jste unikl té bandě Oneráků jen s nadávkami!' Na okamžik ustala a pak řekla: ‚Nepřipadá vám to divné, že tuhle zem pořád ještě miluju víc, než dovedu vyjádřit – víc než vlastní život –, a kdybych musela, že bych pro ni ráda za deset minut od téhle chvíle zemřela?'

Feldshon se podíval na Wandu žhnoucími zraky: ‚Víte, rád bych to pokládal za něco divného, ale nemůžu, protože bych za tu zem sám taky dal život.'

Začala jsem mít o Wandu strach. Nikdy jsem ji neviděla ještě tak unavenou, a řekla bych, tak rozjitřenou. Hrozně pracovala, málo jedla a někdy ani nespala. Chvílemi jí selhával hlas a viděla jsem, jak se jí prsty opřené o stůl chvějí. Zavřela oči, okamžik je neotvírala a jen se třásla a trochu se kymácela. Její hlas zněl chraptivě, unaveně a nesmírně smutně. ‚Mluvil jste o Lordu Jimovi, tu knížku náhodou znám. Myslím, že srovnání sedí, ale nějak jste zapomněl na závěr. Zapomněl jste myslím na to, jak se nakonec hrdina za svou zradu vykoupí smrtí. Je to snad moc, když si člověk myslí, že někteří z nás Poláků budou s to vykoupit zradu vás, Židů, které se dopustili moji rodáci? I když vás náš boj třeba nezachrání? To je jedno. Ať už vás zachrání nebo ne, já sama za sebe budu spokojená, že jsme se aspoň snažili – svým utrpením a třeba i svou smrtí.'

Po chvilce Wanda řekla: ‚Nechtěla jsem vás urazit, Feldshone. Jste statečný člověk, to je jasné. Riskoval jste život, že jste sem dnes přišel. Vím, co prodělláváte. Věděla jsem to už od minulého léta, když jsem viděla první fotografie propašované z Treblinky. Viděla jsem je jako jedna z prvních a jako všichni ostatní jsem jim nejdříve nevěřila. Teď jim věřím. Vaši zkoušku nemůže co do hrůzy nic překonat. Vždycky, když se dostanu blízko ke ghettu, musím si vzpomenout na krysy v sudu, do kterých začne nějaký šílenec střílet pistolí. Tak mi připadá vaše bezmocnost. Máme sice víc volnosti než vy Židé – o hodně víc, můžeme se svobodněji pohybovat, nehrozí nám přece jen tak bezprostřední nebezpečí –, ale přesto jsme denně v nepřátelském obklíčení. Nejsme sice jako ty krysy v sudu, ale jsme jako krysy v hořícím domě. Můžeme utéct před plameny, najít si nějaké chladné místečko, sejít do sklepa, kde je to bezpečnější. Několik málo nás může dokonce z toho stavení uniknout. Denně nás spousta uhoří zaživa, ale je to veliká budova a že je nás hodně, to je taky často naše spása. Oheň nás nemůže zničit všechny, a taky možná jednou uhasne. A jestli uhasne, hodně nás přežije. Ale v tom sudu – v sudu nezůstane naživu skoro jediná krysa.' Wanda se zhluboka nadýchla a podívala se zpříma na Feldshona. ‚Já se vás zeptám na jedno, Feldshone. Kolik můžete čekat od těch vyděšených krys v tom domě soucitu s krysami venku v sudu – s krysami, s kterými se tak jako tak nikdy necítily nijak spřízněné?'

Feldshon na Wandu jen hleděl. Už několik minut od ní neodtrhl oči. Neřekl nic.

Wanda se pak podívala na hodinky: ‚Přesně za čtyři minuty uslyšíme zapískání. To znamená, že vy dva se seberete a půjdete dolů. Vaše balíky budou u dveří.' Když to řekla, pokračovala: ‚Před třemi dny jsem vyjednávala s jedním člověkem z ghetta. Nebudu zmiňovat jméno, není to zapotřebí. Stačí, když řeknu, že je to vůdce jedné frakce, která jde silně proti vám a vaší skupině. Myslím, že je to básník anebo píše romány. Docela mi byl sympatický, ale jedno, co říkal, se mi příčí. To, co říkal o Židech, bylo to tak nafoukle patetické. Užil výraz »naše drahé dědictví trpitelského údělu«.'

V tu chvíli jí Feldshon skočil do řeči a řekl něco, co nás až trochu rozesmálo. Dokonce i Wanda se tomu usmála: ‚To mohl být jedině Lewental. Moses Lewental. To je přece takový šmolc.'

Ale Wanda pak řekla: ‚Ta myšlenka, že utrpení by někomu mohlo být drahé, se mi protiví. V téhle válce trpí všichni – Židé, Poláci, cikáni, Rusové, Češi, Jugoslávci a všichni ostatní. Každý je oběť. Židé jsou oběti jiných obětí, a v tom je ten hlavní rozdíl. Ale žádné utrpení nemůže být nikomu drahé a všichni umírají hloupou, nesmyslnou smrtí. Než půjdete, ukážu vám nějaké fotografie. Když jsem mluvila s Lewentalem, měla jsem je v kapse. Zrovna jsem je dostala. Chtěla jsem mu je ukázat, ale z nějakého důvodu jsem to neudělala. Ukážu je vám.'

Pak najednou zhaslo světlo, žárovka doblikala. Strachy mě až píchlo u srdce. Někdy prostě jen vysadila elektrika. Jindy ji ale vypínali sami Němci, když obkličovali nějaký dům a pochytávali pak lidi při reflektorech. Chvíli jsme zůstali tiše. Od malého roštu v kamnech šlo trochu záře. Když si Wanda byla jistá, že to je výpadek proudu, rozsvítila svíčku. Já se ještě pořád třásla, ale Wanda už zatím hodila na stůl ke svíčce několik fotografií a řekla: ‚Podívejte se na tohle.'

Všichni jsme se sklonili, abychom se na fotografie podívali. Nejdřív jsem nemohla rozeznat, co na nich je, jen něco jako hromada kůlů – obrovská masa kůlů, jako když útlých kmínků. Pak jsem ale poznala, co to je – pohled k nesnesení, nákladní vagon plný mrtvých dětí, desítky, možná stovka, všechny v jedné strnulé chaotické mase, což mohlo být

jedině tím, že prostě zmrzly. Na ostatních fotografiích bylo totéž – další nákladní vagony s desítkami a desítkami dětí, všechny strnulé, zmrzlé.

‚To nejsou židovské děti,' řekla Wanda, ‚to jsou malé polské děti, žádné nebude mít víc než dvanáct. To jsou ty malé myši, které to nezvládly, zachránit se v hořícím domě. Tyhle fotografie pořídili členové Zemské armády, násilím dobytčáky otevřeli někde na vedlejší koleji mezi Zamoscem a Lublinem. Těch dětí je na fotografiích několik set, z jednoho vlaku. Takových vlaků odstavených na vedlejší kolej, kde děti zemřely hlady anebo pomrzly, bylo víc. To je malý příklad. Takovou smrtí zemřely tisíce.'

Nikdo nepromluvil. Všichni jsme jen hlasitě dýchali, ale nikdo neřekl jediné slovo. Nakonec promluvila zase Wanda a poprvé za tu dobu měla hlas skutečně zadrhnutý a nejistý – bylo z něho jasně slyšet vyčerpání a žal. ‚Pořád ještě nevíme, odkud ty děti jely, ale víme, kdo jsou. S největší pravděpodobností předpokládáme, že to jsou odmítnuté děti z germanizačního projektu, z akce Lebensborn. Domníváme se, že pocházejí z kraje odněkud kolem Zamosce. Dověděla jsem se, že těch dětí byly tisíce a byly odebrány rodičům, ale pak Němcům po stránce rasové nevyhovovaly, a tak je odeslali do Majdanku nebo do Osvětimi, kde s nimi měli nějak naložit – což znamená zlikvidovat je. Ale děti tam nedojely. Během cesty vlak odstavili, jako řadu dalších, na vedlejší kolej, kde děti měly umřít způsobem, jaký vidíte tady. Jiné zemřely hlady, a ještě víc se jich v těch hermeticky uzavřených vozech zadusilo. Jen v kraji kolem Zamosce zmizelo třicet tisíc polských dětí. Z nich tisíce a tisíce poumíraly. To je taky masové vraždění, Feldshone.' Přejela si rukama oči a řekla: ‚Chtěla jsem vám povědět o dospělých, o tisících nevinných mužů a žen, které Němci vyvraždili přímo v Zamosci. Ale nemůžu. Jsem hrozně unavená, a najednou se mi z toho točí hlava. Ty děti, to stačí.'

Wanda se trochu zapotácela. Pamatuju, že jsem ji chytila za loket a snažila se ji donutit, aby se posadila. Ale hovořila při světle svíčky tím svým smutně monotónním hlasem jako v transu dál. ‚Vás nacisté nenávidí ze všeho nejvíc, Feldshone, a vy taky budete trpět ze všech nejkrutěji, ale u Židů se nezastaví. Myslíte, že přestanou, až skončí s vámi, že si umyjí ruce a uzavřou s ostatním světem mír? Jestli podléháte takové iluzi, pak podceňujete zlo, které v nacistech vězí. Protože až odrovnají vás, vrhnou se na mě. Pak tady na tu moji hezkou blonďatou přítelkyni a udělají s ní přesně to, co udělali s vámi. A její děti nebudou šetřit o nic víc, než šetřili tyhle zmrzlé chudáky na těch obrázcích.'"

V tom potemnělém washingtonském pokojíku velikosti krabice od bot jsme si se Sophií téměř maně vyměnili místa, takže na posteli jsem teď ležel já a hleděl do stropu, zatímco ona stála jako já dřív u okna a zadumaně upírala zraky na vzdálený požár. Na chvíli se odmlčela a já jsem pozoroval ze strany její tvář, hluboce ponořenou ve vzpomínání, s pohledem upřeným na zakouřený horizont. V tichu jsem jen slyšel vrkání a bublání holubů venku na okenní římse a tlumený hluk z míst, kde lidé bojovali s požárem. Na kostele odbíjel zvon: byly čtyři.

Sophie nakonec opět promluvila: "Jak jsem ti už říkala, příští rok vzali Wandu, mučili ji, nakonec pověsili na hák a nechali ji oběsit. Když jsem se to dověděla, moc jsem se o ní napřemýšlela, ale nejvíc jsem na ni vzpomínala, jak jsem ji viděla ten večer ve Varšavě. V duchu jsem si ji vždycky vybavila, jak tam zůstala sedět u stolu, když Feldshon s tím druhým člověkem odešli pro pistole, obličej měla zabořený v rukách, byla úplně vyčerpaná a plakala. To je zvláštní, předtím jsem ji nikdy plakat neviděla. Myslím, že to vždycky pokládala za slabost. Ale pamatuju, stála jsem nad ní, ruku jsem měla položenou na jejím rameni a hleděla na ni, jak pláče. Byla tak hrozně mladá, v mém věku. A tak statečná.

Byla lesbička, Stingo. Na tom ovšem vůbec nezáleží, jaká byla, ani tehdy na tom nezáleželo. Ale myslela jsem si, že bys to měl vědět, když už jsem ti toho tolik pověděla o všem ostatním. Jednou dvakrát jsme spolu spaly – snad ti to taky mám říct –, ale myslím, že to vlastně nic neznamenalo. Ona v hloubi srdce věděla, že já – hm, že to pro mě není, a tak už mě k tomu nikdy nenutila. Nikdy se na mě nezlobila. Já ji měla moc ráda, protože byla lepší než já a neuvěřitelně statečná.

Takže Wanda předpověděla svou vlastní smrt, i mou smrt a smrt mých dětí. Usnula na stole s hlavou složenou v rukách. Nechtěla jsem ji v tu chvíli rušit a přemýšlela jsem o tom, co řekla o mých dětech a o těch fotografiích zmrzlých tělíček – a najednou mě z toho popadla hrůza a děs jako ještě nikdy, i když jsem měla mockrát sebepřišernější nálady, nálady, které měly pachuť smrti. Šla jsem do pokoje, kde spaly moje děti. Wandina slova na mě silně zapůsobila, a i když jsem věděla, že bych to neměla dělat, vzbudila jsem Jana a Evu, vzala je do náruče a přitiskla k sobě. Byli těžcí, rozespalí, kňourali a cosi šeptali, a přitom mi zas připadali až nepochopitelně lehcí, jak jsem je s tou svou podivně zoufalou touhou držela oba v náručí. A tak jsem tam zůstala s tím děsem a beznadějí nad Wandinými slovy o budoucnosti, a přitom jsem věděla, že má pravdu a že já proti něčemu tak zrůdnému a obrovitému vůbec nic nesvedu.

Za oknem byla studená tma, ve Varšavě se nikde nesvítilo, bylo to město nevypsatelné zimy a tmy, všude jen černo a mrznoucí vlhký sníh a hrozně fičelo. Pamatuju se, že jsem otevřela okno a pustila dovnitř mráz a vítr. Nedovedu ti vypovědět, jak málo stačilo, abych se tenkrát vrhla s dětmi do té tmy – anebo kolikrát jsem si pak od té doby krutě vyčítala, že jsem to neudělala."

Vagon, kterým jela Sophie s dětmi a Wanda do Osvětimi (spolu se směsicí dalších Poláků z odboje nebo prostě lidí chycených při posledním zátahu) byl zvláštní. Nebyl to ani nákladní vagon, ani dobytčí vůz, jaké Němci užívali při transportech obvykle. Byl to kupodivu starý, ale stále ještě sloužící salonní vůz s uličkou vykrytou kobercem, uzavřenými kupé, umývárnami a malými kosočtvercovými kovovými tabulkami v polštině, francouzštině, ruštině a němčině na každém okénku, které nabádaly cestující, aby se nenahýbali ven. Podle vybavení – byla tu sice hodně ošumělá, ale pořád pohodlná sedadla, zdobené, ale již zašlé lustříky – viděla Sophie, že ten parádní vagon zřejmě kdysi vozil cestující první třídy; až na jednu odlišnost by to mohl být docela dobře vůz, jakým je tatínek, který si vždycky potrpěl na cestování na úrovni, vozíval, když byla malé děvčátko, do Vídně nebo do Berlína.

Ta odlišnost – tak odpudivá a skličující, že jen zalapala po dechu, když ji zjistila – spočívala v tom, že všechna okna byla pevně zatlučena prkny. Další rozdíl pak byl, že do každého oddělení pro šest osm cestujících Němci nacpali nejméně patnáct šestnáct lidí spolu se zavazadly, která si někteří s sebou nesli. V tom chatrném světle tam pak stálo anebo se v tom zoufale nedostatečném prostoru všelijak zkrouceně tísnilo přes půl tuctu vězňů obojího pohlaví a

všichni se drželi jeden druhého, protože vlak neustále brzdil anebo zase zrychloval, takže vězňové často padali sedícím do klína. Několik čilých odbojářů se ujalo organizace. Dohodlo se, jak se budou sedící a stojící střídat; to sice byla úleva, ale nic nemohlo odpomoci tomu dusivému horku a nakyslému pachu z natlačených lidských těl, jaký tu přetrvával po celou cestu. Krutá muka to sice nebyla, ale očistec, trýznivé vězení. Jan a Eva byli jedinými dětmi v oddělení; střídali se a seděli Sophii a dalším vězňům na klíně. V té cele téměř bez světla se nejméně jeden člověk pozvracel a byl to tvrdý zoufalý boj, když se někdo chtěl protlačit z kupé přeplněnou uličkou na záchod. "To už je lepší nákladňák," vzpomínala Sophie, jak někdo povzdechl, "tam se člověk může aspoň natáhnout." Bylo to zvláštní, ale ve srovnání s ostatními transporty, křižujícími tou dobou za svým hrůzným cílem Evropu a zdržovanými, odstavovanými na vedlejší trati a věčně trčícími na tisíci mrtvých křižovatek prostoru a času, netrvala Sophiina cesta zas tak neskutečně dlouho: jízda, která se mohla odbýt za dopoledne, od šesti do dvanácti, si nevyžádala několik dní, ale jen třicet hodin.

Sophie se mi několikrát přiznala, že její chování vždycky spíš určovala tajná přání, a tak i teď ji přece jen trochu upokojilo, že ji Němci spolu s dalšími vězni naložili do tohoto nezvyklého dopravního prostředku. Obecně se vědělo, že nacisté posílají lidi do koncentračních táborů v nákladních a dobytčích vagonech. A když tedy byla s Janem a Evou ve vlaku, rychle zavrhla logickou, bleskem vyvstavší myšlenku, že její věznitelé používají tohoto lepšího, i když ošumělého vozu prostě proto, že se zrovna hodí a je k dispozici (stačilo podívat se na ta nouzově zabedněná okna). Místo toho si vymyslela poněkud útěšnější vysvětlení, a sice že tyto téměř salonní dopravní prostředky, v jakých pospávali a poklimbávali před válkou zámožnější Poláci a bohatí turisté, teď přec jen znamenají určité privilegium, možnost, že se s ní bude zacházet líp než s 1800 Židy z Malkinie v přední části vlaku, kteří byli po řadu dnů nacpáni a zavřeni v černých dobytčácích. Samozřejmě že to všechno byl stejný bláhový (a zároveň nízký) výmysl fantazie, jaký si vymyslela o ghettu: že totiž pouhá přítomnost Židů a práce, kterou mají nacisté s jejich likvidací, přece jen bude na prospěch jejímu bezpečí. A bezpečí Jana a Evy.

Ze jména Osvětim – Auschwitz – které se neslo pošeptmu vozem, se jí udělalo mdlo a zmocnil se jí strach, ale nicméně nepochybovala, že přesně tam vlak míří. Úzký paprsek světla, který jí padl do oka, ji upozornil na malou štěrbinu v prkně, jímž bylo okno zatlučeno, a během první hodiny cesty byla s to určit v jitřním světle směr: jih. Jedou na jih kolem vesnic, jež se tísní v okolí Varšavy jako její předměstí, na jih krajem zelených polí a luk a březových hájů, na jih směrem na Krakov. Ze všech pravděpodobných míst na jihu mohli jet pouze do Osvětimi a Sophie si vzpomínala, jaké se jí zmocňovalo zoufalství, když si to na své vlastní oči ověřovala. Osvětim měla hrůznou pověst, zlou, úděsnou. I když se ve vězení gestapa většina dohadů shodovala, že je odvezou do Osvětimi, doufala Sophie a v duchu se modlila, aby to byl nějaký pracovní tábor v Německu, kam už Němci transportovali tolik Poláků a kde nebyly podmínky podle toho, co se říkalo, tak brutální a tak tvrdé. Čím jasněji a nevyhnutelněji však před Sophií vyvstávala ve vlaku představa Osvětimi, tím silněji ji začínalo dusit vědomí, že je obětí okolností, že ji tak trestá vlastně náhodný sběh událostí. Pořád si opakovala: Já sem nepatřím. Kdyby ji byla nepotkala ta nešťastná náhoda, že ji zatkli v touž dobu jako tolik členů Zemské armády (což byla hrozná smůla komplikovaná ještě její známostí s Wandou a jejich společným bydlištěm, přestože Sophie sama pro Zemskou armádu nehnula prstem), mohli ji odsoudit pro vážný přečin pašování masa, ale rozhodně ne pro daleko těžší zločinnou podvratnou činnost, a možná že by vůbec teď do místa tak příšerně zlověstného ani nejela. Ale uvědomila si ještě jinou ironii: ji vlastně vůbec nijak neodsoudili, jen ji vyslechli a pak na ni zapomněli. Přihodili ji nazdařbůh k těmhle partyzánům a ona tu vlastně nebyla ani tak obětí trestající spravedlnosti, jako spíš obětí obecné zuřivosti – jakési holé zvrhlé touhy po dokonalém ovládnutí a útlaku, touhy, která popadala Němce vždycky, když se jim podařilo nějak zvítězit nad odbojem, a kterou teď zaměřili i na několik stovek ubohých Poláků chycených při posledním divokém zátahu.

Na některé podrobnosti z cesty se pamatovala naprosto jasně. Pach, nedostatek vzduchu, věčné přesunování z pozice do pozice – vstát, sednout a zase vstát. V okamžiku, kdy vlak náhle zastavil, jí spadla na hlavu nějaká bednička, sice ji nijak neomráčila ani ji to nebolelo, ale na temeni jí vyskočila boule jako vejce. Pohled štěrbinou ven, kde jarní sluneční svit potemněl mrholením: lehkým závojem deště viděla břízy, po drtivých náporech loňského sněhu ještě zmučené a zkroucené do parabolických oblouků, luků, katapultů a do tvarů nádherných polámaných koster a bičů. Všude citronové skvrny forzýtie. Něžná zeleň luk, slévající se ve vzdálených lesích se zelení jedlí a modřínů a borovic. A zase slunce. Na klíně jí sedí Jan a pokouší se v tom chatrném světle číst německy Robinsona ve švýcarském rodinném vydání, polský překlad Bílého tesáka a Penroda a Sama. A pak jsou tu ty Eviny dvě vzácné věci, které Eva odmítla uložit nahoru mezi zavazadla a které zoufale tiskla v rukou, jako by jí je každou chvíli mohl někdo vyrvat: flétnu v koženém pouzdře a svého mís – medvídka s jedním uchem a jedním okem, kterého měla od kolébky.

Venku se zase rozpršelo. Pronikavý pach zvratků, neodbytný jako pach starého sýra. Spolucestující: dvě asi šestnáctileté dívky z klášterní školy, poplakávající, pospávající a probouzející se s šeptanými prosbami k Panně Marii na rtech; Wiktor, černovlasý, nasupený a rozezlený člen Zemské armády, a už chystá revoltu nebo únik, donekonečna čmárá na papírky vzkazy a posílá je Wandě do jiného oddělení; k smrti vyděšená seschlá stará dáma, která o sobě říká, že je neteř Wieniawského, a tvrdí, že ten balíček pergamenových listů, které tiskne k hrudi, je rukopis jeho slavné Polonaise, a činí si jakési nároky na imunitu, ale rozpláče se jako školačka, když Wiktor krutě poznamená, že si nacisté s tou zatracenou Polonaise vytřou zadek. Začínají se ozývat křeče hladu. Není vůbec co jíst. Ještě je tu jedna stará paní – už mrtvá –, položili ji venku v chodbičce na zem, přesně tam, kde ji sklátil srdeční záchvat, ztuhlé ruce se ovíjejí kolem krucifixu a v křídově bledé tváři je již plno šmouh od bot a střevíců, protože kolem ní a přes ni chodí lidé. Ještě jednou se podívá štěrbinou: Krakov v noci, známé nádraží, kolejiště zalité měsíčním světlem a oni tu vězí na jednom místě hodinu za hodinou. Pak se jí naskytne v nazelenalém měsíčním světle zvláštní pohled: venku stojí německý voják v uniformě barvy Feldgrau, pušku přes rameno, a pravidelně rytmicky v tom polosvětle pustého nádraží masturbuje a podle úšklebku na tváři se zřejmě ukazuje před těmi zvědavými nebo lhostejnými či pobavenými vězni, kteří se

náhodou dívají skulinami. Hodina spánku, záře úsvitu. Přejíždějí Vislu, kalnou a v oblacích páry. Když vlak zamíří na západ pylově zlatistým ránem, poznává dvě městečka: Skawinu a Zator. Eva se poprvé rozpláče, z křečí hladu. Pšš, děvčátko. Ještě několik okamžiků polospánku zjitřeného živým snem, snem prosluněným, nádherným a bolestným: je ve večerní toaletě, ve vlasech diadém, sedí u koncertního klavíru, před zraky desetitisíců posluchačů, a přitom – kupodivu – jako by měla křídla a létala, a vznáší se vysoko, vysoko na božských tónech Císařského klavírního koncertu kamsi vzhůru, kde ji čeká vysvobození. Náraz, zaskřípění brzd. Osvětim.

Zbytek dne vlastně pročekali ve voze. Už brzy po příjezdu přestaly fungovat generátory; ve voze zhasly žárovky a jediné světlo, které jim teď zbývalo, jim poskytovaly bledavě mléčné paprsky pronikající bedněním v oknech. Do vozu doléhaly zvuky vzdálené dechové kapely. Všech se zmocňovala panika; bylo to téměř hmatatelné, jako když se člověku ježí po těle chlupy, a polotmou se přelévaly vlny úzkostlivého šepotu – zajíkavého, sílícího, ale nesrozumitelného, jako když se rozšumí celý les listí. Dívky z kláštera se svorně rozplakaly a vysílaly úpěnlivé prosby k Panně Marii. Wiktor je hlasitě okřikl, aby toho nechaly, zatímco Sophie právě v tu chvíli zaslechla odkudsi z druhého konce vozu slabý, ale povzbudivý zvuk Wandina hlasu, který prosil všechny členy odboje a všechny ostatní vězně, aby zachovali klid a rozvahu.

Někdy brzy odpoledne se roznesla zpráva o stovkách a stovkách Židů z Malkinie v předních vagonech. Všechny Židy odvezli, zněl vzkaz, který dostal Wiktor, vzkaz, který v té pochmurné atmosféře přečetl nahlas a který si Sophie, příliš otupělá hrůzou, aby si k sobě dokonce pro útěchu přitiskla Jana a Evu, přeložila takto: Všichni Židé šli do plynu. A Sophie se přidala k modlitbám dívek z kláštera. A právě když se modlila, rozplakala se Eva hodně hlasitě. Děti byly cestou statečné, ale děvčátko už mělo zřejmě z hladu skutečné bolesti. Úpěnlivě se rozkvílela a Sophie se ji snažila ukonejšit a utišit, ale nic nepomáhalo; dětské výkřiky byly pro Sophii na okamžik daleko horší než zpráva o strašném osudu Židů. Kupodivu pomohl Jan. Dovedl to se sestřičkou a ujal se jí – nejdřív ji tišil slovy jakéhosi jejich společného jazyka a pak se vedle ní vmáčkl s knihou. V chatrném světle jí začal číst o Penrodovi a o těch lotrovinách malých kluků z pokojného zapadlého amerického městečka stopeného pod korunami stromů; dovedl se i zasmát a zachichtat a jeho sopránový monotónní hlásek na Evu musel zapůsobit zvláštním kouzlem, takže díky Janovi a částečně taky díky svému vyčerpání nakonec usnula.

Uplynulo několik hodin. Pozdní odpoledne. Wiktor dostal konečně další vzkaz: ZA z prvního vagonu naložili do vozů. To jasně znamenalo jediné – že několik set příslušníků Zemské armády ve vagoně před nimi odvezli do Brzezinky a do spaloven. Sophie se zahleděla před sebe, složila ruce do klína a připravovala se na smrt; cítila přitom nevýslovnou hrůzu, ale také poprvé slabě blaženou příchuť chutnající pocit úlevy ze smířeného přijetí. Stařičká neteř Wieniawského usnula jakýmsi tupým kómatozním spánkem, s Polonaise zoufale zmačkanou a s potůčky slin v koutcích úst. Když se Sophie snažila později ten okamžik v mysli přesněji vybavit, uvažovala, jestli sama tehdy na nějakou dobu nepozbyla vědomí, protože pak už si jen vzpomínala, jak stojí, oslněna denním světlem, s Janem a Evou na rampě a hledí tváří v tvář Hauptsturmführerovi Fritzi Jemandovi von Niemand, doktoru medicíny.

Sophie se jeho jméno tehdy nedověděla, a víckrát ho už neviděla. Pokřtil jsem ho Fritz Jemand von Niemand, protože mi to jméno připadá vhodné pro kteréhokoli esesáckého doktora – i pro člověka, který se náhle před Sophií objevil téměř odnikud a opět jí zmizel navěky z očí, a přitom za sebou přece jen zanechal několik výrazných stop. První dojem: Sophie si vzpomínala, že byl poměrně mladý – třicet pět čtyřicet –, nepříjemným způsobem hezký, tou zjemnělou znepokojující krásou. Skutečně, ty základní rysy dr. Jemanda von Niemand a jeho zjevu a jeho hlasu a chování a dalších podrobností v jeho vzezření zůstaly v Sophiině mysli vryty navěky. Například první slova, která jí řekl: "Ich möchte mit dir schlafen." Což znamená naprosto po lopatě a prozaicky: "Chtěl bych se s tebou vyspat." Špinavá hrubá slova vyslovená z výhodné pozice člověka, který může zastrašovat, bez trochy vkusu, bez úrovně, klackovitá a krutá, slova, která by člověk očekával z úst nějakého nacistického Schweinhunda v druhořadém filmu. Ale přesně ta slova jí řekl na uvítanou. Nechutný začátek konverzace, aspoň na doktora a džentlmena (možná dokonce aristokrata), přestože byl viditelně a nad veškeré pochyby opilý, což mohlo částečně jeho hrubost vysvětlit. Sophie si při prvním pohledu pomyslela, že by mohl být aristokrat – pruský anebo aspoň pruského původu –, a totiž proto, že jí nesmírně připomínal jednoho junkerského důstojníka, přítele jejího otce, člověka, kterého spatřila za své návštěvy v Berlíně, někdy když jí bylo šestnáct let. Ten mladý důstojník vypadal velice "nordicky" a přitažlivě, s těmi svými přísnými úzkými rty a nekompromisní upjatostí; a přestože s ní během jejich krátkého setkání jednal ledově, skoro s jakýmsi pohrdáním, až hrubostí, přec jen na ni zapůsobil svou nápadnou krásou, čímsi kupodivu nikoli zženštilým, ale jaksi hebce ženským, co se zračilo v jeho tváři v klidu. Vypadal trochu jako zmilitarizovaný Leslie Howard, na kterého od dob Kamenného lesa trpěla. Přes tu nelibost, jakou v ní tehdy vzbudil, a přes uspokojivý pocit, že toho německého oficírka už víckrát nebude muset spatřit, na něj ke svému znepokojení přec jen, jak vzpomínala, později myslela: Kdyby byl žena, býval by byl někým, kdo by mě myslím přitahoval. Ale teď tu měla před sebou jeho obdobu, skoro přesnou kopii, stál tu před ní, v pět hodin odpoledne, na tom prašném cementovém nástupišti, v esesácké uniformě, celý trochu nakřivo, zarudlý od vína či brandy nebo od nějaké kořalky a slabikoval naprosto nepatricijská slova tupě patricijským hlasem a zřetelnou berlínštinou. "Chtěl bych tě do postele."

Sophie jeho slova ignorovala, ale když hovořil, všimla si jednoho z těch bezvýznamných, leč nesmazatelných detailů, které jí přinášel její živý trompe l'oeil evokující chaoticky rozbouřenou hladinu onoho dne: několik zrnek vařené rýže na klopě jeho esesácké blůzy. Čtyři, pět, ještě se vlhce leskla a vypadala jako červíci. Udiveně se na ně zahleděla a přitom si poprvé uvědomila, že vězeňská kapela – zoufale falešná a rozlezlá, a přesto drásající její nervy svou erotickou uplakaností a strnulým rytmem, jak už na ni působila v temném vagoně – hraje transportu na uvítanou argentinské tango La Cumparsita. Že je nepoznala už dřív? Papam-pa-rí-ra!

"Du bist eine Polack," řekl jí doktor. "Bist du auch eine Kommunistin?" Sophie vzala jednou rukou kolem krku Evu, druhou Jana a neříkala nic. Doktor říhl a pak slova zostra doplňoval: "To vím, že jsi Polka, ale jsi k tomu ještě i špinavá

komunistka?" A nato se ve svém mlhavém omámení otočil k dalšímu vězni, jako by na Sophii zapomněl.

Proč jen nedělala hloupou? Nich sprecht Deutsch. Celou tu chvíli tím mohla zachránit. Byl tam takový nával lidí. Kdyby byla neodpověděla německy, byl by je všechny tři nejspíš nechal jít dál. Ale svírala ji ledová hrůza, a ta hrůza ji dohánělа k nerozvážnému chování. Věděla však o něčem, co se dovědělo díky slepé milosrdné nevědomosti vskutku jen málo přicházejících Židů a co zjistila díky své známosti s Wandou a čeho se nevyslovně děsila: věděla o selekci. Právě v tom okamžiku prochází ona a její děti onou osudnou zkouškou, o které už ve Varšavě slyšela tolikrát povídat, ale která jí připadala tak hrůzná a v jejím případě tak nepravděpodobná, že ji zapudila z mysli. Jenže teď tu právě stála a před ní stál ten doktor. A kousek opodál – za těmi střechami železničních vagonů, které právě uprázdnili malkinští Židé odeslaní na smrt – je Brzezinka, a do těch propastných dveří může tenhle doktor vybrat kohokoli, koho si umane. Ta myšlenka v ní vyvolávala hrůzu, že nedokázala mlčet a řekla: "Ich bin polnisch! In Krakau geboren!" A pak vyhrkla zoufale: "Ale nejsem Židovka! Ani moje děti – taky nejsou Židi…" A dodala: "Jsou čistá rasa. A mluví německy." A konečně mu oznámila: "Já jsem křesťanka. Věřící katolička."

Doktor se opět otočil k ní. Povytáhl obočí a podíval se na Sophii vlhkýma těkavýma očima, s podnapilým pohledem bez úsměvu. Byl u ní v tu chvíli tak blízko, že jasně cítila alkoholické výpary – nažluklý pach ječmene nebo žita – a neměla sílu ten pohled opětovat. A v tu chvíli si uvědomila, že řekla, co neměla, možná něco osudově chybného. Na okamžik odvrátila obličej, pohlédla na frontu vězňů, kteří se vlekli svou Golgotou k selekci, a uviděla Evina profesora hry na flétnu Zaorského, kterého zastihla právě v onom osudově zpečetěném okamžiku jeho života – jediným, téměř nepostřehnutelným kývnutím hlavy jej doktor poslal nalevo, do Brzezinky. Pak se dr. Jernand von Niemand znovu obrátil k ní a řekl: "Takže ty nejsi komunistka. Ty jsi věřící."

"Ja, mein Hauptmann. Věřím v Krista." Ta pošetilost! Vycítila, z jeho postoje, z výrazu jeho očí – z nového výrazu jeho očí, v kterých jako by silně zajiskřilo –, že všechno, co řekla a říká, jí vůbec nijak nepomůže a nijak ji neochrání, naopak, že to všechno vede velice rychle k zlému konci. Pomyslela si: Kdybych rázem oněměla!

Doktor trochu vrávoral. Naklonil se na okamžik k nějakému svému vojenskému poskokovi, který v ruce držel podložku s lejstry, a něco mu šeptal, zatímco se soustředěně dloubal v nose. Eva se prudce přitiskla k Sophii a rozplakala se. "Takže ty věříš v Krista spasitele?" řekl jí doktor těžkým jazykem, ale hlasem podivně věcným, jako přednášející, který zkoumá poněkud nejasný aspekt nějakého logického axiomatu. Pak pronesl cosi, co ji na okamžik dokonale mystifikovalo: "Copak neřekl ‚Nechte maličkých přijíti ke mně?'" Otočil se k ní zády, s úpornými trhavými pohyby opilce.

Sophie, zajíkající se hrůzou, už už měla na jazyku nějakou tupou odpověď, když jí doktor řekl: "Smíš si nechat jedno děcko."

"Bitte?" vyjekla Sophie.

"Smíš si nechat jedno děcko," opakoval. "Druhé půjde pryč. Které si chceš nechat?"

"Chcete říct, že musím sama zvolit?"

"Jseš Polka, nejsi Židovka. Máš výsadu – máš volbu."

Jakékoli uvažování jako by v ní ustrnulo, přestalo. Pak cítila, jak se pod ní podlomila kolena. "Já nemůžu volit! Já přece nemůžu volit!" začala křičet. Dobře se pamatovala, jak se tehdy rozkřičela! Ani mučení andělé nekřičeli tak hlasitě do lomozu pekelných muk. "Ich kann nich wählen!" vykřikla.

Doktor si uvědomil, že výstup vzbuzuje nežádoucí pozornost. "Neřvi!" poručil jí. "Dělej a řekni, jak ses rozhodla. Vyber jedno, krucihiml, anebo tam pošlu obě. A dělej!"

Vůbec tomu všemu nemohla věřit. Vůbec nevěřila, že tu najednou klečí na tom drsném cementu, tiskne k sobě obě děti tak zoufale, že má pocit, jako by jejich kůže měla i přes vrstvy šatů rázem srůst s její. Nemohla tomu věřit, totálně, až k hranici pomatení mysli. A její neschopnost uvěřit se zračila i v očích hubeného Rottenführera s voskovou pletí, doktorova pomocníka, ke kterému náhle z nevysvětlitelných důvodů upírala prosebný zrak. I on byl zřejmě ohromen a opětoval její údiv pohledem široce otevřených očí s překvapeným výrazem, jako by chtěl říct: Já tomu taky nerozumím.

"Nenuťte mě volit," šeptala v úpěnlivé prosbě. "To přece nemůžu."

"Tak je tam pošlete obě," řekl doktor pomocníkovi, "nach links."

"Mami!" a už slyšela Evin tichý, ale sílící pláč, protože právě v tom okamžiku dítě od sebe odstrčila a s podivně neohrabaným pohybem se na vycementované rampě zvedla. "Vezměte si tu menší!" vykřikla. "Vezměte si mou malou!"

A v té chvíli vzal doktorův pomocník Evu šetrně za ručičku – na jeho ohleduplnost se Sophie marně snažila zapomenout – a odváděl ji do čekající legie zatracených. Věčně si vybavovala ten matný obrázek, jak se to dítě se zoufale prosebnými zraky stále a stále otáčí. Ale jelikož ji pak téměř oslepila záplava slaných slzí, přec jen byla ušetřena a výraz v Evině obličeji nerozeznávala, za což byla vděčná. Protože v tom nejsmutnějším koutě svého upřímného srdce naprosto jistě věřila, že to by nesnesla, protože už tak byla téměř šílená, když viděla, jak jí ta malá postavička navždy mizí z očí.

"Držela pořád toho svého medvídka – a svoji flétnu," dodala Sophie na závěr. "Celá ta léta jsem nebyla s to tahle slova přenést přes srdce. Vyslovit je, v jakémkoli jazyce."

Od té doby, co mi ten příběh Sophie vypověděla, jsem mnohokrát musel uvažovat o enigmatu pana dr. Jemanda von Niemand. Rozhodně to byl přinejmenším svérázný člověk. Se smyslem pro zvrácený humor; k čemu donutil Sophii, určitě v žádných esesáckých řádech nebylo. Svědčilo o tom i překvapení mladého Rottenführera. Než konečně potkal Sophii s jejími dětmi a mohl uskutečnit svůj důmyslný čin, musel zřejmě dlouho čekat. Ve svém zbídačelém srdci zřejmě nejvíc ze všeho toužil zatížit Sophii nebo někoho podobného – nějakého jemného a zranitelného křesťana či křesťanku – naprosto neodpustitelným hříchem. A právě proto, že tak vášnivě prahl, aby byl strůjcem nejhroznějšího hříchu, jsem přesvědčen, že byl mezi svými kolegy, esesáckými automaty, výjimečný, možná ojedinělý: ať už to nebyl ani dobrý, ani naprosto zlý člověk, stále si zachoval schopnost rozlišovat mezi dobrem a zlem a podle toho jednat; jeho činy měly v

podstatě náboženské kořeny.

Proč říkám náboženské? Za prvé proto, že věnoval přece jen takovou pozornost Sophiinu vyznání víry. Ale nechtěl bych o tom riskovat mnoho úvah, zvlášť poté, co k tomu o chvíli později dodala Sophie na závěr. Vyprávěla mi, že během těch chaotických dnů po příjezdu byla v takovém šoku a tak se celkově sesypala po události na rampě i poté, co Jan zmizel kdesi v dětském táboře, že se sotva stačila držet při smyslech. Ale jednoho dne ji v lágrovém baráku přece jen upoutal hovor dvou německých Židovek, nových vězenkyň, které přežily selekci. Mluvily o doktorovi, který je obě zachránil, a podle fyzického popisu to nemohl být nikdo jiný než doktor, který poslal Evu do plynu. Sophie se živě pamatovala na jednu okolnost: jedna žena, která pocházela z berlínského Charlottenburgu, prohlásila, že se na doktora dobře pamatuje z mládí. On sám prý ji na rampě nepoznal. Ale ani ona se s ním nijak zvlášť dobře neznala, přestože byli sousedé. Vedle toho, jak nápadně pěkně vypadal, si o něm pamatovala dvě spolu související okolnosti – a na ty z nějakého důvodu nemohla zapomenout: chodil pravidelně do kostela a od mládí se chystal, že bude knězem. Vypočítavě uvažující otec jej donutil studovat medicínu.

I další Sophiiny vzpomínky ukazují doktora jako nábožensky založenou osobu. Anebo aspoň jako věřícího, který zklamal a hledá nějakou záchranu, snaží se najít novou víru. Naznačovalo to například – jeho pití. Z existujících materiálů můžeme dedukovat jedno přibližné pozorování, totiž že esesáčtí důstojníci, včetně doktorů, zachovávali při výkonu svého zaměstnání skoro až mnišské dekorum, střízlivost a oddanost věci a nařízením. Nároky na řezničinu té nejprimitivnější úrovně byly příčinou nadměrné spotřeby alkoholu – hlavně v těsné blízkosti spaloven – a tu krvavou práci většinou dělali řadoví vojáci, kteří měli dovoleno (a většinou skutečně potřebovali) své smysly více či méně otupit. Důstojníci SS byli, jako důstojnictvo všude, ušetřeni a tyto speciální práce vykonávat nemuseli: očekávalo se od nich, že se budou chovat aspoň jistým způsobem důstojně, zvlášť při plnění svých povinností. Jak to, že právě Sophie musela potkat toho výjimečného doktora Jemanda von Niemand, tak zpitého, že skoro šilhal, a tak neupraveného, že měl ještě na klopě mastnou rýži po nějakém dlouhém jídle, které pořádně zapíjel? Musela to být pro doktora nebezpečná situace.

Vždycky jsem se domníval, že když se dr. Jemand von Niemand střetl se Sophií, prodělával životní krizi: musel být uvnitř rozštěpen jako bambusový výhonek a právě v okamžiku, kdy sahal po duchovní spáse, byl v totálním rozkladu. O pozdější von Niemandově kariéře se lze pouze dohadovat, ale pokud byl jako jeho nadřízený Rudolf Höss a jako důstojníci SS vůbec, stylizoval se zřejmě do polohy Gottgläubier – což znamená, že zavrhl formální křesťanství, ale navenek stále vystupoval jako člověk věřící v Boha. Jenže jak by mohl věřit v Boha člověk, který provozuje svou vědu v tak opovrženíhodném prostředí? Když musel čekat na příjezdy nekonečné řady vlaků z každého kouta Evropy a pak třídit schopné a zdravé od zoufalé masy mrzáků a bezzubých a slepých, slaboduchých a spastiků a nekonečného davu starců a stařen a bezmocných dětí, rozhodně viděl, že ten otrokářský velkopodnik, v kterém slouží (vlastně mamutí vraždící stroj vyvrhující slupky bývalých lidský těl), je naopak výsměchem Bohu a jeho popřením. Kromě toho byl takříkajíc vazalem IG Farben. Jestliže trávil svůj život v tomto místě, rozhodně si nemohl zachovat víru. Boha si musel nahradit pocitem všemohoucnosti toho, co se v onom velkopodniku dělá. Jelikož převážná většina vězňů, kteří se ocitli před jeho soudícím zrakem, byli Židé, muselo mu rozhodně přinést úlevu, když znovu přišel Himmlerův příkaz, že všichni Židé bez výjimky mají být likvidováni. Takže jeho selektivního zraku nebude zapotřebí. Nebude se muset vyskytovat na těch příšerných rampách a bude se moct věnovat přec jen normálnější lékařské činnosti. (Bude možná těžko uvěřitelné, že obrovitost a složitost takového komplexu jako Osvětim přec jen umožňovala jistou neškodnou práci v oblasti medicíny, vedle oněch nehorázných experimentů, kterých by se byl dr. von Niemand – za předpokladu jeho jisté povahové senzibility – nejraději nezúčastnil.)

Jenže Himmlerovy příkazy se rychle změnily. Pro nenasytné hrdlo IG Farben bylo zapotřebí dalších pracovních sil, takže zmučený pan doktor musel opět zpátky na rampu. Znovu začala selekce. Brzy se budou posílat do plynu jen Židé. Ale než přijdou konečné platné příkazy, musí selekčním procesem projít Židé "árijci" bez rozdílu. (Tu a tam se vyskytnou samozřejmě chvilkové výjimky jako transport Židů z Malkiie.) Znovu se probudivší hrůza drásá doktorovu duši jako ocelový pilník a hrozí totálním rozkladem mysli. Začal pít, nedbale jíst a začal postrádat Boha. Wo, wo ist der lebende Gott? Kde je ten Bůh mých předků?

Samozřejmě, že mu nakonec svitla odpověď, a mám podezření, že se při tom zjevení přímo rozzářil nadějí. Jeho poznání souviselo s otázkou hříchu, nebo spíš neexistencí hříchu, a jeho uvědoměním, že neexistuje-li hřích, nemůže existovat ani Bůh. A hřích neexistoval! Nad těmi bestiálními zločiny, jichž se zúčastnil, zažíval pocit nudy a úzkosti, a dokonce i hnusu, ale nikdy neměl pocit hříchu a ani mu nepřipadalo, že tím, jak posílá tisíce nevinných ubožáků do lůna zapomnění, překračuje nějaké božské zákony. Všechno bylo nevýslovně jednotvárné. Všechny ty hnusné činy páchal ve vakuu bezhříšné věcné bezbožnosti, a jeho duše zatím žíznila po svatém klidu.

Nebylo pak nejvýš jednoduché, že k obnově své víry v Boha a zároveň k prokázání vlastní lidské schopnosti konat zlo musel spáchat ten nejhorší hřích, jaký si byl schopen vůbec vymyslit? Konat dobro může později. Ale nejdřív potřebuje spáchat veliký hřích. Hřích, jehož vzácnost spočívala v citlivě velkodušné – volbě. Vždyť měl koneckonců právo na obě ty děti. Jedině tímto způsobem jsem byl s to vysvětlit, co dr. Jemand von Niemand udělal Sophii, když se v Osvětimi objevila v ten první aprílový den – se svými dvěma dětmi, kdy houstnoucím soumrakem znělo bláznivě lomozně a zoufale falešné bubnování tanga La Cumparsita.

16

Po celý život jsem si zachoval určitou dávku impulzivní didaktičnosti. Bůh sám ví, do jakých dusivých a nepříjemných hloubek jsem po léta strhával svou rodinu i přátele, kteří z lásky mé časté záchvaty tolerovali a více nebo méně upřímně se jim dařilo skrývat zívání, slabé praskání v sanici i průkazné kapičky u slzovodů, které signalizovaly smrtelný zápas s

nudou. Ale při vzácných příležitostech, kdy se naskytl přesně ten pravý okamžik a publikum krajně citlivě reagovalo, mi moje encyklopedické schopnosti povídat a povídat o daném tématu posloužily docela dobře; v době, kdy situace vyžaduje vysvobozující ulehčení formou bezduché zábavy, nemůže být nic konejšivějšího než faktografie prázdné statistiky. Když jsme tenkrát večer kráčeli ve Washingtonu kolem zářivě osvětleného Bílého domu a šli oklikou k Herzogově restauraci "s nejlepšími krabími bochánky ve městě", využil jsem všech svých znalostí o tom prazvláštním tématu – o pěstování burských oříšků –, jen abych nějak Sophii upoutal. Po jejím vyprávění byly burské oříšky myslím právě tím všedním tématem, které nám mohlo pomoci navázat nové komunikační spoje. Ostatně nejmíň dvě hodiny po vyslechnutí jejího příběhu jsem myslím nebyl s to říct jí víc než tři čtyři slova. Ani ona mi toho nebyla pak schopna říct mnoho. Ale burské oříšky mi umožnily konečně prolomit mlčení a pokusit se prorazit ten mrak deprese, který se nad námi vznášel.

"Podzemnice především není žádný oříšek," vysvětloval jsem jí, "patří do čeledi bobovitých. Je příbuzná hrachu a fazoli, ale má velmi důležité odlišné znaky – její lusky vyrůstají pod zemí. Podzemnice je roční plodina a dorůstá do nevelké výšky nad zem. Ve Spojených státech se pěstují tři základní typy – velkosemenná virginská, ‚plazivá' a španělská. Podzemnice musí mít hodně slunce a dlouhé bezmrazé vegetační období. Proto se taky pěstuje na Jihu. Hlavní státy pěstující podzemnici jsou v pořadí podle množství: Georgia, Severní Karolína, Virginie, Alabama a Texas. Existoval jeden nesmírně nadaný černošský vědec jménem George Washington Varver, který propracoval desítky možností využití podzemnice. Kromě toho, že slouží jako potrava, užívá se v kosmetice, při výrobě umělých hmot, izolačních materiálů, výbušnin, některých léků a řady dalších věcí. Podzemnice je plodina budoucnosti, Sophie, a já jsem přesvědčen, že naše malá farma poroste a poroste, a brzy nejen že budeme hmotně nezávislí, ale možná i bohatí – anebo aspoň na tom nebudeme zrovna špatně. Pokud půjde o živobytí, nebudem muset záviset na žádném Alfredu Knopfovi nebo nějakém nakladatelství Harper and Brothers. Proč totiž chci, abys něco věděla o podzemnici a jejím pěstování: jestli budeš na farmě dělat paní, určitě přijdou chvíle, kdy budeš muset být s to celý podnik ukočírovat sama. A teď, pokud jde o skutečné pěstování: podzemnice se dává do země od sebe asi po třiceti oříšcích na deset palců. Lusky uzrají obyčejně tak za sto dvacet až sto čtyřicet dní po vysetí…"

"Víš, Stingo, něco mě napadlo," přerušila konečně Sophie můj monolog. "Je to něco hrozně důležitého."

"Co?" zeptal jsem se.

"Nedovedu řídit. Nedovedu řídit auto."

"No a?"

"Budeme přece žít na farmě. A jak říkáš, všude bude hodně daleko. Budu se muset naučit jezdit s autem, ne? V Polsku jsem se to nenaučila – auto měl jen málokdo. Člověk se tam učil jezdit, teprve až byl starší. A tady – Nathan sliboval, že mě naučí, ale nikdy na to nedošlo. Určitě se budu muset naučit řídit."

"To je jednoduchá věc," odpověděl jsem. "Já tě naučím. Je tam už dodávka. Ostatně ve Virginii nedělají s řidičáky žádné problémy. Panebože," vzpomněl jsem si najednou, "pamatuju, že já dostal řidičák na své čtrnácté narozeniny. A legálně, prosím!"

"Ve čtrnácti?" řekla Sophie.

"Bože můj, já ti vážil nějakých devadesát liber a sotva jsem viděl přes volant. Vzpomínám, že ten policajt, co se mnou dělal řidičskou zkoušku, se podíval na tatínka a řekl: ‚To je váš syn, nebo je to trpaslík?' Ale řidičák jsem dostal. To je prostě Jih… Na Jihu je vždycky cosi zvláštního, i v docela triviálních věcech. Vezmi si například tu otázku mládí. Na Severu bys nikdy tak mladá řidičský průkaz dostat nemohla. Je to skoro, jako by člověk na Jihu dospíval daleko mladší. Snad to má cosi společného s časnější vyspělostí a zralostí. Jako v tom vtipu, jaká že je v Mississippi definice panny: dvanáctileté děvčátko, které dovede utíkat rychleji než táta." Spokojeně jsem se tomu zasmál a po dlouhých hodinách to byl první náznak čehosi, čemu by se vzdáleně dalo říkat humor. A najednou se ve mně opět ozval ten hlad odjet do Southampton County a začít něco pěstovat v zemi, a já jej pociťoval se stejnou intenzitou, jako se ozývala má potřeba spolykat pár proslulých Herzogových krabích bochánků. Začal jsem na Sophii bezmyšlenkovitě žvanit, jako bych úplně zapomněl, co mi právě vypověděla, a vůbec nebral na vědomí křehkou náladu, jakou v ní musela ona zpověď vyvolat.

"Podívej se," řekl jsem tím nevýstavnějším hlasem farářského rádce, "podle některých drobností, cos řekla, si zřejmě myslíš, že se tam dolů nebudeš tak trochu hodit. Ale poslyš, nic nemůže být dál od pravdy. To víš, že se můžou ze začátku chovat trochu zdrženlivě – a ty si budeš dělat hlavu, že jsi cizinka a že to je poznat na tvé výslovnosti a tak dále –, ale já ti něco povím, Sophie, děvenko, Jižani jsou nejupřímnější lidé v Americe, a když se s tebou seznámí blíž, nikdo tě tak nepřijme jako oni. Nejsou jako ti chuligáni a vykukové z velkých měst. Takže si nedělej žádné starosti. Samozřejmě že jistým způsobem se budeme taky muset přizpůsobit. Jak jsem už říkal, svatba se bude muset odbýt dost brzo – to víš, abychom se vyhnuli zlým řečem a tak. Takže jakmile se tam trochu obeznámíme, pár rodinám se představíme – to zvládneme za několik dní –, sepíšeme obrovský seznam nákupů, vezmeme dodávku a pojedeme do Richmondu. Budeme toho ještě tolik potřebovat. Všecko základní tam sice už je, ale budeme potřebovat ještě spoustu dalších věcí. Jak jsem ti říkal, gramofon a fůry desek. A pak taky půjde o svatební šaty. Samozřejmě že na svatbu se budeš chtít pěkně ustrojit, takže v Richmondu se poohlédneme po kšeftech. To víš, Paříž to nebude, ale některé obchody mají skutečně úroveň…"

"Stingo!" prudce mě přerušila. "Prosím tě! Prosím tě! Jen to všechno proboha tolik nežeň, s těmi svatebními šaty a tak. Co si myslíš, že teď právě mám v kufru? Co?" Hlas jí zesílil, nazlobeně se roztřásl a zaznívalo z něho hněv, jaký se na mou hlavu ještě téměř nikdy nesesypal.

Zůstali jsme stát a já se otočil a podíval se jí do tváře stopené ve stínech studeného večera. Oči měla posmutněle zastřené, nešťastné, a mě až píchlo u srdce, když jsem si uvědomil, že jsem řekl něco nevhodného. "Co?" zeptal jsem se hloupě.

"Svatební šaty," řekla trpce, "svatební šaty od Sachse, koupil mi je Nathan. Já žádné svatební šaty nepotřebuju. Copak nevidíš, že…"

Ano, skutečně jsem viděl. A z toho, co jsem viděl, jsem byl náhle hrozně nešťasten. Vypadalo to zle. V tom okamžiku jsem si uvědomil, jaká dálka nás odděluje – nesnesitelná dálka, a já si v těch svých iluzorních snech o jižním hnízdečku lásky neuvědomil, že ta dálka nás od sebe dělí jako široká rozvodněná řeka a zabraňuje našemu skutečnému sblížení. Aspoň na úrovni pravé lásky, po jaké jsem tak toužil. Nathan. Stále byla dokonale ponořena v Nathanovi, tak hluboce, že dokonce i to svatební oblečení, které s sebou vezla tak daleko, pro ni muselo mít nesmírnou důležitost, hmatatelnou i symbolickou. A náhle jsem pochopil další pravdu: jak to ode mě bylo směšné, když jsem uvažoval o svatbě a blažených manželských letech někde na staré jižní plantáži, když žena mých vášní – která tu přede mnou stála s unaveným obličejem staženým bolestí – se vleče se svatebními šaty, v nichž doufala oblažit muže, kterého miluje až k smrti. Kristepane, jak jsem mohl být tak hloupý! Jazyk mi zdřevěněl, hledal jsem slova, ale nebyl jsem s to říct nic. Nad Sophiiným ramenem se zvedal proti nočnímu nebi monolit George Washingtona jako svítící dýka, kolem se snášel říjnový opar a dole u jeho podstavce se hemžily maličké postavy lidí. Bylo mi slabo, padla na mě beznaděj a uvnitř jako bych se úplně sesypal. Každá uplynuvší vteřina jako by ode mě Sophii unášela pryč rychlostí světla.

Přesto však polohlasem říkala nějaká slova, kterým jsem nerozuměl. Ze rtů jí splynul jakýsi sykavý, téměř neslyšitelný zvuk, a přímo tady na Constitution Avenue se mi najednou vrhla do náručí. "Stingo, Stingo," šeptala, "prosím tě, odpusť mi to. Nechtěla jsem se na tebe tak rozkřiknout. Pořád chci s tebou do Virginie. Skutečně chci. A pojedem zítra, viď? Totiž, to jen když ses zmínil, že bychom se vzali, to mě… to mě tak strašně sebralo. Najednou jsem si vším nebyla jistá. Chápeš?"

"Ano" odpověděl jsem. A samozřejmě že jsem ji opravdu pochopil, i když s tak tupým zpožděním. Pevně jsem ji sevřel v náručí. "Samozřejmě, že tě chápu, Sophie."

"Ano, pojedeme zítra na farmu," tiskla mě, "opravdu pojedeme. Jenom, prosím tě, nemluv o svatbě. Prosím tě."

V tu chvíli jsem si též uvědomil, že mou křečovitou euforii provázelo ještě něco jiného. Totiž v mé úporné snaze malovat různými barvami sobě i jí půvaby té zahrady pozemských blažeností daleko od blátivých bažin, kde nebzučí žádné masařky, kde nepřestávají nikdy fungovat pumpy, kde se vždycky urodí, kde nejsou na bavlníkových plantážích žádní navztekaní, mizerně placení černí dělníci a kde nepáchne prasečí hnůj, byla silná příměs eskapismu; sice jsem věřil otci, ale přece jsem nemohl vědět, jestli ta stará krásná farma U pěti jilmů není náhodou pěkně špinavá díra a poničená troska, a vlákat proradně Sophii na nějakou polozbořenou Tabákovou cestu by bylo něco neodpustitelně hanebného. Všecko jsem to pustil z hlavy, o něčem podobném už jsem nemohl ani uvažovat. Ale v tu chvíli mě znepokojovala ještě víc jedna okolnost. Bylo teď totiž úděsně jasné, že ta bublinková lázeň naší dobré nálady vyšuměla, že je s ní konec, že je mrtvá. Když jsme se zase vydali na naši procházku Washingtonem, byla Sophiina těžkomyslnost zřetelně viditelná, skoro hmatatelná, a vznášela se kolem ní jako mlha a člověk měl dojem, že kdyby vztáhl ruku, musela by mu tím jejím zoufalstvím zvlhnout. "Stingo, já se tak šíleně potřebuju něčeho napít," řekla.

Kráčeli jsme večerem v naprostém mlčení. Přestal jsem ji upozorňovat na pamětihodnosti hlavního města a nechal jsem té pózy profesionálního průvodce, jíž jsem chtěl na počátku naší pouti Sophii povyrazit. Snažila se sice, jak jen mohla, ale bylo mi jasné, že není s to setřást hrůzu, kterou se konečně rozhodla dostat ze svého nitra v malém pokojíku našeho hotelu. A nedokázal jsem to ani já. Tady, na Čtrnácté ulici, v chladivém večerním vzduchu počínajícího podzimu s vůní jablečného moštu, se stylovými pravoúhlými prostory L'Enfantovy koncepce, které zářily všude kolem nás, bylo úplně jasné, že ani Sophie, ani já nemůžeme ocenit estetickou symetričnost města ani jeho atmosféru zdravého a blahodárného klidu. Washington se náhle stal vzorově americkým, sterilním, geometrickým, neskutečným. Tak jsem se se Sophií ztotožnil, že jsem si připadal jako Polák, kterému tepnami a žilami proudí zkažená evropská krev. Mou duší pořád obcházel přízrak Osvětimi. Copak se to nikdy nijak neuzavře? Copak to nikdy nebude mít žádný konec?

Když jsme pak seděli u stolečku nad hladinou Potomaku s jiskřícími odlesky měsíce, zeptal jsem se přec jen nakonec Sophie, jak to dopadlo s jejím chlapcem. Sophie se nejdřív napila whisky a pak řekla: "Jsem ráda, že ses na to zeptal, Stingo. Myslela jsem si, že se zeptáš, a přála jsem si to, protože jsem to sama nějak ze sebe nemohla dostat. Ano, máš pravdu. Často jsem si myslela: Kdybych jen věděla, co se stalo s Janem, kdybych ho mohla najít, to by mě zbavilo všeho toho smutku, co mě vždycky popadá. Kdybych Jana našla, to by mě třeba – víš, to by mě asi jediné zachránilo ode všech těch příšerných pocitů, jaké pořád mívám, od té touhy, kterou jsem v sobě pořád nosila a ještě nosím – abych totiž mohla se životem skoncovat. Říct sbohem tomuhle světu, který je tak záhadný a podivný a… a tak pomýlený. Kdybych toho svého chlapce mohla najít, to by mě myslím zachránilo.

Možná že by mě to spasilo i od té viny, jakou pociťuju za osud Evy. Vím, že bych neměla mít ten pocit, jako bych se dopustila něčeho zlého. Dnes vidím, že to bylo cosi, nad čím jsem nemohla – víš – mít žádnou vládu, ale je to pořád tak příšerné, když se tolikrát, tolikrát ráno probudím a ta vzpomínka mi ihned vytane na mysli, a musím s tím žít. A když k tomu přidáš všechny další špatnosti, kterých jsem se dopustila, stává se pro mě všechno naprosto nesnesitelné. Nesnesitelné.

Mnohokrát, mnohokrát jsem už uvažovala, jestli vůbec existuje možnost, že by byl Jan přežil a že teď někde žije. Jestli Höss udělal, co slíbil, pak by Jan ještě přece jen mohl žít, někde v Německu. Ale myslím, že bych ho teď po tolika letech stejně už nenašla. Odebrali těm dětem v akci Lebensborn všechno, co by je mohlo nějak identifikovat, ihned jim změnili jména a rychle je poněmčili – ani bych nevěděla, kde mám začít. Totiž jestli vůbec někde v Německu je. Když jsem byla v táboře koncentráčníků bez domova, ve dne v noci jsem nemyslela na nic jiného, než že se vzpamatuju a uzdravím a pojedu do Německa najít svého chlapce. Ale seznámila jsem se tam s jednou Polkou – pamatuju se, že byla z Kielce – a ta měla ten nejtragičtější a nejzoufalejší výraz v obličeji, jaký jsem u někoho v životě viděla. Věznili ji v Ravensbrücku. Přišla taky v akci Lebensborn o dítě, o malou holčičku, a po válce jezdila měsíce a měsíce po Německu a hledala a

hledala. Ale holčičku nenašla. Říkala, že většinou nikdo svoje děti nenašel. Že ji nenašla, bylo samo o sobě hrozné, ale to hledání bylo ještě hroznější. Úplná muka. Nejezděte, varovala mě, nejezděte. Když to uděláte, budete svoje děti vidět v těch rozbombardovaných a zničených městech všude, na každém rohu, v každém hloučku školáků, v autobusech, v autech, budou na vás mávat z hřišť, jenomže žádné nebudou vaše. A tak vám bude srdce pukat stokrát za den a nakonec zjistíte, že je to skoro horší než vědomí, že vaše dítě je mrtvé.

Ale abych ti upřímně řekla, nezdá se mi, že by pro mě byl Höss někdy něco udělal, a myslím si, že Jan zůstal v táboře, a jestli tam zůstal, pak vím jistě, že nežije. Když jsem byla sama v Brzezince tak hrozně nemocná, bylo to tu zimu před koncem války, neměla jsem o tom tušení a dověděla jsem se to až později, protože jsem na tom byla tak hrozně špatně, že jsem skoro mohla umřít – ale tehdy se SS potřebovalo zbavit zbývajících dětí v táboře, bylo jich v dětském lágru několik set. Rusové se blížili a esesáci potřebovali nějak ty děti likvidovat. Většinou to byly polské děti; židovské děti už byly všecky mrtvé. Nejdřív je chtěli spálit v šachtě nebo postřílet, ale pak se rozhodli udělat něco, co nezanechá příliš nápadné svědecké stopy. V mrazu nechali děti odpochodovat k řece, nakázali jim, aby svlékly šaty, namočily je ve vodě, jako by je chtěly vyprat, a pak jim poručili mokré šaty zase obléct. Nato je nechali pochodovat zpátky do tábora, kde děti žily, a uspořádali před táborovými baráky nástup. A děti tam stály v těch mokrých šatech. Nástup s předčítáním jmen trval dlouhé hodiny a děti musely stát promočené a promrzlé až do noci. Všechny z toho příšerného prochladnutí zemřely. Buď na fyzické vyčerpání, anebo na zápal plic, rychle. Myslím, že Jan musel být mezi nimi…

Jenže nevím," řekla Sophie, upírajíc na mě pohled svých očí bez slz, ale řekla to s poněkud nezřetelnou výslovností, kterou způsobily všechny ty sklenky alkoholu, jenž však zároveň její tak zmučené paměti poskytl milosrdné otupující opium. "Je lepší vědět, že dítě zemřelo, i když tak hroznou smrtí, anebo vědět, že žije, ale že už je člověk nikdy víckrát nespatří? Nejsem si ani jedním, ani druhým jistá. Dejme tomu, že bych byla volila Jana a řekla, ať odvedou jeho… ať on jde nalevo místo Evy. Změnilo by se tím něco?" Odmlčela se a zahleděla se do večerní tmy někam ke břehům Virginie, kam jsme spolu měli dojet, vzdálená obrovitými prostorami času a místa od své vlastní temné, prokleté a – pro mě stále ještě v tu chvíli – nepochopitelné historie. "Ničím by se nic nezměnilo," řekla. Sophie si nikdy nepotrpěla na herecká gesta, ale poprvé za ty měsíce, co jsem ji znal, udělala něco podivného: ukázala doprostřed své hrudi, pak jako by prsty poodhalila neviditelný závoj a za ním jako kdyby chtěla zjevit srdce, zjitřené tak zoufale, jak si jen lidská mysl dovede představit: "Jenom tohle se myslím změnilo. Proměnilo se v kámen."

Věděl jsem, že bude nejlíp, když si před naší další cestou dolů na farmu dobře odpočineme. Prostřednictvím nejrůznějších konverzačních triků včetně využití dalších zemědělských znalostí, to vše okořeněno bodrými jižanskými vtipy, které jsem byl s to vyhrabat z paměti, jsem přece jen Sophii rozptýlil aspoň natolik, že přestála večeři. Pili jsme, jedli krabí bochánky a jakžtakž jsme zapomněli na Osvětim. Kolem desáté už byla zase dost opilá a chůze jí dělala potíže – stejně tak jako mně, díky obrovské dávce spořádaného piva –, takže jsme zpátky do hotelu jeli taxíkem. Když jsme dorazili k ušmudlaným mramorovým schodům hotelu Congress a vstoupili do haly páchnoucí tabákem, skoro mi na rameni usínala, a když jsme jeli výtahem do pokoje, opřela se o mě celou vahou a pevně se mě držela. Beze slova se vrhla na pérovanou postel, ani si nesundala šaty a ihned usnula. Přikryl jsem ji, svlékl se do spodků, lehl si vedle ní a usnul jako dřevo. Aspoň na nějakou dobu. Pak na mě přišly sny. Zněl v nich stále hlahol zvonů, ne sice nehudební, ale bylo to spíš řinčivé, duté protestantské zvonění, jako by zvon byl ulit z laciných kovů; jako by vyzváněl uprostřed mých divokých erotických vizí hlasem hříchu. Reverend Entwistle omámený pivem a v posteli se ženou, která není jeho manželka, byl zřejmě touto ne zcela legální okolností vyveden dokonce ve spánku z míry. Temný osud! Temný osud! hlaholil ten příšerný zvon.

Musely to určitě způsobit ty zbytky kalvinismu ve mně, spolu s mým farářským přestrojením – a jistě i ten hrozný zvon –, že jsem si počínal tak zmateně, když mě Sophie probudila. Bylo to někdy kolem dvou hodin ráno. Měl to být okamžik mého života, kdy mě čekalo doslova vyplnění všech mých snů, protože v tom polosvětle jsem si uvědomil, jak po hmatu, tak pohledem rozespalých očí, že je Sophie nahá, že mi špičkou jazyka proniká do závitů mého ucha a rukou mi hledá mezi stehny. Spím, nebo jsem vzhůru? Všechno to bylo překvapivě sladké jako sen, ale ten sen, ta napodobenina snu se rozptýlila, když jsem zaslechl, jak mi šeptá: "Stingo, Stingo, já to chci." A pak jsem cítil, že ze mě stahuje spodky.

Začal jsem Sophii líbat jako člověk umírající žízní a ona mé polibky opětovala, a po dlouhé minuty jsme přes její zkušené jemně vzrušivé manévry nedělali vůbec nic jiného. Nechtěl bych nijak zvlášť odvádět pozornost ke své neúspěšné reakci a líčit, jak dlouho to trvalo a jaký ta okolnost měla na mě účinek, ale potřebná funkce byla absolutně nulová a já pamatuju, jak jsem si slíbil, že spáchám sebevraždu, jestli se to co nejdřív nezlepší. Ale on zůstával v jejích prstech pořád jako malý ochablý červ. Sklouzla po mém břiše níž a zkoušela to ústy. Pamatuju, jak se jednou při své zpovědi o Nathanovi rozpovídala a Nathan jak prý jí říkal, že "tohle ona dovede snad nejlíp na světě". Možná že měl pravdu; nikdy nezapomenu, s jakým nadšením a přirozeností se mi snažila dokázat svou chuť a touhu, jak pevně zaklekla mezi mýma nohama, sklonila se a vzala do úst toho ne tak již úplně nejscvrklejšího přítelíčka, a jak on, podnícen oněmi zvukově nespoutanými labiálními i linguálními rytmy, vyskočil a zmohutněl a já jen cítil to sladce vzlínavé spojení a od hlavy až po konečky prstů mnou projelo mrazení jako elektrický náboj. "Víš, Stingo," zalapala po dechu, když na okamžik ustala, "ještě počkej, prosím tě." Abych nepočkal. Zůstal bych tam tak ležet, dokud bych nezešedivěl a na hlavě mi nezůstal jediný vlásek.

Varianty sexuální zkušenosti jsou nekonečně pestré a bylo by myslím nadsázkou tvrdit, že jsme se Sophií tu noc dělali všechno, co se dělat dá. Ale určitě jsme zvládli téměř všechno a mně navěky utkvěla v mysli naše oboustranná nevyčerpatelnost. Já jsem byl nevyčerpatelný proto, že mi bylo dvaadvacet a byl jsem panic a konečně jsem v náručí svíral bohyni svých nekonečných fantazií. Určitě vím, že Sophiina touha byla stejně bezbřehá jako má, ale z nějakých složitějších důvodů; jistěže to mělo co společného s její zdravou živočišnou vášnivostí, ale byl to zároveň zoufalý skok do hlubin fyzického zapomnění a útěk od vzpomínek a žalu. A teď vidím, že to bylo ještě něco víc: orgiastický pokus,

jak zahnat smrt. Ovšem to jsem tehdy nebyl s to postřehnout, protože ve mně škubalo jako v útrobách Shermanova tanku, šílel jsem vzrušením a celou noc nevycházel z němého údivu nad naším společným třeštěním. Pro mě to ani tak nebylo první zasvěcení, jako spíš že jsem si tu odbyl dokonalá a plná léta učednická, ba víc, a v nich byla mou milující učitelkou Sophie, která mi nepřestávala šeptat do ucha rozplameňující slova. Připadalo mi, jako bych před sebou viděl řadu živých obrazů, jichž se sám zúčastním a v nichž se názorně předvádějí odpovědi na všechny otázky, kterými jsem měl popletenou hlavu od té doby, co jsem tajně začínal číst manželské příručky a vysedával zbrocený potem nad stránkami Havelocka Ellise a dalších odborníků na sex. Ano, ženské bradavky skutečně pod dotykem prstů vyskakují jako polotuhé gumové kuličky růžové barvy, ale Sophie mě podnítila ještě k sladším radostem, protože mě požádala, abych jí je ještě víc vzrušil ústy. Ano, i klitoris byl opravdu na svém místě co roztomilé malé poupě; Sophie mi naň sama zavedla prsty. A její lůno, ach – bylo opravdu zvlhlé a horké, zvlhlé hladkou tekutinou, která mě překvapovala, a můj ztuhlý nástroj klouzal tím žhnoucím tunelem dovnitř a zpátky hladčeji, než se mi kdy mohlo zdát; a když poprvé mohutně vytryskl kamsi do těch bezedných temných hlubin, slyšel jsem, jak Sophie, přitisknutá k mé tváři, vykřikla, že ten proud přímo cítí. A její lůno chutnalo také báječně, jak jsem objevil později, když zvon na kostele – který již nezněl varovně – odbíjel nocí čtyři; chutnalo po sladkoslaných vodách a já slyšel, jak Sophie vzdychá, když mě při mé rytmické práci jemně vedla.

A pak tu byly všechny slavné pozice. Ne sice těch osmadvacet, které se popisují v příručkách, ale rozhodně mimo tu běžnou aspoň čtyři pět dalších. Když se jednu chvíli Sophie vrátila z koupelny, kde měla schovanou whisky, a rozsvítila a my se milovali v měkkém světle měděné lampy, zjistil jsem ke své radosti, že pozice "žena nahoře" je skutečně tak příjemná, jak líčil dr. Ellis; ani ne tak pro své anatomické výhody (přestože i ty byly báječné, jak jsem si pomyslel, když jsem střídavě laskal Sophiiny prsy a tiskl ji zezadu), jako spíš pro pohled na Sophiinu širokou slovanskou tvář, která se nade mnou zjevila, zamyšlená, se zavřenýma očima a výrazem tak dokonale něžným, hluboce a bezvýhradně stopeným ve vášni, že jsem musel až odvrátit zrak. "Já už zase budu," šeptala mi a já věděl, že je to pravda. Chvíli jsme vedle sebe tiše leželi, ale pak se Sophie beze slova zvedla, klekla a nabídla se mi tak, že se mi v tom okamžiku vyplnily všechny mé sny v krajní apoteóze tělesnosti. Přitiskl jsem se k ní a zaútočil mezi ty dva bílé půlměsíce, a náhle jsem přitom musel zavřít oči a vzpomínám, jak mi hlavou blesklo v podivném záchvatu okamžité poznání, že budu muset přehodnotit všechny pojmy jako "radost", "naplnění" a dokonce i "Bůh". Několikrát jsme na delší chvíli ustali, aby se Sophie mohla napít, přičemž mi sama taky do hrdla nalila trochu whisky s vodou. Pití mě nijak neotupilo, naopak, zostřilo mou obrazotvornost i mou citlivost, takže všechny ty vjemy přede mnou rozkvetly do fantasmagorické krásy… Její hlas mi šeptal do ucha neznámá polská slova, která mě povzbuzovala jako při nějakém závodě a popoháněla mě k jakési věčně se vzdalující cílové pásce. A milovali jsme se ještě na drsné tvrdé podlaze, důvod nejasný, matný, stupidní – proč, proboha? – a pak se najednou začalo rozednívat: obraz jako na pornografickém filmovém plátně – naše bledá propletená těla se odrážejí v zašlém zrcadle na dveřích koupelny. Konečný okamžik šíleného posedlého oněmění – ani polština, ani angličtina, vůbec žádný jazyk, jen dech. Soixante-neuf (pozice doporučovaná lékaři), při které jsem se dusil dlouhé minuty v jejím vlhkém lůně jako v lesních tůních s břehy hebkého mechu a nakonec jsem vytryskl do jejích úst v křeči tak vleklé a prodlužované a slastné intenzity, že jsem téměř vykřikl nebo spíš chtěl pozvednout hlas v nějaké modlitbě – a náhle jsem nevnímal nic, jako bych nějakým milosrdenstvím přestal existovat. A potom jsem spal – byl to spánek, který šel daleko za obyčejný spánek. Jako bych zhasl. Jako bych byl v narkóze. Mrtvý.

Probudil jsem se s tváří zalitou slunečním světlem a s instinktivním nutkáním jsem vztáhl ruku po Sophiině paži, po jejích vlasech, jejím prsu, prostě po něčem na jejím těle. Řečeno přesněji, reverend Entwistle byl připraven k další kopulaci. To ranní rozespalé šátrání byl pavlovovský reflex, jaký jsem zakusil v pozdějších letech často. Ale Sophie byla pryč! Pryč! Její nepřítomnost po tom největším (možná že bych měl říct jediném největším) tělesném sblížení s druhým člověkem, jaké jsem v životě zakusil, na mě působila přízračně, téměř hmatatelným děsem, a rozespale jsem si uvědomil, že to mělo částečně cosi společného s vůní jejího těla, která tu po ní zůstala ve vzduchu jako mlžný opar: pižmová genitální vůně, stále dráždivá, stále lascivní. Rozespale jsem pohlédl do té krajiny zmačkaného ložního prádla, neschopen věřit, že po vší šťastné a vyčerpávající práci můj úd stojí pořád bohatýrsky vzpřímen a funguje v tom okamžiku jako stanová podpěra ošumělé a umolousané přikrývky. Pak mě ale zachvátila strašná panika, protože v protějším zrcadle jsem zjistil, že Sophie není ani v koupelně, čili že tu není vůbec. Vyskočil jsem z postele, ale v tu chvíli se ozvala kocovina, jako když mě praští do hlavy, a zatímco jsem se zoufale pokoušel dostat do kalhot, zmocnila se mě další panika, nebo spíš bych měl říct, že na mě padla další hrůza: venku opět odbíjel zvon a já počítal údery – bylo poledne! S řevem jsem proklínal rozbitý telefon, ale nic to nepomohlo. Oblečen teprve zpola, zalykaje se nadávkami a výčitkami, naplněn předtuchami zlých zpráv, vyrazil jsem z pokoje ven a řítil se po nouzovém schodišti dolů do haly, kde jeden jediný černošský hotelový sluha zametal mechanickým košťátkem mezi květináči a gumovníky a lenoškami s polámanými pery a přetékajícími plivátky. Spatřil jsem tam však také toho starého fotříka, který mě tu prvně vítal a který klímal za recepční přepážkou a duchem zřejmě jen tupě bloumal v pusté polední prázdnotě hotelové haly. Když mě spatřil, vzpamatoval se a jal se mi vyprávět tu nejhorší novinu, jakou jsem v životě vyslechl:

"Přišla sem dolů velice brzy, reverende," říkal, "tak časně ráno, že mě teprv musela vzbudit." Podíval se na hotelového sluhu: "Kolik myslíš, že bylo, Jacksone?"

"Jo ňák kolem šestý."

"Ano, bylo tak kolem šesté. Akorát se rozednívalo. Vypadala, že je na tom hodně mizerně, reverende." Následovala zřejmě poněkud omluvná pauza. "Totiž, ehm, myslím, že musela vypít pár piv. Vlasy měla rozházené. Sem přišla telefonovat, meziměstsky, Brooklyn, New York. Slyšel jsem, co říká, byl jsem u toho, nešlo to jinak. Mluvila myslím s nějakým mužem. Hrozně se rozplakala a řekla mu, že odtud ihned odjíždí. Pořád na něho volala jménem – byla skutečně rozčilená, reverende. Mason. Jason. Tak nějak."

"Nathan," řekl jsem a slyšel, jak se mi zadrhl hlas. "Nathan! Ježíši Kriste…"

V očích starého recepčního se najednou objevil soucit a účast – citový amalgám, který mi v tu chvíli připadal velice jižní a staromódní. "Ano – Nathan. Nevěděl jsem, co mám dělat, reverende," vysvětloval mi. "Šla pak nahoru a vrátila se s kufrem a tady Jackson ji dovedl na Union Station. Vypadala příšerně rozčilená a já si vzpomněl na vás a napadlo mi, jestli… myslel jsem, že bych vám měl zatelefonovat, jenže bylo ještě brzo. Ale hlavně jsem se do toho nechtěl míchat. Nemám právo do něčeho strkat nos."

"Ježíši Kriste, Ježíši Kriste," opakoval jsem si donekonečna tiše pro sebe, i když jsem si napůl uvědomoval tázavý pohled v očích toho stařík, který jako člen Druhé baptistické církve ve Washingtonu zřejmě vůbec nebyl připraven slyšet z úst kazatelových takové rouhání.

Jackson mě vyvezl zpátky nahoru stařičkým výtahem, o jehož zbytněle zdobnou, nepřátelsky chladnou litinovou stěnu jsem se opřel, s očima zavřenýma, oněmělý, neschopen ničemu uvěřit, natož vše nesmlouvavě přijmout. Ne, až se vrátím, bude Sophie ležet v posteli, její zlaté vlasy budou zářit v kuželi slunečního světla, bude ke mně vztahovat žádostivé milující ruce a zvát mě opět k dalším radostem…

Místo toho jsem našel v koupelně za zrcadlem nad záchodovou mísou zastrčený lístek. Byl spěšně napsán tužkou a skutečně svědčil o tom, že Sophie, jak si nedávno stěžovala, psanou angličtinu příliš dobře neovládá, ale dal se tu vycítit i vliv němčiny, kterou se před tolika lety naučila v Krakově od tatínka a která zůstala vrytá v její mysli s nepředstavitelnou vytrvalostí jako ozdoby vtesané v kameni gotické architektury.

Můj nejdražší Stingo, Ty jsi tak báječný Milenec, že Tě hrozně nerada opouštím, a ještě k tomu Ti ani nedám sbohem, ale musím zpátky k Nathanovi. Věř mi, Ty určitě najdeš nějakou nádhernou Mademoiselle a ta Tě na Tvé farmě učiní šťastlivým. Ty jsi mi hrozně milý – a nesmíš si o mně z toho všeho myslet, že já jsem krutá. Ale když jsem se probudila, pociťovala jsem se tak strašně a byla jsem z Nathana tak hoffnungslos, tak zoufalá, že jsem měla pocit, jako bych měla místo krve v žilách led. Takže musím být zase s Nathanem, ať už to znamená co znamená. Možná že už Tě víckrát neuvidím, ale věř mi: že jsem tě poznala, pro mě znamenalo hrozně mnogo. Jsi úžasný Milenec, Stingo. Připadám si tak špatná, že já teď musím odejít. Odpusť mi, že píšu tak špatnou angličtinu. Mám ráda Nathana, ale teď pociťuju silnou nenávist k životu a k Bohu. Ať jde celý Pan Bůh se vším svým Hände Werk DO HAJZLU. I se životem. I s tím, co zbylo z Lásky.

Sophie

Nedalo se nikdy přesně zjistit, co se odehrálo mezi Sophií a Nathanem, když se tu sobotu vrátila do Brooklynu. Jelikož mi tak podrobně vylíčila ten strašlivý víkend, který prožila předcházejícího podzimu v Connecticutu, byl jsem nejspíš jediný člověk, který je oba znal a měl tušení, co se dálo v jejich pokoji, když se tam sešli naposledy. Ale i já jsem se mohl jen dohadovat; nenechali žádné poslední vzkazy, které by pomohly nalézt k záležitosti klíč. Jak tomu bývá u většiny výjimečných událostí, existovala tu některá nepříjemná "kdyby", kvůli nimž všechno působilo ve zpětném pohledu ještě daleko bolestivěji, zvláště když se uvážily možnosti, jak by se bylo dalo všemu zabránit. (I když nejsem přesvědčen, že by se nakonec proti tomu bylo dalo zásadně něco dělat.) Nejdůležitější z těchto dohadů souvisely s osobou Morrise Finka, který se při svých omezených schopnostech už dříve v celé záležitosti předvedl daleko inteligentněji, než mohl někdo oprávněně očekávat. Nikdo nikdy přesně neurčil, kdy se Nathan vrátil do domu, to znamená během oněch třiceti šesti hodin poté, co jsme se Sophií uprchli a než se pak vrátila i Sophie. Zdá se to divné, že si Fink – který tak dlouho a tak neúnavně sledoval, kdo do domu přichází a kdo odchází – nevšiml, že Nathan někdy v této době proklouzl dovnitř a uzavřel se v Sophiině pokoji. Později se bránil, že Nathana skutečně ani okem nezahlédl, a já jsem opravdu neviděl žádný důvod, abych o tom pochyboval, stejně jako jsem nebral v potaz jeho tvrzení, že vůbec nepozoroval, kdy do domu dorazila Sophie. Za předpokladu, že se na železnici nevyskytly žádné překážky a žádná zpoždění, stejně tak jako že v podzemní dráze šlo všechno podle jízdního řádu, musela se do Růžového paláce vrátit někdy kolem poledne toho dne, kdy ode mě odešla ve Washingtonu.

Finka kladu v této otázce přesunů Nathana a Sophie na klíčové místo, vzhledem k té prosté skutečnosti, že Larry – který se vrátil z Toronta a pospíchal do Flatbushe promluvit si s Morrisem a Yettou Zimmermanovou – požádal správce, aby mu ihned zavolal, kdyby viděl, že Nathan vstoupil do domu. Já jsem dal Finkovi stejné instrukce a Larry navíc ještě podnítil Morrisův zájem tučným spropitným. Ale Nathan se bezpochyby (nelze vůbec říct, v jakém duševním stavu byl a jaký ho vedl motiv) vplížil dovnitř, když se Morris buď nedíval, nebo spal, a Sophiin pozdější návrat prostě musel jeho pozornosti uniknout. Také mám podezření, že když Sophie volala Nathanovi, byl Morris v posteli. Kdyby se byl Fink spojil s Larrym dřív, byl by tam doktor dorazil za pár minut; byl jediný člověk, který to se svým vyšinutým bratrem dovedl, a kdyby ho býval někdo zavolal, vím bezpečně, že závěr této historie mohl být jiný. Možná, že o nic méně katastrofický, ale jiný.

Tu sobotu se snesl na východní pobřeží čas babího léta, přinášející s sebou teplé stálé počasí, mouchy a usměvavé tváře a většině lidí ten absurdně ošidný pocit, že příchod zimy je jenom zlá iluze. To odpoledne ve Washingtonu jsem pociťoval něco úplně obdobného (i když se moje mysl k počasí vůbec neupínala) a dovedu si představit, že něco z toho pocitu musel prožívat i Morris Fink v Růžovém paláci. Později vyprávěl, že zaslechl, jak se shora line dolů hudba, a se vzrůstajícím údivem si uvědomil, že Sophie musí být u sebe v pokoji. To bylo někdy kolem druhé. O hudbě, kterou si tak často Sophie s Nathanem hráli, nevěděl nic a pouze ji hodnotil jako "klasiku" a jednou se mi dokonce přiznal, že je pro něho na porozumění příliš "hluboká", ale že prý mu připadá daleko vkusnější než ty populární břečky, co se linou z rádií a gramofonů ostatních nájemníků.

Rozhodně byl překvapen – vlastně mu to spíš vyrazilo dech, když zjistil, že se Sophie vrátila; okamžitě si její příchod v hlavě spojil s Nathanem a zároveň pocítil varovné nutkání, že by snad měl zatelefonovat Larrymu. Ale o Nathanově přítomnosti v domě neměl sebemenší důkazy, takže s telefonováním váhal, aby nezpůsobil falešný poplach. Tou dobou už měl z Nathana přímo smrtelný strach (před dvěma dny byl večer blízko mě a viděl, jak jsem při telefonické zprávě a

Nathanově výstřelu zděšeně couvl) a zoufale si přál, kdyby se mohl obrátit na policii, když už kvůli ničemu jinému, tak kvůli ochraně. Od posledního Nathanova řádění měl pocit, jako by v atmosféře domu viselo cosi zlověstného, a začínal být z toho vztahu mezi Sophií a Nathanem tak nervózní, roztřesený a nejistý, že by se byl dokonce už vzdal i výhody svého pokoje za poloviční nájemné, výhody, kterou získal co ohodnocení své správcovské funkce, a dokonce prý chtěl říct paní Zimmermanové, že se odstěhuje k sestře do Far Rockaway. Neměl sebemenší pochyby, že Nathan je vlastně tou nejpodivnější variantou golema. Stále trvající hrozba. Jenže Larry výslovně žádal, aby ani on, ani kdokoli jiný v žádném případě neupozorňovali policii. A tak Morris čekal dole vedle dveří do chodby, v letním horku celý lepkavý, a poslouchal tu složitou a nezměřitelně hlubokou hudbu, jež se snášela dolů.

Pak ke svému stále rostoucímu údivu pozoroval, že se dveře nahoře pomalu otevřely, a viděl, že se mezi nimi objevila Sophie. Jak si později uvědomil, nevypadala nijak neobvykle; působila možná trochu unaveně a měla pod očima šedavé stíny, ale její výraz vůbec neprozrazoval žádné napětí, ani sklíčenost, ani žádné jiné "negativní" pocity, jaké by u ní člověk logicky očekával po té kruté zkoušce posledních několika dnů. Dokonce naopak, jak tam tu chvíli stála, hladíc jednou rukou kliku u dveří, přelétl po jejím obličeji záblesk veselí, jako by se chtěla lehce zasmát; rty měla pootevřené a po zářících zubech jí pohrávalo jasné odpolední světlo, ale pak si Morris všiml, že si náhle přejela jazykem po horním rtu, jako by chtěla zadržet slova, která se už už chystala říct. Morris si uvědomil, že ho zahlédla, a v tu chvíli v něm hrklo. Dlouhé měsíce ho totiž přitahovala a její krása mu pořád a den ze dne působila bolest a stále jeho srdce naplňovala směsicí bolesti a palčivé žádosti. Rozhodně si podle něho zasluhovala něco lepšího, než byl ten její mešugener Nathan.

Ale v tom okamžiku jej především upoutalo její oblečení – šaty, které i jeho nezkušenému zraku připadaly jako vyšlé z módy, staromódní, ale nicméně vypočítané na to, aby umocňovaly její výjimečnou krásu: bílé sako s vínově červenou skládanou sukní, kolem krku hedvábný šátek a do čela naražený červený baret. Vypadala jako filmová hvězda z nějaké dřívější éry – jako Clara Bowová, Fay Wrayová nebo Gloria Swansonová, tak nějak. Neviděl ji takhle oblečenou už dřív? S Nathanem? Nemohl si vzpomenout. Morrise krajně vyvedla z míry, ani ne tak tím oblečením, ale prostým faktem, že tam je. Vždyť sotva před dvěma dny večer odešla, s kufříkem a v takové panice a s… To mu taky nešlo na rozum. "Kde je Stingo?" chtěl se už už zeptat přátelsky. Ale než mohl otevřít pusu, popošla několik kroků k zábradlí, naklonila se přes ně a řekla: "Morrisi, prosím vás, mohl byste mi sehnat láhev whisky?" A hodila mu pětidolarovou bankovku, která se třepetavě snášela dolů, až ji chytil ve vzduchu mezi prsty.

Pomalu se došoural přes pět bloků na Flatbush Avenue a koupil sedmičku carstairsu. Cestou zpátky se v dusném horku zastavil na kraji parku, postával a sledoval ruch na hřištích kolem Přehlídkové aleje, kde mladí muži a chlapci kopali do míče, přihrávali si a pokoušeli se vzájemně zastavit, přičemž se s rozkoší častovali obscenitami pronášenými tou známou drsně halasnou hubatou brooklynštinou; řadu dní nepršelo a prach se zvedal ve vířivých sloupech a zasypával křehká stébla trávy a listí na stromech bělavým popraškem. Morris se snadno dal rozptýlit. Na takových patnáct dvacet minut, jak si později vzpomněl, úplně pustil z hlavy, že je na posílce, až prý jej z jeho prázdného povyražení vyburcovala ta "klasika", která se tak halasně linula z okna Sophiina pokoje několik set yardů vzdáleného. Hudba zněla hlučnou veselostí a zřejmě prý v ní převládaly trubky. Připomnělo mu to jeho pochůzku a že Sophie čeká, a proto ihned upaloval zpátky do Růžového paláce, tak rychle, že ho na Caton Avenue (vzpomínal si na všechno velice živě a vybavoval si z toho odpoledne spoustu podrobností) téměř mohl přejet žlutý čisticí vůz Con Edison. Jak se blížil k domu, hudba zněla stále silněji a jeho napadlo, že snad by bylo moudré, kdyby Sophii co nejšetrněji řekl, jestli by gramofon trochu neztišila, ale pak si to rozmyslel: vždyť je nakonec bílý den a navíc sobota a ostatní nájemníci jsou pryč. Hudba se rozlévala utěšeně po celém sousedství. Ať si ten prevít hraje.

Zaklepal u Sophie na dveře, ale nikdo se neozval, zabušil znovu, pořád nic. Postavil whisky na zem k veřejím a vrátil se dolů do svého pokoje, kde strávil asi půl hodiny nad albem zápalkových nálepek. Morris byl sběratel a v pokoji měl také plno uzávěrů od sodovek a limonád. Za chvíli se rozhodl, že si jako obvykle zdřímne. Probudil se hodně pozdě odpoledne a tou dobou už hudba nehrála. Dobře si pamatoval, jaké cítil zlověstné lepkavé dusno; jeho zlé předtuchy jako by plynuly z toho neobvyklého úmorného vedra, jež připomínalo ovzduší kotelny a jež v tom nadcházejícím podvečeru nerozčeřil ani jediný závan větru, takže Morris byl promočený potem. Najednou se v domě rozhostilo neobyčejné ticho, říkal si. Horké nebe nad nejzazšími konturami parku rozčísl blesk a západním směrem dutě zaburácelo. Ve ztichlém potemnělém domě se Morris pomalu zase vydal po schodech nahoru. Láhev whisky stála pořád u dveří. Znovu zaklepal. Hodně užívané dveře byly značně vychozené nebo spíš měly jakousi vůli, čímž se stalo, že mezi laťkou dveřního rámu a dveřmi samými byla dost veliká škvíra, a i když se dveře automaticky zaklapávaly, zevnitř je bylo možno zavírat ještě na další závoru; a tou škvírou Morris viděl, že jsou zevnitř zataženy na řetěz, takže Sophie z pokoje neodešla. Dvakrát třikrát na ni zavolal, ale bylo jen ticho a jeho rozpačitý pocit brzy přerostl v obavy, zvlášť když skulinou nahlédl dovnitř a zjistil, že se v pokoji nesvítí, přestože se rychle stmívalo. A tak se rozhodl, že snad bude nejlíp, když zavolá Larrymu. Doktor dorazil za hodinu a oba dva spolu dveře otevřeli násilím.

Já sám jsem se zatím pekl v pokojíku ve Washingtonu a došel jsem právě tou dobou k rozhodnutí, které mi úplně zabránilo, abych měl na průběh dalších událostí jakýkoli vliv. Sophie měla proti mně dobrých šest hodin náskok; ale i tak, kdybych se byl za ní bez odkladu pustil, mohl jsem do Brooklynu dorazit včas a odvrátit tu ránu, která hrozila zásahem. Ale já se zatím soužil a trápil a z důvodů, kterým dodnes přesně nerozumím, jsem se rozhodl jet na jih do Southamptonu bez ní. Myslím, že mé jednání musel asi ovlivnit prvek jakéhosi rozladění: podráždění a zlost nad jejím útěkem, bodání skutečné žárlivosti a nakonec i hořký poraženecký závěr, že se od té chvíle může o svůj zadek starat sama. Nathan, ten šmuk! Udělal jsem, co jsem mohl. Ať si jde zpátky za tím svým bláznivým židáckým šamstrem, za tím icikem pitomým. Takže jsem nejdřív spočítal v peněžence své tenčící se jmění (ironií náhody jsem pořád ještě žil z Nathanova daru), odtáhl z hotelu, zbrocen potem nejasného antisemitismu, a vlekl se přes řadu bloků horkem hodným džungle na autobusové nádraží, kde jsem si koupil lístek na dlouhou cestu do Franklinu ve Virginii. Rozhodl jsem se, že

na Sophii zapomenu.

To bylo asi v jednu hodinu odpoledne. Ani jsem si to vlastně neuvědomoval, ale prodělával jsem hlubokou krizi. Ve skutečnosti mě to hanebné obludné zklamání – ta zrada! – tak trápilo, že jsem začínal pociťovat v rukou a nohou jakési chvění, které hrozilo proměnit se v tanec sv. Víta. Mezitím se moje nepříjemně zjitřená smyslová kocovina proměnila v bolesti ukřižovaného včetně neuhasitelné žízně, a když se autobus proplétal těžce propustným dopravním ruchem Arlingtonu, stihl mě náhle záchvat úzkosti, který všechny mé psychické monitory hlásily jako vážné nebezpečí a vysílaly mým tělem bleskové varovné signály. Hodně způsobila whisky, kterou mi do hrdla vlila Sophie. V životě se mi tak neovladatelně nerozechvěly prsty a nepamatuji se, že bych si byl kdy tak těžko zapaloval cigaretu. Zvláštní přízračnou atmosféru ještě zvyšovala měsíční krajina ubíhající kolem, takže má skleslost a strach nabývaly obludných rozměrů. Šedivá předměstí, vysoké kasárenské věznice, široký Potomac lepkavý splašky. Ještě když jsem byl malý chlapec – a nebylo tomu tak dlouho –, tonuly jižní okrajové končiny Washingtonu ve snovém prašném oparu a působily spíš jako sled bukolských křižovatek. Panebože, podívejte se na ně teď! Úplně jsem zapomněl na chorobu, kterou můj rodný stát tak náhle prodělal; obscénní plodná městská ošklivost Fairfax County, nafouklá válečnými zisky, se míhala před mýma očima jako halucinační replika Fort Lee v New Jersey a obdoba všudy se valícího betonového moru, což všechno, jak jsem se bláhově domníval, jsem předchozího dne měl nechat jednou provždy za sebou. Yankeeský karcinom, který prorůstá do mého milovaného Starého království, ne? Kousek dál na Jihu se všecko sice určitě změní, ale nicméně zatím jsem musel složit svou křehkou lebku na opěradlo, svírán křečemi strachu a vyčerpání, jaké jsem dosud v životě nepoznal.

Řidič vyvolával: "Alexandria." A zde jsem pochopil, že musím z autobusu vystoupit. Pomyslel jsem si, co by asi řekl nějaký asistent místního špitálu, kdyby uviděl takovýhle vyzáblý pomatený zjev v pomačkaném pruhovaném sáčku z bavlněné látky, který si koleduje, aby ho strčili do svěrací kazajky. (A neuvědomil jsem si právě v tomto okamžiku naprosto bezpečně, že už nikdy víckrát nebudu žít na Jihu? Myslím, že ano, ale dodnes to nevím jistě.)

Přesto jsem se jakžtakž ovládl a všecky skřítky neurastenie odrazil. Sítí meziměstských dopravních prostředků (včetně taxíku, který mě téměř přivedl na mizinu) jsem se dostal zpátky na Union Station právě včas, abych stihl ve tři hodiny vlak do New Yorku. Dokud jsem se neusadil v dusném voze, nedovolil jsem si žádné představy Sophie ani žádné vzpomínky. Milosrdný bože, ta moje zbožňovaná Polka se vrhá vstříc smrti! V jakémsi až ohromujícím jasnozření jsem si najednou uvědomil, že jsem ji během svého nezdařeného vpádu do Virginie zapudil ze svých myšlenek jen z toho prostého důvodu, že mi mé podvědomí zakázalo předvídat nebo akceptovat, čím se má mysl obírala v tu chvíli již téměř s trýznivou naléhavostí: že se jí stane něco hrozného, stejně tak jako Nathanovi, a že moje zoufalá cesta do Brooklynu v žádném směru nemůže změnit osud, jemuž jdou oba vstříc. Chápal jsem to nikoli proto, že jsem měl onu předtuchu, ale protože jsem byl předtím celou dobu svéhlavě slepý nebo připitomělý nebo obojí. Copak se to nedalo vyčíst z jejího posledního vzkazu, a tak jasně, že by si pravý význam domyslilo i nezkušené šestileté děcko, a nedopustil jsem se zločinné nedbalosti, když jsem místo bezhlavé autobusové jízdy přes Potomac nespěchal ihned za ní? Zachvátila mě hrozná trýzeň. Což se k té vině, která ji vraždila stejně, jako kdysi zavraždili její děti, musí nyní připojit ještě i moje vina, že jsem se dopustil toho hříšně slepého opominutí, jež pomůže zpečetit její osud tak jistě jako Nathanovy ruce? Řekl jsem si: Panebože, kde je telefon? Musím varovat Morrise Finka nebo Larryho, než bude po všem. Ale právě když mě napadla tahle myšlenka, vlak cukl a pomalu se rozjížděl a já věděl, že teď se s nimi nespojím dřív, než…

A tak jsem se oddal bizarní náboženské křeči, krátké, ale o to intenzivnější. Bible – kterou jsem s sebou nosil s časopisem Time a washingtonskou Post – mě provázela na mých poutích po léta. Samozřejmě že také sloužila jako součást mého kostýmu co cestujícího reverenda Entwistla. Nebyl jsem v žádném ohledu příliš nábožensky myslící člověk a v Písmu svatém jsem viděl hlavně literární záležitost, pramen, z něhož jsem čerpal různé narážky a citáty hodící se postavám v mém románu, z nichž jedna či dvě byly dosti bigotní. Pokládal jsem se za agnostika, dostatečně emancipovaného od okovů víry a dostatečně silného, než abych se obracel na pochybného mátožného obratlovce v podobě nějakého božstva, a to dokonce ani v době zkoušek a utrpení. Ale když jsem tam tak seděl – opuštěný, nevýslovně vyčerpaný, vyděšený a naprosto ztracený –, pochopil jsem v tu chvíli, že musím všechny své dosavadní berličky zahodit a že ani Time, ani Post na mé utrpení nedávají lék. Na sedadlo vedle mě se vměstnala mohutná a majestátně rozložitá dáma s pletí barvy kakaového máslového cukroví a naplnila celý okolní prostor aromatickou vůní otočníku. Uháněli jsme na sever a opouštěli District of Columbia. Pootočil jsem se na ni, protože jsem si uvědomoval, že na mě upřeně hledí. Přátelsky si mě prohlížela velkýma vlhkýma očima hnědé barvy a velikosti platanových plodnic. Usmála se, s hvízdnutím vzdychla a její výraz mě zalil mateřskou účastí, po jaké jsem v té beznadějné chvíli z hloubi svého srdce toužil. "Synku," pravila tónem, jehož výraz dosahoval neuvěřitelného rozsahu od hluboké víry až k dobrému rozmaru, "je jenom jedna dobrá kniha. A tu držíš akorát v ruce." Když bylo tedy formalitám učiněno zadost, vyndala má spolupoutnice z nákupní tašky vlastní bibli, pohodlně se opřela a začetla se do ní, vzdychajíc zjihle potěšením a mlaskajíc zvlhlými rty. "Věř v Jeho slovo," připomněla mi, "a budeš vykoupen – to je to pravé evangelium a Boží pravda. Amen."

Odpověděl jsem "Amen" a otevřel jsem bibli přesně uprostřed, kde jsem podle vzpomínek z idiotské sobotní školy musel objevit Žalmy Davidovy. "Amen," řekl jsem ještě jednou. Jako laň dychtí po bystré vodě, tak dychtí duše má po tobě Bože!… Propastná tůně na tůni volá v hukotu řvoucích peřejí tvých, všechny tvé příboje, tvá vlnobití se přese mne valí. Náhle se mě zmocnil pocit, že se musím ukrýt před zraky všech lidí. Vrhl jsem se k umývárně, zamkl jsem se, posadil jsem se na mísu a čmáral do zápisníku apokalyptická poselství sobě samému, jejichž obsahu jsem téměř nerozuměl, přestože se řinula z mého zjitřeného vědomí: poslední zprávy zatraceného třeštícího člověka, který hyne kdesi v nejzazším a nejzpustošenějším koutě země a hází láhve s šílenými čmáranicemi do černého lhostejného proudu věčnosti. "Proč pláčeš, synku?" zeptala se mě má sousedka, když jsem později opět padl vedle ní. "Někdo ti ublížil?" Nedovedl jsem jí odpovědět, ale ona ukázala na bibli, a za chvíli jsem se natolik zmátořil, že jsme spolu začali unisono

číst a pozvedli hlasy v harmonickém naléhavém žalozpěvu, který se nesl nad klapotem vlaku. “Žalm osmdesátý osmý,” navrhl jsem. Na to ona odpověděla: “To je moc krásný žalm.” Hospodine, Bože spasení mého, ve dne i v noci k tobě volám. Vstupiž před obličej tvůj modlitba má, nakloň ucha svého k volání mému. Neboť jest naplněna trápením duše má… četli jsme nahlas přes Wilmington, Chester až za Trenton a občas jsme se dostali až k Šalamounovi a Izaiáši. Po nějaké době jsme zkusili Kázání na hoře, ale to na mě nějak nezabíralo; velkolepý starý hebrejský žalozpěv působil zřejmě daleko očistněji, a tak jsme se vrátili k Jobovi. Když jsem konečně zvedl oči a vyhlédl okénkem, venku se už setmělo a na západním obzoru žíhaly oblohu zelenavé blesky. Černá kněžka, ke které jsem přilnul a kterou jsem si vlastně zamiloval, vystoupila v Newarku. “Všechno bude v pořádku,” předpovídala.

Ten večer vypadal Růžový palác zvenčí jako kulisa v efektní drsné detektivce, jakých jsem vídal stovky. Dodnes si jasně pamatuju ten pocit akceptace, když jsem přicházel po chodníku blíž – tu snahu nedat se ničím překvapit. Byly tu všechny symboly smrti, jak jsem je tušil: sanitky, požárníci, pohotovostní vozy, policejní auta s pulzujícím rudými světly – těch tu byl skutečně nepoměrný nadbytek, jako by v tom zchátralém domě došlo k nějakému hroznému masakru, a zatím se jen dva lidé dobrovolně rozhodli pro téměř důstojný konec a oba ulehli k spánku. Všechno bylo stopeno v acetylenové záři reflektoru a příchod zahrazoval chmurný zátaras s nápisem na lepence – Vstup zakázán – a všude kolem postávaly hloučky drsně vyhlížejících policajtů, kteří žvýkali a lhostejně se plácali po vypasených zadcích. S jedním jsem se začal přít – byl to ošklivý cholerický Ir – a uplatňoval jsem právo na vstup dovnitř a nebýt Larryho, byl bych venku asi uvízl na celé hodiny. Zahlédl mě, řekl cosi velice rázně té otlemené bestii, načež mi dovolili vejít do předsíně v přízemí. Ve svém pokoji jsem zahlédl dokořán otevřenými dveřmi Yettu Zimmermanovou: napůl seděla, napůl ležela zhroucená v křesle a nepřítomně si cosi pro sebe mumlala v jidiš. Zřejmě se o všem právě dověděla a její široká vlídná tvář, obyčejně obraz pohody, byla smrtelně bledá a zračil se v ní otupělý výraz šoku. Kolem ní kroužil saniťák, připravený poskytnout jí každou chvíli injekci. Larry mě mlčky vedl vzhůru kolem skupinky odpudivých policejních reportérů a několika fotografů, kteří reagovali na jakýkoli pohybující se objekt explozí blesků. V patře visel nad zemí takový cigaretový dým, že mi na okamžik připadalo, jako by tu předtím hořelo. U vchodu do Sophiina pokoje stál Morris Fink, ještě smrtelněji bledý než Yetta a s výrazem člověka, kterého skutečně postihla veliká ztráta, a hovořil chvějícím se hlasem s detektivem. Dal jsem se s Morrisem do řeči a dost dlouho s ním rozprávěl. Něco mi vykládal o tom odpoledni a o hudbě. A pak tam byl ten pokoj, měkce zářící za vypáčenými dveřmi pastelově korálovou červení.

Zamžoural jsem do šera uvnitř, až jsem pomalu rozeznal Sophii a Nathana, kteří leželi na meruňkově oranžové přikrývce. Byli oblečeni jako kdysi tu neděli, kdy jsem je poprvé viděl spolu – ona ve svých sportovních svrškách z dávno minulých let, on v šedivém flanelovém obleku s širokými bílými proužky, v kterém vypadal jako úspěšný hazardní hráč. Takto oblečeni, ale vleže a svírajíce jeden druhého v náručí, vypadali z místa, kde jsem stál, pokojně jako dva milenci, kteří se z rozvernosti oblékli na odpolední procházku, jenže pak se náhle rozhodli lehnout si a buď si zdřímnout, nebo se líbat, či milovat, anebo jen tak si šeptat milé důvěrnosti, a ustrnuli v tomto hrobě a v tom něžném obětí navždy.

“Být vámi, do obličeje bych se jim nedíval,” varoval mě Larry. Po odmlce pak dodal: “Ale netrpěli. Byl to kyanid sodný. Konec nastal v několika sekundách.”

Ucítil jsem, jak se pode mnou náhle podlomila kolena, a až jsem se zastyděl, protože bych byl téměř upadl nebýt Larryho, který mě zachytil a podržel. Pak jsem se vzpamatoval a vešel dovnitř.

“Kdo je to, doktore?” zeptal se policista a chtěl mi zastoupit cestu.

“Člen rodiny,” odpověděl Larry a mluvil pravdu. “Pusťte ho dovnitř.”

V místnosti už toho nebylo mnoho, co by se dalo k záležitosti nějak přičíst nebo od ní odečíst či co by mohlo podat nějaké vysvětlení o mrtvé dvojici na loži. Nevydržel jsem se na ně dívat. Z nějakého důvodu jsem popošel ke gramofonu, který se zřejmě automaticky vypnul, a pohlédl jsem na naskládanou hromadu desek, které hráli Sophie s Nathanem to odpoledne. Purcellova skladba Trumpet Voluntary, Haydnův cellový koncert, část Pastorální symfonie, nářek pro Eurydiku z Gluckova Orfea – mezi desítkami šelakových desek, jež jsem sundal z vřetene. Byly tam také dvě skladby, jejichž názvy pro mne měly zvláštní význam, i když jen tím, co znamenaly pro Sophii a Nathana. Jedna byla Larghetto z Mozartova klavírního koncertu B dur – posledního, který napsal – a já byl mnohokrát se Sophií, když si jej hrála, natažená na posteli, s jednou rukou přes oči, zatímco se sladké tragické tóny linuly pokojem. Když jej Mozart psal, byl již blízko konci života; byl to snad důvod (pamatuji se, jak o tom nahlas uvažovala), proč je ta hudba naplněná rezignací, jež se téměř blíží radosti? Kdyby v životě byla měla to štěstí a stala se pianistkou, pokračovala, tohle by byla jedna z prvních skladeb, kterou by se naučila zpaměti a na níž by ovládla každý odstín toho, čemu říkala “od věků do věků”. Tehdy jsem o Sophiině historii ještě nevěděl téměř nic a nemohl jsem ani plně pochopit, co po chvilce o skladbě řekla: když ji poslouchá, vždycky prý si vybaví děti hrající si za soumraku a slyší jejich vysoké vzdálené hlasy, zatímco se na poklidný zelený trávník snášejí stíny noci.

Do pokoje vešli zřízenci z márnice, oblečení v bílých pláštích, a šustili igelitovými pytli. Druhou skladbu poslouchali Sophie s Nathanem celé léto. Nechci této okolnosti podkládat větší význam, než si zaslouží, protože Sophie s Nathanem dávno opustili víru. Ale deska spočívala nahoře na ostatních, a když jsem ji kladl zpátky, napadla mě nostalgická myšlenka, že snad v těch posledních mukách – či extázi nebo jaký stav posledního nazření je před vstupem do temnoty spojil – slyšeli znít: Jezu, radosti lidské touhy.

Tyto poslední řádky by se myslím měly jmenovat nějak jako “Studie ve zdolávání žalu”.

Pohřbili jsme Sophii a Nathana vedle sebe na jednom hřbitově v Nassau County. Šlo to všechno jednodušeji, než by člověk očekával. Byly totiž jisté obavy. Nakonec přece jen šlo o Žida a katoličku, kteří se rozhodli pro společnou sebevraždu (jak se o tom psalo v Daily News v článku se senzacechtivými fotografiemi), byli to neoddaní milenci žijící v hříchu, sugestivně krásní a přitažliví a iniciátorem tragédie byl mladý muž, který už měl za sebou řadu psychotických epizod – tohle prostě byl materiál pro superskandál roku 1947. Dala by se tedy očekávat spousta překážek. Ale

společný obřad šlo zajistit celkem snadno (o všechno se postaral Larry), protože nebylo zapotřebí brát ohled na nějaké rigorózní náboženské zásady: Nathanovi a Larryho rodiče byli ortodoxní židé, ale matka už umřela a otec, teď přesedmdesátník, měl velice bídné zdraví a byl už úplně senilní. A Sophie – proč to otevřeně nepřiznat – neměla bližší příbuzné než Nathana. To všechno byly rozumné důvody, proč nakonec Larry objednal pohřeb, který se konal nejbližší pondělí. Ani Larry, ani Nathan po léta nepřekročili práh synagogy, a když se se mnou Larry radil, řekl jsem mu, že Sophie by si podle mého názoru nepřála žádného kněze a ani žádné obřady své církve – možná že to byl rouhačský předpoklad, který odsoudil Sophii do náruče pekel, ale byl jsem si jist (a pořád ještě jsem), že jsem se nemýlil. A nakonec v posmrtném životě by už Sophie byla s to přetrpět jakékoli peklo.

Takže obřad se konal dole ve městě v hájemství Waltera B. Cooka a byl podle daných možností co nejcivilnější a nejdůstojnější, s nezbytnou průvodní příchutí (veřejnost okouněla aspoň venku) nezřízené a osudové vášně. Čekalo nás trochu potíží s knězem; byl hrozný, ale naštěstí jsem si to ani tak neuvědomoval; stál jsem tam to odpoledne vedle Larryho a vítal se se smutečními hosty. Byla jich jen hrstka. První přijela Landauova sestra, manželka chirurga. Přiletěla ze St. Louis s dospívajícím synem. Dva luxusně oblečení chiropraktikové Blackstock a Katz se dostavili se dvěma pomladšími ženami, které pracovaly se Sophií v ordinaci, zoufale plakaly, obličeje měly křečovitě stažené a nosy červené. Yetta Zimmermanová, celá roztřesená vyčerpáním, přijela s Morrisem Finkem a s tlustým studentem rabínem in spe Moishem Muskatblitem, který se snažil být Yettě oporou, ale podle jeho odkrvené syrovátkové tváře a nejisté chůze to vypadalo, že by oporu potřeboval spíš sám.

Přišlo také několik Nathanových a Sophiiných přátel – několik mladých intelektuálů a učitelů z Brooklyn College, mezi nimi, jak já jsem jim říkal, "skupina Mortyho Habera" včetně Mortyho. Byl to tichý jemný vědec. Trochu jsem se s ním seznámil a zalíbil se mi, a ten den jsem strávil nějakou dobu vedle něho. Nad událostí se vznášela neobyčejně tíživá, krajně jímavá atmosféra, v které nebyl ani nejslabší nádech prchavé bizarnosti, jaká některé případy smrti doprovází: napjaté ticho a bolestně křečovité tváře prozrazovaly skutečný žal, opravdovou tragédii. Nikdo se s nikým neporadil o hudbě, což byla jednak ironie a jednak hanba. Když smuteční hosté vcházeli v záři vybuchujících fleší do vestibulu, slyšel jsem knikavý hlas Hammondova harmonia, které hrálo Gounodovo "Ave Maria". Když jsem si vzpomněl na Sophiin a samozřejmě taky na Nathanův citlivý vztah k hudbě, zvedl se mi při té popuzující varhanní produkci žaludek.

Žaludek jsem už měl tak jako tak v bídném stavu, což se dalo říct i o mé celkové rovnováze. Poté, co jsem dojel z Washingtonu, nezažil jsem okamžik, kdy bych býval byl střízlivý anebo kdy bych se pořádně vyspal. Po těch událostech jsem nemohl usnout, chodil jsem s krhavýma očima z místa na místo, a jelikož spánek pořád nepřicházel, trávil jsem mnohdy pozdní noční hodiny – během nichž jsem bez cíle procházel flatbushskými ulicemi a vlezl do kdejaké hospody, šeptaje si bez přestání "Proč, proč, proč?" – úporným pitím (většinou jsem pil pivo), což mě udržovalo na hranici opilosti, i když úplně namol jsem nebyl nikdy. A v takovém podnapilém stavu a s tím nejpodivnějším pocitem rozvrácenosti a vyčerpání (později jsem si uvědomil, že to docela dobře mohla být předehra k pravým alkoholickým halucinacím) jsem sklesl do komerční kostelní lavice Waltera B. Cooka a poslouchal "řeč" reverenda De Witta nad rakvemi Nathana a Sophie. Záležitost s reverendem De Wittem však nebyla chyba Larryho. Larry měl totiž pocit, že nějakého sluhu božího přec jen potřebuje, ale rabín mu nepřipadal vhodný a kněz byl nepřijatelný – a tak jeden jeho přítel či přítel jeho přítele navrhl reverenda De Witta. Byl to univerzalista, čtyřicátník, měl až synteticky klidný a vyrovnaný obličej, vlnité plavé, pečlivě udržované vlasy a růžové, trochu dívčí živé rty. Oblečen byl do světle hnědého obleku a'la americký byznysman s vestou téže barvy, obepínající jeho rostoucí bříško, na němž zářil zlatý klíč univerzitního bratrstva Omicron Delta Kappa.

Tehdy jsem si poprvé nahlas a s přídechem jakési bláznivé podrážděnosti odkašlal, což způsobilo, že se to v mém nejbližším okolí trochu zavlnilo. V životě jsem neviděl, že by někdo starší než já nosil tenhle klíč, zvlášť mimo prostory univerzity, a tahle okolnost jen zdůrazňovala směšnost dotyčného reverenda, k němuž jsem od prvního pohledu cítil odpor. A jak by zneuctil tohohle mloka vylezlého z křesťanských vod Nathan! Seděl jsem tam zhroucený do sebe a v těžkomyslné náladě vedle Mortyho Habera a uvědomoval si, že reverend De Witt ve mně snad ze všech podobných lidí, s jakými jsem se setkal, nejvíc mobilizuje veškeren můj vražedný potenciál. Vyzpěvoval dál a dál, vzýval Lincolna, Ralpha Walda Emersona, Dalea Carnegieho, Spinozu, Thomase Edisona a Sigmunda Freuda. Jednou se zmínil i o Kristovi, dosti vzdáleně – ne že by mi to vadilo. Propadal jsem se níž a níž do lavice a začínal jsem ho vypínat, asi tak jako se knoflíkem vypíná rádio, a vnímal jsem pouze ty nejtriviálnější a nejšťavnatější banality. Oběti věku bezhlavého hmotařství. Ztráta obecných hodnot. Zhroucení starých dobrých principů spoléhání sama na sebe. Neschopnost komunikovat!

"Hovadiny!" pomyslel jsem si, ale pak jsem si uvědomil, že jsem to vyslovil nahlas, protože jsem ucítil, jak mě Morty Haber lehce klepl rukou do nohy a okřikl mě tichým "Ššš!", které se však mísilo s přidušeným smíchem, takže mi bylo jasné, že se mnou souhlasí. Musel jsem pak nějak zdřímnout – ne, nebyl to spánek, ale spíš jako bych se ocitl v nějaké kataleptické říši, kde se všechny myšlenky rozbíhají jako záškoláci – protože můj další zážitek byl hrozný pohled na dvě lesklé kovové rakve, které náhle kolem mě projížděly volnou střední lodí na jiskřivě zářících kolečkách.

"Já asi budu zvracet," prohlásil jsem dosti nahlas.

"Ššš-š," okřikl mě Morty.

Než jsem nastoupil do limuzíny, která nás měla odvézt na hřbitov, stačil jsem odskočit do blízké hospody pro karton piva. Tehdy člověk dostal láhev za pětatřicet centů. Uvědomoval jsem si svou netaktnost, ale nikdo mě neokřikl, a když jsme dojeli na místo, kdesi za Hampsteadem, byl jsem úplně sťatý. Zvláštní, Sophie a Nathan byli vlastně první, kdo měli být na tomto zbrusu novém pohřebišti pochováni. Pod paprsky teplého říjnového slunce se rozbíhala obrovská plocha vzrostlého zeleného trávníku daleko k obzoru. Když se náš průvod dal směrem k vzdálenému hrobu, napadla mě děsivá myšlenka, že snad mí drazí budou pohřbeni na golfovém hřišti! Chvíli byla ta představa úplně reálná. Mé mysli se zmocnila jakási opilecká fantazie nebo psychické šálení: Viděl jsem dlouhé generace hráčů, kteří stojí rozkročeni nad

hroby Sophie a Nathana a křičí "Pozor! Hraju!", mávajíce golfovými holemi, zatímco duše obou zemřelých se neklidně chvějí pod zvlněným pažitem.

Cestou cadillacem vedle Mortyho jsem listoval Untermeyerovou antologií americké poezie, kterou jsem vezl spolu se svým zápisníkem s sebou. Navrhl jsem Larrymu, že něco přečtu, a jemu se to zalíbilo. Sophie s Nathanem by měli před naším posledním rozloučením uslyšet můj hlas; plytkost frází reverenda De Witta nešlo přenést přes srdce, a tak jsem usilovně hledal v oddílu věnovaném Emily Dickinsonové ta nejkrásnější slova. Vzpomínal jsem, jak právě Emily tehdy svedla Nathana a Sophii v knihovně Brooklyn College dohromady, a připadalo mi vhodné, že ona by jim také měla dát sbohem. Jakmile jsem našel tu pravou nebo řekněme tu nejvhodnější báseň, zaplavila mě chmurná euforie. Limuzína dojížděla ke hrobu a já si pro sebe tiše mumlal; když vůz zastavil, vrhl jsem se ven, až jsem v trávě málem upadl.

Requiem reverenda De Witta na hřbitově byla stručná verze úvah, které k nám pronesl už v pohřebním ústavu; měl jsem dojem, že Larry ho požádal, aby to pokud možno zkrátil. Reverend svůj obřad ovšem obohatil o nezbytnou liturgickou drobnost – na konci projevu vytáhl z kapsy lahvičku s prachem a vysypal půl na Sophiinu rakev, půl na Nathanovu spočívající o šest stop vedle. Jenže v té lahvičce nebyla nějaká obyčejná prsť. Reverend vysvětlil smutečním hostům, že ten prach byl sebrán ze šesti světadílů, a dokonce i ze subglaciální Antarktidy a že bychom si s tímto symbolem měli uvědomit, že smrt je obecná a postihuje lidi všech vyznání, všech barev pleti a všech národností. Znovu jsem si nesmírně živě uvědomil, jak málo pochopení by měl ve svých světlých okamžicích pro tento typ slabomyslnosti Nathan. Jak by asi dovedl využít své geniální mimiky a jak by tohohle užvaněného šarlatána sepsul svou ironií. Ale to už na mě kýval Larry a já předstoupil. V nepohnutém tichu horkého zářivého odpoledne se ozývalo jen bzučení včel, přilákaných květy nakladenými podél okrajů obou hrobů. Lehce vrávoraje, teď již otupělý, uvažoval jsem o Emily a o včelách a jakou úžasnou roli v její písni hrají, a o té bzukotem rozeznělé metafoře věčnosti.

Lože si ustel prostorné.
Ustel je sobě v úžasu
a vyčkej tu na soudný den,
jenž přijde nádherný a čistý.

Než jsem pokračoval, na okamžik jsem zaváhal. Ne, slova mi nedělala potíž, ale zadrželo mě mé vlastní rozjaření, tentokrát smíšené s žalem. Není v tom snad nějaký skrytý nevyjádřitelný význam, že celá moje životní zkušenost se Sophií a Nathanem se pohybovala v kruhu postele, od okamžiku – který mi nyní připadal století vzdálený –, kdy jsem slyšel nad svým pokojem tartas jejich nevázaně bujného milování, až po závěrečný obrázek na témž loži, obrázek, který budu mít v mysli, dokud mi jej nevymaže stařecká dětinskost nebo vlastní smrt? Myslím, že přesně v tom okamžiku jsem se přestal držet, všechno mi vypovídalo službu a pomalu jsem se sypal.

Slamník ať v něm tě netlačí
a na polštáři oblém skryt
lež vzdálen vřavě světa v zemi,
kde nezní slunce žlutý svit.

Už jsem se na jednom místě tohoto vyprávění zmínil o svém vztahu lásky a nenávisti ke svému deníku, který jsem si tehdy v době svého mládí vedl. Ty živé cenné pasáže – které jsem se nakonec přec jen zdráhal vyhodit – mi připadaly, jako by měly co dělat s okamžiky v mém životě, kdy někdo nebo něco ukládalo o mé mužství, kdy bývalo nějak pošlapáno a kdy byly udupávány mé vášně. Týkaly se mých nocí černého zoufalství s Leslií Lapidusovou a Mary Alicí Grimballovou a také došly v tomto příběhu svého patřičného uplatnění. Ale zbytek mých záznamů byly jen obecné úvahy, pseudonaučný bombast, pošetilé výlety do filozofických seminářů, kam jsem neměl co strkat nos, takže jsem rozhodně zavrhl jakékoli pokračování a zápisy jsem před několika lety v efektním auto-da-fé spálil na dvoře za domem. Pár náhodných stránek oheň přežilo, ale ani ty jsem si neponechal pro nějakou jejich hlubší hodnotu, jako spíš pro to, čím přispívaly do historických záznamů – to je historických záznamů o mně osobně. Na pěti šesti listech, které jsem si z oněch posledních dnů ponechal – počínaje šíleně načmáranými poznámkami, jež jsem si dělal na záchodku vlaku z Washingtonu, až po následující den po pohřbu –, byly jen tři krátké řádky, které stály za to, abych si je schoval. Ale ani ty nejsou zajímavé proto, že by na nich bylo něco nesmrtelného, nýbrž proto, že přes všechnu jejich dnešní neumělost šly tehdy z duše naplněné životodárnými šťávami, z duše člověka, jehož další přežití bylo aspoň na nějaký čas ohroženo.

Jednou pochopím Osvětim. To bylo odvážné tvrzení, ale byla v něm absurdnost nevědomosti. Osvětim nikdo nikdy nepochopí. Byl bych si však tehdy mohl poznamenat s větší formulační přesností toto: Jednou o Sophiině životě a smrti napíšu a snad se mi pak podaří přispět k poznání, že absolutní zlo se ze světa nedá vyhladit. Osvětim sama zůstane nevysvětlitelná.

Nejhlubší prohlášení, jaké kdy někdo o Osvětimi udělal, nebylo žádné prohlášení, ale jen reakce, otázka.

Dotaz: "Řekněte mi, kde byl v Osvětimi Bůh?"

Odpověď: "Kde byl člověk?"

Druhý řádek, který jsem vzkřísil k životu z propasti zapomnění, bude možná někomu připadat poněkud laciný. Tvoje láska nechť se line po všech živoucích tvorech. V určité rovině mají tato slova hodnotu nehorázného kázání. Nicméně je v nich podivuhodná krása spletená z poctivě znějících slabik, a když je teď vidím na stránce poznámkového sešitu, na stránce barvy suchého narcisu a okysličené a zprůsvitnělé dechem času, upoutává můj zrak zuřivé podtrhávání – tři čáry vyryté jedna za druhou, jako když řízne nožem –, jako by se ten trpící Stingo, v jehož kůži jsem kdysi dlel (nebo spíš on kdysi dlel v mé kůži), poprvé dověděl v letech své dospělosti o smrti a bolesti a ztratě a o úděsném enigmatu lidské existence, a pokoušel se z toho dokumentu fyzicky vydobýt poslední zbývající – možná jedinou snesitelnou – pravdu. Tvoje láska nechť se line po všech živoucích tvorech.

Ale s touto sentencí souviselo několik mých problémů. První samozřejmě spočívá v tom, že ta poučka není moje.

Pochází z vesmíru a je majetkem Boha a přejali a podávali ji takříkajíc na křídlech svého rozletu takoví zprostředkovatelé jako Lao-c', Ježíš, Gautama Buddha a tisíce a tisíce menších proroků, včetně vypravěče tohoto příběhu, který uslyšel strašnou pravdu jejích ohlušujících slov někde mezi Baltimorem a Wilmingtonem a zapsal si ji s úporností šílence tesajícího do kamene. O třicet let později se ta slova pořád ozývají v éteru, slyšel jsem je hlaholit právě v okamžiku, kdy jsem je psal, ve zvučné písni, již vyhrávala v rádiu nějaká kapela, když jsem projížděl noční temnotou Nové Anglie. Ale to nás přivádí k druhému problému: k pravdě oněch slov, respektive ne-li k jejich pravdě, tak k jejich nereálnosti. Cožpak Osvětim přímo a s dokonalou účinností nezablokovala tok takové všeobjímající titánské lásky jako nějaká fatální embolie v krevním oběhu lidstva? Anebo spíš neproměnila celou podstatu lásky, neučinila absurdním milovat mravence nebo čolka nebo kraba, ropuchu, saranče nebo rabies virus – nebo dokonce i útěšnější a krásnější věci – ve světě, který dovolil, aby se postavila černá budova Osvětimi? Nevím. Možná, že je ještě příliš brzy se k tomu vyjádřit. Nicméně jsem ta slova zachoval jako zbytek nějaké křehké, ale přes to všecko stále přetrvávající naděje…

Poslední slova, která jsem si z deníku ponechal, obsahují verš, můj vlastní verš. Doufám, že se dá omluvit z kontextu situace, kdy vznikl. Protože po pohřbu jsem skoro měl okno. Jel jsem podzemní drahou na Coney Island, jelikož jsem se nějak potřeboval zbavit svého žalu. Nejdřív jsem nechápal, co mě přitahuje k těm křiklavým a halasným ulicím, které jsem v New Yorku nikdy nepokládal za nějak zvlášť přitažlivá místa. Ale až do pozdního odpoledne vydrželo pěkné teplé počasí, já byl nekonečně opuštěný a Coney Island mi připadal jako příhodné místo, kde se člověk může dokonale ztratit. Steeplechase Park byl zavřený stejně tak jako další zábavní podniky, ale vlahý den sem přilákal Newyorčany v zástupech. V neonové záři podvečerního světla se po ulicích hemžily stovky lidí, kteří si vyšli ven za zdravím anebo prostě jen tak na procházku. Před Victorem, tou malou nevábnou kavárničkou, kde mé gonády tak přízračně vzrušila Leslie Lapidusová a její prázdná lascivita, jsem se zastavil, pak šel dál, ale opět se vrátil; s tou vzpomínkou na mou někdejší porážku mi to tu připadalo jako přesně to místo, v kterém bych celou svou náladu mohl utopit. Co jen to způsobuje, že se lidé dobrovolně vrhají do hloupých postřižin svých nešťastných vzpomínek? Ale brzy jsem na Leslii zapomněl. Objednal jsem si půllitr piva a pak ještě další a vpil jsem se do neskutečného světa halucinací.

Když později večer vyšly hvězdy a vzduchem zavanul studený dech podzimu a vlhký mořský vítr, zůstal jsem stát na pláži sám. Bylo ticho a mimo svit několika zářivých hvězd se kolem rozlévala hustá tma, proti dalekému horizontu s odleskem městských světel se vzpínaly bizarní vížky a minarety, gotické střechy a barokní kopule. Nejvyšší byla pavoučí mřížovitá konstrukce skokanské parašutistické věže, z jejíhož vršku povívala ve větru lana, a právě z nejvyššího ochozu té závratívé stavby jsem kdysi slyšel Sophiin smích, když se snášela s Nathanem k zemi – a klesala v radosti a veselí dolů tenkrát na začátku léta, což mi toho dne připadalo vzdálené řadu světelných roků.

Tehdy mi konečně vytryskly slzy – nikoli sentimentální opilé slzy, ale slzy, které jsem se pokoušel už ve vlaku z Washingtonu mužně potlačit, ale zadržoval jsem je příliš dlouho, takže teď se mi k mému zděšení vyřinuly mezi prsty v horkých čúrcích. Samozřejmě že tu záplavu slz uvolnila vzpomínka na Sophii a Nathana a jejich tak dávný skok, ale dostalo tu zřejmě průchod i mé hořké zjitření a žal nad těmi, kteří se během posledních měsíců dobývali do mé mysli a teď si žádali můj smutek: Sophie a Nathan, ano, ale také Jan a Eva – Eva se svým jednookým mís – a Eddie Farrel a Bobby Weed a můj mladý černý spasitel Artiste, a Maria Huntová a Nat Turner a Wanda Muck Horch von Kretschmannová, kteří všichni byli jen malým zlomkem zbitých a zmasakrovaných a podvedených a zmučených dětí této země. Neplakal jsem pro šest milionů Židů nebo dva miliony Poláků či milion Srbů nebo pět milionů Rusů – nebyl jsem dostatečně připraven na to, abych plakal pro celé lidstvo –, ale plakal jsem pro těch několik, kteří se stali z nějakých důvodů mými drahými, a mé vzlyky se rozléhaly opuštěnou pláží a nebylo v těch zvucích ani trochu studu; pak už jsem neměl slzy, nohy pode mnou mi náhle připadaly na dvaadvacetiletého muže podivně slabé a křehké, takže jsem se položil do písku.

A usnul jsem. Měl jsem příšerné sny – které byly směsicí všech povídek Edgara Allana Poea: nějaký zrůdný mechanismus mě rozštípil vejpůl, topil jsem se v kolotajícím víru bahna, zazdili mě a úděsně pohřbili zaživa. Celou noc jsem měl pocit bezmocnosti, neschopnosti mluvit a hýbat se a vykřiknout proti neúprosné tíži země, která dopadala s rytmickými údery na mé otupělé, ochrnuté ležící tělo, živoucí mrtvolu připravenou k pohřbu v písčitých pouštích Egypta. Poušť byla krutě chladná.

Když jsem se probudil, bylo časné ráno. Pohlédl jsem vzhůru do modravě zeleného nebe s průzračným oparem mlhy; nad klidným oceánem zářila lehkým mlžným závojem Venuše, samotná, čistá. Někde nablízku jsem slyšel křik dětí. Pohnul jsem se. "Izzy, už je vzhůru!" "Dělej, ty vousatej mazánku!" "Polib mi šos!" Blahořečil jsem svému vzkříšení a uvědomil si, že mě děti zaházely ochrannou krustou písku a že jsem pod tím tlustým kabátem ležel bezpečně jako mumie. A tehdy jsem si do paměti vryl slova: Pod chladným pískem snil jsem o smrti – však záhy ráno jsem se probudil – a uzřel jitřenku v její zářné slávě.

To nebyl den posledního soudu – jen jitro. Jitro: nádherné a čisté.